Shiva Rahasya - Part 2

शिव रहस्य - उत्तर भाग

Sanskrit

Handwritten on Paper

Near about 200 years old

252 folios

15.2"x7"

Complete

शिवरहस्य तृतीयांश
उत्तरभाग

शिवार्चनेन सफलं जीवितं च यथा मम ॥ तथैव यत्नः कर्तव्यः सर्वथापि महात्मभिः ॥ अहोरात्रं परित्यज्य यो नैव
शिवार्चने ॥ अनाप्यं न कथमपि तस्य सर्वोद्भवभेदिनी ॥ यथा न गर्भवासस्य गर्भक्लेशोऽपि सर्वथा ॥ तथा प्र
यत्नः कर्तव्यः शिवलिङ्गार्चने मया ॥ शिवार्चनप्रकारं मे साधनान्यपि सत्वरं ॥ वद नाथ यथा शास्त्रं यैः
फलं लिङ्गपूजनात् ॥ गुरुस्त्वमेव मे भूप संसारभयमोचकः ॥ अन्यो गुरुर्भवेल्लोके न शिवाचारप्रवर्तकात् ॥
नृप उवाच ॥ कालं न कार्चनेनैव कालभीतिर्विनश्यति ॥ नान्यस्तं नाशकोऽपायो दृश्यते क्वापि सर्वथा ॥ तवास्ति
मदं दैन्यं ये अनेन कुरु पूजनं ॥ ऐश्वर्यमेव सामग्री शंकराराधनस्य तु ॥ यद्यपि श्रीमहादेवो जलेनापि
न वा सकृत् ॥ मुक्तिदः स्यान्न दाप्येत दैन्ये सफलं कथं ॥ इदमत्र विरमेश्वर्यमत्वमाप्य तु यथासती ॥ उपयु
क्तमिदं सर्वं स्यादत्राशु शिवार्चने ॥ धिक् धिक् धिक् धिक् न दैन्यं ये येन नाराधितः शिवः ॥ सफलं च न दे
श्वर्यं येनैवाराधितः शिवः ॥ शिवपूजनमुत्कृष्टं सर्वसिद्धिप्रदायकं ॥ न येन न कृतं तस्य जन्म तावन्नि
रर्थकं ॥ शिवप्रसादलब्धानि धनधान्यादिकान्यतः ॥ नैरर्जनं महेशस्य कृत्वा मुक्तिमवाप्नुयात् ॥ तदीयमेव
दत्तापि तस्मै सौभाग्यमुत्तमं ॥ प्राप्तव्यमिति नियतं तेन कर्तव्यं शिवपूजनं ॥ विना न पुण्यपुञ्जेन भक्तिर्मुक्तिं युतं ज
यार्चने ॥ अतः पुण्यात्मनामेतत् संभवेच्छिवपूजनं ॥ शेषपत्र

शीवार्चन

ॐ शिवाय नमः॥ याज्ञवल्क्य उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा सा राज्ञी भयविह्वला। वैराग्यं परमं प्राप्य नमुवाच
नृपोत्तमं॥ १॥ न शान्तिमेति सहसा घोरसंसारवासना॥ कथं वा तस्य शान्तिः स्यादुपायः कस्त्वया मितः॥ २॥
अपारघोरसंसारवासनाच्युतिसाधनं शिवार्चनमिति ज्ञातं न कर्तव्यं कथं वद॥ ३॥ तयाक्तो नो कुत्सित
त्वं वस्तु नस्तु निरूपितं न कुत्सितं न संदेहो दृश्यते वल्लभा रक्षु ४ अस्य देहस्य सौभाग्यमिदमेतावदेव हि
शिवार्चनोपयुक्तत्वं नामिरस्यावधारितं ५ अतः परं प्रयत्नेन शिवलिंगार्चने यथा देहस्यास्योपयोगस्या
त्तथा कार्यं मया नृप ६ शिवार्चनेन सफलं जीवितं च तथा मम॥ तथैव तैः कर्तव्यः स यथापि मया नृप॥
आहारं वा परित्यज्य वयोनेयं शिवार्चनैः॥ श्रुत्वा प्यंत कभीं निस्सा सद्यो हृदयभेदिनी॥ यथा न गर्भवासस्य गर्भक्लेशो पि सर्वथा॥
तथा प्रयत्नः कर्तव्यः शिवलिंगार्चने मया॥ शिवार्चनप्रकारं मे साधनान्यपि सत्वरं॥ वद तावद्यथाशास्त्रं यैः फलं लिंगपूजनात्॥ गुरु
स्त्वमेव मे भूप संसारभयमोचकः॥ अन्यो गुरुर्भवेत्को वा शिवाचारप्रवर्तकात्॥ नृप उवाच॥ कालांतकार्चनेनैव कालभीतिर्विनश्यति॥
नान्यस्तं नाशकोपायो दृश्यते क्वापि सर्वथा॥ न वास्ति महदैश्वर्यं अनेन कुरु पूजनं॥ ऐश्वर्यमेव सामग्री शंकराराधनस्य तु॥ यद्य
पि श्रीमहादेवो जलेनाल्पेन वा सकृत्॥ मुक्तिदस्तान्नदाप्येतदैश्वर्यं सफलं कथं॥ इदमस्थिरमैश्वर्यं मन्ये प्यायुस्तथा सति॥ उपयु

कमिदंसर्वस्याद्न्नाशुशिवार्चने ।। धिक् धिक् धिक् धिक् तद्देहमयं येननाराधितः शिवः ।। सफलंच तद्देहमयं येनैवाराधितः शिवः ।।
शिवपूजनमुत्कृष्टं सर्वसिद्धिप्रदायकं ।। नद्येननकृतंनस्यजन्मनावनिरर्थकं ।। शिवप्रसादलब्धानि धनधान्यादिकान्यतः ॥
तैरर्चनंमहेशस्यकृत्वा मुक्तिमवाप्नुयात् ।। तदीयमेवदत्वार्पितस्मैसौभाग्यमतुलमं ।। प्राप्तव्यमितियत्नेनकर्तव्यंशिवपूजनं ।।
विना नपुण्यपुंजेनभक्तिर्मृत्युंजयार्चने ।। अतः पुण्यात्मनानित्यंक्रियतेशिवपूजनं ।। शिवार्चने

नचिंते यः पुण्यवानपि मानवः तद्भावेन विज्ञेयो महापातकवानिति अतस्स दूरतस्त्याज्यो यो नार्चयति शंकरं तत्संयोगो
भिलापाद्यैर्मानवः पापवान्भवेत् येनकेनापिरूपेणप्राशरीरंप्राप्यमानवः शिवार्चनपरो भूयात्संभूयः पुण्यवान्भवेत् शिवा
र्चनपरो मर्त्यः संस्मृतः प्रणतः स्मृतः हरत्यघान्यनंतानि घोराणि विविधान्यपि घोरपापवनस्यायं कुठारः शंकरार्चकः अतः
सर्वैः प्रयत्नेन कर्तव्यं शिवपूजनं अतः परं त्वयोन्मादः परित्याज्यः प्रयत्नतः शिवपूजां कुरुष्वास्मात्तव मुक्तिर्भविष्यति शरीरं
शिवपूजायां यौवने दक्षमित्यतः प्रयत्नेन महादेवं पूजयस्व यथोचितं स्नानं कुरु प्रयत्नेन शिवकुंडे शिवोदके उद्धूलय भस्म
नांगानि त्रिपुंड्रं च प्रयत्नतः शिरोललाटवक्षस्सु स्कंधे च मणिबंधके कूर्परे नाभिदेशे च पार्श्वयोर्गंडमंडले ऊरुप्रदेशे गुल्फे च
त्रिपुंड्रं धारयेत्सुधीः रुद्राक्षधारणं कार्यं द्वात्रिंशत्कंठमालया शिखायामेकमेवस्याद्द्विचत्वारिंशदुत्तमा रुद्राक्षाः शिरसा धार्याः
कर्णयोर्द्वादश द्वयोः शतत्रयं तूपवीते बाह्वोः षोडश षोडश चतुर्विंशति रुद्राक्षाः द्वयोस्तु मणिबंधयोः अष्टोत्तरशतैरेव रुद्रा
क्षैर्जपमालिका तया पंचाक्षरं जप्त्वा शैवं शिवमवाप्नुयात् त्रिस्त्रिराचमनं स्त्रीणां पुंसामिव यथाविधि भवाद्यैर्नामभिर्वा शिव
पंचाक्षरेण वा पश्चात्कुशासने स्थित्वा यद्वा व्याघ्राजिनादिषु उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा पूजये गिरिजापतिं पंचामृताभिषेकाद्यैः क
र्पूरादिसमन्वितैः जलैः फलोदकैरिक्षुसामाम्रादिकरसैरपि शुद्धोदकैः कवोष्णैर्वा शीतलैर्वा मनोहरैः पश्चाद्दुकूलवसनैः पूजयि
त्वा सदाशिवं सुगंधचंदनेनापि पूजये गिरिजापतिं बिल्वपत्रैरक्षतैश्च प्रफुल्लकुसुमैरपि मंदारादिप्रसूनानां मालिकाभिः सम

र्चयेत् पश्चाद्धूपं च धूपैश्च दीपैः कर्पूरसंभवैः। ओदनैराज्यसंयुक्तैः शाकसूपसमन्वितैः। परमान्नैर्घृतयुतैः शर्कराराशिसं
युतैः लड्डुकैर्वटकैः साज्यैरपूपैर्मंटकादिभिः। भक्ष्यैर्लेह्यैश्च चोष्यैश्च पेयैश्च विविधैरपि। कदलीनारिकेलाद्यैः अपारैः फल
मंडलैः इक्षुखंडैश्च मंडैश्च दधिक्षीररसाद्रवैः। दध्योदनैश्च क्षीरैश्च दधिपूरैर्मनोहरैः। सुगंधजलपूरैश्च नवेक्षुरसपर्व
कैः द्राक्षारासिरसैरेलालवंगपरिवेष्टितैः ४३ अन्यैरपि रसद्रव्यैः पूजयित्वा महेश्वरं। पश्चादाभरणं दद्याद्रत्नराजिविराजि
तं पुनर्वस्त्राणि रम्याणि रत्नछत्रादिकं तथा। दर्पणं चार्जुनं चारु चामीकरविराजितं। चामरं पुष्पमालाश्च पताकाश्च मनोहराः। द
द्याः कर्पूरदीपानां नीराजनमनुत्तमं। पश्चादास्वरमीशाय प्रणोतानतेनोत्सवैः। रुद्राध्यायादिमंत्राणां स्तोत्रैः शांभवभोजनैः।
पुण्यैः शिवकथालापैः कालो नेयः प्रयत्नतः। एवमासायमीशार्चा कर्तव्या मुक्तिकांक्षिभिः। सायंकाले विशेषेण पुनः पूजां समार

भेत्। उक्तेनैव प्रकारेण मोक्षदं निशि पूजनं। लिंगरूपिणमीशानं प्रदोषे यस्तु पश्यति। सर्वेश कोटिसंयुक्तः शिवलोकं प्रया
स्यति ५० ब्रह्महत्यादिपापानां प्ररूयाय प्रजायते। शिवार्चनं परमिदं वेदवेद्यमिति श्रुतं ५१ प्रदोषकाले संप्राप्ते यः शिवं
नार्चयिष्यति स दुर्भगो भवत्येव नरकं च गमिष्यति ५२ अयमर्थस्तु विज्ञातः कुंभयोनिमुखान्मया। तेन वेदैः परिज्ञातं शिवार्चन
महोत्सवः ५३ याज्ञवल्क्यः इति तद्वचनं श्रुत्वा सा राजमहिषी तदा। तं प्रणम्य गुरुं मत्वा क्षमस्वेत्यब्रवीन्मुहुः। त्वं गुरुर्मम भा
ग्येन संसारांगारसागरात्। संसारान्तारयावेक्ष्य कटाक्षैः पुण्यपूरितैः। इत्येतत्तद्वचः श्रुत्वा तां ददर्श समूपतिः स्वसारमिव सं

रामः

१६६

साराद्विरतः शोकरः परः तामुवाचततोराजा स्वतंत्रानास्मिभामिनि। इतोयाहि गृहे शर्वं समभ्यर्च्याद्य सत्वरं स्त्रीणां पतिव्रतानां
तु सर्वथाभर्त्रनुज्ञया। विनानधर्मान्विरणात्तत्रापि शिवपूजनं। एकाकिन मयासार्धं के मंत्र संभाषणोसति। विपरीत मतिर्लोके लोका
नां तु भविष्यति। नचात्रपुरुषाः संति नांगनास्वपि केवलं। आवयोरिह संस्थानं अयोग्यमितिमेमतिः। यद्यप्येतस्य नारीषु त
रुणीष्वपि मे मनः। संतप्तं लोहखंड तुल्यं बुध्यानेवप्रवर्त्तते। ६७। अंगारसागरे कोवाप्रचरिष्यति सादरं। किंचिदत्र तथा दुःखं प्रचा
रेन भविष्यति। यदा शरीरमंगार सागरांगारसंयुतं। तदा तद्विलये दैवान्नास्य यामीय यातना। परदारशरीरेषु यतिर्यातिमनः
क्षणं। तदातु घोरनरके यातनानुभविष्यति। वरमेव सुराहारो गोमांसाहार संयुतः। परदाराभिगमनं नवरं नवरं खलु। परदारा
भिगमने यस्य इच्छाजायते यदा। तदेवनरकावासो जातस्तत्र न संशयः। भ्रांतानां परदारेषु रतिर्भवति यद्यपि। तथापि सा रति
स्तस्य नरकाय प्रजायते। अघोरनरकद्वारं परदारांगसंगमः। तत्र यस्यास्ति विरतिः स एव पुरुषोत्तमः। अविवेकेन दुष्टानां प
रदाररतिर्भवेत्। तेन जानंति तां दीर्घां घोरां नरकयातनां। परदारांगसंगेन महापातककोटयः। तुलां नयांति सहसा यस्मा
द्वारतरस्तु सः। परदारांगसंगेन यावंतो वा क्षणागताः। दुःखं तावत्स्व कल्पेषु कुंभीपाकादि घातनैः। परदाराभिगमनेन यस्य
विरतिर्भवेत्। सतावज्जारजो ज्ञेयो नरकाय प्रकल्पितः। एवंच मम प्रीतिः परदारेषु सर्वथा। तथापि संगः संत्याज्यं तैरेकांते वि
शेषतः। गुरुत्व बुद्धिर्मयि चेन्नवास्ति तदा वरं याहि गृहं स्वकं शुभे। अतः परं नात्र तवोचिता स्थितिः भर्त्रा सहस्वेयमितिप्रयाहि

क्षणमात्रं सुखाभासः परदारांगसंगमे। आकल्पं नरकावासस्तेन नाव दुःखेक्षानि॥ ७

कालोपि भयानगम इदरूपेय संभाव्यते नैव वनेतस्त्रु धा किं मम पिकार्यं त्रिव पञ्जनं हि व्यर्थप्रलापैरलमिस्य लं मे प्रतिक्षणं क्षीण
मिदं किलायुर्यद्यद्गतं तद्गतमेव वीत्र नतत्समायास्यति शरदैनेपि दुर्वार्त्ते यां किं फलमस्ति मातः निशिक्षणं चापि नरोत्त्वे तम मा
भः शरीरस्य च सुंदरस्य तवापि दूरे वसतिर्वरं मे मारः परं क्रूरतरः किशोरः वनानि नानाविध मारसेनाव्याप्तानि सर्वाणि म
नोहराणि पिकास्त्वयापं चमचंचुरास्ते दृष्टाप्रदृष्टानि किमनो दृष्ट्वा ७९ केकैरनैकैर्मदनानुकूलैः गंधानिलैश्चंपक संकुले
स्तैः किं किं न कार्यं मदनस्य कार्यं इदं मनं नो पवनं विषस्य ८० कुंदप्रपञ्चे मलिंदवृंदैः मरंदलोलैः समलंकृतेहि इदं तनू
नं मदनो सवाय मुहुर्मुहुः प्रेरयति प्रियं गे माकंद कुंदानि विलोकयाशु तान्येव तावलिक सुंदरीणां विलासयोग्यानि विलो
कयंति पिकाश्चैककारवभीत चित्ताः अन्यालिपुष्पाणि मनोहराणि तान्येव तावन्मदनायुधानि अतः सुतसत्वरमेव याहि भर्त्ता
रमभ्यर्च्यतिमतकारि अतः परं संगत कालपूजा मया विधेया मदनांतकस्य इतः प्रयाहि त्वरयाप्रयाहि प्रयाहि याहि त्वर
या प्रयाहि इतीय दिस्या रुमनं तदाघतदेव तावद्धनमित्यवैमि महेशपूजाप्रतिबंधकस्य महाघकूटस्य फलं तदेव हेतुर्यमा
वासजद्युः स्वभोगसंमोहमात्रस्य न संज्ञयात्र महेश्वराराधनसाधनानां संपादनेयः प्रतिबंधमात्रं करोतितद्दु श्रद्धताज्ञानस्या
त्स एवयत्रः प्रतिबंधरूपः शिवार्चनेकः प्रतिबंधमंधं करोति पापिष्ठतरं विनातु सकाकयोनिं शुनकस्य योनिं प्रयाति यस्तत्त
त्प्रतिबंधकस्यात् इदं शिवस्थानमतिप्रशस्तं लिंगं चतुंगं शिव लिंग यापि संकोपमेतस्य तु पजनेन मुक्तिः करस्था भवतीति मन्ये

[illegible]

निवनिरस्माकमपेक्षेनाहि भवेद्गुरुपूंजा प्रतिबंधकं

रामः
१९७

७ . ग

॥९०॥ अहो कथं लिंगमिदं मनोज्ञं मुक्तिप्रपारूपमिति स्मरंति ॥ तावन्महादेवपदारविंदमासेवमाना (?) बुध्यालयाः शंकरमाविशंति ॥ पत्रं फलं वा जलमत्रदत्तं अनंतपापौघविनाशकं हि ॥ अतः परं मा तरसा विलंबसोढुं शनैकः शिवपूजनाय ॥ वनानि तावद्वनजान्वितानि वनानि संसन्ति मनोहराणि ॥ तैरस्य लिंगस्य विशेषतोद्य कार्यं मया पूजनमेव याहि ॥ आयुः क्षीणमिदं प्रतिक्षणमहो मृत्युः शिरस्स्थः स्वयं कुर्वन्नेव कृताघसंघगणनां नायाति चायुर्गतं ॥ शंभुर्नार्चित एव नापि समनागाराधितः शैलजा वक्षोजांचितकुंकुमांकितपदांभोजं क्षपा वामया ॥ आयुः शंकरपूजया यदि भवेत्क्षीणं तदा तत्परं धन्यं धन्यतमं च तद्यदि भवेद्व्यर्थं तदा कुत्सितं ॥ तस्माद्दाशु महेशपूजनमनेनैवायुषा सर्वदा कर्तव्यं तदुमासहायचरणांभोजप्रसूनायमे ॥९५॥ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु ॥

याज्ञवल्क्य उवाच ॥ इति तस्मिन्वदत्येव नारीरत्नं सखीजनैः ॥ सा सखीजनगते त्याशु शिवालयमुपागता ॥१॥ तं दृष्ट्वा दूरतो भूपं मदनापरविग्रहं ॥ मदनोन्मादसंवीतः सततं रंतुमना दधे ॥२॥ ततः काचित्कराग्रेण तमाकृष्य मदाकुला ॥ अयं ममेति मनुते ममेत्यन्या ममेति च ॥३॥ एवं सखीजनः सर्वस्तमावृत्य स्थितस्तदा ॥ तदा राजापि निर्विण्णः तरुणीकरसंवृतः ॥४॥ काचिदालिंग्य तं भूपं तुष्टा भवति काचन ॥ तान्दूरीकृत्य काप्यन्या तमालिंग्याधितिष्ठति ॥५॥ निराकृता साकयापि सा कयापि निराकृता ॥ एवं तदंगसंगन्ताः सर्वा मदविह्वलाः ॥६॥ मदनोयं समागत्य वने क्रीडति सादरं ॥ नायं त्याज्य इति प्राहुः तरुण्यस्ताः सहस्रशः ॥७॥ स राजाकृष्ट

मतावत्कथमागतमित्यपि चिंतयाम्याकुलस्तत्रचिंतयाकिंतयातया अपराधः कृतः कोवामदनारेःपुरामया नारीशरीर
रूपोयंमायास्वंगारसागरः अहोकिंदुरदृष्टंमेत्रिपिविष्टमहाप्रभो नारीशरीररूपोयंमायास्वंगारसागरः मयाकस्यमुखं
दृष्टंमद्यैवस्याद्यसत्वरं नारीशरीररूपोयंमायास्वंगारसागरः भस्मनोद्धूलनंप्रायःप्रातर्नकृतमित्यतः नारीशरीररूपो
यमायास्वंगारसागरः त्रिपुंड्रधारणंप्रायःप्रातर्नकृतमित्यतः नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः रुद्राक्षधारणंप्रायःप्रात
र्नकृतमित्यतः नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः शिवलिंगार्चनंप्रायःप्रातर्नकृतमित्यपि नारीशरीररूपोयमायास्वंगार
सागरः बिल्वपत्रैर्महादेवप्रातर्नोभ्यर्चितस्तलः नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः शिवलिंगेनीरधारानमयाकल्पित
स्ततः नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः नधूपदीपौदत्तौचलिंगरूपायशंभवे नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः
नैवेद्यंनमयादत्तंप्रातःशर्वायसादरं नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः प्रायोनप्रातःशंभुंप्रदक्षिणपुरस्सरं नारीशरी
ररूपोयमायास्वंगारसागरः २० नध्यातः प्रायशःशंभुर्गणनाम्यकवंदितः नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः प्रायःशांभ
वपूजाद्यनकृतातेनसत्वरं नारीशरीररूपोयमायास्वंगारसागरः प्रायःशिवकथाप्यद्यनश्रुताभक्तिपूर्वकं नारीशरीररूपोये
मायास्वंगारसागरः २३ महेशार्चननिघ्नायेकथमद्यसमागतः नारीशरीररूपेणाकिंविधेयमतःपरं कैरराकर्ष्यतेताः सर्वोक्ता
वन्ममेत्ययं पतत्येगेममोत्संगेतुंगागारनिभप्रभाः अहोकिमिदमाश्चर्यंसृष्टमीशत्त्वयाधुना कोपसर्ष्टिरियंप्रायोनांगनास

रामः
१६८

रिरिष्टदा येतासांमारधीर्जाताममयिसुंदरविग्रहे ममभारदृशामेवशापयामेयशंकर निवार्यमहत्कष्टमिदमेतादृशंप्र
भो विघ्नकोयंसमुत्पन्नोनारीरूपपाशंकर नारीगवाक्षैदृतस्यनरूज्ञानजलमज्जनं किमेतोविघ्नएवायंनरीरूपमुपागतः
२९ शिवार्चनेनविज्ञातंअमितंफलमिस्यतः अस्यविघ्नःसमुत्पन्नःसविघ्नोहिमहत्फलं अविघ्नानिभवंत्येवबहून्यल्पफलानि
तु महाफलानिधर्मोपिसविघ्नानीतिनिश्चयः अतःपरंकृतव्यंकिंकर्तव्यमतःपरं एतद्विघ्नापहरणंकर्तुंशक्तिश्चकस्यवा शी
कुरैवेवसृष्टाचेदीयंविघ्नपरंपरा तदानिवारकःकस्यात्तत्सृष्टिःप्रबलाखलु आपत्कालइवाभातिसोयमुद्वेगसाधनं करोत्ये
तादृशोविघ्नोनजातःसर्वधाखलु सत्कमद्येवागनांगसंगभीत्यागृहादिकं पुनरप्यागतःसोयमंतरायस्तदात्मकः एवंव्याकु
लचित्तस्यतस्यधीरस्यसर्वधा विकारोनाभवदेहेहकाष्टस्यैवमहात्मनः ततःपरंविवसनेहृत्वारूपकुचेष्टया नग्नाश्चस्तास्समारु
ह्यस्कंदादीननतुर्नृप तथापिनिर्विकारस्यतस्यापपस्यतास्वपि पतंगधीःसमुत्पन्नादृढवैराग्यभाग्यतः ततःपरंतुताएस्सन
पुंसकइत्यपि निश्चित्यनिर्ययुस्तस्माच्छ्रीमहादेवमंदिरात ततःपरंराजपत्नीसाविलोक्यतदद्भुतं विस्मयाविष्टहृदयाचिं
तयामासचेतसि ४० अयंनपुंसकःप्रायो नग्नस्त्रीदर्शनादपि नचचालनचेष्टांचचकारांगविशेषतः यद्वाविरक्तएवायंकु
त्सितत्वावबोधनात कोवानुरागसहितःस्त्रीणांमानिविलोकनात अंगपुष्टिःसौंदर्यमपारमिदमिस्यतु अस्यपुंस्त्वनसंदेहो
विरक्तःकेवलंनृप एतादृशास्तुपुरुषा नदृष्टानश्रुतापिहि भाग्यवानयमेवैकोलोकोत्तरगुणाश्रयः एतस्यदर्शनादद्यममापिम

दनज्वरः समुत्पन्नः प्रशांतोपि तत्कथाश्रवणादिह ॥ एतस्मिन्नंतरे काले तत्कलत्राणि कोटिशः ॥ समागतानि तत्रास्तीत्सा क
न्यैस नृपोत्तमः ॥ समागताश्च तत्रैव गजाश्वरथकोटयः ॥ मंत्रिकोटिसमाकीर्णा पत्तिकोटिसमाश्रिताः ॥ ततः कोलाहलो जातः
संपूर्णो पृथिवीतले ॥ नगरं तत्समावेष्ट्य ते सर्वे मंत्रिसत्तमाः ॥ शिवालयस्य प्रासादं ददृशुस्तुंगमुत्तमं ॥ सौंदर्यनिधिरत्रैव स्थास्य
तीति ते मेनिरे ॥ ततः परमयं राजा सौंदर्यनिधिनामकः ॥ तत्रास्तीति विनिश्चित्य ययुरुद्यानमुत्तमं ५० तत्रापि चिंतयामासुरुद्या
नमिदमुत्तमं ॥ कथं स्थास्यति राजायमत्र पुष्पकुलाकुले ५१ अयं विरक्तो न स्थास्यत्यत्र ताबद्धनेशुभे ॥ किं चावस्थानबीजं च
शिवस्थानमिदं खलु ५२ तस्य राज्ञः शिवस्थाने केवलं स्थितिरिष्यतः ॥ अन्यत्र गमनं तस्य नैव संभावितं खलु ॥ अस्माकं यद्दिशा
गंधस्याद्दत्रैस्था स्यस्ययं नृपः ॥ शिवस्थानं विहायायमीदृशं नैव यास्यति ५४ ध्रुवं निर्गतो गेहाद्दूरदेशं न यास्यति ॥ अदूरेन
शिवस्थानमीदृशं दृश्यतेपि च ॥ एतादृशं शिवस्थानप्रासादमवलोकयन् ॥ स्वहर्म्यरम्यशिखरे नृपः खलु पुरास्थितः ५६ एवं नि
श्चित्य ते सर्वे तदुद्यानावलोकनं ॥ कर्तुं समुद्यतास्तत्र शिगवांददृशुर्नृप ५७ ततः परं तु ते सर्वे संशयाविष्टमानसाः ॥ स्त्रीसंकुले
वने नूनं न स्थास्यति नृपोत्तमः ५८ परांगनानां पदृष्ट्वा नपरस्तावदत्वा ध्रुवः ॥ सकथं वा वने स्थास्यत्यनेतवनितारते ॥ ९ कतुका
लेपि राजायं स्वनारीसंगमे विधेः ॥ प्रवृत्तस्तेन संजाताः कुमाराः पुण्ययोगतः ६० तस्य नारीषु न स्नेहः न भोगे सुतरामपि ॥ राज्ये
पि तस्य न प्रीतिर्यथा शंकरपूजने ६१ शिवध्यानरतो नित्यं न नारीमभिपश्यति ॥ शिवलिंगावलोकने ब्रातस्य सर्वात्मना खलु ६२

रामः
१६९

इदं तु तद्वस्थानस्थलमेव न सर्वथा॥ दृष्ट्वापि नारीः सहसा न दृष्टोऽतेन सत्वरं तरुणीमत्तणारण्यमिदमुद्यानमेव न वनिता
वनमेवेदं अत्र तस्य स्थितिः कथं॥ एकैकं तरुमारुह्य नृत्यंति तरुणीगणाः॥ अत्र तस्यापि वैरूपस्य शंकितावि कि मवस्थितिः॥ मह्याप्रातः
समागत्य प्रविष्टः शिवमंदिरं॥ शिवध्यानसमाक्रांतप्रायस्थास्यतिभूपतिः॥ सूर्योदयोत्तरं तावद्वनितास्ताः समागताः॥ तदुद्यान
वनक्रीडां कुर्वंस्तत्र तु कोविदाः॥ अविवेकस्वभावास्तास्तरुण्यः शिवदर्शने॥ अनुत्सुकास्तरुष्वेव क्रीडंति फलितेष्विह॥ एवं सति शि
वागोरस्थातुमर्हति भूपतिः॥ एतादृशं शिवस्थानं न त्यक्ष्यतिमहीपतिः॥ ७० अस्माकमत्र सहसा तरुणीगणसंकुले॥ वने प्रवेशो
युचितो न भवत्येव सर्वथा॥ ७१ वनितासंकुले देशे वनितानां गतिर्मता॥ अतः प्रयांतु वनिताः प्रविशंतु शिवालयं॥ तत्रैव चेन्नृभवे
द्राजा सुंदरे शिवमंदिरे॥ बिल्वमूलादिपर्यंतु शिवलिंगावृतान्यपि॥ प्रविशंस्वति तीव्रेण न सत्त्योबालकैर्युताः॥ अन्यासां तत्र गम
नं नारीणां तत्र सर्वथा॥ ७४ इत्यालोच्य प्रधानास्ते तत्कलत्रानुमोदकाः॥ तासां तत्र प्रवेशार्थमुद्योगं चक्रुरादरात्॥ प्रविष्टास्तत्र ताः
स्सर्वाः गृहीत्वा बालकानपि॥ शिवमंदिरमाविश्य प्रयातास्ताः सदाशिवं॥ ७५ रत्नैर्मनोहरैस्तास्तु भस्मोद्धूलितविग्रहाः॥ त्रिपुंड्ररु
द्राक्षयुताः पूजयामासुरीश्वरं॥ ७६ स्तनंधयान्वाङ्कमध्ये गृहीत्वा वक्षसा युतान्॥ स्तन्यं च पाययंत्यस्ताः प्रविष्टाः काश्चिदादरात्॥
सगर्भाः काश्चिदुत्कृष्टाः पूर्णगर्भाश्च काश्चन॥ अजातयौवनाः काश्चित्काश्चित्संपूर्णयौवनाः॥ सौंदर्यधारारूपास्ताः सर्वाश्च रतिसुंद
राः॥ रमा मनोहराः सर्वा रूपश्रीविराजिताः॥ ८० ताः सर्वा अपि तद्दृष्ट्वा सोऽयं भर्त्ता ममेत्यपि॥ प्रहृष्टवदना एव स्मेरांचितमुखांबुजाः॥ शिव

७

ध्यानरतं धीरं विनिमीलितलोचनं दृष्ट्वाविनिर्गताः सर्वाः मंदभाषणवर्जिताः त्वयादृष्टस्त्वयादृष्टः त्वयेत्यन्योन्यमादरात्
मंदमाभाषणं कृत्वा सो साहास्तरुणीजनाः अपरामारसेनैव तन्नारीमालिकामुदा दृष्टा तद्राजपत्न्यासा सर्वाभरणभूषिता सा
पितत्तरुणीसंघं विस्मयेन समाकुला कुतः समागतं कस्य कलत्राणीति सादरं ८४ पप्रच्छ वै नयानभ्रात सौंदर्यपराजिता तास्तंधा
नसमाविष्टराजानं वीक्ष्य लज्जया ८५ मंदमाहुः प्रयत्नेन संहृयान्यत्र तां तदा नीता स्मेरसमायुक्ता प्रफुल्लवदनांबुजाः कलत्राणि
वयं राज्ञः शांभवस्यास्य शोभने वैराग्यभागृहं त्यक्तं अनेनैव महात्मना सर्वदा शिवपूजायां निरतः सोयमास्तिकः अनेन न नारीवदनं सो
त्साहं नैव दृश्यते ऋतुकाले धयं नारी प्रत्यवायभियापरं भुंक्ते तद्भोगकालेपि शिवध्यानपरायणः नित्यनक्तव्रती सोयं सायंकाले शिवा
र्चनं कृत्वा भुंक्ते निशि सदा शांभवैस्सह सादरं ९० अरुणोदयमारभ्य मध्यरात्रावहि स्वयं काले शिवार्चनेनैव नयति प्रतिवासरं ए
तेषु बालकेष्वस्य बालकत्वेन सर्वथा न प्रीतिः किंतु शैवत्वबुध्या प्रीतिः कदाचन भस्मोद्धूलितसर्वांगः त्रिपुंड्रांकितमस्तकः रुद्राक्ष
मालाभरणः सर्वदाप्ययमास्तिकः न चंदनानुलिप्तांगो न वा रत्नविभूषणः न वांगनांगसंतुष्टः न वा राज्यरतः सदा अत्यक्षणाकाले
बालानामंगशोभार्थमादरात् अस्माभिश्चंदने दत्ते सहते न स भूपतिः प्रक्षाल्य शिवतीर्थेन बालपुत्रांगमादरात् उद्धूलनत्रिपुं
ड्राभ्यां भूषितं तत्करोत्यपि कदाचिदस्य बालस्य रत्नकंचुकवेष्टितां रत्नाभरणसंयुक्तां ददर्श सतनुं नृपः ततः परं कंचुकं च सर
त्नाभरणान्यपि दूरीचकार यत्नेन मकुटं चास्य भूपतिः ९८ भसितालेपनं कृत्वा ददौ रुद्राक्षकंचुकं रुद्राक्षमकुटं चैतत् ददौ रुद्रा

श्रीरामः
श्री

क्षमालिकां एवं शिशूनां सर्वेषां कन्यकानां च भूपतिः प्रयच्छति प्रयत्नेन रुद्राक्षाभरणान्यपि १०॥ शिवार्चनेन कालोयं नीयते
तेन सादरं पूर्वेद्युर्निर्गतो गेहाद्यात्राजातीर्थाटनोद्यतः १ देवादत्रागतो राज्ञि राजवेश्मं विहाय तु रत्नमंदिरमेतन कारितं शंकराय
च २ अंबिकायै गणेशाय कुमाराय च सादरं पूर्वेद्युर्निर्गतो गेहाद्यात्राजातीर्थाटनोद्यतः ३ देवादत्रागतो राज्ञि राजवेश्मं विहाय
तु रत्नप्राकारसंयुक्तं रत्नप्रासादवेष्टितं रत्नपर्वतसंकाशाः प्रासादाः कोटिशो नवाः सुधाकरकराकारतारहारविराजिताः
कारितास्तेशरद्राकानायकप्रतिमाश्रियः कारितानि मनोज्ञानि राज्ञा पुष्पवनान्यपि अयं भोजनकालेपि नान्यवार्त्तविदस्यपि
व्यवहारस्तु सर्वोपि शिवनाम्नापरं प्रभोः दुकूलशय्यास्त्यक्तास्तेन राज्ञा महात्मना निद्रापि भस्मशय्यायां क्षपामात्रं महानि
शि शिवार्चनेन सर्वोपि नीयते समयः खलु भस्मरुद्राक्षपूतांगान् राजा पश्यति सादरं अस्माकं रत्नरम्याणां भूषणानां तु कोट
यः संस्थापिता नैते निसृक्रीडतेतनु भूषणं सद्मरुद्राक्षयुक्तानि सुवर्णाभरणान्यपि कोटिशस्संति तैरंगं नास्माभिर्भूषितं मु
धः भस्मनोद्धूलनं कृत्वा त्रिपुंड्रं निटिलादिषु शुद्धरुद्राक्षमालानां भूषणैरंगमर्चितं ११ एताः सपत्न्यः सर्वाश्च रुद्राक्षाभरणोक्षि
ताः उद्धूलनत्रिपुंड्राभ्यां सर्वदा समलंकृताः विभूत्यपगमश्चेदेः भस्मनालंकृता तनुः क्रियते घर्मकालेषु पुनः पुनरनुक्षणं भ
स्मत्रिपुंड्ररुद्राक्षमालिकासमलंकृताः नाद्य कुर्मो महेशस्य पुरतो रत्नमंटपे १५ शिवगायनमभ्यस्तमस्माभिस्तदनुज्ञया क्रिय
ते गानमस्माभिः सर्वदा शिवमंदिरे १६ बालकैरपि गौरीशपूजनं क्रियते गृहे स्तनंधयो यं ततोपि कुरुते शिवपूजनं कोटिशः शोभ

६

ग

वाः संति पंचाक्षरपरायणाः हारोपहारैस्तैस्सर्वैः शोचंति शिवमंदिरे गंधर्वराजतनयाः सर्वा एव वयं प्रियाः अस्यराज्ञो तिश्च
रस्य स्वयंवरसमावृताः राजाज्ञां सवपुर्वा यं मम राराध्यं महे ज्ञां सदा लिंगाकारमपारसाधनवैरेरभ्यर्चयत्यादरात् एतद्दर्शन
वांछयासुरगणैः सर्वैः समागम्यतेगंधर्वैरपिकिंनरैरपिमुहुर्भूर्चक्रवर्तीनृपः १२०   इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत
खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम द्वितीयोध्यायः २ श्रीशिवार्पणमस्तु   याज्ञवल्क्यः
इति तद्वचनं श्रुत्वा राज्ञी विस्मितमानसा स्वयंवरस्य वृत्तांतं श्रोतुमाह विचक्षणा गंधर्वराजनगरं नीहारगिरिकंधरे स्वयंवरक
थं तत्र भूपते रिदमद्भुतं केन पुण्यप्रभावेण भूपालस्य स्वयंवरं इदं सर्वविशेषेण ज्ञेयमित्याहतां प्रति तासु पद्मावती नाम श्रो

ह्री द्या

पा गंधर्वकन्यका तामुवाच प्रयत्नेन स्वयंवरमहोत्सवं अयं पूर्वभवे ह्यासीद्भिक्षुको याचकः प्रतिग्रहे यकालोपी नीतः ते
न तदामुष्कः दुरन्नभक्षणो घृक्तो दुष्प्रतिग्रहलोलुपः आसायं याञ्चया कालं नयति प्रतिवासरं याञ्चया जीवनं कृत्वा सायं
कालप्रयत्नतः चिदंबरेश्वरं दृष्ट्वा नत्वा यातिप्रयत्नतः दीपमालां महापूजां दृष्ट्वान् तामुहुर्मुहुः सम्यक्सम्यगिदं सम्यगिस्फ
दीपोतिविस्मितः धूपभस्मसमादाय स्वांगानि परिमज्य च प्रयाति भवनं पश्चाद्दुष्टकेपूजामनुस्मरन् एवं स्थितो दैवयोगाज्ज

स ७०

हौ प्राणान्सातुरः ततो नीतो यमभटैः यमेनापि निरीक्षितः चित्रगुप्तमुवाचायं कः पुण्यं किं कृतं पुरा अनेनेत्याह तं प्राह चित्र
गुप्तोतिविस्मितः ११ चित्रगुप्तः दुरन्नभक्षणेनेतः कालोनेन दुरात्मना न संध्यावंदितातेन महोवानोति दूरतः १२ स्नानं कर्तुंन

ग्राम:
७५

जानातिनकृतंभस्मधारणं रुद्राक्षधारणंतेननकृतंदुष्टचेतसा लिंगार्चनंचनगेहे शिवनामापिनश्रुतं अयंशिवकथाला
पनजानासेवसर्वथा नानाजातिगृहानांवायाचांकृत्वासयत्नतः आसायंदुष्टवार्त्ताभिःकालंनयतिदुर्मतिः १५ परांगनां
पिसंगेपिनिरतःपापकृत्तमः नस्नातेकर्मनिरतःश्रौतकर्मपराङ्मुखः अयंतुमरणात्पूर्वंमासमात्रंनिशामुखे शिवपूजांवि
लोक्यैववकारनिशिभोजनं पूजांदृष्ट्वाप्रमादापिकृतोनेनमुहुर्मुहुः धूपभस्मसमादायस्वगात्रंचपवित्रितं ततःपरंमृतः
सोयंइतिश्रुत्वावचोयमः त्वरयाप्रयातस्तस्मैरत्नसिंहासनंददौ १९ पूजयामासतंविप्रंततःप्राहातिविस्मितः भाग्यवान
सिधन्योसिमान्योसीतिमुहुर्मुहुः २० धन्यंधन्यंमनुष्याणांजीवनंरजनीमुखे दृष्ट्वापिपूजितंलिंगंभवंतिसुखंदिताः अ
नायासेनभाग्यानिप्राप्नुवंतिमुहुर्नराः दृष्ट्वापिपूजितंलिंगंसायंकालेविशेषतः शिवार्चनोपकरणंसायंकालेविशेषतः अ
र्चितंलिंगमालोक्यमुच्यतेपापकोटिभिः वृषस्यांडमुपस्पृश्यवृषशृंगांतरान्नरः शांगलिंगंसमालोक्यमुच्यतेपापकोटिभिः
धृत्वाभस्मप्रयत्नेनसायंपश्यतियःशिवं तस्यपुण्यफलंवक्तुंशेषोप्यापिनशक्यते मयाकथंवातत्पुण्यंवक्तव्यमियदिस्यपि
वेदैरपिनतच्छक्यंवक्तुमित्सेनमन्महे २५ प्रदोषकालेशिवलिंगपूजांदृष्ट्वासकृद्वाशिवमेवयाति भुक्त्वापिभोगान्विपुलानपा
रान्नरान्मरापिस्यापिममतिर्हि अहोनजानंतिशिवप्रभावंप्रदोषकालीनशिवार्चनस्य फलंनजानंतिविमूढचित्ताःसंसारपा
शातिनिबद्धगात्राः हत्वामहीमंडलमस्तदेहसंरक्षणंपुण्यनिशामुखेषु लिंगार्चनार्थंकृतकृत्यएवतेनैवतावेन्मनुजोमहान्हि

मर्त्यत्वंखलुदुर्लभंद्विजजनिस्तत्रापिसादुर्लभाश्राद्यपथंखलुतन्नदुर्लभममपिह्यत्वंचभक्तिःशिवे ॥ साचेदव्यभिचारिणी
यदितयालिंगार्चनासादरस्तर्हिप्राप्तसुमासहायचरणांभोजप्रभामंडलं ॥ २९ ॥ धन्यःकोपिशिवार्चकःकलियुगेभस्मत्रिपुंड्र
श्रीरुद्राक्षाभरणप्रियःमंत्रिवमनुव्याहारमात्रादरः लिंगाराधनपुण्यपूर्णविभवोभावोभवानीपतिःध्यानानंदसमुद्रमग्न
हृदयस्तस्मैनमःकोटिशः ॥ २० ॥ धन्यःशांभवपुंगवःकलियुगेकस्मिन्भविष्यत्यहोकाशीवासविनीतयौवनमदोविश्वेश्वराराधकः ॥
तेनापारमहेश्वरामलकथासिंधुप्रवृद्धोभवेत्तत्कीर्त्तिश्रवणेनयास्यतिशिवंयःकोपिरंकोपिवा ॥ धन्यातज्जननीपिताचसुतरांध
न्योस्यधन्यंकुलंतन्मृत्योपिसधन्यएवहिमुहुःयःकालकालार्चकः ॥ सर्वानप्यमरानयास्यविधिवत्भस्मत्रिपुंड्रांकितोभरुद्राक्षा
भरणाःशिवैकशरणाःश्रेष्ठातिमान्यःसदा ॥ भूपालोपिभविष्यतिप्रभुरयंदातातशिवाराधनेरम्यापारकुमारवर्गसहितौनारी
पतिः ॥ वैराग्यैकनिधिःशिवार्चकनिधिःनूनंप्रदोषार्चितंलिंगंदृष्टमितिप्रसूननिकरव्याप्तंमुहुःसादरं ॥ ३२ ॥ इत्युक्तंतद्वचःश्रु
त्वासर्वेयमसभाद्यः नमूचुर्विस्मिताःसंतोविनम्रानतकंधराः ॥ ३४ ॥ सभासदऊचुः ॥ यमनाभतवानर्घ्यधर्मराजइतिप्रथा त
वयास्वर्गलोकादौस्वर्धुनीवप्रवर्धते ॥ शौचस्नानादिकर्माणिस्मार्त्तानिविविधान्यपि ॥ तथुकोपिकृताधर्मोनानेनेतिश्रुतंमुहुः
ज्योतिष्टोमादयोयागाःतावद्दूरतएवहि ॥ अस्याहादानवार्त्तापियस्मादस्यंतदूरतः ॥ जातिकुत्सितवृत्तिश्चश्रुतातावदियंखलुनी
चैसेवारतोयस्यपुण्यधीरपिनध्रुवं ॥ प्रदोषेपूजितंलिंगंदृष्टवंपापनाशकं ॥ इतिनायंप्रजानातिविवेकरहितोयतः ॥ एवंसतित

गंधर्व
रामः
७२

यापूजाकथमस्यविशेषतः स्वसिंहासनमारूढकथंतिष्ठतिशैववत् शिवार्चकाःसमायांतिमार्गेणानेनशांभवं लोकंगंतु
तद्दातावर्त्तिष्ठेत्पत्रासेनक्षणं अन्येषामवकाशोत्रदुर्लभःखलुवस्तुतः कसिंहासनमुत्सृष्टंकायंधर्मविवर्जितः ५२ एतावत्का
लपर्यंतनदृष्टमिदमीदृशं अद्भुतंदृष्टमधुनायमसिंहासनाधिप ५३ यमउवाच धर्मसूक्ष्मंनजानंतिवानराइवपामराःअ
हंकाराःपरंक्रूराःतावद्दानरवत्नयः ५४ किमतद्विषयेजाताकठोरोक्तिःकुठारवत् पूज्येषुनकठोरोक्तिःमरणेप्युचितायतः किंध
र्मैरितरैःस्मार्त्तैःवैदिकैर्वाविशेषतः लौकिकैर्वाधर्मवार्त्ताभवद्भिनश्रुतायतः प्रदोषेपूजितंलिंगंयःक्षणार्धोधर्मवा विलोकय
तितसुपुण्यमनंतंविभवेखलु ५७ प्रदोषकालीनमहेशपूजाविलोकनासक्तिमतिर्नयस्यात् स्वपातकाकारइतिप्रसिद्धःसबोध
एवेतिमयापिलुद्धिः ५८ प्रदोषलिंगपूजायांदृष्टायांपापसंक्षयः अक्षयामोक्षलक्ष्मीश्चभविष्यत्स्वधर्मस्यच जन्मतस्यैवसफलं
यनलिंगंसमर्चितं सायंसद्धदयतेनाप्यालस्याद्वाप्रसंगतः आयासमात्रफलकेधर्माभासैःकुतःफलं स्मार्तैर्वावैदिकैर्वापिशिव
लिंगार्चनंविना ५९ स्मार्तवैदिकधर्माणांअनुष्ठानेपिकोटिशः लिंगार्चनेनयल्लाभ्यंतल्लाभ्यंतैर्नसर्वथा धर्मांतराणांकरणेध
ननाशायकेवलं शिवार्चनंपरोधर्मःपरमानंदसाधनं ५३ पापराशिविनाशायशिवलिंगावलोकनं कल्पितंगिरिशेनेतिनजा
नंत्येवनारकी ५४ लोकोपकारकंसृष्टंशिवलिंगावलोकनं तन्नकुर्वंतिपापिष्ठाःपतंतिनरकेषहो अनाथनाथंश्रीनाथनयाना
र्चितपादुकं नजानंतिमहादेवंनरकेषुपतंत्यहो ५६ श्रीमहादेवमहिमादुर्लभ्योदुर्जनैरतः पतंतिनरकेघोरपित्र्यभिःसहसर्व

दा पितापितामहादीनां यैर्भयः शंभुर्येभिवप्रभुः तन्नजानंतिदुर्वृत्ताःपतंतिनरकेष्वहो शिवधर्मेष्वविश्वासादन्यधर्मरता
नराः पतंतिनरकेघोरेक्रूराःशांकरनिंदकाः ५९ तदर्थंनरकाःसृष्टाःसर्वदाःदुःखहेतवः यैर्महादेवलिंगार्चाफलंनज्ञातमा
दरात ६० नजानातिमहादेवलिंगपूजाफलानियः ससूकरःखरोयद्वाशुनकःकाकएववा दुर्भगाएवतेसर्वेभर्गार्चनपराङ्मु
खाः नरेन्मुखानिभद्दग्धानिशिवद्रूपाग्निकोटिभिः ६२ सुलभंनविजानंतिमहादेवार्चनंजनाः शुद्धदूर्वांकुरेणापिलिंगपूजाविमु
क्तिदा ६३ क्षारंवानीरमुत्सृज्यभक्त्यालिंगेशिवात्मके विधूतपातकाएवप्रयांतिशिवमव्ययं शुष्कपाबिल्वपर्णेनतच्चूर्णेनापियःशि
वं पूजयिष्यतितस्यापिमुक्तिःकांतानदुर्लभा ६५ व्यासंगेनापियःशार्गलिंगमंगलदायकं सायंपश्यतिपुण्यात्मानमस्तस्मैन
मोनमः ६६ अनाराध्यमहादेवंअनायासेनपापिनः प्रयांतिदुर्गमंघोरंनरकालयमन्वहं वनेवनानिरम्याणिवनजान्यपि
तैःशिवः नाराध्यतेदुर्भगैर्यानरकावाससिद्धुताः अनिच्छयाप्युमाकांतलिंगंपश्यतियोनरः सायंसदोषनिर्मुक्तोमुक्तोभव
तिसर्वथा ६९ तृणैरपिक्षणंमूर्खाः कथंनाराधयंत्यहो महादेवंमहात्माहोमहानरकसाधनं शिवलिंगार्चकांगानिदृष्ट्वा
पिरजनीमुखे प्रयांतिब्रह्मसदनंतल्लिंलासंतमद्भुतं ७१ सुलभंतंनविज्ञातंशांगांगस्यविलोकनं तदभाग्याग्निदग्धानां
जातिदुर्लभमेवहि ७२ लिंगार्चनेनकिंपुण्यमित्यपेक्षाविचक्षणं तद्दुराशयएवस्यात्पक्षपातननोच्यते अहोमहादिदंभाग्यं
शिवलिंगार्चनेमतिः तदेवहिमहद्भाग्यमहद्भाग्यमितिस्मृतं ७४ लोकेदुराचाररताः शिवार्चांविहायतिष्ठंत्यतिविष्टयाते

लिसाभविध्वंतिनसंशयोत्रशिवापदांभोजयुगेशापामि ॥ यः कर्मणावामनसापिवाग्भिः नित्यंत्रिभिर्वात्रिपुरांतकार्चां क
रोतितस्यादरजः प्रसादं वा छत्रपंडोपिचतुर्मुखोपि ॥ किंवक्तव्यमुमासहायचरणांभोजार्चकाराधका पौरंध्रयमरंद्रहरिः प्र
तिदिनं तत्सेवकाराधकः श्रीवाणीरमणादयोपिमुनयः सिद्धाः समुग्धास्तथागंधर्वोप्यपिकिंनराअपितयाशेषादयः से
वकाः ॥ शंभुः सर्वजगत्प्रभुः विभुरितिज्ञात्वापरं शांभवास्तस्यज्ञानिरताः परात्परतरं तेजः परंशांभवं ॥ आप्योतेपरमात्सवाद
तनिजव्यापारपारंगताः पारावारविहारपूजितपदांभोजाः प्रसन्नाः सदा ॥ कस्तूरिरसराजराजसहितः कर्पूरगंधोयथा न
ज्ञातः शुनकैस्तथाशिवशिवाचारव्रतानादरैः ॥ नज्ञातंशिवलिंगपूजनफलंतत्कालेकालार्चकैर्ज्ञेयंकेवलमित्यलौकिकमि
दंज्ञेयंकथंपामरैः ॥ ७८ ॥ किमन्यद्वक्तव्यंस्मरहरकथासागररसोनविज्ञातालोकैरमितमहिमातनसहसा ॥ नबुद्धिर्मेदानांशि
वचरणासेवानुकरणेक्षणावानक्षीणायदिमरणकालेप्यघकुलं ॥ बलादेतेलोकाः खलजनरताएवनितरांनजानेत्येवालेब
तवतनकालांतकमते ॥ ७९ ॥ अतोतेसंततमाः प्रतिपदमघोरेषुनरकेष्वसंतोषैर्दोषप्रलपनविषादातिसविषाः ॥ ८० ॥ अहो मो
हः कोवाजगतिनमहादेवभजनेमतिर्भक्तिः श्रद्धाकथमपिनतत्पूजनरतिः ॥ नतत्र क्षालापेप्यभिरुचिरतायातिनरके घोरे
षुन्मत्ताः शिवरुचिरमार्गादितिशठाः ॥ ८१ ॥ ललाटेकिंचिद्वासितभसितमालिप्यशिरसामुकुन्दत्वायद्वासहृदपिसरुद्राक्षवपु
षा ॥ शिवंदृष्ट्वासायंजलमपिविनिक्षिप्यविमलंकदालिंगेशांगेशिवपदसरोजेप्रविशति ॥ ८२ ॥ इतिश्रीस्कांदेमहापु

शाखे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम तृतीयोध्यायः ३ याज्ञवल्क्य उवाच
इतितद्वचनं श्रुत्वा कंपमानाः सभासदः अप्रवातास्तयमं विप्रं शिवध्यानपुरस्सरं १ ततः परं स्वर्गलोकं यमेनाभ्यर्चि
तो ययौ सविप्रः स्वर्गलोके पित्राचीनाथेन पूजितः विमानवरमारुह्य ब्रह्मलोकं ययौ ततः ब्रह्मलोके यथाकाममुवास
भ्यर्चितः सुरैः ततः परं सत्यवाभूद्ब्रह्मभूपसुतस्स्वयं योगमार्गे समासाद्य वामदेवो बभूवापरः ४ गर्भे पुषित्वा बहुधा स्म
त्वा शंकरमव्ययं योनिमार्गेणागमनमस्त्विति मुक्तः स्थितः पुरा ततः परं सुराः सर्वे मद्विजं गर्भसंस्थितं तुष्टुवुर्विनयान्विताः
कृतांजलिपुटाः सपि ६ अनुचितः पुराणोयं पंथास्तेनैव भूसुर प्रवृत्ता ऋषयः साध्याः सिद्धाः सर्वे सुरा वयं मार्गांतरेणा
गमनं गर्भस्यस्योचितं च न तत्वज्ञस्य तवात्रापि गर्भवासो न रोचते ८ तथापि गर्भवासार्थं त्वमिहाप्यागतोसि हि मार्गांतरेण
गमने सद्यः स्वाजननी भवेत् ९ यत्र कुत्रापवस्थाने येन केन पथा गतिः योगिनामपियुक्तेति कुत्सितं त्वमतिं मन १० मनुष्यरू
पमासाद्य योनिमार्गेण निर्गमे नदूषणं च लोकानां सर्वेषां सममिष्यतः ११ सृष्टिमप्यन्यथा कर्तुं शक्तिरस्त्येव यद्यपि त
थापि न तथा कर्तुं युक्तमेवेति मन्यतां १२ अतः परं योनिमार्गाद्येनिस्सरणं न ते शरीरं चरमं यस्मात्तव ब्राह्मणसत्तम सा
यंकाले त्वया दृष्टं शिवलिंगं समर्चितं तेन पुण्यप्रभावेण ज्ञानमेवमभूत्तव १४ तदिदं पुण्यमुत्कृष्टं तत्प्रभावात्तवेदृशी मतिर्यु
क्ता न संदेहस्त्वत्तु पर्यंतादृशो यतः १५ शंकरानुग्रहेणैव तत्सुपपन्नमभवेत्तव अन्यथा तादृशं पुण्यं देवानामपि दुर्लभं १६ शि

रामः

१७४

वलिंगार्चनं दृष्ट्वा सायंकाले विशेषतः स्वयं नृत्यति संतुष्टो दिव्यदेवगणैः सह प्रदोषसमये दृष्टं शिवलिंगं समर्चितं सर्व
कामदमपि साधुः न तत्त्वमभव खलु १८ संदिहानः शिवाचारे पापिष्ठो न प्रवर्त्तते एतादृशं महद्भाग्यमधुना दृष्टमद्भुतं तवस्व
रूपं विज्ञातं त्वयापि न शिवार्चनं कृतं पापेन नीतानि दिनानि खलु सर्वदा दुष्प्रति ग्रहलोलस्त्वं दुराचाररतः सदा न स्मार्त्तकर्मनि
रतो वैदिके ज्ञायतेऽपि न नीचान्नभक्षणे चैव वयो नीतं त्वया खलु मद्यपानगनया साकं बहुकालं स्थितं त्वया तस्यामुत्पादिताः पुत्राः
कन्यकाश्च दुरात्मना त्रिपुंड्रधारणं तावत् न कृतं श्रुतिचोदितं रुद्राक्षाणां धारणं च रुद्रापि न कृतं त्वया बिल्वपत्रं न निक्षिप्तं ज
लं वा लिंगमस्तके न दीपवर्त्तिका वात्र त्वया शंकरमंदिरे दीपप्रदानवार्त्तातु दूरतस्तव सर्वथा न सोमवासरे भुक्तं नियमात्त्रि शिसा
दरं सांभवैः सह संल्लापो न त्वया कृत एव हि पुण्याः शिवकथालापाः सर्वथा न श्रुतास्त्वया रुद्राध्यायो न जप्तो हि मंत्ररत्नसमाश्र
यः एतादृशेन दुष्टेन प्रदोषे दैवयोगतः शिवलिंगं त्वया दृष्टं कृतकृत्योऽसि तावता शिवलिंगं न दृष्टं चेत्सायंकाले त्वया तदा आक
ल्पं घोरनरकान्न च्यवस्ते कथं भवेत् शिवाचारविहीनानां नरकान्निर्गमः कथं पित्रादिभिः सह ग्रासो नरके षष्ठकोटिशः जन्मा
न्तरे वा सततं शिवमर्चय सादरं जातिस्मरत्वं संप्राप्य तेन पुण्येन सत्वरं तत्वज्ञानस्य धर्मो यो धारणाध्यानमपि यत्फलं तत्फलं के
वलं मन्ये श्रीमहादेवपूजनं शिवार्चनेन सर्वेषां कामानां सिद्धिरिष्यतः प्रयत्नैर्बहुभिर्नित्यं कुरु शंकरपूजनं ३३ भूपालत्वं स
मासाद्य नोन्मत्तो भव सर्वदा विभवैर्बहुभिर्नित्यं भवलिंगं समर्चय ३४ यदि तत्रतवोन्माद स्तदा कुत्सितयोनिषु तव जन्मान्य

नेतानि भविष्यंति न संशयः पापिष्ठानां शिवाचारे न बुद्धिर्जायते ततः प्रयांति नरकं घोरं यावदाचंद्रतारकं अतो गर्वं विहा
याद्य यो निमार्गेण केवलं भुवं व्रजेद्यथाकामं यजमृत्युंजयं मुहुः इति तद्वचनं श्रुत्वा तथास्त्विति पुनः पुनः नत्वा तान्प्रेषया
मास स्वत्पुत्रं तं सुकृतं स्मरन् समासनवकं स्थित्वा गर्भे गिरिज्ञामर्चयन् मनसा केवलं पश्चाद्योनिमार्गाद्विनिर्गतः सुमुहूर्तेऽस
मुत्पन्नः पित्राऽऽनंदवर्धकः बभाषे शिवं प्रसादात् श्रीमहादेवेऽस्त्वपि ७० तदा तद्वचनं श्रुत्वा तन्माता कंपसंयुता तदा तु निक
टे सर्वकं पमापुः स्त्रियो मुहुः किमद्भुतमिदं जातं बालचेष्टा तु नेदृशी इदं खलु महद्भूतमुत्पन्नं भयसाधनं ७२ राज्ञे निवेद
यमस्यैतन्महाभूतविचेष्टितं इति विस्मयमापन्नास्तद्दास्यो नृपसंनिधिं गत्वा तत्पुत्रवृत्तांतं कीर्तयामासुरादरात् राजन्कु
मारः संभूतो महान्नापरविग्रहः तद्देहतेजसा व्याप्तं सूतिकामंदिरं नृप तद्देहप्रभयादीपास्सर्वेषां ता ह्रस्वाः स्थिताः अन्यदत्यद्भुतं
किंचित् उत्पन्नेन सुतेन ते उक्तं शिवमहादेव महेशेत्यक्रमादरात् इदमद्भुतमाकर्ण्य बालको नायमित्यपि तन्मातुरभवद्बुद्धि
रस्माकमपि सा मतिः इत्थं दासीरितमाकर्ण्य स राजा विस्मयं गतः उत्साहोऽपि प्रवृद्धोऽभूद्भूपालस्य तदा महान् तदानीमागत
स्तत्र नारदो मुनिपुंगवः तमागतं विलोक्याशु पूजयामास भूपतिः निवेद्य पुत्रवृत्तांतं नारदाय स भूपतिः संस्तुतो नारदेना
सौ मुहुः प्रीतिपुरस्सरं राजंस्तव कुमारस्य योगाद्दृष्टा ता जनिर्मया पूर्वजन्मार्जितं पुण्यं तस्य तद्धि फलं खलु सायंकाले ते
न दृष्टमनोज्ञं बिल्वैः पुष्पैः पूजितं शांभवं लिंगं धूपैर्दीपैः सदानैः रत्नैस्ते तत्पश्चात्पुण्येन भूप पुण्यान्यनंतान्यपि संतिके ते:

प्रदोषकाले शिवदर्शनेन ॥ भवत्सदृशं न पतत्त्ववत्तासो भाग्यसौंदर्यनिधिश्च मर्त्यः किं कौतुकं सृष्टमिदं शिवेन दृष्टं प्रदोषे शिवलिंग
मात्रं ॥ स ते सुखानि स्वयमेकमेव नान्यत्परं किंचिदपेक्षितं च ॥ ५४ ॥ प्रदोषकाले शिवसमर्चनात्ततः प्रदोषकालीनशिवार्चनेन ॥ प्रयाति शै
वं पदमद्भुतं ततन्न जायते भूपसुरादिभिश्च ॥ ५५ ॥ यः कोऽपि सायं शिवदर्शनेन भुक्त्वापि भोगान्विपुलानपारान् ॥ शिवं प्रयात्येव विना
प्रयत्नैः सयोगिनामप्यतिदुर्लभो हि ॥ स योगवार्त्तां न करोति शंभुः न योगवार्त्तामपि दानवार्त्तां ॥ परं तु सायं शिवपूजकानां करोति वा
र्त्तां गिरिजासमेतः ॥ प्रदोषकाले समुपागतो यः पुष्पं गृहीत्वा कमलं गृहीत्वा ॥ स बिल्वमादाय जलं गृहीत्वा सपत्निमादाय तिलाक्ष
तादीन् ॥ स धूपमादाय समागतो यः दीपं समादाय फलं गृहीत्वा ॥ तांबूलमादाय स सायमादौ लिंगार्चनासक्तमतिर्भवानि ॥ निरीक्ष्य
तेतेन मया प्रदोषे बिल्वार्चितं लिंगमनुत्तमं मे ॥ प्रदक्षिणेन प्रणतं च तेन ध्यातं च तेन क्षपामास्तिकेन ॥ विभूतिपतेन विलोकितं च पुनः
पुनर्लिंगमनुस्मृतं च ॥ रुद्राक्षमालाद्यविभूषणेन पुनः पुनस्तत्प्रणतं च लिंगं ॥ ६१ ॥ तांबूलमादाय निवेदितं च द्राक्षाफलं तेन निवेदि
तं च ॥ तेनार्पितं तत्कदलीफलं च प्रदोषकाले शिवलिंगमूर्ध्नि ॥ तेनाम्रपक्वानि फलानि तानि दत्तानि लिंगोपरि तेन दत्तं ॥ दुकूलमत्य
न्तमायतं च तेद्ध्वतानतद्विपुलं मनोहरं ॥ क्षीरप्रवाहैरभिषिक्तमद्य प्रदोषकाले सुदधिप्रवाहैः ॥ घृतप्रवाहैश्च मधुप्रवाहैः सुशर्करा
राशिभिरर्चितं च ॥ मंदारमालासमलंकृतं च लिंगं मदीयं घनचंदनेन ॥ कस्तूरिकाकर्दमसंयुतेन प्रदोषकाले खलु शांभवेन ॥ सुश
र्करासद्घृतकुंभयुक्तं क्षीरान्नमेतेन निवेदितं मे ॥ अपूपराशिश्च समर्पितो मे मया प्रदोषे खलु शांभवेन ॥ अनेन रत्नाभरणानि दत्ता

न्येनेनदत्ता खलु बिल्वमाला प्रदोषकाले सुकुरादरेण स्पृष्टं च लिंगं मम शांभवेन अयं च हस्तो भगवान्ययं मे पुण्यस्वभावो भगव
तरामे अयं हि हस्तः खलु विश्वभेषजो यस्मादयं मे धृशिवाभिमर्शनः ६८ अनेन मुक्तं न हि वाभवानि जलं न पीतं फलमक्षणं च
दृष्टं तेन तांबूलमपि प्रदोषे त्यक्तं शिवाराधनमादरेण एते मदीयाः शितभस्मपूताः प्रदोषकाले शिवपूजनाय कृतप्रयत्नाः शिव
नामपूताः प्रकृष्टरुद्राक्षविभूषितांगाः प्रदोषकालीन शिवार्चनेन भुक्त्वैव भोगान्विपुलान्परान् स्थास्यंति सर्वेपि ममैव पार्श्वे
मत्पूजनशा मममहोत्सवास्ते येते विमानानि मनोहराणि प्राप्तांतकाराधितपादपद्माः विधींद्रनारायणपूजिताश्च स्थास्यंति
मत्सादनरवप्रभाभिः धन्याः प्रदोषेषु शिवार्चकास्ते सर्वे ममैवापरविग्रहास्ते तेषां परं पादरजो यमोपि धत्ते शिरस्येव तथैव न वि
ष्णुः प्रदोषकालीनशिवार्चनेन मतिः शिवस्यान्मदनुग्रहेण अघोरसंसारविकारसागरः पुनर्न दुःखानि तयाभवंति ७५ ताव
न्महापापभयं भवानि यावन्न पूजां रजनीमुखेषु करोति लिंगे सितभस्मवीत त्रिपुंड्ररुद्राक्षविभूषणास्सन् पूजां कोपि महाप्रदोष
समये कृत्वा विभूतिप्रभारुद्राक्षाभरणप्रभापरिष्कृतो लिंगे जलैर्वा फलैः बिल्वैर्वा नवकंटकारि कुसुमैर्दूर्वांकुरैर्वा शिवे भूपाल त्वमवा
प्यसमस्तदुरजःपुंजेन संक्रीडति को वा तेन समः प्रदोषसमये येनाहमभ्यर्चितो बिल्वीपत्रकृतमालया जललवैर्भ्रौतैर्नवाभसना
उत्फुल्लैः करवीरचंपकमहामल्लीप्रसूनैः शिवित्वत्पादांबुजरेणुभिः मुकुरहोभाराध्यया पूजितः आजन्मारिवलंकं करोपणकरैः किं
वदपारायणैः किं धान्यैर्धनधान्यनाशनकरैः कन्याप्रदानैरपि किं गोतुंगतुरंगदंतिनिकरारथ्यप्रदानैः शिवे सायंकाल शिवार्चनार्जि

रामः

७६

धंगे ...

[illegible]

तत्फलाभावेनमुक्तिर्यतः ७९ क्षीणास्यात्तनुरेवघोरतपसा दानैर्धनंनश्यति अर्थश्चायुरपिप्रयातिगिरिजेलिंगार्चनंतन्नवेत् तेनै
वाखिलभाग्यभोगविभवंभूमंडलेजायतेपश्चान्मुक्तिरपीतितेनसदृशोधर्मोनजातोध्रुवं ८० स्वर्गःकेवलमंगजातसहितोध्यानासन
व्यंगतोप्यंगेलिंगसमर्चनंजललवैर्बिल्वीदलैर्वाकृतं तेनापारसुरान्वितोतिविभवःस्वर्गापवर्गप्रदः लिंगाराधनमेवतेनसदृशोधर्मोनलो
केत्रये चित्तंयस्यनलिंगपूजनरतंतज्जन्मतावद्गतं व्यर्थंतज्ज्ञाननोवयस्तरुवरच्छेदकुगरस्सतु तद्भ्रातोप्यघसाधनायगिरिजेलिंगा
र्चकाराधकोयस्तस्यानुचरोपिसोपिहिमहान्कालान्ययतस्यन तज्जन्मातिमनोहरंसुखकरंमन्येतिमान्येशिवेयःसायंशिवपूजनो
द्यतमतिर्मध्यान्हकालेप्यगे तद्दृष्ट्वाणियमाद्योपिबहुधाकंपायमानास्सदा धन्यातज्जननीपितापिसुतरांधन्यःसमान्यःसुरैः ८२

इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामचतुर्थोध्यायः ४

याज्ञवल्क्यउवाच इत्युक्तंतद्वचःश्रुत्वानारदेनसहाविशत् मंदिरेलिंगसंवीतरत्नमंडलमंडिते तत्रानीतःसबालोपिब्रह्मभूपाल
यातदा सबालकोपितद्दृष्ट्वासंतुष्टोलिंगमंदिरं २ रत्नवेदीशासंकीर्णरत्नभृंगीविराजितं रत्नवेदिध्वजाकीर्णमपितोरणसंयुतं
ततःप्रफुल्लनयनंदृष्ट्वाराजानमास्तिकं नारदंचप्रविष्टोसौगर्भागारंशिवस्यसः ततःप्रणम्यतल्लिंगमालिंग्यसमभ्युक्षुः भूतिरु
द्राक्षपूतांगपूजयामासशंकरं ५ पंचामृतस्नपनाद्यैश्चंदनाद्यैर्मनोहरैः पूजयामासगिरिशंबिल्वपुष्पादिराशिभिः नैवेद्यराशि
भिर्दिव्यैः धूपदीपादिभिर्मुदा ततोनाड्यंचकारायंबालकोनाट्यमंटपे ७ प्रणम्यबहुधाशंभुंशिवध्यानपुरःसरं ततःसनारदंदृष्ट्वा
राजानंचशिवार्चकः ८ भूतिरुद्राक्षपूतांगंभूतिरुद्राक्षभूषणः प्रणम्यनारदंप्राहधर्मंधर्मविदेतिसः ९ नारदउवाच साधु

साधुमहाप्राज्ञचिरंजीवशिवंयज ॥ भजमृत्युंजयंभक्त्याजन्ममृत्युःशिवार्चनैः ॥ धन्योसिकृतकृत्योसिकृतकृत्यतमःप्रिया आवृतो
सिमहादेवभक्तिरुद्राक्षजातया ॥ जातमात्रस्ययाबुद्धिर्महादेवार्चनेतव ॥ सातावन्नाद्भुतासायं दृष्टंलिंगंत्वयायतः १२ तल्लिंगद
र्शनोत्पन्नपुण्यैर्नवशिवार्चनैः ॥ अधुनाभक्तिरुत्पन्नासद्यःस्वर्गापवर्गदा १३ जन्मप्रभृतिनस्नाज्यंशिवलिंगार्चनंत्वया ॥ नस्नाज्यंस
हसाबालभस्मरुद्राक्षभूषणं ॥ शिवार्चनेनकालोयंनेयःकल्याणदायकः ॥ व्यर्थकालापनयनंनकार्यंज्ञानिनात्वया ॥ आयुःशिवार्चनेनै
वयद्दिक्षीणंभविष्यति ॥ तदहानंचसफलंतदायुरपिसार्थकं ॥ ज्ञानेनाज्ञानमात्रस्यविनाशोसतिसर्वथा ॥ शिवार्चनार्थयत्नस्तुकर्त
व्यस्तेनमुच्यते ॥ यावत्कर्मोभवेज्जीवातावद्भ्रमतिसर्वथा ॥ संसारघोरनरकेपापनक्रग्रहाकुले ॥ ज्ञानमात्रंचमनुल्यंतुकुजंतुसमाश्रि
ते ॥ तादृशंज्ञानमन्वेषंज्ञानमुक्त्यर्थंप्रजायते ॥ पतंगानांनकिंज्ञानंतत्किंमोक्षस्यसाधनं ॥ मोक्षसाधनभूतंतुज्ञानमन्यद्विलक्षणं २० येन
ज्ञानेनमुक्तिःस्यात्तज्ज्ञानाभ्यसनाशरं ॥ मुक्तोभवतितज्ज्ञानंकेवलंशिवपूजया ॥ ईश्वरोत्तमोत्तमत्वेनज्ञातसतिमहेश्वरे ॥ तज्ज्ञानादेवमुक्तिः
स्यात्तज्ज्ञानंचशिवार्चनात् ॥ धर्मधर्मतयाज्ञातंश्रीमहादेवपूजनं ॥ तेनमुक्तिर्भवत्येवस्वर्गभोगश्चसर्वथा ॥ भक्तपारांकुरमभ्यश्चेयः
स्वर्गंनाभिवांछति ॥ तस्यापिभवतिस्वर्गोप्यपवर्गोप्यसंशयं ॥ स्वर्गार्थमपिचेद्भक्त्याशंकराराधकस्तदा ॥ अपवर्गोभवत्येवस्वर्गोप्यत्रन
संशयः स्वर्गापवर्गदंयस्माल्लिंगेशंकरपूजनं ॥ तत्तत्फलमदत्वातुनतिष्ठत्येवसर्वथा ॥ शिवलिंगार्चनाकारायःकल्पतरुत्तमः ससर्व
फलदातिस्मभवत्येवनसंशयः ॥ रूपलावण्यसंपन्नातरुणीगणकोटयः ॥ आसन्नास्तत्स्यारास्यः यःशिवाराधनःप्रियः दिव्यंतुंगतुरंगा
णांकोटयःसमुपस्थिताः ॥ भवत्येवनसंदेहः शिवलिंगार्चकांगणे ॥ उपस्थिताःसर्वदापिमत्तमातंगकोटयः यःशिवाराधनोद्युक्तः तद्गृह

मंटपे सुरासद्ध्यामायांति यः शिवाराधनोत्सुकः॥ तिष्ठंति देवास्सततं शिवाराधकमंदिरे। शिवज्ञानं समासाद्य यः शिवार्चनतत्परः॥
तद्दर्शनेन मुक्तिः स्यात्स यस्माच्छंकरप्रियः॥ शांभवैः सहसंलापोप्यघकोटिविनाशकः॥ शांभवानां दर्शनं च शंकरस्यैव दर्शनं। शंकरो दु
र्लभो लोके शिवपूजातिदुर्लभा॥ दुरात्मनां तथा बुद्धिः कुतस्याच्छिवपूजने॥ किं चान्यदुक्तं तत्काले शंकरेणापि गोपनं॥ कृतं हि शिववि
द्यायास्ततः साचातिदुर्लभा॥ शिवविद्या महाविद्या विद्यानां परमा मता॥ तस्याः संगोपनं तेन कृतमित्यत्र नाद्भुतं॥ सा तु विद्या प्रयत्नेन
पार्वत्यास्त्वं दसंनिधौ॥ प्राप्ता शिवप्रसादेन स्कंदेनापि महेश्वरात्॥ आराधितः शंकरोपि स्कंदेन शिवयापि च॥ ताभ्यां मुक्ता महाविद्या भुक्ति
मुक्तिप्रदायिनी॥ अनंतयत्नलब्ध्या सा महाविद्या महात्मना॥ महादेवन दत्तेति महागोप्या मुहुर्मुहुः॥ सा यातु मर्त्ये विद्यास्ति शिवविद्या
शिवात्मिका॥ सा दुर्लभा नकस्यापि सा सुरस्यापि सर्वथा॥ तद्विद्यासाधनीभूतं शंकराराधनं परं॥ अशंकराराधकस्य दुर्लभं खलु हे
नृपते यद्दुर्लभमपि तिज्ञातं तदेव सुलभं भवेत्॥ शिवार्चनेन तत्तस्मात्सर्वसिद्धिप्रदायकं॥ शिवार्चनेन लोकेषु कोपि मुक्तो न जायते त
त्रतावन्न विश्वासो भविष्यति दुरात्मनां॥ महेशार्चनमाहात्म्यं न विजानंति मानवाः॥ अतएव पतंत्येते नरकेषु न संशयः॥ शिवार्चनपरि
त्यागः सर्वथा पापसाधनं॥ तेन पापेन यात्येव नरकं दुष्करं परं॥ अय स्वेलेनप्रयांत्येते नरकं प्रतिमानवाः॥ अहो नन्नेरमध्यत्यंनं व यच्छति
पल्लवं॥ पुष्पं वा देवदेवाय लिंगरूपाय सर्वदा॥ सुलभान्येव पत्राणि जलानि विमलान्यपि॥ सर्वभावेन यो भावो भवपूजनतत्परः॥ भ
वेभवेपि सम्भवत्तस्य भयो न भविष्यति॥ ५० ॥ कः शंकरहानरसं विहाय्यापि रसांतरं॥ सतावद्दत्तो विते यसंहत्या वहत्यापि च॥ अवज्ञायाः परं
स्थानं शंकरानंदकोजनः॥ तुष्यत्येवं महादेवः केवलं तद्वत्सया॥ ५१॥ अवज्ञापात्रभूतस्याप्यवतो यस्तमोहतः॥ नकरिष्यति तं मावत्सा।

तयस्यैवपातकं कृत्वापापान्यनंतानिसकृद्दृष्ट्वायः शिवंस्मरेत् । सधूतपापइत्येवविज्ञेयोमुनिसत्तमैः । मुनीनामपिवंद्यः स्यात्महादेवप
रायणः । वंद्योनारायणादीनांसुराणामपिसर्वथा । शिवार्चनपरोलोकेवंद्यः पूज्यश्चसर्वथा । तत्पूजयापरंसर्वेमुक्ताइत्यवधारणात् ।
महादेवोपितंदृष्ट्वातुष्टोभवतिमानवं । योभक्त्यालिंगपूजायांनिरतः सर्वसाधनैः । सकृद्दृष्ट्वाप्रणमेद्यस्तुशंकरंभक्तिपूर्वकं । तस्यपापा
निनश्यंतिसएवपुरुषर्षभः । धन्यंकृतार्थंतंमन्ये कृतकृत्योत्तमोत्तमं । यः स्वयंवामहादेवेलिंगेपूजयतिप्रभुः । भस्मोद्धूलितसर्वांगोरुद्रा
क्षाभरणांचितः । योनार्चयतिगौरीशंसपातकगणाश्रयः । शिवार्चनाग्निसंदग्धाः पापपर्वतकोटयः । तस्याशक्येनलोकेस्मिन्सर्वथा
नृपबालके । भाग्याबुधिप्रलब्धस्याछ्रीमहादेवपूजया । दुर्लभंदुर्लभंयस्मात्श्रीमहादेवपूजनं । अतः कालेमहादेवेभस्मरुद्राक्षभू
षः । अभ्यर्च्यलिंगरूपंतंमुच्यतेनात्रसंशयः । कालेनोपिकर्तव्यंशिवलिंगार्चनंबुधैः । मध्यमध्येपिकर्तव्यंविरतिस्तस्यनोचिता । य
स्यस्याद्विरतिर्देवाछ्रीमहादेवपूजने । सनसंसारपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः । पापार्णवसमाकीर्णोनलिंगार्चनतत्परः । लिंगार्चनंप
रित्यागात्पुनः पापीभविष्यति । शिवलिंगार्चनंमन्येमहापातकनाशकं । तन्नजानंतिसहसामूर्खावानरवृत्तयः । एषांनराणांपुण्यानि
बहूनिविविधान्यपि । तेषामेवभवेछ्रद्धाशिवलिंगसमर्चने । शिवार्चनेनयस्यास्तिविश्वासोमुक्तिदायकः । सर्वदेवाद्यस्यैवतातच्यो
मुनिभिर्नृप । शिवार्चनंविनाभूपनैवेद्यंजलमाहरेत् । नभोक्तव्यंचसहसानतांबूलस्यचर्वणं । यद्देवस्योपभोगार्थंपवित्रंवस्तुतत्सुदा
निवेद्यशंभवेस्थाप्यस्वभोगायप्रकल्पयेत् । यन्नभोगोपकरणंनशिवायसमर्पितं । सचोरकीर्तितोविज्ञेयः सपापोखरोयतः । शिवविज्ञानहो
नायेतसर्वेपामरानराः । वानरास्त्वतेतावत्सर्वेपिनरकाकराः । २३ । अत्रैवसृष्टिः कृष्णायतपोनरकपातनं । म । केरास्यवसदाकालः क।

रामः
१८

लभेदेनकेवलं कालकालार्चनंसत्कायःसंचरतिकेवलं तंकालदूताः पश्यंतिमुहुरेवमहोद्भुताः पातनीयामयायत्नादयंनरक
सागरे सर्वथेतिवदंतस्थेयथावंतिमुहुर्मुहुः शंकरानर्चकस्यास्यकदावामरणंभवेत् कदानेयइतिप्रायःप्रचरंतिप्रतिक्षणं
आसुरस्यारिलंक्षीणंशिवानर्चनतस्ततः अयंनेयोमयाघोरेकुंभीपाकेनिपात्यते अयंदुरात्मादुर्वृत्तःशिवानर्चनतत्परः ए
तंतथैमयासृष्टाःतप्ताप्यायसशंखलाः संतप्तप्यायसस्तंभघोरोरस्ततमुद्गरैः बुध्वास्तताडयिष्यामोमुहुरघनसंशयः पूर्वं
यमपुरीसर्वाशून्याजातानतःपरं अशैवैरेवसंपूर्णासातद्वासायकल्पिता अशैवसइनेत्नेनकुंभीपाकेवदह्यतः तत्रात्रैवाःप्र
यत्नेननेयाएवनसंशयः ८२ अशैवाश्चवास्तपापिष्ठाः सर्वेविष्ठालयेष्वपि तत्सुपातनीयास्तेनस्याज्याःसर्वाधामपा संतप्त
मूत्रकुंडेषुशिवार्चनविवर्जिताः पतिष्यंतिनसंदेहःतेषांस्थानानितान्यपि यानियान्यतिदुष्टानिस्थानानियममंदिरे तानिस्था
नानिसृष्टानिशैवान्यस्यदुरात्मनः पूयकुंडानितप्तानिरेतसासंस्कृतान्यपि अशैवार्थंनिर्मितानियमेनैवमहात्मना सर्वेषापा
नुरूपेणदंडनीयाःप्रयत्नतः अशैवानांतुनतथातघोरनरकाश्रयाः किंचावासरक्तयायषांसेतषामितिनिश्चयात् अशैवा
नांतुनतथातेघोरनरकाश्रयाः किंचावाससरक्तयायेषांसतेषामितिनिश्चयात् अशैवानांनिनासायकुंभनरकमंदिरे संतप्त
भिंडिवालानांकुंडेषुविनिपातिताः अशैवास्तुमयापूर्वंतततिछंत्यधुनापिहि ततावन्मम्यास्याज्याःकल्पांतेपिनसंशयः अहंत
दुःखदानायविधिनासृष्टइस्ततः इत्थंयममराःसर्वेप्रवदंतिहसंतिच अशैवालोकनेनैवबारबपुरस्सरं ८१ अतःकुसुमय

त्वेनलिंगेशंकरपूजनं लिंगार्चनेन्कृते भीतिर्नमृत्योरपिजायते मृत्युर्बिभेति भीतास्ते कालस्यापि भटाः सदा मृत्युंज
यार्चकं दृष्ट्वा जलैरपि फलैरपि कल्याणान्यनुधावंति कल्याणपतिपूजया सर्वकल्याणनाथोयं मंगलापतिरीश्वरः
ससर्वमंगलाकांतः सर्वमंगलसंश्रयः सर्वमंगलदाता च शिवभक्त्यार्थकेवलं आलस्येनापि यः कुर्यान्महादेवस्य पूजनं सं
तरत्येव संसारान्महापद्घोरसागरात् सुलभं च महेशस्य पूजनं शांभवस्य तु अशांभवानां कठिनं तत्रानधिकृता पिसः शेषत्व
मंग शिवपूजेन पुमुरव्यं नेतनापि विना शिवार्चा अन्यच्च तत्साधनमस्त तत्तनुमुरव्यं तदेवत्यवधारितं हि तेनाधिकारसत्ति सर्वदा
पि शिवार्चनं तेन कृतमयत्नात् सर्वार्थसिध्यै भवतीति मन्ये स एव धन्यो भुवनत्रयेपि शैवेन दत्तं फलमंबुपत्रं भुक्तं नवं वा पठितं
श्रुतं वा गृह्णाति शंभुः शिरसा ददाति तस्मै फलान्यर्थमितानि नित्यं २० यो विश्वस्यापि महेश्वरं त्रिनयनं लिंगे समभ्यर्चयेन्द्र
यां भक्ति विघ्नं छिनोति मुदितो रुद्राक्षमण्याश्रयः तस्माद्दांबुजरेणुभिः जगदिदं पूतं सुराः पावनाः सर्वे विष्णु चतुर्मुखप्रभृतयः त
स्मात्स धन्यः सदा २१ इति श्री स्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये त्रितीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवा
दे नाम पंचमोध्यायः ५ श्रीशांभवाय गुरवे नमः श्रीयाज्ञवल्क्य उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रहृष्टः सोपि बालकः
महाविद्यां प्रयच्छेति प्रणतो नृपनंदनः १ महाविद्याप्रदानेन कृतार्थं कुरु मां गुरो शिवविज्ञानसंपन्नो गुरुर्दुर्लभ एव हि सर्ववे
दांततत्त्वज्ञस्त्वं महामुनिसत्तम २ शिवविद्याप्रयच्छाद्य कृतार्थं कुरु मां गुरो ३ उपास्यां महाविद्यां प्रदिश गुरुणा तदा मोक्षायमु

राम:
७५

क्वासातावत्स्वती सैवमेमतिः मद्दृष्टव शैलैव नवान्नाद्यसमागमः मयास्यनुग्रहः शंभोरित्येवलमितेरवलु यद्यद्यशांभवी
विद्यां मत्यंदास्यसिसादरं तदास्याज्जलपानंमद्गृहेभोजनमस्तु यमसिंहासनेवात्तसंस्थितेनमयाश्रुता तावात्तामिमुना
वक्ष्येश्रृणुनारदसादरं मयितत्रस्थितेकोपिसमानीतोभटैस्तदा तद्दृष्ट्वाप्राहकालोपिचित्रगुप्तंमहामतिं किमेनेनमहावि
द्याप्राधान्येसतिसत्वरं ततस्तेनापिनप्राप्तासाविद्येत्यत्रमादृशात् ततःपरंयमःक्रूरः तद्दृष्ट्वाभीमशासनः कोपाग्निनायदंद
ग्ध्वानशांतःकोपसंकुलः ततस्तंप्रेषयामासकुंभीपाकाख्यसादरं पच्यतांताडयतांतीव्रैरग्निशस्त्रैर्मुहुर्मुहुः नप्राप्ताशांभवीवि
द्यातेनतावद्दुरात्मना अतस्तेनैवतद्दुःखमशेषःप्रापदुर्मतिः शिवविद्याविनिर्मुक्तोनमुक्तोभवतिध्रुवं तयैवविद्ययापूर्वंपापा
त्प्राप्नुमास्तिकैः शिवविद्यामनुप्राप्यशिवार्चनपरोयदि तदासंसारमोक्षस्यादितिश्रुतमलंकथा शैवविद्यासमानातुनवि
द्यासर्वथेस्यपि वदंतिवेदवेदांतपारगाःशिवपूजकाः १५ मदीयेनैवभाग्येनत्वयातावदिहागतं अतःपरंशैवविद्याप्रदानेकु
रुसादरं इतितद्वचनंश्रुत्वाराजासंतुष्टमानसः कोयंमारदत्वत्तः किंचतत्रास्मसूतकं नारदउवाच शिवार्चनप्रभावेनत
वैवोसंनृपोत्तम नचास्यसूतकंनापिशौचमार्गंतुकंनृप स्वतएवविशुद्धात्माशिवपूजापरायणः अतोस्याशौचकर्माणिशांकि
तान्यपिनध्रुवं यस्मोदेहाभिमानोस्तिगौरोहमितिधीरपि तस्याशौचनतत्वन्नसूतकंसवधारय एतस्यपुण्यपुंजस्यदर्शनाद
पिसर्वथा आशु विश्वशुचिर्नतंमस्याशौचेनसर्वथा शिवभक्तिविहीनास्युरशौचा एवसर्वदा मरणांतंतदाशौचंमरणान

तदंचतत् अशुचिर्वाशुचिर्वापि यः स्मरेद्गिरिजापतिं स शुचिस्तेन युक्तोपि शुचिर्भवति सर्वथा अशुचित्वं तावदेव यावन्नैव स्मृतः
शिवः स्मृते शिवे शुचिः सद्यो ह्यन्यापेक्षा ततस्तु नः यः शैवस्मरणो युक्तः सोपि पावनपावनः शुचिः स्मृतः शिवो मर्त्यः तत्राप्यास्ति
किमद्भुतं शिवप्रभाव महात्म्यनिस्पृतकीर्तिगणाः सर्वकर्मपरिभ्रष्टाः तेयांति नरकं ध्रुवं इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा संतुष्टमानसः शिव
दीक्षासमारंभमहोत्सवात्समन्वितः अलंकृत्य महेशास्य मंडपं रत्नमंडितं पुष्पमाल्यादिभिर्वस्त्रैः विविधैस्तोरणैरपि महादेवमहा
पूजां कृत्वा स्नानादिपूर्वकं जातकर्मादिकं सर्वं समाप्य स तु भूपतिः नाभिमालस्य बालस्य दत्त्वा बालस्य भूपतिः स्नापयामास तं बालं
शिवतीर्थैर्मनोहरैः भस्मारुद्राक्षमालाभिः अलंकृत्य प्रयत्नतः कलशस्थापनं कृत्वा हुत्वा वन्हौ घृतादिभिः शिवमंत्रैर्धर्मरूपैः
पंचाक्षरपुरस्सरैः गृहीत्वा बालकं राजा गत्वा शंकरमंदिरं स्वयं संपूज्य विधिवत् महादेवं स्वसाधनैः पूजयित्वा सुनैवेद्यैर्भक्ष्यैरपि
फलादिभिः कारयित्वा बालकेन पूजां द्रव्यैर्मनोहरैः लिंगमर्चितं महेशस्य नृपः संतोषमापसः ततः परं नारदोपि भस्मस्नानादिना
शुचिः ददौ दीक्षां बालकाय नर्मीतादिभिर्मुदा ३५ ततः परं महाविद्यां शैवीं पंचाक्षरात्मिकां ददौ स्म स्वामहादेवं पार्वतीगणना
यकं रुद्रं च वीरभद्रं च स्मृत्वा श्रीकालभैरवं नंदिकेशादिकान् सर्वान् महाशिवगणानपि शैवीं विद्यां स संधार्य स्वांज सुतबा
लकः ततस्तद्देहतः कापि पापमूर्तिर्विनिर्गता मशीवर्णा विकृतदंता वक्रपृष्ठभुजांतरा वक्रदंता काणनेत्रा दीर्घदग्धशिरोरुहा
तां दृष्ट्वा स तु भूपालो भीतो नारदमाह सः कयमित्यपतिभीस्येवमंद्ग इदवाक्तदा नारद उवाच पापमूर्तिरियं भूप बालदेहाद्विनि

राम:
१८०

गता शिवविद्याग्निसंदग्धानारकेदेहमाश्रितः ततःपरंपापमूर्तिस्तमुवाचमहामुनिं कथंत्वंमयास्वामिन्स्थितातेदेह
माश्रिता शिवविद्यानदीतीर्थेतयातत्त्वनुरावृता अतःपरमवस्थानंमत्रमेदुर्लभंखलु इतितद्वचनंश्रुत्वाराजाविस्मयमा
गतः बालोपिराजकीयाश्चमंत्रिणोपिद्विजाअपि तामाहनारदोधीरःप्रहृष्टस्त्वप्रतिस्पर्धा यमालयमितोयाहियाहिसत्वर
मित्यपि एतद्दृष्ट्वात्वयातावत्स्थेयंदुर्मुखेव्रज इतितद्वचनंश्रुत्वापापमूर्तिरुवाचतं ५६ पापमूर्तिरुवाच तवज्ञोसिमु
निश्रेष्ठशरणागतवत्सल अपावनानामनिशंधावनत्वंप्रदीक्षयात् ५७ दृष्टेपिरांभवेदेवात्साप्रशंकाकथंभवेत् पवित्राणां
पवित्रत्वमनपेक्षितमेवहि अपवित्रेपवित्रत्वंकर्तुंशक्तिस्त्वयाधुना अतःपावयमांदीनांसद्यःसुरमुनेमुदा स्थितमेनं समाश्रि
त्यबहुकालंमयामुने अपारकल्पगणनाकर्तुमेवनशक्यते अनेनसहवासोपिनरकेषुकृतोमया अनंतब्रह्मकल्पेषु तेषां
तुगणनापिन प्रतिजन्मनिपापानिकृतेनायंमुहुर्मुहुः नरकेषुपतत्येवलज्ञानास्यात्मसन्मुने नशिवार्चनवार्त्तापिश्रुतानेनम
यत्नतः शिवार्चकैर्नसंगोपिकृतोमंगलदायकः ५८ दूरतोपिनदृष्टास्तेशांभवायेसराःपरं अनेनमंदिरंदृष्टंनकदापिशिवस्य
तु नप्रासादप्रकारोवाप्राकारोवाशिवस्यतु रथोत्सवोपिनरथोदृष्टोनेनदुरात्मना अदृष्टंदुष्टगेहेषुकृतमेतेनसर्वदा नीचसं
भाषणेनैवकालोनीतोदुरात्मना शिवनामनजानातिसोयंशुनकसन्निभः शुनीयोनिषुसंगोपिकृतोनेनदुरात्मना नरोपिसू
करीयोनिंगार्दभीयोनिमन्वहं अन्विष्यैवस्थितःसोयमंतिकामातुरोमुने नानात्रैर्पोर्व्याधिभिश्चपीडितोक्षुधितोप्ययं शुनीरमे

सकरींचगादीनामपिकोटिशः ब्राह्मण्यमपिसंप्राप्यमहापातककोटिभिः समाक्रांतोयातनांच भुक्त्वायस्थितएवहि स्मार्त्तं
वोवैदिकंकर्मनानेनज्ञातमेवहि नास्यपुण्येरतिर्जाता कदापिमुनिसत्तम यद्यत्कृतंपुरापापंतेनपापंपुनःपुनः पुनःपापंपुनः
पापमर्जितंगणनास्यन भूयांसुगणनापिस्यात्कदाचिन्मुनिसत्तम नचैतत्पापगणनांकर्तुंशक्तोयमोपिसः चित्रगुप्तादयःशां
ताः तत्पापामितसंख्यया यमदूताःपरिश्रांताःताडनेनास्यकोटिशः छिन्नानिभिंडिपालानिशस्त्राणितूटितान्यपि एतद्देहा
भिघातेनसर्वदायममंदिरे पुनर्जनिःपुनर्मृत्युःपुनश्चयमयातना एवंजन्मानिनीतानिकष्टदान्येवकोटिशः पापनाशकरंकर्म
नह्यनेनकृतंमुने पातकंतुपरंज्ञातंकृतंचमुहुरादरात् अस्मारभ्यतएवायंपापराशिसमाश्रयः नपापराशिगणनायायानांगण
स्यति एतस्यनाशःकेनस्यात्कदावातत्तदाधुना इदंचरमंमेतस्यशरीरमितिनिश्चितं अतःपरमनेनास्य संगोप्यत्वंतदुल्लं
घ्यः दुष्टेविषतरोमध्येयथाकीटस्थितःसदा तथास्थितंमयादेहेवालुस्यास्यमुनीश्वर यानिकीटशरीराणिकीटकेघस्यते
घापि मयास्थितंपापभोगैःकेवलंनीयतेदिनं किंचैतज्जननादत्रशांभवश्चात्मुतामही भविष्यतिमयाकुत्रस्यातव्यंतत्तदाधुना
नपापिष्ठशरीराणिराक्षस्मिन्मुनिपुंगव इतोवहिर्वागमनंममशक्यंनसर्वथा शांभवाग्रेसरद्रष्टुभीतिरस्याःप्रजायते पलाय
नेचसहस्रानभविष्यतिसर्वथा मुक्तिःसंपादनीयाम्भतिदानेनकेवलं विभूतिःपापमूर्तीनांनाशायाशुप्रजायते विभूते

सम:
१८१

धारणादेव मुक्ताः पूर्वे मुनीश्वराः प्राप्तं मुनीश्वरत्वं च केवलं भूतिधारणात् ऐश्वर्यं परमं प्राप्तं भूतिरुद्राक्षधारणात् न भूतिस
दृशं वस्तु भूतिदत्त्वेन कीर्तितं ७९ भूतिविभूषणं येषां ते भूतपतिसेवनं कृत्वा मुक्तिपतिं यान्ति किं महोदवं द्वपानिधिं ८० भूतिप्र
भावो न ज्ञातः केनापि भुवि सर्वथा अतः संसारभारेण पामरं व्येवातिपीडिताः अलौकिकं लौकिकं वा स्वतो भस्मातिपावनं तस्मा
द्यतिपापिष्ठं वरिष्ठान् दुष्टचेतनान् भस्म स्मृत्वापि मुच्यंते भक्त्या परमपावनं महाभस्मप्रियं भस्म तद्भस्मातीव दुर्लभं या
पानो भर्त्सनात् भस्मभासनाच्छिवस्य च तद्भस्म दयं तेनैव मम मुक्तिर्भविष्यति भवंतं गुरुमासाद्य भवर्लोलाञ्छितं भस्मादा १०५
य गृहीत्वाद्य मुक्तो वाहं भवाम्यहो महानुभावो यो भाव स्वभावेन स्वभावतां संपादयत्स्वभावस्याप्यतच्छिन्नेन वस्तुतः इति तद्व
चनं श्रुत्वा कृपालुरपि नारदः कृते भूतिः कृते मुक्तिर्मुक्तिवार्तापि दूरतः त्वया निष्ठुरमंत्रोक्तं बालकस्य महात्मनः शैवविद्यादीक्षि
तायमंत्रं तमापसाधनं यस्यास्ति शैवविद्यायां बुद्धिः सोपि महान् खलु तत्र निष्ठुरमुक्तं तेन नरकं याति सर्वथा अज्ञानेन प्रमादाद्वा
प्रसंगाद्वा करोति च न शिवज्ञानान्वितं दृष्ट्वा नानेन मद्यः सपापधीः शैवविद्यादूषकानां नरके वसतिः खलु अतः परं त्वया प्याशु गंतव्यं
नरके ध्रुवं शैवदीक्षापूतदेहः पुण्यपुंजरितिस्मृतः तत्र निष्ठुरमुक्तं तेन त्वं सेवनरकं ध्रुवं ८२ विभूतिधारणासक्तिः शांकरे शंकरेपि
वा यस्य स्यात्स तु मुक्तः स्यात् द्व्यस्य तु न सा खलु भस्मधारणपूतात्मा यः पूतः शिवविद्यया सत्वं तावद्गुरुत्वेन वै तत्रैवं च दुर्भाषणं शै
वविद्यादीक्षितेषु विनयेनानुवर्त्तनं सर्वपापविनाशाय सद्य एव प्रजायते शिवविद्यामपि कंठे प्रदाय साधितिष्ठति तदा तद्वा

मायांति सर्वे ब्रह्मादयः सुराः कल्पांतवन्हिरूपस्य बालस्याप्यधुना मया तेजो न शक्यते सोढुं निष्ठुरोक्तिस्फ दूरतः यस्त स्वाप
क्षयानीचः तत्र निष्ठुरभाषणं करोषि दुर्विनीतत्रापुचितं तत्कथं सहा स्वाधीनो रसनामाप्यनिष्ठुरं यो वदिष्यति सनारकीतिविहे
यः तद्यतः पापसाधनं शिवनामोच्चारणायस्पष्टवाजिह्वाविशेषतः ततस्तया निष्ठुरोक्तिरयुक्तापि हिनास्वलु मधुरान्मधुरं मनोहरं
सुकरं शंकर नामकेवलं वदति श्रुतभूतिपावनो मधुरास्वादनलोलजिह्वया १ मधुरोक्तिभिरेवतोषणं मधुरालापसुधारस
नया अन्यथा खलु जिह्वया मुहुः शिवनामामृतपानमीप्सितं २ आरोग्यं परमायुरुत्तममतिः सौभाग्यवृद्धिर्यशः श्रेयोरूपमुदा
रतारतिसुखं संतानवृद्धिर्महः कांतिः शौर्यमपारशत्रुविजयो विद्यापि संप्राप्यते नित्यं शंकरपूजया शिवमहाविद्यावता सर्वथा
१०२ इति श्री स्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे त्रिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यमुनिसंवादो नाम षष्ठोध्यायः ६
श्रीसांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्य उवाच इत्थं श्रीरतमाकर्ण्य पापमत्तिरुवाच तं कृतार्थां कुरु मां दीनां दीनवत्से
महामुने अज्ञानेनापराधोनां करणेपि मुहुर्मुहुः क्षंतव्यास्ते महाभाग क्षमायुक्ता महात्मनां २ कृतापराधे कुर्वंति करुणां दीन
वत्सलाः तदभावे तथा किंवा मुने करुणया भवेत् यो मोपि करुणाहीनः करोति करुणां खलु कदाचिदिति मे तावदपराधगणोऽस्य
तु अपारपापनाशे चेत्सामर्थ्यं तर्हि किं मम अपराधा नस्यन्तो नाशितुं शांभवोस्य ते ५ क्षणंवा येन संलापः शांभवेन सहाद
रात् कृतस्तस्याघविलयो भवतीत्यविनिश्चितं ६ पापराशिविनाशाय शाम्भवं गंगानिलोपमं गंगातरंगानिलनद्धिशोभान्तये

राम
१८२

मेतः शैवांगालोकनं भक्त्या सहर्षः करिष्यति सपूतः पूतहृत्स्यभ्वनन्मुख्यममिदं खलु ८ शांगांगसंगः खलु दुर्लभोत्र लोको
त्तरः पावनपावनोयं त्वं शैवविद्याविधिरेव साक्षात्सन्निधानेलाभेसुखमेवनूनं ९ लब्धानि धानानि भवंति लोके बहूनि तावत्सकरिवनः
स्तथाच अनेकशांगांग समागमेन लभ्यासुखानांनपरंपराकिं १० किंचाधुनासन्निहितः शिवानलिंगेषु तुंगेषु मनोहरेषु तद्दर्शना
देवमुविंकिरद्यजातामम तिप्रमितिःप्रवृत्ता ११ अतःपरंदेहविसर्जनाय तावद्विलंबोस्तु ततस्तु किंमे किंचाधुनालिंगशरीरनाशो
लिंगेषु दृष्टेषु भुनेनवृत्तः १२ लिंगानि दृष्टानि यदैव येन ततैव पापानि लयं गतानि गतेषु पापेषु नलिंगदेहपापानुबद्धः खलु लिंगदे
हः १३ यदिंदुमौलिस्थलमात्रमेव दृष्टं महापापलयाय शक्तं अतः परे लिंगविलोकनेन पापस्वरूपानभयंभवाब्धौ १४ भाग्यानि
लिंगानि विलोकनेन नश्यंति तावद्धि लयस्य बीजं तदेवयस्मादिति निश्चयं हि लिंगेषु दृष्टेषु सुखानि नूनं सुखानि लिंगप्रभवानि
तानि लिंगान्यवंतेव विलोकनेन अतःपरं मे सुखसंततिस्याद्दत्रांतरायस्तु न सर्वथापि १५ शांगांगसंगस्तु ति दुर्लभो हि लिंगा
नुषंगस्तदपेक्षयापि देवाद्वयोरत्र समागमेन पुनःपुनः स्यात्सुखकल्पवल्ली १७ शांगानि लिंगानि चराणि यानि स्थिराणि ते
षामवलोकनेन आनंदराशिः समुदेति नूनमतः कुतः स्यान्यराशिभीतिः १८ इतितद्वचनं श्रुत्वा नारदो हृष्टमानसः ददेशपति
रूपां तस्मै तदा तल्लिंगमंटपे छिद्रैरपि पवित्रैस्तैः युताभस्मकणैः स्वपात् तस्याज्येतांतनु घोरां कुरूपां कुत्सितामपि २० ततः पाप
शरीरस्य नाशे तद्देहदेवता तद्भूतिकणयोगेन दिव्यं रूपमवाप्य च सर्यमेउल संकाशं तं प्राप्यमनोहरा पौरुषं रूपमासाद्य बभौ

विस्मापयंजनं ततोविभूतिपुंड्रांगोरुद्राक्षाभरणान्वितः प्रणम्यपदद्वंद्वंतौपूजयामासशंकरं २३ ततस्तंपुरुषंदृष्ट्वाभूपालः
प्रीतमानसः पूर्वपूर्वभवंचकोयंतद्दृष्ट्वाहनारदं २४ नारदउवाच दृष्टंतावत्त्वयाराजन्अतिविस्मयसाधनं शिवविद्याप्रभावो
पिशातः खलुविशेषतः २५ राजन्नलादयःसर्वेजीवास्तावद्विशेषतः जीवानांदेहभेदोपिनटस्येवानुवर्त्तते नटोबहूनिरूपाणि
गृण्हात्येकस्तथाखलु देहद्वयंसमासाद्यसर्वदाप्यधितिष्ठति शिलालिंगशशिरस्थदेवताकाचिद्वसा दृश्यतास्थूलदेहस्यसापिभि
न्नैवतिष्ठति स्थूलदेहस्यविलयेलिंगदेहोनुवर्त्तते लिंगदेहलयस्तावन्मुक्तिकालेप्रजायते द्विविधामुक्तिकालोपिजीवन्मुक्तिरिहा
परा ज्ञेयापरममुक्तिस्तु सर्वतःसाविलक्षणा जीवन्मुक्तिदशायांचशिवविद्याप्रभावतः लिंगदेहविनाशोपिकस्यचिज्जायतेनृप
लिंगदेहाभिमानोपिभूतिसंगाद्विनश्यति तद्देहदेवतायाश्चतद्विनाशेनकेवलं तपसादेवतारूपंधृत्वादेहविशेषतः स्वकृपाव
रतिप्राप्यासत्यलोकादिषुध्रुवं अतःपरमयंतावत्सुरूपोभूतिपावनः शिवनामानुसंधानसुधापानरतोभवेत् अतःपरंनदेहे
षुस्पृहाप्यस्यभविष्यति अयंदेहःपुण्यरूपयत्रकुत्रापिसंचरन् संचारेशिवनामानिगायन्नेवमुहुर्मुहुः पापदेहस्यविलयेनपु
नःपापसंगमः पुरुषउवाच देवानमत्पापदेहःपरित्यक्तःशिवाज्ञया अतःपरंनतेस्यास्तिसंगःसर्वात्मनामम मुक्तोहंकृतकृत्योहं
द्विजैर्भूतिकपौरपि कृपावृन्नामहेशस्यदेवदेवस्यशूलिनः अतःपरंनकालाद्वाममभीतिरतःपरं यत्रकुत्रापिसंचारोलोकेषुविगत
स्पृहः अतःपरंनचाशानंनविसर्गोपिकुत्सितः नग्रहृत्तिलिंगनिष्क्रनिर्गमस्थितिरेवचा ५० नकार्यकारणावास्यतदाकांक्षापिनध्रुवं न

संगलिरसंगोवा स्वानंदानुभवे सति महाशांभवदत्तेन भस्मनालिंगदर्शनैः प्राप्तमेतन्महद्भाग्यं दुर्लभं खलु सर्वथा अनेकक
ल्पपर्यंतं देहबंधास्थितामम अतः परं जितं नूनं नन्वासंसारसंस्खलं विरं कुत्सितगर्भेषु स्थितं दुःखेन सर्वदा निर्गतं कुत्सितेनैव
योनिमार्गेण कोटिशः सहस्रकोटिसंख्याके योनिमार्गविनिर्गमात् भुक्तान्यपारदुःखानि तानि नातः परं खलु संगः संभवघोर
शांभवैः सहितेनमे संसारबंधमोक्षोऽभूत् तत्कृतकृत्योऽस्मि सर्वथा नचब्रह्मत्वं वा इंद्रत्वं वा विष्णुत्वं नाभिवांछितं कालोनेयः प्रयत्नेन शिव
नामानुगायनैः शांतभूतिः स्वरूपेण सुधानिधिरुपागतः तेन तृप्तोऽस्मि सततं निवृत्ता सा तृषा मम क्षुधयादग्धमुदरं तृषया पिपुनः
पुनः यान्त्रादेत्थानभस्त्यापि दग्धो देहः पुरा खलु अकस्माद्देहसंबंधविश्लेषः किमतःपरम् अहो कल्याणकालोऽयं कल्याणावती दर्शनात्
५० ससर्वमंगलाकांतो लिंगरूपेण मेऽयतः दृष्टः कष्टविनाशाय कोऽयमद्यमहोदयः ५१ लिंगदर्शनकालोऽयं समहाभ्युदयप्रदः दुर्ल
भः सर्वकालेषु महतामपि दुर्लभः ५२ अतः परं यत्रयत्र शिवलिंगालितत्र मे संचारः सुरवदस्तत्र निवासोऽपि कदाचन ५३ शिवलिंग
निदृष्टेव काले न येमयामुक्तः शिवार्चनेन कर्तव्यं प्रमादेन विना मया शांभवैरेवसंगोपि कर्तव्यश्च पुनः पुनः महादेवध्यानमेव कर्तव्यं
सततं मया महादेवकथासिंधुर्यत्र यत्र प्रवर्धते तत्र तत्र मयास्थेयं प्रमादेन विना खलु ५४ शिवस्थानपरित्यागो न कर्तव्यो विशेषतः
शिवतीर्थेषु सततं कर्तव्यमवगाहनं शिवलिंगार्चनेनैव कालो नेयो मया मुदा शैवसंगपरित्यागो बुद्धिमोस्ति ममाधुना अमृतत्वप्राप
कानि शिवनामानि संततं जपनीयानि यत्नेन तेन कालभयं कुतः ५५ सौभाग्यभोगकालोऽयं संप्रत्यस्यानुवर्तते शिवप्रसादात्तेनस्य

कल्पावसाने खलु शंकिकाले भवेदयं लिंगशरीरनाशः ॥ मम माधुनाशं भवदन्नभूसाद भः परं लिंगशरीरनाशः ॥ २

वृद्धिरस्तु सदा मम इत्युक्ते मे महादेवे भक्तिरव्यभिचारिणी ममास्तु तावता नित्यं आनंदोऽपि प्रवर्धतां अशैवमार्गप्रलयप्रवृत्तिर
तः परं तावदुमासहाय भविष्यति आयुषश्च एवं यस्मान्ममाद्यलिंगशरीरनाशः ॥ १७ ॥ कष्टानि मे लिंगशरीरयोगाद्दुःखान्यपि
योनियोगे न स्यात्प्रणाशनं तु योनियोगान्यातनानापि शरीरबंधः न स्यात्भवानामपि संगमो मे कदापि पापक्षयहेतुभूतः अद्याधुनाहं
वरशास्त्रवृत्तः तेनास्मि तावत्कृतकृत्य एव कल्पान्तकालाय उमासहाय दृष्टो यतः शांभवपुंगवाश्च दृष्टाः समस्तोत्तमनिधानभूतः श्रीमन्म
हादेवकृपाकटाक्षैः आनंदावाप्तिहेतुः शिवभजनरतो मे हृत्पादारविंदश्रीगंधगंधवाहः स्पृशति जनिजरामृत्युसंस्थापनुत्यैः आयास्यग [?]
स्य देहं स्पृशति पुनरयं देवतानां च देहान्मुक्तिं संपादयिष्यत्यपि सितभासितैः पूततत्त्वानुवारं ॥ १८ ॥ इत्युक्ते शिरतमाकर्ण्य सराजा विस्मयं ग
तः बालोऽपि विस्मितः पश्चात्तमेवाह सनारदः अद्यप्रभृति यत्नेन संवसात्रैव सर्वदा कृत्वास्य तप्रयत्नेन पिशाचानां निवारणं बाल
ग्रहाद्यः सर्वे वारणीयाः प्रयत्नतः शाकिनीडाकिनीमुख्या दुष्टग्रहसमन्विताः सर्वदा कुरु यत्नेन महोत्पातनिवारणं आधिव्याधि
भयं चात्र निवार्यं विशेषतः अत्यन्तैः कुरु यत्नेन संवसात्रैव सर्वदा कृत्वास्य तप्रयत्नेन महोत्पातनिवारणं अत्यन्तैः कुरु यत्नेन
शिवनामानुगायनं तावता न पिशाचानां प्रवेशोऽत्र भविष्यति भस्मनोराशयः संति स्पृशतामनुवासरं निर्माल्यं बिल्वपत्राणां आ
घ्राया घ्राय सादरं दत्वा नैवेद्यमीशाय बलिदाने कृते सति बलिनैवेद्यमास्वाद्य भुक्त्वा तुष्टो भवान्वहं संसारबंधनाशाय शिवने
वेद्यभोजनं कल्पितं गिरिशानंदमततो मुक्तिसाधनं मुक्तिसाधनभूतत्पुण्यस्थानि दृष्टानि तु सेवनीयानि यत्नेन मुमुक्षुभिरहर्निशं

रामः
१८५

७७ शिवतीर्थविभूतिश्च रुद्राक्षाश्च शिवार्चकः शिवलिंगं बिल्वपत्रं शिवनैवेद्यभोजनं ७८ जपः पंचाक्षरस्यापि शैवस्यापि शिवार्च
नं सदाशिवकथालापो ह्येतद्दशविमुक्तिदा मुक्तिदं दशकं सेव्यं अप्रमादेन सादरं एतस्मादधिकं नास्ति मुक्तिरत्नेन कीर्तितं ८० मुक्ति
दं प्रमादेन करिष्यति विमोहितः नरो न मुच्यते नूनं घोरसंसारसागरे ८१ भाग्यादन्यानुबंधाद्वा मुक्तिदं दशकं यदि प्राप्नोति नरः प्राप्नोत्येव शिवं
शिवपदं परं ८२ न जानंति विमूढास्ते दशकं पापनाशकं मुक्तिदं च ततो जन्म प्राप्नुवंति नराधमाः मुक्तिरत्नेन विज्ञातं दशकं योऽनुकीर्त
येत् सोपि मुक्तिमवाप्नोति तस्मात्तत्सेवनं परं ८४ तत्सेवनं निःसंभवं तत्रैकमपि यस्त्यजेत् स संसारी भवत्येव तस्मान्मुक्तिर्न सर्वथा
मुक्तिकामैर्मुनिवरैर्मुक्तिदं दशकं मुहुः सेव्यते सेवया तस्य मुक्तिरेव भविष्यति वेदधर्मयमेवार्थो निश्चितो दशकात्मकः सेवनीया रु
तिर्ज्ञात्वा तत्सेवानिरतो भव यो न तद्दशकाभ्यासं करिष्यति पुनः पुनः स वारणीयो नगराद्ग्रामादपि विशेषतः दशकाभ्यासनिरताः से
वनीयाः प्रयत्नतः तथा यो दुःखदो मर्त्यः स याति नरकं ध्रुवं दशकाभ्यासहीनानां नारके घनि शोस्थितिः तदर्थान्येव नरकाण्यपाराणि
ति निश्चयः दशकाभ्यासनिरताः सभाग्याः केवलं भुवि तैरेवालंकृता भूमिस्तत्स्पर्शं करोति सा सर्वपापविनाशाय दशकाभ्यासका
र्येणं कर्तव्यमिति यत्नेन तेन मुक्तिश्च जायते यो वा को वाति पुण्ये न दशकाभ्यासनप्रियः न तस्य गर्भवासः स्यान्नरकोपि न सर्वथा त
दभ्यासरतिस्तावद्दैवानां न जायते अतस्तद्दुःखसंभीता सर्वेपि प्रतिजन्मनि एतावदेव वक्तव्यं हितार्थं हितमादरात् दशकाभ्यस
नादन्यत्केवलं श्रमसाधनं अनायासेन नाशः स्यात्सा पापानां दशकान्वयात् अतः प्रयत्नतः सेव्यं दशकं मुक्तिकांक्षिभिः यन्मुक्तिदं द
शकमस्ति तदेव तावत्संसारदुःखविनिवारकमित्यवैमि तस्मात्तदन्वयमुपास्य मुमुक्षुहायस्तेनैव तावदघपंजरनाशकः स्यात् ९७

इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नाम सप्तमोध्यायः ७
याज्ञवल्क्य उवाच   इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रयातः सोपि नारदं ॐमिस्कंकास्थितस्तत्र दिव्यवेषधरो नृप १ ततः परं बालकं च निरीक्ष्य
नृपसत्तमः नारदं प्राह तत्र शिवासक्तिरतं नतः २ नृप उवाच अस्य भाविकिमग्रेपि भाउकं नृपसत्तम कियदायुः प्रमाणं च तत्सर्वं मे
वदाधुना ३ नारद उवाच अस्य कामानुसारेण जीवनं नृपसत्तम इयत्तारहितं भाग्यमेतस्याग्रे भविष्यति स्यास्यंत्यस्य गृहद्वा
रि मत्तमातंगकोटयः मातंगमदधाराणां पुरैर्योत्साधराभवेत् ५ सदा तुंगतुरंगाणां कोटयोपि गृहांगणे स्यास्यंत्यस्य महीपाल
भूपालोयं भविष्यति ६ सौंदर्यनिधिरस्यस्य नामनाम्नार्थतोप्ययं सौंदर्यनिधिरेवायं मन्मथापरविग्रहः अस्मिन्भूपालनो द्य
के शत्रुवार्त्तापि दूरतः सुवर्णरत्नकोशानां वृद्धिरस्य भविष्यति ८ रत्नागारप्रभापूरैरिदं मंदिरमंडलं मंडितं रमणीयं च भविष्यति
नृपोत्तम ९ गंधर्वराजनगरे विहाराय प्रयास्यति तत्र भावी विवाहोस्य संभ्रमेण स्वयंवरे १० गंधर्वकन्यकाः संति सहस्रं रतिवि
ग्रहाः अपूर्वकन्यकासृष्टिरष्टमूर्त्तिकृता पुरा ११ शांभवाग्रेसरः सोयं सर्वदा शिवपूजकः शंकरार्चनधाराभिः अयं पूतो भविष्यति १२
यावज्जीवं श्रुतिस्तावदनेनैव महात्मना सार्था भविष्यति प्रायः तथानुष्ठानसंभवात् १३ अप्रामाण्यं च नास्यास्यास्त्वनुष्ठानलक्षणो
येनेकेनाप्यनुष्ठानेतस्याप्रामाण्यसंभवात् १४ पंचमपत्रयाधुना भाग्यं त्वस्य नृपसत्तम शिवविद्यापि संप्राप्ता यतो जन्मदिने मुदा १५
केन जन्मदिनप्राप्ता शिवविद्यापि मोक्षदा अस्य पुण्यस्य नांतोस्ति भाग्यवानयमेव हि १६ अस्य पुत्राश्च बहवः शूराः परमसुंदराः भ
विष्यंति शिवाचारनिरताः शतमास्तिकाः १७ न चास्य रोगपीडा स्यात्कदापि नृपसत्तम अव्याहतगतिर्लोके लोकानामुपकारकः एत

रामः
१०५

दृर्शनमात्रेण धन्याः कैश्चिन्मशीपते अनेनसहसल्लोपर्गमनागमनैरपि २० एतादृशं शांभवस्कं नजातानभविष्यति अयंप्रतिदिने
वृद्धिंप्रयास्यतिशिवार्चनात् शिवार्चनऊपुण्येन भाग्यमस्यभविष्यति तस्यभाग्यस्यविलयोनभविष्यतिसर्वथा किंचायंशिवसा
सर्वेकरिष्यतिधनंनृप तनपुण्येनकोशानांवृद्धिरवक्षयेणाक्षयो २३ आयुषावृद्धिरस्यस्यान्निरंतरशिवार्चनात् धनधान्याभिवृद्धि
श्चवृद्धिस्यात्संततेरपि २४ राजोवाच मुनिश्रेष्ठ महाभागनिरंतरशिवार्चनं कथंभवतिमर्त्यानांनिद्रालस्यादिसंभवात् नारदउवा
च जलधाराकल्पनीयाशिवलिंगेशिवात्मके मणिकापरणीयाश्चसुगंधैःशीतलैर्जलैः शिवार्चकाःकल्पनीयाः शतशःशिवमंदिरे
कारणीयंचैतैरवशिवलिंगसमर्चनं कस्यचित्स्यात्तदालस्यंनिद्रापिस्यात्कदाचन अनालस्यैःकारणीयमन्यैरेवशिवार्चनं नोषणी
याश्चेतरत्नैःधेनगोभिर्गृहैरपि शिवनैवेद्यदानेश्चदुकूलैर्भूषणैरपि शिवनामानुसंधानकथाश्रवणपूर्वकं कालोविनेयःसुवो
पिनिद्रापिस्यात्कदाचन ३० किंचमर्त्यस्सदापश्यंन्कोवानिद्रांकरिष्यति मृत्युभीत्याननिद्रापिभोजनेपिरतिःकुतः कदामरणास्यमे
स्मस्यात्कदावायमयातना इत्येवंचिंतयाकिन्नमनीयतेदिनमास्तिकैः नास्तिकानांवृथाजन्मतेषांनशिवपूजनं अतोमृत्युभयंतेषांया
तनाभयमन्वहे मृत्युंतरतिमर्त्योपिमहामृत्युंजयार्चनात् अतोमृत्युंजयोनित्यंपूजनीयःप्रयत्नतः मृत्युंजयार्चनेनैनयदिस्याद्दा
युषःक्षयः तदातदायुःसफलं तदन्यन्निष्फलंखलु पुराकिलायुर्मूर्त्तीनांसमूहोयुगपत्क्वचित् उपस्थितस्तदातत्रयमोपिसमुपाग
तः अष्टमूलोकानूमंटैःसाकंरंटनामचशांभवं मध्येमध्येनटंन्नेवस्मरन्निटिलकोचनं तदातमागतंदृष्ट्वायमंकंपमुपागताः यमोट
ष्टेवताःप्राहचित्रगुप्तंविचक्षणं यमउवाच आयुर्मेतिरियंभातिवेद्दवक्रानुवक्तुभा इयंपावकवज्जातिसाविभातितथेवसा गाढंध

नारावद्द्रणेनेसाक्रान्वेपभ्रान्निनि ... लेवसा

कारवभ्रातिसापिसासापिसापिसा उल्कावभ्रातिसाकापिकापिसाकापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसापिसा परमानं
दपूर्णासासासासासापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा सुस्मेरवदनाकापिसापिसासापिसापिसा शिव
मानरताकापिसापिसासापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा आनंदाश्रुसमाकीर्णाकापिसासापिसापि
सा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा रुद्रवीणांगृहीत्वासाकापिगानंकरोतिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापि
सापिसा सानृत्यतिविलासेनसापिसासापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा ध्यानंकरोतिसाकापिमंदस्मेरा
मनोहरा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा शिवनामानिजपतिकापिसासापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसा
सापिसापिसा विलोकयदर्पणंकालेत्रिपुंड्ररचनाहरा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा रुद्राक्षमालिकाकण्याकापि
सासापिसापिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा शिवलिंगार्चनरताबिल्वपल्लवकोटिभिः कापिसासापिसासा
पिसापिसासापिसापिसा कापिसापिबतिप्रीसामहेश्वरकथासुधां सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा शिववार्त्ता
रसरसोदृष्ट्वाहृष्टापिकापिसा सापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा दृष्ट्वापूजितलिंगानिस्पृष्ट्वाहृष्टामुहुर्मुहुः कापि
सासापिसापिसासापिसासापिसापिसा साहर्षवर्षधाराभिराप्लुताशंकरस्मृतेः कापिसासापिसासापिसापिसासापिसापिसा
अयंसमूहोह्यमनोहरोमममहेश्वराराधनतत्परत्वात् एतत्समस्तानुविलोकनेनदिनानिनियानिमयासदात्र अपारपापानलदह्यमा
नाः पुनःपुनर्गर्भनिवासभीताः स्मरंतियेशांभवसंघमाशुतरंतितेभीतिमहार्णवौघं अद्याधुनाधन्यमभूद्दिनंमेशिवार्चकालोचन

रामः
१८६

लोचनस्य इदंचधन्यंममलोचनंचधन्यंपरंजीवनमस्यभाग्यं अयंकथंमेचकरारितुल्यःसंघोरुइवअश्रुजलाकुलोसो
धिग्धिग्धिगापद्दशायातिपीडाजातानिजातानिजातुजाते ६१ इतितद्वचनंश्रुत्वाचित्रगुप्तोतिविस्मितः विस्मापयंयमंप्राह
शृणुकौतुकमित्यपि ६२ चित्रगुप्तउवाच शृणुशांभवसंघानांवार्त्तांश्रोत्रमनोहरां यद्वार्त्ताश्रवणेनापिशिवभक्तिर्दृढाभवेत्
शांभवानामयंसंघः सुधाराशिरिवाधुना दृष्ट्वापानरसापीयूषमयरवान्जनयत्यहो क्षणमप्यायुषोनास्यवैयर्थ्यंशिवपूजया
आयुःक्षीणमभूदस्यप्रतिक्षणंशिवार्चनात् सुधाधाराभिषेकेणशिवपूजाप्रतिक्षणं तथाक्षणसहस्रांशोप्यस्यनाभूद्वृथाय
मे तेनपुण्येनमहतानृत्यंतिप्रहसंतिच लिंगपूजांचकुर्वंतिपुनःपुनरिहांतक एतत्संघाश्रयाणांतुधनानिविविधान्यपि जातानि
शिवपूजार्थंतेनगायंतिकोटिशः एतत्संघसमाश्रयामितधनैरभ्यर्चितःशंकरोनित्यंचंदनबिल्वपल्लवलसन्मंदारकुंदादिभिः
नैवेद्यैरमितैर्मनोहरमहाकर्पूरदीपावलीसंघैरप्यमितैरनुक्षणमतोनृत्यंतिगायंतिच तेषामेवधनैःशिवार्चनमभूत्संन्यामतेःशोधि
तैः शुद्धैस्तैःकपिलाघृतैरपिसदाधारापिलिंगेमुदा विच्छिन्नानभवत्यनंतकिमवासामुक्तिधारापरागोक्षीरादिकधारयापिगिरि
शःसंतुष्टएवान्वहं रत्नागारविशेषनिर्मितमहालिंगप्रभापूरगैःतद्द्रव्यैरमितैःशिवार्चनफलैस्स्वर्णैरमोघैरपि तेनैतांशिवपू
जनोत्सवरसास्वानंदधाशदृताः कल्पाणाश्रयपूजनायसततंनृत्यंतिगायंतिच तत्संघाश्रितवित्तपूजनफलैस्सावत्सनृत्यत्यहो
गायत्येवहसंतिसंततममीश्रीरुद्रवीपादराः शंभोशंकरचंद्रशेखरमहादेवेतिसत्तस्वरव्यापारप्रकरप्रचारनरवरव्यापार
सारादरैः स्वमेपंबुजबिल्वपल्लवकुलैरभ्यर्चयंतीश्वरं निद्रायामपिचित्रमेतदपरंनिद्रापितेषांक्षणं आयुर्वृद्धिमुपैतिशंकरपदांभो ६५ य

जार्चनादत्र हे तस्य क्षीणदशा कदापि न भवत्यघेन्दुमौलिस्मृते ॥ ७३ ॥ तेषांतावदपारशंकरकथापीयूषपानात्तनुः पीनापीनतरापि ते
मुहुरुमाकांतांबिकानायक स्मृत्वा चिंतासि संततं कथमपि त्वामेव देवोत्तमं मत्वा शंकरनामधेयसुसुधापानेन नेयामोदिने तेषामायुरनु
क्षयोगयोगभैवेश्यामुखालोकनैः मद्यस्त्रीपरिसेवनेन च गतं पर्यायोगनालापनैः तेषामायुर्व्यथयानयंति दिवसांतेमेच काकारतांसं
प्राप्यापि मुहुर्मुहुः शिवकथालापोऽपि नैन श्रुतः ॥ ७४ ॥ हा हं तामित विनाशन करव्यापारभारादरैः नीतं तद्दिनमेघकारिविमुखो दुःखाप
कारादरैः आराध्यः शिवरूपपारविभवो नैवानुभूतो मया भावैः साकमभाणयां च कृतमित्यहः परिक्लिश्यति अज्ञानात् गिरिशार्चनं च न
कृतं लिंगं च नालोकितं लिंगागारमहोत्सवोऽपि न कृतो हृत्पानरोपावली लिंगागारविनिर्मिता विधिवशात् धूपप्रधूमावली हृत्पानेत्यपि
चिंतयापरमियं सद्यः स्वयं क्लिश्यति नानापापविनाशिनी शिवकथा नाकर्णिता न श्रुतं नामापि स्मरवैरिणः सकरुणः श्रीशूलपाणिः
क्षणं नैवांतःकरणांबुजे स्मृत इतीव्यर्थं वयो निर्गतं हा हा हंत वृथा वयो गतमितिव्यर्थं हृदंतर्द्यते आयुर्व्यर्थमिदं गतं शिवपदं न ध्यात
मेवादराल्लिंगे बिल्वदलं प्रसूनममलं गंगाजलं वा मुदा नक्षिप्तं न च वीक्षितं च नगरं विश्वेश्वरस्यादरात् दिस्थं ते मलपतिं हन्त बत ते ते ते
पिते ते पिते श्रीविश्वेश्वरलिंगमुत्तमतमं श्रीचंदनेनानघैः पुष्पैर्बिल्वदलैश्च नार्चितमहो क्षीणं वयः सर्वथा हा हंतामितपातकार्जने
रतं चित्तं वयो निर्गतं किं कर्तव्यमितिप्रतिक्षणममी दुःखातुराः कातराः श्रीविश्वेश्वरपूजनं च न कृतं द्वित्रैः पवित्रैर्नवैः बिल्वैः कोमलपल्ल
वैरभिनवैर्दूर्वांकुरैर्भस्मना तद्धस्तं विकसत्पदांबुजयुगं नाराधितं चंदनैर्मल्लीमालिकया दुकूलकलितैरित्यन्वहं दुःखिताः नस्नातं मणिक
र्णिकांभसि नैव चाकलितेयं तनुर्भर्त्या फाळमपि त्रिपुंड्ररचनेनोज्ज्वलं भस्मना रुद्राक्षैश्च न भूषितारतु रहो व्यर्थं गतं जीवनं हा हं

राम:
१८

कृ म

तिवेतति दैवहतमित्येतेरुदंतिस्वतः वीरेश्वरायनकम्पितानरलचिरासानीरधारामुहुः श्रीवीरेश्वरतुंगलिंगमसकृत्तत्राभ्यर्चि तंचंदनैः सायंनमप्रपातवेनक्षितमहाभूतापवासैर्निशानीतानेतिरुदंतिहंतसततंतकालभीत्यातव कारुण्यामिवनकालभैर वंदेनकालाष्टमीनामकंहलाजागरव्यांमुहुर्मुहुरवंहष्टोमयाभैरवः कोलेनापिनवीक्षितामुहुरहोहाहंतहंतेत्समीरुः खेनैवनयं स्वनुक्षणमहोतकालभीत्यातव इतितद्वचनंश्रुत्वायमोविस्मितमानसः शिवभक्तगणंदृष्ट्वापूजयामाससंस्तुवन् धन्यंकुलमि दंदृष्टंशिवभक्तायुर्थामया धन्यंधन्यमिदंतावजीवनंनयनांबुजं एतदालोकनेनैवविनयःसमयोमया अपूर्वंयत्रिगणशिव नाममहोत्सवः ८७ कथंगायंतिदिव्यानिशिवनामानिकोटिशः आनंदाद्बोधकान्येवमुहुर्मुहुरतंद्रिताः एतेधन्याःपरंधन्याःसर्वे तद्वीक्षणादृशः धन्यस्त्वंदगवातोपिमुक्तिकांतानुकर्षकः संगोपितावत्कर्नयःतावदेतैस्सहान्वहं एतत्संगानुषंगोपिभुक्तिमुक्ति प्रदोभवेत् ८९ धन्यंधन्यमिदंशरीरमधुनाधन्यंदागसंगादयंधन्यःशांकरसंगइत्यवगतोब्रह्मादिदेवस्तुतः अस्माकंगिरिजामनो हरपदांभोजार्चनेजायतेबुद्धिःसिद्धिकरात्तमोत्तमतमामुक्तिप्रदानोद्यता ९१ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशि वरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेनामाष्टमोध्यायः ८ सांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्यउवाच एतस्मिन्नंतरेकाले विमानवरसंश्रिताः देवास्समागतास्तत्रकौतुकंद्रष्टुमुद्यता १ तेतत्रशिवभक्तानामायुर्नत्तिविलोकनैः प्रहृ ष्टाःप्रस्थितास्तेपिकृतांजलिपुटाःसुराः २ ततःप्रहर्षमतुलंप्राप्तास्तत्तद्विलोकनात् धन्यमामुरिदंतेषांक्षीणंशंकरपूजया

एतन्भाग्यस्यनांतोस्तिहृतत्कृस्मिदंखलु सुमेरुस्वर्णदानेपिक्षणार्धार्धायुरप्यहो ४ दुर्लभंतत्कृतंभाग्योनायास्येवगतंगतं
शिवार्चनेनविलयेत्तावत्सफलंखलु आयुःसंपादितंपूर्वं शिवपूजनसाधनं शिवार्चनोपयुक्तंचसफलंनात्रसंशयः ६ तदेवा
युस्तावत्सफलममलंपुण्यविलयंतदेवायुर्वैद्धं क्षणमपियदेवादरहरैः मुहुर्लिंगंतुंगंप्रणमतिपुनःपश्यतिपुनः स्पृशत्यालिंग्यां
गैरभिनवजलैस्सिंचतिमुदा यदेवायुःपुण्यैरमितविभवैरर्जितमभूत् तदायुःक्षीणंचेद्गिरिशभजनेनक्षणमपि तदाधन्यंम
न्येतद्दिनततोधन्यदधिकं यतोवंद्यैर्देवैरपिसुरगणैर्वामुनिगणैः अपारायुःप्राप्यप्रमथपतिलिंगार्चनरतंमनःकृत्वाकृत्वाशिव
भजनमेवप्रतिलवं मुहुर्बिल्वैर्नीरैरतितरविरत्नपूरैरचितैर्वयोनेयंलिंगस्नपनविधिनाकेवलमिदं ९ लसद्बिल्वीमल्लीकमल
कनकार्कादिकुसुमैः मुहुस्तुंगंलिंगंविमलकमलाभ्युक्षितमहं प्रपश्यन्नूतस्मृजारचनवतुर्शंकरपदं मुदामंदंमंदंमधुरनिन
देरवकलये १० महद्भाग्यंयोग्यंयदिगिरिशपूजोपकरणं तदेवायुस्तावद्यदि।गिरिशसेवोपकरणं तदन्यत्तद्व्यर्थंप्रथयतिक
थंवानवितथंमनस्तस्मात्कस्मात्स्मरहरपदंनस्मरतिमे ११ स्मरारेपापारेहरहरयमारेकरुणायामहासंसारारेहरहरमनोमेनि
जपदं यथानेस्मर्थंकथमपिकथंवाकथयमेतथागौरीनाथप्रमथगणनाथातिशपथैः १२ त्वदीयंमत्वामामयमतिशिशुःशो
ककलितःशनैःशांतिंयातुश्रमजनकसंसारविरतः भवत्वित्थंत्साहात्दुपदिशमहेशास्त्रिदशताप्यपास्याकस्यास्यारतिरपिशि
वेतिप्रलपतः १३ कदातुंगंलिंगंकनककुसुमाभ्यर्चितमिदंमुहुर्दृष्ट्वानत्वाशिरशिवमहेशामरपते महेशावस्वामिन्निलिस

रामः
१८८

ततमेवानुवदंतोभवत्वायुःक्षीणं शिवशिवशिवाशिवावलुभविभो १४ महासंसारारेर्भिषपिनतवा शंभ्भामितिममनोन्नूनंनूनंत्रिन
यनभवसारभजने प्रवृत्तेनसंसारव्यसनभयपंगायभगवन्नयनेषःकारुःकथमपिशिवाराधनधनैः १५ महद्भिर्योगैरत्ना
द्यमितधनधान्यादिकमपिसभावोयतन्मेशिवशिवशिवशिवाराधनमिति प्रबोधोवृत्तोयंप्रबलमहिमायंभवतुमेवनेबिल्वव्यासे
शिवशिवेतिमजपतः १६ इत्युक्त्वातसुराःसर्वेतेःसर्वैःसहसत्वरं विमानानिसमारुह्यस्वर्गमार्गययुर्मुदा १७ पश्चात्तापस्वरू
पायांमध्यायुर्भर्त्तियः शनैः मैत्तर्यमभटैर्नीताःकुंभीपाकालयंप्रति १८ तस्मात्प्रतिक्षणंपञ्जारांकरस्यपथातथा यत्नःकार्योधी
मतातुनधस्यादन्यथाखलु वरमेवात्महननंसुरापानंवरंपरं नवरंश्रीमहादेवध्यानधीनंवरःप्रियं २० गोमांसभक्षणंवापिवर
मेवदुरासनं नवरंश्रीमहादेवध्यानहीनंवयःप्रियं २१ स्वर्णस्तेयंवरंमन्येवरंब्रह्मवधंतथा नवरंश्रीमहादेवध्यानहीनंवयःप्रि
यं २२ गुरुदारातिगमनंवरंमद्यपसेवनं नवरंश्रीमहादेवध्यानहीनंनयःप्रियं २३ नानाविधानांपापानांकरणंवावरंपरं नवरं
श्रीमहादेवध्यानहीनंनयःप्रियं महापातकिनःसर्वेभविष्यंतिकलौयुगे नवरंश्रीमहादेवध्यानहीनंनयःप्रियं सर्वार्थस्यकेदे
वंनजानंतिविशेषतः अतःस्यांतिसर्वेपिनरकंनात्रसंशयः २६ उमासहायपजायांआलस्यंयःकरिष्यति सयातिनरकंघोरंपु
नराद्रत्तिदुर्लभं २७ उमासहायभजनंयेकुर्वंतिप्रयत्नतः तेयांतिपरमंस्थानंकैलासंशंकरालयं २८ अनायासेनयांतेशिव
मंदिरमास्तिकाः शिवाचाररताःसर्वेसंसारंनसंशयः २९ यःशिवाचारनिरतःसधन्योधन्यवृत्तमः तद्दर्शनेननरपंतिपातका
निबहून्यपि ३० पुरामगधदेशेषुकश्चिद्राजातिधार्मिकः सर्वसौभाग्यसंपन्नःशिवपजारतःसदा ३१ शिवनैवेद्यरोपणंकुर्वन्

कुर्वन्नजीवनरक्षणं अन्यस्त्राग्र्यं मरेश्वायरत्नमिस्वगम्यते तेनयत्पूजनंपूर्वंहृतमासीन्महात्मना तेनपुण्यप्रभावेणाभवल्लमथ
मध्यगः तस्यभूपस्यनिलयेशिवलिंगानिकोटिशः रत्नमंदिरनिर्माणंशंकराधेयकारसः यावत्तेनार्जितंद्रव्यंतत्सर्वंशार्वमित्यपि स
शार्वाराधनेनैवसर्वायुःकलनोद्यतः क्षणमात्रंचतस्यायुर्नशिवाराधनंविना शिवाराधनमात्रंतुतस्यव्रतमनुत्तमं शिवाराधनरूपे
णव्रतेनैवमुहुर्मुहुः नयत्यायुर्वयस्तस्यशिवपूजनसाधनं तस्यतावत्कृतार्थस्यशिवपूजारुचिर्यथा तथारुचिर्नदारेषुकुमारेषु
धनेष्वपि तस्यार्जुनेनतुल्यानिधनानिविविधान्यपि सपात्रेषुधनत्यागेयवसंमनुतेधनं तस्यपुण्यप्रभावस्यरत्नाकरस्यगृहंपरं दृ
ष्टुमभ्यागतोदेवात्कश्यपोमुनिसत्तमः तद्दृष्ट्वाकश्यपंहारं हारकोटिसमावृतं संतुष्टःप्रणतोभक्त्यापूजितोयोस्मीतिभण्यते ततःपरं
सराजातुसर्वान्हारानुदारधीः हारोपचारैःसंतुष्टान्चकारनृपसत्तमः हारोपहारादरहारसंघंविलोक्यराजाविनयान्ततःसन् प
प्रच्छभक्त्यापरमंसहारंधर्मविशेषंपासहारवीर ८३ कश्यपः धर्मेषुसर्वेष्वपिहाररूपोधर्मःपरत्वेनविनिश्चितोतः तंधर्ममाश्रि
त्यपरंप्रयातिहरंपदंहारविशेषसेव्यं ८४ हारावरम्भेवंतिहारचरणांभोजार्चनाराधनध्यानांतःकरणास्तपंसदिव्यक्षीणंशिवा
राधनैः तत्संसारचतुःस्वनाशकरणाश्रेष्ठंतदेवादरात पुण्यैरर्जितमित्यवैमिपुनरप्यायुस्तदेवेप्सितं आयुस्तावदशेषदोषकर
णोपायेविहितुवात्मनाप्रायःपुण्यवतांविरक्षणामभदायुःशिवाराधनैः क्षीणंयस्यनविष्यतिप्रतिदिनंतस्मैनमस्त्वायुषेतत्तावत
खलुदुर्लभंभुविनृणांतद्दुर्लभंमेवान्वहं अस्माकंगिरिशार्चनव्रतमतस्तेनैवनेयंवयस्तस्मादप्यधिकंनमेव्रतमितिज्ञातुंमुहुर्वेदि
कं तत्तावत्कृतमित्यवैमिबहुधातत्तुल्यमन्यत्कृतंनास्तीत्येवमतिर्ममापिविविधेतोज्ञातामतिस्ताहृशी। संसारव्रणनाशनार्थमसकृद्दृ

राम

१८

मयाप्यो षधं वेदांतेषु भिषक्कमार्चनेनमितिब्रह्मादिकानामपि अस्माकं सुतरामतः परमुमाकांतार्चनेनकेवलं संसारोरुतरुभ्रम्
रुकुंतभुग्विश्वेश्वराराधनं ५८ काशीवासरतमनोस्तु सततं विश्वेश्वराराधनेढुंढीशार्चनपूर्वकं यदिमनस्याद्गत्नपूर्णालये
दृष्ट्वातां गिरिराजराजतनयां वीरेश्वरालोकनैर्नैयस्यादियमायुरिस्यनुदिनं चिंतापरंवर्धते ५९ अस्मद्भाग्यवशेनशंकरपुरी
जाता शिवाराधनं तस्यां चेदघकोटिकोटिविरूपदेहव्यपायसति तस्यांमुक्तिरुमासहायचरणेहृष्टेभविष्यत्यपि प्राप्तास्यात्क्रमपोन्न
रस्त्वगिरिशः पंचाक्षरंदास्यति ५० मंत्राणांसशिरामपि शिवमनुस्तत्रापि पंचाक्षरस्तत्रापि अक्षरयुग्मरूपममृतंतदुर्लभंकेवलं
यः शुद्धं शिवनामकं शिवकरं तन्मोक्षदानोद्यतं तत्सामर्थ्यमनेन येन वनमयाज्ञातं परंतत्वतः वेदे किं शिवनामतुल्यममृतं तत्किं चामृतं
तत्परं संसारो बंधमिस्येवमितरदिदं ब्रह्मादिभिश्चिंतितं तंचानल्पकलौ भेनमोक्षजननोपायः प्रियः सर्वथा श्रीमत्कंजयपजकस्यसु
तरामृत्संजयाप्यापितत् हे मृत्कंजय हे महेश्वर महादेवेतिनामादरादाराद्देवकुमारहारधरणीधान्यादिवांछापिन संसारसुतरां न
वांछित इतिप्रायः शिवाराधनं वांछाकल्पतरुः स एव सकलाभीष्टप्रदानोद्यतः यावत्सुष्टिरदृष्टकोटिघटितादेहभवेदस्यदातावन्न
गिरिशार्चनार्थमसकृद्यत्नोपिकार्यो नरैः आलस्यं परिहाय तद्यदि भवेत्तत्तद्दिनं जायते तत्ताविदृष्यमिस्यैवमिबद्धधात साज्यमेवा
न्वहं भस्मोद्धूलनपूर्वकं प्रतिदिनं रुद्राक्षपूतामुदा श्रीमत्कंजयपूजनाय यतते बिल्वादिभिस्साधनैः तद्यत्नैः खलु पापसंघवि
लयस्तस्मिन्कृते तत्क्षणाज्जीवन्मुक्तिरतः परं प्रतिदिने तत्संततं बोदिकं यावज्जीवमुमासहायभजनैर्नैयवयस्तत्सदाकर्तव्यं

द्विजपुंगवैरितिमुमुक्षुस्तत्रापियेत्रास्तथाः तैस्तत्संततमेवकार्यमितिमेबुद्धिस्ततस्तद्यदियत्नस्यास्मीतितो भवत्यपि भवेत्तस्यै
वसायात्मना नानायोनिषुजन्मतावद्दसहं दुःखंच दुःखंमुमुक्षु घैरिसायमयातनाविविधाअज्ञानभावस्यन जीवस्याशुशिवा
र्चनेनजनिजरारोगाद्यैरूपमुमुक्षुः किंनलभ्यमतःपरंशिवरतोधन्योस्तियःकोपिसः गर्भाभासमतीवदुःसहमिति ज्ञात्वापिमूढो
दृढंशैलाधीश्वरकन्यकापरिवृढंनाराधयत्यादरात् गौरीकांतपदारविंदभजनान्मुक्तिःपरंजायतेसाकस्याप्यनपेक्षितारवलुम
हासंसारमग्नात्मना संसारविषपानाययततेमनुजस्सदा शिवनामामृतंपातुंनयत्नंकुरुतेजनः मलाशनाययततेसूकरोवा
खरोपिवा तथानरोपियततेसंसारायपरंखरः क्रूरोनरखरोलोकेसंसारमलमिच्छति शिवार्चनसुधापानेतस्यच्छाजायतेकथं
शिवार्चनसुधासाचेत्पीतामुमुक्षुरहर्निशं तृप्तानक्षुधितेनापितृषितोपिअतितृप्यति संसारविषसर्पेणादृष्टःकष्टमवाप्नुयात्
पुनःपुनःसंसारिमृत्युमाप्नोतिदुःखितः अंतःकालेकथंभाविमरणोत्तरमस्यकिं भविष्यतीतिसहसानविचारंकरोतिच चातु
र्यमस्यसंसारविचारेचवजायते नशंकराराधनेपुनरस्यातिदुरात्मनः दुर्बुद्धेरेवसंसारसर्पोह्येवानुसर्पति तद्विशाविष्टदेहोपि
नतस्माद्विमुखोभवेत् इदमेवविलासैश्वर्यंददृशाकाभिदर्शने मृतःपुनःपुनर्दीपैस्तादृशंनमपेक्षते येनमार्गेणमरणंभवतीतिवि
निश्चितं मूर्गैरपिसमार्गस्तत्यज्यतेननरैःपरं ६९ जन्ममृत्युजरारोगैर्ददृशाकाभिवेष्टिताः नकुर्वंतिदुराचाराःशंकराराधनंपरं
जनाराध्यमहादेवंकोवामुक्तोभवेद्भुवि मुक्तिमिच्छतियस्तावत्सकरोतिशिवार्चनं ७० मुक्त्यपेक्षापिबहुधानराणांनप्रजायतेप
रंतुहारहाराहीतिच्छासंजायतेपुनः ७१ सिद्धेधनेपिबहुधाधनेच्छानुप्रवर्धते तथाशिवाराधनेपुनच्छाकस्यापिजायते ७२ तुंगोपनो

राम: १९

गसंगेषुयथेच्छाजायतेनृणां तथानशांगलिंगेच्छाकदापिदुरदृष्टतः तुगलिंगांगमालोक्य स्पर्शावायोभिनंदति तस्मानंदजद्रू
द्रुस्पाशानंदघनसेवया आनंदघनमद्वैतंचिंतयतिमहेश्वरं केचिद्धन्याःशिवरतास्तेभ्योनित्यंनमोनमः शंकराराधनोद्युक्तोय
स्तत्पदरजःपरं पुनातिशिरसालग्नमलग्नंपापकोटिभिः क्षयेनपापकोटीनांभवेद्विध्वंसनंखलु निटिलाक्षार्चनादेवतत्तावद
मृतंखलु अहोनामतपानार्थंपततेदुर्जनाःकलौ मलिनानांकुतस्तेषांमतिःशंकरपूजने अतिशुद्धात्मनामेवकदाचिद्गिरिशार्च
न मतिस्यात्सायतः साक्षादमृतत्वंप्रयच्छति अमृतत्वमनायासाद्गिरिशाराधनात्परं भवतीत्सवर्गतव्यमन्यतात्तद्धिदुर्लभं दु
र्लभंमानुषंजन्मप्राप्यापिनरसूकरः नकरोतिप्रयत्नेनशंकराराधनेधने ८१ शिवाराधनमस्माकंधनंनिधिरपिस्वतः सतेपु
नर्निधिंसतनवमेवनिधिंपुनः निक्षेपास्तक्षयंप्राप्ताः केवलंधनसंचिताः अक्षयोनिधिरस्माकंशंकराराधनंपरं निधीनां
निधिरस्माकंशिवाराधनलक्षणः अयंनिधिर्दुर्लभोहिब्रह्मादीनामपिध्रुवं ८४ निधिलाभाप्यकुर्वंतियत्नंब्रह्मादयोपिते
अक्षयंनिधिमप्राप्यसर्वथेतिचरंतिते ८५ क्षयास्तुनिधयोलभ्यासर्वैरप्यक्षयस्तुन निधिर्ब्रह्मांडमध्येस्मिन्शिवाराधनल
क्षणः मन्येविरूपाक्षपदार्चनंपरंमोक्षप्रदानक्षममोक्षणोपि निक्षेपयेवहीमदंविलक्षणंमोक्षस्वरूपेनिधिरक्षयोयं अनेनमो
क्षोभवतीतिबुद्धिःश्रीदक्षिणामूर्तिकृपाकटाक्षैः अस्माकमाजन्मखलुप्रवृद्धाःवृद्धाभविष्यत्यपिसाप्रवृद्धा धन्याःपरंशंकरलिं
गपूजाप्रविष्टचित्ताःपरमप्रवृत्ताः अतःपरंकिंबहुभाषणेनवामार्धजानिंभजतामिंदुमौलिं ८९ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणे०
शिवरहस्येतृतीयांशेउग्रखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेनामनवमोध्यायः ९ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु ९

याज्ञवल्क्यउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वाराजासंतुष्टमानसः कीर्त्तिकेतुरुवाचेदंवचनंधर्मसाधनं प्रभावंशिवलिंगानांशिवरिं
गार्चनस्यच विभूतिधारणस्यापिरुद्राक्षाणांचमेवद २ कश्यपउवाच साधुसाधुशिवाचारनिरतोत्तमभूपते प्रश्नोयंपुण्यरूप
स्तेमहापुण्यप्रबोधकः ३ प्रश्नाःसंत्येवबहवः केचित्तत्रोत्तमोत्तमाः उत्तमाःकेचिदत्रापिमध्यमाश्चतथाधमाः प्रश्नस्तवायंसर्वे
षुभवत्येवोत्तमोत्तमः एतत्प्रश्नसमःप्रश्नोनजातोनभविष्यति यत्प्रश्नश्रवणेनापिपूतमेवमनःपुनः नपावनोतरापेक्षापाव
नत्वायकेवलं ६ त्वत्समेवमनोनूनंज्ञानेऽपिप्रवर्धते एतत्प्रश्नसुधाधारामुक्तिधारेवभातिमे तत्संगतिःकस्यलेतवपुंसांसर्वा
र्थसिद्धेर्भवतीतिमन्ये धन्योसिमान्योसिनसंशयोत्रप्रश्नःकृतोमुक्तिदएवनूनं अतःपरंमेविषयेषुबुद्धिर्विनिर्गतासापिनवास
नामे पापोपकारोपिनिवृत्तएवमन्नेनिरबाधशिवप्रसंगे शिवप्रसंगःशिवदायकोमेयतःशिवावल्लभसंनिधानं तस्मिन्प्रसंगे
सतिसर्वथापिनान्यत्रातिष्ठस्वगजापतिस्त्र १० शिवप्रसंगःक्वभविष्यतीतिविचार्यतिष्ठस्यपिचंद्रमौलिः अतःपरंमंगलहेतु
रीशोमहेश्वरःसन्निहितस्त्वमेव ११ महेश्वरायप्रमनेभवानीकुमारमाद्यगणेशमाद्यो आयास्यतीतिद्रुतमेवनंदीभृंगी
चसर्वैस्वगणैस्समेतः अयंप्रसंगःश्रुतएवनूनंकैलाससिंहासनसंस्थितेन शिवेनगौर्यापिगणोत्तरेणस्कंदेननंदीशमुखैः
सुरैश्च तीर्थानिसर्वाण्यपिमूर्तिमंतिमंशिवेनसार्द्धंगिरिजाप्रसंगे आगत्यधन्यत्वमुपैत्यतावद्यास्यंतिनूनंनृपसत्तमाद्य १४ शि
वप्रसंगःस्वयमेवपूजामहेश्वरस्येतिमतिर्ममापि शिवप्रसंगेनसमानपूजायतःशिवाकर्षकएवसोयं यतःशिवोत्कर्षविशेषवा
र्ताशिवस्यपूजापरमुक्तिहेतुः तद्वार्त्तयासानसुधासमानासामुक्तिदानेतिविनिश्चयेन १६ शिवप्रसंगस्स्वयमेवमुक्तिंकरोतिसद्यः

श्रुतएवसाक्षात् यतोविरूपाक्षहितप्रसंगः संसारसंगंकुरुपावकोयं शिवप्रसंगोधनमस्मदीयं नचौरहार्यंनतदन्यहार्यं
श्रुतोपिभूयोभवतिप्रवृद्धोहृतोपिसंसारहरस्वभावात् शिवप्रसंगेनविमुक्तिलाभेकथासुधाराशिकृतोपकारः नकोपितावच्
श्रुतयं परं महेशः गौरीसमारूढवपुर्हेतुभूतः शिवप्रसंगमुक्तानां अस्माकं गिरिजापतिः प्रसन्नोपिविशेषेणकिमस्मभ्यं प्रदास्य
ति महामुक्तिं महादेवचरणांबुजषट्पदैः सहावासः सतावत्स्यात्तत्कथाश्रवणान्नृप महेश्वरकथासुधांपिबतिशंकरः शांकरी
ति महामुक्तिं महादेवचरणांबुजषट्पदैः सहावासः सतावत्स्यात्तत्कथाश्रवणान्नृप महेश्वरकथासुधांपिबति मतिप्रवृद्धा भुवि २२
कुमारगणनायकप्रमथदेववृंदैस्सह इयंखलुसुधापरापरमुक्तिदानोत्सवात् वापिनसमानमित्यपिमतिप्रवृद्धा भुवि २२
श्रानंदेननिपीयतेनियमतः सादुर्लभादुर्लभं तच्चिंतननुसर्वयापिनकृतिस्तस्यासुधायांनृप सातावत्स्वयमेवशंकरकृपापराप्ते
निस्सापिसातद्ध्यानेनसमासमानमितरज्ञान्यन्नतेनास्त्यपि २३ सातावद्गिरिशप्रसादजनिताजन्मादिदुःखाटवीकल्पांतानलए
वसानलेसुभाविश्वेश्वरानुग्रहे सातावत्सकलभाभवत्यपिसुधातद्रूपनंसर्वथाकर्तव्यंशिवयोगिनेपरमियंदेयासुधामुक्तये
शिवकथामृतपानधनःसदाधनपतेर्धनमिच्छतिकःसुमान् तदिदमस्यधनंनधरापतेधनदकोशगृहेपिनतद्धनं २४ धनानितावत्
द्विविधानिलोकेव्यथाकराण्येवतदर्जनेपि व्ययेपिविश्वेशकथानिधानंनदुर्लभंशांभवपुंगवानां २५ अपारपुण्ययोगेनश्रुता
शिवकथासुधा पानीनितसजिह्वाग्रतृणामपरिहेष्यति २६ संसारानलसागरानलमहाज्वालाकुलव्याकुलोनिर्दग्धस्तृषित
क्षुधानलकुलव्यामोदरस्सादरं योमर्त्यासक्तेदेवताशिवकथापीयूषराशिंमुदा श्रुत्वातृप्तिमुपैतितस्यनतृणाक्षुद्वानतद्दरला

पानि

(... श्रुं)

आनंदामृतसिंधुरेवगिरिजाकांतप्रभावप्रथापीयूषापितवर्णनं शिवकथासारस्वसारःपरं संसारार्णवमोचकोत्तम इतिज्ञातः
ततस्तत्परं किंवास्यादितिचिंतनेनैपि समस्तेनास्तिलोकत्रये अतःशिवकथालोपेरपलापोपि संसृतेः अतंसत्संगतेरेव तत्क
थास्वधुनीहृदि प्रभावः॥ शिवलिंगानामपारस्तस्य वर्णनं नमयानामेरवीपिवेदैरपिनशक्यते शिवलिंगप्रभावज्ञः कोपिलो
कत्रयेमहान् भविष्यतिनवानास्मनानस्तद्वर्णनक्षमं नवानांविषयस्तावल्लिंगवर्णनमित्यतः वेदांतास्तत्रविश्रांताः कृतांतक
कीर्तनात् यस्मिन्कालेमतिर्यस्यशिवलिंगावलोकने सतावद्धन्य एवेतिकालोयसुतरामपि लिंगरूपंसमासाद्य रमतेगिरिजाप
तिः लिंगरूपप्रियंतस्यलिंगेगृह्णातिपूजनं लिंगमंगलदत्वेनयेनज्ञातंमहात्मना समंगलापतिंयातितद्ध्यानमतिदुर्लभं २५
लिंगमंगलदंविदुर्मुनिवराः सर्वेसुराः किंनराः सिद्धाः किंपुरुषागणाश्चविविधाः शेषादयोप्यन्वहं तल्लिंगार्चनतत्पराः परमिदंलिं
गंयतः सर्वदासर्वार्थप्रदमित्येवमपहमपिआजन्मपुण्ये नृप लिंगंनामेदमुत्तमोत्तमं तमलिंगेपुनर्जयासाक्षात्सजितएवतेन
सहस्रलिंगंनभमंडले तद्धिस्वीवनपल्लवैःखलुदिनेयेनार्चितंसादरंभक्त्यातत्सदृशेवरासहिमहान्मान्योमहेशप्रियः २७ यः
प्रातःप्रयतःप्रपश्यतिमुदालिंगंविमत्यापरंपूतस्सन्प्रपातस्त्वतापिपरतोमुक्तोभवेत्पातकैः २ तल्लिंगंविमलैर्जलैरभिनवैर्बिल्वी
दलैरर्चयन् चर्मोभवनसंसृतेः खलुकरोत्पाकस्त्वमंतेपिवा ३८ लिंगाराधनपुण्यराशिमसदृशांदृष्ट्वाप्यदृष्टः पुनः संसारार्णवशोकप
खलुमहापापौघविध्वंसकः तेनैवामृततामुपैतिसपुनः संसारवार्तारसं नस्वप्नेपिपरेस्यतीतिसमहाँल्लिंगार्चकोभण्यते २९ लिंगा
र्चकेनसहस्रनाममहाध्वरायांकृतोपितस्यतुफलं खलुतुल्यमेव स्वर्गात्मकंशिवपदंतुजपजकस्यतत्रापिदिष्टमपिनेतिवदंति

स ~

रामः
१९२

सिद्धाः ५० योरंभापरिरंभणोपि शुनकी तुंगांगसंगेपिवा तुल्यत्वमनुते शिवार्चनपरः सस्वर्गवांछाकथं कर्तुंवायततेविरक्तमन
सांतत्राप्यपेक्षाकथं मोक्षेछापरमास्ति तस्यसततंलिंगार्चकस्यध्रुवं ५१ लिंगाराधनसाधुमेवमनसोतावद्धनंतद्धनंसर्वेषांसम
पेक्षितंयदिभवेतमुक्तोपिसर्वेस्ततः तस्मात्कस्यचिदेवभूरितपसांपुंजस्यतस्यार्थनंतत्तावद्धनमक्षयंनिधिमपेक्ष्यैवार्जितंस
ज्जनैः ५२ लिंगार्चनंव्रतमितिप्रवदंतिधन्याः तेनैवमुक्तिरितिनिश्चयएवतेन सर्वार्थसिद्धिरतएवहि तद्विहीनान्हीनान्वदंतिम
नुजाननतिदुर्जनास्तान् ५३ पुराविंध्यप्रदेशेषु कश्चिद्राजातिसुंदरः युवापरमपापिष्ठः सर्वदायुवतीरतः कामोद्रेकः सदात
स्यतादृशद्रव्यसेवनात् तेनोन्मादेननीतानिदिनानिसुबहून्यपि ५५ ततः परंजरायांचनजहातिपरांगना परांगनांगसंगे
नव्याधिवृद्धिरभूत्खलु ५६ तथापिनपरित्यक्तापरदाररतिस्ततः जारिणीचारमार्गेणयातियातिकुलांगना नानाविधांगना
संगाद्विरितिस्तस्यनोभवत् तेनैवरोगः संजातः पापिष्ठस्यदुरात्मनः ततस्तेनैवरोगेणजातान्यवव्रणान्यपि तथापिनपरित्यक्ता
परनारीविशेषतः ततः परमभूत्तस्यमरणावसरस्ततः तद्राष्ट्रेपपुरोजातस्सवैलोकभयंकरः ५७ प्रबलाप्यगताः सर्वेप्यटवी
मटनेनते पूर्णाचक्रुः सराजापिनीतएवाटवींप्रति नृपार्तेः क्षोधितोराजा स्वकर्मानुस्मरणंस्मरन् स्वदारालोकनेनैववकारदि
नपापनं राज्यभ्रंशोनयद्दुःखंव्रणेभ्यस्तरुणारुणोः व्रणशोधितधाराभिः सश्रुपूर्णोप्यभन्नृपः ५३ हाहाराजंकथमिदंधनं
बहुविधंगतं तुंगास्तुरंगास्तुंगाश्चमातंगाश्चाप्युगागणाः क्वगताः क्वचमित्राणिक्वकलत्राणितानिमे क्वामात्याः क्वगृहास्ते
पिक्वशय्याश्चमनोहराः क्वतानिरत्नपात्राणिस्वर्णपात्राणिकोटिशः क्ववाजानिदुकूलानिविपुलान्यमलान्यपि क्वतेभृत्याः क्वदा

स्वभ्यक्ततान्या भरणान्यपि मरणावसरे प्राप्ते गतं तत्सर्वं मर्जितं अधुनातृषितस्यापि क्षुधितस्यापि सेवकः नान्नदो जलदो वापि
दृश्यते दानदो नदृश्यते ५८ धूलेवध्यमते दूरेनास्त्येव वसनांतरं ज्ञातासुरतृष्णापि नाद्यापि ममदुर्मतेः अतः परं गतिः कास्यान्मरणान्नत
रं चमे यममार्गस्य वार्त्तापि भूता प्रातर्मयारवलु ६० गोक्षुरागारसंकीर्णो यममार्गइतिश्रुतः विवृतास्याः महासर्पाः संतितन्मार्ग
इत्यपि ६१ लोहशंकुसहस्राणि संतितत्रानि तान्यपि प्रतक्षाभिंडिपालाश्च संतिमार्गेषुकोटिशः ६२ भर्जितासिकतातत्रमार्गेषा
छादिता किल अंगारवाहिनीतत्रज्वालामालाकुलाकिल कथं वा तत्रगमनमतिकष्टमुपागते गाढांधकारस्तत्रापि मित्रवार्त्तापि
दूरतः हठादेवभटास्तावत्ताडयिष्यंतिदारुणं तत्ताडनमतिक्रोधान्मरणापमभेवहि हाहाकथं दुर्दैवीयमस्येति प्रलपञ्जहौ प्राणान्
सम्पतितस्तत्रविपिने कंटकावृते सम्मृतो यत्र तत्रैव निकटेलिंग मुत्तमं ततस्तमागतो वातः तमुपस्पृश्य निर्गतः ततः परं तु नारी
पांरोदनेनक्रियानातः कालस्ततो गताः सर्वाः पलाय्यारिभटाकुलाः कृपादुर्गंधसंवीतस्त्यक्तस्तावत्स दूरतः ततोनीतो यमभटैर
ग्निमार्गेपादुमदैः स्याल शृविहीनैस्तैः कशाघातनपर्वकं अर्पितस्सकशाघातैरतितीव्रतरैर्मुहुः तप्तलोहक्षुरप्रायां कोटिभिर्नि
हतो मुहुः एवं प्रलपमानोयं संतप्तासिशिलातले पातितः पश्यतियमं दयालेशविवर्जिते ततोयमोपि तं दृष्ट्वा चित्रगुप्तमुवाचसः
किमस्यपुण्यं पापं वा वदेति मुहुराहरात् ७२ चित्रगुप्तः यमधर्मार्थनिपुण पापानि शृणुसत्वरं तत्कृतानि पुरंतानि संख्याहीनानिस
त्वरं यमतत्कृतपापानां संख्यापरमायुषः क्षयस्याद्वकल्पांतेयस्य मुनिर्नसर्वथा तत्पापसंख्ययाकालो यावानेवगमिष्यति ता
वज्जीवनमस्माकं दुर्लभं खलु सर्वथा एकैकपापकृत्संख्यगणनायां चकोटिशः कल्पास्तावत्प्रयास्यंति संख्यापित्वरयायदि पृथक्

रामः

१९३

४ अभा योरानिदुष्टे श्वसु दुष्टः दुशानिंदेमः॥

पापसंख्या तु कदापि न भविष्यति अतः परं कथं संख्यातस्या पापानीव द्याधुना अहो किं दुरदृष्टं मे दुष्टपापावलोकनैः तस्मा पसं
ख्यया आयुर्नश्यत्येव क्षयो क्षयो तत्संख्या श्रवणेनैव तवायायुर्विनश्यति न त्वतः शिवमंत्रोपि क्षणो वा भक्तिपूर्वकं तस्या प
संख्यया तावदस्मा कं शिवपूजनं कासृष्टिरावयोः कालकाल कालरूपं विना अस्माकमपंतकाले शिवधर्मविलोपनात् यातना
भाविनी सा तु कैन वा विनिवार्यते रसनाप्यन्यपापानां संख्यया समलारखलु अहो जन्म वृथा जातं शिवपूजाविवर्जितं श्रीवपूजावि
हीनानां यातनेस्य गम्यते तथापि तस्या न्नमतिः क्रियेत पिन स्या तथा यमजयाद्वरा मुक्तिः सा ना स्माभिः कदापि न दृता मत्वा यथा
शास्त्रं किं कर्त्तव्यमतः परं पातकानां गणनया पातकार्जनमेव हि अतः परमेनेनापि नाधिकारेण नः सुखं किमनेनाधिकारेण किंनः
पातकसंख्यया शिवपूजाविवर्जितेन जीवनेनापि किं फलं धिग्धिग्जीवनमस्माकं शिवार्चनविवर्जितं परपापानुवादेन गतमायुः
पुनः पुनः परपातकसंख्यार्थं पूर्वमायुः विसर्जितं शिवपूजाविहीनस्य भरणं कलेवरं मरणान्तरमप्यस्य पद्मयस्यैव यातना
तथापि जीवनं व्यर्थमिति दुःखं प्रजायते शिवपूजाविहीनस्य जीवतः सुखमेव न दुःखमेव परं तत्तु यातना किं न तद्धद मित्रमध्ये
जीवतोपि न स्याद्यदि शिवार्चनं न दातद्दुःखमसंतं दुःसहं चापरश्चितत् अपरो यां शिरवायं महज्ञानचेको जनः धिग्धिग्जीव
नं तस्य जीवनं मरणोपमं शंकरानर्चको लोके यदि जीवितुमिच्छति न दातस्याय श्रीवन्हिः ज्वालयानाशलवहि अपकीर्त्तिप्रसंहश्च
को वा जीवितुमिच्छति शिवार्चनपरित्यागात्स्यत्र श्रेकिमस्ति नः शिवार्चनपरित्यागः स्वरूपाकीर्त्तिरार्त्तनां संपादयति जीवस्य देहस्य
सुतरामपि ५ शिवार्चनपरित्यागस्वरूपाकीर्त्तिवन्हिना वंशनाशोपि वर्द्धतन्नाशः सुतरामपि कष्टानि विविधान्येव तेषु श्रेष्ठ

जीवनानूनाविनानूनार्थं शिवार्चनेन मक ल्मन ॥ अत्र स्तोत्र दानूनि विनमूलेन संग्राह्य ॥ कोवा ॥

मिदं खलु शिवार्चनपरित्यागस्वरूपं कष्टमेव सत्तं संह्यान्यन्यानि कष्टानि संह्यमेतत्तु सर्वथा शिवार्चनत्यागरूपं कष्टं कष्टतरं स्मृतं
शिवार्चनत्यागरूपकष्टाद्देवपुरायम अकांडप्रलयोद्भूतं त्वत्त्रस्ता सुरा अपि शिवार्चनत्यागरूपप्रलयानलसंहृतः को वा जी
वति लोकेऽस्मिन्स एव प्रलयानलः शिवार्चनत्यागकालोऽयं स एव विशेषतः महाप्रलयकालो तस्तेन जीवनमेव न अहो कष्टमिदं
घोरं कष्टसागरमध्यगः शिवार्चनविहीनो तत्तस्य तत्रैव मज्जनं लोके दुर्जनसंगत्या शंकरार्चने मतिः तया कष्टतरे घोरे नरके व
सतिः सदा अशांकराणामधुना सृष्टिरस्माकं मीदृशी यातनार्थमिति ज्ञेया किं वा पापं पुराकृतं पापमूर्तिस्वरूपे न करोति शिवा
र्चनं स महाप्रलयांतेऽपि नरके स्यास्यति ध्रुवं नरकायामियं सृष्टिरशांकरजनाय सा तत्सृष्टेरपि न व्यर्थो शिवानर्चनतत्पर
अतः परं नाधिकारं मम पश्चायमाधुना यत्र कुत्रापि गंतव्यं कर्तव्यं शिवपूजनं मानुषरूपमासाद्य स्थित्वा बिल्ववने सदा संपाद्य
नर्मदालिंगं बिल्वैरभ्यर्च्य यास्यहं योगर्भवासजननातिजरादिरूपरोगप्रपाशमभिवांछति दुःखहीनः तस्माच्छुबिल्वदललिंगस
मर्चनेन तद्रोगनाश इति संप्रवदंति वेदाः ११ अस्माभिरिंदुशकलाभरणः क्षणं वा नाराधितोऽपि नवकोमलबिल्वपत्रैः हित्वे जं
लेरपि न नार्मदतुंगलिंगे तेनापि दुःखनिलयो भवतिप्रकामं १२ इतिश्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृती
यांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नाम दशमोऽध्यायः १० श्रीसांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्य उवाच इतित
द्वचनं श्रुत्वा यमोऽपि परितापसः तमुवाचातिधैर्येण मुंचन्नश्रुकणान्मुहुः किं कर्तव्यमिहास्माभिः अस्माकं दुरदृष्टतः अधिकारो
पि संप्राप्तः कष्टानुभवकारणं अस्मत्कर्मानुसारेण प्राप्त एवायमीदृशः अधुना परिहारोऽपि कथमस्य भविष्यति अस्मदीयानि दु

रामः
१९५

खानिविचार्यसमेश्वरः करुणाभिमुखो भयात तदाकुः खंप्रयास्यति ४ स्वतंत्रः समहादेवो यद्यद्वा कर्तुमिच्छति तत्सर्वं सकुरो
त्येव कोवा तस्य निवारकः ५ अस्माकमस्य भाग्यवानोऽधुना न शिवार्चनं अतः परं चिंतयापि किं तयाति दुस्सया तृष्णयदुःखं च त
पः तत्फलं जातमीदृशं अतः परं किमस्माकं चिंतयाः फलमास्तिकाः यद्युप्तं पिचुमंद बीजमधुना द्राक्षाफलं किं भवेत तद्बीजांकुर
जैर्नतिक्तमपि तत्सीयुष रूपं परं तस्मात्सदृश मीदृशमतो नाराध्यतत्रांकरोन ध्यातोपि न बिल्वपल्लवजले लिंगेषु नाभ्यर्चितः किं
कर्तव्यमतः परं बहुविधैः पापैः परैरीरितं प्रारब्धातनुरिक्तमापतितपदांभोजार्चनेधीर्नमे नध्यातं चवरंघ्रिपंकजरजः पुंजं सकृद्वास
तद्धा हतामितमायुरेवमनिशं क्षीणं किलानुक्षणं ६ अक्षीणं करणं यदासुकृतिनांयैर्नरपौरस्तदा श्रीविश्वेश्वरलिंगपूजनमतिर्जा
तानुवृत्ता भवेत् अस्मस्ता भवतीति तादृशमहद्भाग्योदयः कस्यवा यस्यस्यादति पुण्यगौरववशात्स्वयं तस्मै नमः भावो भाग्य
वशेन भावसहितो भावानुरक्तो मुहुः भावं पश्यति लिंगमुत्तमतमं श्रीबिल्वमूलं मुदा तस्मिन् बिल्वदलैः शिवार्चनरतो भयाद
पायैर्विनातद्भाग्यं कथमस्मदादिभिरपि प्राप्यं तपोभिर्विना आयुस्तावदिदं गतं गतमिदं भयो भयात्सेवनः पाषाणैरपि ताडनेपि
शिरसाप्युच्चैः कृते रोदने चोराकार महाघनीत मितित न्यायाति सर्वात्मना शंभो कागतिरस्य हंत बतते तां तादयामय्यहो हाहा
हंत बतातिदीनमधुना यस्य क्षणंवाप्रभोशंभोमय्य न पापिनी यदि दयातर्हि प्रसीदाधुना त्वत्पादानिरतं मनो भवतु मे कातावतात
क्षेतिः क्षीणानामपिरक्षणेन करुणा किं ते क्षणार्धक्षणं येतस्मादधिकारतश्च्युतिरियं संपादनीया त्वया यामोबिल्ववनं नवारु

पालसद्विल्वैर्दलैः कोमलैः तुंगे निर्मलबिल्वमूलनिहिते लिंगे समभ्यर्चनं हा त्वातेनित्यसामितेन सफलं नतावदायुर्मम १४ धिग्
धिक् जन्म निरर्थकं नियमितो येनैव नाराधितो लिंगे बिल्वदलैर्जलैरपि शिवः शम्भुस्सरुद्राक्षवान् तं पापिष्ठवरिष्ठनिष्ठुरवचोवीचीस
माकपलिव्यासक्तं सततं मलाविलजलक्षालितं अपश्याम्यहो येनैतावद्दुमास्सहायम्बरणा ध्यानेन हीनाः परं कुम्भीपाकमहानलाविलमहा
ज्वालाकुलाव्याकुलाः एतैर्नार्मदलिंगवीक्षणमपि स्वल्पं न तत्संस्मृतं तल्लिंगे नवबिल्वकोमलदलैः सिक्तं न सर्वात्मना १६ एतैः पापर
तैर्न नार्मद महालिंगाग्रसंगः कृतः तल्लिंगार्चनतत्परोपि न ततो लब्धार्थितः साधनैः वाक्यैर्वातिमनोहरैः अनुदिनं तत्तापभोगोद्धुनाकुं
भीपाकविशेषतत्परवशिः शृंगारप्रवाहस्थितिः १७ एतैर्भक्तिविधिः प्रमत्तहृदयैः सर्वात्मनाशंकरध्यानाराधनपूजनोपकरणाद्यैः क
दाचिन्नभूः शम्भुर्नार्चित एव तेन बहुलाज्वालाकुलव्याकुलाः कुल्यायां मलपूयकीटचरणाघातकुलायां स्थिताः एतैः प्रातरुमा
सहायचरणांभोजार्चने यादरस्तावन्नैव कृतः कदापि कहशृंगारप्रवाहाग्निभिः एतैर्बिल्वदलार्चनं नच कृतं पापेन तेनाधुना संतप्तायसरवे
डमुंडितमहामुंडाश्च वंशति दुतं एतैर्नार्चितमेव लिंगमसकृत् दुत्कास्थितं दुर्जनैः तत्तापेन चरंति वह्निकुहरज्वालाकुलव्याकुलाः एतैः शं
कर दृष्टपंकजनमत्तत्सामायसजिह्व्याव्हत्वासं कलितं चरंति बहुधा संततपूयकुल्याजले २० एतैर्न बहुतः कृताघनिचयैर्होराबहारादरः
तत्तापेन मलं चरंति बहुधा तत्पुरीषे सिरं तिष्ठंसे वलुठंति संततमपि क्लिश्यंति हंतेति ते संतप्तायसवायसाति कठिना घातैरुदंत्य
न्वहं एतैः प्रालतले कदापि नकृतं भस्म त्रिपुंड्रं भुतं तेन वायसवायसैः रुच्चरणाघातैर्हताः कोटिशः रुद्राक्षैर्न विभूषिता तनुरतस्ते

रामः
१०५

फा.

॥

भिंडिपालाहताः किं कर्त्तव्यमिति प्रधावनपराः क्रंदंति हाहातुराः २२ एतैर्नैव शिवाभिषेचनजलं पीतं ततो दुस्सहं संतप्तं
मिसं कुलं मलयुतं रेतः पिबंस्यवते संततमायसशस्त्रजालनिहताः क्रंदंति हा हंत हा हाहंहे तेति यतेतिहंत हतमि सेवानुधावंस्य
पि एतैर्भस्मविहीनपानमदनव्यापारदुर्गानागनासंगेनैवनिशानिशापतिकरव्यापारहा रारेरे नीतातैलचरंतिपावक गिरिप्रा
कारदारांगनाव्यासंगेनमुहुर्मुहुर्हैतमहो हाहंतहंतेतिते २४ एतैर्नार्पितमीश्वराय सुरतव्यापारसौख्यं मुहुर्मोहाद्विष्करणेनलो
हरमयीं तप्तां समालिंग्यते तिष्ठंत्येव हहा बलेस्वपिकशाघाताहताः पीडितास्तैस्तम्भं पिबंतितलसमसकृन्मत्रपुरीसान्वितं पूय
प्रवाहेषु चरंति दुष्टाः कष्टेः शिवाराधनवर्जितास्ते, मलप्रवाहेषु चरंति भयारेतः प्रवाहेष्वपि कोटिशस्ते तेषां शिवाचारविवर्जिता
नां नरक्षकः कोपि विशेषधर्मः अतो तिपीडाकरवन्हि शस्त्रसंघाहतास्ते शिवदूषकाश्च तेषां गृहे नाम हरलिंगवार्त्ता नास्त्येव लिंगा
र्चनसाधनेच अतो महावन्हिगुहाप्रविष्टास्तिष्ठंति विष्टाशनजातकष्टाः २८ एतैः प्रणामो न कृतः शिवाय न नर्त्तनं नाकृतमी
श्वराय तनाश्रिसंतप्तशिलातलेषु पतंति भयः पुनरुत्पतंति ३१ न श्रुतो तेन सहसा महेश्वरकथासुधा अतो विकर्णो लुठ
ति वन्हिकुल्यासु कोटिशः ३० नानाविधायातनाश्च शिवाचारविवर्जितैः भोक्तव्यास्सर्वदा तेषां नरकान्न निष्कृतिः रेरे महादेव
कथासुधाब्धिर्विनिंदिता शंकरदूषकेण नतापभोगस्त्वरयातवास्तु महाग्निकुंडेषु निपातनेन हा रोषहारमपहाय किमद्य भु
क्तमन्नं भवद्भिरिति लोहदण्डाभिघातैः तथा पीडिताः प्रलपन्नेपतंती च वन्हौ भयः पतंति पतिताः पुनरुत्पतंति ३३ रेरे किमद्य मरणे

पिनेतत्रिपुंड्रं कालेशिरस्यपिगले घुरसीतिहत्वा छित्वातदंगमसकृद्बहुवह्निकुंडे तेनिक्षिपंत्यपिपुनःपुनरग्निकुंडे रेरेसु
दुर्नेमरणावसरेपिलिंगंदृष्टंसुबिल्वदलपूजितमित्यघोर घोरविकारनरके प्रलपंतमेतंपश्यंतिहंतहतचेतनमग्निकुंडे रेरेनवि
ल्वदलसंयुतलिंगतीर्थपीतंत्वयाद्यमरणावसरेपिदुष्ट तेनाग्नितप्तमलसंकुलनीरपानपीनोदरोभवपुनःपुनरेवदुष्ट येनारि
पुच्छघोररिपुविपुलोत्तुंगांगभेरप्रभासंभारानुविलोकनेननयनव्यापारसारोगतः नैतवह्निविकारलोहरमणीसंगोस्तु लिंगोत्त
मांदृष्टोनेतिनतत्रवाकथमभूल्लिंगभ्रमस्तेक्षणं मारापारविहारधीरमनसानारीपरंवीक्षिता तच्चक्षुःशिवलिंगदर्शनरतंनाभूत्
कस्मात्पापावकथं लिंगादर्शनपातकेनबहुधासंतप्तलोहांगनासंगेनात्रवसेतितप्तनलिकायंत्रांतरालेस्थितः ३८ एवंबहुविधाघोरा
यातनाकेवलंजनैः शिवार्चनविहीनैस्तैःप्राप्यतेप्रतिवासरं ३९ असह्योप्यधिकारोयंसह्यस्याशिश्चरेच्छया नचैतत्परिहारोपिस्व
तस्त्वनुचितःखलु ५० अस्वातंत्र्यंमहेशेनसर्वेषामपिकल्पितं अतोधिकारत्यागोपिस्वतःसंभवतएवन ५१ यत्किंचिदुक्तंकितेने

राम:

१९६

स्यपिनत्यज्यतेयतः अस्वतंत्रस्यतत्त्यागेस्वतंत्रःखलुकुप्यति ५२ अस्माकमीशपादानुपर्यंतगमनंचन क्ववयंक्वमहादेवः क्वकै
लासोतिदुर्लभः ५३ एवंनजीवनंव्यर्थंविनार्चाकरपंकजया सातावत्कालसाध्येतिकालोप्यस्वतदुर्लभः ५४ दुष्टदेहविचारेण
कालोयातिस्वतस्ततः समयःशिवपूजायाःसर्वथादुर्लभःखलु ५५ यथाकथंचित्कर्तव्यंशंकरध्यानमेवनः नतुपूजाकरणंतस्य
कालेनदृश्यते ५६ असमर्थंमहेशानसेष्टमानसपूजनं तेनप्रीतोभवस्वैवनलंगौरीमनोहरः ५७ गौरीमनोहरमहेश्वरमानसं
वालिंगार्चनंयदितदासफलाजनिस्यात् इत्येतदेवहृदयेभवतुप्रमोमेशंभोप्रसीदभगवन्निति संवदामि एवंवदतिकालेस्मिन्नाग

ताः शिवकिंकराः विमानानि समारुह्य शिवनामानुगायकाः तान् दृष्ट्वा विस्मितः कालः किमाश्चर्यमिति ब्रुवन् उत्पश्यन्नुत्थितो दृ
ष्ट्वा प्रणतश्च पुनः पुनः ते यमं प्रणतं प्राहुः विमानस्थाः शिवार्चकाः रे रे यम दुराचार तव लज्जा न सर्वथा किं यद्वारं ताडितोऽसि क
शायाशस्त्रधारया तत्ताडनानां गणना विस्मृता वा कथं त्वया हृत्पादतलाघातैः कशायाः सहतहृतिः समागता लोहितेन सह सा वि
स्मृता कथं पश्चात्कृत्वा बाहुदंडौ बद्धो पृष्ठे परिरज्जुभिः अंतराले स्थापितोऽसि ताडितोऽसि मुहुर्मुहुः अधोमुखस्य न दुधाक शायाघा
तं न स्मृतं न वा तद्धि स्मृतं किं नु ताडनास्मरणा कथं तत्ताडनव्रणपंक्तिः अंकितानि तनुयेम व्रणानि न तस्मात्सेव नव जातानि कानिचित् आ
हृत्य बद्ध्वा पूर्वं तदाज्ञाऽस्मयैतेन वा अतः परं किं यद्वारं सोढव्यस्ताडनश्रमः गतिः शांभवमार्गेषु मास्त्विस्मृके मुहुर्मुहुः तस्मिन्
स्मरणाकालो य एव केवलं मरणायते त्वयि यद्यनुकंपास्यात्तराञ्जिपु स्वैरिणः कोपास्मासु भवत्येव यत्राकें किं न करिष्यति यथा न त्वां
भवद्रोह तथा च जीवनं तव अन्यथा नरकावासस्तव नावद्भविष्यति शांभवाः पजनीयास्ते प्रणामार्हाः परं तु ते यातनामार्गगमने
कष्टं तेषां भविष्यति इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा स यमः कंपमागतः कृतांजलिपुटः प्राह प्रणतश्च पुनः पुनः ५२ यम उवाच श्रीमद्रि
रघुनाशिक्षा सम्यगेव कृता खलु तथापि मम विज्ञप्तिः श्रोतव्या कृपिसादरं रत्नसिंहासने यत्र क्षणं वास्थेयमादरात् भवद्रो
ल्लंघने वा कस्य शक्तिर्जगत्त्रये इति तद्वचनं श्रुत्वा श्रांतास्ते शिवकिंकराः रत्नासनेषु रम्येषु स्थितास्तेन समर्चिताः ततस्तानाह स
यमः शैवद्रोहः कथं मया कर्तव्यः स्यादिति दुःखाय स्यादित्येव मतिर्मम मरणेऽपि न कर्तव्यं शंकरद्रोहरस्मयि मतिर्दृढतमानंत्राप अथ शि
वपाद्या माहेश्वरेषु यदि कश्चन द्रोहबुध्या द्रोहं करिष्यति कदाचन तत्कुलानां नाशो भविष्यति न संशय एव शवात्तपित्रैतिर्शंकरपदा

बुजयोः शपामि यः शंभवस्सतुपिताजननी सखा च भ्राता च बंधुरपि मित्रमपीति मन्ये धन्यः स एव मम मान्य इति स्मरामि गौ
रीसहायचरणांबुजयोः शपामि यः शंभवः सतु शिवापरविग्रहोतः पूज्यः समान्य इति मे मतिरादिरासीत् अत्राधिकारसमया
वधिशैलकन्यानाथांघ्रिपंकजयुगशपथास्त्रिसत्यं कृतैर्न शंभवगृहाध्वलिगंमयेनपितैस्स कृहेषुगमनं नकृतं कदापि दृष्ट्वातिदू
रशिवभक्तगृहांगणानि नित्यं नमंति मुदुरादरतो भटाभे नन्नायते खलु शिवार्चकगेहवातातिन्मदिरापि नमनागघसंकुलानि दृष्टा
नित्रांकरगृहाणि पुनंति लोकान् गंगाजलामलतरंगसमानितानि नित्यं शिवार्चनपरायणपादरेणुपुष्पप्रभावगणनाति विचारणे
न नीतं वयः खलु मयानतदंघ्रिसेवा स्यागः कृतः शिवपदांबुजयोः शपामि शंभवेषु मम संप्रशंभुमान्मेव भवतीति नचित्रं तत्र साक्षि
रपि तावदुपेक्षां किं करिष्यति शिवामयि दीने दीनबंधुरधुना यदि साक्षीन स्मरक्षितिरपि क्षपादिशः भानुरप्यथ दिगंधनिलोपि अक्ष
पस्सनिहितोपि शपामि किं मया कृतमहो दुरदृष्टं निंदयातनुरियं तनुरासीत् चिंतयापि शिवपूजकमेवाकिं मयापि न कृतं वसुरराय शं
भवेषु मम भक्तिरपारा सा स्वभावजनिता जननीया केन वाम धुरिमा जननीयोद्रास्त्रदुग्धदृधिसारविशेष दुर्भगस्य परमीश्वर मे ते
भक्तिरेव भेनवस्यतएव यातनाशतमुपेस्य शरीरं सूकरस्य जठरे समुपैति इत्थमीरितमाकर्ण्य यमस्यातिमनोहरं तत्त्वविज्ञानदं प्राहुः
सोत्सुकाः शिवकिंकराः शिवकिंकरा ऊचुः दृढा भक्तिर्महादेवे न तवास्ति यम वस्तुतः अस्मिन्नर्थे न संदेहः कस्यापि भुवनत्रये शिवध्या
नरतो नित्यं नित्यं धर्मविचारकः त्वया न स दृष्टः कोपि कर्मदेवपुवस्तुतः आनीतोयं मम भटैः अग्निमार्गोपसत्वरं अयं तु ष्टो महादेव्या
श्रीमहादेवसन्निधौ ननोतिरूपया गौरी प्राह शंकरमानता विनयावनतामंदमंदस्मेरपुरस्सरं गौर्युवाच पश्य पश्य महादेव महा

दि नि
रामः
१७

कारुणिकोत्तम नीयते सोग्निमार्गेणायमभृत्यैर्महोद्धतैः तमोच्चयमहादेवसत्तावदीतिदुःखितः इतोपियातनाघोरा कारावदसदा
शिव तद्दर्शनेपि हृदयं विदीर्णं मम शंकर सतिष्ठति कथं सोढुं वह्निमार्गावलुंठनं अहो नरशरीरेण कष्टमेव प्रतिक्षणं गर्भेपि दुःख
मुत्पन्नेपुनर्दुःखं पुनःपुनः धिक् धिक् नरशरीराणि यातनाकल्पितान्यतः इतोपि यातनाकोवाप्यभविष्यति महेश्वर मृदुलास्ततनुः शंभो
तरुणाग्रवपीडिता वृषा रक्तसमाकीर्णा वह्निमार्गेण नीयते १० अंगारसागराकारसमार्गस्तस्य वीक्षणं अशक्यं तस्य वै शास्त्र दुरन्तः सु
तरामयि अहो पातकमेतेन किमस्ति कृतमक्षयं वह्निसागरमग्नोपि न मुक्तः पापबंधनैः किमर्थं यातना सृष्टा त्वया वा करुणाकर घोराघो
रतराचान्याबहुदुःखप्रदायिनी करुणालेशहीनत्वमपकीर्तिकरं नहि अहो तद्दुरदृष्टस्य विनाशः केन वा वद करुणारसरूपस्य हृदयस्य
तवेश्वर करुणारससंगः किं पुनस्तेसमपद्यतः किं जन्मकोटिघटितस्य नतस्य बुद्धिर्जाता शिवाचेद्विशेषसमन्वयेन शंभो कदापि वि
मिदं न विचित्रमेव नामापि तेशिव वदनश्रुतमेव शंभो ११ किं केनापि न जन्मना शिवकथानाकर्णितानामवानश्रोत्रपतितं मनागपि न वा
लिंगं न दृष्टं तवा हारसुंदरमंदिरं च शिवरतो दृष्टा न दृष्टोरथोयेनायं ज्वलनार्णवे निपतितः कष्टप्रकर्षं गतः १२ इति श्री
स्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यमुनिसंवादेनामैकादशोध्यायः ११ श्रीशिवार्पणमस्तु
याज्ञवल्क्य उवाच इत्थं विकावचनरूपसुधां महेशः पीत्वा प्रहृष्टहृदयस्मितपूरपूर्णः तामाह शैलतनयामिव लब्ध्य तस्यास्तूर्णं
करांबुजयुगं युगपन्मनोज्ञं शंकर उवाच तेनामितानि दुरितानि कृतानि घोरतराणि आकाशानि नरकाणि न सर्वथापि जन्मोसवापि गणना विष
याः कदाचित तस्यापराधिगणनानकदापिनं १ शिवभासित धारणां नष्टतमं वतेनास चन्द्रक्षणक्षणमपि क्षणाप्र्यतं न मासभागपि वा नहिं

लिंगमभिवीक्षितं नवमनोज्ञबिल्वीदलं न दत्तममरूं जलं विमलतुंगलिंगे मम न दीपरचनाकृता कपिलगोघृतेनादरात् कदापि
घनसारतः प्रबलदीपमालाकृता फलं च न निवेदितं दधिमधु प्रदत्तं शिव पयोपि घृतमेव वा विमलतुंगलिंगालये ४ न शांभवमुखे
कृतं घृतसमेतमन्नं मुदा पयः प्रभवसारतो दधिविशेषसारादपि समं तशितशर्करारुचिरहारवक्त्रे कृता न हारमुपहारमप्यशनमम
स्य मन्ये शिवे ५ न चंदनमपि प्रियं शिवतमं वा वासादरं न पुष्पमपि केतकीप्रभवमद्य मल्लीदलं जपाकुसुममेव वा विमलतुंगलिंगे शि
वे कदापि न समर्पितं भवति सद्गतिस्तस्य का ६ शिवसुरतभोजन प्रसन्नमेव तस्याभवत्तस्य दापि न कदापि वा गिरिशामंदिरावेक्षणं
न शांभवजनप्रियः वीरशिवकथारसाभिज्ञता न शांभवि ततः कथं भवति तस्य का सद्गतिः ७ अनुक्षणमयं मुदा निजशरीरनारीमुखं
विलोक्य पुनरादरादधमधीरत्वदालिंगनः विनीतमसकृद्दृढं नरतिविशेषवार्तारसेस्ततः कथमुमे गतिर्भवति तस्य दुष्पात्मनो नवि
ल्ववनदर्शनं कृतमनेन दुष्टात्मना न शंकरपुरीकथाकथमनेन दुष्टात्मना न संकरपुरीकथा कथमनेन नाकर्णिता अनेन मणिकर्णि
कापवनसेवनं वा कथं कृतं न गिरिकन्यके भवति तस्य का सद्गतिः रुद्राक्षमाला न धृता वने तेन दुरात्मना तस्य न तत्र भक्तिः भस्मत्रिपुं
ड्रं च न तस्य कालेवा रूंगतिस्तस्य कथं मनोज्ञा पंचाक्षराभ्यासरतो न जातो जातोपि जातु प्रसभेन वायं न शांभवे नान्वित एवमा
गे ततः कथं वा गतिरस्य गौरि उद्धारसंसारदरहारसारपरीक्षयाक्षिं क्षयमापनायुः अस्याविके तेन गतिः कथं वा सतामविश्रीवकुटु
म्ब लक्ष्मी कदापि नैवाचरिता शिवाख्या प्रसंगतो वा गिरिराजकन्ये ततः कथं वा गतिरस्य गौरि महात्मना शांभववर्त्तु गवानां १२ नत्वू
ताघविलयान तावतावन्निगर्त्तविनिपातनेन वा तस्य दुर्गतिरवस्यमीदृशो भाविनी सतु न भावितो गतः भवमार्गगमनेन भाविनीसोभ

राम: ११८

भवानभवतापविच्युतिः भावमार्गविरहे भवे भवे दुर्गतिर्भवति सर्वथा नृणां भावात्तव भवेति भाग्यनिलयास्तैरव भाग्योदयस्तेषां
तावदशेषदोषविषयाभावे भवो दुर्लभः तस्य स्यात्फलमनंतमवाञ्छितरूपं नृणां भस्मना रुद्राक्षैरपि शंभो वीतमपदं भाजस्फुरद्रे
णुभिः संसारखलु कष्टमेव वक्तुं धा दुष्टात्मनां संततिर्नष्टा दुःखकुलाकुलानलकुलज्वालाकुलालिंगिता लिंगाराधनवर्जनार्जित
महापापैरपारैः परं घोरासारखलु यातना पुनरविश्रामः श्रमः संतते १७ हाहा हा नरके पतंति बहवो मा हा दहे हा जातु वा जन्मानंतरम्
तरायरहितं शंगे पुलिंगेषु त बिल्ववा जलमेव वा सहैदुमनं अक्षितं सादरा ह्यारापत्कुलयातनालयभयपयस्ताः परं दुर्जनाः १८ हाहा
ह्रायमयातनार्थमसत्कुर्वंति पापजनाः सर्वे महिमुखाः सुखभ्रमवशानुभ्रांतातिचिंताः शिवे नारीसंगतिमेव दुर्गतिकरां नाराधयंत्या
दराल्लिंगं नामेदमेव शर्मदं महेदुष्टस्य का गतिः एतेषामनागपि दुराके लालकाररलिंगस्पृहा तल्लिंगस्मरणं च तद्गुणकथाबाधःव
दाविन्मुदा तस्मिन्न बिल्वदलार्पणं जललवैर्लवे स्तोत्राक्षयाक्षणं तस्यानुक्षणमप्यतीति भयदं वन्हौ निबद्धाः शिवे एते भस्मकृतत्रि
पुंड्ररहिताः तेनैव पूयार्णवे संबंधाः पतिताः पुनः पुनरमी संतप्तपूयार्णवे स्थित्वा तत्र पिबंति पश्य गिरिजे तेषां विमोकः कदाचि
तापिन जायते मम यतस्ते शंकरद्वेषिणः सकृद्धाम नाम स्मरणा करणात् स्यकरणो समबाम ह्रिं ग स्मरणविमुखा याम्भुवि भवेत् सए
वाघोरस्मिन्पतंति नरके निर्गतिकथा न तेषां दुष्टानां स्थितिमतिरभूदेव गिरिजे २२ वृथालापैर्नीतं गिरिवरसुते तेन तु वयो न मन्नाम
भ्रांत्यास्मृतमपि कदाचिन्मुकुरपि सकृद्धूतेनायं ज्वलननिलयः पश्य स स्यनेतनार्चोज्झिता कथमपि च बिल्वलिंगेषु कुसुमैः एतद्गृहेषु धन
धान्यसमृद्धिरासीत् धान्येन लिंगमसकृत्सकृदेव वाथ नाराधनाद्यतमतिर्मम तु गलिंगे तेनायमत्र पतितो यमयातनायां २४ दीपानते

नरवितः शिवमंटपांतर्दीप्तिर्यथातमसिनप्रपातंचलिंगं तेनायमायसमहानलतप्तकुंडे क्षिप्तः प्रधावतिपुनः पतनायगौरि श्री
विश्वनाथगिरिजारमणाभिनत्र श्रीचंद्रशेखरशिवेत्यभिनामवद्भी नाकर्पितेतिकशयानिहतः सतावदघोऽप्यपतितदृतिमलयोस्य
जातः लिंगेनयेननवबिल्वदलं प्रदत्तं तस्यापिकिंभवतिदुर्गतिरेवनातः एतस्यघोरनरकाल्लयतोनिवृत्तिर्नास्तीतिनिश्चितमतः कुर
तिर्भर्तिजी येनार्चितं कनकचंपकबिल्वपत्रैर्लिंगंमदीयमसकृत्सप्रदेवचातः प्राप्याप्यवृत्तशुनकीजठरेनिवासः पश्चान्महानरकराश
जशोकराशिः प्राप्तर्नयस्यशिवलिंगसमर्चनेनप्रक्षाणामधुरसकृत्सप्रदेवचायं निःसंमहानरकभोगमवाप्यभूयोभमंडलेजनिमु
पैतिशुनीषुगौरि भक्तयार्थैर्नकृतार्प्रणामरचनाप्रातः प्रदोषपुवामभूलिंगेषुनेतप्रयांतिवदुधासदृशर्भेचासंपरं किंवसातुरसकरीकि
मिकुलयामेषुगर्भेषुतेजन्मप्राप्यपुनःपुनः प्रतिभवेदुःखालयास्संततं कालःपश्यतिकालुकारुविमुखान्केवाकलौतानहंज्वा
लाज्वाकुलवन्हिशैलनिलयान्पश्यामिदस्यानिव दृश्यालोकचराचरंचरतिकिंनेतिप्रपश्यादरात्कालेकालविशापदोषनिवहा
नश्यादरादंबिके २१ यमोधर्मविचारज्ञधर्मराजइतिस्मृतः अतिक्रूरोपिनक्रूरः शंकरान्प्रतिसादरः २२ शांकरावामयंमित्रे
कथंचिदपितेष्वयं नक्रूरदृष्टिंतनुतेतेषुयातः सदाशिवे अनंतजन्मनोमेतेयादियः कश्चिदृदात् शांकरस्तांविलोक्यापिप्रणा
मसयमादरात् २३ पापराशिक्षयेनैवतेनतावस्वरीक्ष्यते तत्रस्याघद्वियुण्यांशतदागृध्णातितंयमः २४ विभस्मनुद्धूलनतत्सरा
णांसगौरिमावेसलयानलाभः तद्दृष्टिपाताप्रलयंप्रयातितेतावदर्धक्षणरुद्रलेशा २६ त्रिपुंड्ररेखाललितंनफाले तेषांयमोमृत्स
रमत्कमेव त्रिपुंड्ररेखातिविशुद्धफालान्शैवान्प्रतिपस्सहमेकएव नतस्यताव प्रलयोपिगौरिन्यूना शिवाचारवतेषुतेषु पन्दत्व

राम
१९

बुद्धिंप्रतिवासरंस्यान्नुक्षयंरक्षकतामतिश्च सद्योऽभवद्धरताशनिस्यादर्शाकराधारवनानलोपि अशोभवाब्धेर्वडवान
लोपि सगौरिमित्रममनाथचित्रे लिंगार्चकाराधकसेवकान्वाद्दृष्ट्वाप्रयत्नेननतानयेन हृतांजलिस्यादतएवमित्रंयमोमदीयं
गिरिराजकन्ये ४० अनंदिरनामेद्दलिंगप्रजातनंमंदिरस्थानस्वयमेगवादीन् त्रिलोकमदूरात्प्रणतीतिनमःकरोतितस्यस्कृतिमा
देरेपा धन्यंगृहंतस्यतदेवतावत्पवित्रमतःत्रिपुरांतकस्य लिंगंमनोहंवसतीतिमत्वानमत्येयंमंदिरमध्यपारं तन्मंदिरंशंकरमं
दिरत्वाहृद्वारवंद्यंमुनिदेववंद्यं तेसर्ववंद्यंभवतीतिमत्वापुनःपुनस्तत्प्रणामस्यवश्यं यदंगेरुद्राक्षःसतुभवतिफालाक्षइतिधीः
विभूतीवालिंगेयोयदिभवतितत्कालफलके सद्रुद्राममन्त्रामजपनपरायस्यरसनातमालोक्यलोकमप्रणामतिपुनर्नृत्यतियमः ४४
पिवेतियेवाशिवनामरूपांसुधांरमुहुस्तान्प्रणामस्यवश्यं येतमहेशप्रियविग्रहत्वासज्याइतिस्तोतियमःसगौरि यस्यैरमय
व्यभिचारिधीस्याद्भक्तिरत्नमाशुप्रणतीतिभक्त्या स्तौतिप्रनृत्यस्यपिगौरिनित्यंसएवमित्रंममनाथचित्रे लिंगालयंपश्यतियःप्रय
त्नात्तमेवदृष्ट्वासयमीतिभक्त्या धन्योतिधन्यःसुतरांसधन्योमान्योममेतिप्रवदस्यवश्यं लिंगानियोनारजनीमुखेषुदृष्ट्वाप्रय
त्नेननमेतिधीराः तानाशुदृष्ट्वाप्रणामस्यवश्यंकालोमदाराधनसक्तचित्तान् येप्रातरुत्थायशिवेस्मरंतिमामव्ययंपातकनाशहे
तुं तानाशुदृष्ट्वाप्रणामस्यवश्यंकालोमदाराधनसक्तचित्तान् त्रिपुंड्ररुद्राक्षधरान्त्रिलोकमदूरादपिप्रांजलीरेवभक्त्या तानाशु
दृष्ट्वाप्रणामस्यवश्यंकालोमदाराधनसक्तचित्तान् काशीपुरीदर्शनपतचित्तान्शिवार्चनोत्सवसुखप्रवाहान् तानाशुदृष्ट्वाप्र
णामस्यवश्यंकालोमदाराधनसक्तचित्तान् मल्लिंगप्रजाजनितोत्सवायमल्लिंगसंदर्शनपावनाश्च तानाशुदृष्ट्वाप्रणामस्यवश्यंका

लोभदाराधनसक्तचित्तान् कुंभीपाकमुखातिघोरनरकावासान्करोत्याहरात् सर्वान्मद्दिमुखान्गिरीं द्रतनये कालः स का
लांतरे तान्सर्वानपि रासभादिजन्तेरावासान्करोत्याहरात् सर्वान्मद्दिमुखान् कुंभीपाकगतान्करोति शुनको गर्भस्थितान्भ
रिशः प्रीतिस्तस्यत्वनु शांभवे खलु महाधर्मे ततः शांभवान् दृष्ट्वा दूरतएव गौरि शिरसा नत्वा प्रबद्धांजलिः धन्या ये सरदशैलनवि
श्रुतिः संसारजालनिर्गता धन्योहं हलहृत्य इत्यपि मुदुःसंतोषवपाद्भुतः मन्नामस्मरणोद्यतो यदि भवेत् कुड्यार्थवा पुल्कसः तंतावच्छ
पामहं क्रमेद्विजवरं हाराभिमानच्युतं कुंभीपाकगतं करोति सुरमध्यन्यस्य वा नीपिकाकालो हार मनोहराति चतुरो लिंगार्चने सादरः
तद्भासैः सितभूतिभास्वररजः पुंजेभ्यपतं वपुः यंपानजरपांबुजप्रपातिषु प्रीतिर्यमस्यां शिवे तद्भिन्नान्नरकेषु केवलमयं संपाद
यसन्वहं त्वामं मद्दिमुखे यमालयमयं पश्यमन्तस्यपि एकेनापिनजन्मना यदि सकृल्लिंगानि तुंगानि मे बिल्वीकोमलपल्लवैरभि
नैवैर्नोराधितानि भर्गे दृष्टानि यथा तानि वा सदूरपि आतानि वा शैलजे ताहिं आपद्यति प्रेरा दलपरां कालानलो भोनिधिं हे विश्वे
श्वरचंद्रशेखर चंद्रशेखर महादेवस्मरारे हर श्रीकंठ त्रिपुरांतक त्रिनयन श्रीकालकालाव मां शैलं मामनतियवदंति विलसत् रु
द्राक्षमतिप्रभासंवीताः सुहृते स्त्वं गिरिजे कालार्चितः केवलं यग भक्तिरसार्चितांघ्रि कमल श्रीकुंजविश्राम भमू आधीश्वर क
न्यका कुब्जागिरि श्रीपुरसारा हर शैलं मामवशंकरे त्वनु दिनं येवाजपंस्याहरात् तं सर्वं गिरिराजराजतनये कालार्चिताः केवलं शो
भोनार्मदं तुंगलिंगनिलया भैयम भावमभो संसारार्तिभिषक्त मोतमम महादेवामराधीश्वर शैलं मामवशंकरे सनुदिनं येवाजपंस्या
हरात्तं सर्वं गिरिराजराजतनये कालार्चिताः केवलं रुद्राक्षप्रियभूतिभूषण लसद्धिल्वीदलाभ्यर्चित श्रीशालिंग गशावचिन्हित
गौरीव द्रुधमन्मथांतक रिपो फालाक्ष वि [illegible] नन्दि सादरः संततं ॥ शैलं मामि [illegible] ० केवलं ॥

रामः
२००

करांभोजांबुजाराधित दीनं मामव शंकरे सनुदिनं येवाजंपसादरात्तसर्वे गिरिराजराजतनये कालार्चिताः केवलं श्रीमत्कुंज
यकालकंठकरुणासिंधोकपर्दीनु विभो भक्ताभीप्सितदानलोललुलितादेवीसमाराधिता दीनं मामव शंकरे सनुदिनं येवाज
पंसादरात्तते सर्वे गिरिराजराजतनये कालार्चिताः केवलं ६५ श्रीमन्मेरुशरासनातिरुचिरव्यापारसारादरस्वामिन्नूचारसुधाक
रार्धघटितसाकोटिचीतांबर दीनं मामव शंकरे सनुदिनं येवाजंपसादरात्तसर्वे गिरि राजराजतनये कालार्चिताः केवलं विश्वा
धीश्वर देव महेश्वर महारुद्रांतकारे हर ज्ञानानंदघनानपाय विलसत्सौभाग्यभोगोदय दीनं मामव शंकरे सनुदिनं येवाजंपसाद
रात्तसर्वे गिरिराजराज तनये कालार्चिताः केवलं ६७ भीतंभीमभवभीम शंकर हरव्यामांतके शानघब्रह्मांडोदयपालनक्षयक
रव्यापारवीरेश्वर दीनं मामव शंकरे सनुदिनं येवाजंपसादरात्तसर्वे गिरिराजराजतनये कालार्चिताः केवलं ६८ मन्नामोस्तक
मानसान्मुकुरयंकालः प्रपश्यत्स्वयंमसजानिरताश्च पश्यति मुहुर्भस्मत्रिपुंड्रांकितान् रुद्राक्षाभरणांश्वतच्चरणजां रेणुं शिर
स्यारोप्य तद्ध्यात्वान् स्मरति सर्व शंकर महादेवेति शैलात्मजे मन्नाममेतमेव जीवनमिति ज्ञात्वा स्मरं सादरात् मां मीशं शिवमप्रमेय विभव
येत परं शैलजे कैलासं समुपेत्यमसदरजःपुंजैः सहक्रीडनं कुर्वन्तस्त्वनमतिभूषितमंहार रुद्राक्षवक्षस्थलाः ७० नश्चिवालयवा
तपातवीताघगजेंद्रास्मेपात्स्वपोक्षपादा सनसंसृतिसागरांतमेतीस्य नुवारिक लयोन्निमादरेण ७१ करुणानयमांबिके कदापिम
लयवारिगति त्रिपुंड्रफालः अनले सपत स्ववश्यमेव ससद्मन्मद्वचनेषु नादरः किं भानोस्यादुदयोपि पश्चिमगिरिद्वारो हराम्यंतरा
द्विंदोर्वाभ्युदयः कृशानुरचनतथायायुः क्षयमंषणं भतिर्यस्य न तस्य गौरि सहसा संतोषवार्तापि वा किंत्वानुलंम घोरदुस्सहतरा पारव्य

यधाभूरिशाः यद्दिजारकिशोर सोदरः सुरनारीसुमनोहरस्तदा गिरिजे सुखवासना भवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिस
करबालकोदरादमरो तुंगगजोदयस्तदा गिरिजे सुखवासेनाभवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां भुनकोमृतपोतगभंजोयद्दिवाजी
सुरवाजिसस्तदा गिरिजे सुखवासनाभवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिमर्कटकुक्कुटोदरात्सरधेनोरुद्भयोभवेत्तदा गिरिजे
सुखवासना भवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिपुल्कसकुलिंतांगनाजनितो ब्राह्मणपुंगवस्तदा गिरिजे सुखवासना भवेद्दिशि
वाराधनसक्तचेतसां यदिसकरबालकोदरादमरो तुंगगजोदयस्तदा गिरिजे सुखवासनाभवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां भुन
कोमृतपोतगभंजो यद्दिवाजी सुरवाजिसस्तदा गिरिजे सुखवासनाभवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिमर्कटकुक्कुटोदरात्सरधेनो
रुद्भयो भवेत्तदा गिरिजे सुखवासनाभवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिपुल्कसकुलिंतांगनाजनितो ब्राह्मणपुंगवस्तदा गिरिजे
सुखवासना भवेद्दिशिवाराधनसक्तचेतसां यदिदुष्टमलान्मनोहरो दधिसारः समुदेति सर्वथा गिरिजे सुखवासना भवेद्दिशि
वाराधनसक्तचेतसां नदयापि तवाञ्चिता शिवशिवनिंदा निरतेषु संततं श्रुतिसंस्मृतभक्तिवर्जितः शिवनिंदापर एव संततं नहू
पापितवां बिकेमता सततं तद्विमुखेषु सर्वदा श्रुतिनिंदसुतत्पराः परं नरके ते निपतंति संततं ८० श्रुतिबाधितलिंगपूजनं न कृतं ये
नदुरात्मना शिवे समहाघकुलाश्रयो निशं नरकावासरतो न संशयः ८१ श्रुतिबोधितभक्तिधारया न कृतं येन दुरात्मना शिवे सम
हाघकुलाश्रयो निशं नरकावासरतो न संशयः ८२ रुद्राक्षभस्मधारणेषु श्रुतिषु प्रसिद्धं तत्कार्यमेव सततं द्विजपुंगवैस्त त्यक्तातदं
तसमेयन रकं प्रयांति सत्यं त्रिसत्यमिदमूर्ध्वभुजो वदामि ८३ शिवलिंगमतुंगमस्तकं तुंगं कि मनेनापि विशेषचिंतनेन यद्दिनामेदं

रामः
२०१

मोक्षितस्मिंत्रवासहृदयेति ममांतिकंभवालि नयनांबुजमोक्षपायस्तद्धिंशिवलिंगस्यसमर्चितस्यगौरि तदेवस्वपाहीन
जन्महीनंनरकावासनिवासहेतुभूतं परमंखलुकर्पसूक्ष्मयंशिवनामधेयंमनोहरं तदपारसुखावहंसदानकृतंयेनसया
तिपातकी कुसुमार्चितलिंगचिंतनंमनसःकृतमितिश्रुतंततः तदपास्यवसंतिदुर्जनोसलयाप्यमवंतिकेवलं ८७ कृतंलिंग
समर्चनंकरतलस्येतिश्रुतंतनचतन्नैवासहृदयेरपानकृतंयद्वासवृत्तनकिं तस्यस्पास्कलमिसतःसपततिज्वालाकुलव्याकुलेकुं
भीपाकजपावकेसशुनकीयोनिभयास्यसपि उद्भसाद्यभुजद्वयंनिगदितिलिंगार्चनंकेवलं मोक्षोपायतयाश्रुतंश्रुतिशतैस्तेनै
वमुक्तिःपरा तत्रस्यादधिकारितापिभसितेनोद्धूलनंसर्वदातेनैवानुलवंत्रिपुंड्ररचनाभालादिकेबालिके मन्नामस्मरणेनकेव
लसुमेप्राणप्रयाणेसितंभस्मांगेकरकंठकर्णयुगलेरुद्राक्षमालायदि मुक्तिःस्यादनपायिनीममसखातस्यांनसंदेहयंनसर्वतस्य
सतपकेवलमंहूसंसंजिसरसंशिवे ९० इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यमुनि
संवादेनामद्वादशोध्यायः १२ याज्ञवल्क्यउवाच इत्थंसागिरिराजराजतनयाश्रुत्वामुहुःशंकरव्याहारामृतसागरा
नुकंरूपायायाहम्रभोदयवहं नत्वात्वस्यदपंकजंकरतलेधृत्वापिमत्वापिसानत्वासंपुनरेवसस्मितमुखंस्मेराननाशंकरं १ पार्वत्यु
वाच स्वामिन्शंकरचंद्रशेखरशिवाकारामराधीश्वरव्याहारामृतसारसारस्चनाकर्णावतंसायते अद्यापूर्वमपूर्वमुक्तिमणिभिः
र्यासंपरंभूषणं संपूर्णमिमकर्णयोर्विरचितंतन्मेपरंभूषणं २ शंभोतस्यमहाप्रयाणसमयेतस्मिन्नरण्येशुभेदूरंशंकरमंदिरंरचि
केरतस्मात्किलाद्यानिलः जातस्तत्कुणपंस्पृशन्नुपगतोतन्नंसधन्यस्ततः तस्यैवंयमयातनात्वनुचितामुक्तिश्चसंभाविता ३ वात

नैवहितेननीतंममरुं तत्काननव्याहृतंयत्किंचिद्विभस्मतेनचतनुस्तस्यानिपतात्तनुः तस्येयंयमयातना कथमयंमुक्तोस्तकाताव
ताहानिस्यादपराधिनामवनमध्येद्रुमोऽरुस्मृतं यस्यांगेदिवभस्मरेणुपवनस्तेपावनमेलिरेवातः शंकरमंदिरादुपगतःपापापहा
रोद्यतः तेनाद्यन्विनरवसोयमधुनामुक्तोस्तुमप्यस्तिचेत्स्नेहस्तेस्मरशास्तकास्वमूदिदंवक्तव्यमप्यस्तिकिं ५ त्वसितभसि
तापुण्यातदासोविनीतच्छदपतनजभीतिव्याहृताभूतसंघाः निजतनुमतिघोरानक्षुत्पिपासातिदूनांजहुरतिमुदितास्ते ब्रह्मलोकं
प्रपन्नाः सितभसितकणानांयःप्रभावःसवेदैः कथमपिविदितोवानामैरवीमयावा. शिवशिवभसितेनाङ्कुलितस्तस्यतत्वंस्तुत
मपिलिंगमतेर्नोयतेनत्वयाकिं भूतप्रेतपिशाचघातुकतयाज्ञातादिभूतिस्त्वयासासंसारपिशाचनाशकतयोद्धातानकिंत्वांकर न
द्धातेनविधुतपातककुलास्तेकालकास्ताधुनासर्वेपापविपावनाःसुरसरिद्धातान्पुनेसेवते ८ हरजातुजायेतनरस्मरणेनापि …नरामः
विभूतिधारिणः दिवभूतिरजःप्रसारेरजःपवनःपावयतीतिनाद्भुतं ९ इतितद्वचनंश्रुत्वाप्रहृष्टःपरमादरात् हरोपिप्रेरया २०२
मासतमानेतुस्वकिंकरान् १० नंदिकेशंचभृंगीशरिटिंचाहूयसादरं प्राहप्रसन्नवदनोहरोगौरीमनोहरः शिवउवाच प
श्यपश्यसभपालोनीयतेयमकिंकरैः पालितोवन्हिकुंडेषुकशाघाताभिपीडितः तेनायद्यपिपापानिकृतान्यपमतिस्सदा त
थापितस्यपापानिनष्टानिदिवभस्मना अतस्तस्यनिवासोस्तब्रह्मलोकेततःपरं सपुनर्भूपतिर्भूत्वालिंगार्चनरतोभवेत् समा
चनीयोयत्नेनयमातिकुपितोधुना ससांत्वनीयोयत्नेनमदाज्ञावचनैर्मुहुः दिवभस्मान्वयोवृत्तस्तस्यैवमरणोत्तरं इतितत्सांत्व
नंयुक्तमन्यथाकुपितोभवेत् इत्युक्तमाम्बरेयातितेरक्तावयमादरात् अतस्समागताल्वनयमपार्श्वादिह याज्ञवल्क्यउवाच

इतिशंकरदूतदूतवाक्यैः सयमस्तावदतीवहृष्टचित्तः तमुपायनकल्पनैः प्रहृष्टं सचकार प्रयतो नृपेन्द्र १८ शिवालयाद्वनेः
कालः सुसंतुष्टस्तदा नृपं रत्नासनस्थं कृत्वा शुपूजयामास सादरं १९ ततः प्राहातिसंतोषाच्चित्रगुप्तः सविस्मितः नंदिके
श्वरदूतेषु शृण्वत्स्वेव नृपोत्तम २० यमउवाच करुणारससारसागरो हर एव षुमुक्षुः श्रुताश्रुतिः अतएव हि तत्प्रसादयाप्य
ति दीनेष्वपराधसिंधुषु महेशकरुणारसप्रसरमात्रमवेक्षणं भविष्यति यदा तदा सकलशोकनाशः क्षणात् अपारकरुणा
निधिश्चित्रगुप्तवर्गे च यः शिवः स एव गतिरिह दिवसयापनं मन्महे २२ संहतावपन्यः सकलसुरवर्गेष्वपि गणाः क्षेपणीयमन्याम
व्यवहरणायोग्यकथमपि महादेवस्यासीदिदममितपुण्यैरिति मतिः प्रवृत्तासा गौरीकरकमललीलासुकलिता २३ परं भूत्वा ने
शम्भुदयसमयोऽयं मम यतो महादेवोऽदेवः प्रमथगणवृंदारकगणैः नदृष्टो वदांतैरपि गिरिजया साकमसकृन्मदीयावाक्तो भ्रमि
तदयया केवलमहो अहं तावद्गौरीरमणचरणांभोजरसजप्रभाववत्सताप्रवरवरवान्सिसुचतुरः हरविशेषैः खलुकरुणायाम
स्यपिमुक्तः स्यापरस्मैप्रवितरति मुदा मामकमतिं महादेवस्याहं हितकरवदत्येन विदितो शिवभक्तिः श्रद्धाप्यनवरतमस्यास्तु निय
ता तया मुक्तिभाग्ये सकलजनबंधत्वमपि मे भविष्यत्येवेति प्रमितिरभवत्साशिवकृपा २६ इति तद्वचनं श्रुत्वा गणाः संतुष्टमान
साः तन्नीत्वा ब्रह्मसदनं प्रापुर्यमसमर्चिताः तमागतं विधिर्दृष्ट्वा गणांश्चातिगणानपि पूजयामास विधिवत् संतोषं जनयन्मुदा
२८ ततः परं गणास्सर्वे शिवलोकं ययुर्मुदा समपतिर्ब्रह्मलोके बहुकालं स्थितो नृप ततः परमवाप्यायं दिव्यदेहमुपाश्रितः रेवा
तीरे बालदेहो रूपलावण्यसंयुतः ३० तत्र रेवाजले स्नात्वा भस्मनोद्धूलयन्सक्तितः स्वागान्युन्मील्य नयने ददर्श विपुलां नदीं ततः प्रा

हसबालोपिप्राहातिचतुरं वचः मद्वचःश्रवणादेवमुक्तिःकरतलस्थिता ५२ बालउवाच नर्मदेशर्मदेपाहिशंगलिंगमनोह
रे हरस्यायनुवारेतेविलोकनमहोत्सवः तीरजास्तरवोयेचलिंगरूपास्तवामले चरलिंगस्वरूपास्तेविचरंतिनराअपि अन्व
लेयद्यचलेतीरेनीरेवातववनर्मदे तत्सर्वंलिंगरूपेणदृश्यतेपापनाशनं ब्रह्मलोकेपिलिंगानितवदृष्टानिकोटिशः ब्रह्मपातेषुलिंगेषु
क्रियतेशंकरार्चनं शक्तिरस्यद्भुताहृष्टातवलिंगेशिवात्मके यल्लिंगदर्शनादेवमुच्यतेपापकोटिभिः नर्मदातीरतरवः प्रयांतिशिव
मंदिरं गणास्तत्रजनाह्युक्ताःसर्वदाखलुनर्मदे अतःपरमहंतीरेतवैवहिनिरंतरं वस्यामिशिवसायुज्यंतेनतावद्भविष्यति इति
उक्तानर्मदालिंगेतज्जलैर्विमलैरपि अभिषिच्यप्रयत्नेनप्र.यतश्चपुनःपुनः तत्तीरबिल्वपत्राणिनवानिविमलान्यपि प्रक्षिप
न्नेवबहुधाच्चारसशनैःशनैः तत्तीरवासिनस्सर्वेतंदृष्ट्वाबालकंमुदः परमाश्चर्यसंपन्नाःप्रदृष्टास्तेपुनःपुनः तत्तस्ततीरन
गेरचित्रकेतुरितिश्रुतः तस्मैनिवेदयामासुःबालवृत्तांतमास्तिकाः प्रधानपुरुषाएवविनयानतकंधराः कृतांजलिपुटास्तत्र
शिवभक्तिपरायणाः ५५ प्रधानाऊचुः राजन्नत्यद्भुतंदृष्टंरेवातीरेमनोहरे पुरानदृष्टमस्माभिःतादृशंविस्मयावहं राजन्बालो
तिविमलःसजातःप्रायशःश्रियः नेत्रयोस्तस्यमातावापितावानैवदृश्यते सूर्यमंडलसंकाशोमन्मथापरविग्रहः यादृशंतस्यसौं
दर्यंतादृशंदृष्टमेवन विशालनेत्रकमलस्वपादकमलश्रिया तिरस्करोतिकमलान्यारक्तानिनृपोत्तम प्रदक्षिणक्रमयोस्कल
सेवस्यद्यपि तथापिकुरुतेराजन्सलिंगानांप्रदक्षिणं नृत्यत्यग्रसलैंगानांकरसंपुटघातनैः स्वेदधारापरिक्लांतशरीरमपिवि
स्मरन् क्षणंनिमील्यनयनेकरोतिध्यानमादरात् पश्चात्साश्चर्यसंयुक्तःपुनर्लिंगानिबालकः तंदृष्ट्वामुनयःसर्वेरेवातीरनिवासिनः

अ न

रामः
२०३

९ द

परमाश्चर्यसंपन्नाः तिष्ठंति परितस्ततं तं तं पश्यंति मुनयः स बालस्तान्नपश्यति सचानिमिषया दृष्ट्याधीरो लिंगानिपश्यति उ
दृहार्यो पिपश्यंति जलकुंभान्विहायता गोपाला अपिपश्यंतिगोभिः सहविशेषतः मधुरं शिवनामानि सगायति मुहुर्मुहुः गंधर्व
गानविद्यायांलिखुयाः प्रायशः सतु इतितद्वचनं श्रुत्वा राजा विस्मितमानसः तद्दर्शनाय त्वरयानिर्गतो राजिवाहनः बालकालोक
नंकर्तुं भूपतिस्त्वरयागतः रेवातीरं तदा तावद्गतिभेदापि वाजिनः नज्ञातस्त्वरयातस्यगमनोत्कंठयानृप ५७ तुरंगकोटिघटितोम
त्तमातंगकोटिभिः संवृतो भूपतिस्तीव्रं रेवातीरमुपाययौ ततो दूरात्सराजापि मुनिवृंदानिकोटिशः उपर्युपरिसंक्रांतशरीराधि
विलोकयन् आनंदाश्रुसमाकीर्णस्तुरंगादवतीर्यसः सचैः प्रधानसंवीतः सनकाद्यैः समावृतः ६० बालस्यनिकटे गत्वा सराजावि
स्मितः परं मंदं प्रदक्षिणीकृत्य दंडवत्प्रणतो मुहुः ततः सर्वे समालोक्य बालकं विस्मयावहं स्थिताः सर्वेपिपरितः तत्र चित्रार्पिता
इव ६२ सन्नपश्यति राजानं नप्रधानान्मुनीश्वरान् नात्मानं च परं लिंगं पश्यन्नभ्यर्चितं मुहुः ६३ नवदेसेवकेनापि शिवनाम
पुरं शिवं उच्चैरभ्युच्चरं धीरो ध्यानंदाश्रुपरिप्लुतः ६४ तद्दृष्ट्वातिविस्मयाविष्टास्ते सर्वे विष्टराश्रयाः त्रिविष्टपसमं मत्वास्थानं
हाराश्रितं स्थिताः ६५ सपुनः पुनरादाय शीतलं विमलं जलं अभिषिंचति लिंगानि बिल्वैः संपूजन्मुहुः तं विलोक्य सलज्जास्ते
नी सन्नृपालामुनीश्वराः नत्वातमब्रुः कोसीति बद्धांजलयस्तदा ६७ ततः सोपि महादेव सदाशिव इतीरयन् नान्योवाचमुवाचा
पिनददर्शचतान्नृप ६८ ततः पराजिताहारास्ते सर्वे विस्मयाकुलाः आसाद्य तं विलोक्यैव स्थिताः केवलमादरात् स्नात्वा रेवाजले
सर्वे त्रिपुंड्रांकितमस्तकाः उद्धूलितांगाशैवांगास्ते शैवांगार्चनपरायणाः ७० सोपिबालः पुनस्नात्वा भस्मनोद्धूल्य सादरं त्रिपुंड्रधारयंच

नेत्रे रुद्राक्षसमलंकृतः पश्चाद्गत्वाकृतं तुंगशृंगागलिंगसनार्मदं अभिषिच्यनवैर्विल्वैः पूजयामास शंकरं तदृष्ट्वा योजनाः
सर्वेविस्मयाविष्टचेतना; धन्योयंकृतकृत्सोयंकोपिमानुषविग्रहः प्राकृः कोयमिति प्रीत्या हारो हारमनोहरः नचास्याहारलेशोपि
प्रातरारभ्यसर्वथा नक्तं रात्रौ विचित्रं हि शिवार्चनयाचिरं कालंनयति बालो धीनवेरं बाल देष्ठितं नचास्यतत्वंविज्ञातुं शक्यते मनु
जैरिह सत्कावालंनगं तु वप्रवृत्तमानसं खलु अनादरोयमाहारे किंचनाहारदोषतः ननारदोपिनोरवा तस्यानादरएवहि ॥ ९६ ॥ इत्या
लोच्य नृपः सोपिरूपयापरयायुतः गाक्षीराहारमादाययया बालकसंनिधिं एतस्मिन्नंतरेकालेविधिः सायंशिवार्चनं कृत्वा रेयाम
वापाथ तदद्दर्शसबालकं भूतिरुद्राक्षसंपतांगंशिवनामजपोत्सुकं चतुर्मुखंविलोक्याह बालः शिवशिवेतिसः ततः परं सराजापितं
विलोक्य चतुर्मुखं पूजयामास दृष्ट्वा लाशिवभक्तधियापरं ततः परमुवाचायं राजापरमधार्मिकः कोयंत्वयाज्ञायते किं नवेतिवि
नयान्वितः राजोवाच प्रातरारभ्य बालोयं करोति गिरिशार्चनं नृपसत्य महेशस्य लिंगरूपस्य केवलं प्रातरारभ्यसर्वेपि विधेनगर
वासिनः नाहारे चादरा एवविहारे सुतरामपि अद्भुताबालचेष्टेयंदृश्यते गोधनैरपि नपीतं च जलंगोभिर्यवसं चनभक्षितं अग्नि
होत्रादिकर्माणिमुनिभिर्विस्मितान्यपि लज्जयालीयते कालः केवलं तद्विलोकनात् मुनीश्वरकलत्राणां गात्राण्यपिविचित्रतः वि
चित्राण्येव दृश्यंते तत्पुसंचारवन मुनिबाला अपरंपती तस्य बालस्य चेष्टितं आहारस्तैरपित्यक्तो वार्त्तानान्यस्य सर्वथा नायंमुनि
र्नगंधर्वः पन्नगोवानरोपिवा सुरोयमसुरोवापिसिद्धो वायक्ष एववा कयंसृष्टिर्महेशस्य लोकानां विस्मयावहं नमाता दृश्यते तस्य न
भ्राता न च वा बांधवाः नसखा नोपदेष्टा च नवदस्यपि बालकः नगरप्रतिगंतुं वानमनो जायते मम हृदये च गतमापुर्मे चिंता ताच सजायते

नृ० ते

रामः
२०४

पंचवत्सरपर्यंतं शिववार्तापि न श्रुता गर्भवासे बहून्येव दुःखानि विविधान्यपि भुक्तान्येवमेतेषां तु गणना गणनापि न जननीज

पा

ठरानलेनतप्ताजठरे तावदियं तनुस्तनुर्मे अधुनापि न वासनागता मे बत हा हं तबेतति हा मे हृच्छ जठरानलतापतापश्री तिर्न गता

वावदिहापि नूनमस्य नरकालय एव गर्भवासः सन संदेहः खलु सर्वथा ममासीत् बहुधा खलु दुःखमेव भुक्तं जननीयोनिविनिर्ग

मक्षणेपि तदनु क्षुधया तिपीडितो हं जननीस्तन्यमपेक्षितं तदा हि नच वागपि निर्गता मम भाषितं ना सा रसनाति कुण्ठिता मलसंकु

लदेहपीडयापि प्रबलं दुःखमभूत्पुनः पुनर्मे अंगारशकटी धात्री खट्वालिकर्तापनी सापि तापाय तत्ताप प्रनाशना भवत्खलु औ

षधानि कटून्यपि तिक्तान्यपि कदाचन सेवितान्यति दुःखाय जातान्यपि विशेषतः ततः परं दुर्व्यसनेन नीतं वयः कियत्काम विमोहितेन हा

हतनाराधितएव शंभुर्मयो मनोभवो निधिकर्णधारः हारेषु दारेषु वियोगानुरागः सदा वहारेन हरेपि हारे लिंगेति तुंगेत्तरएव नाधु गेतं किमे

तस्य वृथा तदायुः यथा ममो तुंगतुरंगवांछा मातंगवांछापि तथा कदापि लिंगेन शांगे खलु सस्य हा हं हा हा हा हतो हं विधिसंहतो हं य

थाममा तुंगकुरंगलोचनाविलोचनालोचनधीस्तथा चेत् तत्तुंगलिंगेप्यपि शांगसंगे धसस्तुतातहिं विमुक्त एव दाराः कुमाराश्च

न हरंति वयो हरस्येवतरां हरस्य न संस्कृतो न श्रुत एव नूनं हा हा हा हतो हं हत एव नूनं १ २ दारप्रसंगेषु न शांगवानो य तस्त दामारश

राभिघातः शराभिघातेन सुरोपि मूढः तेतामुं उभक्तिरमे दृढाका ४ कौमारे वायौ वने वार्धके वा बुद्धिर्नो सीत्तुंगलिंगार्चनेषु नाभ्य

स्तावाशांभवी तानविद्यालोकेयामकागति र्वाभविर्त्री ५ शंभो गौरीवल्लभानाथनाथ पाहि स्वामिन्पापरोगेशि २ । हृच्छांगं वध्यं मत्स्याम्

१४ ॥ मेवेति प्रकामं किं मा कोरि मध्युपेक्षात वापि ६ त्वमेव माता त्वं पिता मे सखापि त्वं त्राता मे शोकरेपि त्वमेव त्वं मे त्राता त्राणपरक्षामणिस्त्वं ना

न्यं जाने तां विभो मे शरण्यं केदारवातीरे हर हर महादेव भगवन् महारुद्रेशान स्मरहर हराद्यांतकरियो उमाकांत भ्रांतप्रकटित
जटाजूट भगवन् इति प्राप्य सांगं हविर्दपिकैरामीप्सप्सतः केदारावासरुद्रस्य प्रकररुचिरा स्यात्तनुरियं महारुद्राख्यामपि विततम
लीतिरुचिरा केदारवातीरे रुचिर हरलिंगस्य निकटे शरीरस्य सांगं शिवशिवमहेशेति कलये केदारवालिंगं विमल नवबिल्वादलपुंतं
प्रपश्यन्नेवेशस्मरहरमहेशेति विलपन् मुहुर्भस्मच्छन्नः सितभसितरुद्राक्षवलय शरीरस्य त्यागं हर हर महेशेति कलये ११० के
दामुदाशांकरमंदिरेषु केदारमंदारविजृंभितेषु लिंगेषु तुंगेषु विलोकितेषु महाप्रयाणावसरोस्य भावी ११ भावस्य भावानुचरस्य
शंभो कथं भवांभोनिधिमज्जनं स्यात् त्वं चेद्दयांभोनिधिकर्णधारो महेश्वरः शांभवसंघबंधुः १२ केदारवातीरे हर हर महेशेति वि
लपन् मुहुः प्राणांस्त्यक्त्वा शिवभट विमानो नभगतः यमेंद्रब्रह्मादिस्तुतिमुदितचित्तः शिवपदं प्रपद्येय स्याप्यापुनरपि न संसारक
लनं १३ कदा शरीरं भसितेन पूतं रुद्राक्षमालाभिरलंकृतं च अक्ष्णेः स्वरूपाक्षविलोकनेन स्मरन्विरूपाक्षपदारविंदं १४ मत्प्रार्थनी
यं मरणं महेश्वर नान्यन्नामस्मरणं सभस्म रुद्राक्षमालाभरणं च संगे तुंगं च लिंगं मम नाम दायाः १५ रेवालिंगे रेमेणसमयेयस्य
नास्त्येव तुंगं श्रोत भस्मस्फुटितरुचिरस्थूलरुद्राक्षमाला विद्या शुद्धा शांभवी तस्य मुक्ति नो स्त्री सक्ते सर्वथा सिद्धसंघैः संतोणायं भ
रिपुणयेकलभ्यः शंभोशंभुध्यानमात्रानुरागः तन्नामोक्ति मुक्तिकांतानुरागे हेतुर्नूनं संसृमे तन्निरस्तं १६ अस्माकं मरणक्षणे यदि
मुदारवातटे नार्मदं लिंगं लोचनगोचरं नवलसद्बिल्वादलाभ्यर्चितं भस्मांगे पिविशेषनीयदि भवेद्रुद्राक्षमाला शिवध्याने शांभवसं
गतिः शिवशिवस्फूर्तिस्तदा निर्भयं १८ शिवस्मरणपूर्वकोयदिभवेद्विहारस्तदा जितरवलु जगत्रयं कृयमहेश्वावासना केवासवन्ध

रामः
२०५

तुर्मुखाद्यमरश्चाद्यवो ध्यातहामहेश्वरपदांबुजस्मरणमेवमुक्तिर्मम ११९ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्ये
तृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामत्रयोदशोध्यायः १३ श्रीसांबशिवायनमः याज्ञवल्क्यउवाच इतित
द्वचनंश्रुत्वासर्वपापहरंपरं तमाहधन्यधन्योसिधन्योसीतिमुहुर्मुहुः यद्दृष्टंयन्मयातद्धित्वयैवोक्तंनराधिप अतःपरंकिमत्रास्मिन्
प्रसंगवशतोमम २ रेवातीरनिवासिनांशिवपदध्यानामृतास्वादनाच्छुद्धाबुद्धिरभूदिहेतिकिमिदंचित्रंस्वतस्तेयतः शुद्धांतःकरणात्स
मापविषयात्तद्वास्ततस्तेपरेरेवालिंगसमर्चकाःशिवपदंयांत्येवनात्राद्भुतं ३ मुक्तिःप्राप्यपरातावद्रेवातीरांकुरैरपि नरैरेवकिमत्र
स्यादद्भुतंनरपुंगव रेवातीरतरंगसंगतमहावाताभिघाताद्यदातत्तीरेतरवःपतंतिपतितास्तेतावदुत्पत्तमाः संप्राप्यैवगतिंप्रयांति
शिवमित्येतेपिधन्यास्ततस्तत्तीरप्रभवाःप्रभृतिविभवाःसर्वेनलिंगात्मकं ५ यावद्रेवातीरवातःप्रवृत्तिस्तावन्मुक्तिर्जंतुजातस्यसत्यं
जीवन्मुक्तोनर्मदातीरजंतुर्मुक्तिंश्चांतेस्यास्सरायंतकाले ६ तस्माद्भाग्यैर्नर्मदातीरवासोरेवाशोस्यःकाशिकावासतुल्यः काशीरे
वाःप्रस्तरोनैवलिंगंरेवातीरप्रस्तरोलिंगमेव पुरानदीसमूहेनतपस्तप्तंनृपोत्तम पावनत्वंप्रसंत्त्रास्मःपावनेप्विति निश्चयात् हि
मवत्कथंरेगंगानपश्चक्रेमनोरथैः युगानामयुतंराजन्देवानांविस्मयावहं ८ प्रज्वाल्यपावकान्पश्चात्सुरतःपार्श्वयोरपि पश्यंती
मंडलंभानोध्यायंतीसांबमीश्वरं १० सूर्यमंडलमध्यस्थंस्वर्णकुंडलमंडितं स्वर्णांगदप्रभाकीर्णंस्वर्णकेयूरभासुरं दिव्यरत्नां
गुलीयानांशोभयाचविराजितं किरीटताराहाराणांराजिभिश्चविराजितं १२ सुवर्णरचितानंतमणिमेखलयावृतं स्फुरन्नूपुरसंभ
तसंजितैश्चविराजितं दिव्याभरणसंपूर्णंवामांगगिरिजायुतं सेव्यमानंसुरगणैःप्रमथाद्यैश्चसेवितं स्तूयमानंवेदसंघैःनीलग्रीवं

महेश्वरं फालल्लोचनमाराध्य त्रिशूलाभयपाणिनं कटाक्षैरमृताकारैः प्रपन्नं पतं सुदुःखं दुःखं स्वभक्तानंदिके शासिनं मम सा रसासा
रसे वितं गौरीमनोहरं धीरं जरामरणवर्जितं अप्रमेयमनाद्यंतं विपुलकेशं कपर्दिनं कल्याणरूपमानंदमालं दघनपद्मसे उत्पत्ति
स्थितिसंहारहेतुभूतं सनातनं तरुणेन्दुमंडलसंकाशं दिव्यवस्त्रविभूषितं हिरण्यबाहुमीशानं अपराजितमद्भुतं महाविद्याप्रद
तारं दातारं सर्पसांमपि स्वरधाराधरधरं नित्यं गौरीमनोहरं अपारकरुणापूर्णं परिपूर्णं च सुंदरं प्रतिक्षणं च अभिनवं महोदारं सु
रस्तुतं अनंतमूर्तिमामेयकल्याणगुणसागरं वरदानोन्मुखं शांतं सर्वाधारं स्वयंप्रभं एतादृशं महादेवं ध्यायंतीं मनसा शिवं गं
गापरं तपस्तेपे दिव्यसुंदरविग्रहा देवास्तत्तपसा क्षुब्धाः सर्वे मुनिवराजपि गिरिकं धरसंकीर्णाश्चकंपे सधराधरा मेरुमंदरमुख्या
श्च गिरयस्तत्तपोग्निना संतप्ताश्च हिमवान् शतमार्गंधमादनः विंध्यश्च नीलश्च ऋष्यश्चान्ये शैलादयः पर्वतेश्वरः अन्ये च गिरयस्सर्वे
संतप्तास्तत्तपोग्निना रेवया च तपस्तप्तं तथा यमुनया नृप सरस्वत्या तपस्तप्तं तत्तन्मंगल्यया भद्रया भद्रया च ततस्तत्र फल्गु
पयोष्णया पयया पि च गोदावर्यास्तपस्तप्तं वेण्वायाया नृप ख्याता तथा भीमया पि तपस्तप्तं कावेर्या पि नृपोत्तम कुमुद्वत्या तपस्तप्तं धार
याक्षीरया तथा अन्यैरपि नदीभिर्देवैस्तपस्तप्तं सुदुःसहं क्षुब्धं लोकत्रयं तेन तपसा केवलं नृप अस्याः प्रतपसा तप्तां रेवां दृष्ट्वाम
हेश्वरः प्रसन्नः पार्वतीयुक्तस्तामुवाच दयानिधिः श्रीसदाशिव उवाच नर्मदे शर्मदे देवि वरं वृणु मनोहरं किं तवाभीप्सितं
लोके तत्प्रयच्छामि सर्वथा इति तद्वचनं श्रुत्वा नर्मदा माहेश्वरं मयि संवस गौरीश सर्वदा शिवया सह प्रार्थनीयं महादेवमन

गंगादेवै मेरी मै मूभीश्वरे ::॥ नल्लिंगायेक्ष आ ५ ३

तावदिदं प्रभो एतावताहं कृतार्थोस्मि सन्निधानं तवेप्सितं सदा सन्निहितस्यापि संनिधानं विशेषतः अपेक्षितं मम मे शान तपसः
तत्फलं प्रभो मत्तीरतरुषु स्वामिन् मत्तीरांकुरराजिषु मत्प्रस्तरेष्वपि मत्तीरे सदा सन्निहितो भव नवागमप्रतिष्ठाया स्वपेक्षा त्वदनु
ग्रहात् तत्प्रस्तरार्चनेनैव तुष्टो भव सदाशिव यद्यप्रतिष्ठितं लिंगं इदमुत्तमम स्तु मे मत्तीरनीरजो वायुर्यदि हि वाति तत्तनुः पवित्रा म
वतु स्वामिन् त्वन्नामस्मरणादिव ७० मल्लिंगपूजया शंभो मुक्तो भवतु मानवः मल्लिंगसदृशं लिंगं मास्तु सर्वास्मिन्नाम प्रभो काश्मीरस्स
लिंगे वा रत्नलिंगेष्वपि प्रभो तवाभिमानाननतया यथा मत्प्रस्तरोत्तम इदं सोमेश्वरं नाम लिंगं मंगलदायकं एतद्दर्शनमात्रेण मुक्ति
रस्तु सदाशिव सोमशांकुंडलिंगानि भुजंगाभरणान्यपि भवंतु तेषु सर्वेषु सदा सन्निहितो भव सोमशांकुंडनिलयं स्थूलमस्थूलमेव
वा लिंगं भुजंगाभरणं पूजितं भुक्तिमुक्तिदं यः प्रार्थितो वरः शंभो मया तद्व्यक्तिपरतया तादृशो न वरो देयाम् इन्द्रिं नायमेह ईश्वर सर्वात्म
नायन्यविरुद्धत्वात् मय्यस्तु शंभो त्वदनुग्रहेण अयं वरो नातिविरुद्धपो मे देयस्त्वया शंकर दीनबंधो वरांतराणां नममास्त्यपेक्षा
श्रीमन्विरूपाक्षकृपाकटाक्षैः अपेक्षितं ते मयि संनिधानं मत्प्रस्तरेषु प्रार्थितमपीशा तवाप्यदेयो न वरो महेशादेयेषु तावद्भुवनीय एव
अयं वरः प्रार्थित एव नान्यैः मयापरं प्रार्थितमस्त्यवैमि सर्वज्ञ ते करुणाकरस्य किमस्त्यदेयं तव चंद्रमौले अयं वरो लोकहिताय तावत्
मयापि संप्रार्थित एव नूनं लोके पिता यद्वदिहैव पाशाक्ताः कदाचिदारुस्वपराहतास्त्र तेषां विमुक्तिः कठिनेति मत्वा वरो मया प्रार्थित एव
सोयं बिल्वदलं वा सजलं जलं वा दूर्वांकुरं वासितभूतिभूयः मत्प्रस्तरेष्वः संप्रददाति देवेत्प्रियं भवत्वर्धशशांकमौले ये नर्मदे देवि शि
वप्रियेति मन्नाम निद्रासमये स्मरंति तेषां न दुःस्वप्नभयानि तावद्भवंतु शंभो तव दनुग्रहेण त्वत्प्रसादसंदर्शनपूतचित्तां मायः सहृद्बास्म

रतिप्रभाते तस्यास्तु भक्तिस्त्वयि चंद्रमौले तथास्तु मुक्तोस्तु कृपानिधाने ५७ ब्रह्मोवाच इतितत्प्रार्थितान् सर्वान्वरान्दत्वाम
हेश्वरः तत्रैवांतर्दधे राजन् सर्वदेवपितामह: ततः परं महादेव कैलासनिलयः प्रभुः गंगाहृतं तथा दृष्ट्वा परमं विस्मयं गतः कोवा
वरो मयादेयः कस्त्वया प्रार्थ्यते वरः तपोघोरतरं तस्य सर्वलोकभयंकरं इत्येवं स्मरतः शंभो गणाः सर्वे नृपोत्तम प्रणताः शंकरं प्रा
हुः पाहि पाहीति सादरं ५८ गणा ऊचुः स्वामिन्हिमगिरेः कन्या ज्येष्ठा गंगेति विश्रुता सा तपः कुरुते घोरं तपसामपि तत्तपः तेनैव त
पसा सर्वे संतप्ताः पर्वता अपि विनासंघर्षयोगेन यत्नरूप्यो वन्हिरुत्थितः ६० कुलाचलाद्यः सर्वे धलतां च लता मिताः अमिलास्त
पसा तेन क्षुब्धाः सर्वे सुरा अपि ६१ अतः परं महादेव प्रसीद करुणानिधे अन्यथा प्रलयोपि स्यादकांडे गिरिजापते इति तत्प्रार्थि
तः शंभुः गणकोटिसमन्वितः तूर्यध्वनिसमाकीर्णो गंगाप्रत्यक्षतां गतः ततः परं महादेवं प्रसन्नेश्वरं ततिः शंकरे प्रणाम्य दंडवद्भूमौ गं
गातुष्टाव शंकरं नमो नमस्ते गिरिजासहाय नमो नमस्ते पुनरिंदुमौले नमो नमस्ते स्तुभुवनं नमस्ते नमो नमस्ते करुणासमुद्र श्री
मन्महारुद्र नमो नमस्ते श्रीवीरभद्राय नमो नमस्ते नमो नमस्ते गिरिजात्रिनेत्रविभूतिगात्राय नमो नमस्ते श्रीनीलकंठाय नमो
नमस्ते भालप्रदेशानललोचनाय नमो नमस्तेस्तु कपर्दिने नमो नमो नमस्ते सदाशिव प्रभो मार्तंडमंडल निवास नमो नमस्ते भा
लप्रदेशानललोचनाय मार्तंडकुंडलविराजित नमः पाय मार्तंडचंडकरसंकुलमंडपाय तस्मै मृडाय भगवन् भवते नमस्ते यद्दास
पासरमात्रविधूतपापाः संप्राप्नुवंति परमं पदमिंदुमौले तैरेव मां मुकुरं पि प्रणतां प्रपन्नपश्याद्यवन्हिनिकराश्रित तसद्देहां मा
तात्वमेव भगवन् जनकस्त्वमेव मित्रं त्वमेव मम चंद्रकलावतंस भ्राता त्वमेव भगवन् गिरिजासहाय त्राता त्वमेव भगवन् हर नीलकंठ त्वं

रामः
२०

+ महेशूकस्यांबासोमदीयेनजलेननिसंन्नाभिषेकः कृत्यैकत्रिंशो श्रीविश्वनाथात्मक लिंगरूपे।।लिंगस्वरूपेण ४

कालकूटविषधारणाधीरचित्तत्वंमारसंहरणकारणाभूतएव ब्रह्मांडमंडलसुखंडनहेतुभूतस्त्वामवतावदधुनाशरणंप्रपन्ना
तन्नामकीर्तिनसुधारसपानदीनोपीनोपिदैन्यमपहायदिवंप्रयाति पश्चाद्भुपतिपरमंपदमीश्वातत्तेतद्भाग्ययोग्यकरणांकुरु
मामपीश वरोवरःप्रार्थितएवदेयःप्राग्रेवमातावदुमासहाय दत्तोवरःशर्मदत्वमेदायैसाशर्मदासर्वसुरासुराणां अतःपरंत
दृशएवदेयोवरानलोकेषुतथावतस्म नप्रार्थनीयत्वमतोवरामे इयस्त्वदन्योममुक्तिहेतुः जलस्वरूपेणमहेश्वकाभ्यामवस्थि
तिस्तेप्रमितामयातः तत्राभिषेकोस्तुजलेर्मदीयैः अयंवरोमेवरएवशंभो एतस्मादधिकोवरोपिनवरोयनैवकार्यास्थितिः
मुक्तेयसर्वमतोममापिसहसातस्माद्वरोयंवरः एवंदेहिममाधुनावरमुमाकांतायमेवप्रियः सर्वेषामितिरेवयापिनवरः सोयंरव
लुप्रार्थितः लिंगस्वरूपेणमहेश्वराकाश्यामवस्थितस्तेप्रमितामयातु तत्प्रार्थितस्तु सवरोवरएवनूनंसर्वोपकारकतयाप्रथितः
पृथिव्यां स्वर्गेपिसत्सभवनेपि न तस्तदन्योदयावरोभवतितेनसतुदुर्लभोपि यःकाशीनगरेमदंबुघुमुडुःस्नात्वाहूतोद्भूतनःसर्वा
गेभसितत्रिपुंड्ररुचिरोरुद्राक्षमालावृत्तः मन्त्रैरभिषिच्यलिंगममलंविश्वेश्वराख्यंनतस्त्रिःपीत्वालभिषेकवारिसतवप्रायंप्रियो
स्तुप्रभो कल्पांतममुक्तिरस्तुभगवत्वन्नामसंकीर्तनेस्तावज्जीवनमस्तुवस्तुविषयेमास्तुस्पृहामास्तुमे काशीसागरतिःसिते
पिभसितरुद्राक्षमालास्वपिश्रीविरेश्वरतुगलिंगभजनेप्रीतिर्ममास्तुश्वमे ८० इत्युक्तोप्रणतागगांतथास्त्वितिमहेश्वरः तत्रैवां
तर्दधेसांबः सर्वेदेवगणास्ततः गोदावरीप्रमुखदेवनदीभिरेवंसंप्रार्थ्यतोपिसवरंपरमुक्तिरूपा दत्वामुहुर्मुहुरभिष्टुतएवनाभिःसं
प्रापसौरव्यनिलयंस्वकीयं तस्मात्सापनमेदाशर्मदास्यात्सर्वेषांनःप्राणिनांमुक्तिहेतुः यन्नीरशास्त्रिःपिबतस्यतावन्नापरैवोपा

ॐ ...
निलयं

पी

पतापैर्विभीतिः सेयं रेवासेविता यैश्च लोके तस्मावश्यं मुक्तिरेवेति मन्ये धन्यामान्या शर्मदा नर्मदेयं का वा तुल्या रेवया या च नद्यस्या
त् रेवातीरं प्रार्थये सेवनं गंगातीरे स्नातो मुक्तिकामः प्रकामं रेवातीरे यत्र पतन्ति पश्यात् मुन्यौघैर्या लिंगरूपा विपापाः पापानि सं
हरेति निर्मलं नर्मदांभः संसेवितं सद्हृदपारसुखं तनोति तमेव शर्म निहितं वितनोति मुक्तिं रेवाजलेन सदृशं किमिहास्ति लोके इत्या
कर्ण्य विधेर्वाक्यं सराजा वीतमत्सरः बालकस्यास्य वृत्तांतं पप्रच्छ नृपसत्तमः राजोवाच कोयं बालः किमेतस्य जन्म कोस्ति न वा वद मोता
वा कुत्र संजातः कथमत्रागतो विधे कथमस्यामवस्थायां शिवनामजपोत्सुकः शिवार्चनरतो धीरो निराहारो गतस्पृहः अहो
किमिदमाश्चर्यं दृष्टपूर्वमिदं तु ना कथं गायति नामानि मधुराणि मनोहरः मनोहराणि दिव्यानि महादेवस्य भूरिशः नामानि म
धुराण्यत्र गायं नृत्यति पश्यतं ईदृशः कथमुत्साहः समुत्पन्नश्चतुर्मुख अस्य बालस्य माहात्म्यं वद सर्वं विशेषतः ब्रह्मोवा
च चित्रं चित्रतरं चैतत्स्य स्वरूपं शृणु सादरं चरित्रं पापविन्नस्य पवित्रं गात्रमस्य तु अयं पूर्वभवे राजा महापातकपर्वतः नचैत
स्यापगपानाकर्त्तुमेव हि शक्यते एतादृशोपि नरकार्णवमार्गमध्ये सर्पोद्दरयुगलत्व विषार्दितोपि निष्कासितस्वगणदंतनिघा
तचूर्णः तद्वह्निकुंडपतितः परितः प्रवृत्तः ९५ आनीलवृश्चिकगणैरपि दृष्ट एव तद्दुर्नार्णव निमग्नशरीर एव तत्तप्तवन्हिकुहरे
षु पुनः प्रतप्तकुल्याप्रवाहपतितः पुनरुत्थितोपि संताडितोप्यनलतप्तसमिंडिपाललोहारदंडकठिनाग्रविघट्टितोपि एतादृ
शोपि यममार्गमहाव्यथाभिः आप्ता शिवालयनगोचरतां गतोसौ पश्चाद्दयं तु यमयातनया विमुक्तः कारार्पितः शिवगणैस्स

राम:

२०८

हमामवाप पश्चान्ममापिवहुधैवसमन्वितोयं श्रीत्साम्मयासहमदालयसन्निविष्टः महेन्द्राकवासिभिरयंसहसर्वदापिस्थित्वा
शिवार्चनकथाश्रवणेनयुतः लिंगानिपश्यतिमुहुर्मुहुरादरेणतान्यर्चयत्यनुदिनंचमयासहायं हारत्रसुधोपहारमसह्यसीता
स्थितोभूपतिः योगेनायमयोनिजननृपतेदेहेनरेवागतः रेवालिंगसमर्चनोद्यतमतिस्नातः सदाभस्मनाधृतांगः समलंकृतः
शिरवरतोरुद्राक्षमालागणैः १०० एतच्चित्रचरित्रमात्रमधुनातावल्लविचित्रंमयादृष्टादृष्टविशेषपुण्यफलदंकष्टापहारो
द्यतं द्रष्टुंतावदिहागतःशिवलदीदृष्टामयापुण्यतादृष्टोसित्वमिहालिशोभववरोरेवाविहारादरः १ सायंबुद्धिमुपस
शंकरवरोरेवाजलैः सर्वदारेवालिंगसमर्चनेनसकलंकालंनयंभूपते भूपालत्वमुपेत्यशांभवगणैःसाकंमहीमंडलेचंडा
लानपिखंडपद्मभजनासक्तान्करिष्यत्ययं २ एतद्दर्शनमन्वहंमुहुरहंकर्तुंप्रवृत्तः सुरैःसाकंस्वर्गनिवासिभिर्मुनिवरैःसि
द्धैस्तथाकिंनरैः गंधर्वैरपियत्नपूर्वकमयंपश्योयतःशांभवोरेवालिंगसमर्चनेपुनियतोविश्वेश्वरेवाजलैः जन्मातिदुष्कर
मथापिमनुष्यजन्मतत्रापिशंकरसमर्चनधीरतुल्यः केनापिधर्मनिचयेनसएवधर्मोधर्मेषुतावदधिकःसविमुक्तिहेतुः
धर्माःसंतिसहस्रशोपिनिगमेरतैस्तथातद्वयंधर्मश्रेष्ठरतिश्रुतोवहुविधैर्वेदांतवाक्यैरपि लिंगाराधनलक्षणःक्षणमपिस्या
ज्ञानसर्वात्मनालिंगाराधनमंविकापिकुरुतेशांगांकवासापिसा ५ लिंगाराधनमुत्तमोत्तममितिज्ञातंप्रवृत्तंततःकर्तुंकर्तुम
नंतजन्मतपसाबुद्धिःपरंजायते यच्छांकरपादपद्मजरजःपुंजःप्रसादादियंबुद्धिःसंभवतीतिभूरिविभवेभोग्यपरांजा

यते कोवा भतिविभूषणो भुवि भवेद्रुद्राक्षमालाश्रयो लिंगाराधनतत्परः शिवशिवेत्याहारमात्रादरः हारो हारिहितोपहा
रपरमप्रीतो न जातो न से वंद्यः पूज्यतमो गिरीशांकरगणश्रेष्ठो वशिष्ठार्चितः अभ्यो शननतादृशी मतिरुद्रसाराधकाद्देक्षणात्
किं त्वाकल्पकृतातिघोरतपसा भुक्तिः शिवे जायते खाभक्तिर्यदि संततं च तनुते संतानसंपत्प्रभा नृहिं नृहि मुपैति सापि सततं
लिंगार्चनेनादरात् अत्यर्थं मम लिंगपूजनकृतं तैनैव सत्याभिधो लोको लोकनगोचरोपि न सतां प्राप्तो मया दुर्लभः लिंगाराध
नमतेस्तव नयतो मुक्तिः परं श्राविनीतमुपैतु विलक्षणं क्षणमपि स्वत्तं न शक्यं मया जातो जातु न जारिणी यनुरतस्तस्माद्विरक्तो युवा
नस्पानां तनरुणी प्रपन्नयति मुद्रस्तत्रापि कार्यांतरं तद्वंद्यः शिवलिंगपूजनरतो दूर्वांकुराद्यैर्मुदा वारंवारमहं स्वभेदघटितो हारः
सलोकान्तरः ११० इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम
चतुर्दशोध्यायः १४ श्रीशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्य उवाच इतितद्वचनं श्रुत्वा राजा विस्मयमागतः विधिं प्राहातिविनतः
कृतांजलिपुटो नृप: १ राजोवाच विधे मंदिरमायाहि बालकेन सहामुना शिवमंदिरसंकीर्णं मंदिरं मणिसुंदरं रत्नमंदिरमध्य
स्थान्यपाराणि चतुर्मुख रवा लिंगान्यर्चितानि दृष्टान्यानि त्वयाधुना इति तद्वचनं श्रुत्वा विधिः संतुष्टमानसः ययौ साकं बालकेन
नगरं नृपमंदिरं तद्रत्नतोरणाकीर्णं रत्नप्रासादसंवृतं रवालिंगसमाकीर्णं ददर्श स विधिस्तत: तत्र लिंगानि रम्याणि पूजितानि
मनोहरैः बिल्वीदलादिभिः पुष्पैरर्चितानि ददर्श सः ततः सबालकस्तत्र तत्तल्लिंगावलोकनात् संतोषं परमं प्राप मुक्तिबीजमनुत्तमं

रामः
२०९

अनायासेन दृष्टानि शिवलिंगानि कोटिशः पूजितानीति संतुष्टो बालकस्स मुहुर्मुहुः पूजाद्रव्याण्यपाराणि ददौ तस्मै सभू
पतिः सोतः समर्चयामास लिंगानि मुदितोर्भकः दुर्लभं यापामसुलभं शंभुपूजनमित्यपि बालोपि पूजयामास लिंगानि शिवमंदि
र पंचामृतस्नपनाद्यैरर्चयित्वा स बालकः ननर्त प्रणतो भूयः भूयो भूयः सम्प्रपते ततस्तं बालकं द्रष्टुं सर्वा स्त्रियः स्थांगनाः समागता
स्तमालोक्य संतोषं परमं ययुः नृत्तप्रसंगः संतुष्टं तं बालं वीक्ष्य सादरं राजकन्यास्समागत्य मुहुर्नाट्यं चकार सा ततस्तं नाट्यमा
लोक्य पूजयित्वा महेश्वरं प्रणम्य प्राह राजानं कन्यकां वीक्ष्य सादरं ब्रह्मोवाच राजन्नियं बालिकापि भूतिरुद्राक्षभूषणा शिवगा
नरता नृत्यं करोति प्रीतमानसा एतादृशा तु सौंदर्यं नास्ति देवांगनास्वपि वयोविशेषसंपन्ना संपन्ना भाग्यराशिभिः विधेर्वनविहारा
र्थं पुरा रेवामनोहरे तीरे स्थितं मया तत्र दृष्टं गिरिगह्वरे तत्रैकं नामेदं लिंगं बिल्वमूले मनोहरे तत्पूजनेन सुप्रीता सैकन्या मनोह
रा गायंती शिवनामानि वीणामादाय शांभवी दृष्टा अदृष्टपूर्वरत्नलिंगार्चनपरायणा ततस्सेयं समानीता शपथैर्विविधैर्विधैः ना
यातिसहसा कन्या शिवपूजनतत्परा एतद्दर्शनमात्रेण मम भक्तिरभून्नृप शिवार्चने शिवध्याने शिवनामजपेष्वपि सेयमत्प्रसन्ना
दृष्टा महद्दृष्टविशेषतः तत्त्वज्ञासि त्वया तावद्वृत्तं जन्म किमित्यपि न ज्ञायते ततो ज्ञात्वा वक्तव्यमिति मे मतिः इयं कालत्रयं गत्वा तत्र
लिंगार्चनं मुदा करोति विविधैर्द्रव्यैः तत्र गानं करोति च अस्यास्तु माता न पिता न भ्राता न च बांधवाः न जातिरपि विज्ञाता तस्याः सर्वा
त्मना मया एतद्दर्शनमात्रेण ममोत्साहः प्रजायते २५ ब्रह्मोवाच इयं पूर्वभवे राजन् सुता भिल्लस्य कस्यचित् स भिल्लो वनमध्यस्था
न् कुटुंबसहितो नृप तत्र बिल्वतरुः कश्चित्सर्वदा नवपल्लवः तन्मूले लिंगममलं नामेदं स्थितमुत्तमं तत्रैव कन्यका क्रीडां कृत्वा तिष्ठति स

वेदा क्रीडार्थं जलसेकं च तत्र हृत्स्वाधितिष्ठति तत्रैयं स्वविहारार्थं नित्यं संमार्जनादरा तरूणां बिल्वमालिकां सा ददाति जलं मुदा
तरूमूलानि वितेनीरं लिंगोपरि पतत्यपि तेनाभिषिक्तं तल्लिंगं तस्यैरपि पूजितं एवं स्थिता तदा तत्र कन्या सेयं वनांतरं गता तत्र म
ता देवा स्मृत्वा क्रीडास्थलं मुहुः ततो यमो गतस्तत्र संचरन् पृथिवीमिमां तां मृतां स विलोक्याह चित्रगुप्तं विचक्षणं केयं पुण्यं कृतं
तस्याः कृतं किमनया वद अनया का दशा प्राप्ता सर्वमेव विशेषतः चित्रगुप्तः इयं भिल्लस्य कन्यास्याः सदा मासं किल्वाद्यं एतस्मि
तां बिल्वमूले चकार विपिने कुटीं ३३ तस्य बिल्वस्य मूले तु रेवालिंगं स्थितं यम बिल्वं सिंचति यत्नेन छायावृद्ध्यै जलैर्मुहुः तज्जलं प
तितं लिंगे तु रेवाजलोद्भवे हृत्स्नलभ्यानि पत्राणि ताभ्यां दायं मुहुर्मुहुः पातयत्येव सा लिंगे बिल्वमूले स्थितं यम संमार्जनं करो
त्येषा बिल्वस्य पुरतस्सदा इयं तु नित्यं गिरिमल्लिकाभिर्बिल्वीदलैरर्चयति स्म भाति लिंगं च बिल्वं च जलाभिषिक्तं अग्रे परं न सा तित
स्य लिंगं समार्जनाद्यैस्तदलंकृतं च स्थलं विलोक्यास्य हृदे च हृष्टा एवं स्थितं यं विधितः समापयंच त्वमस्याः कनपातकानि इति तद्व
चनं श्रुत्वा तां प्रयाप्य यमस्ततः पुष्पके तां च संस्थाप्य कस्यचेत्स्वपुरं प्रति तत्र स्थितेयं कल्याणी तेन नित्यं समर्चिता ततो मत्सरं नेप्राप
निमानवरमाश्रिता ५० युगानामयुतं तत्र स्थिता लिंगार्चनप्रिया योगनायां निजं देहं प्राप कन्या मनोहरा इयं च लिंगार्चनवासनायां
दृष्ट्वात्र लिंगानि मनोहराणि रेवाजलस्थ गिरिकं धरे पिनाकारवासं शिवपूजनाय राजोवाच भगवन्कौतुकं जातं संदेहो विगतो मम
नास्यतां न न संदेहः सममग्रसंगतो धुना अयोनिजेयं कन्यापि कस्मै देया मया धुना प्रोढापि युवतीसमं विवाहार्हा विधेर्खलु ब्रह्मोना
च श्रेष्ठं कन्यका जातास्मादियमयोनिजा अयोनिजा वरो याग्यो योग्यं योगेन युज्यते असहमायाः कन्यायाः वरस्याद्युत्तमो न मः न

रामः
२७

मध्येमानाधमोपि नजातस्तरसंभुतः ४६ ब्रह्मोवाच अयोनिजायंबालस्यासतिर्योग्यायमिस्यतः अयोलिजत्वरूपातुजातिरेका
तयोर्मता ५० राजोवाच अयमद्यतनो बालः प्रौढश्चखलुकन्यका युवतीयुवयोर्योगः खलुलोके सुखावहः यद्यप्ययंप्रबुद्धोपिभ
विष्यतितथापिकिं विरक्तः शिवपूजायामनुरक्तः सदाखलु विवाहयोग्यानविरक्तचित्तावृत्तेनविवाहेपिविरक्तएव किंचाविरक्तस्यवि
वाहरूपेविरक्तबुद्धिस्तु विलक्षणैव अस्यास्तु तावन्नविरक्तिरस्ति स्त्रीणां विरागः खलुदुर्लभोहि वैराग्यवार्तानिभवेदसत्या स्त्रीणां
मतानात्रविवाहयोग्यः अयंवरश्चेन्मम भाग्यमेववरत्वसंपत्तिरिहत्वथापि किंकल्पनीयातवशक्तिरस्तिमहेश्वराराधनसाधनेन मा
हेश्वरणांकिमिहास्त्यशक्यं यस्मादयोग्योपिखलुक्षणेन योग्योभवत्येवशिवप्रसादात् शिवप्रसादात्सकलार्थसिद्धिः यद्यदुर्लभ
मेववस्तुतदपिप्रायः शिवाराधनेनसर्वसुलभंभवत्यनुदिनं किंदुर्लभंभूतले सर्वेशंकरपूजनेनभवतीत्याद्युमेशशोभवास्तंस्मा
च्छोभवत्वयोग्यमधुनाबालं कुरुष्वादरात् सायंयौवनसंयुतायदिभवेद्वालोनुरक्तोधुनातर्हिस्यात्वद्नुग्रहपात्रशुभदप्राणिग्रहः
सत्वरं एतस्यान्मर्दर्पाक्षितंपुनरयंकालोभवेद्दुर्लभः संपत्तिर्महतीममास्तिविविधद्रव्यान्वयोप्यास्तिमे इतितद्वचनंश्रुत्वातमाहनृप
तिंविधिः वृद्धिंगतोस्यसयेनूनंअष्टपंचाङ्गवार्षिकः अधुनैववविवाहो स्तुसुंदरेशिवमंदिरे शोभनद्रव्यसंवीतमिंदुशंकरमंदिरे इ
तितद्वचनंश्रुत्वाराजासंतुष्टमानसः नाम्नाचंद्रमुखीप्राह तरुणीरमणीस्वकां ५८ राजोवाच अयोनिजाप्रलितेयंकन्याकमललोच
ना इयंतुभुवनेजाताप्रायशःपतिमिच्छति अस्यास्त्वयोनिजोभर्तादुर्लभः खलुभूतले दैवादयंबालकोत्रदृष्टः सोयमयोनिजः अ
स्मैकन्यामयादेया शोभवायमहात्मने दुर्लभः शोभवोलोके दानपात्रंस्वभावतः राज्ञ्युवाच सापिचेतानननाराज्ञीसस्मेरविनयान्विता

विशीर्णेनीविदेशासा विभ्रग्रीवैगदं कैकयां राजन्नभ्युदयः श्रियः परिणयो योग्येनयोग्यान्वयौ येन्यस्यास्तिकामिनाघ्यवकुघातस्याः
शिरीशान्विता सारंभैवविभाति नेत्रयुगलं दृष्ट्वैवनीलोत्पलं तस्याः कज्जलमाविवशासजलं कान्यत्र तन्नास्यति रंभास्तंभनिभोरु
ईशासुषमाकेनोपमेयामयात दृष्टाकुद्वयकांतिरप्यनुपमा तद्वक्त्रकांतिस्तथा तद्दूर्णोपिकांतिरप्यनुपमा तत्साजकांतिस्तथा राजन्
तज्जघनच्छविः पदरुचिर्हस्तच्छविर्वागपि सोयंस्त्वन्यपरएवतावदधुनामातानतातोपिवा भ्रातावानसखानमित्रमथ वा धान्यंधनंवानृप पो
ष्यस्तावदयंकथं परिणयेयोग्योनजानेमनः राजन्तद्वरास्मयद्वचिकंतत्रेकुरु प्रादरात् कुलंशीलंमूलंकुशलमतुलंकालममलंवि
चार्यादौपश्चात्कुलविहितविद्यामपिनयः विचार्योयोदेयाभवतिखलुकन्यापनुचितंनयस्मेकस्मेचिन्नरणभवसाम्यस्यवसुनः रा
ज्ञासराज्ञीवचनेनवनादरः नामाहराज्ञीविधिरागतोस्ति उल्लंघनंतद्वचनस्यनेहशुभावहंकर्मपितस्यशांतिः यन्मंगलंद्रव्यमिहा
स्तिगेहतावन्नदासादनमस्तुतूर्णं अन्यद्दविधस्पधुनेति मत्वापुनर्विधिंप्राप्यमहोत्सवेन तस्मेसराज्ञीवचनाभिनाहचतुर्मुखाया
पिमतद्विदित्वा राजानमाहश्रियाशुविधाता ज्ञातंत्वराज्ञीवचनंमयेति पश्चात्सराजानलतर्कधरोभूत्तमाहराजानमतिप्रियोनया
अयंविचारोनस्करखुयुक्तः सोयंमनुष्येषुभविष्यतीति अयोनिजासाखलुकन्यकापितस्याःपितानोपिनृपालमाता तस्याःकु
लंकिंनविचारणीयंद्वंद्वयोरप्युपपन्नमेव ७१ वरस्यतावत्कुलमेवनांत्तुवरोयमुत्कृष्टतमोवयस्कः सहाप्यर्थयंणोडशवार्षिकस्याज्ञ
रविचारोप्यतिदूरतोस्ति भूमंडलस्याधिपतिःसएवभाग्योभवाराधनसाधनज्ञः भावत्वमुत्कृष्टगुणास्पदसोयंवरेषु तावत्खलुदु
र्लभोहि इत्यालोचनतत्परस्सतिनृपबालः कुमारोभवत् व्याधो वनमापकामसदृशःकामोपि दृष्ट्वैवं लज्जाकज्जलमज्जनेनमलि

रामः
२११

नस्तातानुरूपोभवतत्तातोमलिनस्त्वमेवतनयंदृष्ट्वापरंप्रायशः युवानंतंदृष्ट्वानृपतिरतिसंतुष्टहृदयः विवाहोत्साहंनद्रुतमरिव
रुमंत्रिप्रभुसुतः शिवंनत्वाभूयःसकलशुभदानप्रसन्नंपुनश्चक्रेतावद्विधिजनयुतोमंगलविधिं सुवत्वसंप्राप्तःसइतिमहिला
माहत्समहन्महीपालःशीलंशिवभजनशीलंचकुशलं विचार्यार्चाकन्यामयितवरोयंवरवरोमहाविरोहारः सुरस्येदनतोप्याग
तइति ७६ ततस्सालज्जयानम्राचेष्टाभिरेःपरंनपं ज्ञापयामासहृदयंवरःसंमतइत्यपि ततोयुवानंसमुपेत्यराजाचतुर्मुखेनापिस
ह्यातिहृष्टः विज्ञापितःप्राहविधिःसराजाविवाहदीक्षार्थमतिप्रमोदेः विवाहकालस्तवसोयमद्यकन्यामनोज्ञांसुवतीनृपस्य त्वमे
गत्वस्नानविधानयोग्यप्राज्ञःशिवाराधनतत्परोपि इतितद्वचनंश्रुत्वासततंशिववत्सरः शिवंसंभोमहेशेतिवदन्नेवागतः पुनः त
तःपरंसराजापिविस्मितोविधिनासह स्वागतोदृष्ट्वाथतमेवशिवपूजकं ८१ सतत्राद्भुलसर्वांगंशीतलैर्नमदाजलैः अभिषिच्या
चयामासबिल्वैर्लिंगंमनोहरं ८२ ततःपरंसराज्ञापिविधिश्चातीवविस्मितः विचारनिरतोजातःकिमस्मत्कार्यमित्यपि किंकन्यकाफा
लविलेखनानिदुष्टान्यत्रापापिनसंशयोत्र एतादृशोदुर्लभएवलोकेवरोवरायोवरएवसोयं उत्साहवृद्धिःकथमस्यचत्त्राज्ञानापि
सातावदिहातितोता अहोकथंलोकनयोनभाग्यंतयोर्विवाहानवलोकनेन रत्नस्यकान्तेस्वरसंगमेनभवत्सवर्यंसुषमाप्रवृद्धा त
योःपृथक्स्थितिरिष्टहेतुःउत्साहबीजंतुलसर्वथापि एतस्यवैराग्यविशुद्धवृत्तेःकदापिसंसारविशेषणवार्ता नासीन्नचाग्रेपिभवि
ष्यतीतिसाकन्यकाकेवरमेसतुष्टा तरुणीमणिरेवसातुकन्यारमणीनांरमणीमनोहरणा वयसारुचिरूपासामनोज्ञाकमनीयांकमवा
मुयाद्वरंवा ८८ यदिशंकरएवमानसाक्षुसततंतस्यहिताहितापवृत्तः हितमिस्यचधार्यतंप्रवृत्तंकुरुतेतर्हिशुभप्रवृत्तएव नममात्रकि

ललितचातुरीचतुरः शंकरएवसर्वथापि जगतामुदयेपरिरक्षणेवाविलयेचाशिवएवसर्ववेत्ता यः सर्वज्ञशिरोमणिर्मुनिगणाराध्यः अ
साध्यांगकोनायंतस्यतुसिद्धेमवसकलंकिंदापकन्हासकः यद्वायंजनकः समस्तजगतां सर्वेस्वतंत्रस्सदासर्वंकर्तुमलमन्यथाकृतमिति
मेबुद्धिः परंजायते ८१ इतिचिंताकुलोगस्त्यरामास्नेहतमर्भकं आहधृत्वाकरंतस्यविनयेनैवसादरं अथोवाच विवाहायत्र
यत्नाद्यन्तृतोमयतिनाखलु अयंकिलातिसंतुष्टः शिवपूजनतत्परः एतदाज्ञानुसारेणवर्तनेशिवपूजनं एवालिंगार्चनेनैवनीत
मेतन्नजीवनं मुनीनामपिदाराणामस्त्यवाहिपरिग्रहः शिवार्चनादिधर्माणांदारास्तेनविरोधिनः दारदारानुयोगेनहारसेवात्र
वर्धते (हाराभहारकरणेदारास्युरधिकारिणः दारैर्दारसमायन्नैः सितभूतिविभूषणैः रुद्राक्षमालाभरणैः धीरैः सुखमनुष्ठ
मं ऋतुकालेषुदाराणांसंगोपिसुखदायकः तत्करवंशंकरोयेतियन्मनः सतुशांभवः लोकेपुरुषवानास्तिवदारपरिग्रहः ह
इयंतेसकुटुंबास्तेमुनयः शिवतत्पराः इंद्रादयः सुरास्सर्वेसदाराएवसर्वदा अहंसदारोविप्रश्चशेषाद्याश्चकुटुंबिनः १०० कु
मारोगणनाथश्चवीरभद्रश्चभैरवः नंदिकेशश्चभृंगीश्चतंडिश्चरिटिरेवच १ रोहिणीप्रमुखाः संतिचंद्रस्यवनिताः खलु छायास
र्येस्यरमणीवह्निःस्वाहापुलोमजा वाणीमेरमणीविष्णोः कमलारमणीखलु पन्नगेंद्रस्यमहिमालोकेवलाखलुसुंदरी तस्मात्व
मसियत्नेनकुरुदारपरिग्रहं कुरुमद्वाक्यविश्वासमन्यथानोभवेत्खलु यागदानादयः सर्वेधर्माकार्याःप्रयत्नतः भार्ययासह्यो
गोत्पिनविरुद्धस्त्वयासह ५ बालकउवाच अलंदारैर्धीरैरलमलमपारैरपिधनैरलंदानैर्योगैरलमलमशेषानुसरणैः परंहारं

लिंगं स्तिमितभासितमथ्यस्य शाश्वतं पुनस्तस्मै तावच्छरणमिह तन्मे पुनरपि मरणे समुपस्थिते न हारेणि कण्टेपि स्थितिवारणं कृतं किं
कुमम्माभरणं कृपया ह्रदके कण्ठे धृतं नैवेत्यनुधावनं कृतं किं परदारपरिग्रहेषु बहुधा दुःखानि भुक्तान्यहो नीतं जीवनमेव तेरनुदिनं त्रा
त्तिश्च नीता तरा आयुःक्षीणमभूद्वृथाति सुरतैः दारादिरेरन्वहं मोहेनापि मुहुर्मुहेशाचरणाभ्यां लिंगं तं न वहि नित्यं कुंकुमकेसरा
दिसहितैः कस्तूरिकाकर्दमैः कर्पूरद्रवसंयुतैरपि लसन्नीहारनीरैरपि श्रीखण्डद्रवसंचयैरपि मुहुर्नारीवरोरोजयोः सेकेनैव कर
श्रमोपि सकरस्तुंगेन लिंगे कृतः हारैरप्यनुहारदारकुचयोरावेष्टनं कल्पितं मंदारामलमल्लिकादिकुसुमस्रग्वर्षिता तत्कुचौ दृष्टौ तौ
दुरदृष्टतो मुहुरहो दृष्टं न लिंगं मया तुंगेनार्मदमल्लिकुन्दकुसुमैर्बिल्वीदलैरर्चितं यावत्तासां तरुणीगणो मुहुरहो शय्यामशेयास्तदा त
संमर्दवशात्कथंचिदभवत् आयांचलेवस्थितिः तस्मादप्यवनीतलेनिपतितं हा सीत्काराघातनैः साकं शंकरलिंगपीठनिकटेनैवाभवं
लुण्ठनं दुग्धं गोघृतशर्करादिसहितं सौवर्णपात्रस्थितं यन्नारीगणपीतशिष्टमभवत्तत्पीतमत्यादरात् तत्रोच्छिष्टमतिः कदापि न म
मोभूदेव भूयः परं तत्पीतं न तु पीतमेव सुखदं रुद्राभिषेकोदकं तन्नारीजघनोदरान्तरगतावर्ने पिगर्तेष्वभ्रमन्नत्रप्रसरः पुनः पुनर
होपापैरपापैः परं तुंगलिंगमुमामनोहरवरं खाजलालिंगितं बिल्वीपल्लवसंकुलं च न मनागस्पृष्टं मया १२ हाहा हा बहुजन्म
संचितवयः पुन्नागनालिंगनैर्नीतं जन्म कदापि लिंगमसकृत्तुंगं तु नालिंगितं बिल्वीकोमलपल्लवैस्सकमलैर्नाभ्यर्चितं न स्मृतं
न स्पृष्टं न विलोकितं च न नतं नाराधितं वा मया अद्यायं मतिरस्पशं करतपालेशोन जाता धुनाविद्योमास्तकमतेः पुनर्मरियं दृष्टिं च

यात्वन्वहं कस्मस्मात्करवसाधनं विषमिवान्नगागन्नासंगमस्याज्ञेया दूरतरत्व शांकरपुरीवासेननेयेवयः भुक्तेवांतमनुस्मयांद
धियुतं क्षीरान्नमस्यादरान्मोक्तुं नेच्छतिमानवः पुनरपिप्रायस्तथैवागनाःस्वकास्तद्विषयस्पृहांतुनकरोत्यत्र पुर्वोतं किंवांछासंभ
वतीतिबुद्धिरसद्धृतमढस्यवाकिंत्वसा नेवादांमदावाहृदमपिसद्धृद्धायद्दिमुहुर्मुहुर्भुक्त्वात्यक्त्वापुनरपिनवांताशाननिंभा पुनर्भो
क्तुंवांछत्यपिसुकृतपाकेनविषयः परित्याज्यः पूज्यः पुनर्गौरीमहेशाः पुनरपि ॥१६ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिव
रहस्ये तृतीयांशेउत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामपंचमोध्यायः १६ याज्ञवल्क्यउवाच इत्येतद्वचनंश्रवाहजनितो
साहोपितेकेवलं अत्याहारपरिग्रहोद्यतमतिंकर्तुंपुनर्नोलकं प्राहानंदजलाकुलोन्नमनतुलिंगार्चनाभ्युद्यतंबिल्वीकोमलपल्लवै
रभिनवैःशीतैश्चरेवाजलैः १ अत्रेयोवाच यद्यत्स्यादनुकूलमेवसततंतत्कालकालाचनेग्राह्यंतस्यपरिग्रहेह्यनुदिनंतत्सेवनं
नापिकिं तस्माद्दारपरिग्रहोपिनदुराचारःसदारस्यतद्दारस्यापिदुराग्रहस्त्वनुचितोदारेषुधीरेष्वपि इत्याकर्ण्यविधेर्वचोह्यनु
चितंमत्वापिनत्वापितं हृत्वाचलसिंधेर्यमेनसमुद्गः हैलवद्दारेपूर्णा स्वत्वामोहारिंपुनःपुनरपिस्मृत्वैवतांयातनांमुक्त्वामुक्तिवि
रोधिनंस्मरहरंसंसारहारःपरं ३ बालउवाच गौरीमनोहरपदांबुजमादरेणवंदेमुकुंदनयनांबुजपूजितंमे आनंदसुंदर
मरंदविनोदधाराधाराधरंसुरवरमात्रमुहुर्भजामि उमाकुचतटस्फुरत्तरविशालनालोकनाप्रसन्नहृदयंधियासदयमिंदुचूडं
मृडं उमापरिवृढंभजेमदजनमात्रदत्तेप्सितं स्मितानननमनामयंप्रियमुमासहायंमुदा हारायामपकारकःखलुखलः कोवाहरा

पु

पि

राम:

२१२

राघनध्यानानंदनिमग्नमेव विषयै रुद्विग्नमेतामिवत् कर्तुं वा यन्नैतेततस्त्वमपि चेद्वर्डुं तुं प्रवृत्तस्तदा गंतव्यं ममतावदत्रवसतिदेवाव
सानावधि ९ तुंगानि लिंगानि मनोहराणि हारावयपाराणि विहाय को वा हाराद्दरस्या दमरत्ववां छां जहातिकिं मृत्यवशः शिशुर्वा
करतलकनकाति चित्रपात्रस्थितमपि दुग्धमपास्यदिग्धमाज्यैः अमधुरमतिदग्धदुग्धवद्ध कथमपि खर्परमर्पये न्मुखे किं किं मुग्धाम
धुराधराधरसुधाआराधराधीरमेसानासावदनांतरंलगरलमूरूपाकपालाकुला लालासाकुधियासुधेति विदिताधिग्धिग्गपाविधे
धीरावामपिहारनामसुसुधापानातिपीनात्मनां पुरांनारीपीनस्तनगिरिविहारेण कुधिया नहाराचाराणामनुसरणमार्यैणानकृतं
नवातुंगलिंगं कथमपि चशैगांगनवजलैर्नचैर्बिल्वैः पुष्पैरपि सच्चूदपिहूतंपूरितमहो १० मुहुः कोवावांतं पुनरपि गृह्णातीति करुणापरित्य
त्कावक्तुं सुमुखयततेदुर्मुखमुखः भयंकुत्राः सह्यः कथमपि वधूसंगविमुखः सुखीलोकेशोकोनखलु नृपदारापसरणे ११ पुरी
षकुहराञ्चिंतयदिनमत्र कुंउतदामतिः किमितिज्ञायतेभगतिनानुरागान्विता यतस्तद्भयान्वयः सपदि तद्वधूसंगमसत्तावदति
कुत्सिताभवतिकुत्सिताभीप्सितः १२ यतावधूनांविविधाकथापि मतानमेतावदतः कथं वा मतिर्वधूसंगतिगोचरास्यादिहापि
ह्वारस्य ममाधुनापि १३ लज्जासागरमज्जनैरलममलंनालं किमद्यापि मे कुंभीपाकविलोकनागतभयाधाराणवासंजनैः नेत्रांगेज
नमंजनाचलनिभध्वांतप्रवेशानमय्येतेनाप्यलमथरुः खलु खलैर्वा लामियोगेरलं १४ कालकालकालकालालुवेलुलिंगं तुंगेशा
गमर्चयामि इत्येषामेबुद्धिरस्तु नवृद्धाबुद्धिर्नारीसंगमंमास्तुमास्तु १५ नदारुवारेघपिदोलदारेघनोलदारेघपिदुर्मतिर्मे

मास्त्ववमास्त्वव पुनश्चमेस्तापुनश्चमास्त्ववपुनश्चमास्त॥ १६ करोमित्रपथ्यंपुनःशिवपदांबुजेध्यजस्तावध्रुजनमदुर्जनोत्जनतया
विहीनेवने वनेपिनभजसतः सजनताभिमानेपुनःनताभिरनुवर्त्तनेसहसमृछतिस्वछधीः भवतिनहवोमुदुःजगतिदारभा
रादराःप्रमातुयमभदिरंयमभयातिवाताहताः स्वकीयहितचिंतनंविहितमवसर्वात्मनाततस्त्रिनयनंपरंपरममुक्तिरंप्रार्थये १८
अतःपरमहर्निशंगिरिशमेवविल्वीदलैजलैरपिसुधौतलैरपिनवैःसमाराधये विमुक्तिमपिसाधयेयमभटानपित्रासये वि
हाययुवतीजनस्तनधनापकारंपरं महाप्रथापावसरेपलाशशरीरसंगेनसुखाभिलाशं उत्तुंगरंगागमितलिंगसंगादानंदसं
गाभिनवांगसंगः ककसंसारभारापहारोद्यमोमेकदारानुरागानुकारोद्यमस्ते कसर्पादिभीतोपिसर्पानुरागप्रकारोपकारानुरक्ता
नुरक्तः २१ अस्मचातिमनोहररत्नरुचिरः सिंहासनेधिष्ठितःविंबोष्ठांकुरतेमलाकुलजलावात्तोधिवासेततः नेत्राशंकरप
जनाद्यतमतेहरिमुहारमुवातसाहारविचारचातुरतरैरेवनितश्चचुरः नरारव्याहारैरिदमपिविनेयंरवलुक्योमयाश्रेयध्ये
यंशिवचरणपंकेरुहरजः मुकुमेयंमेयंमुकुरमिव मृत्यंजयपदंप्रदांधेःसिंदूरप्रवरगतिनिंदाकरवरेः पुरायद्यद्रक्तंतदपिन
मयाविस्मितमहोमहादेवध्यानस्मरणपरिपाकैःस्मृतमपि भयोद्भूगायारंपुनरपिनतद्रागरचनाचिरंसक्तंसक्तंपुनरपिनतत्रा
दरमतिः न्नतीलोकेकोपिप्रभवतिहतीतोत्तरहितस्मरारातिध्यानप्रवणहृदयःपुण्यनिलयः नवाराध्यमत्वाशिवभजनचिंता
मणिधनाःक्वचित्संतःसंतित्रिनयनवनेविल्वजनने हरहूर्वांकुराहारोहोराधीरोमनोहरः हरस्मरहरेत्येवस्मरन्कालंनयाम्यहं

१८ नूी

रामः
२१९

२६ पुनःपुनर्दारपरिग्रहाय गुराग्रहस्तेनानुबंनोयतस्ते नवस्तकस्तुरिक्रयासक्तानंमुक्तापिशास्तापिनतस्समान्या २७ अभिमान
विहीनमानसानांनजनानांजनताप्रवेशवार्त्ता अतएवनिरत्तिरान्तितः परिवृतेनपिनदारसंग्रहे ग्राहग्रस्तेवातिदुस्तरमहासंसा
रसारादरो दारग्राहविमुक्तिमिच्छतिपरंभमंडलेकोप्यतः तस्मान्मुक्तिरपेक्षितैवसहसादुष्टात्मनांदुर्गतिः किंनामध्धरिलोलजंतु
सदृशोदारानुसारीजनः दारैर्दूरुयायातनारवलुमुहुर्दारानुषंगैसुखंनस्वप्नेतिमहाप्रयाणसमयेतेषांनवानन्पितः सावार्त्ता
विषवद्विभातिनविषंपातुंप्रवृत्तोपिकिंजीवामीतिसदापिदारवश्यासाजीवनाञ्शाकुतः ३० यत्रक्वापिनयामिजीवनमिदंरेवातटेकंव
लंध्यायन्कालविलोचनंमुहुरहंतंकालवालंजलैः रुद्राध्यायजपनलिंगममलंसंसेचयन्कोमलैःआरक्तैर्नवबिल्वकोमलदलै
रभ्यर्चयेनशंकरं आयुर्नेयःसायमारभ्यप्रभृयाप्रयाभयःप्रजनैनवर्शंभो तस्मादायुर्दारभोगैर्नेयं तद्धागार्थंतद्दिनेनोपयुक्तं
३२ यायानयायामिनीनाथचूडध्यानेनैयायामिनीनेयमन्या एकाकारासानदाराप्रभोगेयोग्यायोग्याशंकराराधनेसा नरथारव
लुजन्मयापनेयमहृतावसरायनायुरस्य नचेमरसमानमायुरलंतदिदंदारपरिग्रहे वृथास्यात् नदारोपभोगसमयःपरिकल्प
नीयः कोवातवाभिमतईश्वरपितन्नविघ्नः सर्वोपिशर्वभजनेनविनयएवकालोयमायुरपितन्नवृथानभयः यमभटपदृदंउभि
डिवालज्वलनकुलाकुलेचतस्रोहदाराः हरहरहरहरइत्यपारहारव्यतिकरनेयमिदंवयःप्रियंमे ३३ नमास्कमास्तमममदारपरिग्र
हेच्छास्वेच्छाविहारहरहारपराक्रमस्य कोवासुधामपिविहायमलाचानेच्छास्वच्छंदवृत्तिरपिसकरदारवृत्तिः आकंठ्यदमेध्यमात्र

मत्रानंदांतःपुनस्तसुनः स्वीकृत्सोदरदुर्विकारक्षरणांकर्तुंप्रवृत्तः कुधीः कोवातेवदरहारहारानिकरव्यापारधीरःपरंहारोवांछति

चेत्तुराः परमेताहारेममास्त्वादरः दारव्याहारवीराःकतिचिनकतिचितमारसंहारहारव्याहारासारसारप्रचुरस्थिरकथामात्रवि

त्राःपवित्राः तत्राद्यैनुप्रवेशोममभवतुभवत्प्रभागप्रवेशोननोचोकाननात्रोधलुहिनमितिमशंकराराधनेछा इछाशंकरप

जनेयदितदाधन्यंतराशुःपरंनीहाराचलकन्यकापतिपदांभोजान्तेजीवनं यथातस्यरूपजेननचमयान्येयदिनसादरंतत्रदृर्दिन

मिस्येवेमिवदुर्धायास्मिन्ततश्चितनं कोवासंततमंतकांतकपदांभोजान्वेननादरोत्कर्तुंवांछतिसंचिन्ताघविलूपेतावच्चादिछामवे

त् अस्माकंदुरदृष्टकष्टविरूपस्यैदंपरंसाद्रंयदृवातरं तुगलिंगमजलंबिल्वैर्दलैर्वाजलैः सुधापानैःपात्रैःपुनरपिसुधांमेव

कलयन्परंक्षारंनीरंपरिहरतिदारानपितथा कथंवारंवारंपरिहरतिहारंपिनमुहुःमहादेवंध्यायन्मुहुरमृतरूपंमुहुरपि ८२

चिंतंतावद्दुमास्सहायचरणध्यानायथत्कल्यितंतत्किंधावतिधूर्तजवधूःसुगांगसंगेछया नायंवापिसुधाकरोविषकरश्चित्त

तथाशंकरध्यानाराधनसाधनप्रवणमथतस्यहारारतिः हाररतिदारुणयातनायास्तावत्रकिंस्यादितिवारणाय व्वनाधका

रापगमेपिचवस्तुनभानुभानुग्रहणायशक्तं हारधणामास्तधनेषणापिशिवेजपावेतान्तरायाः स्याद्स्तेतनास्यशिवंत्रि

वानिशिवोपिदास्यत्वनुजारमेव त्रिरहरहरेतिमेमनसिहारनामामृतंमहेश्वरकथारसप्रसन्नसिद्धिर्दृढःप्रदेपदंनतिपरामिदं

भवतिसंपदांतमदंतेहवमुहुरादराशिवपिनान्वहंसादरं वृथाकिंमितिनोमतेवदवयःप्रियंतवयःकियत्किमपितनवानकृतमे

राम:
2.95

वपुष्पंमुहुः नेतन्महनीयतात्वयिकृतार्थाजन्मनेहतेहृतमतंपरंकुरुमहेशानार्त्तीविधे नवापीवाणीनांस्मरणमुचितंते
श्रवणमथ्यतस्तावद्गौरीरमणचरणांभोजभजनं धनंयावज्जीवंशिवशिवमहेशेति विलपन्नवरेरेनातीरेचरस्वरविचारेसलमलं
अकस्मादेतस्मिन्पततिचशरीरेपुनरिदंक्ववारेवालिंगंभसितमपिबिल्वीदलमपि क्ववायंव्याहारोहरहरमहेशेत्यविरत
तावृथामुंव्याहारंपरिहरहरशशांकविधे विधेरपिविधिर्विनाविविधशंकराराधनप्रसाधनसमाधयःप्रभोवितुसमर्थाअपि
अहोक्किमिदंमविकारमयानैवस्थितैर्वैस्थितंमनःशरणमेंविकारमणपादपंकजंमम ५० वेनवलकृताशालप्रभवप्रतिप्रणम्रिया
विराजिततनुःशनैःअनशनैरहंशर्वरी नयामिशिवपंजपाशामनहृतभीतामुहुःमुहुःमुहुःरनुक्षणंभवतितेनेनायुःस्वयं
५१ क्षणार्धमपिशर्वरीरमणखंडचूडामणिंनिधायहृदयांबुजेभजभजाद्यमृत्युंजयं हरस्मरहरामरप्रवरशंकरेतिस्मरन्
जपन्नपिमुहुर्मुहुःकलुषकालकालंविधे कल्याणार्णवरवशंकरइतिध्येयःसकल्याणदःकल्याणीरमणोपिपुण्यकरुणाक
ल्लोलपूर्णार्णवः तस्मिंश्चेतसिसंस्थितेस्मरहरेनस्मारवार्तादरोदाराणोतुकथातिदूरतइतिस्रात्वातमाराधय नेयहरकथाम
हेश्वरकथायद्वाशिवाराधनंयद्वापन्नगभूषणस्मरणमथ्यर्धेदुचूडार्चनं यद्वाशंकरपादपद्मेस्थितिरतस्याज्यावृथासाकथालिंबै
रभजशंकरंकरुणयादयाधिदैवतपरं हाहाजन्मवृथागतंवद्कुविधेःपुल्लैःप्रसूनैर्नवैःबिल्वोकोमलपल्लवैरपिशिवानाराधितोन
स्मृतःरेनातीरवनेवनैःसपवनैःपात्यापुरायातिकिंदुष्टकालकलितरवनेभवहरोभावापिनालोकितः दुरालापःप्रापःप्रचुरतरहारा

द्विविषयःविषप्रायःप्रायःकथमपिनचित्तंमथयति कथंमोहान्नृत्तंमयिनिरपराधेसतिमुदाव्यथारोपंकर्तुंकथमिहसमभ्या
गतइति अतःपरंकिंनभवंभजामोनिशावसानेस्मरत्रासलाय पूजाविधेयाविविधोपचारैःबिल्वादलैर्वाविमलैर्जलैर्वा गता
रात्रिर्व्यर्थाव्यथयतिमनोनोपृथगयंविधिर्लेशोभयोविधिरपिविधिर्हाव्यथयति कथंवारोभाग्यंभवतिपुरुषायुःक्षयमपिप्रया
से नत्वाबद्धैरिशाभजनेनाभवद्दहो अहंकारःकोपगिरिशाभजनध्यानविधिभिःप्रवृत्तस्यास्यापिक्षणमपिनभालेक्षणकथा नवा
तुंगेलिंगेनवकमलबिल्वैर्नवदलैरखंडैरभ्यर्चावतवतवयःक्षीणमधुना महामृत्युःपश्यत्समनिशमिशार्चनरतानजातोऽभौने
तेशिवचरणपंकेरुहरजः अनेनेतिप्रायःकुगतिरहहाहाहतइति व्यथाचित्तारूढाकथमपिनबोढामवसिम १६ महामोह
स्यायंकथमपिनकालेस्मरहरा हरस्मर्तव्योमेयमभटविभीतस्यननिशा प्रेगतुंगंलिंगंसमतमपिमहापातकहरंसहारंहृद्ये
चेत्सकलदुरदृष्टक्षयकरं करोमिकरवीरजप्रसवमल्लिकामालयानलिंगपरिवेष्टनंकमलकुद्ममंदारजैः अमंदजलधारया
पनुलवंकिमाशापटापटुभोसितभूषितोविगतपापतापोऽधुना गतंबतविपिनेनवांबुजदलान्यानीयलिंगंमुदातेनापर्यंपुनःपुनः
श्चभासितंभालेविलिप्यामलं हत्वानाद्यमहास्त्तवंचगिरिशंनत्वालिभन्नयामुष्क्ःभाशांभोभगवन्भवेतिबहुधाकालंनयाम्यार
रात् कंदर्पोद्भुतसर्पदलनोपायोमयालंकृतःकोयंचेतसिशंकरस्मररिपुःपापापहारस्मृतः तस्मिंश्चेतसितिष्ठतिस्मरकथाका
काकथाचावधूपीनोत्तुंगकुचांतरालसुरतःस्वेदापहारस्यच नारीकुचारुगिरिशोस्मरहारिहारभारापहारचतुरोधिकरोममाभूत्

राम:
२१६

२१६

तेनानुवेलमनलाचलरूढयातमीतानुभूतविषयोविगतस्पृहोद्य मुग्धाधरामृतरसप्रविलोभमूढो गाढांधकारकुहरानल
लालयाहं ततःपुनःपुनरतोस्मनतत्रवांछा किं वीरिपादकमलास्मरयेति वांछा। नारीघनस्तननिपीडनताडनाद्यैः सांगा
रलोहरमणीस्तनपीडनाय संताडितोहमसकृद्यमदूतचंडज्वालाकुलैरिति न तत्र ममास्ति वांछा। रंडामंडलगंडमंडनमुखच्छ
याछटालोचनेनेव लोकस्य तथापि सा यम भटाटोपात्रैने क्षेपते आकल्पं खलु यातनाखकुजनसातः क्षणार्धमुखं तत्कृताचापि
कटाहवन्हिनिकटे लोकोहतिव्याकुलः काबालानिजलीलयानकुरुतेस्वाधीनमेवाधुनालोके तेन न पारवश्यमहिंतेतानलस्व
तंत्रस्यकिं तस्माद्भूरतएवतस्मरिणयापक्षाविरूपाक्षमरुद्राक्षामरणस्पदक्षतनयानाथोप्रियं यस्मे ते पिकालापप्रायेस्तरुण
तरुणीगाननिनदैर्वयानीतंनीतंधनमपिधनेच्छाधनमपि मुहुर्ध्यातं ध्यातं न पदमसकृत्कुलतनयापतेर्भूतंभूतं पुनरपि न त
त्रास्यतु मनः ७० आरक्तामलबालविद्रुमलताबालाधरे नादरास्तेनस्यादवत्रावत्रोपरायेसंसारशिवेशीवावत्री। तस्मात्त
त्सरिहारएव वरमिसस्पास्तुधीमें विधसाधीत्वावदिहाधुना विधिवशाद्भाता पिसाजातुन कांचीकांतिविजृंभितत्रिवलिका
संस्थापनैजीवनं नीतं तनतुयातलातनुरभूत्तावत्तनुस्तापतः तसायापत्रामायकायमसकृत्सापायमेवामयेमत्वाशंकरपज
नोत्तरमहंसक्षेशिवेस्पत्त्वरत्न मायापूर्वेभवेषुदोषविषयैरथोहृत्वादुरैत्रोभुक्तासातुनगोचरापिवचसालज्जानुवादेनमेत
दूपीफणावंधनेन बहुधा निर्बंध एवाभवत्तत्कालेखलुकालकालकरुणानासीन्मनागुन्मानसी हेमत्तेभमरालराजगमने हे

चंद्रबिंबानने हे नीलोत्पललोचने विवसने पश्यतीति नीतं वयः तेनात समहासिनापि रसमाछिन्नेति हरं करश्री विश्वेश्वर पाहि
मामिति जपेत्कालं नयामः कदा ७४ अमंदानंदसंधाम स्मनकंदले कापि तरुणी मृणालांत स्तंतुतुल्यवसना सापि रमणी मुकुंदे
ष्टापुष्टा किमिति बहु कष्टात्तु भवतः अनष्टा संतुष्टा कथमिह पुनस्त्वं मनसि चेत् विषप्राया प्राया भवति युवती कापि युवती सुधा
प्राया तावाद्या शिवभजनहीनानुसरणा द्वितीया सा गौरी रमणभजनं भाजभजनप्रदी या सा बुधैः स्मरतापिनी बाधहरणे काचा
स्याकिरिशो यहारकरव्यापारमात्रा दरा हारत्वं समुपस्य हारविमुखानी हार हारा दरा रुद्राक्षैरपि भस्मनापि ललिता भस्मात्रि
पुंड्रांकिता सा लोके खलु दुर्लभैव तरुणी कामेस्कामप्रिया कावा लोचनगोचरा न तरुणी कामातुरा कामिनीनिष्कामानपि काम
साधककरा कामातुरान्कातरात् कर्तुं वांछति पंचबाण रमणीतत्प्रायासंरक्षणे तावत्सातिविचक्षणा वक्ररूपा कांतत्र तस्याः प्रिया दू
रे सा तरुणी वनेपि तरुणी वार्त्तां न मेरो चले सा नारी शबरी नराधिमम्मृगव्याधस्य सा स्याप्रिया नारीचारुगिरा नरापि निरयं तं घोर
वं या स्वतः सा तस्मिन्न धमत्वमेव कुरुते तस्याः स्वभावस्तथा सुधाकरकराकारं यदिवमहिरं सुदरं जटातु रमणी मणिश्चरणताडनापी
डितं करोति रमणं ततः परिणाययपिन प्राणिनां सुरंक्षणमिधीति मे मरणमेव तताडयो: अमंदमदनव्यथा नगिरिकंधरा वासिना
मसारकथाभक्ष्यः रूलपरा जिह्वा स्यासनैः अतः कथमनुक्षणं स्मरहराचेनाराधनैः नयामि न सुदा वयो मुकुरमासहाया श्रये
८१ कपोलतटदीर्घनयनानुविलोकनेन नीलोत्पलांचितकपोलतलोपधानैः नीतं वयः स्थिरतः पद्मिंदुमौलि लिंगोपधानरचने

रामः

(२१)

ननयामिकालं ८२ कः कालोपिवराक इत्यपि मनः कांतकाराधनैः नूनं मे भवतीति निश्चितमतः पंकेरुहे शंकरं निःशंकं समु
पास्महे मुहुरुमाकांताभिशंभो धाराममृतं पीत्वा पीनवपुस्ततोतकरिपुस्तकैव नारीस्पृहां नरीमारमनोहरेति चतुरो हारानतस्यां
रतोयस्मान्मारिरिपुः प्रकुप्यतिरिपुः प्रेमास्पदंलास्पदे प्रीतिस्तद्रिपुपुंगवस्य च ततो नरीनमेराचत्तहारस्येति विचारितं पुनरिदं
किंवा विचारास्पदं वितानयत्रासीस्मृतकररूपं दिगबला ग्रीलावाप्यारवाजलविमलमूलालि विपुला इदं लिंगं तुंगं विविधमु
पधानं धनमिरंकैरादिस्सेवायेमम भवति भाग्यैरिह विधे अधुनापि वधजनानिरोधसदनेतद्दर्शनानुलोकनेन नकिमस्यस्योपिया
तिवन्हौपतितेनीरपृथलवद्वृथाहो अहोनिराहारोमिहिरकरतृप्तः प्रतिदिनं प्रतप्तः पापौघः स्मरणादहनेनाथतुदिने शरीर
त्यागेनाप्यचिररुचिधारातिरुचिरा वराल्नारी धीरां कथमपि न पश्यामि मनसा संसौख्यकदर्थितः कथमुमाकांतार्चनाराधनामा
राधारहरानुरक्तमनसां संगेरसंगे पुनः लिंगाराधनमेव तावदधुना कर्तुं प्रवृत्तो मुहुः नानंगज्वरसारकातरतरो नारीं न पश्याम्य
पि नारीतुंगकुरंगलोचनचमत्काराकरावीक्षणो क्षीणा तावदहो वयः कियदपि प्रोत्साहकालोकनैः लोलोकेष्वपि तद्विलोकनमतिः
न्यूनान्न नमुहुः नेहो भूतविभूतिभूषितवपुः भूयोपिभूयो भुवि आसात्वातायनवातपातनीताननरीयोन्नतनीविबंधाः बंधा
युजाता खलु दृष्टिबंधः यमालयेताभिरतः परं किं वारंवारं वारनारी विहारैः मायापारासारस्रूपेः सपापैः नीतः कालः कालकां
लोनुवेलं कालं कालनार्चितः कारुभ्रतेः नवातपातानपि जातु सुंदरी घनस्तनान्तः पतितान् उपेतान् मनोनमे वांछति तुंग गंगा

तरंगलिंगानिलबाललोलं ९८ रवातीरसमीरनीरतरजापापप्रसन्नार्चितं तुंगलिंगममंगलानि हरतीत्यत्रांगनांगानिलः ना
यातीति मुहुर्मुहुः हरमहादेवेति कालं नयन्नयत्राधावधिकालकालकेलनं मन्ये धनं जीवनं भनल्पसंकल्पविकल्पनैर्वाकुली
लयालंकमलाविलासैः वारांगनापांगतरंगसंगैः अनंगमातंगहरं भजामः अभ्ययोमरणाक्षयेतुरमणीनिर्नोभावयोर्यत्राबो
धीरमणानुवर्णनमुदा कर्णेकरोत्येवनन नैवांगेभासितं करोति नमनाशु द्राक्षमालांगले लिंगमंगलदाय कंनहृदये विल्वानिवाकिं
तया दूरादेवपतिं विलोक्य पतितं देवान्मतं चावृतं दूतैर्नतु मुपावृत्तेस्त सुरताभावानुलापरता पश्चात्काम शराकराकुलनभः सं
गुप्ततद्रेदनातद्भिन्नाजरयापिपीडिततनुः जारवरं पश्यति ९९ उमासहायः शिवपजलं बभूति श्वरद्राक्षविभूषितं च यथाहि
तायास्पतथाहितायमाता नतोतानबरांगनापि मुहुर्मुहुः कुंकुमपंकगौरगुरुस्तनांतर्गतहारभारः विलोकितो मारविहारकाले
कर्पूरगौरानहरस्मृतापि उन्मत्तापिकरीकरणविमलकुंभस्थले ऊर्जितमुक्ताजालककल्पेननतरुणीवक्षोजतुल्यमुहुः धूलिं
प्रक्षिपतिस्ववानचरयोर्हाराक्षिपोत्पाहतानाक्रोशत्यपिहाहताहमितिकिलज्ञानेननायिमे पुरानरीतं तुंगभरकराघातनफल
गजत्वंसंप्राप्तः पुनरपि कुचाभेनशिरसा मुहुर्मुहुः रवं किंनस्वपि शिरसि धूलिं क्षिपतिकिं ततोनारी दूरे विहरतु मनो मे शिव शिवे
१०० उमाकांतानं तान्यपिममदूरं तान्यघकुलान्यपारब्रह्मांडप्रलयसमकालान्यपिमुहुः विनष्टान्येवाद्यस्मरहर विहाराकरवर
वेरेरवातीरस्थितिमितिमहाहारनिकरे शिवशिवशिवशंभोचंद्रमौले स्मरारे हरहरहरघोरापारसंसारभारे परिहरपरना

रामः
२१८
कुडतान

शीसंगमंगारभंगंव्यतिकरखरस्वंपाहिपाहिस्मरारे शंभोमामकतामतिस्तवसदामय्यस्तुकातावतोहानिस्यादनुवारमेनदधुना
संप्रार्थनीयंमम किंचादेयमुमासहायतवकिंसर्वमिराधीश्वरोदातापीतिपुनःपुनःममनस्त्वय्येवगौरीपते. भूतिःफालतले
सितातिविमलेरुद्राक्षमालागलेजिह्वायांशिवनामचेतसिशिवध्यानंशिवार्चितनं भक्तिश्चाव्यभिचारिणीत्वयिमहादेवेनि
वासःसदाकाश्यांशंकरलिंगपूजनमतिर्भूयान्ममश्रेयसे १०४ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशे
उत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेनामषोडशोध्यायः १६ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्यउवाच इतितद्व
चनंश्रुत्वाविधिर्व्याकुलमानसः राजापिराज्ञीकन्यापिव्याकुलाकिमभूदिति अहोकस्यापवासमयोनाद्यापस्याप्यपागतः कन्याया
श्चविशेषेपाकिंकर्त्तव्यमतःपरं अस्यदारापिधीरापिहारावीरापिसुंदरः पवरकान्वितस्तावद्वरोयमतिदुर्लभः सातावद्यवतीता
मन्मदनज्वरपीडिता बद्धाकमलनालानांतंतुभिःशीतलैःपरं पश्यंतीचित्ररूपाणिपुरुषाणांपुनःपुनः तन्नपश्यतितच्चित्रेतन्नु
ल्याप्यधिकस्तुन मनसाकेवलंध्यात्वातंपंचशरखंडिता खंडितेवातिविमलासाबालाकमलानना नावापनिद्रामुद्रांचपश्यं
तीसापुनःपुनः इतस्ततोपिदिङ्मात्रमन्यद्रूपंविपश्यति सिनीवालीविधुकलाकोमलाविमलाकिला सावालाकमलेनाली
कमलैरपिलालिता नक्षीरस्थाननीरच्छानाहारेच्छातरामपि हारच्छानतुनीरच्छानतुनीहारकरस्पृहा नीहारकरदूरतःकरतलाभि
घातेरलंनततनकराःपरंशरवरपरायामिनी यमानुसरतीयतःसरतिसाशरीरंपरं हरिष्यतियमस्यसाहरदयाविहीनमनः

तल्पान्यनल्पानलरल्पकल्पान्यमंदकुंदछदसुंदराणि मंदारमाकंदमरंदधारानीहारधाराकरकाकुलानि सानांबरंपश्यति
दृश्यमानेविहायतावद्वसनंनिशायां आशाविकारंधरिहर्तुमिच्छां चकारधैर्यापगमेनधीरा अयंनतावद्रमणःसतावद्दूरेवरे
प्यारमणोभ्रमेति तल्पांतरापयापविकल्पमाना स्तंभेपिगंभीरवरस्वरूपे तांतानितांतमवनीतलमापबालालीलाविलासकम
लाकमलाकुलासा साभूतिभूषिततनुःशमनारकान्नामाशोसमानमनिशंव्यतिरम्यकार रेवातीरेसापिनीतातिनीता ततोरसा
शीतवातनवीता लिंगेतुंगेसंगतासापिदृष्टाराज्ञात्वष्टातामुवाचाहवालं ब्रह्मोवाच रेवातीरेपरंहारंस्हरीरंतुंगलिंगकं विभ
तिभासुरंपश्यतत्रायास्यतिशंकरः तदंगस्पर्शनेनापिपविगं गात्रमित्यलं ससेवनीयोयत्नेनस्पृष्टंचदृष्टंचयत् इतितद्वचनं
श्रुत्वासगतःतत्रबालकः विधिनातनराज्ञापिविधिनागेरिनस्तदा तन्म्हालिंसितभूतिभूषितमिदंवालेविलोक्यादरात् दूरेपापि
समारुम्भल्लुनिहतःसाबालिकांचलतां आघाबालविलोकनेनविमलापुलतिदृष्णापिसा साचोक्तसमुखंमुखनसुसुखाष्टंदेरमं
देहैता ततःपरंसबालोपिप्राहतंचतुराननं इयंह्यिवरतावालाकमलामललोचना २० ईदृशीदुर्लभालोकेफालललोचनपूजने
साधनंसाधनंनूनंधनानामपिसाधनं २१ इतितद्वचनंश्रुत्वाविधिःसंतुष्टमानसः राजापिबालिकासापिहर्षवर्षपरिप्लुता त
तःसोमेशांकुसाबालिकाफाललोचनं स्मृत्वास्नातविभ्रसापिभूषिताभूतिभूषणा ततःसोमेशलिंगसाहंगौरीमनोहरं पूज
यामासविविधैःउपचारैरनेकधा ततोहुकूलवसनाग्निपुंज्ञानिटिलालका द्विधाभरणसंपन्नाननर्तावर्ततेचरया सोपिवालःसंग

राम:
२१९

स्नात्वा भूतिभिः पितदियहः सोमेश्वरालयं प्राप सर्वसौभाग्यसंयुतः ततः पूजोपचरणं दापयामास बालिकां संजयो बालिका
यायमर्चयामासतेनते उपचारैर्बहुविधैर्दिव्यैः पंचामृतादिभिः उत्सवान्ते ततो बालां पूजयामास बालकः स्मेराननं स्मरहरा
चनतत्परैस्सा बालाविलोकमुहुरादरतो तिधीरा मंदस्मितेन मदनस्सवामुधेनवीतेन सा पिविरता विविधार्चनद्यैः सीमंतसिंदूर
विराजमानां त्रिपुंड्ररेखारुचिरानुफालां बालां विलोक्यादरतः स बालो नाबापधैर्यं मदनाश्रितो सौ ३० बाला लोचनगोचरा यदि
मुहुर्लस्यात्तदा धीरता पुंसां सापरिहृदैवलाभवतिचेत्तल्लोचना लोचने नलेचितत्वं वचुमनः पंचायुधेनक्षणं तद्धैर्यं यदि तर्हि विरे
निघ्नतास्सा रे वसवालना रूरुपितरमले खानुकूलावलानां कलनमशनहीनो जीर्णपर्णाशनोपि फलमपि करुते मः कामानुर
को विरक्तो न खलु पुरुषभावे स्वानुभावानुभावे रोमांचांचितकोचनाभ्रतनुभिः संभावितां भामिनी भावैर्भावजकेलिलालनय
नैः केवीजनैः सज्जनैः कैः संभावितमर्थमप्यनुदिनं व्यर्थं कथं नामथां सत्कातान्यकदर्थनामपि मुधा यद्दुर्जनानर्जितं परस्पर
विलोकनस्मितवितानसंवीतयार्विलोकनविलोभनैरपि मुहुर्मुहुर्धीरता गतेति स सरविजनो विरलएवमंदं मुदा स्मरा रस रस
चकः संखलु कोपिकालस्तयोः कमलामलं लोचनानुरक्तः स विरक्तवविरक्त एव शक्तः जविरक्त इवाहकामकालमिवंचणामिर
लहृतानतागी ३५ बालकउवाच कासि मध्यमवयस्यमध्यमे लोचने श्रफरगर्वमोचने फालमध्यमलमल्लसन्निभं इन्द्रभेभु
वनमंडले खलु ३६ अभिनवकमलेन नाभिमूले किमपि वरमभूतपर्वमेवं नतु परिकिमयं सरोजमाजिः मदनविनोदविशेषके

तुरव मेरुद्वयं क्वापि न दृष्टमेव तच्चंद्रैरखाभि रलंकृतं च अहो कथं ते भुजमध्यभागे रुद्राक्षमालावलयानुकूले बालाविद्रुमय
ष्टिकाकथमभूदंभोजपार्श्वे कथं तन्मध्येन वहीरजालरचना तस्मिन्नवबारत्निमा वालेंदुद्वयमस्ति भालनिकटे वेणी फणिःकाप्य
यं सृष्टिस्तावदिहास्य मूर्तिकरूपा भेदेन जाता त्वयि आनंदराशि सेरवायं नारी रूपमुपागतः नृपस्य प्रेमहत्त्वास्य महेशानुग्रहं त्वया
तदेतत्कष्टप्रभोकवलयं वधूरूपमासाद्य संध्यानबद्धा शिवाचारविस्तारचर्यैतु राशिप्रकाशायता वसन्नृपस्य यहो किं ४१ किम
=कोटि=पासितापं वितरति मुकुंमोहमसकृत निजापांगासंगैरनुगतगतानंगजियतेः कथं नीताकांतिमलिनदलनीलोत्पलगता
किमस्मायानस्यादिहयदिमेवलकुलजलं इत्यानंदवचो वीचिप्रपंचामपि बालिका विधाय हृदये मंदमनंगोद्रेकमाहसा कन्य
कोवाच पाणिग्रहान्तरमहं मदनोत्सवाय राकासुधाकरकराकरकल्पतल्पे आकल्पकल्पनधुरस्सरमेव सारमाहारसारमुपभुज्य
विरज्जरज्ञो इति तद्वचनं श्रुत्वा स्मेरास्यारा धुरस्सरं मदनानंदसंदोहसंवीतस्त्व बालकः ततः परं नाद्यसमाप्तिमाशुकृत्वासु खं
वेश्मसमाविवेश सा राजकन्यासुरदृश्यमान्यानवेद्वुरेखवजनाभिरामा साध्वित्वत्त्वेध्वनिभिः प्रविश्य स्वमंदिरे शांकरमंदिरं च सा
शोभनाचारविचारयुक्तान्वकारराज्ञीमपितामभिज्ञा सा राज्ञी तां विलोक्याशु हर्षवर्षसमावृता मंगलाचरणोद्युक्ता देवदुंदुभिनि
स्वनैः स राजाविधिनासाकं स्नात्वाधूल्य च भस्मना त्रिपुंड्ररुद्राक्षधरोयमौ सोमभ्यस्वालयं ततः परं महादेवमुपचारैरनेकधा पू
जयामास स विधिभिर्भुक्तिमुक्तिकांक्षया ततः परं स राजापितस्यवाहस्यचेष्टितं पाणिग्रहानुकूलत्वं विचार्येति प्रहर्षितः ततः परं

राम॰
२२०

समाहूय मंत्रिवर्गान्विशेषतः मंगलाचारसंपत्ति विचारनिरतो भवत् अलंकृतं च नगरं मंदिरं च विशेषतः अलंकृतेन बालेन
विधिना गंतुमुद्यतः ५३ सितछत्रसमाक्रांतकर्पूरनिभमादरात् विलोक्य राजा संतुष्टो रुद्राक्षा(?)रचितं विलोक्य बालकं तु
रंतयानेसर्विष्टमिणाभरणादुकूलैः आविष्टैः तैलधुरपीष्टमिष्टं प्रधानवर्गस्वतंतरदर्शी देवदुंदुभयो नेदुः स्वतूर्यध्वनिभिः सह
मंदारपुष्पवृष्टिश्च बभूव गमने सवे ; ततःपरं स नगरं नगरं प्रकरान्वकः विवशान गरावासे वासवैरपि पूजितः केचिद्विक्षिपुर्लो
जान्मंगलाचारसूचकान् विचिक्षीपुः पल्लवांश्च कुसुमान्यपि केचन मंदारमकरंदानां धाराभिःपर्यसेचनं कृतमवामरैः सर्वैः
नगरं समलंकृतं वितानध्वजमालाभिस्तोरणैरपि कोटिशः मुक्ताजालैरपारैश्च कृतं नगरमंडनं ततो दिगंतविश्रांततूर्यध्वनिवि
राजितं मंदिरं सुंदरं प्राप रत्नप्राकारमंडितं रत्नसिंहासनाकीर्णे सुंदरे शिवमंदिरे उपविश्यार्चयामास स राजा सविधिः शिवं
ततः परं मंगलमंटपानां सतोरणानां कुसुमान्वितानां विलोकनेनैव सुखं स राजा प्रापाम तेनैव सुरेंद्रवर्गः ततःपरं सबालोपि
दृष्ट्वा शंकरं मंदिरं पूजयामास विधिवत् उपचारैर्महेश्वरं राजा राज्ञीसमेतस्संतूतया कन्यकया सह चकार मंगलस्नानं तु
तद्विधिबोधिते नवग्रहमरवं कृत्वा नांदीं कृत्वा विशेषतः सिंहासनाश्रितं चक्रे स राजा बालकं मुदा मंगलाचारसंयुक्तां कन्यकां
भूतिभूषितां विलोक्य राजा संतुष्टो विधिना सह सादरं कथं देया कन्यकेयमित्याह स महीपतिः गोत्रसूत्रादिकं चात्र मंत्रपित्रादि
कं विधे कः संकल्पोऽत्र कर्तव्यः तमाह इति स्मतेर्मुमुक्षुः ६९ ब्रह्मोवाच शिवस्वरूपाय शिवास्वरूपा कन्या शिवस्य तु दत्तयास्त्र र

सर्वाभरणभूषितां रुद्राक्षमाला संयुक्ता

शिवसेवकस्य विभूतिपत्रं प्रयत्नतो भूतिविभूषणाय कन्याप्रदानेन महेश्वरो मे तुष्टो भवत्वद्य शिवापि तुष्टा इति प्रदेया खलु
कन्यका पित्रा श्रुता वरस्य स्वमाप्नुवंति यः कन्यकां भस्मविभूषणाय त्रिपुंड्ररुद्राक्षविभूषितां तां ददाति तेनाखिलभूप्रदा
नपुण्येन युक्तो भवतीति मन्ये धन्यं शांभवरूपपात्रमनघं भूतिप्रभाभाषितं कन्यारत्नमिदं मनोहरतमं देयं ततो दीयतां ए
तद्दानसमं न दानमिति मे सिद्धांतरवश्च वेतस्माच्छांभवदंपती महीरपि प्रायो हि पुण्यप्रदौ इति तद्वचनं श्रुत्वा ददौ तस्मै स कन्य
कां तदा दुंदुभयो नदुः पुष्पवृष्टिसमन्विता विवाहहोमसतिलाज्यहोमं चकार यो पाणिग्रहणं स बालः शशांकराजे वसरोहिण्यां
तां संप्राप्य स स्मरविहारभूमिः वधूवराभ्यां समुपस्थितं तं आनंदधारां समुपस्मलिस्रौ कृतानतिः शांकरमंदिरांतः सांबाय लिं
गान्वितविग्रहाय हुत्वा ततः परमुमारमणार्चनं च सायं शिवाय विनिवेद्य तमेव भुक्त्वा राज्ञापि तेन विधिना द्विजपुंगवेश्च संतोष
मापसवरं सवधूसमेतः तस्मिन्विवाहसमये विधये सुराजा हुत्वा ईप्सितं घरत्नसमन्विताभिः वस्त्रादिभिस्तदनु शांभवपुंग
वेभ्यः पूजां चकार सकलो स चवस्सलोयं चतुर्थदिनपर्यंतमेवमुत्सवसंयुतः यथाविधि क्रियालोकं निवर्त्य समहीपतिं राजापि
पाणिग्रहपोत्तरमुद्गः स्वानंदमाना भिनयैर्विनोदैः उत्साहयन्नवनिनायकालं स्वाभीष्टसिध्या खलु हर्षवर्षः ८० साराहीमणि
मंटपांतरगतेमंचे विपंचीयुते युक्ते पंचशरालि सुंदरशरैः केदादिभिः भूरियाः संनिवेशेन वदंपती मनसिजक्रीडाविनोदं सवे दं
ष्ट्वा स्मरसुखागतागतमतिमंदं चकारादरात् तयाक्त तावन्मदनोत्सवोपि मत्तस्मरारिस्मरवैरवारैः ताभ्यामहं शायसमर्पितो

राम: २२१

पिभ्रत्याप्रंमारमहोत्सवोपि ८२ ततःपरंपुष्टिरियंप्रहृष्टाजाताप्रवृद्धामदनोत्सवाय ततःपरंसापिवमारगर्भंशनैःशनैः
वृद्धिमवापगर्भः सागर्भचिह्नैःपरिचिह्निताभूः लज्जामवापस्मरचेष्टयापि ततःपरंसासुषुवेकुमारंकुमारकल्पंसुमुहूर्तयो
गे सजातएवाशुमहेशशंभोःपादौप्रणम्यगिरिशोपभक्त्या चकारपूजांवचनैरपारैःमहेश्वराख्यानवपावनैस्तैः ८५ शिवनाम
सुधापानपीनमालोक्यबालकं तस्यतातातिसंतुष्टःसराजापिविशांपते सराज्ञीतोषमापन्नासखीभिःसहमंत्रिणः नगरस्थाश्च
सर्वेपिसंतोषंपरमंययुः जातकर्मादिकंकृत्वाब्राह्मणेभ्योमहोत्सवैः ददौरत्नान्यपाराणिगास्तुरंगाश्चदंतिनः ८८ एकादशे
ह्निसंप्राप्तेनामकर्मचकारसः पुण्याहवाचनंकृत्वाभोजयित्वाद्विजोत्तमान् तदानीमागतोब्रह्मातदुत्साहविलोकने कुतुकेन
वागतंतंसपूजयामासभूपतिः ९० ततःपरंसराजापितन्नामकरणोत्सवे केननाम्नाचिह्नितस्यात्अयमित्याहतंविधिं ब्र
ह्मोवाच ममनामेतिवेदेनद्विजानांनामबोधितं तेनैवनाम्नाबालोयंचिह्नितोस्तुमहीपते रुद्रोग्निरितिवेदेनरुद्रस्त्वग्निरी
रितः शिवनाथकएवेतिशिवशब्दान्वितोस्त्वयं अग्निशब्दःशिवंप्राहवेदेषुबहुधाततः शिवःशिवंकरत्वेनसोयमिलक्ष्यतांस
दा एवंकुमाराःशतशोभविष्यंतिशिवाख्यया चिह्निताश्चभविष्यंतिशूराःशांकरपुंगवाः इतितद्वचनंश्रुत्वाशिवनामान्विता
न्सुतान् चकारशिवभक्तार्योशिवभक्तार्यसंज्ञया ततःपरंतमुत्साहंदृष्ट्वाधर्मोविबोधनं कृत्वाययौब्रह्मलोकंब्रह्मासंतुष्टमान
सः सतावद्ववृधेबालःशिवपूजापरायणः तंदृष्ट्वापरमंप्रापसुखंतज्जनकोमुदः शिवायाद्दिअपत्येयदमीशानलिंगंशिवार्घ्यमय

ऽविलंबयद्धु शिवत्वं शिवं वीक्ष्य हृष्टः शिव त्वं भजस्वेति मातापिताप्याह राजा शिवो भोजनीय प्रदेयं च वस्त्रं शिवायाल्पं चंद
नरत्नहासं इति प्रीतिपूर्वं स्वतन्नाम नित्यं गृहीत्वा शिवाराधनासक्तचित्तः १ ततः परमभूत्सुतः पुनरन्यो मनोहरः स शंकर
इति ख्यातः शंकरत्वेन शंकरः अन्योथ भूत्सुतस्तस्य समहादेवसंज्ञया प्रसिद्धस्तेन पुत्रेण सुखमाप महीपतिः तदन्योथ भव
सुतः समहारुद्रसंज्ञया ख्यातस्तेन सुखं प्राप जनको जननी च सा ३ पुनरप्यभवत्सुतः समहेश्वरसंज्ञया ख्यातः शिवाचाररतः
शिवपूजकपूजकः ४ एवमष्टौ तस्यात पुत्रास्तस्य मनोहराः शिवार्चनपराः सर्वे सर्वे सुंदरविग्रहाः ते सर्वे सद्देवराः शिवारा
धनतत्पराः हृष्टाः प्रहृष्टाः संतुष्टाः पित्रानतोषवर्धकाः तान्कुमारान्विलोक्यैव जनको हृष्टमानसो तौ शिवाराधनोद्युक्ताव
हर्निशमलुप्तयं एवालिंगानि तुगानि ताभ्यां प्रसह्य मादरात् आसायमर्चनान्येव बिल्वपत्रादिसाधनैः पूजां प्रदोषकालीनां
समाप्य प्रत्यहं मुदा भक्तः शिवापहारस्तु शिवं चिंतनपूर्वकं तयोरहर्निशं नित्यं कृत्यं शंकरपूजनं तद्विहाय क्षणं वापि ताभ्यां
नास्थितमेव हि ताभ्यां शिवप्रसादेन विश्वेश्वरसमर्चनं प्रत्यहं क्रियते कार्यं विरेशस्यापि पूजनं पंचक्रोशस्थलिंगानि पूज्यं
तैस्तैरनेकधा कुमारैः सहितैः सर्वैः शिवपूजापरायणौ रात्रिः शिवकथालापैः ताभ्यां सर्वापि नीयते न जाता सुखभोगेच्छा तयोः
शंकरपूजया स भस्मोद्धूलितां दृष्ट्वा रुद्राक्षवलयावृतां शिवपूजनसंसक्तामवाप परमं सुखं सापि दृष्ट्वा शिवाचारपराय
णमनामयं भर्तारं सुखसंपन्ना कुमारानपि शंकरान् चंद्रचूडमहादेवशिवरुद्रमहेश्वर आयाहीति सुतानुक्त्वा संतोषपरमेय

रामः
२२२

यो हे विश्वनाथ गिरिश त्रिपुरांतकेति हे भालनेत्र भव गिरिश मृडांतकारे मत्वं जयेति मुहुरादरतः कुमारा नाह्वयंस सुरव

मनाप सहैव भक्त्या तौ वीक्ष्य शंकरर तामनुवारमाशु राज्ञी च भूपतिमुखा सुखमापनिस्य तौ सच्चरित्र कमनीय पवित्र गात्रौ ने

त्रोत्सवाय जगतामुपकारकौ तौ सदाचारमार्गौ च सर्वविहारा स्तिरस्कृत्य संसारवार्तां हरार्चा परं कृत्वा मिस्त्वेव मत्वा स्थितास्ते

चिरं नर्मदातीर लिंगार्चनेन तयोर्हि शरासनमेव कृत्वा संततैन वतावत्सक लार्थसिद्धिः ताभ्यां पवित्रं नगरं च स देवेरेवा पवित्रापि पवि

त्रिता सा विचित्र तच्चरित्राणि विलोकमुनयोपि ते तत्तीरवासिनः सर्वे महाशैव तां गताः निसं मुनिवर्यवर्गः कर्तुं तद्दर्शनं

परं समायाति प्रदेशे पि मध्याह्ने निम्नगेष्वपि तद्विलोकनमात्रेण पापिनोप्यातिपावनाः सर्वेषां च तयोस्तत्र दर्शनं खलु

दुर्लभं ताभ्यां तु व्यवहारेषु लौकिकेष्वपि शंकरः स्मर्यते शिवनाम्नैव पदार्थो व्यवहृयते यद्यत्कृतं सुकृतकर्म तदीश्वराय

ताभ्यां समर्पितमपापहरं हराय कृत्वा निवेदयति कर्म स एवमुक्तो मुक्तोपि बंधुजनदारकुमारवर्गैः स्वाधीनैमनसि स्थिते

सति शिवेकः शंकराराधनं सततं तिष्ठति विल्वपल्लवजलैः सुगंधुलिंगेष्वपि रेवानीरगतेषु तेषु बहुषु व्याख्येषु रेवातटेस्य

त्वायाति हि तार्थमर्थेनिकरं प्राप्स्यामि स्यादराल् पूर्वं रेवातीरमासाद्य सर्वे मुक्तास्तेषां संततिश्च प्ररूढा रेवा लिंगाराधनेनै

व लिप्स्यै रेवालिंगं दुर्लभं मर्त्यलोकेषु रेवालिंगं सपवित्रं सकृद्द्वा यो वा लिप्स्यं पूजयेत्तस्य संगः पापापारव्याधिनाशाय नूनं तल्लिं

गार्चा सर्वसंतोषहेतुः जन्म मानुषमवाप्य संततं नर्मदानिलयलिंगपूजनं यः करोति सतु वंद्य एव मे तस्य दांबुजरजोपि पावनं

लोकपावनपावनो विजयते यः कालकालार्चकः तस्मादंबुजरेणुरेणुरज्जसा गंगापि सा पावना यस्मात्तन्मज्जनेन मुक्तिरि

रा म तया मुक्तिः परं दुर्लभा सा मुक्तैर्भवतीति मुक्तिवनिता डिंडिमेरवो राजते उच्चैः शंकरशंकरेत्यपि मुहुः यः कालकालार्चनध्या

नानंदसिमग्न एव परया भक्त्या वदेदन्वहं तस्मादंबुजपज्जनो द्यतमतिः ब्रह्मापि नारायणः शर्वोपीरमया प्रसादमहिमाम

तैः कथं ज्ञायते यो भक्त्या सहदेवता स्मरहरं स्मृत्वा ऽरुतार्थं परं मत्वा तच्चरणारविंदभजनासक्तः सर्वशोन्नतः तत्संगः खलु

दुर्लभः शुभतरः सेव प्रसिद्धो बुधैः सर्वोच्चास्पतया प्रसिद्ध इति किं नाशास्यमेवान्वहं १३२ इति श्री स्कांदे महापुरा

णे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम सप्तदशोध्यायः १७ याज्ञवल्क्य उवाच

एवं शिवाराधनसक्तचित्तः सुखातुराशीसमवाप्य पुत्रैः पौत्रैः प्रपौत्रैरपि तत्प्रपौत्रैः मुक्तो भविष्यत्यपि नर्मदायां १ अध्यायमेनं

रामः पठितः प्रभाते यः पुत्रकामो धनधान्यकामः सता वदालोतितनामिष्टमाद्येमहेश्वरार्चानिरतो विभूयात २ इति कश्यपवाक्या

२२४ न्निश्रुत्वा तावत्स भूपतिः संतोषं परमं प्राप पूजयामास कश्यपं इति नारदवाक्यानि श्रुत्वा तावत्स भूपतिः हृष्ट्वा पुत्रं सुखं प्राप

पूतं शोभवविद्यया सतावहर्द्धधराजानि संशंकरपूजया सशिवाराधनं कृत्वा कदाचिद्धूपिर्नयो सबिल्वतरुसंकीर्णमं

दारतरुशोभितं जंबीरबीजपूरादितरुकोटिविराजितं तद्दूलपूगपुन्नागनारिकेलविराजितं सुवर्णकदलीकोटिपनसाम्रविरा

जितं केतकीचंपकाशिनीराजिभिश्च विराजितं मल्लिकाकुंदवल्लीभिः सपुष्पाभिर्विराजितं मंदारद्रुमवल्लीनां कोटिभिश्च विरा

जितं उत्फुल्लहेमकमलसरोमालाविराजितं तत्ररत्नसमाकीर्णे हेमप्रासादरंजितं हेमगोपुरसंकीर्णं ददर्श शिवमंदिरं १०
तद्दृष्ट्वातीव संतुष्टो राजा शंकरपूजनं चकार सरसि स्नात्वा भस्मरुद्राक्षभूषणः सेनां दूरे परित्यज्य पट्टिशैः शोभवपुंगवैः स
ह तत्र शिवध्यानं कृत्वा नाट्यं चकार सः ततः परं रुद्रवीणां गृहीत्वा शिवगायनं चकार हरगौरीशं शिवशंकर इत्यपि तदानीं
तावदप्साभिः गंधर्वनगरात्सरं तत्रागतं सदृष्ट्वा भूपालो गानतत्परः ततः परं स्वगानेन तोषयामास शंकरं पुनः पुनः शिवा
नंदतरंगपरिवारितः ततस्तद्दृष्ट्वा नेनेव हृदि संचशारः परं प्रविष्टस्तेन नास्माकं अन्यत्रासी इतिः खलु तदा गंधर्वराजापि त
त्र शंकरपूजनं कर्तुमभ्यागतो देवाच्चकार शिवपूजनं गंधर्वगानचतुरः स गंधर्वः शिवप्रियैः गानैश्चकार मनसा संस्मरन्नेव
शंकरं राजा तद्गानमाकर्ण्य शिवभक्तं कृतं मुदा प्राह गंधर्वराजानं शिवगानरतं मुहुः राजोवाच गंधर्ववर किं वा ते वरस्तावद
भीप्सितं गानेनानेन संतुष्टः शिवनामांकितेन हि शिवनामरतो यस्तु तस्याद्देवनमम भुवि इतोपि नाधिकं लोके दानपात्रं च
दृश्यते इदं तु राज्यं भवेत्क्षेत्रं शोभवायात्र यद्वसु दीयते तत्स्वत्वस्य वत्कोटिगुणितं खलु इति तद्वचनं श्रुत्वा गंधर्वो हृष्टमानसः
शिवभक्तं रतं प्राह राजानममितं सुंदरं गंधर्वः अमृतात्किं विरक्तिः स्यात् भुवि तावद्द्युधानृपोत्तम नेवसत्यमहावृते रतिः शिव
भक्तस्य परं तु लब्धं शिवः सर्वं तस्माच्छिवभजनकाले शिवरतः शिवस्मृतेरासत्यं वरं इति बहुधा सत्यमसकृत् त्वया सत्यं ताव
द्दत्तमिति गृहीतं मुहुर्मुहुरपि स्मृतो भक्त्या भावैस्स हि कृतमुमाकांतभजनं स सत्यव्रतं यस्य निरंतरायं स एव धन्यः शिवपूजकोपि शिवा

ऌयेशां भवपुंगवेषु सत्यं वदं खेव विशेषतस्त। दिव्यं सत्यं सत्यसंकल्पमाहुः सखे तावत्सर्वदा सर्वसिद्धिः तस्मात्सत्यंम
य्यवश्यं त्वयातु वक्तव्यं ते सत्यमस्तु व्रतं च मत्प्रार्थनीयमिदमेव नृपोत्तमास्ति कन्याशतं तदधुनाद्यमुदागृहाण तत्तावदिदं
दिंद्रवनितागणातुल्यमेव प्रीतिस्त्वयास्तु नृपसंततमेव तत्र अत्रास्ति कन्याशतकं प्रपश्य शिवार्चनार्थं समुपागतं च राजन्
सरस्तीरगतं प्रपश्य विलासयोग्यं च वनं किलेदं तासां शिवाराधनमेव तावद्बहुतं विभूतिः परमा विभूषा रुद्राक्षमाला च शिवा
चेकेषु तेषां खलु प्रीतिरलंतराया त्रिपुंड्ररेखाललितोत्तमांगा स्तास्तावदालोकनमात्रतोपि हरं स्मरंतीति विलिख्य यामिहारां
गनाहाररता विरक्ताः एतावदेतत्खलु तावदद्य मत्प्रार्थनीयं मम भाग्यमेतत् तुल्यस्त्वया कोपि नभूतले विजातो भविष्यत्यपि
वर्त्तते वा आजन्मशुद्धोसि विभूतिपूतो रुद्राक्षमालाभरणो महीश त्वय्यस्ति मे प्रीतिरियं प्रवृद्धा भवत्विहान्यन्न मयोक्तमे
व परयन्नृपमन्यपुंगवं पश्चात्कन्यकाशतमुमापतिपूजां कर्तुमेति विविधैरुपचारैः आदरेण शिवनामरतास्ताः शिवशिव
मृडरुद्र चंद्रमौले स्मरहर शंकर शर्व नीलकंठ इति वदति मुहुः प्रपुप्रयामैः ललमललने वपुनासि भूपते त्वं इति तद्वचनं श्रु
त्वा स राजा सत्यवत्सलः ओमित्याह शिवं पश्यन्नृशिवार्चनपरायणाः ततः समागताः कन्यास्तास्तावदतिसुंदराः ददर्श
शिवपूजार्थमुद्यताः प्रयताअपि तं विलोक्य मदनातुरचित्तास्ताः शिवार्चनपराअपि सोपि पंचबाणवशमापसपापैभीरुरे
वहरपूजनपूतः शिवमभ्यर्च्य ताः सर्वाः आश्रयित्वा वरोस्त्वयं हरास्माकमिति स्मत्वा प्रपातास्ताः पुनःपुनः २९ ततं परंतुग

रामः
२२८

कुरंगलोचनाः तास्तावदानम्रमुखांबुजास्तं उद्वीक्ष्य सस्मेरमधुरं स्मिताननाः विनिर्गताः शंकरमंदिरेभ्यः ततस्सरस्तीरग
तमनोज्ञहर्म्ये सुगंधानिलपोतवाते स्थिताः परं रत्नवरासनेषु वरं स्मरंतोपि हरं स्मरंतः ततः सगांधर्वविवाहमेव चकार गंध
र्वपतिः प्रमोदैः समर्पयित्वा गिरिशं स राजा पुत्रीर्विवाहोत्सवमेवकर्तुं ततः परं ताभिरपारसौख्यप्रदानलोलाभिरलंकृतासौ
उवास भुक्त्वा विविधान्नमन्नं स्वामेहशायविभवपालि ततः परं सगंधर्वः संतुष्टः प्राह भूपतिः सुखासीनं सुखासीनः स्मर
न्नेवं महेश्वरं गंधर्व उवाच लक्षं गंधर्वकन्यानामस्ति मन्नगरे नृप ताः सर्वाः परिणेयास्ते ताजपास्यंत सुंदराः कामना तासु क
न्यासु सुराणामपि तिष्ठति तुल्लैभाग्यवताः कन्याः प्रियाः संतु तवाधुना एतावत्प्रार्थनीयं मे नतावदधिकं नृप इत्युक्तेन ह्युचः
श्रुत्वा गंधर्वं प्राह भूपतिः तवयद्वचनं तस्य कर्तव्यं परिपालनं तेन सत्या प्रतिज्ञा मे भविष्यत्यन्यथा तु ना किं वयद्यत्वयातात
ह्युक्तं यं मे हितं भवेत् तत्सर्वं मेपि कर्तव्यं यतः सत्यव्रतं मम इत्युक्तः प्रीतहृदयः प्रेषयामास चारं यो गंधर्वनगरस्यायमंत्रि
यो स्वहितायसः स मंत्री चारप्रोक्तानि श्रुत्वा वाक्यानि सादरं अनेकमंत्रिसंयुक्तः कन्यकाभिर्ययौ वनं तदागमनकालेषु
पुष्पवृष्टिरभूत्तदा देवदुंदुभयो नेदुर्जगुर्गंधर्वकन्यकाः अथ सर्व समाकीर्णास्ते तत्रायवनेमुदा स्नात्वा सरसि पूजां च
चक्रुस्ते शंकरस्य तु कमलैः कमलैः पुष्पैः विमलैर्बिल्वपल्लवैः दिव्यैः परिमलद्रव्यैरुपचारैः सहस्रशः ताश्च कन्याः समालोक्य
शिवपूजनतत्पराः स राजातिवसंतुष्टः तसापिग्रहणोद्यतः ताश्च सर्वाः समालोक्य राजानमतिसुंदरं मेमेवास्य मेमेवाय्यामिस

स्ताः परस्परं रत्नहर्म्येषु दिव्येषु पुष्पशय्याकुलेषु यं चचार राजा सर्वत्रायं केनैकत्वमागतः तेषु सर्वेषु हर्म्येषु स्वयमेकोऽपि
भूपतिः दृष्टस्ताभिर्मया साकं मया साकमिति स्थितः एकएव सभूपालः ज्ञात एकशरीरभाक् एकदा ताभिरानंदैक्यो रुच्याप
रयास्थितः सराजा विस्मयं दृष्ट्वा मंत्रिभिः सहसादरं संतोषं परमं प्राप्य हृत्यं जातमिति स्वकं एतत्तत्रैव नगरं रत्नप्राकारवे
ष्टितं रत्नमंदिरसंकीर्णं शिवमंदिरवीक्षणं कर्तुमायांति गंधर्वाः कोटिशः प्रत्यहं मुदा तस्मिन्वने नित्यमहोत्सवानां विलो
कनायामरसुंदरीणां गणाः समायांति गणेश्वराणां गणोऽपि गंधर्वगणोऽपि नित्यं भाग्यं परं इमहद् स्मरान्नः संख्यानभा
ग्यस्य विशेषतस्त जाताः कुमाराश्च कुमारतुल्याः सर्वासु भार्यासु शिवार्चकास्ते एकं तद्दूलितास्त्वभाग्यललिताः भूतिः
त्रिपुंड्रांकितारुद्राक्षैः समलंकृताः शिवमहादेवेति गानोद्यताः सर्वास्ताश्च पतिव्रताः शिवकथाख्यानानुवादरताः तन्मध्ये
वयमप्यपारविभवास्तासामपि संस्पर्शनात् एतादृशं भाग्यमनेन लब्धं प्रदोषकाले शिवदर्शनेन शिवार्चनं चाकि मे तत्प्रदो
षतसुपयसंख्यागणनापि केन अयं महादेवपरायणात्वात्सारायणाद्यैरपि पूजनीयः प्रदोषकाले शिवदर्शनेन कोवान स
र्वोपि सुखवान्विमुक्तः पुण्येरेव महाप्रदोषसमये दृष्ट्वापि लिंगं मुहुर्नत्वा भक्तिपुरस्सरं जललवं दत्वा च बिल्वादलं भुक्त्वाहा
रमहोपहारमसकृच्छ्रुत्वा कथां शांभवीं हित्वा भोगरतिं प्रयाह्यहरिं मुहुत्वा शिवं शांभवाः इत्येतद्वचनं श्रुत्वा राजा विस्मितमान
सा तेमेव प्राह राजानं प्रणतां भक्तिपूर्वकं तवप्रभावो विज्ञातः सर्वोपि नृपसत्तम उदारास्तव दारास्ते सेतृंयत्रशिवालये ता

रामः
२२५

स्त्रस्तनेभयान्बालान्गृहीत्वाक्षुधिताअपि तत्रैवागस्य तिष्ठंति शिवपूजापरायणाः ७० अमात्यास्तावन्नद्वारि रितिष्टंसा
गस्यकोटिशः तुरंगमत्तमातंगकोट्योपि समागताः नगरं वेष्टितं सर्वं अस्माकं तेरतः परं शाधिशाधि प्रपन्नं त्वां मामहीपा
रु सत्तम इतितद्वचनं श्रुत्वा सराजा वहिरागतः दूरात्सेनां ददर्शापि दृष्ट्वादारान् शिवालये ततो दारा समुत्साय बालकैः
सहसत्वरं प्रणता स्मेरवदना साचीकृत्य मुखान्यपि ततस्तबालकास्सर्वे भूतिरुद्राक्षभूषणाः जननीकटिभागेभ्यः च्यु
तास्ते प्रतिपेदिरे शिवशंभोमहेशेति वदंतस्तान्विलोकास्तः दृढमालिंग्य सस्नेहेपस्पर्शेन शताधिकान् तेपि बालाश्चिह्नं
दृष्ट्वा रत्नैः संपूज्य शंकरं प्रणम्य दंडवद्भूमौ चक्रुर्नाह्यं शिवांगणे तान्विलोक्य मुदं प्राप स राजा तेपि बालकाः पुनः प्रवृत्ताः स्त
न्यार्थं पुनर्नाद्यायते पुनः बालकानां शिवाचारं शिवनाम्ना महोत्सवं दृष्ट्वा राजा प्रहृष्टात्मा मेने धन्योहमित्यपि ततः परं
तु सारा शीतं प्रणम्य महीपतिं कृतांजलिपुटा भूत्वा प्राह नम्राननानृपं पुराद्दुर्धीरभद्राज्जेनूसोनुद्दिष्टविलयं गता ७ ततः परं
निवृत्तिश्च जाता दोषावलोकनात् यावन्न विषये दोषा दृश्यते मोहसंगमात् तावत्प्रवृत्तिर्विषये तदभावेन सापिहि निवृत्ति
र्मनसस्तावद्विषयेभ्योति दुर्लभा मदंगं दंनिवृत्तिस्यान्महादेवात्तयापरं इतितद्वचनं श्रुत्वा राजा संतुष्टमानसः पप्रच्छ
बालकानेवराज्ञीतामाहतत्त्वतः सौंदर्यविजयाक्रांतास्त्रीवस्तासां धनेहितत स्त्रीणां निवृत्तिरसंतं दुर्लभेव स्वभावतः बहुधा
विषयापेक्षा नारीणामुपजायते विषयेषु तत्रस्तेषु तदंतःकरणं खलु किंचबालासि सुभगे निवृत्तिसमयोनते निवृत्तिरपि काले

न्नजातोदैवात्सवर्धते सतिभर्त्तरिनारीणां वैराग्यमनुचितंचनं तत्सेवयापरं नेयः सधर्मः परमः खलु इतितद्वचनंश्रुत्वासा
राज्ञीखिन्नमानसा प्रणताप्राहभूपालमश्रुपूर्णविलोचना ८८ राज्ञ्युवाच भर्त्तृसेवापरंधर्मस्त्रीणामितिवचः परं सत्य
मत्रनसंदेहः पतिः संसारलोलुपः शिवनामनविज्ञातं तेनभूपेनभूपते नश्रुताशिववार्त्तापिश्रोतव्यमितिधीरपि ८९ त्रिपुंड्र
रेखाकांतिश्चनतज्ज्ञोकेनपोत्तम रुद्राक्षमालावार्त्तापिनश्रुतातेनसर्वथा नश्रुतः शिवलिंगानांमहिमापूजनस्यच शोभनैः
श्रमागत्यापत्रसर्वथा इदंनदृष्टंदेवस्यलिंगंमंगलदायकं तरुणोगपासकोपोः सर्वदापुण्यवर्जितः तरुणीवार्त्तयाजन्म
कृतवान्व्यर्थमेवसः लम्पटाः संतिवनितास्तस्यतावन्मदोद्धताः नीतंताभिरहोरात्रंसाकंभूपेनभूपते ममापिबुद्धिरत्यं
तदुष्टापुरुषसंगमे मनः पुनः पुनः प्रीतंविरतिंनोपजायते तथापिसहसंयोगः कर्त्तव्यः रतिधीरभूत् तवैवचोयन्निभसे
संगः पातकसाधने नत्वबोधः कृतस्तेनविरतिर्ममजायते अत्राभवः पतिः प्राप्तोमयादुर्भगयाखलु भर्त्तारंशोकरंप्राप्यभ
वेतभ्रगवत्तर एताः सुखेनतिष्ठंतिभाग्यमेताहृशीकुतः १० इहापिसुखमस्तंतंशोकेरसतिभर्त्तरि परलोकसुखंतावत्कुल
भतेनसंगमे सुखंसदाशोकरभर्त्तृयोगात्नारीसमाप्नोतितपःफलेन भर्त्तारमीशानपरंपरत्रसुखायचान्यापिनसंशयोत्र
तप्तंतपः पूर्वमघोरमाभिर्भर्त्तारमीशानपरंमहेशा देहीतिदत्तः पुरुषः शिवेनत्वंभवसौभाग्यविधानदक्षः मयातुभर्त्तोदुर

रामः
२२६

दृष्ट्येयागाद्‌शंकराग्रे सरएवलब्धः अतःपरंतस्यतु सेवयापि सदापरं दुःखपरंपरास्यात् अत्रांशंकरंपरमपतियःप्रसादात्सया
नितावत्सरकंसुतंवा तांतंतथाप्त्रातुरमाम्भितवाभर्तारमप्यत्रनसंशयोस्ति भर्तातावदुमासहायस्त्वरणांभोजसेवकादुर्लभः
तस्मात्‌दृहविसर्जनेन भसितेनाङ्कुलिंगालये जघाशंकरशंकरेत्यपिमुहुःयास्मिन्परंशांभवंभोगेच्छानममास्तिशंकर
पदांभोजेशपामिध्रुवं भर्तामेशिवएवमेशरणमित्यस्यास्तिकोदुर्लभोनस्त्रीणांपुरुषांतरान्वयमतिपापायसाकेवलं तेना
शंकरभर्तृयोगविरतिर्धर्मोर्थमित्येवमेनस्यात्सायमयातनापि सुतरां जन्मान्तरेयापिध्रुवं ७ भूपाशांभवभर्तृभोगविरतिः
पुण्यैःपरंजायतेपुण्यान्यप्यमितानितावदधुनात्वसादसंदर्शनात् जातान्यत्रनसंशयोत्रसुहृतक्षेत्रेपवित्रेधुनागोत्रेमेविर
तिस्त्रिनेत्ररूपयासाक्षीसफालानलः उद्धूलांगान्यत्ररुद्राक्षमालांकंठकर्णबाहुयुग्मेललाटे नासाताचप्यस्त्रकिमौक्ति
कनसीमंतेवामास्त्वमेरत्नमाला अलंकनकेकंकणैःअलमपाररत्नस्फुरत्स्वर्णरचितांगदैःरलममेमालिकाचादिभिः अलं
विविधवीटिकारसकुलानुरागेरलं हरस्मरणकारणप्रवणमस्तुचित्तंमम १० अलंविविधमंडनस्फुरणरम्यहर्म्यस्फुरन्मरंद
रसलोलुपभ्रमरकुंदशय्यासनैः कुशासुशयनंवरंहरपदांबुजाराधनभ्रमप्रभवनिद्रयापरमभद्रयोमेगतिः अलंरंडागानै
रलमखिलवेदालनरुणीरणात्कांचीरगस्थलविपुलनाद्यागणगणैः अलंमारारावेस्मरहरपदांभोजयुगलेमुहुःस्मृत्वास्य
क्षेत्रतनुमिहमहोदरवृपया हारापहारपरिकल्पितनीरधारामाहारमेत्सकुहरोदरपूरणाय विम्बभ्वरस्मरणमेवकरोमिचित्ते

धृत्वाशिवापतिपदांबुजमादरेण रतिपतिहितभूतक्रीडया व्रीडयालं रमणीचरणाघातैस्तत्करावष्टंभैश्च अलमलमनुवेलं
कालकालावलंबाः चरणकमलद्वंद्वाभामेवनिसंस्मरामि गौरीमनोहरपदांबुजमादरेणास्मृत्वानरैतिरखलुपापकूपावटका
ध्वीन् तस्मादनन्यशरणाशिवपादपद्मं पद्मापतिप्रियमहं शरणं व्रजामि नान्यन्मनोहरमघापहमस्तिलोके गौरी
मनोहरपदांबुरुहे विहाय तत्केवलं शरणमिसहमादरेणास्मृत्वावसामिविपिनेशिवमंदिरेषु संसारदुःखमघकोटि
कुलाकुलत्वात्स्वाज्यमनागपिनतेनसुखंकदापि जन्मव्यपायकरणंपरमिंदुमौलिपादारविंदभजनंप्रवदंतिधीराः नारीक
टाक्षिनसुखाययतःस्वतंत्रानान्यस्यसेवनपरापरतंत्रताय सातावदेकमस्करखंतदनंतरंचदुःखान्यघान्यपिनसाशिवभक्ति
युक्ता भर्तारंशंभवपुंगवोयदिभवेत्तत्सेवयाकेवलंभीतिःकालकृतानसाशिवपदांभोजार्चकाराधने सातावत्क्वकदापिताव

रामः

दसदूसंभाविता सापितत्कालस्सेवितुमिच्छतीतिसमहान्कालांतकाराधकः कः कालांतकपूजकः कलिमलप्रध्वंसकोवा
लोकेप्याशास्याधिकपुण्यकर्मजनकोनस्यात्तपस्याफलैः तस्मात्स्मरणेनपापनिलयस्त्वत्सांबुकाराधनान्मोक्षश्रीरिति
कालकालमहिमासोयंकिलाल्पभुजः अहो महापातकराशिकोटितूलानलाशंकरलिंगपूजा साडुर्लभाभाग्यवशेन
लोकेनपरश्रमयास्यात्सकलभाविमुक्तैः नारीणांखलुगर्भधारणभयंसह्योनसर्वात्मनातदुःखापनयायकेवलमुमाकांता
र्चनंसाधनं तेनानंदमवाप्नुवंतिसततंभूतिप्रभाभूषिताः संतः संततमंतकांतकपदध्यानामृतास्वादनाः आराध्यंजगती

२२८

ताले शिवपदांभोजं तदर्चनेनाशानंशांबुनिधेः प्रदृहिरसह्तू साधुक्तिरित्यंतकः तस्मात्संबुजपूजकान्प्रणमामि तिमस्तोतिसं शंभु
डुर्लक्ष्मीकांतसुतश्चतुर्मुखसुतोप्यसादृशाहन्वहं कः कालांतकलिंगपूजनरतो नाराधितो विष्णुनासे द्रे वापि चतुर्मुखेन नि
यमेनान्येन वा वायुना तस्मादस्मरणेपि पापविलयः सद्योभवत्यन्वहं कोयं शांभवपुंगवस्य महिमा लोकोत्तरो माचकः अहमि
ह परिहाय मोहजालं शिवपदपूजनमेव सावधानं धनमिति धनवांछा वांछया पीति मन्ये धनमिदमक्षयमेव सर्वथापि लोके
कः कमलाविलासं विलयं दृष्ट्वापि मोहाश्रितानस्यादेव पुनःपुनः सविलयापेक्षैव दुष्टात्मनां कस्यापि स्मरवैरिपादचरणयोः
ध्यानं धनं तत्परं पुण्यपानां फलमित्येवमितपसा निश्चयं सतेन मे यः कश्चिद्भवतु त्रिलोचनपदांभोजार्चकः सादरं हारत्वं समवाप्य
हारसहितो दारैरुदारैः सह संसारानुरतोपि तस्य न भयं कालांतकाराधने भीतिः कल्पलयेपि बंधुधागीर्वाणवापीश्रुता य
स्यास्त्यपर्णारमणार्चनायां भक्तिः समुद्रो भवतीति मन्ये सचानुरक्तोपि विरक्त एव दारेषु हारेषु विहारकाले कमलानलपल्ल
वेकदापि हि सलिलं तावद्दलयेमेव वन्हौ पतितं सद्दुपतिनाशं मभः ॥ शिवपूजाविरतस्तु नाशमेति मयाधुनाताबहुमासहा
यपादारविंदस्मरणेन कालः नेयः प्रयासोपि न तावता मे पीयूषपाने सति कश्रमोस्ति १३ इतिश्रीस्कांदे महापुरा
णे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नामाष्टादशोध्यायः १८ श्रीरस्तु याज्ञवल्क्य
उवाच इतितद्गिरमाकर्ण्यापि पर्णारमणाश्रितः तृप्तिं नो वाप स सुधां पीत्वा ग्रीष्मातुरो यथा १ कस्तृप्तः शिवनामसंयुतकथापी
यूषपानेर्मुहुः तस्मानानुरतो युवति तरुणीरंभामिवं द्राशिशुः स्तन्यंमेहमिवांकुरः कुलवधूर्भर्तृप्रियं शांभवं शांगलिंगमुमामहेश्वर

मिवप्रांतंपुनर्वांछति २ धन्यानांधनमिंदुशेखरकथापीयूषराशिः परं तत्सर्वंसततंतदेवहिसदासंरक्षणीयंमुदा तत्त्यागाय
शिवार्चकायसततंसेव्यंप्रदत्तंमुहुः वृद्धिंयातिननाशमेत्यपिकदाप्यक्षय्यरूपंधनं ३ किंराज्यैरपिराज्यभोगनिकरैर्मत्तेभसंघैश्च
किंकिंवाजिगणैरपारविभवैःकिंवागवांकोटिभिः सर्वंनश्वरमित्यतःशिवकथापीयूषपानैःपरंमर्त्यैस्तावदमर्त्यतामुपगतोलिस्मिन्
तस्यास्फुरैः ४ भिन्नकर्मिदमौषधंजनानांजननविनाशकमेकमेवलोके शिवकथनमपिगिरिशाभिधानरूपंत्रिदशविशिष्टमिदं
मनोहरंमे शिवशिवचातुरिकिमेवाजनजननामयभोगनाशनाय शिवपदस्वनानुकूलरूपांशिवपदमेवदपूर्वमौषधंहि ६ रेरेज
नाःपिबतशंकरनामधेयपीयूषरूपमिदमौषधमादरेण तेनैवजन्ममरणादिकरोगभोगः संभावितोपिनभविष्यतिसर्वथापि ७
अहोजनास्तावदतःपरंलःसर्वोत्तमोजन्मजरामृतिर्वा नास्त्यैवसृष्टंशिवनामरूपममृतपूर्वंपरमौषधंहि ८ शिवशंकरनामरू
पमतद्गिरिशेनापिनसृष्टमौषधंचेत् जरयामरणेनपीडितासुःजननेनापिजगत्रयांतरस्थाः ९ जंतुर्वांछतिजन्मरोगविलयंत
त्कारणाज्ञानरंलोकैकस्यचिरंवभूरितपसापुण्यैरपारैरपि तत्ताविद्गिरिशाभिधानमसकृत्संसेवितंभाग्यतःतज्जन्मापनयंकरो
तिसहृदयात्वर्त्तनेनापिकिं १० शिवाभिधानाभिधमौषधंनपीतंसकृत्सर्वरुजांविनाशं करोतितत्तुल्यमिदंविचित्रमेकेनसर्वा
मयनाशएव ११ श्रुतमपिशिवनामधेयरूपंपरममिहौषधमामयान्नाहान् परिहरतिविचित्रमेवमेतत्किमितनपीतमनाम
यायलोकैः संसारामयभेषजःश्रवणानयारोग्यहेतुःपरंतन्नाविद्गिरिशाभिधानमितिमजिह्वांगणोसर्वदा नूनंत्वादरपर्वकंशिव
कथापीयूषधारान्वितंतत्किंमेनकरिष्यतीतिसकलाभीष्टप्रदंचेन्मम एकेनापिसकृत्प्रसंगवशतःपीतंतदेवौषधंशर्वापीरमत्यामि

धानममरान्वर्तुंप्रवृत्तंभुतं तद्दूरानखिस्मर अशोषितनमान भूस्वलिधीसद्भुतमन्ये शंकरनामरूपमलघोदिवोणघेद्धुल्ले
भं १४ निरामयोयधनराशिभिःस्यात्पुत्रैः प्रपुत्रैः कमलाविलासैः ग्यामः श्रुतेनापिशिवाभिधानदिव्यौषधेनेतिमानिः
प्रभामे १५ वडुधाबहवोपिसेविताः सततंपूर्वं भवधुनिर्जरेशाः सुखदत्वविमोहतोमयासहितेजन्मजरामृतिमेम अनुभूत
मनेकधापुराजननेतैर्मरणायरुंः सहं इतितद्विरतंमनोधुनाशिवपजासवणांशिवंप्रियं अशिवः शिवमिच्छतामयामुकु
राराधितएवमोहितः नहितेनशिवंकदाभिशत्स्मारजंतंतद्भ्रमएवकेवलंनः कामिनीकरविभूषणोद्यतः शुक्तिकामुपगतोय
थातथा देवतांतरसमर्चकोजनः सर्वथानशिवमतिमुद्धधीः उन्मत्तोगतकुंभिकुंभदलनाम्मुक्ताफलंप्राप्यतेतल्लुभोनस
कुंभयोगदलनान्नीलादिकंलभ्यते रवद्योतोहननेनकेवलमघंसंप्राप्यतेशंकुतःशार्वान्यामरपूजनेनपरमानंदःशिवारा
धनात् २० शिवशिवशिवनामधेयरत्नंकथमिदमद्भुतमघसंघमस्मै अनवरतमिहास्मकंठभागेकथमपिहृष्टिरिहा
स्ति दुर्जनानां जातोजारजजारिणीजठरतोयस्तस्यनातिप्रियाशर्वाणीरमणाभिधानमणयश्चिंतामणिस्तैरमत तैरेवा
मरभूरुहासमभवंनोनिर्जराणांसुधास्वर्गश्रीरपितैरभदितिमुकुंस्तरसपीयाः परं शिवनाममणिप्रभावभावजालंभुव
नेवदविहीनवरःपरेयः सुरसेवितकाशिकानिवासप्रभयावदसकोपिपुण्यरूपः संसाराभिरतिंविहायसततंविरेश्वराराध
नैः नीतंयेनवयोप्युपोषणजलाहारैः परंतेनचेत् नज्ञातःशिवनामदिव्यमहिमास्येयःसकेनापिवातहानापतपःकृतंरवलुम

हट्टेश्वरलिंगालये श्रीकालभैरवविलोकनभूतचित्तो वीरेश्वराचेनरतो जलधारयापि यस्तेन तावदसरूतगिरिशाभि
धानमाहात्म्यमादरवशाद्धि दिनं निचित्रं किं चित्रं शिवपादपद्मभजनं यस्यामवज्जीवनं नेषापारशिवाभिधानमहिमा
पीयूषराशिः परः पीतस्तेन सपीलतामुपगतस्तेवेद विश्वेश्वरस्तेनेयं रचना कृता शिवरतानंदाब्धिके वालिका शिवकथा
मृतमेवनजीवनं यदि दिने यनिशास्वपि मज्जनिः विषमिवसकलं लोकायापनवस्ततः शिवकथामृतमेव हि जीवनं कतिकतिन
वराकाः संति लोकेषु काकाः कतिकति पिकशोकाः शंकरद्वेषिणोपि परिहृतनिजधर्माः तेषु तावन्न भक्तिः शिवचरणसरोजेता
वतामनहानिः शिवचरणसरोजराजहंसः खलुममानसमीशानामधेयं विसमिवसुधयाभिचिन्तमेतत्तमुद्धरस्तुधा
वलिधोरमादरेण समंदमंदारलरुपपक्षानंदवर्धनुसवेरमणीवा परंतु मे संततमंतकारि नामामृतेनेनकिलामृतस्या राम:
१० पुरागंधर्वनगरे विश्वावसुरितिश्रुतः गंधर्वस्तस्य विश्वासा सर्वदा शिवपूजने तेनाहर्निशमीशाननामपीयूषसेव
नं कृतं तस्य नवातीसु रतिर्नरिपुसर्वेषां सोरीशलिंगमभ्यर्च्य हिमवल्लं धरेपुरा नंदिकेश्वरमालोक्य विनयेनाहशांभ
वं प्रयातः प्रांजलिर्भूत्वा कुबेरस्यपर्वसादरं पादसंवाहनं कृत्वा तद्रजः शिरसा वहन् विश्वावसुः नंदिकेशं महाप्राज्ञम
ज्ञानघनपूजकं विज्ञानसाधनं किंवा किमानंदप्रवर्धकं किं वा मुक्तिप्रदं लोके किं सर्वामयनाशकं सञ्जस्मृतं वा पीतं वा श्रुतं वा
सर्वसिद्धिदं नंदिकेश्वर उवाच विज्ञानं शिवपूजनेन सयते विज्ञानदः शंकरो विज्ञानात्मक एव तत्परमानंदोपि संवर्धते मुक्तिः

शंकरपूजयाभवतिसासर्वभयध्वंसनेशक्तासासकलार्थदाननिपुणापुण्यैःपरंजायते नत्वंपसामयकोटयःखलुमहादे
वार्चनात्केवलंतन्नाशायतेदेवलवरधुनाशक्तंतदेवामृतं तत्तावन्ममजन्मनिजरनाशनहारोचितंतत्तावत्कृतात्मनो दू
स्सदाभासवभानुप्रभं सद्यःशिवाराधनभानुनैवमोहांधकारसंलयप्रजातः सजातुनोत्तिष्ठतिसर्वथापिनष्टःकथंवा
पुनरुत्थितःस्यात् मोहंनाशयतीतिनाद्भुतमिदंसंसाररोगक्षयःशर्वाराधनतस्तथासतिमुहुःसंसारबीजक्षयं तत्कथं
क्षयमेवपर्वतलयेशक्तःसकालानलःकिंतसर्वतशुष्कपर्णविलयेशक्तोनसर्वात्मना विंध्याकारमहाघकोटिविलयःसद्यः
शिवाराधनान्ननजायतेह्यपारमहिमाकालांतकःसंस्मृतः तावत्पापकुलक्षयायसपरंशक्तास्ततःकिंतयाश्रीविश्वेश्वरप्
जयापिफलमिसेवात्मिमानोमम येनानामयतांप्रयातिमनुजस्तद्दुर्लभंदेहिनांपुण्याभावविलिश्रेयनसुकृतांभोधिःप्रदृष्टा
परं लिंगाराधनधीर्भवस्यपिपुनःसावर्धतेसर्वदा तत्सूजानिरतात्मनांसुकृतिनांसर्वात्मनांसर्वथा श्रीरुद्रोभिषजांभिष
कमइतिख्यातःश्रुतौतःप्रगेसंसारामयनाशनायमहसोशक्तःसजन्मादिकं दुःखंनाशयतिस्मतोपिसुतरांदृष्टःसकृत्प्रम
हःकस्तेनापिसमःसुरेषुसमसुराराज्ञःसुराधीश्वरः सुराधीश्वरायप्रणामःकृतश्चेन्महेशायसंसारदुःखापहारः भवस्तेवस
घःकुतस्तावदेतत्प्रभावैर्भवेत्कुशलेश्चावकाशःप्रणामाश्रमेनापिसंसारनाशःप्रणामेनदुःखप्रणाशःकथंन अतःशंकराय
प्रणामोविधेयस्सवेदैकबोध्यःसविज्ञानरूपः सुरासुरनरोरगप्रवरकिंनराराध्यताप्रमापरमुमापतिप्रणतिमद्भुरसास्तिकाः

तांगिरंप्राहमहागौरीमनोहरा ८१ शंकरः शृणुगौरिवरारोहेसुधारूपांगिरंमम विचार्यतांतावदधुनाबहुधात्वदिहोच्यते
औषधानिविचित्राणिसंतितद्बोधनंपरं सुलभान्यपिभान्यपिदुर्लभान्यपिशैलजे औषधंशुभमत्रास्तिमहारोगविनाशकं
तज्ज्ञापनंकृतंयत्नात्कलौतावद्विशेषतः कलौकलुषचित्तानांदिव्यौषधविचारणा नभवत्येवसहसासापुण्यानांफलंयतः औ
षधेष्वपिविश्वासस्तावद्दारोभवेद्यदि तत्सेवनेनामयस्यविनाशोपिप्रजायते सर्वेषामपिदुःखानांनाशादिव्यौषधेश्रुते भ
वत्यद्भुतमेतावद्गायतेनकलौजनैः यस्त्वरोगोमहांस्तस्यौषधंमहदेवतत् दुर्लभंसुलभंचस्यात्केवलंमदनुग्रहात् तादृशे
औषधेतावन्नविश्वासोयथातथा माहेसंपादितोगौरिसर्वेषामपिदुरात्मनां शिवार्चनविहीनानांमशिवंभवतिप्रिये तस्मा

...१०० कथं

च्छिवस्यनाशस्तद्दिव्यौषधमपेक्ष्यते अशिवाचारनिरतैःसौषधंतन्नलभ्यते अतस्पादशिवंतेषांसर्वेषामपिजन्मनि अशि रामः
वाराधनपरैःअशिवंप्राप्यतेततः शिवंतेषांभवेन्नापिदुर्जनानांवदाधुना संसाररोगनाशायपरस्त्यौषधमुत्तमं तत्राशिवा
राधकानांविश्वासोनोपजायते ८२ अतःसर्वामयच्छेदःसम्यक्त्वदर्शनेशिवे किंचतैर्नसर्वेषांमुक्तिस्यादेकदारवलु येनपा
पान्यपाराणिकृतान्यत्रपुनःपुनः तस्यतावन्नविश्वासःतस्मिन्दिव्यौषधेशिवे द्यंविश्वासमुत्पाद्यतदौषधमनुत्तमं इति
तावन्नवक्तव्यंसस्वतोनोपजायते ८३ नपंचगव्यनपवित्रगात्रःभ्रष्टासभावाच्चसकरोवा यथातथावाशिवपूजकोपिविश्वा २३१
सजन्मस्थलमेवनाप्ना निंबक्षीरफलोदयायदिभवेद्दिष्टासुरत्नोदयःतर्हिस्यादशिवार्चकस्यगिरिजेदिव्यौषधासेवने विश्वा

सोपि भविष्यतीति बहवो जानंति किं सकरोज्ज्ञातामत्तगजोभविष्यतिम हान्यंचानेनोवाशिवे वक्रपुच्छस्सारमेयस्य तावत
नैवावक्रं बंधने नापि नूनं तद्वच्चैवाशांकराचारचित्तविभ्चारस्याच्छांकराचारमार्गे अहो दुष्टकष्टं न भवति शिवाचारलिरतं नमा
चारं हित्वात्व शिवभजनेय रूफ निरतः सकुंभीपाके बुस्वजनसहितस्तिष्ठतु सदा जननिं मृत्युं प्राप्याप्युनवरतमवशत्तनये १००
अशांकरजनाश्रितं नरकमंदिरं सर्वदा नदेवयमचिंतितं निलयमीश्वरद्रोहिणां अशैवजनमंदिरं नरकमद्भुरस्यास्तिकाः
कदाचिदपितच्छिव नरकतामनिर्यांत्यपि पुनःपुनरनेकधाशुनकतामवाप्यामये प्रखिन्नहृदयाः परंनरकमेव यांसन्त्वहं पुनः
पुनरुमापतिस्मरणावर्जिता दुःखिताः सदापि मनुजाः शिवनरकसंयुताः प्रायशः प्रायस्यादशिवार्चनेन गिरिजे पापं तत
स्तत्फलं कुंभीपाकनिवशनं पुनरपि श्वाजन्मजन्मांतरे भयोरास्समतामुपैसमलभुक्तस्सासूकरावृश्चिकश्चैवउलोपित
नःप्रयाति नरकं पश्वासुनः सकरः अशैवजननीसदानरकमेवयाति ध्रुवं सुतैः सह पुनःपुनर्नरकमेवसंप्राप्य सा नजातु
सुखलेशमप्यलभवसता दुःसहान्यथाप्यवति सर्वथा शिवपराङ्मुखानां शिवे धिग्धिग्धिग्धिगशैवजन्म धिगिदं धिकृ शांकर
द्वेषिणां वंशस्तत्कुलजाननानिसततं विष्णानुलिप्ताजपि तिष्ठंसेवधुरीणकुंडकुजलभ्यातोरकोटाकुलान्याकसंश्रयया
गिरिं द्रतनये तेषां कथं निर्गतिः अशैवामहावन्हिकुल्यासु वद्धमहावन्हिरास्त्रापिघात प्रतप्तः पुनर्मिहिताले मज्जन्त
प्तः पुनर्वह्निकुंडेषु तिष्ठत्यवश्यं अशैवं निराक्ष्यैव तत्कालदूताः प्रवद्धैव पाशैर्महावह्नितप्तैः ज्वलद्वह्निदंडैर्मुहुस्ताडयंतोन

प्रेत्यच कालांतिके निषलैः कैः दृष्ट्वैव तादृशं कालः नवत्राभवमित्यपि मत्वा त्रुद्धोभवत्येवमुच्चैर्वन्हिं मुहुर्मुहुः रेरे दुराचा
र शिवान्यपूजाकथं कृतादुर्मगर्इत्यपारैः कत्राग्रघातैरत्यन्तहत्वाप्रपातयत्येवमहाग्निकुंडे प्रतप्यमानोपतमग्निकुंडात्मंद
त्रांकाराराधकहस्तमग्नौ निक्षिप्यदंष्ट्रेण निकृत्य मांसं तदाननेप्रक्षिपति प्रकोपात् १० रेरे दुराचारलिंगान्यनामस्मृतं
कथं विस्मितमीशनाम इतिप्रदग्ध्वा हृद्यं तदीयं पुनर्महाग्नौ क्षिपति प्रकोपात् ११ रेरे दुराचार शिवेतराघ्रिप्रणाम दुष्टधि
गिदंशिरस्ते इत्युच्चरं नेव स वन्हि शस्त्रैः छिनत्ति तन्मस्तकमस्ति भागं पादेतवेवाशिवयात्रयापि पापार्जनोपायतयापि दुष्टे
इत्युच्चरंस्त्वेव छिनत्ति तस्य पादद्वयं लेशतरेव वन्हौ रेरे दुराचारतवास्यमध्यं हारोपरेणाननपतेमव इत्युच्चरन्नेव तदास्य
मध्ये विषाजलैः पूरयति प्रकोपात् रेरे दुराचारनेत्रलोचनाभ्यां लिंगं न दृष्टं कमलार्चितं वा इत्युच्चरन्नग्निकणैः प्रदग्धं करोति
तन्नेत्रयुग्मं प्रकोपात् रेरे शंकर शंकराचैनकथा पीयूषधाराप्लुता नचापि तिनिधायकर्णौ कुहेरतसायसा [illegible] परं वन्हौ पात
यति प्रकोपदहनज्वालाकुलव्याकुलान्कुर्वन्नेव यमः पुनः पुनरमेध्यावसथे रोनाम्प्रति नशैवकुलपावकोजयति कालएवं
लिके सताव दृशिवार्चकाननविलोके मनानरैः प्रपूरयतितन्मुखमुखरं पारवन्हिस्फुरत्स्फुलिंगनिकराकरज्वलनजालजाले
भेशी क्षमाधमधमं तकावदति कालकालेतरप्रणामभजनादिकं सकलवेदधर्मप्रभुः अतः कथमुमेश नृत सकलदुखनाशा
धमः शिवतरसुरार्चकः प्रलयकालकालानलैः १८ कः कालानलदानघोरदहनज्वालाकुलव्याकुलोनस्यादेरेशिवेतरार्च

राम:
२३२

नपरालिंगार्चनानादरः स्यक्तो दुलनकाल भस्मविलसद्रुद्राक्षमालास्ततोमस्जालिरतः प्रयातिपरमंमामेवमानंददं ११९

इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेनामैकोनविंशोऽध्यायः १९

नंदिकेश्वरउवाच इत्थंकव्यशिवाशिवोक्तवचनंनत्वामुहुःशंकरं हृष्टोस्मेरवचाननातिविनतास्तत्वामुहुःसादरं प्राहानंद

वचःप्रपंचचतुराधृत्वाकरेऽञ्जमुखं दुंढीशश्चचतुर्मुखादिविनुतंस्तन्वंपिबंतमुदा १ स्वामिन्नत्रशंकरत्वंकुरुमतिम्वेभकायभक्तः

कल्लोलावहदुर्लभएवयुग्मगिरिलिः भक्तिप्रवृद्धिर्भवेत् भाग्येनेतिविचारितंमुहुरलोभाग्यमवरूपायतेभक्तिर्भावववरायभावविप

यव्यापारसारःपरं २ स्वामिन्मय्यनुरागरसतत्तस्यचस्तुतिर्मास्तितमसोसद्यमिदंमहोपधमितिरव्यातंकिमस्तिप्रभो तन्महं

वदसादरंकरुणयातच्चित्रमसत्कुलंनतावविधिनापिवदनिकरैरल्पंततःसंततं ३ यस्मौषधस्यप्रवदात्सतेदसर्वामयध्वंस

इतिप्रसिद्धिः तदौषधंतावदुमासहायमहोवदाद्यादरसाधनेन ४ श्रुतानिकुत्रापिकलौषधानि नरोगनाशायभवंतिरा

भो तदृतदस्यस्तुतमिस्त्यवैमिप्रलोभनार्थनतदुक्तमेव ५ वेदास्तावदुमासहायवचनान्यन्यानिशास्त्राण्यपि व्यक्तान्यवनविज्ञ

मत्रभगवन्विद्यापतिःस्त्वंयतः वाक्यंतेममवेदरवसततंविश्वासमेवास्तिमेशंकाशकविवर्जितानिवचनान्यंताहिभूमास्यपि निस

त्वंखलुकेविरागुरधुनावेदेषुतेषांकथंनिसत्वंपरमाणुतुल्यमसकृज्जन्मश्रुतंवेदतः छंदंसीतितथाचनिसमतिरप्यात्तानवाक्य

त्वेतादृरतावदतःपरंखलुमतानिसप्रवाहादरात् प्रवाहनिसत्वमपेक्ष्यवेदनित्यत्वमुक्तंशिवतेनतस्मिन् निसत्ववार्तापिभवि

प्रतीतिसियं त्वदुक्तिष्वनुभवेनच ईशानः सर्वविद्यानामिति वेदेन निश्चितं विद्यादीश्वरताशंभो मिता त्वयि महेश्वर अत
स्त्वदुक्तं सकलं प्रमाणमभ्रांतवाक्यत्वविशेषणेन ज्ञातप्रमाणं तस्मिंश्च प्रमाणांश्रेष्ठप्रमाणेषु विविच्यमेव १० अलौकिकार्था
नवबोधकानां प्रामाण्यमात्रं क्वचिदनृतंच अलौकिकार्थाधिगमो विधेयस्यास्सेवदृष्टत्वेति विधिमतोपि विधिरपि न विधीनां वे
दतत्वं विधित्वस्त्वमिति तव विधीनामन्वयज्ञानमस्ति विधिजननसमर्थस्त्वं ततस्त्वं प्रमाणं वदति विधिविशेषज्ञानबोधनकोपि
सतां महादेववचः प्रमाणं तेष्ववेदोपि तदेवशास्त्रं विश्वासबीजं च तदेव शंभोनतत्र विश्वासविपर्ययो मे विद्यानामधिकं सम
स्तजगतां कर्तारमिस्यादरात् हर्तारं सुखसंपदामपि सदा दातारमारात्परं मत्वा त्वां शरणं गतास्मि भगवन् भोरुक्षपालुश्चयोऽस्
स्क्षेप्या भवंतमेव शरणं प्राप्ताः कृतार्थाः परं यस्मादंबुजपूजया हरिरभूद्देवो यदंघ्र्यर्चनात् भक्तकमलो विधिप्रभृतयोप्य राम:
र्च्यास्त्वदंघ्र्यर्चनात् तं कामांतकमंतकांतकमुमाकांतं मुहुः संततं संततः सोऽतः सरोजराजचरणांभोजं भजे सादरात् वाणीं तां
गिरिराजराजतनया वक्त्रांबुजान्निर्गतां पीयूषार्णवपूरपूरितमहाकल्लोलजालोज्ज्वलां श्रुत्वा स्नेहपुरस्सरं गिरिसुताहस्त
स्पर्शनादादरात् सस्मेराननकांतिपरकलितामाहांबिकां शंकरः ११ श्रीशंकर उवाच यच्छोपनार्हं तदुमे कदापि न त्वं न वक्त २३३
व्यमिति स्मरामि गोप्यत्वमप्यस्ति विशेषतस्तु संगोपनीयेषु न संशयोऽत्र यद्यत्त्वत्तदुमे भविष्यति मयासंगोपनीयं धनं तत्स
र्वं विनिवेदनार्हमिति ते बुद्धिः कथं जायते नतिपात्मतिमोपनार्हमतिरप्यज्ञाद्दनीया ततोष्यहं स्तप्रक्रं तदेवपश्या संदर्शना

हेशिवे १८ संगोपितं रत्नं खलु प्रसिद्धं करोति नारी परमादरेण पृष्टाप्रविष्टस्य गृहे हि विप्रोपासमेलोभिता लोभरता यतः सा
१९ सा गोपी गरलाकारां श्रुत्वा हरगिरं परां उवाचोद्विग्नहृदया लज्जमाना प्रमापितस्मर गौर्युवाच अविश्वासबीजं मयि किमीम
हेश त्वया क्वापि दृष्टं न सत्वं नात्मनापि मया गोपनार्हं प्रसिद्धं कृतं किं महार्हेषु वस्तुषु परेषु केषु नारीसामान्यं सुभ्रातवयरिन्द
यामसुमा कांततातिक्लेसानारीमतिर्नीकथमननुमतं मम्यपिज्ञानरूपं वरास्तावद्दत्तोसम्पि विविधजगज्जालनिर्माणहेतुमा
माकुर्वे दृवादाःकृतिवनतपसा प्रकृतचित्तास्तुसिद्धाः मामाराध्यामादिविद्यां वदंतो मुक्ता स्तावत्वत्प्रसादेन शंभो तस्माद्दार्यां
मांविदित्वापि भार्यां यद्यद्रम्यं तद्रहस्यं वदाशु यद्यद्रहस्यं रहसि स्वभावात्तत्प्रकाशार्हमुमासहाय कलत्रवर्गस्य रहस्य
वार्ता ततः किमन्यद्धस्मररहस्यं यद्गोपनीयं च रहस्यमासीत्तद्देवतावद्रहसि प्रसिद्धं भर्तुः कलत्रस्य च तत्कलत्रे रहस्यबोधे
न विना कथं वा दृष्टाति गृपहाति च वस्तु रम्यं संगोपनीयं च वदस्व वस्तु पृच्छ स्वयं भोजयते च भुक्ते मित्रत्वमेतैः खलु निश्चितं च
मय्यपि चेद्दृष्टपात वाधुना ममतावद्धिरतिर्भवेत्त्वयि अनपायरतिर्ममास्त्वतः करुणामय्यनपायिनी तवास्तु त्वया कथं वानि
धयो निरूढाः प्रसिद्धरूपाश्च न तेय तं ते संगोपनार्हाः खलु रत्नजालं दत्तं पुरा मह्यं मम त्वमेव मणीनां च प्रदत्ता नागपनागे
नगपातिप अमूल्यानि दुकूलानि रत्नानि विविधानि मे २९ अपाररत्नाभरणानि दत्तान्मे द्यौवतेषां तु न मूल्यमस्ति ताम्यापि
दत्तात वचं द्रमौलेत्वयासदा मत्तमन्नामयेन ३० अंके दत्तं निष्कलंकं त्वया मे शंकातंकाशान्यमत्रास्ति मे रहस्यार्धं दत्तम

विषकालकूटाख्य

धेर्गुमोरुदाताकोवा त्वत्समो भूतलेपि कलंकीनमौलौहरांकोधृतः किंसदर्पोविसर्पेश्वरः कंठभागे विषकालकूटाख्य

धेर्गुमोरुदाताकोवा त्वत्समो भूतलेपि कलंकीनमौलौहराशांको धृतः किं सदर्पोविसर्पेश्वरः कंठभागे विषकालकूटाख्य

मयस्तिकंठे ततोनीलकंठत्व बुद्धिस्त्वयीश यद्यप्यस्ति महापराधसहिताकातावतामे भयंत्वत्पादांबुजेरष्टभिः सहमया

स्थेयंपदेतत्प्रभो शंभोमय्यनपायिनीतवदयास्यात्तावताकांक्षितिमेघोप्यपरसागरादिषुसमानृत्तिकरोत्सं भसा अस्तत्र

स्तुतवस्तुवर्णनमुमाकांताधुनातद्यदिश्रोतव्यंपरमौषधंजलिजरामृत्यु यायामाधुना नहिस्यादमतत्वमेवभमध्यीनोरा

प्रयासन्वहे तत्सानास्थकौ चशोकरहितास्याता मुमाकांतमे २४ श्रीशंकरः शिवपदमिदमौषधं भवानित्रिदशावरैर्मुनि

भिश्चसिद्धसंघैः अनवरतमुपास्यमाधिमात्रव्यपनयनायविनिर्मितंमयापि इदंशिवपदंशिवेशिवदमित्यवेमि प्रियेप्रियं

ममशिवव्रतत्वयियथानुरागोमम अनुस्मरामुमेतयाशिवपदेपियद्यस्यरं तेदंचपदमात्मनः परमितोलिकं वाभवेत् शिव

नामसुधाशनेनानिरीशः सतुमृत्युंजयतीसनामयस्य इदमेकमनामयत्वहेतुस्तदिदंमेपरमंरहस्यमुक्तं पुरावित्यगिरि

प्रांतेकश्चिद्द्राह्मणोवसतः चचारद्विजोहेमुराद्दरत्वस्वभावतः तेनपापात्म्यपारापितृतालिगिरिकन्यके तस्यापगयाना

यांतुनशक्तःसचतुर्मुखः पापेषुक्रियमाणेषुतेनतद्गणनापरं अशक्ताः सर्वेथस्याहत्वित्रगुप्तोयमोपिसः समार्गेब्राह्मणा

न्हत्वावंचयित्वास्ववेषतः तद्धनंसमुपादायसुरापानरतोभवत् जननीगमनेनापितेननीतिनयः खलु तस्यामुत्पादिताः पु

त्रास्तेनपापात्मनाशिवे कन्यकाश्चसमुत्पन्नाः तस्यामेवातिसुंदराः तासुरेमेसुदुर्बुद्धिः ताभ्योजाताश्चकन्यकाः गोमांसभक्षणा

इतिकुर्वन्नवस्थितः सदा तस्यभस्मभस्मनिर्ल्लिप्तंसर्वदालसुनादिकं नस्नानंपर्वकालेषुकृतंतेनदुरात्मना शिवक्षेत्राटनं
तेननकृतंसर्वथाखलु शिवक्षेत्राटनोद्युक्तैःनकृतंपरिभाषणं नश्रुतंशिवनामापिकदापिदुरितापहं नदृष्टःशिवयोगी
वाशिवध्यानपरायणः भस्मोद्धूलितसर्वांगोरुद्राक्षाभरणप्रियः शिवलिंगार्चकःक्वापिदृष्टस्तेनसर्वथा नबिल्वत
रुमूलानितेनदृष्टानिसर्वथा ७८ नबिल्वायजलंदत्तंरक्षणंवाकृतंचन ग्रामंभवद्रोहलिरतशिवमार्गनिरोधकः नभस्म
दातसंगतोभस्मानंकिंतएवसः नदृष्टोभस्मसंदृशोपितेनदुष्टात्मनाशिवे रुद्राक्षमालानिलवाललीलाविलासहेतुश्चनजा
तएव रुद्राक्षशब्दोपिनतेनताबशोसाश्रुतःपापविनाशदक्षः पापानिसर्वाणिलयंप्रयांतिरुद्राक्षशब्दश्रवणेनगौरि सता
दृशोनश्रुतएवशब्दःतेनातिपापव्रततत्परेण प्रदोषकालेनशिवार्चनंवादृष्टंनतेनाघविनाशनाय शिवार्चकस्यापिमु
खंनदृष्टंप्रदोषकालेषुरतिप्रियेण वारांगनांगानिविलोकयसायंपुनःपुनस्तेनविलोकनेन विनीतमायुःपुरुषाधमेनतेनै
वतावद्रजनीमुखेषु अल्पायुरप्यनल्पानिकृत्वापापानिभूरिशः नित्यंस्वोदरमात्रस्यकरोतिपरिपूरणं तस्यासीद्दूरिताका
पिनाम्नापीडितानासिका व्यभिचारेणविच्छिन्नानासातस्याःपरंशिवे व्यभिचारेव्रणगवंमाकोपाजारजान्विता तस्या
मनुरतःसोपिकुत्सितस्सातिकुत्सिता तथासंवसतस्तस्यमृत्युकालःसमागतः तदातद्दयितादृष्ट्वातंरुरोदतदोच्चकैः व्रण
ग्रातसमाक्रांतातनुरालिंगिताबया ततःपरंनकोप्यस्तिरीजास्तुल्यस्त्वयामम दृणांगधसमाघ्रायजारोयासतिदूरतः त्वयां

त्वयातु नगतं क्वापि जारस्त्वं त्वया नेम इत्यादिभिर्बहुविधैः प्रलापैः सापि दुःखिता मरणावसरं प्राप्ते नैव पतिनास्
त्वयाहं कन्यां स्वकीयां समार्गं शिवपरमार्गं प्रयाहीति
ह तदानीं विवाचारपतो विभूत्या त्रिपुंड्रेण रुद्राक्षमालासमेतः चरन्नाह कन्यां स्वकीयां समार्गं शिवपरममार्गं प्रयाहीति
दैवात् सत्राद्धभुत स्तेनवा ताभिघातात्वयापि भुक्तः पापतूल्काग्निभूतः तदावेति नतु प्रमत्ताः महाकालदूताः परं दुरुहस्ताः
तदा तेन दुर्गंधवातेन सर्वे निवृत्ताः परं मृत्युदूताः समस्ताः ततस्ते विचारः कृतस्तो कथं वा वने योयमायापि दिंडावघातैः हू
तस्येमतदपकारकमेवजातं दुर्गंधदुष्टत्वदूरविलोकनेन दुर्गंधदुःखमपि संह्यामिदं कथं वा पापिष्ठदेहनयनेन कुतः सु
खंनः एतादृशाः कति न संति महाघरूपाः तथायमालयविवशलतापि पापं नाशेन यास्पति महाचलयोयकावा स्याद्या
तनापि शमनेन नसातु स्पृष्टा यमापि क्रोधात्तैः क्षिपति बहुधावह्नि विलयमहाघोरसर्पव्याप्ति कर महावृश्चिककुले पुनर्व
ह्निज्वाला स्वपि नरकभेदेषु निरये पुनः कुंभीपाके च्यहहन चेतनायघलयः शिवनाम सुधाकथं न पीता सुलभा सान दुर
त्वं तापि नवनीतन निभा क्षरान्विता सा दुरदृष्टेन कदापि नैव पीता मृडनाम शिवस्वरूपदमिदं पापार्णवानां द्रवः पायो
निधिवाडवोघघगिरिप्रध्वंसनाम्याशनिः योवर्णो शिव इत्यपारविभवौ तौ संश्रुतौ वा सकृत् सर्वोपकुलवारवास परमा
नंदाय मुक्त्यै परं शिवनाम सुधापानप्रीतिस्यात्कस्यचित्कृति अपारपुण्यपुंजस्य सानन्दस्येति निश्चयः ७० मनुष्यदेहमा
साद्याप्यास्वाद्य मुकुराद्दरात् शिवनाम सुधां धन्यः प्रयाति शिवमेव सः स्वाधीना रसना शिवामृतरसं पातुं प्रवृत्ता कथं ना

प्र.वृत्ता:

रामः

२३.४

कोवाजीवति तस्य धाराशनमहो रात्रं क्षणं वा सकृद्यस्यास्वादघकोटिनाश

सी देवदुरासनं नाकधामिदं भाग्यमहाद्यान्वये अनुवारमिदं जनाः कथं वा नवदंतिस्म

कतयाख्यातसर्वद्यः सुरैः अघकोटिविनाशनाय दृष्टं शिवनामश्रुतमकमेवरैः

तिमात्रतापि मुक्तः ७२ मुक्ताफलामलमिदं शिवनामलोके सर्वं शिवं सकलार्तिविनाशनाय तत्रापि पुण्यपुरुषो श्रव

णानिधायनृसस्कमापतिपदांबुजदर्शनाय नामानि संति बहुधा गिरिशस्य तानि तुल्यानि नैव शिववर्णयुगेन तत्र प्रीतिः

शिवस्य शिवरूपमिति प्रसिद्धं नामापि तद्धुचिकरं खलु शंकरस्य शिवा वा पी लोके शिवपदसमेता शिवपदं ददाति मुक्तातावत्स

रपापथमापि शिवदा धन्यो नित्यं शिवशिवेति प्रजपन्नेनं यस्यायुः प्रायः शिवपदसरोजार्चनवसात् यावत्कुर्यात तेषि

वासरयुगं सायंप्रगेवामुशमध्यान्हेपि समर्चयंति विबुधाः सर्वे मुनीन्द्रा अपि तस्मादर्थमिकोनकोपि भुवने यालोडितं

भूतलं ब्रह्मांडान्यखिलानि तावदसकृन्नालोडितान्यत्र किं जंबूद्वीपजन्मसंप्राप्यकोवाजाराशन्यो जारजादप्यपायः शैवं

वस्तु नाममेव वा यत्स्य पापिष्ठानां तत्र तावल्लभन्ति आकंठं शिवनाम पेयसुसुधां पीत्वापि पीनासुदयावानृसतिशंगलिंग

निलयेतस्मादपश्चात्सुराः दृष्ट्वेव प्रणता भवंति बहुधा तस्माद्दुकाराधनैराधामाघवयो विधेरपि मनस्तावत्प्रवृत्तं मुक्तः तज्ज

न्मैवमनाहरं च सुकरं चानंददं सर्वदा यस्यास्य शिवनामशब्दसुधापानप्रवृत्ता मुक्तः तन्मातासुभगापि तावत्सुभगा तस्यैव तत्

सा तु केलाकानामुपकारकेस्मतिपर्यं प्राप्त विमुक्तिप्रदे ८ अघकोटियुतोपि दृक्पथयोगाच्छिवनामस्मरणेन पूतएव सपुनातिज

गत्रयंसन्द्रुह्यश्रुतएवस्मतएवबाविशेषात् शिवनामसमानमस्तिकिंवाभुवनेषुप्रथितेषुभूतलेषु गिरिसुंदरकंदरे
षुभूयोप्यकेनापिनलभ्यतेसमानं रेरेजनाःकिमितिजन्मरैथैवनीतंभवद्भिःश्रुतंनशिवनामकदाप्युदापि हांहंतहंतहत
जीवनमेवलोकेलोकोपकारकशिवार्चकलिंदकोपि धिग्धिक्रूरसनापितस्यबहुधाशैवंननामादरात् उक्तामुक्तिफलप्रदंमु
हुरहोभवद्भिर्यया जिह्वया हाहातस्यनिरर्थकाजनिरभूत्सानातिभाराय किंसातालतरुसनानकिंतुशुनेकोकर्णोतृणावेष्टित
८७ शिवाभिधानामृतपानपीनानदीनमानानभिमानगानान् पश्यस्यवश्यान्शमनोपिनत्वानाराध्यपास्तान्कमलासनो
पि ८८ शिवपदंपदमीप्सितसंपदांपदमिदंपदमालसुखस्यच अपदमेतदहोसकलापदांपदमनुत्तममुक्तिपदंपदं सुधाधा
राकावाशिवपदसरूपापिभुवनेनयाजन्मापायोनभजतिजनिःकिंशिवपदे श्रुतेजन्मापायोभवतिनजरानापिमरणंश्रुते
मुक्तिस्तेनस्पापिवदतिवेदोपिसततं सुधाराशिःकोयंविजयतिशिवाख्यासकृतयामहानंदाकारान्जनयतिसुधांशनग
पितान् पुनस्तेरप्यन्येपमृतकिरणाएवजनिताःसमाहारस्तेषांशिवचरणपंकेरुहगतः नविज्ञातंसिद्धैःपरममृतरूपं
शिवपदंनवादेवैःकैरप्यमरमुनिसंघैरपिगणैः नवावेदैर्ज्ञातंशिवपदमिदंवेदसशिवो महानंदाकारोनिरुपमनिजज्ञान
महिमा इदंतावद्गुप्तंशिवपदमिदंतावदमृतंपरंनातःकिंचिज्जगतिसकलाघस्मयकरं अनेनैवानंदोभवतिशिवपादांबु
जरजःप्रसादात्केषांचिद्गिरिशचरणांभोजभजनात् ८९ नजानीमस्तत्वंशिवपदमहिम्नःपरमिदंपरांमुक्तिंदास्यसनुपर

...शिव

राम:
२३९

मविज्ञातविभवं स्मृतंवाकेनापिश्रुतमपिकिमेतादृशमिदंपुरास्तिदिव्यंजनिमरणनाशार्थमनिशं अहोकस्यांतेषानस्व
तिकथंविद्धिरस्यमहारुग्भिषापभूतिषुमहाकुशविरतिः अकस्मात्तस्माज्जननमरणापायजनकामहारोगापायोभवति
शिवनामस्मरणतः यद्ज्ञापनीयंबहुभिःप्रयत्नैः तन्नामरत्नंतदिदंशिवस्य कंठेसदातिष्ठतियस्ययस्यपादांबुजाराधन
तोपिमुक्तिः नजायतेशंकरनामशक्तिः केनापितद्भक्तनितांतवस्तु इतःसमस्तामयनाशनवस्तादिस्वयंभजनीयमार्यैः
सरवतावसरमास्तिकश्चसरवताचभुविपावनाश्च यःशांकरंनामसुधैर्मनस्यहत्वास्मरस्यन्वहमादरेण शिवनामस्मरनश
श्रमस्मिन्भुवनेवदगणापिनेवविघ्नः अमुमेवमहौषधंविदित्वाभुविधन्याःप्रचरंतिरोगहीनाः मन्येरोगकुलाशनिंशिवपदंध
न्येकमान्यंसदाधन्यानामपिधन्यतांशिवपदंधन्यासुधन्यंपरं मन्येतंशिवपदमेवसततंधन्यंकरोतिस्मृतः सद्यःपाठयतीतितस्
दमहादिव्यौषधंसौख्यदं किमौषधाभासविचारणेनदिव्यौषधेशंकरनामरूपे तिष्ठत्यपारामयनाशकेस्मिन्नान्यंनवांछा
विषयीकरोति करोतुपापान्यमितानिकिंतैरपारसंसारमहामयैर्वा किंतद्यतःशंकरनामरूपंदिव्यौषधंतिष्ठतिकंठभागे सं
साररोगहरणायशिवाभिधानंदिव्यौषधंतदनुकूलादरेण संसेवनीयंसकलाघशांतिस्तेनैवसंसारभयापहारः १० सं
साररोगमपहर्तुमशक्ताएवयःकोपिशंकरपदस्मरणातुरक्तः तंतारयत्यनुपदंपदमेतदेवतन्नाममहिमेतितदीयभयापनुत्से
सहोकेपिसंसाररोगापहारप्रयासप्रवृत्ताःप्रमत्ताःपरंते अयौनोसमसिद्धपिविश्वेशनाम्निप्रहर्षणघनाशायकेवाप्रवृत्तः

संसाररोगविनिवारकमेकमेव दिव्यौषधं शिवपदाभिधमामनंति तेनैव तस्य विलयो भवतीति सिद्धं सिद्धा तत्वममतावदसं
श्रयात्र एवं मुकुंदं कुरुमे त्वरयावदंतो दूताः प्रपंद्य यममाकुरति प्रसन्नं शंभोर्महेशगिरिशेति मुदावदंतो भीताः शनैः शि
वपदश्रवणो त्सुकं ते ४ यमदूतावचुः स्वामिन् कश्चन पानसंघमलिनो भूलोकशोकप्रदो दुर्गंधेन समावृतोपि वकु
भिः पूयव्रणेः संकुलः जारिण्या सहितो मृतः तमधुना थानेतुमिच्छामनो दुर्गंधेर्गमनं च तत्र वकुधा तावन्न शक्यं प्रभो संसा
रामयसागरक्षयकरं तेनादरान्नश्रुतं न ध्यातं च न कीर्तितं श्रुतमपि प्रायः प्रवृत्तापि सः पापान्नो भसितानुपानसहितं पीतं न दि
व्यौषधं न ध्यातापि भिषक् नमस्काभिषजां मध्ये न रुद्राक्षमाक् ५६ अपारघोरसंसाररोगसागरवारकं महेश्वराभिधाना रामः
रव्यमौषधं भसितान्वितं श्रुतमपि शिवनामरूपमेतन्न हसितयुतं परमौषधं स्मृतं वा सकृदपि हरतीति रोगजालं प्रलयमु
पैति महामयप्रवाहात् महामयानां यद्गुमास हायपादारविंदस्मरणौषधेन आत्यंतिको नाशयतिप्रतीतिर्वेदांतवाक्यैः
खलु जायतेपि संसारामयनाशनो द्यतमतिः को वा शिवाराधनं सत्कातिष्ठति तन्महौषधमिति ज्ञातं मुकुंदःशांभवैः तस्मात्
स्सततं विभूतिरसं हद्रुद्राक्षभूषैर्मुदा कर्त्तव्यं तदपारदुःखविलयं कर्त्तुं समर्थः खलु अमरैरपि संसाररोगसागरपीडितैः शि
वनामौषधं पीतं तेन मुक्ताश्च ते तथा कः संसारमहारोगसागरानपहारकः शिवनामौषधं प्राप्य सकृच्छ्रद्धाभक्तिपूर्वकं सन्नर
त्पिशिवनामरूपमेकं भसितयुतं परमौषधं स्मृतं वा श्रुतमपि हरति प्रवाहमंतारुजमघमलमघानि कोटिशोपि इतित द्वचनं श्रु

२३८

तायमः संतुष्टमानसः चित्रगुप्तं विलोक्याह सतु कोहृत्राइस्यपि १४ चित्रगुप्त उवाच यद्य दुक्तं कालरुद्रैस्तत्सर्वं मतिश्रांति
तं निष्कृतिस्तत्कृताघानां कदापि न भविष्यति यावंति पापानि कृतानि तेन तेषां न संख्याकरणं च शक्यं स्यात्सैकतानां गण
नापि शक्या भवेत् सुसंख्यापि मम वशा वा न तस्य भाले भसितं कदापि रुद्राक्षमाला न गले करे वा कर्णप्रदेशेपि तथा च कालस
पापमूर्तिः परिभावनीयः न भावनानापि कदापि तेन कृताकृतानां कनाम वार्ता कृतान्यनेनान्यपि पातकानि विभूतिमात्रं स्मरणेन ता
नि नश्यंति तस्याः स्मरणं न तेन स्मृतं कदापि स्मरवैरिणः सा न ब्रह्महत्यादिकपापराशेः भीतिः कदापि प्रलयेपि काल यदि स्म
रारिस्मरणं कदाचित्तेनेन तावत्कृतं क्षणं वा श्रीकालकालस्मरणाग्निलेशात्क्षयेन पापानि तत्तूलराशिः विनश्यतीति स्मतिर
प्यपारा पापामहार्णवपाश्रुतासा २१ पापान्यपाराणि लयं प्रयांति महेश्वराराधनविंतेनेन तत्रैव दत्तस्तु तपापयोगान्नजा
येतकस्यचिदप्यभागात् कः शक्तो भुवि कर्तुमप्य घकुलं तावत्प्रयासेन वा यावन्नाशमुपैति शंकरपदध्यानेन वा तत्स्मृते नत्राव
स्यकलं तथापि न करोत्सोलस्य पापादिनातैनेव प्रविशंति घोरं निरयं संसारराशिंततः इत्याकर्ण्य वचो यमोपि बहुधा वे संत
वानोत्रियः संतुष्टस्तमुवाच भाग्यनिलयस्त्वं पावनोसीत्यपि एतावान् शिवपूजनादिमहिमा ज्ञातस्त्वया तावता धन्यो धन्यतमः
सि मान्य इति मे मान्याति मान्योथासि पापापारमहांबुराशितरणोपायः शिवाख्यास्मृतिः तद्धि मोक्षमिस्यैव मिबहुधा संसारराग
गक्षेय सोतावत्स कृतांबुराशितरणोपायः सुखं यो निधिः स्वयमेव साधनमपि प्राप्तस्य पुण्यात्मनः अद्यायं शिवदिव्यनामम

साधनं

हिमातायकृतामुक्तिदोऽत्रयानंदद्रएवेतन भगवान्कालेक्षपणसुभ्यतु इत्युक्त्वापुनरप्युवाचसमुदांतंचित्रगुप्तंशिवेविंतसा
द्विनाशः कोकिमपिकिंतस्यास्तिविंनेत्यपि चित्रगुप्तउवाच सयत्रैवमृतस्तस्माद्दूरेशंकरमंदिरं बालबिल्वतरुव्याप्तं
तिष्ठत्येकमनोहरं तदेवमंदिरंतावत्सरोवरविराजितं मंदारतरुसंकीर्णंकुंदारकैर्वराचितं अपारहारसंकीर्णंहारहार
विराजितं भूतिराशिसमाकीर्णंरुद्राक्षौघसमाश्रितं तत्रगंतुसमुद्युक्तः कृत्वागौरीसमर्चनं कृत्वास्वकन्ययायुक्तःशिव
नामस्मरन्मुहुः तांकन्यामलसांदृष्ट्वात्वरयाबाललीलया गंतुमभ्युद्यतामेवंशिवेश्वहेतिसाहरं सशब्दस्तत्रवाते
नसर्वपापविनाशकः वीचीन्यधिनतत्क्षणेप्रापपक्ष्वान्मृतापिसः सशब्दस्त्रिजगत्ख्यातोयस्तत्रवनेवतिष्ठति यद्यप्यथ
पिशाल्वान्यस्तज्जातोयोभविष्यति तस्मादपिपुनःकश्चित्तस्मादपितथाभवेत् तज्जातीमत्वमेतपोविष्णुतंनवसर्वथा
इतितद्वचनंश्रुत्वात्वरयासंयमःशिवे उत्थायगंतुमुद्युक्तःसयत्रास्तिमृतोनरः सगच्छन्चरणेनापिसहतद्देशमंडले
जलैःसंपूरयामासतद्दुर्गंधविनाशकैः ततस्तत्रगतःकालंतंप्रणम्यपुनःपुनः पूजयित्वाबिल्वपत्रैःनन्नंचसुरैस्सह
ततोविमानेसंस्थाप्यतंतयासहतंशिवे आश्चर्यंपरमंप्रापचित्रगुप्तादिकैर्भिस्सह महानीमेवतेहृष्टाः कोटिशोपिम
हारगाः संरुध्यपुरुभोगास्तेदग्धास्यरसनाअपि तांदृष्ट्वाविस्मयाविष्टास्तेसर्वेपिसुराःशिवे तदानीमागताब्रह्मा
तद्द्रष्टुंविष्णुनासह ततःप्रणम्यतंविष्णुयमःप्राहविचक्षणः किमेतदद्भुतंविष्णोवदेतिप्रीतिपूर्वकं विष्णुरुवाच शिवा

राम: २३८

शिवास्थानंश्रुतातेनतस्यापराशिर्महासर्परूपेणदग्धःस्याति अतःपुण्यवानेवसोऽयंमहान्मया पूज्यत्वात्त्वयाथत्रकालः अले
नांतकालेश्रुतंनामशैवंतेनाघकोटिप्रणाशायशक्तं नतत्तूलमेतावदेवेतिमन्यशिवोऽपिनित्यंकरिष्यत्ययंहि अयंपुण्यवा
नस्यपुण्यस्यानांतोयतोपुण्यवान्नामापियंश्रुतंशांभवंन: कथंवानधन्योपिपूज्यश्चदैवेमहद्भाग्यमेतस्यसौभाग्यमेवं पुण्यानिसं
तिविविधानितथापिकिंतैरेतेहतांतजलनिदुःखकराणितानि पुण्यप्रपाशामुपन्यातिपुनश्चगर्भवासोभवस्यपिपुनर्मरणंजनिश्च
एकंशांकरनामरूपमनघंदिव्याख्यमसंश्रुतंतद्येनश्रुतमंततस्मलमपिघ्नातंचदेवास्तु तेनैवाशुविनाशायसघकुलाकारान्निपून्को
टिशः संसारामयलक्षपारिपुमपिस्वच्छंदवृत्तिस्वतः ध्यातंपुण्यमहांबुधिंजनयतिज्ञातंश्रुतंवास्मृतंनामेदंयमशांभवंमहदिदंश
स्त्रंरिपूणांक्षये संसारामयलक्षपारिपुमयंस्वच्छंदवृत्तिस्वतः ध्यातंपुण्यमहांबुधिंजनयतिज्ञातंश्रुतंवास्मृतंनामेदंयमशांभवं
महदिदंशास्त्रंरिपूणांक्षये संसारामयरूपशत्रुविलयोपायःपरंतसदं मुक्तिंज्ञातुमपिप्रवृत्तमसकृद्धह्यासहस्रांसंतं दत्तंशांक
रनामरूपममृतंसेव्यंसुरैः सर्वदापुण्यैःपुण्यसमाश्रयैर्मुनिवरैः सिद्धैःफणींद्रादिभिः गंधर्वैरपिकिंनरैरपिनरैःसंसारभूरिव्यथाः
व्यथापास्करस्थनायबहुधातत्तुल्यमन्यन्नुन मुक्तिश्चेत्समपेक्षिताशिवपदध्यानेरताःसंततंसंततःसंतुसहस्रशोऽपिनिगमप्रोक्ताश्चध
र्माःपरं किंतैर्मुक्तिरवाप्यतेयदिभिन्नेस्वर्गःपरंतैर्भवेदंतेजन्मजराचमृत्युरपितैर्मुक्तिःकथंचाप्नुयात् ज्योतिष्टोमेनेतिवाक्येनतात्र
स्वर्गीकामी तत्फलंस्वर्गएव ज्योतिष्टोमःसाधनंचेतितेहेतुविलासंचात्रमुक्तेःकथाका एतादृशानिवाक्यानिसंतितावद्बहून्यपि
ताद्दृशो मुक्तिवार्तापिसर्वथानश्रुतारवलु नज्ञातापिशिवाभिधानमहिमावेदैर्मुनींद्रैर्मयासिद्धैर्वापरमिंदुखंडशिरसाज्ञातःसतावद्भ्रम त

स्मिन्दंबशिखामणोरतिकृपा किं तन्नतप्तं तपो तन्नामामृतवेदरत्नमिति तद्दृष्ट्वैव वेदेष्वपि वेदास्तेपि शिवाभिधानसहिताः प्रजाः
परंपावनं मत्वातं प्रवदंतीति तपि बहुधा तन्नामसंकीर्तनं कुर्वंति प्रणामंति वेदशिरःसारत्वं तद्देवस्य विद्याद्धृत्वान्वहमादरेण बहु
धातमस्तवंस्य हुतं सुकृतं शिवनामकीर्तनं तपसा तावदिदं विशेषतः अतिदुर्लभं जन्म बहुधा कृतैः सतितावन्महतामपि ध्रुवं अंभ
कथंमधुतद्धिहासु विपिनेष्वास मं कंक्रोडयाभिज्ञः स्तद्घोघनाशकमुमाकांताभिधानामृतं त्यक्त्वा याति वनानि तावदधुना कर्तुं
तपः संततं व्यर्थायासफलाय गाढतिमिरे गूढाः पतंत्सर्वहि यन्नामस्मरणाद्घौघविलयः सर्वापदां नाशनं संसारामयनाशनं चसु
लभं तत्र श्रमः कोपि न तन्नामामृतपानमेव सततं कर्त्तव्यमित्यादरो लोके पुण्यवतां परं भवति चेदन्यस्य नान्यादरः शिवस्मरणाला
लसं यदि भवेत्तदा मानसं पुनर्न जनिसाध्वसं मरणसाध्वसं वायम तत्तस्तदमृतावृतं मृतजनस्य संजीवनं जरामरणजन्मनामपि रामः
विनाशनेसाधनं हस्तकेन तद्भूतः भुक्त्वा यमः संतुष्टमानसः तेमेवप्रजयामास विष्णुनाग्रहधासह तमुवाच ततो विष्णुः प्रणाम्य
शिरसा मुकुंदः अर्चयित्वा बिल्वपत्रैर्मंदारकुसुमैरपि ५० विष्णुरुवाच शिवाभिधानं मरणाक्षणे श्रुतं त्वया शिवानुग्रहपात्रभ
तं मन्ये भवंतं भगवंतमेव त्वयानतुल्यो भुवनत्रयेपि स्वच्छंदवृत्त्यास्थितमेव पूर्वं तपः कृतं नोग्रमघापनुत्से शिवाभिधानप्रणवो
नत्वद्यामुक्तोसि संसारमहांबुराशेः कुर्वंति के चिक्कीरकं धरेषु दारान्विहायापि तथा कुमारान् नेतरिदं प्राप्यमनंतरायं शिवाभिधा
नंमरणाक्षणेषु अहो कृतार्थोसि शिवाभिधानं श्रुतं यतो मोक्षविधानदक्षं साक्षाद्विरूपाक्षकृपाश्रयेषु फालाक्षरूपोपि भविष्यासि

त्वं अनायासेनेदं खलु फलमुमाकांतकृपया त्वयाप्राप्तं नूनं मरणसमये शंभो भवमिदं श्रुतं नामानंतामयविलयहेतुः शिवकृ
पा कथं वा त्वय्यासीदमृतसुखतालोकमिदं मनुष्याणां तावन्मरणसमये शब्दनिरवैः परं कालो याति प्रणयसहितानामपि स्या
महादेवाख्यायासकृदपि न चोच्चारणमतिर्वृथा हा हा हा हे स्वपि समयनाशोद्यतधियः मरणावसरे खलु कंठभागे कफपित्तप्रभव
भवाम्बुवस्य स्मर्यां शिवनामकीर्त्तनं वा न भवसे न कदापि पापयोगात् दारान् कुमारानपि वीक्ष्य तावन्मुमूर्षुर्व्यादरतोऽश्रुपूर्णाः
रुद्रस्य पं न स्मरति स्मरारिं त्वां भवनाम शृणोति दुष्टः अंतकालसमये महत्स्वपराधनं भसितभूषणादि वा जायते न सहसाम
तिस्ततो यांति घोरनरकालयं जनाः अंतकालविषये सदाशिवध्यानमात्रमपि मुक्तिसाधनं तत्कथंचिदपि जायते नृणां शंकरो
यदि पुरा समर्चितः अंतकालविषये शिवस्मृतिर्भस्मधारणमघौघनाशनं जायते खलु कथं विदुच्चैः कैर्नाम शांकरमतिः श्रुतं भवे
त् भस्मोद्धूलितविग्रहोऽतिविपुलारुद्राक्षमालां वहन् कंठे कर्णयुगेपि शंकरपदान्युच्चरन्नादरात् दृष्ट्वा लिंगमनुत्तमं मुकुरवि
सख्या च बिल्वदलैः सपर्ययासु समर्पणं च कुरुते शंगाय ये शंगो जनः शंभो भर्ग भव दयासागर महादेवेति यः सर्वदं नूरुद्राक्षामल
भूति भूषिततनुः कृत्वा च लिंगार्चनं शंगायासु समर्पणं च कुरुते शंगः सशंभो भवेत्तत्पादांबुजरेणुभिः मम शिरः पूतं भवत्वन्वहं
महाप्रयाणेषु महेशनाम श्रुतं स्मृतं वा यदि पुण्ययोगात् तदा स मुक्तो भवतीति मन्ये नान्यस्य मुक्तिः प्रलयेपि सत्यं शृणामि शिवना
दयाः शिवपदस्मृतेः केवलं विमुक्तिरिति सा स्मृतिः भसितभूषणानां परं भविष्यति भवान्वयो न भवतीति मन्ये पुनः पुनर्हृदु

पुनः
[illegible]

अथवजमिदंसमुद्भूतस्तु एतस्मिन्नंतरे देविमदीयाअपि किंकराः विमानरत्नमारुह्य नमोनेतुं गताः प्रिये तदागतान्नागतान्दृ
ष्ट्वा विष्णुब्रह्मादयः सुराः कृतांजलिपुटाः सर्वे प्रणताश्च पुनः पुनः ततः परं तान्मुदितान्विलोक्य दूतान्मदीयान्गिरिजे सु
रास्ते पप्रच्छुः क्वागमात इत्थं पांशुकंपायमानाः शिरसा प्रणम्य ७५ दूतास्तूचुः अनेनमरणक्षणे शिवपदं श्रुतं दैवतः प्रभृतव
त्पुण्यवानयमभूच्छिवानुग्रहात् शिवांतिकमयं सुराः सपदि नेय एवादरात् विमानवरमाश्रितः सुरगणाभिसेव्यो मुदा अपार
कल्मषमपि येन ततं तपोऽतिघोरं बहुवह्निमध्ये तस्यापि तावन्नमहाश्रयापि शिवाभिधान श्रवणावकाशः अहो कृतार्थाः कतिचिन्म
हेशप्रसादपात्रत्वमुपेत्य धन्याः कैलासवासं समवाप्नुवंति पूज्याः सुराणामपि सर्वथापि धनं परमिदं सुराः शिवपदं पदं संपदां
विपत्कुलविनाशकं सकलपापसंहारकं स्मृतं सपदि पातकं हरति संश्रुतं वा मुदा ददाति शिवसन्निधिं निधिमपि प्रदत्वा मुकुंदः अ
पारजननामयं हरति मस्तकवाप्तादिकं श्रुतं शिवपदं मुदा शिवपदांबुजानुग्रहात् इतः किमधिकं धनं नवनिधिप्रदानसमं विमोक्षद
मतिप्रियं शिवपदाचकं नासुराः अतः परमिहाधुना खलु तथा विलंबस्ततो विनेय इति निश्चये सति कथानुवादैरलं भवद्भिरपि प
जतो भवति सोऽयमस्यादरात् इति प्रियतम तदा सुरगणैः समाराधिता ततः परं पुष्पकरत्नसंस्थितमानयामासुरिहादरेण समुत्तम
वाक्शिवाभिधानमाहात्म्यमेतद्धृतमद्भुतं मदुक्तं शिवनामसुधाशनेन धन्याः कतिचिद्गिरिजे ममापि मान्याः इदमादरतोऽति
गोपनीयमपि रहस्यमहो महानुसंश्रवः ७३ नंदिकेश्वर उवाच इति शंकरवाग्विहारलीलाकमलापूजितपादपद्ममाला शिव

राम:
२५०

नामसुधाप्रवाहलीलामहिलाकापि शिवस्यसासुशीला तस्मादन्यन्मुक्तिबीजंनविद्मोलोकेमुक्तिःशंकरानुग्रहेण तस्मा
त्कः शंकरोशंकरोमे सेव्यःसेव्यः सर्वदासर्वदापि इतितद्वचनंश्रुत्वा विश्वावसुरतिप्रियं तुष्टावनंदिकेशंतंशिवभक्तव
रंमुदा विश्वावसुरुवाच धन्योसिमान्योसिगणाग्रगण्यविश्वेश्वराराधनतत्परोसि त्वत्पादपद्मार्चनतोपिमुक्तिःसंभा
वितास्यात्गिरिशप्रसादात् शंकराघ्रिकमलार्चनादपिप्रीतएवभगवानुमापतिः शंकरेषुखलुतस्यसर्वथाप्रीतिरेवगि
रिशःसशांभवः समर्चितस्याद्यदिशांभवस्तदासाक्षान्महेशोपिसमर्चितःस्यात् ईशाभिमानःखलुशांभवेषुतदुर्ल
भाःकिंशिवयोगिनोन धन्यास्तेशिवयोगिनःशिवपदांभोजार्चनाराधनाध्यानानंदरसेःप्रसाधनरसाः संसारखान्तोलसाः
तेषांपूजनमेवतावदधुनासंसारदुःखापहंतत्संगात्खलुशंगमंगलकथापीयूषधारार्णवः १० अहोविचित्रंखलुशांभ
वानांचरित्रमत्यद्भुतमप्यचित्रं चित्रंकिमत्रास्तिपवित्रवार्ताकिरातितावत्परमंपवित्रं ११ कःशंकरार्चनपरोनसुरेनरोपि
सर्वेसुराअपितदंघ्रिसमर्चनेन धन्याभवंतिबहवोभुविशांभवाःकिंवीरेश्वरार्चनपरःखलुकोपिशैवः वीरेश्वरानुग्रहणा
त्रमकःसबाल्यमारभ्यशिवार्चकःसन् वयःशिवाराधनसाधनेषुपरंत्वकारामरहारवीरः भवानिहैकोभगवत्प्रसादात्प्रा
गतोमत्सुकृतैरपारैः त्वयातुतावद्गिरिशार्चनायसमागतंपावयितुंगृहंमे अस्माकंगृहमेधितापिबहुधात्वत्सारसंक्षालना
तत्प्रक्षालनजातपुण्यसलिलासेकानुपानादिना त्वत्सारांबुजरेणुभिःपरमिदंसद्मापिमेपावनंमहंशोध्यतिपावनःख
लुमन्मनस्त्वंशांभवोदुर्लभः मनागपितथापुराशिवकथासुधासागरश्रुतश्रवणपावनश्रवणपात्रपीतंमुहुः अतःपरमहेसु

श्रोत्रं पवित्रं मम जातमद्य गात्रं ममैतत्सुतरां पवित्रं खलु
तुगिरिशपादपद्मार्चनं करोमि करुणानिधे शिवपदांबुजाराधक अद्य महेश्वरापारकथासुधाब्धिः नाकर्णितो
न विश्वेशकथासुधाब्धितरंगमालाकलिताहमेव जन्मान्यतीतानि बहूनि तेषु
नाप्यनुसंहितावा नावर्त्तितो वा यमतत्त्वसिद्ध्यै कितेजन्म भिरप्यपारतरुणी संसारवार्त्तारसव्यापारैरपराधकोटिसहितैर
नाराधितो वै भवेः ब्रह्माद्यैः शंकरो नार्चितः न ध्यातोपि न च श्रुतोपि लयनैः दृष्टोतापि कदापि वा दुर्दृष्टं तु समस्समर्थ इत्यनुदिनं
नाराधितो वै भवेः ब्रह्माद्यैः
रपि यस्पदांबुजरजः पञ्जायमेस्य श्रुतं तसं घोरतरं तपो पि बुधाधर्माः कृताः कोटिशः नैसाद स्मरणं कदापि न कृतं दारैः परैर्व
खितः भोगैरच मितैरतः परमहं पूतस्त्वसलोकनात् २० अद्यागमसमहेश्वरामृतकथापीयूषधारापरस्त्तासात्वद्नुग्रहेण
संततं संरक्षणीयामया संयं कंठमणिमेमास्त्वसुसूतैर्यैर्यैर्श्रुता सा कथा ते सर्वेपि शिवाभिधानसुधया मुक्ताः समंतादपि २१ रामः
इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम विंशोध्यायः
२० श्रीयाज्ञवल्क्य उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा राजासंतुष्टमानसा राजानमाह विनता प्रणम्य च पुनः पुनः १
राजन्गुरुर्मे भवानिह तत्त्वबोधस्त्वत्तो मम भवतततः परमादरेण मध्यं धतवदग्धं नव दृयाविधेया विद्यापि मोक्षवरदापर
मात्रदेया २ इति तद्वचनं श्रुत्वा राजापि प्रीतमानसः सा वीक्ष्य मुखं प्राह सा चीहृत मुखांबुजां राजोवाच त्वरयात्र नतह्रसं
मनः परिणतं नेते कालांतरभाविभाविशिवयोगिसमागम ४ अधुना मंदिरे तावत्कं सत्वरं त्वया अवलंबेन भर्तापि कु

२४१

यतोनुसरणीयोनानतस्यागस्तवोचितः ६ यावंज्जीवति
पिनस्यात्तवान्यथा याहशस्ताहशोवास्तुभर्त्तानारीभिराहरात् पतेनान्सरणीयोतानतस्यागस्तवोचितः ६ यावज्जीवति
भर्त्तापितावत्सेव्यःससादरं मृतेतस्मिन्तेनसाकंमरणंतुतवोचितं ७ तेनानुगमनेनैवतवस्वर्गोभविष्यति तस्या
पतित्वया तावत्कार्यं तत्सेवनंमुदा ८ अयंतुकुलनारीणां धर्मोधर्मविपर्ययः नवनंन्योन कर्तव्योयतस्तत्पापसाधनं
इतितद्वचनंश्रुत्वाराज्ञीदुःखसमाकुला अश्रुसंकीर्णनयनातमुवाचवनतानना राजसुवाच योयमुक्तस्त्वयाधर्मः केवलं
पुण्यभर्त्तरि मृतेनगमनंतत्तुपतितेननसर्वथा मद्यपानादिभिः पापैः भर्त्ताचेत्पतितोमृतः तेनानुगमनंकार्यमिति शास्त्रेन
दृश्यते उद्धृलनं त्रिपुंड्रंवाद्धहैः कार्यमहर्निशं तत्त्यागपतितोभूयादिति वेदश्रुतः खलु लिंगार्चनेपरित्यागात्पतितो
भवतीत्यपि वेदश्रुतंततस्तेन सहानुगमनंकथं महापातकराशीनां त्वप्यासासतितोयथा तथाशिवार्चनत्यागास्य
तितोपिभवेन्नरः पतितेनान्वयस्तावत् पतित्वायभविष्यति ममपातित्यसंपत्तिः सर्वथाप्यनपेक्षिता पतितंपतिमु
त्सृज्यव्यभिचारंविहायच स्यातव्यमितिनारीणांधर्मोयंपरमोमतः किंचतद्वार्त्तयाकिंवाफलंवरनृपोत्तम चिंतनीया
मतिस्तावन्ममसर्वात्मनाखलु इष्टसाधनताज्ञानंसामान्येनप्रवर्तकं अनिष्टसाधनज्ञानात्बालकोपिनीवर्तते त्वा
लोग्निमेकदास्पृष्ट्वापुनस्तंनवांछति ततोप्यहंकथंमूढातन्मूढत्वंचनिर्गतं किंचानुगमनेतेनजन्मतावद्वृथाभवेत्
भर्तुश्चमृतकल्पत्वसत्त्वयापिनमेफलं मृतकल्पइतिज्ञेयपतितस्तूपतिस्ततः नेतनराचवेतसंगः कुत्सितत्वेननिश्चयेम

याजन्मसमासाद्यशिवोनाराधितःखलु तदाराधनहीनानांजन्मतावन्निरर्थकं लिंगंकरसरोजेननस्पृष्टमपिसादरं नचं
दनेनानुलिप्तंकस्तूरीसहितेनतत् २८ नवबिल्वदलैरीशोलिंगरूपेननपूजितः पंचामृतप्रवाहैर्वालिंगंनाभ्यर्चितंखलु क्षी
रसंपूर्णकलशैर्नोद्धृतोपिवलान्मया शिवलिंगाभिषेकायतेनाभन्नकरेभ्रमः पक्वान्नानिपवित्राणिमधुराणिहृतानिनो
नार्पितानिकराभ्यांतान्युमाकांतायसादरं करपद्माभिनयनैर्नैनाद्यंचकृतंमुदा शिवालयेमार्जनंचकरेणनकृतंखलु वीणा
मादायविमलांविपुलांगिरिशालये नगानंचकृतंसम्यक्गतंजन्मनिरर्थकं नध्यातंमनसामहेश्वरपदांभोजंमुहुर्मानस
अ०जो व्यापारैरपिसुंदरैर्विरचितापूतान्नशर्वोयसा सर्वापद्विनिवारणायसकलाभीष्टार्थसिध्यैसदाकिंकर्तव्यमतःपरंजनिजरा
रोगव्यपायः कथं सरोजदलसन्निभेननयनयुग्मेनतद्वृथावृकुंभसवपूजितंनशिवलिंगमुद्वीक्षितं रथ्यापिननिरीक्षितः राम:
शिवमहोत्सवःशांभवःविभूतिकृतभूषणोनयनगोचरोनादरात् हारोपहाररससारविवेकहेतुर्जिह्वापिनेतिनतयाशिव २५२
नामवारः सातावदद्यविषतामुपयातिनूनंकःसंतयानसहसेसपिभारहेतुः कृपाभ्यांनसदाशिवार्चनकथापीमपा
नंकृतंमूर्ध्नानप्रणतापिशैलतनयाकांतोमुहुःसादरं यन्नासीद्गिरिशार्चनायतदभूत्सर्वंवृथासर्वथा हाहंतांतकवार्तयापि
सततंचिंतापरंजायते ३३ अपाररत्नैरपिहारमंदिरंकृतंनसौवर्णमयीभिमंडितं सरत्नकोशोपिवृथैवजातःसुवर्णकोशो
प्यमितोवृथैव ३४ एवमुक्त्वास्थितारात्रीतदानीमागतान्नृपः तस्यासक्तमतोसमुतामुमूर्छपापीडितः तदासभूपरस्नेहस्या

दूरेणाव्रणपीडितं दुष्टैस्त्वभ्रष्टैरानीतमाक्रम्य नगरं परं तत्र हैस्ताडितो भूरो बहुः पौरैः सम्भूपतिः कोलाहलसमाकां
तभार्त्ते तोपि मुहुर्मुहुः ततः स राजा बहिरागतोपि किमेन माशीरिति विस्मितस्स न पश्चात्मात्यैः प्रणतोति भक्त्या शूरैः
कुमारैरति दूरतोसौ पृष्टास्ते मंत्रिणस्तेन कोसाविति तमचिरे भिक्षुपट्टणराजायमशांभवश्वरोनृप अयं दुरात्मा दुर्बुद्धिर्भि
क्षुराजा विशेषतः पुरं गृहीतमस्माभिरेतस्याद्य दुरात्मनः अस्मदीयैः कथं तस्य नगरस्य च रक्षणं सुवर्णकोशसंवीतं
रत्नकोशसमन्वितं अयं तु सर्वदा स्वामिन् शिवयात्रानिरोधकः शिवयात्रारतद्वेष्यमेनेनापहृतं मुहुः सर्वदा तरुणीसक्तः
शिवपूजाविवर्जितः त्वयि शासति भूलोके किमयं स्थातुमर्हति न भूलोके रिपुः कोपि तव भूपालसत्तम उपेक्षितोयं तु
छलाद्रक्षणीयो न सर्वथा किं च भूमंडले राजन् शिवाचारविवर्जितः अयमेकः स नगरो नगरे न शिवालयः धिग्धिग्धि
ग्नगरं धिग्धिन्नयत्र शिवमंदिरं धिग्धिग्धिग्जनतां सापि न यस्माच्छंकरे रतिः पश्य पश्य मनोज्ञानि सुवर्णाभरणान्यपि
एकोपि तेषु रुद्राक्षो नास्ति भूपालपावनः रुद्राक्षहीनाभरणानि पालितानि स्वभावेन न मंडनाय किं मंडनैर्मंगलस
त्रहीनैः प्रचंडरंडाभरणैर्विचित्रैः इति तद्वचनं श्रुत्वा स्मृत्वा शंकरमादरात् पुनर्विवेश त्वरया तदेव शिवमंदिरं तत्र दृ
ष्ट्वा महादेवे लिंगरूपमनुत्तमं प्रणम्य बहुधा भक्त्या शिवध्यानरतो नृपः ततस्स भिक्षुराजा तु ताडितोपि मतस्ततः सावा
न्तो मेन राज्ञापि श्रुतात् स्वार्थयापि सा ततः परं च सा राज्ञी प्रणतातं नृपोत्तमं पाहि पाहीति पाहीति खिन्नानन विलोचन त

ततस्तामाहराजापिखेदंमाकुरुमाकुरु तवाभिलषितंभाविमयागम्यतइत्यपि मासानंतरमत्रैवपुनरागम्यतेमया
तावद्वसात्रनियमैरगत्वाशंकरालयं इतितद्वचनंश्रुत्वा—नप्युक्तास्तास्तथास्त्विति उवासोद्यानभूदेशेराजास्वन
गरंययौ पुत्रपौत्रादिसंयुक्तोदारैरपिसमावृतः निर्जनगरमासाद्यशिवार्चनरताभवत् ततःकालेनसाराज्ञीसुतकांत
शिवार्चनंकृत्वास्थितानिराहाराभस्मभूषितविग्रहा तस्यास्वपत्न्यस्ताःसर्वाःसदाभर्तृवियोगतः दुःखिताःससु
तात्वस्थितास्तत्रवनाद्बहिः ततःशिवरतांदृष्ट्वातांसपत्न्यःसुताअपि तदेवव्रतमाश्रित्यस्थिताएवतदाज्ञया त्रिपु
ड्ररुद्राक्षधराःसर्वास्ताःशिवपूजने उद्यताएवसततंभस्मोद्धूलितविग्रहाः ततःपरंसराजापिसत्यव्रतपरायणः त
दुद्यानवनंप्रापवृतःपरिजनैर्मितैः तत्रागत्यसरस्तीरेस्नात्वाभूतिविभूषणः चकारपूजनंशंभोर्बिल्वपत्रादिभिर्मुदा त रामः
तोददर्शतांराज्ञींभूतिरुद्राक्षभूषणां शनैःशिवशिवेत्युक्त्वास्थितामतिकृशामपि ततःपरंसपत्न्यश्चतस्यास्तावत्समा
गताः पुत्राश्चतास्तांरुद्राक्षैःभस्मनाचविभूषिताः शिवशंकरविश्वेशपाहिपाहीत्यनुक्षणं वदंतएवतद्द्वारास्तत्सुताश्चस
मागताः तान्दृष्ट्वासोपिभूपालोविस्मितःशिवतत्परान् तेसर्वेप्रणतास्तस्थेपाहिपाहीतिसत्वरं सापिराज्ञीनिराहारा
कृत्वातंप्रणतान्नृपं तामाहराजाविनतांकृपीतिरितिसादरं राज्ञ्युवाच प्रीतिर्महादेवपदारविंदध्यानार्चनादौनृपसर्व २१३
धाम अतःपरंकिंममकार्यमस्तिकृत्वंमहेशेनकृतंविशेषात् राजोवाच त्वंतावदेतःदुरवासयोग्या स्थितिर्वनेत्वेवनि

रात्सुवाच कदाररवातीररुनिऋरवालातिरुचिरे
तास्मिंयस्मात् आयाहिनित्यं शिवपूजनायपुरंप्रयाहित्वरयाकिमत्र रान्तुमितिममप्रीतिर
चिरे तुंगलिंगेन वरुचिर दूर्वांकुरजलैः समाराध्यंध्याता शिवभसित धृता शिवशिवेमहश्लोनोलक्ष्ये तनुमितिममप्रीतिर
चिरे तुंगलिंगेनवरुचिरदूर्वांकुरजलैः समाराध्यंध्याता शिवभसितधृता शिवशिवेमहश्रेनोलक्ष्ये
निद्रां अतःपरमुमापतिस्मरणमेवमेजीवनंविसृतिपरिवेष्टितातनुरियंत्रिपुंड्रांकिता महेश्वरसमर्चनस्मरणसाधनं
मन्मनः शिवार्पणामिदंकृतं प्रपत्रापामिश्रंभोः पदे ७१ सुधाकरशिलातले कुमुदगंधमंदानिले प्रफुल्लकमलामलेतुहि
नमंडले शीतले प्रचंडकरजानलज्वलितसूरकांतेपिवा समामतिरुमापतिस्मृतिसुधारसास्वादने ७२ प्रासादेतुहिनांशु
कांतविशदेमंदारकुंदच्छदस्वच्छेदेस्तुरगोक्षुरव्यतिकरक्षाराधरेवास्थितिः अस्तान्यस्तसमस्तवस्तुविषयापेक्षस्यकिंताव
ताचतः संततमेककांतकमुमाकांतेचिरंचिंतय किमस्मिन्संसारेस्मरहरविहाराकरपुरप्रकारव्याहारप्रवरपरहारानुसर
णं खलः कालोनेयः कथमपिकिलायंनकमलाविलासानामाशाहरहर दयासागरहरे निर्बंधोपिगतोगतः पतिरतः संसा
रवार्तागतातातः कोपिगतागतातिविगतः भ्रांतिर्गतातावता चित्रंमन्नहतांतदूतवचनव्यापारदूनंयभानस्यादेवतथापि
धेयमधुनाविश्वेश्वरध्यानतः दैनंदिनप्रलयकालभयंगतंमेसोमावतंससवरणास्मरणादरेण एतावतास्मिकृतकृत्यतमा
किमास्मिन्वृत्तंचतावदधुनानचजीवनस्य प्रयातुसच्छिवंमनः शिवपदांबुजाराधनंकरोतुममदुर्दशामपिनिवेधसद्यःपुनः
पुनर्नजननिजरुजंहरसिकिंहराराधितोहरः परतरः सुखंविवरतीतिनत्वंवद रेरेमनः शिवपदांबुरेजः प्रसारंसंसारत्रासपरि

हारकरंपरंत्वं दृष्ट्वापितावदधुना पुनरेहि मोहं हित्वा मुहुर्मुहुरुपेहि हराङ्घ्रिपद्मं रे रे मनः पश्य शिवाङ्घ्रिपद्मं तच्चेद्विहा
रस्थलमुत्तमं ते तत्रैव तावद्वसुवासुदेवनेत्राम्बुजे तिष्ठति तेन साकं नारायणेनापि शिवाङ्घ्रिपद्मे समर्पितं मे त्रिमतो मया
पि समर्पितं चित्तमतः प्रयाहि तदेव गौरीरमणाङ्घ्रिपद्मं देवास्थितिः शंकरपादपद्मे सदा मनस्ते यदि तावता मे संसारबो
धमितद्दुर्दशापि निवारणीया समये सतीति अहो नरकभाजनं कथमहं भवामि त्वयि प्रिये मनसि संस्थिते स्मरहराङ्घ्रिपं
करुहे त्वया सह समागमे मम किलापहारक्रमो न किं तु शुभसंपदामुपगमो भवत्यन्वहं मनः सखायाचे शृणु शृणु परं
प्राणविगमे महाघोरं घोरं हरमनुसरापारकरुणं मुहुर्मुहुर्देवं देव देव हरापारकरुणारसासारासिक्तं कुरु कुरु मुहुः सत
रमिति मरणावसरे न कोपि तावत्स्मरिहर्तो मरणाक्षयव्यथानां इति संततमन्तकान्तकं परमं तत्करणाश्रयादरात् ८४ म
रणे हितकृन्नकोपि ते कृतपुण्यस्य हरार्चनं परं हितकारकमित्यतः परं हरमेवानुसराहराहरं ८५ कुमारेऽरुदारे न दारैश्च कृत्यं
मम प्राणनिर्याणकाले नु वेलं महाकालकाले स्मरारे स्मरेति स्मराधारगर्वापहारं वदाशु ८६ दयासागरापारपापापहोऽपि
रस्मरारे मदीयापराधान् क्षमस्व तथान्तर्दुरन्तायाविमुक्तं कुरु त्वरातावदहो विधेया प्रपन्नार्तिमोक्षं महासद्ध्वजाशु प्रप
न्नप्रपन्नेति शंभुं वदाशु अहो आयातु मे तत्प्रवृत्ताः प्रमत्ताः कृतान्तस्य दूताः कृतान्तोपियाति ८८ समानेतुमेवाद्य तानन्दिकेतो
प्रपन्नेपतिपाहीति तावद्वदाशु न कोप्यस्ति पाता त्वदन्यो न दाता ममापात्रापवर्गस्य स्वर्गादिहेतो दयावीक्षणेनाशु पश्याशु पश्यप्रप

रामः
२५५

स्वाद्यमांमोचयाद्यांतकाले महाकालदूतप्रचंडाट्टहासैः परंनासयोयांति किं तातमातः अतस्तेन दूरतरं यांति शांतास्त
वानुग्रहे तावदुग्रप्रयांति अकस्मान्नयंस्यैवतेतातयावन्नतावत्प्रपश्यादरादिंदुमौले तदा लोकनेनैवतेयांतिदूरं ममप्रा
पावायुप्रयाणेप्रसक्ते अखर्वगर्वापितदर्पसर्पप्ररवयुदूतः खलु पातयंति तथा च तद्दर्शनया विमुक्तं कुरुत्वरातावदहो वि
धेया तद्दुःसहदुःखापहारस्त्वया स्यात् ममेशानपाहि प्रपन्नं प्रसन्न प्रपन्नार्तिसंहारहेतुस्त्वमेकस्त्वदन्यो न कोप्यस्ति लोक
त्रयेपि आप्यामातुकुठुष्ठव्यतिकरविलसद्वृश्चिकव्याप्तमार्गे तेपातयित्वपदयुग्ममहापाशबद्धान्नयंति नोनावलातय्यं
तिप्रतपनधमितश्वात्मध्येप्रमध्यवध्यमत्वाविहितांक्षणमपिकरुणांपाहिशंभोविलोक्य कालस्तिष्ठतु दूरतोयममटा
स्तावद्दूरंतरं स्पन्चहं यावल्लीयत एव तावद्रसह्यं संतप्तशैलाहतान् कुर्वन्त्येव मतो विलोकय दयादृष्ट्या मया केवलं तेदूताःप्रपला
य्ययांतु नपयाशंभोतदैवाधुना संतप्तामितलोहकंटकयुतमार्गेनयंत्याशु ते तेषां तानिवारको पि नरकादुत्तारको वा मितः
तावद्यमशासको पिकृपया पश्येतिचाक्रोशनैः स्तोकालकलयानुवेलमदयं तं कालकालं वर चद्वरचद्येतवापाहि पाहि
तिमत्वा न क्ष्मा ति जकृ एवं कालदंडं विदित्वा भयमपि वकुहिलासावरत्वायुनत्वाशिवहिशिवशिवराजं चिंतयित्वा महेशं नको
पिरवलुरक्षकः त्वयि सतीदृशी दुर्दशा कथं मम महाप्रभो भव भवाभयं देहि मे अनागसमिवादरादनुविलोकयाद्याधुनाऽ
नागसमपि प्रभुः प्रणतमाशु दृष्टवावर्ति मनः सततमं विकारमपापारपकेरहं महार्हमति दुःसहामितमहापदांनाशकं

सभामि सङ्गमाकेनवद्मे अमित्रे मित्रे नामदन कदने वादि कदने कुद क्षेत्रा क्षेनाकुदलकरगाला पकदल्कास्तु पर्णापर्णा वाभि षद वसनावाकुल सन

कथाभि नाम न्ने मदन मद स्मस हारक विभो ॥ ४

मजानघ मुहुर्मुहुर्हरमहेश्वरेत्यादरा हृदामहमदन किं मदनदुईशावर्धके अपारकरुणारसं गिरिकुमारिकालिंगनभक्
तजानघ मुहुर्मुहुर्हरमहेश्वरेत्सादरा हृदा... शिवानुसरणाईयामवपावीक्षणा लालसं प्रयातु मममानसं विधिकलावतंसमु
ल्लसितमहारसं स्मरविहारहारालसं शिवानुसरणाईयाम... वनेवाक्षीरवागरलगरले वातिसरलेक
ङ्कः सदर्वैसर्पेवागुणमवेिराणेवा विहारवागेवावाम्नपोवाकुमुदसदनेवासपवने वनेवाक्षीरवागरलगरलेवातिसरलेक
थंचित्तमन्नं वदमदनसंहारकविभो अरण्येरम्येवामुनिवरकुलेवाद्विजकुले ध्वकालेकालेवामरणसमयेवासुसमये विषया
पीयूषप्रदरकंदरे वापिवदरे कथंचितमत्तं वदमदनसंहारकविभो १ धाराधरप्रवरसुंदरमंबरांतनृत्यमयरगिरिकंधरकंदला
नि विद्युल्लताहृतदिगंतमपिप्रपश्यन्नूशैवासुवापिपथिको विनमाहमेति २ चतश्चिंतय चिंतयांतकभयग्रस्तासुनामासह
त स्वस्तिस्वास्तिमतिस्तव — — मुहुर्मस्तेसुवस्त्वपि कालोसौयदि कालकालकलनातहि स्वकाले यर्यकालस्तं विजहाति
ईतसततं तं कालकालं भजे स्मरस्मरहरं परं त्रिपुरवैरिणोलुस्तयं धरं च रणपंकजं जनिजरामृतिप्रत्ययं करोति न सह्रस्मतं
किमतरवगौरीकरप्रवालैः कमलामलच्छविसमर्चितं सादरं किमस्मात्कं लोके शरणमगजाभ्यर्चितपदं महादेवं हित्वा शरणा
ममराणामपिसदा तमेवाङुस्त्वाबद्धरणामसुराणामपितृणां तथा गंधर्वाणामिति विदितमेवामरनुतं अनन्यस्तेमार्गेयम
भटगणाकीर्णतरुणज्वरज्वालाकारानिरतरवरोरस्सरस्तुते अपारेसंसारः कथमिति कथंचित्स्मरहरं स्मरापस्माराणामनुस
रणामृत्सज्यच मनः सहायोनास्माकं यमसदनमार्गेति कठिने महाव्याधिव्याधव्यथितजनजातव्यतिकरे महाज्वालाकीर्णे

राम:

रु

२४५

अल्पमपि न तत्रास्ति विमलं किमस्माकं तस्मिन् भवति भगवन् कालनयने उमासहायो न सहायम् अतो यस्यैव तस्यापि
कुतः सुखं स्यात् अतः सुखायायमुमासहायो सहायम् अतः पथि चिंतनीयः न मित्रं वा नो पितृपुत्रं वा नो किं तत्र बान्धोपि
नयत्र यत्र गंतव्यमेवेति सहायम् अतं उमासहायं परिकल्पयामः श्रुतः स गौरीरमणो पि मार्गे दुर्गेनुयातीति मुहुः स्मरामि
स्मरारिमेव त्रिपुरारिनामस्मरं तिसंतस्तु वनेवसंतः अद्यापि नाशो विजहाति देहं कथं महाभूत लयेपि काले नकालका
लकालं कलयस्य कालकालेपि वा कालभयं विहाय स काल कालं समु
ल्लसरव्या प्रवीणं किमतं दतः करवाक्षपां वा कः कालकालं कलयस्य कालकालेपि वा कालभयं विहाय सकालकालं समु
पस्य किमेकालः करिष्यस्यपि सो नुमतः ॥२ अहो मायाजालं परिहर महादेव शरणा प्रपन्नो हं सत्त्वा हर चरणपंकेरु
हमतः क्व वा यं व्यामोहः क्व च शिवपदांभोजभजनं महापत्काले वाक्यमपि न दुःखं शिवमते प्रयच्छाति स्वच्छां शिवा शिव
पदे धामसुलभा मतुच्छामल्पये जनपदविहीने सदहने नगंतुं शक्तिर्मे यमसदनदावाग्निनिवरे कुमारे रौरेवा न कृतमह
हाहावनुसरणं वृथा जातमेतत् कथं वामनो मे वने वावने वावैरे गलितां तं उमाकांतलिंगं न सिक्तं न दत्तं प्रसूनं जलं वा न च वि
ल्वपत्रं त्रपामात्रमेनं मनः किं ममेदं स्मरारातिचिंताविहीनेक्षणं वा शरण्यां तरं नेति निश्चित्य स श्वानमहाकाल दूतान् मुला
हा
टाट्टहासं मनः पततु पावके यदि पुनः पुनः संततं स्मरस्यपि न भक्तितः स्मरहराङ्घ्रिपंकेरुहं महापदि करापि वा स्मतमुमास
हायस्फुरन्मनोहरपदाबुजं रहसि रहसासादरं परतरमनोहरादरव्याप्ति चारादरमेव कातरं अनुवारमतः परं कथं ज्वलना

याप्यवदानमीश्वरं लोकेनकोपिकुतुकीपरलोकशोकंनिर्वापणायपततेसततंसदारः भ्रमारएवसंघराधरवह्निहारो
हारेणसाकमसकृत्सकृदिंदुमौले न्हारैर्दरैर्वाररुचिकरकुमाररपिधनैः फरुषामममार्गेशिवभजनमेकेशारणंदं अतः
तत्संतावनवभवलुचतस्मिरोमसंशिवध्यानंतेनस्मरहरपदावाप्तिरधुना असकृत्समुदीरितंत्वयानहतंतेनहृपात्रपापि
वा तदिदंदुरदृष्टमेवतेनचदृष्टंगिरिशांघ्रिपंकजं रेरेमनस्त्विरमुमारमणंसहायेनकापिभीतिरत्तएवतमेवभक्त्या भस
स्मरस्मरहरंरुचिरंदुरखंडरेखावतंसममुमयासहसोपवासं कोवाकालःकालदूताश्चकेवाकिंतत्कृत्यंकालकालेनुवेलं
ध्यातःसद्योघोरसंसारबंधात्मुक्तं तावत्कर्तुमेवातिशक्तः अतःपरममुमापतिस्मरणकारणमस्मयेपरंप्रलयएवनःप्र
लयकालकालानलः असंस्तुतमएनहिप्रसनमेतदस्मुखंटकदापिविक्रापतिः स्मरणापुण्यहीनात्मनां रेरेविचार
यविचारयचारुशीलंपयस्फुरत्करतलामलशूलमूलं श्रीशूलपाणिचरणास्मरणानुकूलंकोश्रीलकालमकलंकल

राम:
२४६

यानुवेलं कालांतकंकोपिकृतांतभीतःप्रयातिपुण्यैःसितभक्तिपूतः सचानुभूतःसततंप्रभूतःकरोतिपापप्रलयंविभीत
अंतकांतकपदासेवनैर्मदधीरपिसनंदनादिभिः वंदनीयतमएवजायतेजातुजन्मनविजायतेपुनः जारःपरंजारज
वृत्तजातोनजातुजानातिजनैर्विनाशं यतोनतस्पंदुकलावतंसंपादारविंदानमनेप्रवृत्तिः सहृत्तःखलुकोपिपुण्यविभवैःभा
वोभवस्फसवैःउत्साहात्सन्नमेतकांतकमुमाकांतांघ्रिपंकेरुहं ध्यात्वातच्चरणाब्जरेणुगणनांकुर्वन्परंश्रीडतिक्रोडेयंपरमु

न्नि रिखवगतासंसारग्रंसापरं कःसंसारदवापहारचतुरोवीरोपिवीरेश्वरादन्योमान्यतमोपितेनसभवेद्वीरेश्वरा
शधकः सामान्यः कथमिंदुशेखरपदध्यानामृतास्वादनध्यानोसेकनमोदमानहृदयोद्दारेखणानिर्दयः ३ हरह
रहरकालकालचिंतनधनमदमत्तमिदंनवदसदाकुं अनवरतं दक्तातिदूनंचिरतरंगाकरलिंगसंगतिहं पुरापुरा
रातिकथाविचारेवयोनलीतंनचप्रतिपतं अतःपरंवाभजसावधानंकालांतकप्रतिविमपथान शारदाकालोकमति
करसुधारश्मिसदृशंप्रकाशंतिग्मांशुस्फुरदुरसुधामंडलहृदं महेशंवीरेशंभजभजभजभजापारकरुणारसासा
रासारप्रसरपरिसंतर्पितहृदं दितेसंततमंतकांतकदयासारप्रसारेरयंधन्यंत्वंसमुपैतिभ्रमतविततस्वांतेभवंतेस्मरन्
अश्रांतामितमतभ्रतिरहितोनिर्धूतपापप्रपाव्यापारोपिपरापकाररहितःशांतोनितांतंतदा संसारेनसुखंनूतातिसु
हृतांभोधिप्रवृद्धःपुनःनाशंयातिसुखांबुराशिजननाद्यागादिधर्मार्जितः तस्मात्तसरिहृत्ससततमुमाकांतंस्मरंसादरा
त्तेनातितवनांतकादपिभयंसंसाररोगादपि उमाकांतध्यानेनगतमिदमायुःप्रियतमप्रयासोयोवृत्तःसुरतविगमोपाययति
यतः सत्वव्यसस्तःपुनरपिसमाराजितश्वारप्रसारव्यापारप्रकरकरवीरप्रकरतः अहेहुष्टःकष्टंपततिपतितोमोहवडिशे
विषाकारापारव्यसनविषयोपायनियुतैः अतिभ्रांतस्वांतेतुहिनकरकांतेतिनिरतेयुमाकांतंशांतेनभजतिभुजंगागदम
हो विद्यांभोधिसमर्जनेनभुवनेसम्यक्त्वलाभेनवाराज्यस्यापिसमर्जनेनेवनिधिःप्राप्यापिकेस्याभुणा वीरेशरकुमार

दारनिकरैः किं सा हरेरथ्युमाकांताराधनसाधनं यदि मनो नस्यात्तदा तद्वृथा नत्वाकालविलाससाधनधनापायव्ययं
चायुषो भाग्यस्यापि लयं मुहुर्मुहुरुमाकांतं भजेत्वं ततः संतः खांतमनंतमानसमिति ज्ञात्वा पुनस्त्वं मुहुर्दत्वा ज्ञानज
लांबुजैरनुदिनं तत्पूजयं साद्दरात् ध्यात्वास्वांतनिविष्टमंतकरिपुं तं ध्यानधारामृतं पीत्वापीलमनो विलासपिशुनैरानंदवा
ष्पैर्नरां सिक्ताः केवलमंतकांतकमहादेवेति नामामृते रानंदामृतराशिपूरणकरास्तिष्ठंतु दाराश्चिरं १४० अस्माकं सद्गु
रिंदुमौलिचरणध्यानप्रदीपो स्वयं संसारो विषसागरः परिहृतेनास्मानसमायात्ययं दारापारविहारनक्रविविधव्यापा
रसारो हरो हारोदारकथासुधानिधिविधिव्यापारधीमान्परं वारंवारमुदारहारचरणध्यानामृतास्वादनैः संसारोरु
वानलाकुलजनव्यापारदूरादराः हारास्वादरतो मुहुर्मुहुरहं हारेः परंसादरो हारानादरएव हारकथयाकालव्ययोयाप
नः कुत्रानंगमनंगभंगगरनो लिंगानि तुंगानि मे गंगातुंगतरंगसंगललितान्यालिंगनार्हाण्यपि कुत्रश्रीफलपल्लवाः स
कमलाः कालांतकाराधनध्यानाराधनसाधनानि सततं तानि प्रियायाह्यमे सरसन्येतरवो पि बिल्वतरवो यस्मिन्वनेपा
वनेतस्मिन्पावनपावने चिरविरे रेवा तु तीरे वरं तन्निर्झरभिन्नभिन्नसलिंगममलं बिल्वादलैरं कुरे ईर्वापामपि ज्ञाकरेतिकल
येकालेनकालस्तदा यदाप्रभृतिः काले श्रिमस्तुतरुरुद्राक्षवलयः करे लिंगंतुंगं निमलजलबिल्वादलयुतं पुरः शंभोर्भर्ग
त्रिपुरहरपाहीत्यपिवचःतदाकालाज्ञीतिर्नभवति शुभंभाविसततं १७५ इति श्रीस्कांदे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्य

रामः

१४८

जनकसंवादेनामैकविंशोध्यायः २१ श्रीयाज्ञवल्क्य उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा स राजा सत्यभाषणः तां राज्ञीं वि
नतां माह शिवव्रतपरायणः १ त्वं शंकरानुग्रहपात्रमेव चित्तं पवित्रं येन जातं पवित्रमूर्तिः सततं त्रिनेत्रः स्मृतः सद्गुहास्मर
णेन मुक्तिः २ जिह्वा पवित्रा तव पुण्यमूर्तेराख्याम हेशस्य यया प्रवृत्ता गंगा यथा तुंगतरंगभंगा हिमाद्रिलापारदरीगुहाभ्यः
३ पानावगाहनविलोकनलोलचित्तान् गंगा पुनाति शिवनाम नुतं श्रुतं चेत् ईत्येव पातककुलान्यमितानि पश्चान्मुक्तिं प्रय
च्छति विलक्षणमेव नाम एवं मनस्ते खलु पूतमासीदुमासहायस्मरणेन धन्यो जिह्वा तवेति स्मरवैरिनाम स्मर स्मरापार
सुखाय सद्यः ५ संसाररोगविनिवारकमेव देवमारारिनाम तदिदं सकलार्थहेतुः श्रुतं स्मृतं वा हरतीह मोहं येनेदृशं माकं
तपदारविंदं त्वया पुरा शंकरपादपद्मं सम्यक् समाराधितमेव तेन भक्तिप्रमता खलु फालनेत्रे तयैव मुक्तिं बहुधा भवित्री
७ हंसोसि निहंति चातककभयं हंसापदो वैरिणां हंसानि वत थापि कीर्तिविष्ठति दैन्या सतां दुर्थियः शंभोः शंभव वैभवा
भयं शुभारंभैक भर्गे प्रभो शंभो पाहि शिवेति वागपि परां मुक्तिं प्रयच्छत्यपि कदापि न यदि श्रुता शिव शिवेति वाणी तदा कथं भ
वति जीवनं मरणकालमेवेदृशं ज्वलदनलमध्यगं भवतु भस्मसादप्यतः शिवस्मरणसाधनं भवति जीवनं जीवनं ९
तृप्तिं न याति मम नित्यमुमासहायनामामृतं मुहुरपेक्षितमाशु पीतं धन्यास्मि तेन ह तद्व सततमास्मि तस्मात् धन्यः शिवस्मर
णात् स राज एव मर्त्यः १० दुर्लभं खलु महेश्वरलिंगं दुर्लभं खलु महेश्वरनाम दुर्लभः खलु महेश्वरभक्तः दुर्लभं खलु शिवा

मृतपानं अद्य धन्यमभवद्दिनं दिनं सर्वदापि खलु नेदृशं यतः शंगमंगलकथानुवर्त्तनेन नीतमेव कियदायुरादरात् व
यः खलु शिवार्चनश्रवणसाधनपावनं तदेव धनमित्यपि प्रवदंति प्रमाणं मम अनुरूपमिदं प्रियं गिरिशनामधेया
लयं न मम श्रवणलक्ष्यं शुभदमेवमन्ये पुनः पुरा पुण्यं किं वा कृतमखिलपापक्षयकरं न जाने जाने किं गिरिशचरणांभोज
भजनं यद्विज्ञानं सज्ज्ञानं भवति कथं वा जनिभयं प्रयाति शोषा शोष्या कथमपि न नाशो विधिवशात् अहो जन्मरोगादिरो
गव्यपायः पुरा नानुभूतोनुभूतो यमद्य यतः शंकराख्यामृतं पीतमासीत् इदं दुर्लभं सर्वथा दुर्लभं हि ॥ १९ ॥ शंगांगलिंगेन
कदाचिदेवं भवत्क्रमाक्रांतकथाप्रसंगः तेन प्रसंगेन सुखाभिषंगः शंगाभिषंगोपि सुमंगलाय यत्कल्याणपरंपराकर
पातं प्राप्तं यदापत्कुलप्रध्वंसाशनि तां च पातककुलाधाराटवीवह्नितां तन्नाम स्मरवैरिणः शिवजनस्वर्गापवर्गप्रदं प्राप्तं
कर्णपथं कथंचिदधुना पुण्यैरगण्यैः कृतैः शिवनामसुधाप्रवाहपरमप्रीतिकरपात्रमिदं पवित्रं ममकं अमिताद्भुतपुण्यपुण्य
भूतं मम खलु चिन्तितमिदं प्रभूतपुण्यं न तातं गिरिशाभिधानसुधया तुल्यं पदार्थांतरं यत्सद्यः श्रुतमेव हंति बहुधा पापापप
पारापयति संपद्दानविधानदक्षमधुना स्वर्गापवर्गप्रदं तत्तुल्यं जगतीतले खलु मितं लोकांतरे वा ध्रुवं तत्तुल्यानि धयोपिने
वनवते शंखादयः केवलं तिष्ठंत्येव न भोगसाधनतया जातास्ततस्तैः सह तुल्यं नाम न शांभवं शिवपदं तावद्धृतं मुक्तिदं सर्वविघ्न
निवारकं च सुतरां तद्भाग्यभोगप्रदं २० यः कश्चित्सुविवातुलोतिकलुषव्यापारधीव्याकुलोप्यतिं त्विहदत्तप्रधावतु मुहुर्मुक्ता

रामः
२५८

भिक्षासान्वितः त्रिं तेनाहमुमासहायचरणांभोजध्यानाभिधानश्रुतेमुक्तिः स्यादिति वाङ्मयं धर्मसंसक्तं तत्त्वावदामि स्फुटं इत्या
कर्ण्यवचः सुधामयमिदं राज्ञोमहत्पुत्रमुक्तः स्नेन त्वा शिवविद्यया द्यपरत्याप्तां परमां कुरु इत्येतद्वचनमुड्डुश्रुत्पुत्रस्या तव
तत्त्वा सद्गुतामाहात्म्यत एवैतस्मव तु सा विद्या गुरोः शांभवात् २२ इत्याकर्ण्य वचस्तस्य शिवविद्याविलेवतः मूर्छितामतलेस
द्यः पपात नातिदूरात्नृप ततः सभपतिर्दृष्ट्वा मूर्छितां करुणानिधिः अश्रुव्याकुलनेत्रां तां नितांतं तालएव वै तां दृष्ट्वा पतितां
प्राह राजा हा हा वृथागतो सेयं नष्टा तत्त्व्यापी मुक्त्यै शांभवविद्यया अप्राप्य शांभवीं विद्यां तनुत्यागं करोति यः समुक्तो
न भवत्येव शिवभक्तोपि वस्तुतः शिवविद्याग्निना दग्धमहापातकपर्वते पश्चाद्भवति मुक्तिश्च शिवलोकावलोकनं शिवाचा
रैरपि सहस्रान विना शिवविद्यया तदधीनं तदाचारं विदुः शांभवपुंगवः अभिव्यक्ता यदि भवेत्सा विद्या शांभवोत्तमात्
तदाचाररतो देव तदाचारस्तदा भवेत् दीक्षिताचारनियमा यतो नादीक्षितस्य स्युः अतो दीक्षानुयोगेन दीक्षिताचारसंगमः
पुरा कश्चिदभूद्राजा गंगातीरे मनोहरे तुंगलिंगसमाक्रांते चित्रकेतुरिति श्रुतः स शांभवो महाराजा सर्वभूचक्रपालकः
अपारधनवान् तस्य मत्तमातंगकोटयः तस्योत्तुंगास्तुरंगाश्च रत्नानि विविधानि च गोकुलान्यप्यपाराणि वामिनामपि कोटयः
रुद्राक्षकंठास्ते सर्वे सदा भस्मविभूषिताः तस्य सेवकाश्चैते सर्वे भूतिरुद्राक्षभूषणाः तुंगं तुरंगमारुह्य भूतिरुद्राक्षभूषिते स
राजा विपिनं याति विहाराय कदाचन नैतेन निहतो जंतुः वने घोरे वटे के सति रुरुं व्यपहाति तरसा तुरगाधिष्ठितो नृपः ते गृही

वारं तस्य कंठे रुद्राक्षमालिकां दत्वा भूतिं संजप्यैव शिवनामसमुच्चरन् व्याघ्रादीनां च कंठेषु दत्वा रुद्राक्षमालिकां
भूतिं दत्वा स जप्तश्चैरुच्चरं च्छिवनामसः तस्मिन्राष्ट्रे वने क्वापि नारुद्राक्षो मृगो नृप नालिंगं बिल्वमूलं च नालिंगं च नदी
तटे आनम्रतरुशाखाभ्यां पत्रापव्यास्ते मृगा अपि आनीय लिंगं दत्वैव प्रयच्छंति तृणान्यपि अस्पयतरुवृक्षेभ्यः फलान्या
नीय सादरं बिल्वमूले प्रयच्छंति शिवलिंगार्थमिस्तपि तृणं शिवार्पयंत्यरुद्राजलं च नवमादरात् स्वयं गृह्णाति यत्नेन शिव
स्मरणपूर्वकं यमयूरादयस्तस्मिन् अरण्ये तिष्ठंति रुद्राक्षैर्भस्मना चैवं नारुद्राक्षं विलोक्यते दवभस्मानि सर्वेणिकू
त्वाग परिवर्त्तनं शिवं स्मरंतः पश्यंति शिवलिंगानि तेन्नृप तुरंगमत्तमातंगभक्ष्यं प्रतिकयाश्रितं नभूतिरहितान्यानि भक्ष
पाहोणिभ्यते प्रतियुक्तं तथदेवान्नं तत्क्तवांकरापर्णा अश्वादिभ्यः प्रयच्छंति गजाश्वादिकरक्षकाः तस्मिन्राष्ट्रे जनः रामः
क्वापि न शिवालयं केन्नृप शिवालयाश्च सर्वत्र भस्मराशिविराजिताः रुद्राक्षमाला संवीता लिंगसंमर्दभास्वराः प्रतिसद्म
निलिंगानि तुंगानि विमलान्यपि नार्मदानि विचित्राणि बिल्ववृक्षाः सपल्लवाः शिवार्चकसमाकीर्णा स्तद्देशावासभूमयः
शिवशंकर विश्वेश महादेवेति वादिनः शिवाचाररता एव सर्वे तद्देशवासिनः सर्वे शिवकथामेव शृण्वंति विविधोत्सवैः बा
लकाश्च विशेषेण शिवनामामृतोत्सुकाः योषितामपि सर्वासां भस्म रुद्राक्षभूषणं रुद्राक्षरहितास्तासां कंठसूत्रं न सर्व
था मंगलापतिरूपस्य रुद्राक्षस्य विशेषतः नित्यं मंगलसूत्रेषु धारयामं मंगलान्वयात् अमंगलत्वानि निराकरोति रुद्राक्ष

न्मंगलं सत्रमेनत् विभूतिसुक्तं च विभूतिं हृस्वारतः परमंगलसत्रमुक्तं धिक् धिक् भालं भस्महीनं विहीनं धिग्धि
ग्गात्रं भस्मरुद्राक्षहीनं धिक् धिक् वित्तं शंकरध्यानशून्यं धिक् धिक् गेहो लिंगसंमर्धशून्यः शिवशब्दविहीनवाग्बिला
सोधिग्वक्त्रं धिग्भवद्रूपमवधिक् धिक् सयतः परमायुषः क्षयेविनियुक्तः शिवशब्दवर्जितः श्लोके यस्मिन्नामनास्त्येव
शार्वं सोपि श्लोकः ।शंकिंतुशाकः परसः सर्वशोकं हंति पापानि शार्वं यस्मिं श्लोके नामसद्यो विमुक्ते सावापारिखलुपुष्प
हावलिपुणा याशंभुना मान्वितः शंभो शंकर चंद्रशेखर महादेवेति संवादिनः सर्वे तत्सुरवासिनोपि सुतरां तेहशसंवादि
नस्ते नामध्वनिपूरितं जगदभूत् सर्वं सदाभूपते तं भूपालमणिं वदंति मुनयः तं शंकराराधकं तं दृष्ट्वा प्रणमति सोयमम
रः कोपीति पुण्यां बुधैः केचित्तं प्रवदंति शंकररतं दृष्ट्वाप्रहृष्टाः परे दृष्टः कष्टविनाशकोपि सततं शिष्टोगरिष्ठोपि सः तद्दु
रमन्यमरांगनाः प्रतिदिनं गत्वा तदीयांगनाः शर्वाराधनतत्पराः सितलसद्भूतित्रिपुंड्रांकिताः रुद्राक्षाभरणाः समीक्ष्य
विनतास्तत्सादरं प्रान्यमीधन्याइस्यपिताभिरीश्वरकथाः भूपवंतिन्न खेतिच शंभो भर्गभवेति गायनमपिश्रुत्वैव ताभ्यो
मुकुं स्तहशानाम्यसनेन सादरमुमाकांतार्चनाल्लोकनैः नीलाकालमुमापतिं हृदि मुकुं ध्यात्वा प्रयांसत्वहं गत्वाताः पुनराद
रपागमनोद्युक्ताः सुरैः प्रेषिताः ६१ तस्मिन्नुच्छासतिभूपाले भूलोके सुरसंश्रिते अशोभव कथावार्त्तानचेतासर्वथान्नृप
दुर्भिक्षादिभयं न तस्य नगरे देशेपि वा सर्वदा सर्वं भूतलमुज्वलाखिलफलैः पुष्पैः फलैश्चान्वितः तद्देशांतरवः सदास्वस

स्यान्

समयापेक्षा नतेषां कदाप्यार्त्तिर्नैव जनस्य कीर्त्तिसहितः सर्वेपि नैरोगा जनाः यदा यदा वृष्टिरपेक्षिता तदा तदा वृष्टिर्भवत्येव वि
रुद्धपापा सा नाप्यातपो नातिहिमं च तस्मिन् राज्ये नृपेन्द्राः भवपुंगवे तस्मिन् गवां नृपाणां तनमेव तस्मिन् राज्ये शिवाचाररत
तेपि भवे सदा वत्सक्षीरदुघाश्च गावो वत्साः प्रहृष्टाः पयसा परे ते गवां निरोधोपि वने नैतासां न व्याघ्रजा भीतिरघामुक्ता
स्ते व्याघ्रादयः शंभ भवपुंगवेषु न संरक्षिता भवरीति सर्वदापि गावश्चरंति नवघासवराद्यमेव रम्ये वने वन वनार्थमपि प्रवृत्ताः
दृष्ट्वैव बिल्वतरुमूलगतानि लिंगान्यालिंग्य लिंगजलमेव पिबंति धन्याः क्षीरस्रवणं च यानव बिल्वनिलयं च लिंगं समभ्यर्च्य
मा स्थितवांश्चकर शंकरेति च मुहुः वत्सोत्सवकारणं भूत्वा गौरि शिव शिवेति च वचः श्रुत्वा मयासाद्य राज्ञा पालैरभिनंदि
ताः प्रतिदिनं पुष्पा स्नपयास तः पुष्पाणि स्वखिलासु रुद्राकरमहादेवेति नामाद्दरास्त्रिव्यक्तिसखिलासु गौरि गिरिजे का
लीति नामादराः तेष्वेशो शिवनामविन्हितम भक्तसर्वं सदा भक्तियं सभाजां भवत्व वेतनसुहृत्तां भोधिमदृष्ट्वा मुहुः चरंत्य
रण्ये पुनर्लेखुनिर्भयाश्चोरादयस्तत्र न संश्रुताश्च व्याघ्रादयो यातु जंतवोपि वृत्तिं मुनीनां समुपाश्रितास्ते तस्मिन्
शासति भूपाले भूलोके मरणान्यपि भवंति स्वेच्छया तत्र जनमृत्युगमनं खलु ७१ मरणानंतरं भव सर्वे तद्देशवासिनः पु
ष्पकाणि समारुह्य प्रयांति शिवमंदिरं सशरीराः प्रयांत्यस्य स्वकोपि चित्तं नु मुदा शरीरांतरमासाद्य भूतिरुद्राक्षभूषितं
रुद्राक्षभूतिसमलंकृतदिव्यदेहाः शंभोर्महेशशिवरुद्रस्य भिलापनेन आरुह्य पुष्पकवरं गिरिशं प्रयांति तन्त्र्यापि तारद्दि

राम:
२५०

तापनुत्रयतीयः कैलासमार्गगमने शिवपूजनस्य काले सकाललियमनेशिवार्चनालि मंदारमल्लिनिलयेषु मनोहरेषु
कुर्वंति पुष्पनवबिल्वदलादिभिस्ते सर्वेक स्वतरप्रसूतकुसुमैः पत्रैः फलैर्निर्मलैः शुद्धैर्देवनदीजलैरपि मुदा लिंगार्च
नं सादरं कृत्वा स्वाद्रुशिवोपहारमसंख्यं हुत्वा स्मरंतः शिवं दृष्ट्वा नृत्समर्पियं यांति शिवमंपाहीति संवादिनः कैलासमा
र्गगमने पथि पुष्पशय्याः कल्पद्रुमामल्लतलेषु सुधाप्रवाहः पक्कानि तान्यपि फलानि मनोहराणि पुष्पाणि नीरललि
तानि शिवोत्सवानां पुष्पासाराश्चारु कैलासमार्गे सोपानानाराः शंकराराधकाश्च मध्ये मध्ये रत्ननीराजनानि हर्म्यरम्य
पुष्पशय्यासमेतं चामीकरातिरुचिरामृतचामरैर्घे स्तवीजितां पथि गणाधिकमंदरेषु मुक्ताकलापरुचिरेषु मनोहरेषु
विभ्रम्य यांति शिवमंदिरमीशभक्ताः नारायणादिसुरवृंदगणाप्रणामान् दृष्ट्वा करांजिनयनेन परं गृहीत्वा तेःसंस्कृताश्च
मुकुरल्लतरुधरास्तान् दृष्ट्वा प्रयांति शिवमंदिरमीशभक्ताः भस्मत्रिपुंड्रस्वनाजितपुण्यवंतः तेयांति शंकरपदं कमलेक्षण
स्य पश्येति विष्णुवचनेष्वपि सादरास्ते श्रुताः प्रयांति शिवमंदिरमीशभक्ताः लिंगार्जितमनोहरपुण्यपूर्णास्ते यांति शं
करपदं कमलेक्षणस्य पश्येति विष्णुवचनेष्वपि सादरास्ते श्रुताः प्रयांति शिवमं=र्चना=दिरमीशभक्ताः ८४ पंचाक्षर
श्रवणकीर्तनपूतचित्तास्ते यांति शंकरपदं कमलेक्षणस्य पश्येति विष्णुवचनेष्वपि सादरास्ते श्रुताः प्रयांति शिवमंदिरमी
शभक्ताः ८५ रुद्राभिषेकजलपानविशुद्धचित्तास्ते यांति शंकरपदं कमलेक्षणस्य पश्येति विष्णुवचनेष्वपि सादरास्ते श्रुता

८५ न्याः प्रयांति शिवमंदिरमंबुजाक्षिप श्रेविलोकयविलोकथमानयी ॥ नारायणस्य ~~वचने~~ चनेष्वपि सादरास्ते
श्रुताः प्रयांति शि० ॥ भक्ताः ॥ ८६ हृदा [illegible] ते यांति शंकरपदं कमलेक्षणस्य ॥ पश्येति ०॥ भक्ताः ॥

वि

प्रयांति शिवमंदिरमीशसक्ताः रमेद्दारास्तेषामनवरतमीशार्चनरताः कुमारास्तत्कन्याः शिवभजनचिंतासुरेनिताः वि प्रयांति शिवमंदिरमीशसक्ताः ॥ रमेद्दारास्तेषामनवरतमीशार्चनरताः कुमारास्तत्कन्याः शिवभजनचिंतासुरेनिताः

भस्मापत्नागाः सितभसित रुद्राक्षललिताः स्तरीयास्तेयांति स्मरहरपरं पश्य विमलान् ८८ रमेभाग्यंतेषां महनहरप

जार्यैमभवत्तरीयास्तेपुत्राः शिवभजनपूजार्जितधनाः पपश्चैवं भाग्यं किमपि नयनानंद जनकं त्रिपुंड्रं तद्भाले करस

त्रिररुद्राक्षविलयं ८९ रमेतेषां शिरूंशिवशिवमहेशेसपिमुहुः सुधापीत्वा पीतांपुनरपिपुनः नत्र्यविमलां इयंधन्या

मान्याभुजगपतिमान्यापि सततं शिवंस्तोतुं याति स्मरहर महद्भाग्यमिति तां ९० इयंवापीपश्यत्यतिविनयनम्रा शिवरता

सुरुईप्त्रा दृष्टा पुनरपिशचीपश्यतिमुहुः इयं छायापश्यत्यपि मुहुरयं धन्यइति तं शिवाचारं पश्य स्मरहरकथालोल

ममलं ९१ धन्याः प्रयांति शिवमंदिरं रमाद्दरैतेगौरीमनोहरपदांबुजपूजनेन पश्येणाधुनामुहुरसंनमरो तवस्यादृते प्रयां रामः

तिशिवमेवसदाप्रपन्नाः धन्यास्तेशिवलिंगपूजनरताः स्नद्वीक्षणानेक्षयां धन्यं तावहृतः परंशिवरतः काशीं दिरसुंदरं यं

दौरेरपिकुंदफुल्लकमलैः स्तत्यादुकाराधनं कर्तव्यं गिरिशालयं प्रतिमुहुर्यास्यंविकालोचिताः कमलामलनेत्रेनविशालेन

पनेनशिवभक्तपादद्वयं मुहुराद्दरतावि लोलाप्रसद्यः कृतहृत्सत्वमपायांदिनतुष्टे प्रपुनर्वदस्त्रांभवाभवंतः पुरमाविश्य

नयाति सर्वथापि अतएव विलोकयांप्रुमनयाकमलेनेत्रयुगेन पुण्यसिद्धे पुण्यं शांभवदर्शनेन महतां तत्सजनेनाप्यतः ２४७

तदूरगमनंनतत्रकमलेनदर्शनेवाकुर तावन्मात्रमहत्सुतोद्यसमभ्रमसाद्दुकालोकनास्यापापञ्जलवशायोपिसुतरांपुष्यं

तिनश्यंतिच अहोपुण्यमस्माकमद्यानुकूलः शिवाराधकालोकनायानुवेलं अनेनजन्मनानेनजन्मांतरेवामहादेवभक्ता
द्घ्रिपद्मं भजामि भवानीपतेपाहिपाहीति शालिग्रामवस्तव्यातुकाराधकालोकनेवा मनेनमेप्रवृत्तंभवस्मादुकेनप्रणामप्रनाह
स्तवायंमेहत्वा भाग्यंनवैलासविलासवासप्रसादेनयद्यपिकिंतथापि तत्सारूप्यस्मरणानुरक्तिविरक्तिरयस्तशिवा
सहाय इत्युच्चैरुच्चरंतं सुरगणसहितं नीष्यलक्ष्मीपतिंतेदृष्ट्वातेपुष्पकाग्राद्गिरिवरतनयाकांतमेवस्मरंतः गत्वाकैला
सलोकं शिवचरणरजःपुंजसंगाद्विमुक्तास्तेतावल्लिंगपूजाफलममकलमिदंप्रापुरेवानिहत्ये तस्मिन्ग्रामनपुंगवे भुविसदा
भावप्रभावोत्सवंतिष्ठंस्यंतकमीतिमात्ररहिताःसर्वेपिलोकास्सदा रोगेभ्योनभयंनभूतजनिताभीतिर्नचारातिजंनागेभ्यो
नभयंजलाद्दपिभयंभीतिर्नवासादिभिः १ पुत्रपौत्रादिसंपन्नाःसर्वेतद्ग्रामवासिनः धनधान्यादिसंपन्नाःसर्वेनित्यमहोत्स
वाः २ शुभानिसततंतेषांगृहेषुशिवपूजया कदाप्यशुभवार्तापितद्ग्रामेपुनसर्वथा ३ नपुत्रमरणंदृष्टंनपतेद्ग्रामवासिभिः
नदृष्टान्येवतत्रस्थैःपौत्रादिमरणानिवा ४ सिंदूररेणुसत्त्वसीमंतातिमनोहरा दाराःसर्वेपितद्ग्रामेदाराःपतिवर्जिताःस
तिभर्तॄणांनारीणांमरणंनैवसर्वथा नपुत्रकृशास्संयुक्ताःतेपितद्ग्रामवासिनः ६ तद्ग्रामेशोकवार्तापिनास्तिसर्वात्मनानघ शिव
पूजारतास्सर्वाःपतिशुश्रूषणप्रियाः ७ भर्तृस्वप्रियंनित्यंतद्दारैरभिवांछितं नहारकलहस्तत्रसपत्नीनांनृपात्तम ८ शिव
नामजपेनैवसमयस्सेस्समाप्यते अतोनावसरस्तेषांलौकिकेकलहेपिवा ९ दत्वालिंगार्चनेसर्वंप्रार्थयंतिमहेश्वरं हृतांजलिपु

दाएवप्रणताः सादरं मुहुः ॥१०॥ भक्तिप्रदानसमयो यमुमासहाय त्वत्पादपद्मभजनेन निरंतरायां त्वय्येव भक्तिम
खिलाघविनाशनाय देहि प्रसीद भगवन् शरणागताय त्वत्पादपद्ममकरंदरसाभिषक्तं मच्चित्तभृंगमसकृत्कुरु शर्व
शंभो मत्प्रार्थनीयमिह नान्यदुमासहाय धन्योस्मि तेन धनिकोस्मि जगत्त्रयेपि यद्यन्मयाभिलषितं तदुमासहाय सिद्धं
त्वदंघ्रिकमलार्चनभक्तिलेशात् अन्यं न वांछति मपीशदिकिमस्ति लोके तद्भक्तिदुर्लभमिति प्रतिभाति नित्यं आकाशा
शिवनाममात्रजपने भस्मत्रिपुंड्रे तथा रुद्राक्षाभरणेपि शंग विलसल्लिंगार्चनेपि प्रभो शंगाराधनसाधनेष्वपि मुहुः लिं
गप्रणामेपि मे लिंगालोकनलोलमेव सततं चित्तं ममास्तु प्रभो ॥११॥ मत्नेत्रांबुजहृत्स्यमस्तु सततं बिल्वादिकाभ्यर्चितापा
रानंगविहार तुंगविलसल्लिंगार्चनालोकनं तेनैतज्जननं च धन्यमिति मे बुद्धिः प्रवृद्धा मुहुः भूयादित्यनुवासरं भवतु मे संप्रार्थ
नीयं प्रभो अत्रास्यापि नकृत्यमस्य दधुना विश्वेशपूजाकथा पीयूषार्णवपानमेव मुहुरप्यत्यादरेणान्वहं तत्सततं दयापारपु
ण्य जलधि प्रार्थं तदेवातनं दूरीकर्तुं मलं तदेव तावदस्तु सर्वांछितार्थप्रदं कृत्यमस्त्करयोर्महेश्वर महालिंगालयप्रोक्षणं
लिंगाभ्यंगविलेपनं च विलसत्सं चामृताशेचनं उत्फुल्लामलकुंदपंकजलसद्बिल्वादिलाभ्यर्चनं कर्पूरागरुसारकर्दमलस
त्पाटीरसारार्पणं क्षीरान्नार्पणधूपदीपविलसन्नीराजनाद्यर्पणं रत्नच्छत्रसमर्पणं च विपुलश्रीचामराद्यर्पणं यच्चामीक
रदर्पणार्पणमपि प्रायः प्रणामार्पणं कृत्यं मत्करयोः भवत्वनुदिनं गौरीविहाराहरः जिह्वायास्समुमासहायचरणांभोजार्च

रामः
२५१

नाराधनं ध्यानानुस्मरणप्रभावकथनं तन्नामसंकीर्तनं तद्गौरीरमणोपहारसुरसमाख्यानमथ्यादरात्तूलसज्जाकरणा
नुवारनमपि श्रीनीलकंठ ध्रुवं नासाहृत्समुन्मासहाप्यचरणांभोजार्चिता सुल्लसत् बिल्वीपल्लवकुल्लनीलकमलामोदय
हृत्तद्गुह: उग्रानुग्रहत:समग्रतइति हेयोग्रहानुग्रहे हाराहारसुगंधसुंदरशिरं नोसापुरं धूर्जटे २० प्रणामव्याजेनस्म
रहरभवस्वारजसा चेरोमल्लक्रीडोसहहृष्टिकेरातुप्रपाचत: शिर:क्लेस्संतावद्भवति खलु तेनैव तरसा नसा किं मोक्षश्री
रमणामपि मामेवकुरुते क्लृप्तं नमे चरणयोरपित्रां करान्य छोकाशिका नगरसंचरणालसौतौ। स्यातामत:परमुमारमणानु
वारं हृसंततं स्वनत्तयोरपि किंविशिष्य शोभाभालतलेविभूतिविलसद्रेखांकितं सर्वदास्याद्देतननेवं तु रखंड ललितं फाले
भवेत्तावता तत्क्षसं च समाप्तमेवमसह्यन्मत्प्रार्थनीयं त्वयोकर्तव्यं खलु पूर्णमेव भगवन्संपूर्णमेव प्रभो जार्थिप्रार्थित
मर्थजातमसत्त्वद्दातुं समर्थो भवान् शंभो शांभववत्सलाशु करणान्पतस्यसर्वोपयपि मन्नाम स्मरणार्थेनादिनिरतान्येवा
द्रासंतुमतान्यवास्मदभीष्टसिद्धिफलदानीतिस्मरामि ध्रुवं २४ असमस्संततीरथनंतविभवै: भावै: प्रभृतैर्युतालिंगारा
धनसाधनोद्यतमति:साकालकालार्चनात् कालाङ्गीतिमपास्यमौनिनिकराज्ञास्याशुपं चास्यैतेतान सुपुण्यकथा शृणोतु
सततं सेप्सप्रवृद्धापि सा अस्माभि:शिवलिंगपूजनफलं प्राप्तं श्रुतयं छुतं तन्नारायणो वासपति प्रभृतिभि: देवैर्मुहु: सादरं
धन्योयं शिवपूजकस्त्रिभुवनाराध्योयमित्यूच्यते नित्यं मत्सद्भाक्षितैरपि गृहव्यापारसारादरै: भूलोकोप्यधुना महेश

श्री

रूपया कैलासएवाभवन्नदीशप्रमुखाश्च संततमुमाकांतार्चनैसादरं मदं मंदिरमेत्यसुंदरमरं वीरेश्वराराधको धन्यो
धन्यतमोयमित्यसुदिनं मां प्रस्तवंतो सतः शिवशिवशिवशंभो चंद्रमौले कपर्दिन् अनलविमलभालाबाललीलाविलास
वसवसवसवासे मन्मनस्यबलास्यं कुरु कुरु कुरु गौरी संश्लिष्टशांकभागे उत्फुल्लमममानसांबुजवरंतत्कर्णिकायां शिवं
मालिंग्यान्वहमाहरेण गिरिजागानं शिवोमांपते पाहीतिशपुनः करांबुज महावीरेशमां गृहाणक्षणं तत्रैवादनलालसः शि
वशिव कल्याणि गौरीति च १२१ इतिश्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यज
नकसंवादो नाम द्वाविंशोध्यायः २२ याज्ञवल्क्य उवाच भयः सभमंडलमंडनत्वात्तत्रेंदुखंडाभरणार्चनेन
अखर्वशर्वार्चनजातपुण्याः सर्वेवरेण्याः प्रसततं धरण्यां १ उमाकांतं शांतं किमितिन भजामो मुकुंद हे महोदारे दारैरुत
रविहारैस्सहसहा महादेवध्यानं प्रथितसुधया निर्मलधियाकथं वा नस्वांतं कथमपि न विश्रांतमधुना स्फुरद्रत्नागारप्र
तिकरशारद्वारस्त्वचपलाविलासप्रासादप्रसरदुरुशीतांशुकिरणैः सुवर्णीरं हारं रुचिकरमुपस्पर्शनमुकुंदः मुदा तुंगं लिंगं करक
मलसंगं न कलये ३ महादेवं बिल्वीदलकमलकल्लोलकमलप्रवालपालालिप्रजलजलदानंदरसैः समाराध्याराध्यं
सहृदयमुदेसायमसहृत मयालेयः सोयं समय इति बुद्धिः प्रसरति ४ नदेनंदे न्यारिस्मरहरपदांभोजभजनादृदीनानां
चिंतं कथमपिन चिंताकुलमतेः प्रसन्नं पश्यामस्त्रिनयननमिहासन्नमसहृत्कसहुलीमलेनवदिमलबिल्वार्चितपदं ५ वि

रामः
२५९
१३

पन्नाशस्यायं समय इति मन्ये मुकुर हे महादेवो यस्मात् इसकृद्धुना स्मर्यत इति अयं धन्यः सोयं समय इति मन्ये मुकुर हे
महाभोहनाशं गत इति मुकुर्मोदसहितः महोत्साहः स्यायं समय इति मन्ये मुकुर हे मुकुर्नन्येमन्ये मुकुरपि हि मन्ये मुकुरपि य
तः श्चित्ताम्भोजे शिवचरणपंकेरुहरजः प्रविष्टेकस्तनाम पनयनमासीन्मुकुरे हा किं किं न दातुमभिवांछति चंद्रमौलिर्भक्त्यास्म
तो पि सकृदादरतः स्तुतो पि भक्तयानतो पि सपत्नः प्रपात स्कतो वा भक्ताय भाग्यनिधेयस्वपदं ददाति वितरणगुणसिंधुः बंधुरे
वस्वभक्तानयम् अगपतिकन्याकांत इत्येन मन्ये अहमपि सकृदाशापाशानाशाय सायं शिवशिवशिव पाहि त्यक्त्वा मि स्मरामि उ
च्चैरुञ्जार्यनामस्मर हर हर मां पाहि पाहीति शैवं कृत्वान्तं सं शिवाग्रे सितभसिततनुः स्थूलरुद्राक्षमालः कैलासावासवार्तारुचि
करसुसुधापानपीनः कदाचित् त्वा पापापहारं शिवशिवशिव वेतयामि कैलासवासं १० कल्याणानां वासमेवेति मन्ये तं कैला
संसोपि कैलासवासः याकल्याणीति स्येतरचेनाद्यैः इत्यस्मात् केवु बुद्धिरघप्रवृद्धा ११ शर्वोपीरमणार्चनेयदि मनः पुण्यैः प्रवृत्तं
तदा कल्याणानिपदे पदे पि बहुधा संपन्नताहोदयः आपत्कानननाश एव बहुधा पापाब्धिसंशोषणं तेन स्यादिति बुद्धिरघसमभ
दुःशांतवाक्ये मुकुः १२ यद्यच्छोभनमित्यवैमि भुवने तत्तन्महेशार्चनात् तावज्जातमिति स्मरामि [स्मरणं?] कार्यैः परं जायते तत्कार्याणि
विज्ञानेतनकरणाभावकार्याणि वा संपन्नानि भवंति संततमिति स्वांतेवहत्येव मे १३ स्मृतोपि हरति व्यथाममितरोगजालोद्भवा
मपार करुणानिधिर्गिरिकुमारिकाकामुकः सकालजनितव्यथामपि हरत्यकस्मात्कृतः सुरासुरशिरोमणिः स खलु शूलपाणि

मेपि: अस्माकं कुलदैवतं शिव इति ख्यातः गुरुः शांभवः संबंधो पि सशांभवैः सह सहालापो पि शैवैः सह प्रीतिस्तैः सह सर्वदा
पि सह तैः वासो पि शैवान्वयो मास्त्विवा मरणांत तः परमपि शाश्वतेन संसेवते १५ अस्माकं सुकृतस्य नावधि रुमाकांतार्चनाराधन
ध्यानासेवनकारणानि करणान्यस्य द्भुतान्येवते: कालाधिः कृत एव कालसद्भावासादिवात्तं कुतः कास्माकं जननादिकादपि भ
यं संसारजं वा भयं सर्वत्राभयमेव नः शिवपदांभोजार्चनात्सर्वदा संतोषो बुधि वृद्धिरेव सततं सर्वापदां विप्लवः एतद्भाग्यमत्रां
भवस्य नकदा पि स्त्री टपनः शांभवेषु स्त्रिस्वास्ति मतीमतिः शिवतरध्यानानुकूलासती १८ शुद्धा शांभवता पिता वदधुना भाग्यान्य
पारावयपि राज्यं राज्यमसज्जेम बहिर्धनुर्वीराः कुमारा अपि दाराश्च परीसहारलवरीभारप्रणामा दराः शर्वाणीसपत्नांघ्रि
पंकजरजोलेशप्रसादालरं इत्यं तदासन्नृपालशेखरमणिरस्तं शलपाणि मुहुस्तत्तत्कालविलासजालमसन्निर्मलराज्ये   रामः
स्वके सारैः शंकरसादरैः शिवपरैः वीरैः कुमारैरपि आप्याधारसुरवं शिवैकशरणाः श्रीशवनांतेपयो तद्भूनंनागपुन्नागनारिके   २५७
लसमाश्रितं रसालसालसरलकदलीपूगवेष्टितं २० केतकीमाधवीजाजीमधुकवनमेडितं हंसराजसमाकीर्णसरोवर
विराजितं २१ तत्रातिसुंदरं दृष्ट्वा शंकरं रत्नमंदिरं रत्नप्रासादसंयुक्तं नक्षत्रगणवेष्टितं मुक्ताहार इवा भाति न सत्रापि वि
शेषतः शिवालयस्य शिखरे प्रासाद घटिकोटिशः शिखराभरणत्वेन चंद्रः सूर्यश्च सर्वदा भाति तत्र विशेषेण शिखरे शिवमं
दिरे रत्नैर्विनिर्मितास्तत्र नानारत्नेश्वरविग्रहाः गणानामपि सर्वेषां विभांति मणि विग्रहाः चित्राण्यपि विचित्राणि मणिभित्तिषु को

दिशः नाद्यास्सेवाद्युतान्मेवसंदोषपुष्टिशेषतः परितो बिल्वतरवोनवपल्लवमंडिताः तेपिधन्यावयंतावदित्यन्योन्यंवदंति
हि शिवालयस्यनिकटेजन्मजातंस्थितिस्सदा रुद्राभिषेकपानीयैःपालनंचसंजायते अस्माकंपल्लवैरेवशंकरोयंप्रपूज्य
ते इतः किमधिकंभाग्यंपुण्यंवाकिमतोधिकं आकारयंतितरवःतरसाशंकरान्परं मदीयाःपल्लवाःरम्यामदीयाःपल्लवाइति
३० आरक्ताःकोमलाएवपल्लवाःकमलामलाः आयांतुशंकराःसर्वेगृण्हंत्वितिवदंतिते अखंडैरमलैरेतैःआरक्तैर्बिल्वपल्लवैः
पूजयंत्वितिनम्रास्ते भवंतितरवस्ततः सरोजान्यपिसर्वाणिगृण्हंत्वितिविशेषतः आकारयंतिसहसाशंकरान्भक्तिभावितान्
मधुकाद्याश्चसर्वेपितरवःपुण्यसंकुलाः हारान्नाकारयंत्येवशिवपूजापरायणान् मदीयानिमनोज्ञानिपुष्पाणिविमलान्यपि
अद्यगृण्हंतुगृण्हंतुगृण्हंत्वितिवदंतिते दूरादाकारयंत्यन्येनताशाखाभिरादरात् अस्मदीयप्रसूनानिगृण्हंत्वितिविशेषतः
दूरस्थितास्ततरवोवदंतिनासीत्कथंवाशिवसंनिधानं अस्माकमित्यार्तवचोभिरुच्चैःप्रियापियावाप्नोदयितोविरहे तादृशं वनमा
साद्य सराजाविस्मयंगतः किमेवनूतरवोलोकेवदंतिमधुरांगिरं इत्याश्चर्यसमाक्रांतसकुमारसमन्वितः द्वारैरपिश्रुतोराजा
द्वारैरन्यैःसमाहूतः ततःप्रविष्टःशिवमंदिरंतंसंपूज्यदेवंसमुमासहायं प्रदक्षिणीकृत्यपुनःप्रणाम्यतत्रोपविष्टःशिवमेवपश्य
न् ततःपरंतत्रमुनीन्द्रवृंदंविभूतिपूतानतिपुण्यरूपान् रुद्राक्षमालाभरणान्परान् हरान्हराराधनपूतचित्तान् ततःपरंत
त्रचतुर्मुखोपिसमागतःशंकरपूजनाय संपूजयामासशिवासहायंबिल्वैःप्रसूनैरपिपुण्यगंधैः ७२ प्रदक्षिणीकृत्यमुहुःस

नत्वाध्यात्वामहादेवमुमासहायं तत्रोपविष्टःसददर्शभूपंमहेश्वरध्याननिविष्टचित्तं राजातदामानसपूजनेनचकारहृष्टं
गिरिजासहायं हाराःकुमाराश्चतथैववाराः चक्रुःशिवाराधनमादरेण तंविलोक्यसचतुर्मुखस्तदाभन्यत्वन्नृपतिर्विलो
कितः भूरिपुण्यविभवैरितिब्रुवन्स्तुष्टत्वमनसाशिवार्चकः ततःपरंध्यानरतंकृतार्थंमत्वासभूपंमनसाप्रणाम्य उच्चैःशि
वंवाचमुदीर्यभक्त्यातत्रोपविष्टःशिवरसादरः तदुक्तशब्दध्वनिभिःप्रपूर्णाब्रह्माउभौतत्सकलंसराजा विलोक्यतंविस्म
यमापसद्यःकोयंध्वनिःकेस्यइतिप्रहृष्टः ततःपरंसराजापिविस्मयापन्नएवतं चतुर्मुखंविलोक्याहनत्वाहारंधियाप्रुद
५८ राजोवाच दृष्टोसिबहुकालेनसदृष्टेनकेवलं दृष्टादृष्टफलावाप्तिसाधनंवरसादरं ब्रह्मोवाच धन्योत्तमस्त्वंन
पद्मेशवरस्त्वंभूमंडलस्याभिख्यातमेव जैत्रेरुरंवजाभरपान्वैनेनप्राप्तंत्वयाभाग्यमपारमेवं भूचक्राधिपतिस्त्वमेवनृपते रामः
स्त्वद्दर्शनभवाग्रेसरस्त्वच्चित्तंगिरिजामनोहरपदांभोजार्चनैःपावनं त्वंमान्योसिनरेषुकोपिभुवनेनत्वादृशोदृश्यते भाग्यं
तावदपेक्षितंखलुभवेत्तादृशंसर्वथा उदारदारापितेमनोहराःपरंसुहारा अपितेचहाराः हाराःकुमाराअपितेस
वीराःतेपिप्रवीराअपितेषुदाराः अपारमेतत्खलुभाग्यमेवनसंभुतःक्वापिपुराविभूपः पुण्यस्वरूपोसिकृतार्थएवध
न्योस्म्यहंतावकदर्शनेन पुण्यश्लोकःकोपिलोकेदिशोकोलोकालोकोलोकनेनापिलभ्यः पुण्यश्लोकस्त्वत्समानस्त्वमेव २५५
त्वत्तुल्योनान्यपात्रंनन्नं त्वंलोकानांभाग्यदानायतावद्भूलोकेस्मिन्भूरिपुण्यावतीर्णः त्वंवैसाक्षात्कृतिविरूपाक्षभक्तो

भक्तः कोवा तादृशो भक्तोऽपि त्वयि शास्ति कानने पि राजन्मुनयो धातुरजंतवो द्विगावः संहसंति चरंति संति संतः
कतितावद्भुवने पि हंति हेत हंतहंत कथमीदृशभाग्यंदृष्टमद्य दुरदृष्टविनाशः जातएवहि नसंशयलेशोऽप्युक्तमेव मिदम्
द्याहसत्वं सत्यंसत्यंसत्यमतन्निसत्यंसत्यंसत्यंशंभवोभक्तोऽस्तु त्वनुत्वमान्योनास्ति नास्त्येवनूनंसामान्योवाशंभवेना
स्तिलोके पश्यपश्यतरवोऽपि शांकराः शंकरालयगताः स्वभावतः शंकरस्मरणमेव सर्वदा सादरं मृगजनाः करोत्ययं ना
मानि हाराणि मनोहराण्यपि वदंति तावत्तरवो मृगाश्च रुद्राक्षमालावृतकंठभागाः मृगाम्बरंत्यत्र विभूतिभासाः शिक्षिताश्च
तरुभिः शुकादयः शंकरस्मरहरेति वादिनः संचरंति कथमीदृशं महत्सौख्यमद्य सुकृतैरवाप्यते अशोकरगिरापुरागर
भहिन स्थितः तपः खलु महत्तरं कृतमनेन विश्वेश्वरः प्रसन्नयदि जायते जगदपारहारावृतं किमद्भुतमिदं मुहुः नयनगो
चरंजायते अशोभवकथागतास्त्वयि सतीह भूमंडले महेश्वरकथासुधाप्रभवति प्रभावैर्मुहुः अहोकिमिदमद्भुतं भुवन
मवज्ञातसदा सुधामयमतः परं नतपसापि कार्यं खलु कैलासः किमयं यतोऽत्रविभवः सोऽयं प्रभूतो महानुभावो भावचि
लोकेनन भगवानालोकितः केवलं भावाकारमुपसमारूढ़ यनोभूलोकरक्षामणिर्जातो धन्यमिदं जगज्जगदिदं कैलास
एवाद्भुतः अपारमणिमंदिरव्यतिकरोरुहारस्फुरन्महार्हमणिलिंगजामितमनोज्ञशोभाश्रयः शिवप्रियशिवालयेऽरस्य
महाविभाति स्वतः प्रमोदसहितः सदाशिवजनोऽपि शार्वो र्चकः सोऽयंभाति शिवालयः खलु सुखां भोधिप्रभावालयो मुक्ति

श्री श्री विभवालयः किमिति मे चित्तविकल्पः खलु कैलासाद्यमुतान्यत्खगिरिशावासः शिवासंगमप्राप्तंगायविनिर्मि
तोगिरिजयायद्धाम्हेशेनवा भूपालकोतमहतीतपस्यायथालदालोकनमात्रतोपि मुक्तोभवत्येवजनोजननानामहत्
प्रेवंफलितंतपोभिः अतःपरंनोप्रतपोविचारोधर्मांतरस्यापिकुतोविचारः त्वद्दर्शनेनाद्यविपर्ययोपिमुक्तिश्चसंभावित
एवसत्यं नासत्यवान्नचपापवान्नत्वयिस्थितेशास्तिभक्तलेशमिन् सर्वेविशेषदंप्रवणाःप्रमाणमत्रैतदतःकरणंत्रयीणां
मोहांधकारप्रलयेकिमिंदुर्दिभास्करोवाप्रलयानलोवा नत्वंनजानेभुवनेत्वमेकःसमस्तपापादिकुलाशनिर्हि ७० त्वमे
वतावत्करधेनुरत्रत्वमेवतत्कल्पतरुस्त्वमेव चिंतामणिश्चेतिमतिर्ममासीद्यतःशिवाचाररताग्रगण्यः शिवाचारःश्री
श्रीश्री शिवा लिंगतकलुषजालंतवकुलंबकलंमलयस्वारनुद्रिनमुमाकांतभजनं धन्यंतेधन्योतस्तवचरणकुलांबुजरजोजगज्ज रामः
न्माकांक्षाविलयनयनिदानंध्रुवमिदं अहाभितिचित्रैर्विचित्रैःपवित्रैःकथंनेत्रपात्रैःकृतंलास्यमेवं हरायेहरानुग्रहार्थं २५६
नमुग्रेतिलोकापिकोकोस्तवायायमेव प्रसन्नैःसहायातितशास्त्रिनोपिस्मरंतोवदंतःशिवंशंकरेति. किमेतद्धिचि
त्रंमयादृष्टमद्यप्रमत्तप्रभावप्रभावस्यभावि शिवशंकरशंकरेतिधातुःकवाणीशरणोभवेतिक मुकुंदस्ततःश्रुता
सतीसकलापदुद्दिनिवारणोद्यता संकोचनसमागताश्चरैतवःशाखाभिरस्सादरतउल्लुलसवान्क्षिपंतिवड्धातमुं
गलिंगेमुदा उच्चैरुच्चरणेनशंकरमहादेवेतिबिल्वादलान्यानीतानिगृहाणितानिविविधानीतिप्रुवंतोमुदुः धन्यानिनेत्रा

पितदृशेषेणानतदीयशब्दश्रवणेनतालि श्रोत्राणिधन्यानिमनःपवित्रंतच्चिंतनेननादिपुनःपुनर्मे प्रदक्षिणीकृत्यशिवालु
यंतेप्रयांतितावन्नरवःप्रणाम्य अदृष्टपूर्वंखलुभाग्यमेततमेवचमार्गंसकलंनृपेदं इदंकथंकौतुकमेवसर्वंदृष्टंमहद्भूतेन
मुहुर्मुहुःकिं तद्दर्शनाल्लाघ्रितंमनोपिनृत्यनेत्रंपुलकंचचित्रं शुकांगनागालमिदंमनोज्ञंशिवशिवशंकरकेशरेति श्रुतं
मुहुःसादरमेवनृत्यं नाचित्तमेतस्यविशेषतोद्य धन्यंवनंहारमिदंसहारंयस्मिन्चनेतेतरवोपिहाराः भृंगाःकुरंगाअपि
नेतुरंगाः शांगाःप्रसंगादपितेद्यदृष्टाः नष्टंपातककाननंशिववनध्यानेनतद्दर्शनात् आपद्गाशिलयोपिजातइतिमेभाग्या
द्ध्याजायते अस्मिन्नेववनेवसामिशिवसात्कृत्वाशरीरंपरंयत्रावासमपेक्षतेमुहुर्मुहुरहोदायाप्यपीवलभः तरवोगुरवोव
नेधुनास्मिन्शिवपंचाक्षरमक्षरंवदंतः इदमेवकिलातिपावनंवनमीशानसमर्चनोद्यतं अभूतपूर्वंखलुसर्वमेतद्
नेविचित्रंचरितेपवित्रं चिरंचरित्रंखलुनत्रपात्रंनित्रविचित्रंनतदिदंपवित्रं धन्यंजगत्त्रयमिदंजगदतिमुक्तिंभक्ताविलोक्यस
द्दृशानुभवेत्तमेकं त्वमसिरसिपुण्यवतांवरिष्ठोनिरवशेषमधुनाकुरुतंकनिष्ठं शिवाचारनिष्ठाकरिष्ठाशिवेष्टा
शिवनिष्ठांशिवाचारपतात समस्तमस्यमुक्ताभविष्यत्पतत्स्तगरिष्ठोसिगौरीपतेःपूजनेन मयस्करमयस्त्वयंसकल
स्वदेशाःकुतःयतस्त्वमसिभाग्यवानमितपुण्यपयोंबुधिः त्वमेवसततंममप्रियविधानदक्षक्षणंविलोचनविलोकनेरपि
तपुण्यकीर्तिनृप भूमंडलंमंडितमेवराजन्त्वयाविचित्रंनतदिदंनचित्रं यतास्त्रिनेत्रोहृदयेपवित्रेतवास्तिनिसर्गगिरिजासहायः

इत्याकर्ण्यैव वचस्तस्य वाग्मपतेर्भृशमतिमुदा शिवधर्मोत्तमः कोवा तव वदास्य विशेषतः शिवधर्मसुधाम्भोधिकल्लोलकुलमालया
मम मानसहंसेपि विलासं समपेक्षते इति राजवचः श्रुत्वा पीयूषसदृशं प्रियं प्राह गंभीरया वाचा शिवस्मरणपूर्वकं १० ब्रह्मो
वाच धर्मरत्नखनिरेवभूपते त्वं शिवार्चनिरतोयतस्ततः धर्मतत्वमसकृन्मया मितं नत्कृतामितशिवार्चनादिभिः त्वयानो
क्तोधर्मः कथमपि नयद्यप्यनुदिनं तथापि त्वद्वृत्तिः कथयति परं धर्ममधुना गुरुः सामिभ्रप्रभृति हतमहापापसुकृतप्रपाकपापा
रव्यसनपरिपाकाहतक्षपा धर्मास्तियमशासकाऽपियमस्तावद्विभेत्यन्वहं यस्तल्लोकनिवासिनामपिमुद्रुं ल्लेजात्र वृद्धधुरा
संतापापिमहीभृतां नृपमुद्रुं स्तावद्दस्तन्नमास्त्वमादानुजदर्शनादपिभवंसेवेतिमेप्रत्ययः इति तद्वचनं श्रुत्वा राजासंतुष्टमान
सः शिवविद्याप्रभावमेवं साहविचक्षणः ब्रह्मोवाच सर्वासामपि विद्यानां शिवविद्याशिरोमणिः तत्प्रभावानुकथनं जाय
तेपुण्यराशिभिः माहृशैस्तत्प्रभावोपिवर्णनीयः कथं मुहुः तत्स्वरूपापरिज्ञानेतद्ज्ञानमतिदुर्लभं तज्ज्ञानार्थं तपस्तप्तं मयाना
रायणेन च तथापि सा न विज्ञाता शिवविद्या महत्तरा यद्विद्याभ्यासरैरेवमहापातकपर्वताः विनश्यंति नसंदेहस्तत्ताद्विरिव व
न्हिना शिवविद्याप्रभावश्च शंभुरेव न संशयः तत्प्रभावपरिज्ञानमस्माकमतिदुर्लभं पुराविद्याः समस्तास्ता सुपारगिरिरंध
रे तपः शिवप्रसादार्थं कर्तुमभ्युद्यतास्ततः प्रज्वालपावकान्पश्चात्सुरस्तासांस्वयोरपि दृष्ट्वा भानुं प्रचंडांशुं तपस्तेपुर्महीपते यु
गानामयुतं तत्र श्रांतास्ता स्तपसाततः ॐकारस्वरूपस्तेजराशिः प्रसन्नोमुनिरूपभाक् २ समागतं समालोक्य विद्यामूर्तिरुवाच तं

कापिको सि मुनिश्रेष्ठ वरेति मुहुरादरात् ॐकारउवाच ॐकारइति मे नाम मयात्तं तपः पुरा शिवविद्याज्ञानसिद्ध्यैनि
राहारपासतत अत्रोंकाराभिधं लिंगं तुंगमंगलदायकं तदर्चितं पुरा गौर्या स्वेष्टसिद्ध्यर्थमादरात् अत्रैव सा तपः कृत्वा तप
सः फलमापच शिवार्धांगप्राप्तिरूपं तत्तावदतिदुर्लभं दुर्लभानि फलान्यत्र सिध्यंतीति विशेषतः अत्रैव तप्तं बहुभिः तपः
पूर्वं मुनीश्वरैः वसिष्ठाद्यैर्मुनिगणैः सिद्धैश्च कपिलादिभिः नारदाद्यैश्च बहुभिः गंधर्वैरपि किंनरैः गणैश्च नंदिकेशाद्यैः तपः
तप्तं महात्मभिः हिमाद्रिणा तपस्तप्तं मेरुणा मंदरेण च विंध्येन गंधमादेन श्रीशैलेन विशेषतः क्षीराब्धिप्रमुखैः सर्वैः सागरैश्च
तपः कृतं धरयापि तपस्तप्तं तथा सुरगवा तपः कल्पवृक्षैश्च मणिना निधिभिश्च विशेषतः शेषेणात्र तपस्तप्तं तथा कर्कोटके
न च तप्तं नारायणेनापि तप्तं कमलया तपः इंद्रेणापि तपस्तप्तं शच्या तप्तं तपः पुरा ब्रह्मणापि तपस्तप्तं सरस्वत्या तपः कृतं अ
न्यैश्च मुनिभिर्देवैः स्वदारैस्तपः कृतं शिवविद्याज्ञानसिद्ध्यै कल्पावधि महत्तरं तथापि तत्परिज्ञानं न जातं तदनंतरं पुनर्घोरत
रं तप्तं तैः कस्यज्ञानमादरात् तेनापि तपसा शंभुः न प्रसन्नस्ततः परं परस्परं विचारार्थं उपविष्टाः शिवालये संक्षेपात्स्व न
वः कृतं तत्तपसा पंचाग्निमध्ये संस्थावे रूपं स समभवत्तनुषतितरां मत्वाद्यभावादिह न प्राप्तं फलमल्पमप्यनुदिनं क्षीणे किलायुः पुनः
नायुः किं तपसा विनेयमधुना किं तेन कृत्सेचनः १० येनानंदघनस्य तस्य परमा विद्या न लब्धा न रात त्यक्त्वांतं विमुक्तिदं कथमपिसा
तं परानंददं तेन त्याज्यमिदं वपुः पुनरपि ज्ञानार्थमेवादरात् यत्नः कार्य इति प्रधावति मनः सा दुर्लभा सर्वथा तपः शिवाराधन

मिथ्यैवेति न दुर्लभं तेन कृतं फलं न नास्त्येव तपस्तत्फलसाधनं च सा दुर्लभा तेन मनोऽपि दूनं संतुष्टं मनः कृतेन तपसा लब्धं फलं
नेष्यतः किं तेनापि फलेन जीवन धनत्यागोऽपि विमुक्ते न वा स्वेऽपि प्रसभेण तेन पुनरात्मानं ज्ञातानां तता सर्वं व्यर्थमभूत् तपःफल
मिदं किं जायते न त्वलः तपःस्वरूपं शिवपूजनं चेत् ज्ञानसिद्धिं न करोति तर्हि किमस्ति तत्साधनमित्ययं च भयो विचारः प्रकृतेः
प्रवृद्धः अलं विचारैरपि दुष्करैरस्तैः तज्ज्ञानसिद्धिः कथमद्य वास्यात् अपारपापानलहारकेणास्वल्पेन तावत्तपसाधुना किं अ
तस्तपो घोरतरं विसृज्य तज्ज्ञानवार्तामतिदूरतोऽपि आशां विहायापि कलेषु तेषु शिवं स्मरामः शिवमर्चयामः अलब्धलाभा
मतपः कृतं चेत् किं तेन तत्सिद्धिरपेक्षितास्यात् किं चन्द्रमादातुमपि प्रवृत्तो गृह्णाति तत्कुरुतरोऽतिबालः न बालवत्क्रीडनमे
व किं तत्तपोऽपि तज्ज्ञानफलस्य लाभः कथं भविष्यत्यधुना कृपाब्धिः शंभुः परं तत्तपसा न तृप्तः संपूर्णकामोऽपि महेश्वरोऽसौ
पुनः पुनर्वाञ्छति तत्फलानि ज्ञातुं पुनः पूजनमेव लिङ्गे बिल्वादिभिर्भक्तिविभूषणानां भक्तिर्यथाव्यभिचारिणी हृदि मुहुः साव
न्निकस्यामनः संतापायविनिर्मिता भगवता नाद्रिन्यथा केवलं भक्त्या प्रीतिरतः परं खलु सदा सा दुर्लभा देहिनां साचेन्मा स्यपदं
ददाति गिरिशो सा याचनीया मुहुः प्रायाप्यव्यभिचारिणीमतिदृढां भक्तिं मुहुः सादरं यो लिङ्गार्चनतत्परो न विलसद्बिल्वाद
लैः शंकरे नस्यान्तस्य गतिः कदापि न भवस्येवेति मन्येततः शर्वाराधनमेव साधु विविधैः बिल्वैर्विधेयं नवैः अनल्पकल्पेषु तपः कृ
तं चेत् स्यतेमनस्याद्दतिपूतचित्तः करोति बिल्वादिभिरादरेण महेशलिङ्गार्चनमेव मर्त्यः किं किं लिङ्गसमर्चनेन न फलं प्राप्तवामि

रामः
२५८

सादरैः हारैर्हारसमन्वितैः सुहृद्भिरपि श्रीबिल्वपत्रादिभिः भक्त्या पूजित एव तावदसकृद्ग्रहास्सकृत्तत्फलं दास्यत्येव शिवापतिः करुणयाकारुण्यपूर्णो विभुः १२० इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नामत्रयोविंशोध्यायः २३ श्रीरस्तु याज्ञवल्क्य उवाच इत्युक्त्वा पुनरिंदुशेखरपदांभोजार्चनां सादरात् प्रतास्तत्तपसा पुनः श्रुतिलसत्सत्यापि परतः परं लिंगाराधनमेव दृष्टसमितिते सर्वेप्रवृत्ताः परं तल्लिंगार्चनसाधनेषु विलसद्बिल्वीदलैश्चार्चयेत् शिवपूजनमेव केवलं सकलार्थप्रदमर्थसिद्धिभिः तदपेक्षितमेव साधनं विविधं तावदशेषसिद्धिदं २ मुनयोपि पुरा महेश्वरं नवबिल्वीदलगंधचंदनैः अभिपूज्य निजेप्सितं मुहुः प्रतिपन्नाः खलु शांभवं परं यं यं काममेव मनसा वहत्यवि श्वेश्वरं पूजयेत्सादरेण तं तं प्राप्याविच्युतं प्राप्नुवंतः कामानन्यान्मोक्षमंते प्रयांति संतः परं शंकरमर्चयंतः कृतांतवार्तां मपितेक् कदापि नाकर्णयंत्येव न दुःखभाजो भवंति सर्वेगतदुःखभाराः संसारसागरविशोषकमिंदुमौलिपादारविंदभजनं प्रवदंति संतः तस्माद्विहाय सकलं विषयं विशिष्य गौरीपतिं सततमाशु वयं भजामः दूर्वांकुरैरपि नवैर्नवबिल्वपत्रैः गंगाजलैरखिलशीतलपुष्पयुक्तैः अभ्यर्च्य लिंगमिह शांगमनंगशत्रुं गौरीपतिं सततमेव वयं भजामः उद्धूल्यगात्रमसितेतरभूतिपूतभालत्रिपुंड्रललितांगविशेषकांताः रुद्राक्षभूषणविभूषितपतदेहाः श्रीविश्वनाथचरणौ शरणं व्रजामः अलं देवभावेन जन्मांतरे वा मनुष्यत्वमासाद्य तत्रापि हि जन्म महाशांभवत्वं प्रपद्याविकेशं भजामो महाकालदुःखापनुत्यै १० यदाशांकराराधना संसारदुःखानि विधारकमेकमेव सर्वे वदंति मुनयो ... शंभुं ॥ ... गंगां गानेऽथ वयमाभ ... ने नामहे स ... योगूरणं भजामः २

सक्तचित्तो भवेत्तन्मनस्यात्तदा कालभीतिः कुतः स्यात् वयं शंकराराधनेनैव कालं नयामो नयामो नयामो वयश्च इयं चेद्दृढं यः शं

करस्राधनेन नश्यं यया त्रिपुंड्रैरशीयैस्तदा किं सकालेऽपि भीतो न निस्संप्रपन्नः भवेदस्मदीया नुत्तदा स्मान्विशिष्य महाकाल

कालार्चनासक्तचित्तस्सं वाक्यार्धयेव प्रबुद्धः तमाराधयस्व कालोपि नित्यं संप्रीतस्तदीयान् तदाराधकांश्च कः काल

कालप्रजनानुरतान लोके शोकापहारकरणोद्यतचित्तवृत्तिः सर्वाघनाशक इति प्रथितः सशोकं निर्मूलयिष्यति सदा शिव एव

नित्यं विशोकत्वमाप्नोति शम्भुन्महेशं समाराध्य पत्रैर्जलैर्वापि बिल्वैः ततः कालभीतिर्न जातु प्रजाता प्रनश्यस्व यश्च पुनर्नैव मर्त्यः

महामृत्युमृत्युं महादेवमेकं समाराध्य को वा नयात्स्वमुक्तिं जराजन्मदुःखादिसंहारहेतुं शिवाधीशकेतुं इतां भोजकेतुः जलिंग्रा

भुवं स्वमयापि मर्त्याः शिवाराधनासाव संभाविनास्ते जरामृत्युमंते प्रपन्ना भवंति प्रपन्ना श्वयामं मुकुः सद्गुःखैरवि शयविभ्रं

नृपूजाप्रभावास्त्वमेवादरादन्वहं मामगम्यं प्रभावैर्विरिंत्वायपयोस्यवंशं भुतद्ज्ञानतोयांति यामं पुरंतु इतिनिश्चितसतत सर्वे भस्मोध

लितविग्रहाः रुद्राक्षमालाभरणाः शंकरप्रवणास्तदा ततः परं तु मुनयः सर्वेपि कृतनिश्चयाः शंकरं शंकरं ज्ञात्वा पूजयामासुरा

रात् बिल्वपत्रैस्समाराध्य जलैरपि विशेषतः तैः कालयापनं तत्र कृतमेव प्रयत्नतः अतः परं भवद्भिश्च याज्यो माहो विशेषतः भ

जनीयो महादेवः सर्वसिद्धिप्रदायकः सिद्धिप्रदो महादेव इति घुसन्न विशेषतः लिंगेतु गेलिंगपूजा विधेया सादरं मुहुः नतृप्तस्तपसा

शंभुः नदानैर्यजनैरपि किंतु लिंगार्चनेनैव प्रीतो भवति शंकरः निधानकलशाकारं शिवलिंगार्चनं परं कस्स्यक्त्वानपसेय त्तं गेरा

राम:

२५

तितदिहाद्भुतं कः करस्थसुधातुल्यंशिवलिंगार्चनेंजनः त्यक्तुमिच्छतिमूढात्मासकोवातन्नविग्रहे सुधांमुखस्थितांत्यक्त्वातृषि
तःपथिकःपथि कोवारासभमूत्रादिपानाययततेजडः नजानीमोलोकेकमपिगिरिजाकामुकपदप्रसादार्थेयत्नंकथमपिकरोत्ये
वनमुदा तमकेहित्वायःशुनकशुनकीयागजनितोमत्वाशीघ्रपानामपिखलुसराशिर्भेशमपि महेश्वरकथारसःसरसमानसेके
वलंसुखानिजनयत्यहोमुकुरपारूपाण्यपि स्वपार्थमपिशंकरोयदिमुदाहृदंभोजगःतेतदासुखमहोदधिःकिमितिनप्रवृद्धोभवेत
वलंसुखानिजनयत्यहोमुकुरपारूपाण्यपि स्वपार्थमपिशंकरोयदिमुदाहृदंभोजगःतेतदासुखमहोदधिःकिमितिनप्रवृद्धोभवेत
अपारसुखरूपतामुपगतोविमुक्तोभवेतउमापतिपदांबुजस्मरणालालसेमानसे कदापिनजनिर्भवेन्नजेचेरापिमत्योभवेदितिस्मर
हरेस्मरस्मरपुनःपुनःशंकरं नयंवयःखलुसदाशिवर्चितेननलिंगार्चनेनचलसन्नवबिल्वपत्रैः आशास्यमीशाचरणस्मरणासयं
वाक्षंसंतदेतदितिममनसःप्रवृत्तिः क्रुशोथलोबिल्वपत्रार्जनादौलिंगंतुंगंदुर्लभंनामदंन खानीरीशालिंगार्चनेनप्राथामुक्तिदु
र्लभापीतितन्न हाहंतहंतकथमेवमिदंविनीतमायुःशिवार्चनविहीनजनिर्वृथास्यात इत्यादिवदृशखेशक्तिरपिश्रुतासास्वो
स्नानानगणितानविचारितापि दुःखनकेवलमतःपरमस्तिकृत्यंकिन्त्वावयायिगलितेगिलितंचपाप हाहंतहेतवतंहतनितांतमेते
स्वांतेशिवार्चनपरंकथमद्यजातं श्रीकालकालकरुणातरुणाकिमासीदेतेवयस्यखलुमेवत्रशरीरमस्य कर्तुनवांछतिमनोपिहि
वार्चनानिबिल्वादिकानयनमस्यनशक्यमेव अरवेयसंचारबलवीतशरीरभ्रमकथाकुतोवाबिल्वानांग्रहणसमयेस्याकुमकथा
इदानींदृष्टिर्वाप्रसरतिनबिल्वेषुबहुधा किमस्माकंभाग्यंवयसिविगतेयौवनवने महादेवास्माकंकथमपिनवेलजनमतिर्नजातजा

जाता सा जठरपिठरी पूरणकरी पुरातनापारव्यसनकर्दमोत्तीर्णमनसा तथानीता सापि स्मरहरहतो हंसमुकुरहो अहोममायामो
हः कथमपि न नष्टः कथमपि स्मरारातिध्यानानवलंकुमुकुरस्यादरदरैः स्मरापस्मारान्तःस्मरशिरविहाराकरपरमेमनो दूनं नूनं स्म
रहरहरोसीत्यपिहर २८ नरवातीरवास्मरहरविहारो ममकदामुदालिंगेन्तुंगेनवविमलविल्वीदलयुते मनोवृत्तिर्नेत्रे कथमपि
भविष्ये श्रीशिवकथाधरित्रीमज्ञानं कथमपि न भरायमनुते कृतांतोपिकृतः श्रमनैः भवृत्तः कथं वा न नश्यत्वपाराघयुक्तं तस्मोवकः
कोपि नास्त्येव लोके भवंतं विना तावदर्थे दुमोले शिवश्रीमहादेवगौरीपते मां त्वदीयेन यायार संसारपारं भवंतं विना कोपि पाताता नमे
स्यान्नमाता पिता वा न दाता महेश अघौराहि संसारवृत्तिस्त्वपारा हराचारहीनस्य हारानुकारः कदा यस्यनेस्य संसारपारं न
यान्नु प्रपन्नस्य शापन्नस्य प्रपन्नस्य कदा वा मुदा वा महादेवदेवैकपालं भवेन्नापि कालो विनेयः स्वकालोपि नेयः स्वकालाय मासीदिति
श्रीमहाकालकालानुबेले अयं पुण्यकालो महाकालकालः स्मृतो येन कालः स्वभावो यमासीत् अयं शोभनस्सापि कालो यतो
भवन्महेशस्मृतिर्मुक्तिदानप्रवीणा ससंसारमोहप्रवाहाविनष्टः क्षुधाधौदि हार्थेद्रुमोलेकृपालेः अयं बाललीलाभिरिष्टेव कुर्मः
शिवाराधनं वाल बिल्वीदलाद्यैः संसारचंडकरधीरकरप्रचारैस्तप्तं त्रिशरिमितमेतदतः परं मे गौरीमनोहर तरुप्रवरोपकंठछाया
मुपेत्य निवसामि खलु प्रकामं दुर्वृत्तवृत्तशमनोपशमाय शर्वशम्भवसमीहितसमर्पणकारणेषु लिंगेषु फुल्लकमलैः कनलैश्च
बिल्वैरभ्यर्चयामि सितभूतिविभूषितांगः नातः परं कृत्समुमासहाय पादारविंदभजनादपि किंचदान्यत् कृत्यं विशिष्य सकले

ष्पितदानदक्षदाक्षायणीरमणमक्षरमाश्रयामः गौरीमनोरमणतेचरणारविंदमस्माकमस्तुशरणंतरुणेंदुमौलि नक्षत्र
मंडलनिभामलकंठमालालीलावलोकनविलोचनफाललोला अद्याधुनापियदिमानसमीशपादपद्मार्चनेरतमतःप
रमस्मदीयं संसारदुःखमखिलंगतमेवजातंतज्जन्मकृत्यमपितावदतःपरंकिं ५० जन्मांतरेयदिकदाचिदपिस्मरारिपादार
विंदमकरंदरसाभिषेकः चित्तद्रुमद्रुमरसंगवमस्तकेस्यात्स्यादेवतर्हिभवबंधविमोचनंच यद्यघौघविलयायनमःप्रवृत्तिर्नो
सौख्याबहुतरावसमन्वयेन किंतावतापिसहृदयधुनापिभक्त्याअद्यःस्मृताहरतिजन्मभयंमहेशः कृपाब्धिपरःसहरस्ततोपि
कदाचिद्यादरतोऽनुवारं कृतान्यपाराण्यपिपातकानिहरत्यवश्यंहरएवयस्मात् शिवार्चनाकामहाग्निदग्धमपारपापारण्यं
गजातं भवत्यवश्यंततएवनित्यंमहेश्वराराधनमेवकुर्मः शिवपूजनरूपमौषधंहृदयेयस्यनिविष्टमेकदा तदपारमहामयापहंम
हतीत्येवमतिर्ममाधुना करुणाकरतामहेश्वरेविदितासद्यपिसर्वथापिसा अनुकूलतयाशिवार्चनेध्रुवत्तानबभूवदुर्मतेः सुल
भापिशिवार्चनेरतिःसुलभानेतिनचित्रमत्रहि सुलभंकिमभाग्यसंगमेसुगमंभाग्यसमागमात्खलु अद्यापिशंकरपदांबुजपूज
नाय चित्तंप्रवृत्तमपिनैवकृतार्थमासीत् प्रत्यूहकोटिसहितेमनसिप्रवृत्ते किंतेनतत्फलमविघ्नितमाशुसिद्ध्येत् धन्यास्तएहृदिसंततंशि
वपदांभोजेनिधायादरादानंदामृतधारयापिपरयागंभीरयासेवनं कुर्वंतोविरतिंनयांतिसुकृतेरत्यंतहीनैर्मुहुः स्तद्रागभुवनेषुदु
र्लभतरंतद्भुक्तिमुक्तिप्रदं निधायहृदीशंकरंयदिविधायपूजांमुहुः प्रनृत्यतिमहेश्वरस्मरहरेतिहारःपरं तदापरमनाम्नुपासिशिवा

पादुकाराधनप्रसादमतिदुर्लभं शुभदमद्भुतं संततं ६० तिरस्कारोऽस्त्वयमेयमादिभिः विनापि तावत्स्मरहरादरेण स्मृतासकृद्धा
शिवमादरेणप्रयातिदुःखौघमहाब्धिपारं दुःखानिनैवगणयस्वपिपातकानि घोराण्यपारविविधार्णवरूक्षणानि स्मृतासकृद्गिरि
शापादरजःप्रसन्नेनसंसारशोकपरिहारकंस्मरामि अपारपापौघलयायसायंलिंगार्चनेनकृमिपिप्रवृत्तं प्रबोधयस्वहिशिवप्रभा
वःप्रभावमाशापरिपाकहीनं भुक्तंगनावश्यकस्वलोके शिवार्चनेतावदितिस्मरामि तदेवसर्वार्थदमित्सवैमि तदेवतावत्सकलंमप
वित्रं अनायासेनैवस्मरहरपदांभोजभजनेविमुक्तिस्यात्पाकथमपिनकेनापितपसा अवश्यंतन्नावन्नजनमपिभावस्यभवती
सपारानंदानांनिधिरपिसतवस्मरहरः शिवध्यानसुधापानपीनाननमनुजेनं जनंत्रिलोचनेमन्येधन्यंमान्यंपुनःपुनः शिर
नामसुधामुहुर्मुहुःयदिपीतासकृद्देवतातदा सकलाघविपर्ययोभवदपिमुक्तिश्चभवत्यपिध्रुवं यन्नामकीर्तनविनोदरसात्मि
षित्कास्तुतावदंतकरिपुप्रमथाग्रगण्याः सद्योभवंतिभवतापविहीनचित्ताः संतोविभांतिरजतपतलसत्त्रिपुंड्राः अस्माकंकिमिं
हास्तिदुष्करतरंलिंगेतितुंगमुहुःबिल्वीपत्रनमात्रमत्रनिहितंहंत्येवपापावलीन् अंतेदास्यतिमुक्तिमेवकिमितोप्यन्यत्फलंवा
छिन्नंतुच्छंवाछलिकःफलविधिहितंब्रह्मादिकानांपदं वारंवारंशंकरध्यानरूपंपीयूषंचसीतमयादरेण पापेभीतिर्नैनयात्स
वससंमोहस्थीरपादरेणावृतास्मात नकृतंतंकृतंतनजनैकृतमेवतिकृतात्कृतंकृतं कृतमद्य तदादरात्कृतंकुरुतेतावदघौघविपुल
हृत्वात्कांतविचार्यातिफलंत्वंशिवपूजने हृत्वाशुविनिहृत्यसाश्रुतपसादृहशोकान् ततःपरंतुतसर्वेगत्वाचसुरवाहिनीं गौरीरमया

रामः

२६१

पादांगुलिस्स्तांदृदृशुर्मुदा तत्रस्नातास्यथेलेन भस्मोद्धूलितविग्रहाः त्रिपुंड्रुरुद्राक्षधराश्शिवनामजपास्तकाः ययुर्बिल्वव
नेसर्वेसर्वाघौघविनाशकं महेश्वरप्रियकरंमाहेश्वरसमावृतं उन्नतुंगलिंगसंगेनमनोहरमहर्निशं समर्चितानिलिंगानिता
निसर्वाणिशंकरेः एकैकबिल्वमूलस्थंलिंगमेकैकपूजितं दृष्ट्वातेप्रणताःसर्वेबिल्वाराधनतत्पराः तत्रदृष्टाःकश्यपाद्याःमु
नयःशिवतत्पराः लिंगाराधनमात्रेणसंतुष्टानग्निसंभवान् कश्चिन्नस्तितन्मूले शिवाराधनतत्पराः हरशंभोमहेशेतिजपंतः
परमंमनुं स्तुवंतिकेचिद्गिरिजासहायंनमंतिकेचिद्वृषभध्वजंकेतु जपंतिकेचिच्छिवनामधन्याःसमर्चयंतोनवबिल्वपत्रैः समारा
ध्यगौरीशपादारविंदंनवैर्बिल्वपत्रैःपवित्रैःपवित्राः जपंत्येवनामानिशंभोर्भवानिनूनंभवंतृप्तितिहस्ताग्रसंघातेनेन महादेवदेवाधि
देवाधिदेवप्रसीदप्रसीदप्रसीदप्रसीद प्रसीदप्रसीदप्रसीदप्रसीदप्रमोचंद्रमौलेप्रसीदप्रसीद ० अनाथेनाथस्त्वम
कामेशास्मरारेपुरस्तादधस्ताश्चपश्चात त्वमेवासिपार्श्वेपिपश्यप्रसीदस्मरंतंभवंतंहतांतांतकंत्वं भवंतंविनान्यंनजाने
नजानेमतिस्त्वंगतिस्त्वंपतिस्त्वंमहेशा पितासित्वमेवेंदुमौलेकमौले भवंतंविनाकोपिनेशोपिलोके मदंगंत्वंतुगेनलिंगेनसं
गमंत्वंतपरंप्राप्नुमेवेतिमन्ये इदंबिल्वपत्रावृतंलिंगमीशास्समस्तार्थदानोद्यतंसर्वदापि प्रपश्यामितुगानिलिंगान्यमंगान्यपा
रापितदृष्टेनैनैवमुक्तिः भवित्रीममज्ञानन्तेनयाचेन्यदन्यत्रवांछाकुतस्यात नवेंद्रादिलोकेषुवांछामहेशास्मरारेभवत्प्रसाद
पदेशपामि लिधिंप्राप्यकोवामुडः काचरवंडस्वंतुडेनगृह्णातिचंडालवृत्तिः हृद्यभक्तिशिशानपादारविंदेममास्त्वस्तुनित्यंमम

नथान्ये

स्त्वस्त्वसोम समर्थाहिधर्मार्थकामप्रदाने तथामोक्षदानेसमर्थामहेश इतिस्तुत्वाप्रहृष्टंतंनत्वादेवास्ततःपरं तान्पप्रच्छुःशि
वपूजायाःस्वरूपंकिमितिप्रिय मुनयऊचुः साधुपृष्टमिदंप्राज्ञाःशिवपूजनसाधनं शिवार्चनस्वरूपंचवेदोक्तमधुनोच्य
ते स्नात्वाजलैःसमुद्धूल्यभस्मनांगानिसादरं अग्निरित्यादिभिर्मंत्रैःछित्वाभस्माभिमंत्रणं त्रिपुंड्रधारणंकृत्वाकृत्वारुद्राक्ष
धारणं बिल्वमूलसंनिविष्टपञ्चपामंत्रंजपेदक्षरं बिल्ववृक्षनमस्तेस्तुशिवपूजनसाधन मूलतोब्रह्मरूपायमध्यतोमडरू
पिणे अग्रतःशिवरूपायपत्रैर्वेदस्वरूपिणे स्कंधेवेदांतरूपाय तरुराजायतेनमः नमस्तेबिल्वतरवेभानुसोदरतेनमः शि
वपूजोद्यताभीष्टसाधनायनमोनमः इतिसंप्रार्थितंबिल्वंनत्वाकृत्वाप्रदक्षिणं कृतांजलिपुटोभूत्वाप्रार्थयेत्पुनरादरात्
वेदरूपापिपत्राणिशिवपूजार्थमद्यते प्रार्थयामीतिसंप्रार्थ्यभवत्तद्रूपोद्यतः रुद्राध्यायंजपन्नेवंस्मरन्नेवमहेश्वरं गृही
त्वाबिल्वपत्राणिपूजयेद्गिरिजापतिं सुबिल्वपत्ररचितेनयाजयेल्लिंगमस्तके उत्तानैःपूजयेत्पत्रैरुत्तराग्रैर्जलान्वितैः यथो
त्पन्नेनपुष्पेनपूजयेद्गिरिजापतिं सर्वात्मनाकृतहीनंकृह्णतोपुष्पमर्चयेत् ९ कृतहीनानिपत्राणिकुसुमानिनवान्यपि शि
वपूजोपयुक्तानितान्यानीसच्चधारितं चंपकामल्लिकाजाजीकरवीराधिकानितु यथेष्टमेवदेयानिसितान्यपस्थितान्यपि अ
र्कंवाकरवीरंवाबकंकनकमेववा दत्वालिंगेशिवंस्मृत्वाभक्तःपापैःप्रमुच्यते १० नवारुपोबिल्वपत्रैःपूजयित्वामहेश्वरं ब्रह्म
हापिविमुक्तःस्यात्कृतिरुद्राक्षभूषणः उद्धूल्यभस्मनांगानिधृत्वातिर्यक्त्रिपुंड्रकं बिल्वपत्रैःसमभ्यर्च्यमुक्तोभवतिमानवः

भक्त्या दत्त्वा महेशाय कोमलं बिल्वपल्लवं कैलासं समवाप्नोति गृहं गृहपतिर्यथा संतुपत्राण्यनेकानि प्रसूनान्यपि कोटिशः
बिल्वपत्रार्पणेनैव तुष्टो भवति शंकरः एकस्य बिल्वपत्रस्य शिवलिंगे प्रदानतः यत्पुण्यं समवाप्नोति तद्वदगिरिजापतिः बिल्व
पत्रप्रदानस्य पुण्यमेतावदित्यपि वेदैरपि न विज्ञातं मन्येषां तत्र का कथा बिल्वभस्म निरुद्रा देशं शंकरस्य यथा रुचिः त्र्यारुचि
र्भवान्याश्च तरम्यत्र रुचिर्नतु अखंडानि सखंडानि बिल्वपत्राणि तेष्वपि अतिप्रीतिरखंडेष्वतु दुर्लभान्येतानि तु लिंगानि दु
र्लभान्येव बिल्वपत्राण्यपि स्वतः सुलभानि भवेत्स्वेव कविदाग्यरतात्मनां नवानि बिल्वपत्राणि दुर्लभानि भवति चेत् अनवा
न्यपि संपाद्य पूजयेन्नरमापतिं बिल्वपत्राणि दत्त्यानि मुक्तानि पाषितान्यपि निर्माल्यानि न वा भावैः छिद्राण्यपि कदाचन याव
त्तद्वक्षपंत्राकं तावत्कृत्वैव सादरं देयं बिल्वं महेशाय तच्चूर्णमपि तत्प्रियं दुर्लभं बिल्वचूर्णं चेद्विल्वचंदनमेव वा दद्याल्लिंगम
हेशाय तेन तुष्यति शंकरः बिल्वाभावेन गृह्णाति तेन प्रीतः सदाशिवः सूर्याभावे यथा ध्वांतेन न नश्यंति तथासुराः बिल्वपत्रा
णेनाभावेन पापं यान्ति सर्वथा बिल्वातरुजवाते वा प्रीतिर्गिरिजापतेः सा प्रीतिः पुष्पवातेपि शंकरस्य न जायते सूर्यः सृष्टो
महेशेन ध्वांतसंहरणाय सः बिल्वः सृष्टः शिवेनैव पापनाशाय केवलं आदित्यः समभक्तो मासोमाद्विल्वोप्रजायते उमया सहि
तः सोमः सतयार्जनकोयतः नीलोत्पलकृतां मालां शंकराय समर्पयेत् प्रफुल्लपद्ममालां च कुद्मलैर्नार्चयेच्छिवं करवीरप्रसूना
नि यः क्षिपल्लिंगमस्तके मुच्यते पातकैः सर्वैः ब्रह्महत्यादिभिः सुराः करवीरप्रसूनेन यो नार्चयति शंकरं स दरिद्रो भवत्येव संशयः

५ बिल्वपत्रैरनभ्यर्च्य मन्त्रपूर्णैस्तस्य चंदनैः ॥ न मोक्षं न च शैवमेकदापि द्विजजन्मना ॥ अपारासि सुगंधीनि — महेश्वरः ॥

प्रतिजन्मनि मंदारःकनकैर्वापियः सायंशिवमर्चयेत् समुक्तः पापकोटिभ्यो मुक्तो भवतिमानवः बृहतीकुसुमैर्नित्यं
योर्चयेद्गिरिजापतिं अस्थलैरपिवास्थलैर्मुच्येत्पापबंधनात् यः प्रयच्छतिशिवायफुल्लचंपकमालिकां सायंकालेविशे
षधासयातिशिवमंदिरं पुन्नागमालिकांदत्वामहेशायनिशामुखे मुच्येतपापकोटिभ्यः सद्यएवनसंशयः शतपत्रैःप्रसूना
नियः प्रयच्छतिशंकरे द्रोणपुष्पाणिवानित्यंसयातिशिवमंदिरं पारिजातप्रसूनानियोदद्यातिमहेश्वरे बकुलान्यपिपतालोस
मुक्तो भवतिध्रुवं यः पूजयेन्महादेवंकुंदसुंदरमालया सगंधर्वपतिर्भूत्वाप्रयातिशिवमंदिरं अर्चयित्वामहादेवंकेतकीकुसुमैर्नि
शि अरातिभ्यः सर्वथापि नबिभेत्सेवमानवः ११० दूर्वांकुरैर्नवैः शुद्धैः अभिपूज्यसदाशिवं सर्वपुण्यान्वितंफलंप्राप्नोत्येवनसंशयः
यवतंडुलगोधूमैः चणकैर्द्विदलैरपि सितासितैस्तिलैरीशंसर्षपैश्चसमर्चयेत् प्रियंगुभिश्चनीवारैःशामाकैःशालिभिस्तथा रामः
सक्तुभिश्चसमाराध्यमुच्येतपापकोटिभिः दध्नाक्षीरैर्घृतेनापिमधुनासितयापिच समभ्यर्च्यमहादेवंमुच्येतपापकोटिभिः
हिमशीकरसंकाशंनीरधाराभिषेचनैः महालिंगप्रदेशेषुमहापापैःप्रमुच्यते क्षीराज्यमधुधाराभिःयोभिषिंचेदुमापतिं
सत्वदृश्यमेधादियामकोटिफलंलभेत् आकल्पार्जितपापराशिकमितिशैवंशिवाराधनं सामान्येनतदप्यखंडविलसद्दूर्वादि
लैश्चकृतं तत्किंकिंफलमाततनोति बहुधातन्त्रैवजानेनिजं हास्येस्तवपदं सशांशिवरतिर्ज्ञातंतदन्यत्तथा मुक्तिप्रासादमार्गप्रथित
मपिलसद्दीर्घसोपानपंक्तिः भक्तिःश्रीपतिनेत्रपूजितशिवाकांतांघ्रिपंकेरुहे साभक्तियदिबिल्वपल्लवलसन्मल्लीप्रसूनार्पणेशा २६३

गलिंगवरेत दृजितमिदं तावज्जागज्जायेत धन्यैर्जन्मसहस्रसाधितमहापुण्यपार्यैर्वै केवलं भक्तिः शंकरपादपद्मभजनेतावस्स
रे लभ्यते सालब्धाजननादिदुःखनिकरं हत्वैव हं सापदं राशीनप्यमितान्करोतिपरमानंदाश्रयंसर्वदा ११९ इतिश्री
स्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम चतुर्विंशोध्यायः २४ श्रीमस्तु
याज्ञवल्क्य उवाच इत्युक्तमुनिवाक्यानि श्रुत्वासंतुष्टमानसाः शिवलिंगार्चनोद्योगं चक्रुः सर्वे सुरास्तदा प्रसन्नोत्फुल्ल
सर्वांगैः कोमलैर्बिल्वपल्लवैः कमलैरमलैः कालेपूजयामासुरीश्वरं उत्फुल्लनीलोत्पलमालिकाभिः सहस्रपत्रैः शतपत्रपुष्पैः प्रफु
ल्लमल्लीकरवीरजाजीप्रसूनवृंदैरपिपूजितस्तैः द्रोणैरकैश्चंपकैः कुरवकैर्मंदाराद्यैः बाणपुष्पैरपारैः धुत्तूराद्यैरर्चितश्चंद्रमौ
लिर्बिल्लोत्फुल्लैः केतकीपुष्पसंघैः कस्तूरिकासंयुतचंद्रभागपाटीरसारैरपिलिंगपूजा कृतासुरैस्तैर्द्रवनेनपूजाकृतामहेशस्यच
तोलभीतेः घनसारगिरिप्रभृतदीपिपैःमधुरान्नैरमितैः सिताप्लिपिकैः दधिदुग्धविशेषसारयुक्तैःउपहारोपिशिवाय कल्पितस्तैः
ई सुधाधाराहारानवकुसुमगंधोत्करयुतामुदुर्दत्तादत्तैवसनमपिनीराजनमपि महोदारैर्हारैः हरहरगृहाणेति बहुधाप्रसूनानि
श्रिप्रायमलगिरियुक्तानिगिरिशे सुवर्णरत्नाभरणान्यपाराण्यनेकलोकोत्तरपट्टकूलैः संछाद्यदत्तान्यपिलिंगमूलं तल्लिंगपार्श्वेषु
विशेषतस्तु सुरलंदं संचितचामरौघैः छत्रैरपारैर्विमलैंदुतुल्यैः समर्चयामासुरुमासहायं प्रणम्यनृत्यंचहरस्य मुदुस्तैः ततःपरंतु
प्रभुरादरेण सुवर्णवर्णं गिरिजासहायं सायंनिरस्ताखिलपापमायं स्वमाययासृष्टिमप्रमेयं १० देवाऊचुः अपारकरुणाकरस्म

रहरामराधीश्वरस्वरस्फुरद्गुरुःसरप्रवरहीर हाराकरः विचारयपुनःपुनःपरसुदारगौरीशकरप्रसारचतुरादराद्गुरुविहार हारंप
रे करापिहरहामयिविचारतानत्वयाकिमेवमुचितामतिःगिरिकुमारिकाकामुका स्मरज्वरपुरस्मरज्वरविकारसंहारकस्मर
स्मरहरपुनःस्मरपुनःपुनर्हरितां असंह्यजनिर्दुर्दशांहरजरातिभारं हरप्रसह्यहरदुःसहंमरणाकारणंसंहर यदेतदपकार
कंतदपिपापरूपंहरस्मरस्मरहरार्चनप्रवणमेवमेमानसं अनाथजननाथताकथमुमासनाथाधुनातवापिकथयासहस्रानिज
शब्दथार्तायेम कदापिकथितानसामपिकदर्थनाभामयापिमर्थमतिथिर्वशंकयपतीश्वरार्थीमुधा अतःपरमपिप्रभो भवभवा
ब्धिपारंनयश्रियासदयसादयामपिनकिंविधेयात्वया नकोपिदयनीयतामुपगतोपिलोकेमयिस्थितेसतिसतीपतिव्रतविदून
मानसरा कृतवदद्यापिताकचमेहृज्ञतावाकृवामहाघलयहेतुताध्वंसहतावातव अपारसुखहेतुताप्यमितभाग्यदलंकवाकरी
नद्गलनबंधुतापगकुमारिकावल्लभा प्रभूतविभवेसतित्वयिमहेश्वरेरक्षकेक्षणार्धमपिमेकथंभवतिदुःखलेशोपिवा प्रपश्यद
ययाधुनाघहहहाकृतांभोनिधेनिधिर्यदिवशोवदावददरिद्रतावाकुतः कदापिनसमर्पितंयदिमुरानबिल्वीदलंनवंकमलमेनवावि
मरुज्ञगलिंगतदा भवतहहदुःखमप्यभिनवांबुबिन्दोदलंयदर्पितमुमापतेत्वयितदादरेवास्मर हरस्मरहरत्वमस्यवरशंकरे
स्फजकैर्नैनाञ्जमपिविभयानूतमुमासहायक्षणं स्मरस्मरपुनस्मरस्मरहरप्रभुवीरे श्वरप्रसीदसयाधुनाहृदयंत्वंसज अपार
करूपादिकारिवलुगुणौघपूर्णापोवद्वनूनमपिकर्मणामपिचशर्मणानुक्षणं अचारवामुमामनोरमधाधारणेकारणेनिवारणामिदंक

रामः
२६४

थंकथयविश्वनाथाधुना २० भवाब्जभवसुरवरधीरदौवारिकैः पुरंदरमुरुःसरादरनिदेशे रवारिताः दयाकरनकातरस्यम
रभावमाशास्महे भवसदसेरारु हभ्नमरभावभाजोवयं यमादिनियमैरलं सकलयागदानैरलं तपोभिरलमध्वरैः कलिमला
पहे केवलं सत्वालममलामलज्वलनभालली लारसैरतुल्यमयमभ्यासमयमेवनेयोवयः शरदिंदुशरासितसुंदरे गिरिजा
धीरमनोहरं हरं गिरिराजकुमारिकावरं कलयशंकरमिंदुशेखरं शरणागतवज्रपंजरं मरमधमतरं परात्परं करुणारससार
सागरं कलयशंकरमिंदुशेखरं २४ अमरप्रवरं महेश्वरं रविशेरुः सरहारकंधरं त्रिपुरासुरमारसंहरं कलयशंकरमिंदुशे
खरं २ नवकोमलबिल्वपल्लवैः कमलैरप्यमलैरनुक्षणं विषमक्षणमर्चयाम्यहं कलयशंकरमिंदुशेखरं २६ मनसावचसा
पि कर्मणा शिवमस्मत्कुलदैवतं सुरा कलयेपुनरेवसागरं गिरिजावल्लभमिंदुशेखरं नजनिर्नजरामृतिर्यथाकथमप्यघेश
शांकशेखरे स्मृतिमागतेमतागतेः कलयशंकरमिंदुशेखरं करुणाकरशंकरेतिवाहरशंभोभगवन्शिवेतिवा वृषभेश्वरके
तनेतिवा कलयशंकरमिंदुशेखरं त्रिदशाधिपपद्मातिभूषणात्रिपुरारेमुरवैरिपूजितांघ्रे कुरुमामकतामतिक्षयामयि निसंकल
येमहेश्वरं कलिकालभयापहं सुदागिरिजाकामुकमेकमेकदा कलयकलयपुनःपुनः कलयेकौतुकहेतुकेशिवं शिवहस्तनु
लं ७० वेदमादरसनुचारंगिरिजामनोहरं कलयरवलुकालकालमाहात्म्ययोकवल्लयाविलोकय दयनीयतमोस्मिते स्यामयितावस्म
सतायदिक्षयं कनदातवहानिरातुरेहर हारकुरुसादरंदयां विश्वासोपियथा भवेदतिदृढत्वसारूप्ययेतथामय्यार्त्ते शरणागते क

करुणायाता वर्द्धेय्यादया सा सर्वाघकुलौघनाशनकरी सा मुक्तिदानक्षमा सा संपत्करणोद्यतापि भगवन् काले क्षणेनुक्षणं एक
स्तावदहं कलौ कलिमलप्रध्वंसकं शासकं कालस्यापि विनाशकं जनिजरारोगस्य कामांतकं त्वां मत्वा शरणागतोस्मि शरणं
चान्यं न जाने मनः सर्वेभ्योपि निवृत्तमेव तदिदं जानासि गौरीपते कदापि न शिवतरामरकथासुना स्याद्देशान तं भंजनकातरं न च
तद्दर्शनेकातरं मनो मम तदा दशाद्दिदिनमेवाविरभूवं त्वया मम इदं यतः कथं कथय सा विधेयाधुना यद्येतस्य मनः शिवतरसुरधा
नरतं तर्हि मे सद्यः शासय मन्मनो हर हर त्वं सादृश्य प्रति तन्न त्वं हर त्वाधियालयि सदा सारक्षिता स्यात्तर्हि भासोपि न तत्र
तन्न हरतां से पादनीयात्वया एतस्याप्यु मनोहरत्वं मधुना शंक्यं न चेत्तर्हि ते घोरापारसंसारसागरमहासंसारसंहारकः को
वा स्यादिति चिंतये न मरणे संरक्षणीयस्त्वया कस्यादित्यपि चिंतया न मरणं किं हंत गौरीपते कस्यांते यदि रक्षणा तव मतिः स्यात्त रामः
र्हि सा किं वृथा कल्पः केन विलोकितोपि कलितः कालः स कल्पांतरे भूयस्याद्दनव स्थितिः पुनरपि स्यादेवमार्त्तिः पुनः संहारे स २६५
तिरक्षणं गतमिदं हा हंत गौरीपते किं मद्दुष्कृतमीदृशं विसदृशं सा दुर्दशा दुर्दशां न प्राप्नोति कथं कथंचिदधुनाश्री विश्वना
थे स्मृते किं तद्दुष्कृतकार्यमप्यहह मे किं निर्दयो मय्यपि त्वय्येवास्तु मनस्तथापि शरणं त्वं चंद्रमौले मम कदा निर्विवादया म
वनुमस्युमाकांत तेभवज्वरणापंकजस्मरणोमवमे जीवनं अनन्यशरणो मयि त्वमपि दयां विधेया न किं विधेयदयया तया किमस्य
मवनाकांक्षितः आधेयं समपेक्षते खलु दयारत्नं तदाधारतामस्यैवास्तु निरस्तपातककुलेभ्र मंडलेपंकुरे बीजं संजनयस्यपा

स्तत्कुत्रोऽल्पघुणं तं न बीजं तथा किम्मय्यसुप्रपादि तं तवदयारत्नेन मोक्षांकुरं हे विश्वेश्वर हे हरपार्वतीवल्लभेऽत्रापि चेत्तमपि
प्रायः पातकाननानलश्रमोपायः स्तवाधुना सिद्धिं किं मदपेक्षितान्नजानेऽत्किं वाहूतार्थोऽस्म्यहं ते नैवतिन्नु हरत्कुल
तमासिद्धानकिंमेवद अस्मातीयभिषक्मोऽसि भगवान्नार्तिश्च संसारजा सातावत्वदेवक्षपादपि [illegible] कातान
ता हानिस्याद्धुनापि ते यदि दयानस्यात्तदा जीवनं न स्यादेव ततः परं न दययापासुत्स्येनवाभेषजैः यावज्जीवति तावदेव
भिषजो भैषज्यचिंताभवनि धृत्तेयदि जीवनं कभिषजा वार्त्तापिकार्त्तेस्वैरैः हतं तत्रकृतान्त हतकृतमथ्यार्त्ते [illegible] शरीरंतदा त
त्कान्तांतविलोकनेन कथमयेहं [illegible] दातानतावत्त्वासि त्रिभुवनभुवनेदयवस्त्वत्र भक्तिस्तल्लेशोवामहेशाप्रशामन
समयेयाचकस्तेकिलाहं मद्दुःखं सुमुखसहसानो चिंतयेयतस्ते दयसर्वस्वमत त्किमितिहनमतिः पूर्णकामस्यशंभोः
त्वयायदिनदीयतेमयि दयायिसा किं दयास्वयं मयिपतिष्यतिप्रियतमममुकुः सादरं ततः परमहो किमिस्वपिन चिंतयालिं
तया स्वयं यदिनदीयते तर्हि कचिदपेक्षितास्याकृतिः अनन्यशरणोऽयमित्यपिमतिर्नैवकिं ततः तथापि परिपालने मतिरुदेतु
मय्यातुरे ललाटलिखिताक्षरं परिहराति दुष्टमुद्रं ललाटनयनार्चनेऽथ हहह कष्टमेवं कथं [illegible] शिवचरणपंके
रुहगतं चवाराते: प्रीतः शिवइतिचविश्वस्यतु मया मनस्त्वसादाबुनिहितमिदमवास्यहिधनेग्रहीत्वा याकोचं किमिति कुरु
षशं करफलं ५० विमुक्तेरमन्तेरहहवचनैरयलमलंमहाकालव्याल प्रवलखलकालं भज मनः हितं तेनैव [illegible] त्वसंभा

वितमपि प्रभुर्नान्याधीनः परमकरुणासागर इति इति स्तुतो महादेवः प्रसन्नः करुणानिधिः ददौ सुरेभ्यः परमं सुखं तुष्टा
श्चते सुराः अतः परं मनुजैश्च विधेयं शिवपूजनं तेनैव तुष्टो भगवानभीष्टमपि दास्यति ४३ ब्रह्मोवाच इत्युक्त्वा भगवां
स्तत्र प्रयातास्ताभिरादरात् अदृश्यः समभूद्देवस्ततस्ताः शंकिता भृशं अहो कोयं दृष्टो नयनसुभगो नृह्ववपुषा महादेवः सो
यं किमिति विदितो नश्वर इति अहो भाग्यं नासीद्गिरिवरसुताकांतभजनेन विस्वं वाद्वत्तं शिवचरणपंकेरुहतले अहो धिग्
धिग्जन्मत्र जनुविस्त्र्यं यातु निरयं महाकालाग्नौ वा पततु यदिटेतिव्यक्तमधुना कथं भस्मीभूतं न भवति शरीरं शिवपदं न दृष्टं
ष्टानामपलयन शान्तं स्वपामपि उमाकांतं शांतं सकृदपि न मंतो विधिमुखैर्मुकुंदैर्देवैस्तैरपि सततमर्च्याः सुरपदं अतीत्य
प्राप्यांते शिवचरणपंकेरुहरजः समासाद्यानंदैः अनुदिनमविश्रांतहृदयाः स्तुता वा यो नत्वा सकृदपि सर्वामरपातको

राम: २९६

ति श्रीमंतं पदमपि सुखस्थाः सुहृदया अनल्पानल्पात्मानगणायतिकारुण्यजलधीः महादेवो देवः कथमपि न दृष्टो मुकुंदैरपि
नयदूपं दृष्टं सकृदपि विधींद्रादिभिरपि प्रपन्नानामार्तिं शमयति सहृद्दृग्भुलमपि कथं वारं वारं नयनकमलैरर्चितमपि स्व
तो नासील्लासीन्मनसि शिवबुद्धिः कथमपि निधानं करुणागतः करगतोपि हा हा कथं वृथा किमिति जीवनं मृतसमं जन्मैव वाधु
ना महेशाचरणांबुजस्मरणाकारणो नु स्पृणां कथं न कृतमवसामति रमत्कथं कुंठिताः अपारदैन्यपापांबुधिशोषकस्य महेश्वर
स्यामितविक्रमस्य पादारविंदं स्मरणं क्षणं वा क्षणार्धमप्यानुतनोति मुक्तिं अहो भाग्यं लोके कथमपि न दृष्टा तां तत्कपर्दप्रसादा

र्थेयत्तानभवतिसुराणामपिनृणां कथंवातन्न्याद्दितिमनसिचिंतापिविरतामहादेवैश्वर्यंकथमपिनचिंतापमिमितेअ
पारयस्यस्यार्द्वितथमजातंसकृद्दपिसमूतंतत्त्वागमैश्रुतमपिनैकेनापितपसा तदैश्वर्यंयत्नाश्रुतिगणविमृग्यमपिनततस्तमी
शानंकोवाभजतिगिरिजालिंगिततनुं ॥ ९३ ॥ उपेन्द्राद्याः सर्वेमुकुरपिसदाभ्यर्च्यहृदयास्तमेवाग्रेमत्त्वाकथमपिपशोरीशमानले
रता कदाकोवा भावीत्यपिसमयइत्येवशरणंप्रपन्नास्तंदेवंश्शरणमनुवारंहरसहो महामायायाधीशो जगदिहसवध्याप्यशुन
तिःविधिंविष्णुंवायुंहिमकरमुखानप्युरवलान् विलासैःकल्पांतेखलुकरुणयामुंचतिमुहुःपुनर्वद्धापाशैःस्यजतिविविधैः
क्रीडतितथा कल्पांतेनिजमाययाजगदिदंतदग्धातदाडुंबरस्त्वब्लीरुत्वालाट्टलीनमशाकाकारानहरीम्हारिकान् दृष्ट्वाद्विय
गतान्महाप्रलयजापाराम्बिदधान्मुदागौरीस्मरविहारवीक्षचारतःक्रीडांकरोसादरात् रजोवृत्तिव्याजैसृजतिपुनरिसेव म
खिलंजगज्जालंलीलाकिमपिसयथापर्वमुमया सहक्रीडांकुर्वन्नवतिजगदेतत्सगिरिशःकथंवाध्येयस्याद्दमितविभ
वोयंभवद्दति भवंसस्माल्लोका इतिभवतिसोयंभवइतिस्वयंयस्मान्लोकान्हरतिहरइत्येवभवति अतःसेयंलीलाघनल
लिटलस्येतिहृदयंवदस्येषालीलाकलयतिकृतांताद्भुतभये यन्त्रत्वामुनयोनयातिमनसानृप्तिंतमघेश्वरंदृष्टेमाम्ममहानजा
नमधुनापोपवर्येयंवचिता: किंतुत्वंनिटलस्थलेपिलिखनंधिग्धिग्धिगतद्यतांगोरीकांतपदारविंदमसकृद्दृष्टप्रवृद्धेचन ज
होमायाजालंप्रलयमुपयातुस्तणामपिप्रयत्नेनापीहस्मरहरपदांभोजभजनं नजातंदुर्जन्मप्रलयमुपयातुप्रसभतःकथंनाहो

नाग्नीरघुकुलमहापर्वतगर्यौः ७० अलंकालेकालेकष्टमपिश्रुत्वेनेशभजनंमहामृत्योर्भीतिः विलयमुपयात्येवसहसा मत
स्तत्किंभाग्यंभवतिभगवन्नृकालनयनःप्रसन्नःकिंनस्यादितिखलुमनोव्यग्रमधुना तमाकृस्तेधन्यंसततमपिलिंगार्चनर
तेशिवध्यानानंदामृतनिधिनिमग्नेमुनिवराः सधन्योवैद्यस्यादनवतरतमधींगविरुसत्वाटित्कटाटोपप्रतिभटशिवावज्ञाभ
रतः कैलोकोपिविनष्टपातकगिरिःगौरीविहारोत्सवव्यापारप्रवरंहरंपरतरंमलेवदीरेश्वरं ध्यात्वातिष्ठतिताहृशंपदिमवे
न्द्रायंतदाशंकरध्यानानंदरसप्रवाहनिवहव्याप्तेनचित्तंकुतः शारद्राकाकांतकलयतिकलौकोपिसुकृतीतदीयंकिंभाग्यंभव
तिसकलस्याप्यनुदिनं कुबेरेशध्यानप्रवणमनसाकोपितुलनांसमारूढोरूढःस्मृतरुचिरगौरीपरिवृढः स्मृत्वापुनःपुनर
मापतिदिव्यलीलामत्वाकृतार्थमतिमप्यनुवारमेव कृत्वाशिवार्चनमहर्निशमादरेणभुत्वास्थितानशिवकथाकथनेनविद्याः
७५ याज्ञवल्क्यउवाच इतिब्रह्मवचःश्रुत्वासराजाप्रीतमानसः शिवार्चनरतस्तत्रचकारवसतिंनृप दारैर्दारैस्तैर्वीरैः
कुमारैरपिसादरं सहैवशंकरध्याननिरतोभणतिनृप तस्यभूपस्यनाहारदारध्वपिरुचिस्ततः कुमारध्वपिनप्रीतिःसयतः
शंकरादरः सन्नसःशंकराकारसुधानिधिविलोकनात् तत्रलीलालोलकल्लोलमालिकासमलंकृतः यथायथाप्लक्षंकुरंप्रजनेर
तिस्तस्यप्रवृद्धाबहुपुण्यराशेः तथातथातस्यनिवृत्तिरेवधारेषुदारेष्वपितेपिहाराः महोदारदारादरानादरोसोधराधीश्वरो
हारवीरप्रवीरः कुमारेपिहारत्वबुध्याचकारस्वराकारनाध्यैःपराप्रीतिभारात् विभवस्तस्यभूपस्यसर्वोपिशिवयजने उपयुक्त

स्नतस्तस्यबुद्धिरथमबन्मुक्तः फालेलोचनपजार्थयन्नागयमपिकल्पितं तेनभागेपनमाग्यानांभाग्यत्वमितिनिश्चितं तए
वलोकस्खलुभाग्यवंतः तमुपमवंतोपियस्तनिस्यं येत्रंकरायाधनसाधनेनरक्तोतेननुष्ठाः फलतःप्रभृष्टाः यावंतःसंतिलो
वीशिवभजनरताःते शिवंप्राप्यनिस्यंभयस्तत्प्राप्यनुपेयेः पुनरपिसशिवंप्राप्नुवंस्तेवधन्याः तेतावत्सर्वमान्याःअतोहंनमामिता
मद्यणामाश्रितेभ्यः पापाब्धिःशोषमतिप्रलयमुपगतः कोपिसंसारराशिः येफलाःशिवविद्ययाशिवरताःशागेपिलिंगेमु
दुःबिल्वीपल्लवमात्रमेकममलंदत्वापिनत्वामुक्तः नृसेतिप्रलयानलादपिभयंसत्कातएवादरात्पूज्याःपूज्यतमाश्रद्धुल्लभत
मास्कोभतलेभयेत तेभवालेदृष्टमायाली निस्संदेवाःसर्वेसादरात्ववरेः सांकतस्याप्यंगनाश्रंगगानंच्युताकालेयापयंतिप्रमा
दैः सभवशिवविद्ययासततमेवपतः पुनःतयानिजसुतानपिव्रतविशेषतःपावनात् स्वदारलिकरानपिव्रतविशेषफलात्सु
दुःविलोकयशिवपूजनेप्रवचामानसोभत्यपः सवंद्योगंधर्वैः भवतिसततंकिंनरवरैःगणैःसिद्धैर्देवैरपिभवतिपूज्यःशिवर
तः तदावासोजातःसततमपिकैलाससदृशःशिवःसांबोनिस्यंनिवसतिगृहेतस्यनृपतेः कैलासवासनिरतोपिमहेश्वरोभ
ततद्रलसद्मनिलयोनियमेननिस्यं तमुपयराशिरमितोवरधेबुधानामाश्चर्यसाधनमभत्रपवर्यचेष्टा ९० तच्चेष्टयापिस्म
तयेष्टलाभःसाकृष्टनाशायखलुस्मतास्यात् साशाभवानामपिदुर्लभास्यातनतादृशाःशांभवपुंगवापि ९१ अमितविविध
भार्गेर्भर्गलिंगार्चकानांअनुनयकरणेनाथन्वहंप्रतिकालः करुयतिखलुकालोयादरेःकालकालस्मरणभजनभूतानस्तुतं

हिं॰नी

॥ ॥

या

जातमेवं जीवंतिते शंकरपादपद्मपूजारता एव निरंतराय ये कालभीतिं परिहृत्य हित्वा मोहं च संसारभयांबुराशिं सोनं
तकोयंतकृतां विहाय सुमासहायस्मरणानुरक्तान् समर्चयत्येव विहाय दूमान् वेपांतरेपो वनिशावसाने शामनोपश
मायसोपि नित्यं कुरुते शंकरपूजनं नृपालः अमलः खलु लोकपावनः शिवपूजाफलमात्रजीवनः नकापिश्रुत एवभू
पतिरुमाकांतांघ्रिपंकेरुहध्यानाराधनजीवनो जनिजरामृत्युप्रथासाधनः भक्त्यापावन एव भक्तिनिवहे विश्वेश्वराराधनेकु
र्वंश्वजगन्नमार्जितजयो जातः सकोपिप्रभुः तस्यानंदघनार्चनेन धनदो दत्वा निधीन्यासतस्तेरीशार्चनेनत्वरः पुनरपिप्रा
प्नोति भाग्यं नवं तेनाप्यर्द्धशशांकमौलिचरणध्यानप्रदीपोन्नयो हृष्टः पापविनाशनाय बहुधा पुण्याब्धि संवर्धकः सायं शंकर
पूजनाय यतते राजा यदा सादरं पुष्पाद्यैरमितैः प्रफुल्लवदनैर्हर्षैश्च हारैस्तदा सर्वे तद्वनवासिनोपि मुनयः शार्दूलसंघान्वितैः
एणीगोकुलमंडलैः सह समागत्यार्चयंतीश्वरं नत्वा कुर्वंति केचिन्नृपरविहितां शंकरार्चां विलोक्य प्राप्तं भाग्यं किमेतद्बहुविधमिति
ते शंगलिंगार्चनेन नत्वाध्यात्वापि केचिच्चिरविरतनयाकांतलिंगानि हृष्टा हृष्टाः पुष्पैरपारैरिति खलु विविधस्तोत्रवार्तातुर
काः अस्माकमिंदुशकलाभरणार्चनेन भीतिः कदापि न यमादिति संवदंतः नृत्यंति शांतमनसः शिवशंकरेति स्वानंदराशिस
मलंकृतवाप्यपूराः हर शंकर शंकरेति भयः प्रवदंतः खलु संतत एव नित्यं निवसंति शिवालयेषु तेषामभिवृद्धिः खलु सर्वदापि
मोदैः रात्रिं न जानंति शिवार्चनेन नाद्दिनं न जानंति निशासु रंत्वा ते सर्वदा शंकरपूजनेन कालं नयंतीति विज्ञापितस्ते बालैरखानि शं

शिवार्चनरतैर्दीर्घैश्चक्रन्याकुलैस्सोत्साहैः शिवपूजनोद्यतैस्सत्वोत्तरैर्नैरपि नीतः कालइतिप्रबोधसमयः सर्गोपबोधः
कदाकस्यस्यादितिचिंतयापिसमयः कालेनयंसोवहि विश्वेशार्चनजातपुण्यविभवैः भावैर्जगद्व्याप्तलेभूपालेप्रबलेतिशांत
वर्द्धस्तावबहूत्सवमंडले सर्वेपावनमेवशांभववरा धारश्रियाकेवलं तद्राज्यंनकदापि ॥ जातमधुनातत्समयेतेशोभने ॥ २४ ॥ २
तिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामपंचविंशोध्यायः २५
याज्ञवल्क्यउवाच सराजाशांभवैर्देशपालयन्अखिलानपि चकारशांभवानेवपावनान्शिवविद्यया सतावद्बहून्समा
लानममन्यतमहीपतिः शिवार्चनरतान्दृष्ट्वासर्वानपिविशेषतः चतुर्मुखोपिसमयोभूपालेनानुमोदितः तत्साशिवार्चनेन
तापुनःपुनरुमापतिं तदानीमागतःशेषःतेनृपंद्रष्टुमादरात् शिवपूजारतंधीरंशिवव्रतपरायणं तंदृष्ट्वाप्रणतोमहाराजा
नंशेषंपुंगवं कृतार्थोस्मीतितंप्राहसशेषोप्यतिभूषणाः सभूपतिस्ततंदृष्ट्वाशेषंकृतशिवार्चनं शिवनामजपोद्युक्तःप्राह
गंभीरयागिरा राजोवाच कस्मादकस्माद्व्याघ्रपुरेशादिहसमागतः किंतेनष्टंकुलंकिंवाकुलनारीगतंवकिं शीलंचतववि
नितंमहिलाशीलमेववा केनाचारेणासततंक्रियतेदिनयापनं इतितद्वचनंश्रुत्वावपुषामानुषेणसः शेषःप्राहातिविनया
त्प्रणम्यगिरिजापतिं १ शेषउवाच पातालेवसतिःकुलेचनृपतेमेपन्नगानांत्रतेशाराधनमेवमत्कुलसतीवृंदस्यतावद्व्रतं
शश्वल्लिंगसमर्चनंकुलसतीशीलंशिवाराधनंतन्मेशीलमनाकुलंममनःश्रीकालकालार्चने अन्यःकोपिनपूज्यतेपिनशिव।

स्न्यसमाराध्यतेन ध्यातेपिन कोर्त्तितोपिन मनाग्दृष्टः स्मृतोवामया अन्यस्यांत्रिदशेषु कस्यचिदपिज्ञातं स्वरूपंशिवस्य
कोन्यस्यकस्यपिसाध्यं राध्येयानामापिन श्रूयते अन्याराधनपजनादिनिरतंनस्वांतमस्मत्कुलेदाराणामपिसर्वथापिसुत
रांपूसंशिवा न्यामरः नास्मद्दृष्टिपथंप्रयातिसहसाशैवत्वमासाद्यचेद्यायालिप्रयतोविमतेसहितस्तेनैवसंभाष्यते यः
कश्चित्स्वतुत्रिलोचनरतोभूतिप्रभासासुरोरुद्राक्षोज्वलमालिकातिरुचिरोलिंगार्चकाराधकः लिंगाराधनतत्परःशिवक
थापीयूषधारादरस्तस्यानादपिपानएवसमयासंभाष्यतेसादरं लिंगाराधनमंतरेणानतृणाकारेवसंतिपिवाग्रीष्मेवाविपि
नेपिनीरनिकटेनीरंकरस्थंपिवा तन्नीरंतुनपीयतेफलकुलंनस्वन्नयतेनेक्षुतनान्नंवाद्यघिशर्करादिकंकथादूरंभुराधीम्बर
तद्वस्त्रंपरिधीयतेनवमतिश्लाघ्यंशिवायार्पितंतद्रत्नाभरणंचसद्गमनंक्षीरंफलंवाजलं तत्सर्वंशिवभुक्तमित्यपिमतं
भक्तायपरंगृह्यतेतेनैवादरयोपधादिकमपिप्राप्तंनमेजायते कस्तूरीघनसारकुंकुमरजःपाटीरसारादिकं भस्मासंस्मृतमवसं
तनमुमाकांतायतद्दीयते लिंगेतत्खलुगृह्यतेसुकुसुमंबिल्वोदलंवापरंनिर्माल्यंशिवसाङ्गपरमुमाकांतस्यनन्यार्च्यतु ज
स्माकंत्रतुकालएववनितासंगोपितसंगमः योगध्यानपुरस्सरंसुखमपिज्ञातंमहेशार्पितं नारीभस्मविभूषिताप्रमपिस्य
थापिदृष्टापिसारुद्राक्षासरघाशिवार्चनरतावीरव्रतागानास्तवा स्वप्नेघृण्यशिवव्रतानृतकथाव्यर्थोपधासाधनैर्यापापारकला
दिसाधिनमितिज्ञात्वैवनश्रूयते अस्माभिःशिवदीक्षयानस्मयःसर्वःसदानीयतेश्रीविश्वेशकथाविशेषकथनैःदारैःकुमारैरपि

रामः
२६९

अस्माभिः स्मरवैरिपूजनरतैर्माराऽरिपूजारतो यः कश्चिद्भुवनेषु नेत्रपदवीं प्राप्तः समालिंग्यते अन्यः स्वच्छतया एव नातिविमले दृष्टो
ऽपि दूरादपि स्पष्टं दूरनिराकृतोऽपि भवति त्यक्तः स एवो जायते अस्मद्बालकसेवकैरपि मुहुर्लिंगार्चना साध्यते बिल्वाद्या
हरयो सर्वैः शिवकथालापप्रवाहास्तकैः कालो नीयत एव कालजनमयं सत्यैर्वतैर्बालकैः लिंगाराधनमेव साधुविविधं ध्येयं वि
धेयं च नः २० अस्माकं खलु कालकालभजनात्कालोऽपि किं कायते श्रीकालकविवर्जितेन मनसा त्र्यंगः परं स्मर्यते भूतिः श्री
करनिर्मिता सिततरा नित्यं परं धार्यते दाराणामपि तद्व्रतं खलु सदा तल्लिंगपूजादिके अस्मद्दासमुखेन न शिवादन्यः समा
राध्यते तच्चिन्तापि न तत्कथापि सुतरां स्वप्नेऽपि वा जायते नाशैवैः सह संगमोऽपि सहसा शैवीकथा श्रूयते शैवेभ्यः शिवतत्परैः
सह सदा शैवीसदो वस्मनि लिंगान्येव गृहे पुरत्नरचितैः श्रीनंदिकेशान्वितः श्रीमद्भृंगीरिटिसंयुतानि तरवो बिल्वस्य तत्स
स्थलैः तन्मूले शिवपूजनं प्रतिदिनं शैवीकथा श्रूयते तत्रैव प्रतिवासरं शिवजनैः सा कैशिवस्तूयते आराध्यं शिवलिंगमेव
सततं ध्येयो महेशो मुहुः जप्यस्तावदहर्निशं शिवमयः पंचाक्षरः केवलं वादोऽपि प्रतिवासरं शिवकथातात्पर्यबोधाय नः स
वैभवव्ययः शिवार्चने शिवध्याने विनीतं मया अस्माकं रसना महेश्वरशिवश्रीविश्वनाथांबिकाकांतानंगहरांतकांतकमहादे
वेति नामामृतं पीत्वा क्षीरसमन्विताममविसितां नापक्षतेन स्पृहां द्राक्षाणां कुरुते न भोजनरतिं नैवेक्षुकांडे रतिं हारं केवलमा
हारागुणविधिप्राप्तोपहारं परं गृह्णाति सेवकदाविदाशुरसनात्तृप्तैवनामामृतैः चक्षुः पूजितत्र्यंगलिंगनिकरालंकारसंवीक्षणैः

प्रीतेनान्यविलोकनाययतेतेनिद्रावसानेप्यपि नित्यंशैलसुतासहायचरणांभोजांबुजाध्यानतः संतुष्टंकरणांतरंप्रियकं
लरवापारहीनेपरं कांवास्वाभिमतंविहाययुनरप्यन्यन्नयात्यादरादन्यांतशिवपादपद्मभजनध्यानेनिधानेमम श्रोत्रेगां
रत्रांवरामितकथापीयूषपूर्णांर्णवेनत्रामभवणोत्स्केशिवकथासंजीवनीसंयुत श्रीविश्वेश्वरदिव्यनामममयायामत्कर्णर
न्ध्रगुहांश्राघाःपापतमानिवारकृतयाग्राघाःअसिद्धापिते अस्माकंकुलदैवतंशिवइतिस्वप्नेपितत्सज्जनात्त्वध्यानाद्यपितल
थाश्रवणतोनिस्संशयंजायते नारीणामशिवाभिधानकथनंस्वप्नेपिवाडुर्लभंस्वप्नेशंकरएवशैलतनयाकांतामयाद्दृश्य
ते स्वप्नेशंकरएवशम्भुमयासाकंप्रियंभाषणंकुर्वेस्तत्करपंकजार्चितपदांभोजामयादृश्यते भाग्यैश्चारदचंद्रमंडलनि
भास्यारोरुहारावलीशोभालंकृतएवभातिहृदयेसर्वेष्वदानोत्सकः २० सुस्वप्नेवृषभध्वजस्फुरतिमेचित्तेपिनाकीशिवः
श्रीकंठोविषमाक्षएवगिरिजाक्रीडाविनोदादरः २१ कुस्वप्नेगरुडध्वजःस्फुरतिमेचित्तेनशातद्भुतदंडैरवकिमागतोसिगि
रिजाक्रीडारतेशंकर निस्समत्कुलकामिनीभिमसकृद्गौरीपतेशंकरश्रीविश्वेश्वरचंद्रचूडगिरिजाक्रीडाविनोदादर श्राहि
श्राहिसदेतिगानकलनैः कालामुदानीयतेबालक्रीडनलालसाभिरभितोडोलाकुलांदोलने कांतास्वरडोलयामपि
गणाश्रीवामयाबालकंनक्रीडलिरतंकरोतिशिवइत्यघाद्यडोलन्वय डोलयंमृडलमृडानिसततंक्रीडाकुरुष्वसपियाहार
व्यवहारशीलनरतानस्मत्कुलेमन्नप डोलयंगिरिजापतेरितिभवसद्भोतहांदोडलंबालस्यमसवेशिवनवशिवाडोलेतिकन्याद्य

राम
२८०

एवंकौतुकमेवंशंकरकृपापात्रेकलत्रेपिनेद्वारैः केशोरक्षजनेनसमयः सर्वत्रियोनीयते अस्माभिरिंदुशकलाभरणप्रसा
दात्कौशिपतेशिवमृडेतिमहेश्वरेति नामामृतमुकुरपारमपिप्रपीतेपीनाश्चेतनतनवोविगतास्त्ररोगाः अस्माभिर्निजबाल
कैः सहसदाविश्वेश्वरः पूज्यते तन्नामामृतमेवपतहृदयैः निस्संमुकुः पीयते तन्नामाध्वनिजप्यतेमुकुरुमाकांतेतिवागीयतेस
ग्रन्थस्तुपभुज्यतेगिरिसुताकांतोपभुक्तंमुदा शृण्वतः त्वंगलीलामतिसितभासितरंगमुद्धूलयंतः पापानिध्वंसयंतः शिवभज
नरतप्रीतिमापादयंतः रुद्राक्षैः धारयंतः तनुमपिकुसुमैर्लिंगमभ्यर्चयंतः शंभुंसंप्रार्थयंतः कतिकतिभुवनेशोभवाः संति
संतः लिंगाराधनसाधनैर्बहुविधैर्भोग्यैर्वयंसंवृताः कल्यानाकहमूलरत्नविलसद्गेहांतरेषुस्थितिः अस्माकंनतृषास्तिचन
जराभृस्करस्कर्हूरे ततोरोगः क्षयतएवनेतिपरमानंदप्रवृद्धिःसह एतत्साम्यमुमासहायचरणांभोजार्चनात्केवलंकालःदृश्यत
एवनातिविमलश्रीकालकालार्चनैः कः कालांतकतसेरापिभुवनेमृसंप्रपद्यसतो मृस्कहूरतएवनातिबहुधाभीतः स्वहृ
तैः सह कांतापीनपयोधरः स्तननताक्रांताणुमध्याप्रगैनैवालिंगनमिष्टुतिप्रियतमेनालंतथोत्कंठया कुर्वंतीरवलुनीलकंठ
भजनंतध्यानधारामृतेपालासंततमंतकांतकमहादेवेतिसंवादिनी ४० अस्माभिः शिवपूजनोत्तरमिदंसंप्रार्थ्यतेशंकरत्वा
हित्वसदपद्मसद्मनिमनोमेसंवसत्वन्वहं अन्यत्प्रार्थनया विनापिसकलंभाग्यंप्रलब्धंमयामद्गेहांगणामेसतिष्ठतिस
दाहिंदारकाणांगणाः मद्गेहद्वारिदेवाः प्रतिदिनमभयंप्रार्थयंतेनतासांश्रीकंठाहारलेशोरनुदिनमसकृत्सुप्रदेहातिमोहाः

अस्माकं लिंगपूजाव्रतनियमरतिः स्यात्असारा न भवेति स्वाराज्याना छयायीस्त्वन्नुद्दिनमसहत नम्रवनत्कारविंदाः अतःपरम
सारतारीतिरपारसंसारतो निवृत्तिमुपयातुमेकिमपि विलंबितं तज्जन भवत्करुणयापरं चिरमपारस्तोयोदयमति क्षणमम हृत
स्त्वयिमनास्थिरं जायतां अतःपरमुमापतेजनकं कष्टमुत्कृष्टमपपास्यमितिममतिः मम कुले पि जन्म यथा हरामरवराद्
राद्यपहेशरुजन्म यथा मनाथजननाथमेकथयविभ्वनाथाधुना जनन्यत्रारव्यायमित्थपि मातिर्नैविंते ततः तत्रापि परिपालने
मतिरुद्दितिमायातुरे अहानिटिलेलरवनं किमितिदुष्टमस्यामभवत ललाटनयनार्चनेथ्यह हरकष्टमेवं कथं संसारेयदिपात्य
तेमुहुरयंभ कस्त्वयाकिं ततः स्वांतमे गिरिजामनोहररतनेतुःसमर्थोस्तिकः वन्हिस्तावदधो निपातितइतिज्वालातदीयामधः
कः कर्तुं यतते मनागपि महाज्वालास्यधोयास्यपि उत्कृष्टं नलिनैं करोति मलिनं भानुः कृशानुः करोस्यामेपावनमंबुराशिरवि रामः
लेरथ्याजलं केवलं दोषं किंगणयस्यं स्वकुलमपिश्रीकालकालाधुना मामीशानविलोकया नुदयया तंतावकं मोत्कुरु ५८ जं २७१
कं किं न करोति कुत्सितमुमाकांता भ्रंशस्तावता तत्याग कुरुते न कोपि जनकः त्वंमेपितामाम तः त्वद्भक्तं कुरु निर्मलं गतमयं संसा
रे रोगातुरं कालव्याकुलमतं कांतक गतत्रोपाघराशिंकुरु संसारार्णवकर्णधार इतिया सिद्धाप्रसिद्धिस्त्वतः स्वामिन्नामनुसस्य
वृत्तिरुचिताततावदतस्यका हानिस्यान्नगतागतैरपिपुनर्जन्म व्यपायेकथं कोन्निर्याच्चनसानुदतम हतीविंतानिरंतामम ५१
हे सेवान्वह मोत्रापजनरतेसंप्रार्थ्यते सादरंनान्यत्सर्वमयत्नलब्धमितितेनप्रार्थनीयं परं यद्यत्स्यासमपेक्षितं ततरविकं सिद्धं

त्रैवर्षेन्नगना गमानिपद्योस्मावहरं भूषणं॥ ५

नभूषणादिषु श्रीति भूतिविभूषणास्यपरमं तद्भूषणमेयतः ५१ हारो हारविभूषणायनतथा केयूरहीरप्रभाकोटीरामलरत्न
कुंडलगणच्छायाछविवापिरं किंतूद्गलनभालेभागविलसद्भस्मत्रिपुंड्रतथा रुद्राक्षामलमालिकाकरतले लिंगं शिवाष्टा
क्षरः प्रापांतः करणाप्रिया भरणतां विश्वेशपादांबुजध्यानं शंकरनामकीर्तनमणिर्जिह्वाग्रगालंकृतिः मत्कर्णाभरणं च केशोरक
धारत्वार्पणाकर्णनं श्रीचामीकरकं कणकरयुगस्येशायबिल्वार्पणं मन्त्राभरणं महेश्वरमहालिंगार्चनालोकनं मद्भालस्यवि
भूषणं सितलसद्भस्मत्रिपुंड्रं परं श्रीविश्वेशपदांबुजप्रणतयस्तावल्लिरोभूषणं मत्कंठाभरणं प्रकृष्टममलरुद्राक्षमालापरं
नासालंकरणं शिवार्पितलसद्बिल्वादिगंधाघ्रापणं मद्गात्राभरणं शिवैकशरणस्तत्साधुकाराधनध्यानाभ्यर्चनजातपुण्यवि
भवो भावः परं भावुकैः इत्याकर्ण्य विशिष्य शेषवचनं भूयः समुत्थाय तं नत्वा सादरमादरेण बहुधा शंगो गममालिंग्य च ध
न्यो यं शिववत्सरो यमधुना दृष्टः शिवो वांछितः सोस्मादस्य पुण्यकोटिभिरयं किंशौभवो दुर्लभः इत्थं तत्कासद्दो हारो हारा
न्हाराय सादरं हारे कुमारे दारैश्च सह नत्वा पुनः पुनः संभावितः प्राप सम्भोगिराजा तेनांबिकावल्लभभोजनाय स्वलोक
मसादरतस्तदीयां संभाव्य वृत्तिं बहुधा विशिष्य उषित्वा स कियत्कालं स्वालयं गंतुमुद्यतः राजा तदानीमभ्यर्च्य शंकरं बि
ल्वपल्लवैः तदानीमेव तद्द्रष्टुमागतो गरुडध्वजः लक्ष्मीललितवामांगः सनकादिसमन्वितः शंखचक्रगदाशार्ङ्गकौस्तुभादि
विभूषितः तं दृष्ट्वा विस्मयं प्राप्तास्सर्वे दौवारिकास्तदा त्वरया गरुडारूढं प्रवेष्टुं शिवमंदिरं समुद्यतो निषिद्धोपि हारैर्दौवा

रिकैरपि तद्दौवारिकद्दंडमंडलमयं दृष्ट्वापि नारायणो भीतो दूरत एव कोयमसवक्कालो खलो दुर्दृशां मह्यं संजनयत्सहो मेदृ
ग्राकरूपाहीनोतिहीनो स्म्यहं हाहाहंत किमंतका इव कथं तिष्ठंति दौवारिकाः नाभदेव किमंतकोंतकरूपायेनाधुनाशाभवो
भूपालो न विलोकितोपि न नतः संभावितो वा मुदा यत्संभाव्यमेव भूषयामीति ज्ञाते तदेवं क्षणं मोक्षस्यापि विलक्षणं करणा
मिक्षाकुर्महाशां भवाः विघ्ना एव भवंति तावदसहून्नं खलु श्रेयसां तद्दौवारिकबुद्धिरेवमभवत्मा वा निषेद्धुं मुहुः उद्दीप्या
पिनगंतुमेवमुक्षितं दंडाग्रभीतो धुना लब्धोयं गरुडो हृदापि ह्यडिति यद्ग्रन्थविंतमम पुण्यान्यस्य बहूनि तावदधुना संपादनी
यान्यपि प्रायः पर्वतराजराजतनयाकांतांघ्रिपंकेरुहं नध्यातं मुहुरादरेयासह्ना तीव्रेणाकिं निर्गमितध्यातं यदि सादरं मुहुरियं
प्रत्यहवान्तौ कुतः सतीघो घविनाशकं स्मरयाति गौरीपतेस्यारतः जन्महोविलयं प्रयाति बहुधा प्रसह्य संघस्य श्रीविश्वेश्व
रपादपद्मभजनं तावत्परे साधनं तस्माद्यद्यधिकं न साधनमिति ज्ञातं मुनीन्द्रैरपि संसारोपि लयं प्रयाति बहुधा विश्वेश्वराराध
नात्प्रसूहः सकलं लयाति विलयं विश्वेश्वराराधने नध्यानं सुरभूरुहः सुरमणिस्तादृग्गोरिस्यपि शांतेतेननता पितिपि निधयः
प्रासाभवंस्तेवहि ६७ कस्यांडे प्रलयं प्रयाति गिरिजाकांतांघ्रिपंकेरुहं श्रीपरात्मजुषा व तत्खलु सह्ह दृज्वी सद्भूसासदि नहि
स्यास कलोदर्वाख्य विरंचिपक्षा ततस्ता स्मृतेः सर्वाभीष्टफलश्रियां समुदयस्या देवसर्वात्मना ६८ नजानीमस्तावद्धिरिञ्चा
नरवो भो जभजनप्रभाव भावानामभिमतसमस्तार्थफलदं तदेवाराध्य क्षयकरमपर्णापि तनुतेमवाप्यवीपिसेयहहनवि

राम:
२७२

ज्ञानंतिविधयः ६० उमाकांतेस्वांते परिलिहितमसादरदरैः तदातावद्धेको विजितइविमन्येध्रुवमिदं अपारैरा
कल्पंप्रतिदिनमहादानतपसांसमूहैरेवस्यादितिमतिरभूदेवबहुधा ७० किमेवंप्रत्यूहः समभवदहोशांभवपदंम
नागद्दृष्टेयत्नेसतितिमिररूपायमधुना अयंतावद्गौरीरमणचरणांभोजकलनप्रसादाकोदारुप्रशममुपयास्यत्यपि
नकिं ईश्वरजनामुखंशिवपदांबुजाराधनप्रसादनिधिसाधनेशनियुतोपिवाकोधुना शिवायदिसमर्चितः सकलसि
द्धिरसाद्गुभभविष्यतिनसंशयःशिवकृपास्योयेदिनेमयि मृगौरपिमहोत्सवैःसितविभूतिपतेरहोप्रदोषसमयेगतिः कि
यतएवदूर्वांकुरैः सुबिल्वदलसंयुतैरपिमनोहरैःसादरंमहेशसदनप्रतिप्रियमयूरगोभिःसह प्रयांतितरवोप्यमीवि
विधपुष्पगुच्छान्विताः कृताकुजलसेचनाः सितविभूतिपुंड्रांकिताः शिवालयममीध्रुवक्षप्रतिपत्रिवर्गोप्यपिप्रभूतविभवान
पः शिवपदांबुजाराधकः भाग्यशंकरपूजयाशनिसुतकामपरंलभ्यते लिंगेबिल्वदलार्पणंचविविधंश्रेयस्करंजायते त
त्किंविघ्नितजातमेवमधुनातेनैवभाग्यंमहत्प्रायोयास्यतिसायमीशभजनाभावेनसर्वात्मना इतिव्याकुलचित्तस्यैवंच
नाम्नींदिरापतेः भूवासनंदनःप्राहतमेवगरुडध्वजं सनंदनउवाच अयंपुण्यतमःकालःकालकालसमर्चने शनित्रयो
दशीपुण्याप्रदोषोयंविशेषतः प्रदोषकालेसंप्राप्ते कृत्वास्नानादिकंततः पूजनीयोमहादेवःशिवलिंगेशिवात्मके सद्युक्तं
वाससापूज्यः भस्मनाभूषितेनच रुद्राक्षाभरणेनापिततःपीतांबरस्रज स्नानेकुरुप्रयत्नेनशिवतीर्थेशिवप्रिये शिवपादौ

बुजोऽस्मिन्नेमिदं तीर्थमघापहं अत्र स्नानेन पापानि विनश्यंति नसंशयः अनेनैव जलेनेशः ससर्ज जगतांत्रयं ससर्ज लक्ष्मी
शानेप्रथमं तस्यनंतरं अग्निं चंद्रं च सूर्यं च भवंतं विधिमेव च ततः सर्वानिमान् लोकान् ससर्जानेन केवलं इदं खलु महत्स्था
नमुमाकांत प्रियं हरं गौरी निर्मितमेवैदं लिंगं संपूजितं त्वया समर्चय प्रयत्नेन भूतिरुद्राक्षलक्षणः सज्जनं गदाशंखश्रा
ङ्ग चक्रधरस्तदा अत्रांभवानि विन्शानि सर्वाण्यपि परिसज्ज प्रदोषकाले संप्राप्ते शुचिर्भूतेन भस्मना पूजनीयो महादेवो बि
ल्वपत्रादि साधनैः अदूरे बिल्वतरवः संति तद्बिल्वपल्लवैः करवीरैश्च कनकैर्लिंगमर्चय शंकरं मुनयोऽपि प्रयत्नेन प्रदोषे गि
रिशार्चनं कुर्वंति बिल्वपत्राद्यैः शिवपंचाक्षरोत्सवैः निवारितास्मिन् काले भूपदौवारिकैर्हरे अत्रांभवत्वं विहाय त्वयि तावद
संश्रये भस्मोद्धूलित सर्वांगस्त्रिपुंड्रांकित मस्तकः रुद्राक्षमालाभरणः शांभवः शिवतत्परः शांभवालोकनेनापि भीता
दौवारिकाः परं शिवालयप्रवेशेऽपि सुनकरिष्यंति विचारणं पश्य शार्दूलवृंदानि भस्मपतालितान्यपि एणीमुखान्मृगान्सर्वस
र्वान् भस्मविभूषितान् रुद्राक्षमालाभरणान् शिवध्यानपरायणान् तरून्यपत्र तरस्मा हाररूपधरान् परान् विलोकय प्र
यत्नेन शिवपूजन साधनान् प्रदोषकाले संप्राप्ते शांभवं वेशमावह अत्रांभवानां सहसा प्रवेशो न सर्वथा भूतनाथार्चन
पराः पतिभूतिभूषणाः स भूतिरहितं प्रायो न पश्यति विशेषतः भूमंडलमिदं सर्वं मंडितं शांभवैः परं अत्रांभवानां पातोऽपि
सर्वथात्र न हि संमत किंचाशांभववेषेण स्थितिरत्रोचिता न ते प्रदोषेषु विशेषेण नात्रांभवविलोकनं अत्रांभवं प्रदोषेषु यः पश्य

रामः
२७३

सुपिमोहतः सयातिनरकंघोरंकुयोनिरपिगच्छति अशांभवमुखंदृष्ट्वाप्रदोषेमोहतोपिवा दरिद्रोजायतेमर्त्यः सुरोशास
भतामियात् धिगशांभवजन्मालिभूतिहीनानिसर्वदा प्रदोषेषुविशेषेणाभूतिहीनोनिरर्थकः त्रिपुंड्रेरेखारहितायदि
फालेनिशामुखे तदातद्धिग्धिगित्येवंनयेशंयसेवपंडिताः रुद्राक्षधारणंश्रौतंश्रौतंतन्मस्मधारणं तस्यत्यजेनसहसासता
वसतितोभवेत् अस्माकमीशानपदार्चकानांविभूतिरुद्राक्षविभूषणानां उद्धूलनेनास्तिपवित्रमेतन्मात्रंप्रदोषेषुविशेषतस्तु
किंचपीतांबरधरंशंखचक्रगदांकितं विलोक्यसायमनुजोहरिर्भवतिध्रुवं किंचायुधैःकिमेतैस्त्वत्रयमत्रजनार्दन पीतांबरेण
किंवृसंगरुडेनापिकिंफलं ५ किंचाशांभववेषदूषिततनुर्दृष्टैर्वदेवारिकाः त्वद्भक्त्वभवंति नेतुसहसाशांताः क्वदापि
लयि इंद्रेवानविधौविधिप्रमतिषुव्यग्रास्त्वदंडाहति व्यग्रान्कर्तुमिमीस्वतोपिसहसातावत्प्रवृत्ताः परं कःशांभवेषुकुरुते
प्यभिमानवार्ताद्वेषदूषिततनुस्तुनतत्र याति देवाद्रतोयदितदासनिपाति तापितदंडभीषणारवेणानताडनेन धन्यः
शांभवपुंगवेषुविनताभूतित्रिपुंड्रांकितारुद्राक्षाभरणामहेश्वरमहादेवेतिवासंवदन् तैरर्चितएवयातिभवनंशंभोःपरं
शांभवः तंकोवाजगतीतलेननमेतिश्रीविश्वनाथप्रियं ७८ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्ये
तृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामषट्त्रिंशोध्यायः २६ श्रीशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्यउ
वाच इतितस्यवचःश्रुत्वासोपिनारायणस्तदा मुक्तमुक्तमितिप्रीत्यातमाहपुनरादरात् न सामान्यवेषेणगम्यतेयदितत्र

मेऽवेशादुल्लोभोनूनंसायंकालेविशेषतः सायंशालिन्त्रयोदृश्यंशांभवाः कोटिशः शिवं पूजयिष्यंतिराजापिसामा
स्तःपूजयिष्यति ३ राजदाराः कुमाराश्चराज्ञः सुह्याबुलान्विताः तेषुसत्सु अवेशोऽमेकअंवास्याच्छिवालये अमानुषपारूपेषा
गमनेस्याच्छिवालये केनरूपेणागंतव्यमितिचिंताप्रजायते मत्वाविलक्षणंरूपंशांभवाश्चततोयदि तदाखलुशिवद्रोह
तेनस्यान्नरकेस्थितिः ६ शिवद्रोहरताः पूर्वंनरकेपतिताः खलु तेषांनिवृत्तिरद्यापिनरकेभ्योनजायते ७ पापांतरापिन
युंजंतिधर्मभेदैः कदाचन शिवद्रोहार्जितंपापंननश्यत्येवसर्वथा ८ शिवार्चनस्यविघ्नश्चेत्क्रियतेतेनमांयमः नयिष्यतिन
संदेहाघोरंरौरवमद्भुतं नौरवान्निर्गमोपिकदाचिदपिसर्वथा भविष्यत्यतएवाहंसंकटंसमुपागतः १० शिवार्चनपरित्या
गस्तद्विधातश्चसर्वथा प्रायश्चित्तसहस्रैर्वानशांतिमुपयास्यति ११ मन्येपातकपातकेबहुविधापारध्यथासाधनंसायंशं
करलिंगपूजनपरित्यागंतमसद्भुतं साक्षाद्रौरवहेतुभूतमसकृत्कालेपितंपातकं मत्वाविस्मयमेतितेनसहसातस्माच्छिदृ
तिश्चन १२ किंतेनेतिवदंतिवेदततिरवलाः किंतावतातत्समंतस्मादप्यधिकंचपातकवरंनैवप्रपश्याम्यतः नस्यादेवमहेश्व
रार्चनपरित्यागमतिःसर्वथासहस्राजन्मवस्यसाभवतिवेश्याज्ञारजार्नोपरं निधानमिदमेवनः शिवपदांबुजाराधनं तदेव
सुरभूरुहः सुरमणिः धेनुः सुराणामपि तेनैवामरजीवनंसुरतरुस्तत्तदेवाद्भुतंतच्चिंतामणिमंततोनवनिधीनांदेवतानांसु
धा नशिवार्चनेनसामर्थ्यंज्ञायतेमनुजैः सुरैः गंधर्वैरपितन्नानन्निधानमितिमेमतिः संजीवनीसाशिवलिंगपूजालिंगार्चना

राम:
२५४

कारसुधानिधानं लोकेपरं दुर्लभमेव वव्हनं तद्येन लब्धं सुकृती कृतार्थः वंदे शंकरपंकजकांघ्रिकमलं वंदे शिवाराधन ज्ञानारा
धनसाधनानि बहुधा तत्साद्दुकाराधकान् तत्सारांकुरजातिपावनवरं तल्लेच्छमस्माद्रात्तस्मादीशपदांबुजार्चनपरो धन्योऽति
मान्यो मम जातिस्तत्र विचार्यते च मम मायः शंकराराधकः सामान्येन स एव मे प्रियसखा तत्र द्विजश्चेत्तदा मान्यस्यास्तु मुदाद्वि
जो यदि भवेद्विप्रः शिवाराधकस्तं मन्ये गुरुमीश्वरं मम स मे पूज्यं परं दैवतं १८ कोवा शंकरपंकजेन सदृशो विप्रेषु तुल्यो भवेत्साक्षा
द्ब्राह्मणरूपमेष भगवान् शंभुः शिवाराधनं कृत्वा दर्शयति प्रयोजनमिदं श्रेष्ठं नराणामिति प्रातः सायमुमासहायभजनं कर्त्त
व्यमित्यादरात् नम्रग्राणि ममेंद्रियाणि सहसा स्युर्मय्यचिंतिताः शंभो भवेत संभावनया भवेदपि सभवेत्संभावितः शांभवं रूपं दुर्लभ
मेव शंभुभवनं तद्रूपमित्येवमे बुद्धिस्तस्य सदा परेपुतरणिर्मोहांधकारापहः २० हृत्वापत्कुलमेक्षदा शिवरतो हृष्टोऽतिभक्त्यान
तः संपद्वृद्धिकरः सपापनिकरध्वांतप्रचंडांशुमान् तस्मात्तच्चरणांबुजार्चनरताः संतः कृतिस्संततीते शांतास्तितु सं नातभीतिर
हिताः स्तताद्वदस्त नमाः इत्याकर्ण्य च वस्तस्य सनकोदृष्टमानसः गंभीरया गिरा प्राह नारायणमनाकुलः सत्यमुक्तमिदं वि
ष्णो तत्वहोऽसि न संशयः शिवप्रसादसंपन्नस्त्वमित्येवाहमे मतिः जातकस्य प्रदोषोऽपि स्नात्वा सत्वरमादरात् उद्धूलनत्रिपुंड्रा
भ्यां रुद्राक्षैश्चांकितोऽभव दुकूलपरिधाया गृहीत्वा विल्वपल्लवान् वलाति त्वरया पात्रे गृहीत्वा जलमुज्वलं कमरुविम
ले त्वं च मतिर्द्राक्षभक्षिते तिलाक्षतान् गृहीत्वा नु चरुनारायणान्वितः इत्युक्तः सोऽतिसंतुष्टः तयेस त्वाहरिस्सदा ययोस

पद्मयासार्कं सनकाद्यैश्च संयुतः ततः प्रविष्टा निर्विघ्नं विष्ण्वादौ र्वारिकैरपि अवारितो महादेवमंदिरं सुंदरं परं २८ कर्पूरदीप
मालाभिः अभितः परिवेष्टितं रत्नतोरणसंकीर्णं रत्नहारविराजितं रत्नगोपुरसंकीर्णं रत्नमंडपावृतं सुधाप्रवाहसं
सिक्तमंदारकुसुमावृतं फलमालासमाकीर्णं गुच्छमालाविराजितं रत्नमालासमाकीर्णं शिवभक्तसमावृतं शुकैर्मयूरैर्हं
सैश्च परितः कमलाकरे आलास्थितं सर्वभूतिरुद्राक्षभूषणैः शार्दूलाद्यैः मृगेंद्रैश्च भूतिरुद्राक्षभूषितैः सेवितं शंकरस्था
नं शिवध्यानपुरस्सरं शिवनामजन्तराः पाद्यक्तैस्तरुभिः श्च विराजितं प्रसूनमंडलाकीर्णं भ्रमरैरपि शोभितैः सुधापथ
मेरखाभिः अलंकृतमितस्ततः उपहारगिरिश्रेष्ठैः अड्डसाख्यानसचकैः विपुलापूपसंघैश्च घृतकुल्यादिभिर्युतं मणिमंटप
संकीर्णं नानाफलविराजितं द्राक्षाम्ररसकुल्याभिः अलंकृतमनेकधा दधिसाराचलाकीर्णं दुग्धसाराब्धिसंकुलं एतादृ
शं शिवस्थानं दिव्यनाद्यंगनावृतं दृष्ट्वा कमलाकांतः सकैलासमिवापरं कल्पवृक्षसमानीतफलपुष्पसमाकुलं कामधे
नुप्रभृतारक्षीरधारासमावृतं विस्मितो दूरतो दृष्ट्वा सकृतार्थममन्यत स्वात्मानं कमलामाह पश्य पद्मेति सादरं किं किं
तपः पुण्यमपूर्वमासीत् दृष्टं शिवस्थानमिदं मनाक् अतः परं जन्म कृतार्थमेव नेत्रे कृतार्थे चरणौ कृतार्थौ प्रदोषकाले गिरिशालय
स्य त्रिलोके नेनापि कृतार्थमेव इंद्रपदं ब्रह्मपदं बनमि सर्वमिजितं च लोकत्रयमेव तेन एतादृशं भाग्यमदृष्टसंघैः विना नकस्याप
ति दुर्लभत्वात् दृष्टं शिवाराधनसाधनं च तदृष्टपर्वं च न दृष्टपूर्वं पंचामृताभिषेकार्थं प्रवाहं यो कृतवान् एतादृशं न कुत्रापि दृ

राम:
२७५

नृपएवंमयारवलु स्वयंनराजाशिवराववसाक्षान्नृमंडलानुग्रहवांछयात्रा करोतुलिंगार्चनमादरेणानरस्यकिंचामतिरीदृशीस्या
त् ५१ सामग्रीकथमीदृशीवदुविधालिंगार्चनायांभवदृवानामपिदुर्लभासुरसरितत्तुल्याश्चकुल्याअपि क्षीरस्यापिघृत
स्यतस्यमधुनोदध्नः सितापर्वताः संपन्नाः स्वयमागताः कथमयंराजाशिवः केवलं अतः परंनेत्रविश्रामस्ताया: हृतंचसंपन्न
मिदंविलोक्य नृपमनोमजनिदुःखनाम्नाः शिवालयस्यास्यविलोकनेन नक्षत्रमंडलमतीत्यविभातिशृंगे तुंगविलोक्ययविल
क्यसावधानं एतन्निधानमितिममतिरविरासीत्कैलासतुगनिभमवधुभावहेमे ५८ शिवालयस्यास्यसहारतारामाला
सेमतस्यमनोहरस्य शोभावलीमंडलमंडितस्यशृंगस्यशोभांपरिपश्यपश्य ५९ आमूलचूलामितिदीपकांतिविराजितंमंदिर
मीश्वरस्य मुक्ताप्रवालप्रभयातिवितिरत्नप्रभामंडलमंडितंच ६० इंद्रनीलमणिकांतिसमूहपश्यपश्यशिवमंदिरमूले
मौक्तिकादिसहितंगगनस्थभ्रांतिमद्यजनयत्यमितोमे पश्यहकात्तस्वरकांतिरवातटिद्युवाहभ्रममातनोति सांद्रेंद्रनील
प्रभयासमंताकरोतिमनोरतबुद्धिमेव सुधाकरःशंकरमंदिराग्रेवितानवत्तिष्ठतितस्यकानि मुक्ताफलंचंचलंचलानिशो
भेयंमतस्यमनोहराणि हरहररुचिरेयंनिर्मिताकांतिरेषाशिवजनहितहेतुर्धर्मसेतुःसकेतुः शिवपदविभवस्यस्वपदेनतुरेवं
तदशिवकथनीयंकिंकिमत्राद्भुतंस्यात् करुणामयितेनुवर्ततेयदिदंदृष्टमघापहंमया शिवशंकरमंदिरमहाःकिमपूर्वतदिला
जगत्रये धाम्नमानसमाशापजनरतथ्यानानुरक्तंमुहुः धन्यमेनयनंबुजंचगिरिशास्यानार्चनावेक्षयोः एतावन्ममसिद्धिदं

पुनरिदं संप्रार्थनीयंमम्याकस्पदंसुलभंपुरातनमहापुण्याब्धिलब्धंपरं क्वाहं कुत्रशिवार्चकान्वितशिवस्थानंनदालोकनंत
न्मध्यस्थितिरीशनामकथनंतत्सर्वमत्यद्भुतं रेशानुग्रहभेदलब्धमधुनाधन्योस्म्यहंसर्वथाधन्याग्रेसरशंगपूजकपदंभो
जानुरक्तंमनः साचंशांकरदर्शनेनविलयंप्राप्तोनिपापान्यतःसर्वोपद्रुतलयोपिजातइतिमेमुक्तिश्चसंभाविता लिंगमंगल
दृष्टिलाकितामिदंविलोक्यदलाभ्यर्चितंकिंतस्मादधिकंप्रदास्यतिफलंतन्नैवजानेधुना सेव्यासव्यविधानतःप्रतिपदंमयाःशि
वाराधकाः सर्वेतेप्रणमामिभक्तितिलकसद्भावाः पवित्राः परं स्वंदृस्यापनयेनभक्तिमर्पितगृपंइतिफाल्गुनःनृत्यंतिप्रजपंतिशं
करमहादेवेतिनामान्यपि आनंदामृतसागरानिमग्नाःसंपादयंत्सवतेशाद्भ्वाश्शंकरचंद्रशेखरमहादेवेतियेवाम्बुलाः संपन्नं
जनुषःफलंफलंचविदुषांसंप्रार्थनीयंचकिंतस्मादप्यधिकंतदेवसुखलंभाधिमनुष्येभवेत् इत्युक्त्वासनकादिभिःसहमहा

राम:
२७६

विष्णुःशिवाराधकप्रापत्शंकरमंदिरंनृपवधप्याप्तप्रविष्टस्तदा सायंशांकिलएवतावदसकृत्त्वातुलनिर्गतोमत्वातुगभ्रंगवाद
नरतत्त्वस्थोसनत्संगपा शंशांकरशंकरपश्यविनादहृदयमवरंभवहरदुःखं हरहरहरकुरुकुरुकुरुकुरुकुरुकौतुकमनुवे
लं ६२ शिवशिवशिवशिवशिवशिवशंभोशिवशिवशिवशिवशिवशंभो शिवशिवशिवशिवशिवशिवशिवशिवशिवशिव
शिवशिवशिवशंभो ६२ भवभवभवभवभतिविभूषितभवभवभवभवभतपते भवभवभवभवभगवन्भवतेभवभवभवभव
भवभवते ६७ शंकरशंकरशंकरशंकरशंकरशंकरशंकुरुमे शंकरशंकरशंकुरुशंकुरुशंकरशंकरशंकुरुमे इतिमर्दलवादनो

३ कमलांविमलांनीगां प्रवीणा शिवनामभक्तिः॥ चकार गायनं मंदं ॥ ही सा कुकर पल्लवे॥ गंधर्वाकिन्नरा सिद्धाश्चार गा अपि
सादरं

वादेना त्वरं विनतां संहृतकौसमादरात् परितो दृढ्युः शिवार्चकाः शिवलिंगार्पितशुद्धमानसं सराजासाधनैः शुद्धैः सम
भ्यर्च्य महेश्वरं शिवध्यानरतो भक्त्या प्रणतश्च मुहुर्मुहुः राजदारकुमाराश्च प्रजयित्वा सदाशिवे संतुष्टाः शंकरध्याननिरता
एवसा हर्षं दारैः कुमारैर्गानानि कर्तुमारेभिरे मुदा प्रतिक्षणं पुष्पवृष्टिरभूद्दिक्कृपि विश्रुता पुनः पुनरभूद्देवदुंदुभिः कल्पतरुसंभ
वा देवदुंदुभयो नेदुः मंदं मंदानिला ववुः शिवध्वनि समाकीर्णं तदाब्रह्मांडमंडलं एवं शिवो सवे नैव सानीता रात्रिरादरात्
अरुणस्योदयो वृत्तः ततः स्नातो नृपाधिपः सराजा पुनरादाय शिवपूजनसाधनं निर्माल्यं परिहृत्याशु पूजयामास शंकरं ७४
ततः परे राजदारकुमाराद्याश्च शंकरं स्नात्वा दुकूलत्रिपुंड्राक्षास्तरुद्राक्षांकिता अपि शिवलिंगार्चनेन चक्रुः बिल्वपत्रादिभिर्मु
दा गंधर्वाद्याश्च ते चक्रुः सुराश्च शिवपूजनं ततः प्रसन्नवदनः सराजा शिवतत्परः सर्वान्संभावयामास शिवनैवेद्यदानतः
राजप्रसादं संप्राप्तं शिवनैवेद्यमास्तिकाः संप्राप्य सर्वे संतुष्टाः संतुष्टः कमलापतिः इंदिरापतिरादाय शिवनैवेद्यमुत्तमं आ
नंदाश्रुसमाकीर्णो निनर्त सशिवांगणे हारोपहारायमनेन सुक्तौ करोवरोपावनपावनोमे अयं प्रसादो गिरिशस्य साक्षात्ते
वेद्यरूपेण समागतो मां ८० अपारपापप्रलयानलोयं हारोपहारो तिमनोहरो मे हरस्य तोषाय दुपाधि सिद्धेनानंद धारा बुधि
वर्धकोयं भाग्येन लब्धः सशिरोपहारः शिवोपहारो हृमिदं शरीरे अनेन तावन्मम मुक्तिरेव भुक्तिश्च पाहेतुरयं विशेषात् जिह्वा
जाड्यविनाशकोयमधुना कर्णाजनान्मानं पुण्यानां भवतीति मे मतिरयं दत्तं भुतं पावने हारे किं नमहोपहारमसनं संप्राप्य

नेहीश्वरो गाणापत्यमवाप भाग्यमतुलं तेन भाग्यदानोद्धतं इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा संतुष्टमानसः तमाहूय हे कोसितीसति
ष्णुं प्राह भूपतिः तदासनेदत्तः प्राह राजानं शैवपुंगवं अयं नारायणो राजेन्नु आगतो जनि श्रीमुखे इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा
पिकमलापतिं शिवार्चनरतं प्राह कस्ते धर्म इति स्वतः ८९ विष्णुरुवाच धर्मः किमन्योपि नृपास्ति लोके मन्ये शिवाराधनमे
व धर्मं अन्यत्र धर्मत्वमतः प्रवृत्तिर्जन्मानुवृत्यै मरणानुवृत्ये धर्मः शंकरपूजनं नवलसद्बिल्वैर्दलैः कोमलैः भस्मांगी निटिले
विभूतिविलसद्रेखावलीकेवला रुद्राक्षामलमालिका शिरसि वा कंठेपि वा कर्णयोः श्रीपंचाक्षरमंत्रराजजपनं मन्ये परं मुक्ति
दं धन्यानां शिवपूजने खलु मतिः प्राग्जन्मपुण्यार्णवैः तूर्णं शंकरपूजनेन न जनिः संसारवार्ता कुतः भाग्येनैव परं महेश्वरपदां
भोजार्चनं जायते बुद्धिः सिद्धिरियं विशुद्धमनसामन्यानसिद्धिर्यतः न जानंत्येवान्ये शिवपदमहांभोजभजनप्रभावं भावानो
भवति परमासामतिरपि अपारं तत्सुपुण्यं गणितमपि केनापि गणानामतीत्यास्ते वक्त्रे प्रकटमपि दृष्टं भवति किं लखंडम्ममंडल
दानेनापि वामार्धजानिप्रवणमनः किं परं तु तस्याङ्घ्रिरिजा सहायपादांबुजाराधनमात्रतस्यात् ९१ कति कति भुवि संतः संति
ते स्वांतरूपे कनककमले कोशे शंकरं भावयंतः सितभसितविभूषाः शंग लिंगांगभागस्थुलजललवपानाधीनमानानुमोदाः ९२
ये ये शंकरलिंगपूजनरतास्ते सर्वथा दुर्लभाः शंभुस्मृत्यतियेन तेन सततं धर्मे पालभं सुखं लिंगाराधनमेव तावदसकृत्ततस्तु
ष्यसं नर्धेके ब्रह्मानंददमप्यतः परमपि प्रायः किमन्यद्भवेत् ९३ योगैर्वा तपसाप्यिवा शिवपदांभोजप्रसादं विना भाग्येनैव तदेव

भाग्यमसहृ दृढं शिवाराधनैः गौरीनाथपदारविंदभजनात्किं किं न लभ्यं भवेत् माध्यानांनिधिरेव शंकरपदांभोजार्चनं सर्वथा
यत्पादांबुजपूजया नृतमहापापक्षयस्यात्ततः संपद्वृद्धिरनुक्षणं प्रतिदिनं संतोषधारोदयः धीरोदारकुमारदारविभवश्रा
णिश्च तच्छीलजा कांतं सांतमपेक्षितं मम सदा संसेवितुं सर्वथा। यत्पादांबुरजःप्रभावमहिमा वेदैर्न विज्ञायते वेदांतैरपि
संततं मुनिजनैश्चोतरैस्तैरपि तद्देवोत्तममामनंति गिरिशं वेदाश्च तत्सादुकं ध्यानाराधनसाधनं मम मनो नूनं न जानेपरं
स्मृतोपियः सर्वसुरासुरेश्वरा ददाति मुक्तिं स शिवः कथं वा नाराधनीयो नत्वसेवनीयः स एव तावत्करणं हि मे ८ यत्ना
मस्मरणात्प्रदीपाद्दक्षो भोजार्चको वासुकिब्रह्मेंद्रादिमरुत्पालपितथा गंधर्वसिद्धादयः तस्यैश्वर्यमपारमप्रतिममथा
त्रिप्रहापायाद्धृतं तद्देवोत्तमं मंतकांतकं महेशमन्यसुराधीश्वरं ९ यल्लिंगार्चनमात्रलब्धमधुनावैकुंठरूपं परं स्थानं मेतद
पारदिव्यमहिमा विज्ञायते केन वा तन्नैलासहृदयमुमापतिमतः कैश्वर्यसौभाग्यदं प्राप्येश्वर्यमिपारमेव बहवः प्राप्ताश्च
मुक्तिं परं अस्माकं शिवलिंगमेव सततं पूज्यं तदभ्यर्चनात्प्राप्तं भाग्यममतः परं पुनरपि प्राप्यमेवासहृत् सौभाग्यमस्तु
रवस्यनमात्रनिपुणः कारुण्यपूर्णो पिवत्संगौरीरमणं स्वपानशरणं प्राप्ताः सुरास्सर्वदा १० चक्रं प्राप्तमुमासहायचरणा
भोजार्चनोनादरात् तेनैवामरवैरिनाशनकरस्सोहं तदा साकरः यत्स्वेशरत्निनंदिकेश्वरमुखैर्विज्ञायते महल्लेशावाराधन
साधितं तदपि मे वद्धं शिवाराधनात् १ कौसांशंकरपादपद्मभजनप्राप्ताबलात्संहतः श्यामसुरापि मुरापितन्मदरजः पुंजस

साद् स्ततः सर्वार्थप्रदं ह्येवशीकरइ ति ज्ञातः स्तदाराधने किंवाडुर्लभमस्त्यैवेप्सितनिधिः साक्षान्निधीनोनिधिः २ यत्नामाम्
तपानपीनमनसां सिद्धिः करस्थासदा सर्वं तन्निधयेऽर्पितहृहगता स्तंदेवंदेवंभवे भक्ताभीप्सितदानलोलममलज्वालाल
वाल्लोलसन्मौलिबालसुधाकरामरुजटालीलाकलापंभजे इतितद्वचनंश्रुत्वाराजासंतुष्टमानसः ददौहारानपारांश्च
हारबुधाःसविस्मयाव कमलाराजदारायांनिकटेशिवगायनेः वीणागृहीत्वासंतोषंजनयामाससादरं तामिदिरामिंदु
कलावतंसगानानुरक्तांनृपवर्यदाराः विलोक्यभाग्यकमलेतवेति तामूचुरस्सादरमाधिकन्या राजदाराऊचुः वैकुंठभवने
नित्यंकिंतेकार्यंकथयस्व समयेनिन्यतेपद्मवदसादरमद्यनः लक्ष्मीरुवाच तत्रास्तिसदनंरम्यंहर्म्यस्याधाममनोहरं
तत्रलिंगानितिष्ठंतिनार्मदान्येवकेवलं तानिलिंगानिमद्धारैः कोमलैःर्बिल्वपल्लवैः पर्जयंतेपरितस्तस्यमंदारासंतिकोटि
शः तत्रैवबिल्वतरवः संतितावसहस्रशः अखंडबिल्वपत्राणामाकराएवसर्वदा तत्सजनार्थमुद्योगंकृतेसत्यवशाखि
नः अवाप्नुरवाभवेसतकरयाद्या स्तथान्नताः कुण्डविशेषवतस्तत्रै कुसुमैरपिशंकरः पर्ज्यतेसावधानेनपंचाक्षरपुरस्स
रं कर्पूरदीपमालाभिःमंडितंशिवमंदिरं मुक्ताकलापसंकीर्णमणिदीपविराजितं तत्रहेममयराज्ञानांसमूहाःसंतिको
टिशः तैश्चहेमांबुजैर्लिंगंसंपूजयंतिमहेश्वरं शिवंभक्षिभिःकृत्वाशिवनामजपात्मकाः नृत्यंतिहृष्टास्सर्वेपितस्मिन्शिव
गृहांगणे तथाचक्षुस्त्वमन्यचहृष्टानांनैवदृश्यते तिर्यंचस्तमपास्यामिकुर्वंतिशिवपूजनं तत्सुवर्णमृणालानांमालान्यानीय

राम:

सादरं प्रयच्छति महेशाय सापि भोज्यानि सर्वदा । तेपि भांति त्रिपुंड्रांकाः स्थूलरुद्राक्षभूषणाः । तेषामालोकनेनापि भक्ति
र्भवति शंकर । तत्रापि ये विहंगाश्च ते सर्वे शिवपूजकाः । वदंति शिवनामानि तेपि तावन्मुहुर्मुहुः । पूजांते शिवनैवेद्यं तैः सहैव हि
गृह्यते । तेपि शंकरनैवेद्यभोजिनासक्तमानसः । प्रतिग्रासं महादेव शंकरेति वदंति ते । शिवनामानुसंधानं दिरतास्तेन सर्व
दा गौरीपते महादेव शंकरामरनायक । पाहि मामिति सर्वेपि ते वदंति प्रतिक्षणं । शिवनामसुधाधाराचीतं शंकरमंदिरं । म
दर्थमेव रचितं तत्रावदति सुंदरं । मम व्रतं महेशस्य पूजनं सर्वदा खलु । व्रतांतरं न जानेहं शिवपादयोः कार्यांतरं खु
आसंगः शंगलिंगसमर्चने । विघ्नितं स्यादिति सक्तं मया कार्यांतरं खलु । अन्यच्च मे किंचिद्दिव्यलिंगावलोकनात् । भिन्नेन
स्वभ्रवार्त्तापि निद्रावार्त्तापि दूरतः । इति तद्वचनं श्रुत्वा राजदाराः परस्परं । विलोक्य विस्मयाविष्टाः कमलामूचुरादरात् ॥ ९६
राजदारा ऊचुः । कमले विमले भद्रे भद्रमेतत्त्वनंतसं । रहस्यमेकं वद मे संदेहस्तत्र तिष्ठति ॥ ९८ पतिव्रतासि सुभगे समये प
तिसेवनं । क्रियते किं न रतिः भर्त्तुर्यापि विहारिणी । इति तद्वचनं श्रुत्वा लज्जानम्राननानता । प्राह सस्मिता कमला राजसु
ंदरी । लक्ष्मीरुवाच । अखिला अपि नितांतं सुखान्यसुरवैरिणा । अंगनालिंगनादपि सम्यानतेषामिति मन्यते । अमराणां स्वभावेन
न तु कालेपि सर्वदा । नवयौवनसंपन्नाः संपन्नाः सुखसाधनैः । भर्त्ता लियामकुलेन शंकरेणापि कल्पितः । अमराणामपि पुरुषैर्वांछा
पि खलु संततं । अतो न सुरतापेक्षा परस्परमतः परं । समयो नीयते लिंगे केवलं शिवपूजया । इति तद्वचनं श्रुत्वा दत्वा भूषणमुत्त

९ अस्माकं भाग्य येन त्वं करुणाञ्जनेन मां तद्विज्ञानमस्तु नमूर्दं॥ सुखं सुरतीसमिलाने च न वैराग्यभाग्योदय संभवेनवा॥

यानुत्तमं पुनस्तामाकुरमल्लीकमलं स्मितपूर्वकं सौन्दर्यमेतच्च वतुंगभंगसेका श्रावस्था जयन्तिश्री मा। अपारणीयोपि समं
धर्मभागः सुखायकः स्यातिवराधुनाम आस्य स्वादरविंदसुंदरमिये नेत्रारविंदप्रभा वनीनीलफ विभ्रमपि अघनाधार
प्रभाय कुजे कस्मस्यादुपभोग हेतुरियमथावन्नेत्रा भार्ग्रुभई त्वासोपि नर्पुंसको हारिरपि प्रायस्तदुक्तोक्तिभिः तरुणीरम
णीमपास्य कोवा विरतस्यादनिविडभोगभुजः नपुमानिति निश्चितातत एवप्रतिभातीहविडंबनेतिनलं विनोदवातीभिरलं
१० रलं किलवृत्तेपरं तावदिदं तवापि विचारितं सम समिदं वदेति श्रुत्वा वचस्तां पुनराह पद्मा पतिव्रतानां परमः सधर्मः पतिप्रियाल
पनसाधनानां संपादनं स्यात्तदिहागतानां तन्नाम शप्तामितिनिश्चयो मे यावन्न त्वविचारतस्त्वरमितिस्तावन्नरनारी सुखं हर्षं
वांछतिमानवापि सुतरां देवस्य तत्त्वं यतः जानातीतिस्वतीसुतापिनसती संगप्रभेदं मतिं कं नु वांछतिचित्तमवनतथानारी
गतं जायेत विषयध्वतिनिस्पृहमनेनानकदापीतिनरस्पतन्कथं त्रिदशास्यन्नविश्वनीत्यपिनिदशास्तत्वविबोधलालसाः
शिवध्यानानंदप्रवणमनसामत्रविषयेन बुद्धिर्धीशपामितिखलु मलान प्रसरपि अतो नारीसंगे विरतिं भाग्येन महतां सु
रापां सातावद्गिरिश्चाचरणांभोजभजनात् प्रसादं चित्तस्थं त्रिनयनपदांभोजभजनं करोतीतिश्रांते नः इति भवतिमनो
दुष्टविषये लतः त्वर्वैः सर्वैरनुदिनमनुध्येयइतिमे सुधारूपं बुद्धिर्भवति भवतामप्यभिमना प्रसादं मन्ये हं शिवचरणपंकेरु
हमवं सुरापामैश्वर्यंतदपिनमनोवांछतियतः शिवाकांताश्रांता प्रविलतकथारूपसुधया मनस्तूर्णं न तृप्तः कमपि विषयं वांछति

राम:
३९

जनः कस्तूरिकाकर्दमलेपनेन कर्पूरपाटीररसाभिषिक्तः सिक्तामितांगाररजःप्रसारं किं वाञ्छतीति प्रतिभाति चित्रैः अयं तमोलःकरणो मम दं उमासहायांघ्रिसरोजभृंगः अतो न वांछाविषये तितुष्टेस्वभावेताः श्विकपुच्छतुल्ये अयं दूमधुरस्फुर त्किरणपादप श्रीलसन्मंदरसधारयाखलुमनः परं क्रीडति तथा च मुञ्चांकरस्मरहरामराधीश्वरप्रसाद सुमुखो मनवे स्यनुलयप्रवृत्तं मनः शिवाकरशिवापते शिवशिवेति नामामृतं पिबत्यनुदिनं मनो मम विचार एवात्र न अतः परमुमापति गेतिरितिप्रपन्नं मनः किमन्यदपि वांछतीत्यपि विचारलेशोऽपि न भाग्यस्यावधेरवने स्यपि मतिर्जाता नवदृष्टेनात्तनारीणां गिरिशार्चने यद्रतिः सास्या दूवानी खलु नारीरूपमुपेत्यांकरपरांभोजार्चनासारा सा गौरीति विनिश्चयो मम समुत्पन्नः शिवाराधनात् ॥ ५१ ॥ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नाम सप्त विंशोऽध्यायः २७ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु इत्युक्तं कमलावचः शिवरतां श्रीष्टप्रदं सादरं श्रुत्वा तामभिनंद्य सुंदरतर शारंप्रकल्यादरात् तत्कंठकलकंठकंठलनिरदानंदप्रदानोद्यतेतद्वीणामधुरध्वनिश्रवणजानंदेनपूर्णास्तिदा सा सप्तस्वर सल्लिबद्धमधुरैर्गानैः स्ववीणाद्रवैः शोभाशोभवसांबशंकरमहादेवेति शब्दान्वितैः श्रुत्वा शंकरमंदिरं प्रति रवापूर्वोन्नतूर्णोन्नृप पूर्णानंदमसुं चकार किमिति प्रम्योगरिम्यातदा २ तद्गानश्रवणादरेवा सधराधीशोऽपि नीतामुडुः कारुः कालभयापहार चतुरो धीरो तिहारः परं तत्किं किंनरसुंदरीरुचिकरंगानं किमन्यामरीगंधर्वाधिपसुंदरीरुचिकरं गानं किमित्याहसः ततः परं तत्र

तिहारनारीविचार्यतद्धारसमूहमध्ये निश्चित्सतावत्कमलाविलासगानंययौभूपतिसंन्निधानं प्रतिहारनाम्न्युवाच स्वामिन्प्र
वेभवाजितामितमहापुण्यप्रभावैरुमाकांताराधनतत्पराहरिसतीसायंसमभ्यागता कृत्वार्हंकरपूजनंपुनरियंगानप्रियंस
लियं तगौरीप्रियमादराद्धिवपैः वपौः परंगायति तज्ज्ञानैरमरीगणोपि विनम्रास्त्रिंग्रापितत्वंमुहुः प्राणापारशिवासिधान
निनदैः दाराश्चतेतत्पराः आहाराद्विरताः कदापिनतथा तज्ज्ञानधाराधराश्चिंनोपाम पिचित्रतामुपगतास्तत्कौतुकेकेवलं श्रु
लातुगानंमङ्गलायकानां दाराश्चशार्दूलवरांगनाश्च नयांति तावद्धि दिनं सबालेमपीकुलं तिष्ठतिगानलोलं झंकारैर्विरताश्च
रंतिपरितोभृंगांगनानांगणाः तज्ज्ञानश्रवणात्तथापरभृतंनारीगणाः लिष्यति अस्मन्मत्तमरालराजवनितापरूपति तामादरा
तुत ज्ञानश्रवणातिलज्जितमनोवृत्त्यानिवृत्ताःस्वराः सासप्तस्वरबंधमेवकुरुते नोमेरामेकैकमपयस्यानंदसमन्वितास्फुटतरं रामः
तच्छ्रूयतेशोभनं नामातःपरमिंदिरापिरसविरंगानंविहायापिसागीतंनेच्छतिशांकरानतिमुहुर्दीरान्नेतपश्यति इत्याकर्ण्यवचः
सपतिरपिप्राहप्रहृष्टवचः तत्प्रस हलिनारायणं समयोनेयः शिवाराधनैः इत्येवंस्थिरतांगतो हरिरपिस्वच्छस्तदाकर्णनैः आ
नेदांबुधिवर्धके स्त्रहितेरपानंदधारावृताः १० एवंतत्कमलाकृतामितमहावीणाप्रभृतंपरंगानंशंकरनामचिन्हितमतिप्राप्य
सभूपवन्नृपः संतुष्टोविरतोनत छ्रवणात कालोपिनीतस्ततोमध्याह्नेशिवपूजनोद्यतमतिश्चक्रे शिवाराधनं ततःपरसभूपालो
दापयामासभूषणं विविधैरत्नसंकीर्णं कमलायैमनोहरं ततस्तं प्रेषयामासनारायणाभिलापतिः कमलासहितेसोपिच

२ सदाशैवकुमारेश्वरे मे सुंदरमंदिरे ॥ एतादृशस्य भूपस्य स्मरणेनापि सिध्यति ॥ सिध्यंति शंभवः श्रेष्ठः सभूपा
कः शुभावहः

यौवैकुंठमंदिरं ततः परं स भूपालः सायंकालेपि शंकरं पूजयित्वा विधानेन ययौ स्वनगरं प्रति ततो नक्तं महादेवं नैवेद्यमुप
भुज्य सः तस्मिन्शास्ति तद्राष्ट्रे शिवविद्यामृताश्रयः प्रवृद्धा एव सर्वत्र येमुक्तिः सुलभा भवेत् अत्रैवोदाहरंतीममितिहा
सं पुरातनं तस्य श्रवणमात्रेण जायते गतकल्मषः तद्राष्ट्रे कोपि विपिने संचरन् लिंगमुत्तमं ददर्श स सरस्तीरे चैकं तस्यैव पू
जनं सपुष्पहेमपद्माद्यैः नवबिल्वीदलैरपि तत्रासायमुषित्वापि कुर्वन्नेव शिवार्चनं ददर्श कालमुन्मत्तमभयं तस्मान्निर्वृतं ना
गपाशांकुशधरं ज्वालादिसमलंकृतं २० ततः स तावद्भीतापि तं दृष्ट्वा कालमद्भुतं तन्निवारकमत्रास्ति किं मिस्यति भयातुरः दू
रात् दृष्ट्वापि तं कालं कंपमानातिभीषणं तस्माच्चा नक्लेशवापि तद्दूरानपि कोटिशः किं कर्तव्यं न गंतव्यं गमनेपि बलं न मे अके
स्मादागतः कालः क्रूरदृष्ट्या स पश्यति शिवलिंगाराधनेन पापनाशो भविष्यति इत्याशाम्भूयसीनासीत्किमिदं सवाति विस्मिता
जीवितापि समयाद्दृष्टः कालोयमतिभीषणः मरणांतरं किं वा भविष्यति भयं मुहुः भवार्चनेन भयं कालाज्जायते यदि जातु तत् अस
त्यं भवेत् सत्यं किमित्यपि न मे मतिः कालांतकाराधनेपि कालभीतिर्भवेद्यदि तदा तद्धीजनाशस्यात्केन वा तान्न विद्यहे महाम
पद्यभयदेशे यमोयदि तदा कथं अन्येषां जीवनं वा स्यादपराधोपि कः परः लिंगार्चनरतस्यापि विपिने सायमीदृशो यदि काल
स्त्वद्भीतिः तदा श्रुतिकथाकुतः श्रुतयः शिवपूजालीलं स्वयं न जनिर्वा भवतीति संततं प्रवदंति वदंति तत्कथं मुनयोपीति विनिश्चय
मम हे कालांतक हे महेश्वर महादेवावमां दुर्दशामेनां संहरस्व हराशु विविधां कंपायमानस्य मे पश्यांगे परिपश्य गद्गदगिरा नस्तो

स्नातुमिच्छामि मे गौरीकांतपदारविंदभजनध्यानपिपासमन्मनः २० भोः शंभो करुणाकटाक्षमपि तव स्याद्दृग्विधेयाधुनामृत्युकः सं
त्रिहितो तिभीषणवपुः काकोदरान्विक्षिपन् आयात्यागत एव तेन करुणा किं मे न विश्वस्य ते पादांभोरुहमर्चितं सरसिजे भीतः
प्रभो तिं कुरु अद्यस्यान्मदपेक्षितं तदखिलं प्राप्तं शिवाराधनात्तावद्गौरि शार्वनामस्मरणं जातं कुमारोऽपि वीरोऽत्र जरा क
पोलमखिलं मा ग्लाधुना संवयः कायः कल्पित एव पक्वकदलीतुल्यो महेशायते विद्याराशिरपाररत्नजलधिप्रायः शिवार्पि
तत्प्रसादात्कुरु हे मनोऽपि निहितं सर्वस्वमेतन्मम आज्ञास्य च न किं वदेद्दुष्टाकलाकलंकारपादांबुजध्यानानंदरसान्वितस्त्वमलं
संसारवार्त्तारसैः मुक्तं तावदतः परं मम शिवध्यानं शिवाराधनं भस्मोद्धूलनमादरेण सततं रुद्राक्षसंधारणं लिंगे बिल्वदलार्प
णं शिवपुरे पंचाक्षरावर्तनं हारापारकथासुधानिधिमहाकल्लोलमालो ध्रुवः मूको वाक्पतितामुपैति जनितः पंगुः गिरेर्लंघनं
तावत्किं न करोति किं न धरणीनाथत्वमभ्यातुरः मूर्खं वा परिचारकं धनपतिर्वैरीश्वराराधनात्तत्सामर्थ्यमिवाक्यमेव गदितुं वेदांत
वृंदैरपि किं चिंतामणिकोटिभिः सुरतरुः श्रेष्ठैः रथैः स्वर्गसुरापारास्फटिकमगो वा कुलैर्निधिवरैर्नीरेश्वराराधनैः सर्वाभीष्टफलोदये
सति सत्तां स्वांतनसंवर्त्तते तज्जिह्वे पुनरीच्चकादिसदृशो धात्रापि सर्वात्मना नष्टं तात कृतांतभजया यदि नेयः समयो मया तदा नि
यमेन विनैव माययापि समयो मे नियमं करिष्यति ३८ न योगयागव्रतदानसाधनं न साधनानामधुनास्ति हर्षः परंतु कालः खलु का
लकालं लिंगार्चने नैव नयामि कालं रेवातीरनिगूढनीरजरजःपुंजप्रभामंडले नीलनीलमहोत्पलामलदलानीलं शिलामंडले

रामः
२८७

दत्वाबिल्वदलंसशीतरुदलंभस्मंस्वाखंडुलोबालोपिसबलोभवत्यविकलस्यात्कालकालप्रियः रेवतिारनरश्रेरोहरस्येवैः
दूर्वांकुररादराद्वीरोदारविहारदोररुचिरव्यापारहारान्वरं सन्न्यासायमिहादरेपाशुरूपाद्गांगेनलिंगंकथंनिर्धूतमयमर्चिते
सद्रूदंपध्यातंविभस्यासितं श्रीवीरेश्वरलिंगपजंकपदांभोजार्चितयद्रजस्तल्लाथामरवाहिनीजगदिदंतावल्लुनातिस्वयं ए
तावन्महिमा शिवार्चनरतःस्यातः कथंवायमःसोयंमेभयदोभवत्यवत्सरप्राप्तपिमृत्योःपरं यत्संपन्नगरमनोहरवरंहारंलद
स्कन्नंतप्राकारसवरालिरोहणामपिव्याकीर्णानिश्रेणिका तद्वारागेलकुंचितातदनघश्रीकामिनीनीविकाचोलीछेदनसाधनं
चवद्रुधाश्रीकालकालार्चनं मरुःकस्यातवन्हिप्रतिहतशिखराभसमभूतोस्तभवापातालंयातुयातुत्रिदशनगरमथतत्ताम
स्मतोकिं कालोयायातुमृत्योरहमिहनमहादेवभिन्नप्रपन्नंसंपन्नंमेमनोपित्रिनयनचरणाराधनेनप्रसन्नं कोयंकालोपिरे
कःकथमपिमरणातूर्णमभ्यर्णकान्तिमायात्रूपोपिवामेमरणमपिनमेकालकालार्चकस्य यस्यांकेसाभवानीत्रिभुवनजननी
तस्याराधकानांशंकोतकविहीनस्फुरद्गुरुमनसांकालभीतिःकुतोवा कालश्चेसागतोयंप्रतिहतगतिरप्यस्तकयस्तत्रिनेत्रध्या
नारूढोनिरूढःपरहितकरणासक्तचित्तंतमेकं हित्वान्यत्रैवयास्यत्यसमंमपिचतुरःकालकालाद्विभीतोभूतिस्मृत्वापिभीतःभवति
भवतिवाभ्रांतिचित्तोपिमत्तः अस्माकंपरमंतकांतकपदांभोजार्चनाराधनैर्दैन्यंतावदपाकृतंगतमिदंकालाद्भयंनिर्भयाः लोकेशांभ
वएवकेवलमतःकालाद्विभेतीतिधीर्धीराणांकथमित्यतःकथमितोभीतिर्भविन्नीसमं हेकालांतकशंकरामरवरापारामराराधि

नः स्वामिन्कालमपाकुरु भद्रम(प)घर्ष्येतु यांतु स्वकं घोरं मे दूरमेव वैरं वयं कः शांकरा यां भवंदातु वा यत्न तेन कृतीकृतमनेनापि
ह्यपायं खलु श्रीकालकाल यदि तेरवलु कालनाशो नात्तिस्तदाजनिजरामरणादि नाशः शक्तिः कथं वद वसति विलोदवार्ता
मार्त्तायकीर्त्तिरपि तिकथमिंदुमौले प्राणप्रयाणसमयेपरमिंदुमौलिपादारविंदमकरंदरसाभिषेकः मञ्जिन्नभृंगवरमूर्त्तिभव
त्विति अग्र संप्रार्थितोसि मुहुरीशानविस्मितोसि अद्यापि चेदिह दयानतविंदुमौले जोलायितं मम धुमनः कथमद्यनस्य किंतस्पदा
रणामन्त्राकामुतातित्रासं नत्रार्व स्पतावदितित्रोलसुतासहाय ५१ कालंधरं वदसकल्पमहं स्मरामि गौरीमनोहरमदाकुरजन्मसा
दात् एतन्निवारणामशक्यमिहास्ति किं मे त्वं न कथं नमनुनामनसाम्मतेन अद्यांतकांतकभयं यमवारणेनतावन्निवारय निवार
णे यनचिन्नं स्वस्थं त्वरविकमलामलपंजनादो तद्धि ध्रुवारयामवश्यमपेक्षितं मे प्राणप्रयाणसमयेपि न लिंगपजास्यगोमतो
न भवतीति विधिर्म्भुतापि किं तेनतावदधुना त्वदनुष्ठितेन हाहं हतं हत विधिरेव हतः कथंवा त्वत्पादपद्ममपि पंजरपिंजरं मे चित्तं
भवतु निशमिंदुकलावतंसं मन्मानसं परमहंसकुलावतंसममलामवञ्चरणवासमिहप्रयच्छ सोयं यमो यदि शरीरमिदं विनेतु
मायाति तर्हि भयमस्य न मे मनश्चेत् त्वत्पादपद्मनिहितं धनमस्य दीयं न तु न तस्य खलु शांकिरुमासहाय धनं तावल्लोके मरण
समयेपि प्रियतमं न हांतुवां चुस्पादितिखलु मे वज्ञापनमपि पुनः अस्यात्रायामिति मम मनो रूपधनमप्युमाकांतेदत्तं भवतिस
तत रक्षितमपि अस्यात्रायदि जीवन्नेतनयमप्रायः अशांतातदा तावन्मामुपयाहि निर्दयमसुं मृस्केजयंपद्मं मे त्रातायंभयतः पि

तापिसपुनः दाता पितुलेः प्रभोसामर्थ्यंकथमद्यविस्मृतमहो मोहस्तवायंकुतः तंमोहंपरिहायसायमसङ्कमत्कंजयेपश्यमां
अव्यग्रंकथमुग्रलिंगनिकरेपर्ययमस्यारने उग्रानुग्रहभाजनमयिकथंभीतिर्यमास्त्याद्दहो हाहंतातिविमोहितोसियमेतर्भा
तवचिंतनखलु हारेषु प्रवर्ततेतिभीतस्ततेकोर्तिः वृत्तांतस्यवासांताविद्दुगतविनाशसमयः प्रायस्तवायंयम प्रायःकस्यकृतां
तभीतिरधुनाकांर्त्तातवार्त्तापिकाकः कोलोपिनकालकालभजनासक्तंनजानासिमां इतितद्वचनंश्रुत्वायमःप्राहतंमास्ति
के भयंमाकुरुमत्तस्तेनभयंजातुजायते धैर्यंविचार्यतेतावद्गौरीशाराधकस्यते वरंवृणुप्रयच्छामियद्यपेक्षितमास्तिक १२
आस्तिकः महादेवप्रतर्पितिवितनभाग्यसतिहितसतोस्मितेभ्रतेकिमितिवरयेहंवरमपि वरंदातुंशक्तोनजगतितथाविष्णु
तदितिलयाज्ञातानातःपरमितिवरंनैववरये त्रिदशेशमहेशपादपद्मप्रवणांतःकरणस्यदुर्लभंकिं वरदेषुवरोहरःपरो
मवरदस्तेतवेकनिनिश्चितंवा यद्यस्यास्तमपेक्षितंतदरिवलंप्राप्तस्त्वमेवाधुनागौरीकांतपदारविंदभजनाद्द्द्यत्त्वयाकिंमम
किंतेतिष्ठतिनिष्ठुरंतवमनः कष्टप्रदानायते स्वस्त्वसापियतोभवस्यतिभयंत्वत्तःपरंनिर्दयं लिंगाराधनविघ्नएवजनितःता
वत्त्वयातनतेप्रायस्यादपिश्वासंनखलुखलश्रीकालकालार्चकः तस्मान्नोतिमुपैतिकालविलयंकर्तुंसमर्थोप्ययंकःकालो
तकपूजनेनकलयेकालान्मृर्यंनिर्भयः नजानासितत्वंशिवाचारनिष्ठप्रभावंचकालाधुनाकालकालः हितप्रायएवेतिते
दुर्मतिस्यात्ससंहारकः कोपिकालाग्निरूपः महादेवपादारविंदेमनोमप्रविष्टंप्रतिष्ठंविनष्टाघसंघ वदत्सेवतेनिष्ठुरंत्वंमे

ततस्ततः कष्टमेवाप्यते भाविकाले नरिक्तं मनो मे विरक्तं न गौरीसहायांघ्रिपंकेरुहाराधनेषु समस्तार्थदानप्रवीणेषु
तेषु मे हे शंभसोऽहं सुशक्ति प्रवृत्तः नास्माकं भयमिंदुशेखरपदांभोजार्चनात्सादरात्संसारादपि कालतोऽपि न महापा
पौघतो वाप्यम पापं न क्रियते कृतेऽपि न भयं पापांकुराशिक्ष पात्स्नात्शयास्यति शंकरस्मरणतस्त्वत्तो भयं दूरतः दृष्ट्वा हारप
दांबुजांचलरजोलेशप्रभृतान्निलं पापाद्धिमशर्मंप्रयाति सहसा लोकस्य सर्वस्य च। नार्द्य मामुपयाति तत्कथमपि प्राप्यस्त्वद
स्यागतं नाशयाति पतंगवत्खलु महोद्वानेकः पावकः पापेभ्यो न भयं पशायमतदात्वत्तोऽपि भीतिः कुतः किं देयं तव वर्त्तते
सज्ज महावाचालतां संत्यज वाचालत्वमुमासहाय भजनासत्केषु सूक्तं कथं शक्तिः शांभवपुंगवस्य सहसा ह्यातापि नैव त्वया
८१ धाष्टर्येनागतमत्र भीतिरधुना संपादिता कापि सा तु त्वं दासविभीतिमेव सहसा सान्द्रामपेष्यति उन्नेयनद्गायेत खलु
खलैः खलाः समाराधिताः स्यालीनामुदयाय किं शिवकुलद्वेहास्करं जायते यद्यद्याविधिशांकरेषु विनयः तेतर्हि सर्वात्मना
कः कालांतकतोऽपि भीतिरिति ते चित्तं परं तिष्ठतु अस्माकं तु भयं न शंकितमयि त्वत्तः शिवाराधनेनिर्लेपस्याछिन्नेम वेतनन भयं स्व
प्नेऽपि संभवितुं अत्रोभवं जनालयं प्रविशति स्त्रावस्था सदातद्भुतभयप्रदस्त्वमसि तत्र तत्कष्टतः नदीयं गृहसंगमस्तु
न न भीतिरपास्यतः यथेष्टगतिरस्कते शिवपराङ्मुखानां गृहे अस्मिन्पावनपावनेयम वने सिंहाश्वः सर्वदा सत्कोऽवेरसु
दारगोकुलसुतास्तिष्ठंति ते शांभवाः तान्वापश्यविशिष्य शांतमनसा शांतानरूपेपातदृष्टाः कष्टविना शाकाअपि भवंत्येवाति

रामः
२८३

शांतोभव त्वंनो भीतिकथापि मे नश्यतीत्येवावधार्यो हरः धैर्यपात्रं शिवार्चनार्थमधुना तावत्सर्वस्थीयते सार्थं पूजयन् शं
करं तव कथं भीतिर्नि शंभोगाद्देवत शंभोराराधनसाधनेनमनसा शंभुं परं संस्मर इतितद्वचनामृतं सकालः परमानंदमिसंभृत
पूर्वं अवधार्य ययौनतोतिमनसो तमभीतवचनैः प्रसाधभ्यः ततःपरं विष्णुरवोपदेशं तमेवतावद्गरुडध्वजः सन् पीतांबरा
लंकृतमूर्तिरिष्टदांतुतदीयंकमलासमेतः सहस्रांतविलोकेनबिल्वैरवनतानन‍ः लिंगार्चनपरोजातःशिवध्यानपुरस्सरं सा
यंकालीनमौनेनपूजयंतमहेश्वरं दृष्ट्वाविष्णुर्हरतापिशिवपूजारतोभवत् विष्णुंशिवाराधनसाधनानि संपाद्य लिंगार्चन
सादरोभवत् ततःसमाप्यशुशिवार्चनंचसत्वं विष्णुस्तमुवाचगत्वा ९१ विष्णुरुवाच आस्तिकास्ति वरोसि त्वं तेदातु
मिच्छतिमनोवृणुमेत कितवस्तितमहेशप्रसादध्यानपूतहृदयोसिवराह आस्तिकउवाच वेदैर्वेदान्यात्तमसीशंभेकसत्वामहा
देवमुमाश्रितोहं सत्वमेसर्ववरप्रदाताहातावराणांवरदोत्तमश्च यंयंवांछतिशंभवःप्रतिदिनं तंतंप्रयच्छस्फुमा कांतःसंततमं
तकांतकमुमा इतिख्यातोयत्तवश्रुतो तस्मिन्नेववरदोत्तमसतिमनोदैन्यं नजानाम्यतः किंवाद्युष्लमस्ति शंकरपदध्यानेनतन्मे
मनः योसौताळगतोतवापि कमलाकांतामराधीश्वरोगौरीचारुपयोधराधरमहाहारावलीलीलया लोकानूपालयतिस्वभा
वविभवःतेद्भुमवस्यावधिर्नोस्त्येवेतिसत्वमेवरदइत्येतन्नमन्यामहे स्वप्रेवागिरिजामनोहरपदांभोजार्चनान्मिमनोनैवासी
द्विरतंनचान्यभजनासक्तंमनस्तंचन तेनेवसितसिद्धिरिस्यापिमतिरेहिंप्रयासेवमेदैन्यारातिरुमाणतिःशरणमित्यन्यन्नमन्याम

हे यद्दौवारिकदंडमंडलकृताघातातिभीतोभवान् आद्योदेव चतुर्मुखोपि सत्राण्वीनाथोपिते केवले यत्नेयाचककल्पभूरुह
महेमोह विहायाधुनामोहध्वांतविनाशके सति शिवत्वन्नैनमन्यामहे अस्माकं गिरिजामनोहरहरापासदरासादरे स्वांतेशांतत
मेनिरंतरमुमाकांताङ्कुरेक्षसति अन्यस्मात्किमपेक्षितेकिमपिवान्नूनंजगन्मंडले पीयूषांशुकलावतंसभजनादन्यंनमन्यामहे
मृत्वाजन्मजराभिघातनिहताः सर्वान्यसंसेवनात्तंतमेमनस्त्वतावदधुनातेभ्योनिवृत्तंततः भूयस्त्वसदेसेवनं नकुरुतेतु छलत्वु
ध्यापरंतान्नूसन्ध्याशिवपूजकंपरमताप्यन्यंनमन्यामहे मृत्युर्यस्यजरापि जन्मजनितं दुःखंनयस्याभवत् तन्मत्संजयमकोमवशा
रपांम्राक्षाःसदासादरं तस्मिन्नेवबद्धाम्बनायकवरेगौरीविहारपरे चित्तंक्रीडतितेनसोहिरभितोप्यन्यन्नमन्यामहे यावत्क्रांति
रभत्युरातिविषमातावत्त्वदाराधनेप्यासक्तं त्वयिजन्ममृत्युवशागेहातेनिवृत्तंमनः कोवाजन्मजराविहीनइतितच्चिंतनंविचार्या
धुनाश्रीमृत्युंजयचिंतनेनिरतमित्यन्नैनमन्यामहे कोवारत्नविशेषरत्नविलसत्पात्रस्थदुग्धंशिवेदत्तंशर्करयासमेतमनघेना
ज्ञेनयुक्तंपरं सत्काक्षारजलंपिबत्यनुदिनंतस्माद्धिवान्मःसुरानोपास्योपिनेतनवाफलंमतोप्यन्यन्नमन्यामहे कोवामेरुशा
रासनंत्रिनयनंगौरीविहारादरप्याख्यानंजयवाप्रसाधनधनंकैलाससिंहासनं सत्काव्यामरसेवनापयतलेभीतोयथाभीतिरं
भाभोस्वबविमोहितःप्रहातिताप्यन्यन्नमन्यामहे ३ कः प्राप्यासिसुधाब्धितीरमसकृद्धीरःपिपासातुरः तत्क्षीरंपरिहायदुर्मतिसु
तःक्षाराम्बुराशिंव्रजेत् तस्मादुवविहारवामपि सुरमर्त्येभीशालपालपांमनःसत्कान्यंनामभजस्यपिस्वपमताप्यन्यन्नमन्यामहे किंकश्चा

न्यपि विस्मृतानि भवता विश्वेश्वराराधनत्यागात् सायमियं गतेयं कमलासिंधुं ततः पीडया तन्निर्मथनकालकूटकलितज्वा
लाकुलः तृष्णार्तः प्राप्तोसि स्मरतत्सरः स्मृतमतोधन्यं न मन्यामहे व्याघ्रोरविपिने वराहवपुषां लक्ष्मीविहीनस्तदा तत्ऽन्नाशन
जीवनः शिवपदांभोजार्चनानादरात् तत्किं विस्मृतमेव तत्स्मर पुनः तेनापि लज्ञानकिं तेतावहुदतेन तावदधुनात्वन्यं न मन्या
महे स्वत्वं वस्तुशुभतलेपि विदितं विश्वेश्वरस्येसतः सर्वं तस्य स एव तावद्दसहं हृतावहान्योत्तमः तस्माद्देवसमस्तवस्तूनि च
यः प्राप्तस्तदन्यस्य किं सत्वं वस्तु शुकेषुणा स पिमितरन्यन्त्वमन्यामहे भक्ताभीप्सितवस्तुजातमसकृद्दत्वा पुनर्वाञ्छितं भक्तस्या
स्ति किंचिदस्तु नुक्षपासुमाकांतेविचार्यादरात् दातृत्वं यसेननदातुमभितो वाञ्छत्यपूर्वं फलं लिंगाराधनतत्परायसततो धन्यन्न
मन्यामहे वांछायत्र न सर्वथा न विदितं नापि श्रुतं सर्वथा तद्दातुं शिवपूजकाय यततेमृत्युंजयः सर्वथा तद्देवोत्तममप्रयासफल
दं सत्कातरं नाम नः गंतुं वाञ्छति तुच्छमित्यपि कदा धन्यं त्वमन्यामहे मातर्वाश्रुहरिरेणपारतो लिंगार्चकानां सदा विघ्नेशः स
पितापितेव विहितं भक्तो नियुक्तः पुनः स्नेहांभोनिधिमालयापरिवृतं भक्तं करोत्येवतं सत्कातावहुमासहायमधुना त्वन्यं न मन्या
महे अस्मत्पूर्वजपूर्वजार्जितमहापुण्याम्बुराशेः फलं सद्वृत्तं फलमित्यवैमि वहुधा यस्मादुमावल्लभः अस्माकं कुलदैवतं परांहि
तं कर्तुं समर्थः सदा तस्माद्देवहितार्थलाभकलनादन्यं त्वमन्यामहे ॥ धन्यानां शिव एव दैवतमिति ज्ञाते शिवप्रार्थनं धन्या एव परं
विहाय सकलं संसाररूपं मलं निःसंनिमेलचेतसाप्यविकलं कुर्वन्ति दाराः परं हारा एव हरा स्मरतरं त्वन्यं न मन्यामहे ॥१२॥ संप्रा

प्राप्यापि शिवार्चनेन सकलं सर्वं शिवाराधनोपायं प्राप्य इति प्रभूतविभवाः कुर्वंति शंभोर्चनं तस्मादप्रमितं फलं पुनरमाको
तादृशं प्राप्ततः शंभोरेव शिवं प्रयांति तितमन्नाप्यन्वेनमन्यामहे १३ यद्विल्वदलमप्युमापतिरति प्रीत्या सार्य होतारं नैच्छिन्नं वा
शाठितं चनोरससमपि श्रेयस्करं केवलं मत्वा सर्वधनाधिनाथ विनतं दीनं करोसादरात् अंते मुक्तिमपि प्रयच्छतीति तत्ताप्यन्नेनम
न्यामहे श्रीकंठाद्रिगिरिराजराजतनयामेरुस्फुरद्गुरराधारश्रीपरिहारदक्षविलसद्दृष्टोजवक्षस्थलात् इंद्रादिप्रतिपक्षदक्ष
दृक्ना सालानलाक्षात्मरं स्वप्नेवा मरणेपि वा स्वकरणे रत्यन्नमन्यामहे इतितद्वचनं श्रुत्वा विस्मितः कमलापतिः धन्योसीति
तमुक्त्वैव प्रणतस्सन् कृतांजलिः ततः प्राह महाविष्णुरुपविश्य हरेः परं त्रिविलोकमरूपोपप्रणकराक्षैरुपलक्षितः विष्णुरुवाच
सर्वामराधीश्वरविश्वनाथपादारविंदे तव भक्तिरेव अनेकजन्मार्जितपुण्यसंघैः जाताप्रवृद्धाय पुनः पुलस्त्या अहोमहद्भाग्य
ममत्वेवं यतः शिवाराधनसत्कमेव मनस्त्वदालंद ह्यपि स्वेवमितैनैव तावत्स्वरमापि मुक्तिः नक्कापि दृष्टा दृढभक्तिरेव मुक्तिप्रपा
साधनमेव नूनं पुण्येन केनेयमभूत्तवेयं उमासहायांघ्रिसरोजमात्रे २० चित्तं पवित्रं तव गात्रमेतत् सविस्तमेवेतिमतिर्ममासीत्
धन्यस्त्वदन्यो भुवि कोपि मान्यस्तामान्यतस्त्वं मनुजोननूनं त्वमेव नंदी किमुत प्रचंडः स्कंदोसि भृंगी किमु वीरभद्रः किं भैरवो वाथ
षडाननो वा गजाननो वा वद तन्ममाद्य आश्चर्यभक्तिरेवं सकलसुरगणाधीश्वरेशं करेमे निसालंद प्रदानव्रतनिरतसदाचार
धीरेतिशेरे गौरीवक्षोजहारप्रतिभरचटुलोहंदेर्दंडभारप्राधारासारसार प्रसरदुरुतरोरुः सुराधीश्वरोरे दुस्तारापारपापप्र

रामः
२८५

वरगिरिदृशीद्दूरगाढांधकारव्यापारारोपकोपप्रतिभटनिटिलालोलकालानलश्रीः स्मृतावारूढापिपापप्रदहनशमनेनोपाय
एवेतिधन्ये धन्याद्यास्यात्किमेषानभवतिम हृतांसापिसंभावितापि यद्भाग्यापारपारव्यतिकररुचिरस्फारगौरीकुचारव्यापारो
दारहारप्रसरदुरुतरासारकाश्मीरधारा स्मृत्वास्मृत्वानुभूयाध्यनवरतहितस्वांतसंतानकांतेगौरीकांतेनितांते कथमपिस
ततस्वांतमप्याश्रितंमे वारंवारंस्मरारेत्रिपुरहरहरापारसंसारघोरव्यापारासारभीरुस्फुरदुरुवदिरांगारदावापसारं याचेया
चेपुलस्त्वपुनरपिचपुनः तनयाचिनयाचेत्वसादांभोजरेणुप्रकरपरिवृतस्वांतशांताद्विरेफः त्वद्दर्शनंजातमिहाधुनामेप्रदोषका
लेहृतपापजाले श्रीकालकालाचिवेत्दर्शनेनसंपत्समृद्धिश्चभविष्यतीह अयंपुण्यकालःशिवाराधनस्यस्वभावेनसर्वोपिका
लस्तथापि विशेषाधुनाशंकराराधनेनप्रसन्नोभवत्सेवगौरीसहायः महादेवविद्याप्रभावोपिभाग्यैःअपारःकथंचिन्मयाहा
तएव त्वयासाकमत्रापिसंभाषणेनप्रभृतंचपुण्यंत्वयालब्धमेव महादेवविद्याविशेषाश्रयाणांयमावासवार्त्तापिदूरेतथा
नयाविद्ययासर्वसंपत्समृद्धिःभवत्सेवमुक्तिश्चतस्याःप्रभावात् महादेवविद्याविनाशंकराचोकथंवाफलायप्रवृत्तायमोसा फ
लान्यात्रुसतेफलप्राप्तिहेतुर्वदंत्येवतामेवसंतःप्रशांताः नवेदांतविद्यापिमोक्षप्रदानेसमर्थायआशावेविद्यासमर्था तयाविद्य
यातावदत्मूलरूपस्त्वमेवंस्फुरन्मानुरूपोविभासि ३२ त्वमत्रातिधन्यःशिवाराधनेनप्रसन्नःप्रसन्नेमनस्त्वंकरोषि त्वदीयंकुलंध
न्यमेवेतिमन्येशिवाराधनासक्तचित्तोतिधन्यः महादेवएवाहमित्येवतावत्स्वभावोस्ति यद्वामहादेवभक्तः भवामीतिभक्तिर्भवेत्त्व

यंवैनवेदोपिसवेदमत्र वेदानवानो न्यमि दूरमोस्ता ॥उमासहाय प्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने ॥ यत्पादपंक
रुहध्यंगभावंप्रभानसंतो जानितंमहेशं ॥उमासहायं० वसाने ॥६

घमत्यंप्रसंन्नोमहेशोयदिस्वसपुण्यैः महादेवपादांबुजाराधनादौनभक्तिर्महापापसंघातुशृंगे नतन्नाशहेतुःशिवाराध
नान्यस्ततस्तेनतन्नाशसिद्धिर्भविष्त्री महादेवपादांबुसामर्थ्यमन्योनविज्ञातमेवेतिमन्येकिमन्यैः शिवाराधनेनैवमुक्तिर्य
तःस्यात ततस्तंमहादेवमेकंभजामि ३१ नसंसारदुःखापहर्त्तापिलोकेशिवान्यस्तदन्यंनजानेनजाने नजानेशिवान्यंन
जानेशिवान्यंनजानेशिवान्यंसुखावाप्तिहेतुं इत्युक्तवेतंतदिष्णुंअभिनंद्यास्तिकोत्तमः शिवपूजारतोजातोविष्णुस्वनिलयं
ययौ एवंशिवाराधनतत्पराणांधैर्यत्वधैर्येनकदापितेषां नेदंभवार्त्तापिनदुःखवार्तासंसारवार्त्तास्त्वतिदूरतःस्यात् यदेवदे
वेसवंदानमंतःसंप्राप्नुवंतःसकलार्थसिद्धिं नशंकरंकःप्रणतोनलोकेमुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने यंयोगमार्गेकृतापि
योगीनपश्यतिश्रीगिरिजासहायं उमासहायंप्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने यंयोगमार्गेकृतोपियोगीनप
श्यतिश्रीगिरिजासहायं उमासहायंप्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने॥ सिद्धाःप्रसिद्धाअपियोगसिध्यायंवै
नजानंतितमीशमीड्यं उमासहायंप्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने यस्यांघ्रिकाराधनसक्तचित्तःकरोतिवांछांवि
षयेषुतर्हि उमासहायंप्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने यन्नामसंकीर्तनपूतजिह्वाःस्मरंतिसंसारसुखंनतंवै
उमासहायंप्रणतोनकोवामुक्तिंसमाप्नोतिसुखावसाने त्रिभुवनानामामृतपानधीराःकेचिद्देवत्वेनभवेपिधन्याः तेषांपदांभो
जरजःप्रसादंवांछांकरोस्येवमनोममापि यमभटगणवार्त्तामंतकस्यापिवार्त्तामुरुतरसुखदुःखापारसंसारवार्त्ता विषयविष

मवार्त्तानश्रुणोसेवहारोहरचरणसरोजध्यानधारानुरक्तः १२८ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्ये
तृतीयांशउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेनामाष्टविंशोध्यायः २८ याज्ञवल्क्यः तस्मान्नमुक्तिःशिवविद्य
याविनानानंदसिद्धिश्चभवसतोस्याः तयाविनामुक्तिकथापिदूरेकिंमर्द्धितायाःइतिमेविभाति १ इत्युक्त्वासोपिमहीपालः
सत्यज्ञानपरायणः परलोककथंतस्यास्यास्विपिचिरंस्थितः ततःपरंददर्शाग्रेतेजोमूर्त्तिविलोकयतो किमित्याश्चर्यसं
पन्नोविस्मितःसमभूत्तदा ३ ततःपरंतत्रसनातनोपिसनंदनोपिस्मरवैरिवार्त्तां कुर्वन्समभ्यागतएवदृष्ट्वातंप्राहराजावि
नयननम्रः ४ सत्यव्रतः सनंदनापूर्वमिदंप्रपश्यज्योतिःकदाचिन्नविलोकितंच नवाद्भुतंकिंतदिदंवदाशुलोकस्यत
त्वंविदितंत्वयातु सनंदनः श्रीपंचाक्षरविद्ययास्थिरमतिर्नित्यंशिवाराधकोभस्मोद्धूलितविग्रहःश्रुतिलसद्रुद्राक्षत्रिपुं
ड्रांकितः तस्मादहमुमासहायचरणध्यानातिपूतोधुनागौरीनाथपदारविंदभजनेनैवंप्रयातिध्रुवं अयंपुण्यपुंजः
स्वरूपोप्यपापोविनिर्धूतपापोविशेषेणदृष्टः अदृष्टंसमुद्भूतमेवाद्यसत्यंकिमेतादृशालोकनेशोकशाकः अपाररवि
मंडलप्रकरमालिकासंनिभंप्रयातिशिवमंदिरंसकललोकशोकापहं विलोक्यविलोकयस्मरहरारुविद्यानिधिंपुनन
यनगोचरःकिमयमद्यभूयोनृप विभातिशिवविद्ययातरणिमंडलस्याग्रयंनिरोधकृतयामितोप्यमितभानुमालाभि
तः इत्थंखलुमहत्तरंभवतिभाग्यमीशार्चनादयंभवतिशंकरस्यवर्ण्यमानस्यवेदा शिवार्चनफलंपरंभवतितावदेतादृ

शंप्रभृतबहुपुण्यवानयमुमासहायार्चकः भयंगुरुरितिश्रुतः शिवपरायणानां परंप्रदर्शनमयं करोत्यनघ शैवमार्गस्य
किं ७ महान्खलु शिवार्चको भुवनमंडलाखंडलः प्रचंडतरधातकप्रबलपर्वतानीपविः किमेवनामदमद्भुतं शिवपदां
बुजाराधनं महाघवनपावकः सकललोकसंतोषदः सयाति शिवमंदिरं शिवपदांबुजानाराधनाद्दिहेतद्दवलोकनाद्भ
वतिपुण्यराशिस्तथा सुखांबुनिधिरुस्थितः शिवकुलेषु चंद्रोदयाद्दहोभवतिदेहिनां शिवपदार्चनंपुण्यतः सकिंमम
सखापिता किमुतसोदरोवाहितः प्रयाति शिवपूजकः सन्नृदेवक्षितोवासुखं प्रयच्छति कथंसुरप्रवरशोकरराधकः क
लाचमम भरुहाभवति दुर्लभोदुर्लभः अनेनजननेनमेनरं शिवपदांबुजाराधनाद्वाप्तमतुलं महद्भवति भाग्यमानंदद

२० सतेनशिवपद्मलेपुलरपारम्भाग्यप्रदं चकारजगतीतलं सकलमेवतत्पावनं शिवव्रतरतः सदा शिवकथाविचारेरतः शि

राम: २५

वप्रवणमानसः शिवकुलानुमारस्मदः शिवंवदति संततं शिवशिवेतिनामस्मरन्शिवेभवतिभावितंसुष्टुतराशिभिः के
बले १५ शिवंसुरवरं परंवदतिसाधुवीरेश्वरं शिवंभजतिचेतसाकमलकुंदबिल्वादलैः समर्चयतिसादरं गिरिकुमारि
कावल्लभं वरं स्वकुलदेवतंसततमेवमेनमुदा श्रुणोति शिवविद्यया परमुदारकीर्तिहरं महेश्वरमहेश्वरेसमरसावभौ
महृदि विविक्षपुनरादरात्कनकवस्तुकी चंपकैः करोतिविकचार्चनं समभिपन्नवीरेश्वरं जपारजलधारयाशिरसिचैव
वीरेश्वरंचकारसुमुखंमुहुः सखलुकालकालार्चने चकारकरणं वयातिरतएवसंसारतोयुवापिसुवतींवधमपिविहाय

तेनमातरि यदेवधनमर्जितं विविधशास्त्रविद्यात्मकं तदद्य गस्तुता पतिस्मरणकारणं केवलं मनोपि शिवविद्यया प
रमपावनं तन्मम प्रयाति शिवमंदिरं सुरकृतार्थदिङोरवैः नेतनसुखसाधनं शिवपदांबुजाराधनादृते भिन्नमपि निर्मितं
नियमतोथवा निश्चितं तदेव सकलार्थदं परममुक्तिदानक्षमं नहातुमपि वां छुति प्रबलसंकटेपि ध्रुवं २० इति तद्वचनं श्रु
त्वा सराजा विस्मयं गतः तमुवाच महात्मानं शंकराराधनप्रियं सत्यव्रत उवाच दयालुरसि धर्मात्मा दीनवत्सल संततं ए
नामुद्धर संसारान्मूर्छितां शिवविद्यया २२ पश्य मुनिप्रभायुक्तां रुद्राक्षसमलंकृतां शिवार्चनपरा सेयमस्तु तापसमन्विता
इति तद्वचनं श्रुत्वा सेतां पस्पर्श भस्मना आलिंग्यांगे पुनः सापि संज्ञां प्राप विशेषतः ततः प्रणम्य सा राज्ञी राजानं च सनं
दने जलस्रवन्नामं रमुवाच चतुरं वचः २५ राज्ञ्युवाच मन दर्शनमात्रेण कृतकृत्यास्मि यद्यपि तथापि शिवविद्यां मे देया
सा मुक्तिसाधनं तयैव जीवनं धर्मं सविष्यति ममाधुना सा विद्या परमा विद्या श्रुता प्यघविनाशिनी कन्यकायां यथाशी
ति करो निजनकस्तथा मयि प्रीतिं गुरुस्वामिन् नाथ जनपालक इत्याकर्ण्य वचस्तस्याः श्विन्नशुद्धं विचार्य च शिवविद्यां
दत्ते तस्मै सन्नृपालः सनातनः ततस्ते हृष्टहृतः पापाद्यपाराण्युरगाकृतिं गृहीत्वा निर्गतान्याशु सापि विस्मयमागता २९ त
तः शिवार्चनं कृत्वा गत्वा नगरमात्मनः राज्ञा तु गुरुणा तेन नाथा दत्तानुमोदिता ततः स विस्तानगरे सारान्निधनपर्वतान् रत्नै
श्चयानपारांश्च दर्शयामास कोटिशः ततस्तेन धनेनैव कारयामास शंकरं मंदिरं सुंदरं रत्नैः भूषितं च विशेषतः रत्नप्रासाद

कृरणै: स्वर्णगोपुरवर्धनैः सुवर्णरसनिर्मोपो: सान्चकार शिवोत्सवं. प्रत्यहं शिवपूजायां निरतारत्नभूषणैः पूजयामास गिरि
शम हनिर्वलं तद्दिला पंचामृताभिषेकाद्यैः रुपचारैर्मनोहरैः अपाररत्नदीपैश्च पूजयामास शंकरं सायंकाले समभ्यर्च्य सा
शिवं रुद्रवीणया श्रीधायामास गानेन नाट्येन च मुहुर्मुहुः तां विलोक्य स राजापि शिवपूजनतत्परान् संतुष्टः प्राह समुनिं शि
शिवलोकनतत्परं स सद्गनउवाच पश्य पश्य मुनिश्रेष्ठ राज्ञीं शिवपरायणां स्त्रीणामेतादृशी बुद्धिर्दुर्लभा खलु रस्तु तत:
कामातुरा हितरूपी रमणी समुपेक्षते सापि तां रमणीं प्राप्य न मुंचति विशेषत: रमणीनिस्पृहा सेयं निस्पृहा मम बोधय आ
हारमात्रविरता करोति शिवपूजनं ४२ रत्नमासा सार्धं नापि नास्याः शंकरमंदिरे वांछा परा समुत्पन्ना शंकराराधने ध्रुवं ४२ शि
वप्रभावो विदितो न केनाप्ययापि विश्वेश्वरापदानेषु आस्थामनाथानुकरोति पूजामुत्तमयथमेवेति मतिर्ममाभूत ४४ कथं पूर्वे
भवेद्विद्वन् किमस्याः सुकृतं वद कृपापुण्यप्रभावेण शिवार्चनरता सती नाभ्यस्ता वेदविद्यापि वेदार्थो न श्रुतोपि हि न श्रु
तान्यपि शास्त्राणि कथं वा शंकरे रतिः अधीत्यैव वेदार्थं शास्त्रैर्ज्ञात्वा विशेषतः शिवार्चनरता लोके कापि पुण्यैः प्रजायते वेदमा
गाश्च विविधास्तत्रास्यार्थावधारणं सांगैः शास्त्रैर्भवेत्तेषां तदर्थस्यावधारणात् श्रुत्यादिभिः प्रमाणैस्तु वेदार्थेनधृते सति पंचास्या
नदनुष्ठानं तावत्तस्यात्कथं वद नैव वेलेन लिंगेन श्रुत्यर्थस्यावधारणं नश्रुत्यापि न वा विद्वन् श्रुद्धः प्रकरणेन वा समाख्यया नवा
वेदनस्थानेनापि विशेषतः तथापरस्परकांक्षा श्रुत्यर्थस्यावधारणे ५० प्रमाणपरिपंथित्वमत्रप्रमाणस्य निश्चितं तन्निरासोपि तैरेव

राम:

श्रुसाध्येरवधारितं मंत्रो विविधविधानार्थो नूप्रतिपादयितुंक्षमः शास्त्रज्ञानतयामतस्तस्य नयथेष्टागतिः खलु श्रुत्याद्यैरंकुशैः प्रा
यै र्मंत्रमेवाभ्यसितव्यो तन्मंत्रात् भानुष्ठानमध्यस्तति निर्णेयास्तीति किंचितन्निर्णयस्तावन्नफलं केवलं खलु तदनुष्ठानपर्यंतव्या
पारः खलु निश्चितः तन्मंत्रैरेव नियतैः तत्प्रमाणोपपन्नं हितैः तदर्थस्फुरणाय तथा तदनुष्ठानं फलायततं तत्फलं स्वस्वरूपेणात
द्यानीमेवजायेत अपर्वरूपं तद्रूपमुत्पत्तिस्तदनंतरं कालांतरोपभोग्यानि यानि कर्माणि तान्यपि तानि तावदनुष्ठानैस्सांगैरिति
विनिश्चयः तत्राधिकारविज्ञानेसति कर्माणि केवलं भवत्यधिकृतेस्तत्र विनातन्नोपजायेत शास्त्रादीनमिदं सर्वं विनोतनाधुना धी
कथं जायते फलमेतस्य कथं भवतितद्वद सतेदंमः सत्यमुक्तं त्वयाराजन् शास्त्रार्थस्तथाविधः तस्य शास्त्रस्य च ज्ञानं क
दाचित्समपेक्षितं ६ बहूनि जन्मानि गतानि येषां शास्त्रार्थविज्ञानविशारदानां तेषामनुष्ठानविशेषलाभः कदापि नासीदि
तिनानुमेयः अभ्यस्तशास्त्रपरिपाकवशात्कृतेपि कर्मण्यवश्यमनुभयत एवतेन कर्माणि तानि सफलानि फलायतेन मुक्तानि
तानि विफलानि न संशयोत्र कृतशिवाराधनभक्ति सिद्ध्येयत्कर्मतत्तस्यनविघ्नितं चेत् फलं भवत्येव ततो विमुक्तः संसारबंधे
न विमुक्त एव कालांतरे विघ्नविनाशतस्यास्तु भक्तिरीशानपदारविंदे जाता तदभ्यर्चनसाधनं स्यात्तत्तः फलेन श्रुतिराहता
पि उत्पन्नस्यापि मर्त्यस्य प्रतिबंधकसंभवेत् शंकराराधनभक्तिर्नभविष्यति सर्वथा बालकोस्तु नावास्तवद्धावास्त तथापि
किं प्रतिबंधकसद्भावे शिवभक्तिर्नजायते सौभाग्यसेतु प्रतिबद्धचित्ताः श्रीमन्महादेवसुधांबुराशिं नप्राप्नुवंत्येवमनागपीति

१ ननकृलंकथमजानिनजेत्युवे नसंभाविनोथादिनदाभवतीतिमन्ये॥ जत्यूहमाग्नप्रतिपंथिविनाशकेनगोरीममोरमण
मूर्जितचिंतनेन॥ ५

भाग्यंनतेषांदुरदृष्टकष्टैः २८ भाग्यंतस्यसत्वभूरिविभवः पुण्यैरगण्यैर्युतः। तोभक्तोकाभरणोसतत्वसुकृती तद्दूरागेवान्नतः
तन्मातैवपतिव्रताकुलसती तस्यांगनातत्सिता धन्योयस्यमतिः शिवापतिपदांभोजार्चनेसंततं भूमंडलेभूपविवेचनेपिसर्वाभ
वोदुर्लभएवयस्यात निरंतरंशांकरलिंगपूजांनिविष्टचित्तः सितभक्तिपूतः ३० भूतिर्यस्यसदाललाटफलकेरुद्राक्षमालागले
लिंगंतुंगमनंगहृत्तुरमलेरवाजलासेचनैः सर्वार्थप्रदमाशुबाल्यविलसद्बिल्वादलाभ्यर्चितं तंमन्येकृतकृत्यवर्यममराराध्यंनमे
वादरात कोवानेत्रपथंप्रयातिगिरिजाकांतांघ्रिपंकेरुहध्यानासक्तमतिःसुकृष्टसुकृताभावेभवांभोनिधेः तेनैवाशुविशोषणंसुरस
रिद्वपः सएवेतिमतस्मात्तांबुजरेणुवायुरपियः सस्पाज्जगत्पावनः शिवनामसुधाशनेनकोपिप्रथितोभूतलमंडलेरविलोपि सपुना
तिजगत्त्रयंस्वलीलागमनोत्थरजोविशेषभागैः नकापिनारीशिवपूजनेनविनायानस्यसेवविनापिभोगं तथानरोपीतिशिवैकलि
प्तः साक्षाद्वसिष्ठोपियतोवरिष्ठः शिवाराधनसक्तानांजीवनंजीवनंपरं अन्येषांजीवनंतावत्मरणंमरणादपि यावच्छंकरपूजने
मतिरुमाकांतांघ्रिपंकेरुहःध्यानेतावदिदंशरीरमसकृत्संरक्षणीयंबुधैः तस्यांगपतितोभवस्यनुदिनंतज्जन्मतावद्दृधातन्माता
पिभिवारिपीतिमतिरप्यद्याधुनाजायते कोवाप्यशशांकशेखरपदांभोजार्चनात्पादरोभस्माभूषितविग्रहःस्वहृदयेगौरीस
हायंपरं ध्यात्वातिष्ठतितत्समोपिनकदाप्याकर्णितानंविदुः साक्षादीश्वरएवसर्वजगतांपूज्यःसएवध्रुवं यस्याभीप्सितधर्मसिद्धि
रसकृत्सादांबुजाराधनाभावेनापिनहीक्षणादपिभवेत्तंकेवलंशांभवं मन्येदुर्लभमेवशांभववरंसामान्यतःशांभवोभूलोकेखलु

थो

राम:
२८९

रु ॥
वि ॥

उद्भूतो भवतीति तमन्येपरं पावनं पूर्वेस्मिं भवेराजन् विंध्याचलनिवासिनी भिल्लकन्यासम्भवन्मेरे तस्याः खलुजीवनं इयंचयु
वतीतत्रभिल्लक्रीडारतावने सातत्रेसुरतातैस्तैः सहेमेयथासुखं ततः समभवद्वृष्टिः कापिकस्मायकाल्पिता तयावृष्ट्योरूपमा
नासक्ताचपुरुषेस्तदा ततस्तद्वृष्टिधाराभिः ताभिस्तस्यकोटरेः विच्छिन्नवसनं संवंच्छिन्नमवपुरातनं ततोवातनिपातेनच
तितानवपल्लवां बिल्वशाखांसमादायशिवशाशिवमंदिरं ८३ ततस्तज्जलधाराभिः संरुध्यंशिवमंदिरं प्रविश्यचिंतयाव्याप्ता
ह्येवागंतव्यमितिस्मपि तदनंतरमुत्कृष्टेनार्मदं लिंगमादरात् विलोक्यसाजगादेयंधृत्वानल्लिंगमादरात् विलोक्यसाजगादेयंध
त्वातल्लिंगमादरात् जलधाराविशीर्णास्तेपाषाणाश्चानिलाहताः लिंगमूर्ध्निपतिष्यंति किंकर्तव्यमतःपरं महद्वृष्टिधारा
भिःसंरुध्यंचभविष्यति स्फुटितंचभवेदेवंविशीर्णंचभविष्यति लिंगरूपीमहादेवस्तद्वृष्टिविनिवारणं कथंवानकरोम्यत्रविंक
त्वेयंमतःपरं लिंगनाशनसामग्रीवृष्टिरेषामहत्तरा एतन्निवारणंकर्तुंयततेविंनशंकरः विद्युत्तस्यमहेशस्यलिंगेभिव्यक्तिरि
त्यपि श्रुतोवापीविशेषोयमशरीरसमुद्भवः यत्प्रावितप्रावितसंशयात्रभिन्नंयदेतद्यदिवृष्टिसैवैः तदातदालोकनमात्तिके
नकर्तुंनशक्यंखलुसर्वथापि लिंगंतदेवरमणीयमवेक्षणीयंयच्चंदनादिसमलंकृतमादरेण कुंदैश्चबिल्वमसकृन्नवपल्लवैश्च
संपूजितंभवतिपापविनाशनाय भाग्यंनमेकुसुमचंदनपूजितस्यलिंगस्यतावदसकृल्लसमवेक्षणेपि वत्स्यापाद्यायकमिदंखल
लुलिंगमत्रैरवातरंगसमलंकृतमुष्णाकाले एतस्यतावदधुनानकृतेयबिल्वेनवापत्रटतिचेत्स्फुटितंजलेन नमथांभवत्यपिस्तप

पु ३

ष्ठवंबिल्वशाखाशाखासमर्पणमपीहकथंमुदेस्यात् एकैकबिल्वदलसंग्रहणेनशक्तोहस्तोपिकंपसहितोद्यतनुःसकं
पा पापापनोदनसमर्थमिदंनलिंगंकिंनामदेवविमलंप्रष्ठवपूजितंचेत् इत्यक्तासातिदुःखोतोतस्यलिंगस्यमस्तकं सर्वत
श्छादयामासत्तुदृष्ट्याबिल्वशाखया पुनरानीयसाशाखांबिल्वस्यनवपल्लवां छादयामासतल्लिंगंकंपमानापिसापुनःके
पनहस्तांगुलिवारणात्लिंगालयेनाद्यवधरिवाभूत् याबिल्वशाखापिसमर्पितासालिंगस्यतत्सृजनहेतुभूता पटहीनाव
धूटीवनाद्युवेगेनसावभौ तेननाद्येनसुप्रीतोभगवानपिशंकरः ततोदृष्टिंगतासापिसंतुष्टागिरिजापतिं तुष्टावपाहिमामी
शपाहिमामितिशंकर शंभोवसनहीनामांनिःस्वसवसनांकुरु हरपापानिसर्वाणिजान्संगहृतान्यपि त्वत्तस्त्वमेवभगव
न्विश्वस्यसकलस्यच पालकोनाशकश्चत्वंजनकोपिनसंशयः भवदुःखोत्सादनकारणाय तत्संलग्नस्पाप्यथकारणाय
तन्नाशकायापिनमोनमस्तेगौरीसहायायमहेश्वराय अपारसंसारविनाशकायसंसारदुःखप्रलयोद्यताय नमोस्तुते
कारणकारणायविकारणायापिनमोनमस्ते ५ वेदांतवेद्यायनमोनमस्तेवेदस्वरूपायनमोनमस्ते अपारकल्याणगुणार्णवा
यनमोनमस्तेगिरिजासहाय नमोनमश्चंद्रकलावतंसगौरीस्फुरन्मानसराजहंस गौरीविहारान्नतकंधरांसानमोनमो
बिल्ववरात्नमांस कश्चंद्रचूडचरणांकुरसार्चनेननामोक्षसिद्धिमसहस्तमवापरूपं शंभोसमेसनवबिल्वदलांकुरेवालिं
गार्चनेनविजनेमुखवा प्रदोषबिल्ववार्यदिनवजरुनापिसहितेसदद्याद्योभवत्पासितभासितलिंगेतिविमलःसतारतदेपा

रामः

२९०

रज

मयि भवति पूज्यो जनिजराविनाशानां दुःखं धारि हरति दृष्टोपि स्वहस्ता पुष्पानि तावन्न पुण्यकृतानि यतस्मरारिस्मरणं न कृतं
अद्यापि तावन्न कृतानि पुण्यान्यथापि लिंगं नयनातिथिमे अलं पुण्यभारैरलं योगदानैरलं सर्वभंगमंडलावर्त्तनैर्वा यदा
वै लिंगं नवैर्बिल्वपत्रैः पवित्रैः प्रसन्नं न तोतेश्वरो केवा अहो महद्भाग्यमिदं वनेस्मिन् दृष्टिः प्रसंगादपि शांगलिंगं दृष्टं मम स्रा
पवियोगकालेन भाविकालात्स्यमस्त्यशेषापि सन्दृश्यस्वलोकितामहेशशिवलिंगे पुसमन्वितापि भक्त्या कृतं न सर्वं करोति
मर्त्यः सत्कृतालोपि विभूतितेनन्न ने कृतांतांतकंकः प्रपद्यातिभक्त्या लेवबिल्वपत्रैर्जलैर्वा फलैर्वा नयातिशापाराविंदद्वैरेभ
स्वभावं भवांभोधिराशेक्षपारं प्रपन्नार्तिनिर्वापयो शक्तमेकं महादेवमेवं प्रपद्ये महेशं विशेषं मातापितानंधुरेवप्रकृष्टा
निकष्टानि दूरीकरोति अनायासलभ्यैव मुक्तिर्महेशो श्रुतेपि स्मृतेपीति मन्ये तदन्यः नकोप्यस्ति भक्तार्तिसंहारहेतुः सखे
दुःसुखानां सेव्यतुमेखानो महेशं भजे तस्मरंतः सद्वानसंसारभीतिं प्रपश्यंति काले नपश्यंति दुःखानि कान्यपतो हं
महेशं विनान्यं न जाने न जाने जनिस्तेन तावद्भवं स्वं वेतन स्थितिस्तेन संहारकाले समाप्तिः समस्तस्य लोकस्य तस्याधु
नाहं प्रपश्यामि लिंगं हृतानंगभंगं ग्रहास्तावदद्याधुना मे प्रसन्नाः पुनस्तावदेकादशस्थानयुक्ताः समस्ताश्च तेतेन घोरे वने
स्मिन् प्रदृष्टं हि लिंगं मया दृष्टमेवं विनष्टानि कष्टानि दुःखप्रवाहक्षयेनैव नष्टागता वृष्टिरेषा इदं लिंगमप्यंबुना सिक्तमेवं नवं
बिल्वपत्रैर्वहस्तान्नुदत्ते अनेनैव दत्तेन बिल्वेन पापं प्रनष्टं प्रनृष्टं सुखं दातुमेव समर्थेन संदेहवार्त्तापि धन्यं शरीरं ममेदं तथाजो

वनेच बिल्वांकुरणगिरिजारमण: कथंवाप्रीतोभवत्यघविनाशकरः कथंवा मुक्तिमपावितरत्याश्रवण: कथंवावेदोनवेद
तस्यशिवकौतुकानि धुत्तूरपुष्पमपिकेतकपुष्पतुल्यंकृपाजपाकुसुममघपराधेनापि गृण्हातिदत्तमस्तकृत्सत्कृदेववा
यकिंकौतुकंतदिदमिस्वपिनेवविस्यः किंकंटकारिकुसुमान्यपिकौतुकेनगृण्हातिकिंकुशदलान्यपिकिंशुकानि भक्ताभि
तापहरणायजलानिगृण्हासत्यानितान्यतिनवान्यनवानिवाथं २५ कस्याप्यसागरइतिप्रथिताहरायंसर्वाघराशिहरणा
त्सहरोहरोपि ततोदत्तंगिरिसुतापतिमाम्भ्यहंभक्तेप्सितार्थमरदपारसुरवप्रवाहे: ओलोढ्यमेवविरमेवमयापिलोकेनिपी
तमीशचरणांबुजमादरेण संसेवनीयमखिलाघविनाशनायगौरीपतिंचिरमहंहृदिभावयामि २६ गौरीकुचारुगिरिशो
खरचारुहीरहारस्फुरत्किरिशपादसरोजभृंगः मन्मानसंभवतुतेनविमुक्तिरस्यसंभावितापिजगतामपिमाननीयः २७
मदीयसुतपारपारावारमहेश्वरः कुलैदैवतमस्माकंअकस्मात्भवत्कथं क्वाहंक्वावाविष्टिरयंप्रभातासंतोषरूपाशिवदर्श
नेन अलंकृतार्थममभालसेमकृत्संचनात: परमस्तिलोके इतिस्तुत्वामहादेवंसास्थिताशिवमंदिरे तदानीमागतामा
तातस्यास्तांदृष्टुमादरात् तांविवस्त्रांकंपमानांविलोक्यातीवदुःखिता पटखंडंददौतस्यैसानजग्राहतंपटं तामाहंजननी
तस्याःकंपमानांसुतांप्रति गृहाणवसनंबालेनग्नासिकिमिदंवद इतितद्वचनंश्रुत्वासात्कालसंभाषयांनदा शिवमंदिरमा
श्रितास्थितावित्कमानसा ततःपरंसायमुमासहायंनयैवबिल्वैर्गिरिमल्लिकाभिः समर्चयामासततनुस्वकीयांमुद्दूल

शंभुस्मरणानुरक्ता रात्रिजागरणेनैव नीता तानाद्धेन सा तया पुनः प्रातः समुत्थाय शिवपूजां चकार सा अरुणोदयवेलायां
कापि गंधर्वकन्यका तल्लिंगाराधनं कर्तुं आगता बहुसाधनैः ता सा समागत्य तीर्थे सुस्नात्वा हृष्टापि प्रसन्नमना अर्चयामा
स विविधैः लिंगं पुष्पादिसाधनैः ततः परं सा चकार गानं गंधर्वविद्यया नाट्यं चकार बहुधा स्वसर्वांगभावेष्ठिता सौंदर्यनिधि
रूपां तां दृष्ट्वा गंधर्वकन्यका शिवार्चनरतां दृष्ट्वा भिल्लकन्यामनोरमां सापि गंधर्वतनया तां दृष्ट्वा भिल्लिकन्यकां भस्मोद्
ल्लित सर्वांगां नम्रामाह विचक्षणा गंधर्वकन्यकोवाच कासि त्वं कस्य कन्यासि युवती नम्रतां गता न दृष्टा हि वने कापि किं तकुले
मिदं वद ५१ किंच पतामस्मनेयं तनुरस्पृत्तमातव केन वासि स्थिता दीक्षा दत्ता केन महात्मना ५२ ऊर्ज्जामात्रे परित्यज्य वनेऽस्मि
न् शिवमंदिरे एकाकिनी विचारेण विनातिष्ठसि निर्भया एतैर्बिल्वदलैः राशीकिं तया सायमर्चितः धन्यासि तव भाग्यस्मना
तः सर्वात्मना रक्षतु प्रायस्त्वं नाद्य वेगेन वसनं वायुना हृतं धन्यासि मम भाग्यासि समायाहि मया सह इत्युक्त्वा तां गृही
त्वैव वस्त्राण्यथाभरणानि च दत्वा मय्योः स्वनगरं सापि गंधर्वकन्यका ततः प्रसह्य मागत्य सह गंधर्वकन्यया पूजयामास गिरि
शं सापि भिल्लस्य कन्यका ततः कदाचिदागत्य बिल्वमारुह्य वगतः बिल्वपत्रार्थमेवातः पपात निलकं न्यक्रमिता तेनाविसर्ज्य
सा दृहं विमानवरमाश्रिता ब्रह्मलोके ययौ तत्र ब्रह्मणा पूजिता नृप ततश्चतुर्मुखः प्राह सभायां ससुरान्प्रति भाग्यं मे तादृशं
लोके लब्धं शंकरपूजया ब्रह्मोवाच भिल्लस्य कन्यका सैवेनेन पित्या निचारिणि जरालिंगनसंतुष्टा शिवमंदिरमागता बिल्वैः शि

वार्चनं तावत् चकारेयं मनोहरैः तेन पुष्पप्रभावेन गंधर्वनगरं गता गंधर्वनारीसहिताताभिरप्याहूता सदा कदाचिद्बिल्व
मारुह्य पतिता भिल्लकन्यका अभ्यासो बिल्वनारीणां तेश रेरोहपातनः तेनाभ्यासेन सा तत्र बिल्वादानसमुद्यता ततो
महानिलाघातात् पतिता भूतले तदा जहौ सा प्राणान्बिल्वपत्राण्युत्सृज्यातीवविह्वला शिवपूजार्थमुद्धृत्य बिल्वान्यादातुमुद्यता
सत्कृप्राप्ताप्रापलोकं मम दृष्ट्या पमोजसा बिल्वपत्रैस्समभ्यर्च्य देवस्याकृतजीवना तदा मुक्तिर्भवेद्देव शिवसारूप्यलक्षणा
अहो महेशाम हिमा ज्ञायते न सुरैरपि न वेदैरपि विज्ञातः स विज्ञेयः कथं सुरैः अविज्ञेयप्रभावस्य शिवस्य परमात्मनः स्वरूपं
कुन वा ह्येयं तज्ज्ञानमति दुर्लभं कीर्तितश्चिह्नत्वेन श्रुतिभिस्स सदाशिवः अविकारमयत्वेन कीर्तितोपि सदाशिवः स एव हि
महाबाहो देवो निर्गुणत्वेन कीर्तितः शिवो निरंजनत्वेन कीर्तितो वेदराशिभिः ६१ शिवस्वरूपं सहसा न वेदैर्विज्ञातमेवेति वदं
तिसद्भिः अस्माकमीशान पदारविंदध्यानेपरं भक्तिरभूतपूर्वा वदंति वेदाः शिवमद्वयं ते सर्वामराधीश्वरमिस्सपीति वयं शि
वाराधनमात्रसक्ता स्तद्वास्तत द्वास्तु शिवस्वरूपं धन्याः शंकरलिंगपूजनरता प्राप्तांतकाले शिवं भस्मालंकृतविग्रहं गिरिसु
ताकांतं मुकुंदः संततं स्मृत्वा वासवदेवदानवासुरवैरैराराधितः सादरं कैलासे खलु शैलजापति पदांभोजप्रसादाश्रयः धन्याना
श्रतमिंदुशेखरपदांभोजार्चनं तेन ते कालेनापि समर्चिताः सुरगणैरभ्यर्चिताः किंनरैः गंधर्वैरपि सर्वसौख्यसहिता संपन्न र
द्धास्सदा पुत्रैः पौत्रवरादिभिश्च सहिताः कुर्वंति ते मंगलं इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे या

राम:
२०२

ज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः   याज्ञवल्क्यः इतिब्रह्मवचः श्रुत्वातेसर्वेशिवपूजकाः तमाहुर्विनया
नम्राः शिवस्मरणपूर्वकं सभासदस्तु ब्रह्मलस्याः कियत्कालं ब्रह्मलोके स्थितिः पुनः कदास्यादेवतारोपिं भुवि तत्सुपय
कोटिभिः इतएवनकैलासेयात्राभवतिसर्वथा तस्मात्स्वपायभ्रतस्मत्सुपयस्याप्रियदर्शनात् अत्राप्यस्याः कियत्कालंअव
स्थानेमतिर्भवेत् लोकांतरविहारेस्तु किमस्याऽपिभाविनी ७ बहवः पर्वमागस्यलोकेस्मिन्नपिसादरं स्थित्वाचरंतिलो
केषुवैकुंठादिषुशंकराः अत्रस्थितिः शोभवपुंगवानांनातिवसंतोषकराकदाचित् स्थित्वापियांत्येवमनोहरेषुस्थानेषुहारे
षुविशेषतस्तु अस्माकमत्रस्थितिरिंदुमौलिप्रसादलेशात्तदनुग्रहश्चेत् विशेषतस्तर्हिभवेदवश्यंकैलासवासः सतुकाम
धेनुः सएवतावत्खलुकल्पवृक्षः सएवचिंतामणिरित्यवैमि कैलासलोकादधिकोनलोकः सएवलोकः खलुशंकरस्य आ
नंदरूपस्यमहेश्वरस्यकैलासवासेपिमतिः सदाभूत् शिवाभिमानस्थलमेवमन्येकैलासमानंदसुधानिवासं कैलासमासा
द्यशिवप्रसादान्मुक्तोभवत्येवशिवार्चकातः शिवार्चकानां सुलभैवमुक्तिः विश्वापयानापिमहाघनाशे १० मनुष्यरूपेणगणाः शि
वार्चांकुर्वंतितेषांसुलभैवमुक्तिः अन्यस्यभक्तिर्नशिवार्चनेषु तस्यैपेयाराविविधैश्चधर्मैः धर्मस्तथाकोपिनदृश्यतेचधर्मः परेशे
करपूजनेनः धर्मस्वरूपोभगवान्महेशः तल्लीलया मुक्तिसुखानिकानि किंसृष्टमीशेनन्च तन्नविघ्नः शिवार्चनेयेनसुखप्र
वाहाः भवंतिद्वंद्वधानतेषांमद्वहिरित्येववविनिश्चयोपि सहैवत्वाम्स्मत्वाशिवचरणपद्मांबुजरजः सुराराध्यंतीत्वविषममपि

अदोषकालादगामन्त्रिवनेवंधभक्षणं ।। कतानि नानेनरमंदद्भीरविभादराम् ।। रविनीमानमक्षय्यं कोमहेश्वरविल
पदुवेः ।।

संसारजलधिं प्रयांति ब्रह्मांडस्थिति जननानाशादिकरणं महादेवं तस्मिन्दृढनिहितचित्ताः शिवजनाः १४ इति तद्वचनं श्रुत्वा
सोपि ससत्रतो नृपः संतुष्टः स्वपुरं प्राप स्मरन् शंकरवैभवं पुनः शृणु प्रवक्ष्यामि श्रीमहादेववैभवं तत्प्रभावानुकथनाद्धि रतं
नमनो मम शिवार्चनप्रभावस्य कथनादपि मुच्यते अपारपातकाकारसंसारादिति मे मतिः पुरा ब्रह्मसभासद्भिः शिवपूजन
तत्परैः पृष्टश्चतुर्मुखो भक्त्या कथं वदशिवामिति ब्रह्मोवाच राजा निषधदेशानां नाम्ना परपुरंजयः तस्य पद्मावती नाम
महिला शंकरप्रिया सा लिंगपूजनरता रेवातीरे मनोरमे कारयामास मणिभिः मंदिरं शांकरं परं तत्र नार्मदलिंगानि स्था
पयित्वा विधानतः पूजयामास विविधैरुपचारैर्मनोहरैः तत्र शंकरपूजायां निरता रजनीमुखे बिल्वादिभिर्महादेवं पूज
यामास सादरं २० ततः परं सा चकार गानं गंधर्वविद्यया नाट्यं च कारयत्येन निराहारेण भक्तितः जलेरथ्यमलैः शशांरे वायांश्री
तमानसः शिवमंदिरमालोक्य दीपमालाविराजितं धूपधूमसमाक्रांतं शिवभक्तजनाश्रितं दिव्योपहारसंपन्नं मणिमंडल
मंडितं संतोषं परमं प्राप शिवपूजावलोकनात् तादृशं रविमालोक्य भक्तिभूषितविग्रहं कृतांजलिपुटाः प्राह स्मरंती शंकरं मु
दः २१ पद्मावत्युवाच कोसि शंकरभक्तोसि शंकरार्चनतत्परः शिवार्चनप्रभावं मे वद निश्चिन्त्य सादरं कथं वा श्रीमहादेवः प्र
सन्नः पार्वतीपतिः ध्येयं कथं वा पूजापि कथं कार्या प्रयत्नतः कुत्र वा पूजितः शंभुः केन वा साधनेन सः प्रसन्नः परमार्थं हि प्रयच्छ
ति कृपानिधिः २२ भानुरुवाच धन्यासि कृतकृत्यासि पुण्यराशिरसि स्वतः प्रश्नोयं तव कल्याणि तत्तुल्ये मंगलानि मे यः सर्वे

रामः

२०३

लीवल्लिनिर्ङ्गनिमदद्धनंध्यासंलुक्ष्णः सप्ततुर्मुखः ।। नानुवाजानि हृष्टा सा प्रभावं शंकरस्मरन् ।। भिल्लभूपालमुद्दिश्य सेयं मा भवि
ष्यति ।। ... भोगान्यथा कामं मंत्रिवपूजां ... पावनिर्ये श्रिया ।। सनंदनोन्नेमिमंने ...
... इति निर्भमव्यः ... सभासद ।। एवं ... अनर्थाशि वपूजया ।। ... इति

मंगलाकांतस्तत्पादांबुजेरेणुभिः स्मृतिः कल्याणराशीनां सुदेवो जायते मुहुः यस्य स्मरणमात्रेण शोभनानां परंपरा भ
गस्येव सगौरीशः स्मृतः पुण्यवशादिह यत्कथा पावनत्वेन पावनेषु श्रुता शुभा साकथा संस्मृता श्रव्या श्रवणेनापि मुक्तिदा
शिवकथामृतसागरकीर्त्तनश्रवणतोपि न तृप्तमिदं मनः अखिलपातकनाशनसाधनं स्मृतमपि प्रयतेन विशेषतः शिव
कथामृतराशिरनेकधा श्रुत इति स्वत एव पुनः पुनः श्रवणमिच्छति पापविनाशनेकरणमेकमिदं भुवि मुक्तिदं यन्नामस्मरणे
न पापविलयो यन्नामसंकीर्त्तनादापद्रूपजलार्णवौघविलयो यन्नामसंकीर्त्तनात् सर्वाभीष्टसमृद्धिरेव तदहं वंदे मुकुंदार्चितं
गौरीनाथपदारविंदजरजःपुंजं निकुंजालयः ३६ यत्पादांबुरुहार्चनाय यतते नारायणः संततं तत्पादांबुरुहप्रभावमधुनास्म
त्स्वामतः केवलं पापानंदमनंतजन्मजमहापुण्याब्धिपूरैरिदं गौरीकांतपदारविंदभजनं जन्मापहं जायते धन्यं धन्यमिदं दिने
शिवपदध्यानेन नीतं पुनः तत्पादांबुजमेव चित्तमसकृत् स्मृत्वापि तृप्तं पुनः तृप्तिं यास्यति तत्प्रभावकथनात्तेनैव मुक्तिः परा पा
पानां विलयोपि पावनमिदं तेनैव नूनं मनः लिंगाराधनजातपुण्यविभवो वेदैर्न विज्ञायते किं देवैरपि किं मुनीश्वरगणैः नाराय
णेनापि वा किं वा पीरमणेन नागनिलया धीशेन तद्वर्णने शक्यं कस्य भविष्यतीति बहुधा चिंतेम मव्याकुले यद्यप्यर्थे शशांक
शेखरपदांभोजार्चना नादरः तद्ध्याने सति तत्प्रभावकथनं शक्यं कथंचिद्भवेत् तत्रैस खलु स्थगितमप्येतन्मनः सर्वथा सर्वाशा
स्पदमिदं कथंचिदधुना तावन्मयाप्युच्यते पुरा ब्रह्मांडविलये जगत्स्रष्टुं महेश्वरः क्रीडाविनोदसंपन्नो भवानीमाह सादरं ४१ सरा

शिवः ब्रह्मांडानि विदग्धानि पश्य पश्य वरासने एतेषां सृष्टिरधुना तव किं समुपस्थिता यद्भवेतीति विचार्येदं वद सादरं मयि के
स्कोपितवशात्ति किं विद्यते गिरिकन्यके इति तद्वचनं श्रुत्वा गौरी ब्रह्मांडमंडलं दग्धं विलोक्य तं प्राह महादेवं त्रिलोचनं ४५
गौर्युवाच भगवन्नूनं समर्दसर्वदा सज्जने सति एकांतकालः सुलभः न कदापीति दृश्यते लोकसृष्ट्या किमस्माकं फलं व्यसन
मेव तत् किं तेन व्यसनेनापि कार्यमेतेन किं तव नहि कार्यं विना लोके कश्चित्कश्चित्प्रवर्तते कृतयापि तया सृष्ट्या किं तन्नाशेन वा फलं
लब्धं यावत्कृतं कार्यं तत्कृतं कृतमित्यतः लीलया चलमेवालं विहरस्व यथासुखं कस्यापि क्वापि संचारोल तद्धि लयनादिह
अतो विहारकालोयमलं सृष्ट्या महेश्वर यत्र क्वापि परस्त संचारः शयनं वा यथेच्छया न कस्मादपि लज्जा स्याद्विहरस्व सदाशिव
अत्र हि ऽमंडलान्येव भवंसानरणान्यपि अतो यथासुखं शंभो विहरस्व महेश्वर सुधाकरकराणां वा प्रवेशः क्वापि दृश्यते ना
पि सूर्यकराणां वा सर्वथा प्रलयादिह त्वया सह विहाराय न पश्यर्थी कृता पुरा विहारसमयः सोयं न संसत्त्रशरीरिणः नन
त्रापि पवनो भूधरा नांबुराशयः न वा नारायणो नेंद्रो न ब्रह्मा नापि मानवाः कैलासवासं देवाश्रीशैलवासः सदाशिव कस्यांवाव
सति स्तावत्त्वमेवासी ज्जनान्वेष अधुना यत्र कुत्रापि स्थातुं शक्यं तथा सति विहारविघ्ननाशोपि जात एवेति मन्महे इतित
द्वचनं श्रुत्वा शंकरो हृष्टमानसः गौरीविहारचतुरो बभूव भगवान्शिवः तयोर्विहारकालोपि याति नूत्नं पुरा तदा सन्नहा
तो पि कनापि स कालस्तन्मनोहरः गौरीविहाररससागरसेवनेन हृत्तः श्रमापि शिवयोः सततयोः श्रमेण स्वैरं बुराशिर भवन्त तए

रामः
२१४

वजाता सृष्टिश्च सर्वजगतां च यथाक्रमेण सिंधुः सत्वजरुधित्वमवापकोपि गंगात्वमापयमुनात्वमवापकोपि . वापीत्वमा
पसरयूत्वमवापकोपि क्षीरांबुधेत्वमपि कोपि सरत्वनर्मं ६० सत्वशोणप्रद्वत्वं नर्मदात्वमवापसः गोदावरीत्वं संप्राप कावे
रीत्वमवापसा संप्राप कृष्णावेणात्वं स्वेदपूरस्तयोस्तदा तेनैव स्वेदपूरेण ब्रह्मांडं जलपूरितं तेनवायुः समुत्पन्नः जातं
च गगनं ततः ओंगिरिं इश्च सर्वश्च महाविष्णुश्चतुर्मुखः विंध्यश्चाहिमवान्मेरुः मंदरो गंधमादनः कुलाचलाश्च नागाश्च
सर्पाश्च मणिभूषणाः निधयः शंखमुख्याश्च लोकास्स्वर्गादयस्तदा वनान्यपि विचित्राणि धान्यान्यपि विशेषतः तेनैव स्वे
दसंघेन वेदाश्च ग्रामाअपि विद्यास्समस्ताः संभूताः गंधर्वाः किंनराअपि ततएव समुल्लासस्वेदतेमानवाअपि मनवो
पिसमुत्पन्नाः पशुपक्षिमृगादयः ७० ज्ञानेमततसमुत्पन्नं जगदृष्ट्वा महेश्वरः विस्मयं परमं प्राप्य साविगौरीशिवप्रिया ततस्ता
माह गिरिजां गिरिजारमणः प्रभुः पश्य पश्य विलासायं कथं परिणतः प्रिये सष्टार्थीयं विलासस्ते विजनत्वान्लोकनात् जना
वलोकनेवृत्तसतावत्तातएवते अतः परं विलासार्थं यदिस्थलमपेक्षितं तदा कैलासनिलयमायाहि गिरिकन्यके तत्राद्यप्रभृत्येव
नेरम्ये सर्वपुष्पसमाकुले भृंगागनागानवीतेपरभृज्ञानसंकुले सुधाप्रवाहसंकीर्णे मंदमारुतसेविते पुष्पशय्यासमा
कीर्णे फलराजिविराजिते रत्नमंदिरसंकीर्णे रत्नसिंहासनाश्रिते रत्नपर्यंकसंकीर्णे रत्नमालाविराजिते इंदुवंदुकसेविते
पुष्पमालाविजृंभिते मणिदीपसमाकीर्णे शरच्चांकानिशाकरे ब्रह्मांडप्रलयेयस्यप्रलयो नप्रजायते सर्वतुंगणसंकीर्णे

सर्वदा तद्वनं मम तत्र यक्षास्सपारापि फलानि विविधान्यपि तेभ्यः पीयूषधाराश्च प्रस्रुवंति मुहुर्मुहुः सरिद्वरापि प्रवरा त
दुद्यानस्य शोभने महादेव महादेव महादेवेति वादिनी उत्फुल्लपुंडरीकाणां मालाभिस्सा विराजिता तत्तीरे संति बहवो मरालाः
स्वांगनायुताः ते सर्वदा वदंति शिव हर शंभो शिवेत्यपि मरालैर्नादितागानानि भ्रमाणि कमलानने तत्रगं तप्यमधुना दोलात
त्रास्ति कांचनी दोला सेवापि कर्त्तव्या तत्र तावन्मनोहरः कृष्णलोकास महादेवो भवानीकरसंपुटं गृहीत्वागमनं तत्र सस्मा
राम रघुपुंगवः ततः प्रविष्टो गिरिशो गिरिजाकरसंपुटं धृत्वा करेण त्वरयान्तद्युद्यानं मनोहरं रत्नप्रासादमारुह्य रत्नसिंहा
सने स्थितः शिवयानुष्यत्रयामायारेमे गणाविवर्जितः ततः परमदोलायां आरुह्य शिवया सह इंदुकंदुकैः तत्र लीला
भिश्च कारदिनयापनं तस्मिंल्लवदिने जाताः कोटिशः प्रलयाश्चापि सर्गाश्च तावन्त्येव न संख्या कापि दृश्यते एवमेव महादेवः
शिवया सह सर्वदा क्रीडां करोति क्रीडां च स्वकां क्रीडापि तस्य न विघ्नस्स महादेवस्तस्य क्रीडां कुतो भवत् न तस्य सुरथेलापि
तस्य ज्ञानघनस्य सः ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिंगलं ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपं वदंति तं ८९ स संज्ञानमनंतं च त
द्रूस्य परं विदुः ततो भीतः स वातो विभाति सूर्यो सुरेतिसः अग्निरिंद्रश्च भीतस्मान्मृत्युर्धावति पंचमः इयमानंदमीमांसा
त स्वरूपमगोचरं यस्य प्रासादलेशेन सर्वे नारायणादयः सुरान्नराश्च तं देवशरण्यां याभिशं करं संहारकाले संप्राप्ते ब्र
ज्ञनारायणादिकान् संहृत्य लीलां कुरुते यः स एव सदाशिवः यस्य प्रसादाद्दृशिवायहारोय स्य प्रसादाज्जननापहारः यस्य

रामः
२०५

प्रसादेन जरापहारः तमेव देवं शिवमाश्रयामः शिवस्तवं यश्चरते नवमनुजस्याच्छिवालयः तस्यैव देवस्य महिमावेदनामप्यगो
चरः सहस्रजिह्वोपि न यस्य तत्त्वं स्तोतुं समर्थश्चतुराननो वा नारायणो वा खलु मासहाय मानंदकंदं हृदि भावयामः यमाङ्कु
रीत्रापरमं वरेण्यं सर्गस्थितीनामपि हेतुभूतं तमेव देवानममिंदुखंडशोभासमालंकृतमाश्रयामः यच्छीलास्विदराशिः सुर
सरिश्चलाथीश कन्यायदंके यन्मौलौ चंद्ररेखा विलसति सततं यज्जटाजूटमाला तारापामिव हारो स्फुरति सिनवलसद्विल्व
मालाविलोलातसारोभोजभृंगोः भवतु मम मनस्यत्र संसारांधः लोकभाग्यसुधांशुराशिरहितास्त्येयतदाशंकरध्यानानंदवि
हीनहीनमनसः तदुर्भगास्सर्वदा कल्पांतेपि न मुक्तिरिस्यापि मितासंसारिणस्ते सदा सर्वेनारिविपापितत्कुलमपिस्यासुल्ल
सानाकुलं यस्यांतःकरणं महेश्वरपदांभोजार्चने सादरं तन्नामस्मरणेपि तत्करवकथावात्तौनुरक्तं सदा तेषां दुर्गतकल्मषं मुनि
जनाः सर्वेपि ते केवलं वंद्यं प्राहुरमंदपुण्यविभवं भावं भवाभ्यर्चकं १०० लोकस्यैव विजयी स एव सद्गुणारंभैकभूभीसुरास्सस्यादि
द्रक्लावतंसचरणांभोजार्चकालोप्रियः सस्यादुत्तमसंपदामपिनिधिः सस्यात्कराणामपि प्रायः सेव्यईतिप्रभूतविभवोभावो
नकिं दुर्लभः स्वप्नेपि यस्य शिवलिंगविलोकनेन ब्रास्वच्छाम विष्यति भवा चनेन जातपुण्यैः तसादपच्चजरजोमणिमंजरीवधन्यो
नमोरशिरसिस्फुरतीह धीर सत्वावापि शिवप्रसादविभवेयः शंकराराधनध्यानालंकृतचित्तवृत्तिरसद्भूधद्वासहक्सादरं तंमुक्ते
प्रवदंति पावनमितिप्राहुर्मुनींद्राः सुराः तं रत्नं जगतीतलस्य सततं वंदेमुहुः सादरं २ योमन्मारजनीमुखेषु गिरिजासंपद्ज्यबिल्वा

नंनं विनारेण स्वाहारं जहौ नृप

द्रिभिः नैवद्यादिसमर्पणेनचभुङ्क्ते नाद्भिः प्रणामैरपि संतुष्टस्तनृपास्तद्दुःखनिकरंमन्यसेरवामरस्तोरे लिंगमभंगविस्व
क्रमेल्लयराधयशंगंजजे तु ७ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यप्रेतेणाम्याभिनंदिच लिस्मशिवकथामेवंवदेत्याहविचक्षणा संसंतुष्टस्त
थासार्कंउषित्वाशिवमंदिरे कृत्वाजागरणंपश्चात्तुदयाचलमापसः स्वपिराज्ञीप्रगेशत्यास्नात्वाखाजले ततः परिधायदु
कूलानिभस्मरुद्राक्षभूषया शिवाचाररतापारसखीजनसमावृता विवेशमंदिरंशंभोः शिवाराधनतत्परा ८ रत्नकुंभस
मानीतैरेवनीरैर्मनोहरैः पंचामृतैश्चाभिषिच्यपूजयामासशंकरं ततःपरमंतुप्राप्यराज्ञीसास्वगृहंगता तत्रध्यानरतासा
पिमध्याह्नेशिवपूजने प्रजातमितिचिंतार्तापूजयामासचेतसा मानसंपूजनंकृत्वामहादेवस्यसादरं निनायकालंदुःखेन
राज्ञीदिनचतुष्टयं ततस्तामहादेवमुपचारैरनेकधा सात्वतुर्गुणितंस्वेनश्रीमहादेवपूजने ततःसायंरविर्दृष्ट्वाशिव
पूजोत्तरंनृप साराज्ञीतमुवाचाथविधृतभूतिविभूषया १४ राज्ञ्युवाच रवेगुरुर्मेजनकःत्वमेवासिशिवार्चकः शिवपूजापरि
त्यागेकागतिस्याद्वदाधुना १५ भानुरुवाच सत्काममहादेवपदांबुजार्चकोवासुरवंप्राप्तुमपिप्रवृत्तः संजीवनीचेन्नरपोस्तु
खेनस्वत्काकथंवावदजीवनंस्यात् शंकराराधनंसत्कानमृतोप्यधितिष्ठति शंकराराधनाभावेजीवनंमरणोपमं वरंमरणाम
न्वहंवरमघौघकोद्भ्राजनं वरंचविषभोजनंवरमपारणाहिंसनं वरंद्विजवधोपिवानवरमीशलिंगार्चनंव्यवायइतिमेमतिःकिमिति
तस्यवाजीवने १८ नमातृगमनेनवाभवतिताद्दृशंपातकंसुरादिमधुसेवनादपितथाविधंपातकं द्विजोत्तमवधेनवानचतथापिधेपा

राम:
२९६

तकं नयाहृष्टास्तु पशुपतिप्रियसमर्चनस्यागतः १९ अनायासेन सिध्यंति सर्वे धर्माः शिवार्चनात् तत्परिस्यागतः पापात् अनायासा
जितान्यपि २० शिवपूजनसामर्थ्यं न जानंति वै दुर्जनाः अत एव न कुर्वंतीत्थं चलिंगे शिवार्चने पापान्यपाराणि लयं प्रयांति शि
वार्चनेनैव शिवार्चकानां न तद्विनाशार्थमतिप्रयत्नः स्मृतेश्चलिंगे समहाघभंगः नकल्पकोट्यर्जितपातकेभ्यो बिभेति भावो भव
पूजकश्चेत् संसारदुःखानि हरस्वरूपं हरस्मृतं वाथ समर्चितो वा पापापहारी गिरिः पवित्रः खलु महादेवार्चनं तद्यतः संसारबुधि
बाडवोपि तद्दितिज्ञात्वा शिवाराधने कुर्वंत्यत्तमवृत्तयः शिवपदाब्जार्चनात्तद्वंत त्यागे पतितो भवेत् अनुदिनं तस्मात्स्यादविरा
मेत्रोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं तस्य संश्रवणात्सद्यो मुच्येत पापबंधनात् पुरा हिमगिरेरेकं श्रृंगे रुचिरे परं चचार वा
रूपा कापि सर्वेशामुनती सुतः तेन नाराधितं लिंगं अन्याराधितमेव वा नदृष्टमिति संतोषः दीपकांति विराजितं नबिल्वतरु
मलानि शिवलिंगान्वितान्यपि नाराधिताः शांकराश्च मतेः सर्वं समर्जितं सुरताचारनिरतः तदाचारादरैः सह रतिं चका
र दुष्टात्मा शिवपूजनवर्जितः अहोरात्रं सततं स्त्रीं विहाय तु न तिष्ठति तेनैव कश्चिद्दिवसे न दृष्टो बिल्वतरुर्महान् सच्छायतरुसं
छिन्नं स बिल्वतरुमाश्रितः तया सह स्थितः स्तत्र तरुण्या रजनीमुखे तदानीमागतः कश्चित् शांभवः शिवपूजकः तेन दुरात्मनेमा
लोक्य विस्मितो मौनमाश्रितः अयं प्रदोषकालोत्र तरुणीरतिलालसः बिल्वमूले समाश्रित्य सति घुसघकुलाजेक्षः दृष्ट्वापिमामयं
लज्जां न प्राप्तो विरतोपि वा सुरतानुरतोमया भयापि मदनातुरः मयाद्यद्दूरदृष्टेन दृष्टोयं जारिणीरतः अतः परं कृतं गतं बने बिल्व

पर्येमहान् तन्मूले लिंगमुत्तुंगं शांगं तिष्ठति शोभनं तिष्ठंतिबिल्वपत्राणि करप्राप्यानि कोटिशः इदं गंगाजलं रम्यं अभि
षेकार्हमुत्तमं गंगातीरे लिंगपूजा शांगप्रियतरा खलु गंगातीरतरुः सोयं गंगापतनशीतलः अतएवनतां तानि तत्पत्रा
ण्यपिसर्वथा एतैराराधितंलिंगं शांगोमंगलदो भवेत् अदृष्टंप्रतिबद्धं मे किमेवं रजनीमुखे प्रायः पाणकृतं सर्वं तेनलिंगा
र्चनोद्यमे कृतेपिप्रतिबंधोयं कथं वासमुपस्थितः ९ अयसां प्रतिबंधोपि भयानिवमुपस्थितः शिवपूजनलाभोयं सुलभः
किंभविष्यति भाग्यान्यभ्युदयोद्युक्तान्यपाराणिभवंतिचेत् भवत्येव नसंदेहो निष्प्रत्यूहं शिवार्चनं घोगिरंजन्मलिखितंका
लं घिगिदृमीदृशं अस्मिन्काले यतो नाहं कुंगलिंगसमर्चनं नरासंसारबंधोपि विछिन्नः स्यादसंशयं कृतादृशं भाग्यमभाग्य
योगसायं शिवाराधनसाधनेषु सत्स्वेवलिंगार्चनमद्यतावत् नजातमेतत्प्रतिबंधकेन अहोकथं वाप्रतिबंधनाशो नजायतेजा
तुकृतं नपुण्यं विनाद्य तेनास्य कुतोधुनास्यात्सायं शिवाराधनवृद्धिसिद्धिः येषां दिनपालिनिपातकानि पूतानि जन्मांतरसाधिता
नि तेषां नसायं शिवपूजनेच्छाजातापि सा स्यादसतिप्रवृद्धा असारसंसारविहाररक्ताः कुर्वंतिनारीकुचरिरयोगं तेषां नता
वद्धिशिवार्चनेच्छा तद्दुर्भगा एव यतः स्वभावैः ज्ञात्वापिसंसारविषं पिबंतिपुनःपुनर्जन्मजरादिरूपं नतद्विनाशाय सुधां पिबं
तिमहेशलिंगार्चनलक्षणां ता कथं निधानं सुलभं महेश पूजास्वरूपं निधिरं जनेन विनानरूपं खलु पापनाशः तन्नाशजनकेवल
मित्यवैमि पापराशिरधुनानुमितो यद्विश्वनाथजननप्रतिबंधात् किंविधेयमधुनाममसायं शांगलिंगमपिनेक्षितमेव य

राम:
२९७

दिलिंगविलोकनाद्भुतंस्यादिदमायुः स्वपामेवबातदामे सफलाजनिरस्युमासहायस्मरणादुर्लभमेवदेहिनांतु किंदेहेनकि
मुत्तमेश्चनयने:फुल्लारविंदप्रभैर्वैकिंहस्तैरपिपद्मपत्रसदृशैः किंजिह्वयावातया येनेशोननतानचैरपिमुकुंदेश्रोपिनाशप्रियतोवि
ल्वेस्संस्तुतएवयोगिरिसुताकांताह्वतोतांतकः भक्त्यायोनकृतांतकांतकहृतध्यानाधिरूढाहृदंतेतावसुरवाधमेविद्धरधःपा
तायतज्जीवनं तद्दृष्ट्वायमकिंकरास्फुटतरंहृत्वापहासानयनेयः किंयममंदिरायद्रुतमित्यक्त्वेवेदस्येवन यमदूतरिपुःपरेनरा
येगिरिशानर्चकरवतनयंति यममंदिरमाशुशूलघातैःनिहतंवृश्चिककोटिकूटलग्नं यमकिंकरघोरघोरघातेवरांगं वदिशेतावदेशे
वमत्स्यजालं पततीवकिमद्भुतंनरायंविफलंजीवनमेवतादृशंहि वनेवनेनापिनकालुलोचनंबिल्वीदलैर्वाकुसुमैनवैर्वा किम
र्चयंतीतिभटावदंतोहसंतिकालस्यविशेषकाले जलंप्रक्षिपंतोपिविल्वीदलंवाप्रसन्नंभवंवाफलंवामहेशो तरंसेवसंसारपा
पाहिननंप्रबंद्धांबुराशिंस्मरंतोपिकाशीं ९० अपारोरुपापाटवीपावकानांशिवाराधनानांफलंतावदेकं नकिंत्वद्भुतापार
दुःखप्रपाशाद्यपारापिरम्यापिसौख्यानिनूनं किंयागैरतितुच्छभोगफलदैःस्वर्गोपिकिंवाछितःनुच्छत्वनिराकृतःशिवरतेःस्व
र्गस्ततेपांफलं सायंत्र्यंगसमर्चनेनसकलाभीष्टार्थसिद्धिर्यतोमोक्षोयामलकायतेकरतलेकालोपिकिंकायते ९१ इ
तिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येनृतीयांशेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादोनामत्रिंशोध्यायः ३० याज्ञवल्क्यः
इतिस्थिरमतिःसापिशांकरःशांकरार्चने कथंवाविघ्नितंनस्यादितिचिंताकुलाभवत् ततःसुरसरित्तीरभरुहाम्यरितोमुहुः प

इयन्त्यपि न संप्राप वने बिल्वतरुं परं तद्बिल्वमूलविभ्रलसल्लिंगमंगलदायकं दृष्ट्वा हृष्टोपि कुपितः तं विलोक्यातिविस्मितः २
ततः परं चारुशोपि रमणीभोगसाधनं चंदनादिकमादाय पश्चात्समुपस्थितं किं विलंबः कृतश्चेति कुपिता चटुलानना नाथु
नाथ्यागता सापि त्वमनुवारं समाहरात् कर्चंदनं कवामालंकदर्पादि कर्दमः कस्तूरिकाक्षतरम्याः कवाकुंकुमकेसरः ६ कुत्रास्त्यग
रुसारोपि क्षीरं वा घृतसंभृतं फलानि कुत्र पक्वानि कुत्र वा दीपमालिका पाना हेमधुना कुत्र शीतलं विमलं जलं वितानं पुष्प
शय्या वा तांबूलान्यपि कुत्र वा कवाक्षेमरहारादि तद्द्वितीयाभरणानवं क्व दुकूलानि रम्याणि कांतानि विमलान्यपि ९ इति तद्वचनं
श्रुत्वा स्वामिन्सर्वमिहाहृतं गतागताभ्यां कालोपि कश्चिदद्य विलंबितः अपराधोपि सोढव्य इत्येवाचातिविह्वलः सामग्री
मागता पश्य सर्वामपि मनोहरां ततः सर्वं समादाय बिल्वमूले मनोहरे स्थापयामास साचेटी भोगसाधनमुत्तमं ततस्तद्रम रामः
णीं दृष्ट्वा विलंबः किमभूदिति भर्त्सयामास सा भीता हृष्ट्वापरुषभाषिणी ततः परं समुत्थाय त्वावेगेन वरानना किमियं भो
गसामग्री समानीता वने धुना दीपमालास्त्वनया दर्शयेत्याह सत्वरं रमणीतरुणं दृष्ट्वा विवर्णं प्राह सत्वरं ततस्तयापि परितः
दीपमालाः प्रकल्पिताः तद्दीपकांत्याकांतानि वस्तूनि सकलान्यपि ततस्तानि विलोक्यापि स्वस्थानीत्यतिकोपतः आसीत्तज्ज २८
लमादाय लिंगे क्षिप्तं तया रूपो पश्चाच्चंदनमादाय दिव्यगंधसमन्वितं चंदनं च विनिक्षिप्तं लिंगे तुंगमनोहरे पुष्पाण्यपि विचित्रा
णि पारिजातादिकान्यपि तयाक्षिप्तानि तल्लिंगे दुकूलान्यपि सत्वरं पश्चाद्दत्तानि सर्वाणि स्यक्तानि विविधान्यपि लिंगमूले मनो

शानि मधुराणि विशेषतः ततः पपात सा कोपात्तस्मिन् लिंगाग्रे तदा ततः पंचाननोपि तं त्रिलोक्याति विस्मितः तत्सर्वं शांभवो
दृष्ट्वा दूरादेव पुनः पुनः विस्मयं परमं प्रापमानयन्ने वतामपि २० शंकरः धन्योयं कृतकृत्येयं सर्वलक्षणसंयुता पूजां चकार लिं
गे स्मिन् बिल्वमले मनोहरे जन्मांतरकृतं किं वा तया पुण्यं शानि मुख विविधैः साधनैरेवं चकार शिवपूजनं अमरी किमियं किं वा
कापि गंधर्वकन्यका केन पुण्यप्रभावेण शरीरं प्राप्तमीदृशं लोकानां शिक्षणायात्र शरीरं धृतमीदृशं एवं पूजा महेशस्य कर्तव्यो
ति निशानमुखे २४ दिव्यः कुंकुमकेसरादि सहितः पाटीरसारः परः कर्पूरागरुसंयुता मृगमद व्याप्तोपि सन् शिवे माल्यान्यमिता
नि तानि विमला सा पुष्पशय्या तया शर्करा याद्य निवेद्य चंदनयुता साकल्पिता शंकरे कर्पूरसारपरिकल्पित दीपमाला सेयं शिवाराम
न लिंगविशेषकांता युक्ता महाघवनपावकता मवाप धन्ये ममाद्यनयने शिववीक्षणेन अकल्पितः कोयमिहाद्य लाभो भूतः शिवारा
धनदर्शनेन एवं किमभ्यर्चितं शंगलिंगं दृष्टं मया पूर्वमिवं कदावा एतादृशं लिंगमनुत्तमं च रभ्यर्चितं पूर्वमवेक्ष दापि नदा कथं वाजनि
रीदृशी स्यादेतान दृष्टं खलु पूर्वमेव पुण्येन केनापि मयाद्य दृष्टं लिंगं समभ्यर्चितमादरेण एतादृशं पुण्यमयत्न लब्धं धर्मार्थ कामादि
कसाधनं मे भूतोपि सेयं शिवरात्रि रद्य सोमापि पुण्यः खलु वासरोद्य आद्रो न्विला सोयमघापहारं करिष्यती स्नत्रनसंशयो मे २०
मया तु बिल्वोदरु मात्रमद्य प्रदेयमिसेव समागतं च अकल्पितः सोयमिहाद्य लाभः शैलासजा वल्लभ दर्शनेन पुष्पादिकाभ्यर्चित
लिंगमद्य दृष्टं ततो न ष्टमिहाति कष्टं महेश्वरानुग्रह एव वृत्तः सायं शिवाराधनदर्शनेन धन्याः क्वचित् संति शिवार्चकास्ते हेयाः क

ध्वंवासुकृतैर्विनापि अस्यादृशीशुद्धिरिहाभवन्मे तद्बुद्धिजं पापमिहाद्य नष्टं शैवस्वरूपाणि अतिपावनानि दृष्टानि पुण्यैरमितैः कृ
दार्जितं अशेषपापौघविनाशनाय भवेति तावत्सुकृतैरपारैः अलं मतं चेक्षणेन पुण्यैरपि यागादिभिरप्यपारैर्न शिवः खलु
नारमेकदा नावदर्जिह्वे प्रणतोऽस्मि तुभ्यमद्य अपराधसहस्रकोटिकृतः प्रलयं याति कदाचिदादरेण शिवसन्निधानमात्रतो
नावदर्जिह्वे शिवमर्चनं नमोऽस्मि पूजाद्रव्यसमर्चनाय न धनं शक्तिश्च नातः परं तद्द्रव्यार्जनसाधनं च न मितं यद्बौद्धिकं तन्मया त्वत्ता
वत्समुपार्जितासि रसने पुण्यैरगण्यैरतः शंभो शंकर चंद्रशेखर महादेवेति वा संवद मामासं वद संवद शुरसने माहात्म्यमाद
नवाप्नेशे नापि शिवान्यनाम सततं शंभो शिवेत्यादरात् त्वं तावदृश्यादर्शयतीति सिता तुभ्यं मया दीयते क्षीराज्यसमन्वितं शिव
कथापीयूषतृप्तायसि गौरीरमणनामसुधां विहाय वांछापि ते खलु न सारस्य न रसस्ते कस्मादृशो भवतीय न तवान्यवांछास्या
दिसतः परमुमारमणं वद + भव + शु पुण्यैरपारैर्बहुजन्मसिद्धैर्योगैश्च योगैरपि साधितात्वं अतो महादेव शिवेति नामपीयूषमे
वादरतः पिबाशु तिक्तासदासामरसावसिका ततो विरक्ता त्वमिहानुरक्ता महेश्वरापारसुधास्वरूपा नामावली केवलसेनुवेलं
विलोकयेरं नयनारविंदमंदारकुंदार्चितलिंगमद्य इदं कदाचासुलभं तवभ्यादिहाधुना पुण्यवशेन लब्धं यथाधनेनैव जहाति
दीनः तथा सपश्यादुमहेशलिंगं एतादृशस्यात्कथमुत्सवस्यात्कालांतरे तन्न विलोकयेरं नभ्रालब्धकुमारवीक्षणरताः कार्यांतरा
संगताः तद्वत्वं शिवलिंगमर्चितमिदं पश्याधुना सादरं स्वप्नेऽथ स्मृतशंग लिंगरचितापूजायतो दुर्लभा पश्यदं पुनरादरे पुनरिदं

पञ्चप्रपञ्चयाद्दशात् त्वं तावन्ममपुण्यसाधनमतः त्वत्पुण्यकैरार्जितं मेनेत्र्यागविलोकनेनतदिदं सर्वोत्तमनादुर्लभं आसंस्तेनम
यदमुच्यतइतिहन्येवेत्वयासर्वथामामाप्तं तवसर्वथात्पिनयनेजानीहिजिह्वेत्तथा धन्यास्ततरवोपिरंगविलसल्लिंगांगपारोपित।
तस्सेवानिरताःपुनःपुनरतिच्छायातिदानेरलं छत्रंतीतिनचित्रमत्रसुकृतंकिंकिंकृतंतैरपिस्नातुंरावममतःपरंनसहस्रातसंनिधा
नास्सदा धन्यास्ततरवःसपल्लवकुलेरभ्यर्च्ययेसेवतेरांगलिंगमयत्नलब्धविभवास्तपोऽपूर्वैरपि पक्वैरप्यमलैःफलैःरनिल
तस्तावस्वतःप्रच्युतैःएतन्माग्यगुणानुवर्णनमपिप्रायास्मपुण्याब्धिभिः तरुरप्युरगांगलिंगभागे स्थिरएवातितरांकरोतिसे
वां अयमत्रमहानुभावएवस्वभिमानोममतान्निधानमेव ४८ इयमप्यधुनाप्रदोषकाले शिवमभ्यर्च्यसरूपणामुक्ता। स
कृदथविलोकिताशुभानांनिधिमेवमथतात्रहास्पतीह इयमालोकितायन्यापुण्यैरेवमुहुर्मुहुः शिवपूजनसंतुष्टाकथमेवं
मनोरमा ५० अयंप्रदोषसमयःकथंज्ञातस्त्वयाधुना कथमभ्यर्चितेलिंगंरागंसायंशिवाश्रितं कल्याणरूपःकरुणानिधा
ननिधानरूपःगिरिजासहायः तुष्टोधुनालिंगसमर्चनेननसायंनसंदेहविपर्ययोमे किमथकंलिंगेयदिपततिपत्रंकरगतंनवंवा
शुष्कंवाज्ञाठितमपिलिंगे तदृषिरूं अथतावद्दूरेसद्रूदपिकरोतीतिविदितंप्रसन्नाद्यै लिंगंपुनरिहकिमभ्यर्चितमिति अहोमहारव
मुमासहायंदृष्ट्वासमुद्रंनसेवदेवदः नेदवदृष्टेदृशपितत्स्वरूपंविज्ञातमेवेतिमतिर्ममाभूत् इत्युक्त्वासमहाशैवःमहापूजासमन्विते
लिंगंदृष्ट्वाप्रहर्षणाप्रणतोपिमुहुर्मुहुः ततःपरंसमुत्थायकोमलैर्बिल्वपल्लवैः पूजयामासगिरिशंपंचाक्षरपुरस्सरं ततस्ततोम

होदेवप्रणतोपिमुहुर्मुहुः विमानेप्रेषयामासगणेर्भृंगीश्वरादिभिः दृष्ट्वातेषांसमारंभंमार्गेनारायणादयः तैःसहैवतदा
सर्वेतत्रतावत्समागताः तद्दृष्ट्वालिंगमुत्कृष्टंपूजितंप्रणताःसुराः विस्मयंपरमंप्रापुःगणानूचुस्ततःपरं ५९ देवाऊचुः
भोहोगणानमःसर्वेयूयंशंकरपूजकाः अतीतानागतज्ञानसंपन्नाःशिवपूजया केनेदमर्चितंलिंगंतुंगेबिल्वसमाश्रितं
तस्यपुण्यप्रभावस्यनावधिर्दृश्यतेपरः सयंप्रदोषसमयःकामधेनुरिवागतः एतत्पूजकभाग्यानिक्षीराकाराणिदास्यति
कथंवामहतीपूजाकृतापुण्यप्रवर्धनी एतत्पूजावीक्षणेनाप्यानंदोवर्धतेमुहुः पाटीरादिरसानुलिप्तमधुनाकस्तूरिकाकर्दमैः
कर्पूरागरुसारसारसुरसैःवन्यैःसुगंधेर्युतं लिंगंमंगलदायकंखलुवनेदृष्टंप्रहृष्टंमुहुः कस्तेनार्चयितुंप्रवृत्तमधुनापुण्यैर
पारैःखलु ६० पाटीरगंधेनकिलाधुनेदंवनंसगंधंभ्रमरावृतंच एतादृशंचंदनमद्यदत्तंकेनात्रलिंगेरजनीमुखेस्मिन् यो
लिंगेरजनीमुखेतिसुभगोदद्यात्मुदाचंदनंकस्तूरिसहितंसयातिसदनेगंधप्रसन्नेमुदा यानेरत्नसमेतमेसससहंसाहा
भाग्येर्युतःशोभनंतसुपथावधिर्खनेतिविदितंमौलैरपारैरपि पुण्योद्भयोयंकथमद्यदत्तोलिंगेमहापातकनाशकोस्मिं ना
नाविधापारनवप्रसूनैःअभ्यर्चितंलिंगमिदंमनोहं अस्मिन्ननमूगमदेपूरोद्गतितिविषादकोटिकूटानां समुद्भयमपहर्तुमे
वमर्चुःगिरिवरराजतिवेषकन्यकायाः ६१ यत्रक्वापिसमर्चितंयदिमहालिंगंतदासर्वदासर्वाघक्षयएवलिंगमधुनालिंगं
सम्मेलयदि पुष्पाद्यैरपिपूजितंयदितदासांपूजनैर्वाफलैरणुभिधिसमर्पणायपतनेलिंगाश्रितःशंकरः पुण्यान्यप्यमिता

रामः
३००

नितावदधुना तत्र स्फ लायोन्मुखान्येवेति प्रमितिः किलाभवदियंपुण्यैरपारैः खलु धन्यंधन्यमिदंशरीरमधुनाधन्येमचेन
त्रीबुजेलिंगेदृष्टमभूतपूर्वमसदृतबिल्वादिभिः पूजितं इतिस्ववचः श्रुत्वाभृंगीमंगलंवचः उवाचपरमंश्रीमानी
नेदवान्शिवपूजकान् भृंगुवाच तदिदंकौतुकंदृष्टंमहादेवविचेष्टितं सन्नाकरः स्वभावेननाम्नापिखलुशंकरः दीनबं
धुरितिज्ञातः कृपासागरोहरः एतदानयनायाद्यप्रेषयामासमांशिवः इयंतुजारिणीसोपि जारजोरतितत्परः चकार
वासमत्रापिविजनेसवनेवने आनीतंस्वोपभोगार्थंचंदनादिकमुत्तमं एतदानयनेकोपिविलंबःसमभूत्खलु ७५ एतस्या
स्त्वाहूलंबनेरोषःखलुमहानभूत तेनरोषेणसादुष्टाभर्त्सयामासतंपतिं ततःपरंदीपमालातदानीतावलोकनं कर्तुंवि
रचितारस्यास्थलकर्पूरबिल्वना ततःसर्वंविलोक्यैवंचंदनादिकमुत्तमं सुरत्नकलशानीतंजलमप्यतिशीतलं तल्लिंगे
पातयामासदुग्धमासीत्ततःपरं दध्याज्यमधुमिश्रंचशर्करापातितातत्तः पातितंचकुलंपश्चात्चंदनंचमनोहरं कर्पूरे
णान्वितरम्यंतथामृगमदान्वितं पातितान्यपिपुष्पाणिदिव्यानिविविधान्यपि दुकूलानिमनोज्ञानिसुरत्नाभरणान्य
पि पुष्पशय्यापिदत्तेयंशिवलिंगस्यमस्तके दिव्यान्यन्नानिदत्तानिलिंगमूलेतयाततः रोषेणपतितासेयंप्रपातेववि
भातिसा भक्त्यानलिंगमनयापूजितंरजिनीमुखे महेश्वरकृपासिंधुस्तुष्टोनेनार्पितेनच चंदनादिसमर्पणेनलिंगेतुंगे
मनोहरे पवित्रायदिभस्माद्यैःभक्त्यालिंगसमर्चनं करोतिबिल्वपत्राद्यैःस्वदेशस्थपदस्पदः शिवाभिमानेस्मरलुमकेमेव

लिंगं तु तुंगमनामर्दं वा तन्नामर्दं वा शिवलिंगमात्रं गृह्णाति रत्नं स शिवो जलं वा कमलान्यमलानि बिल्वं मालां नव दूर्वांकु
रसं कुलं महेशः शिवलिंगनिवेदनेन गृह्णात्यमिताघौघलिंगारत्यापत्रं शंभुः भक्त्या विनापि किरु दत्तं न नंप्रसन्नि बिल्वीदला
निसंकुलदारतो गृहीत्वा भुक्तिं ददाति सुबहूनि सुखानि दत्वा लिंगार्चकाय गिरिशः शिवलिंगसंगः रोषेण दोषवशगेन विमो
हितेन लिंगे निपातितमनर्घ्यमघापहारि गृह्णाति तावदुद्दलं मुखेमनु लिंगे शंगस्यतावदिति ममतिरित्स्वयेवेमि. लिंगाराधनसा
धनानि विविधान्यानीय भक्त्या मुदा यो लिंगार्चनतत्परः शिवरतस्तस्मै महेशः स्वयं दातुं वाञ्छति वाञ्छितार्थमसकृत्तन्नोदयम
स्यास्मृतः तत्सर्वं खलु दुर्लभं चलमते विश्वेश्वरानुग्रहात् ९० फलमपि सजलं वा शंकरो भक्तियुक्तैर्निहितममललिं
गं वंद्यबिल्वीदलं वा गिरिवरसुतयायं साकमेव प्रभुर्गृह्णात्यपि पुलरपि मूर्ध्नि तद्विधत्ते महेशः ९१ स्नेहं करोति गिरिशो निज
पादपद्मपजारतेति विरतविषयेषु बाले हृदुविवास्यवस्तुअपमुखतुल्यमेव लंतावदाभुमनुते त्वसुखं सुखानि भजनीयोय
रिमुदा तरां मृकंजयः परं भजनीयस्तत्समानो दयालुर्न भूतो न भूतः आनंदयत्यसकृदादरतः पितेवा दत्वा सुखानि विविधानि
विपद्विनाशं कृत्वा विमुक्तिमपि तां च ददाति भक्त्या संपूजितः सकृदुमारमणोऽत्र लिंगे तस्मादयं नास्ति लोके पुनर्लभक्त्यातात व
द्विल्वदायायविमुक्तिं दत्वापरस्य सादरेणानुरक्तेः लिंगार्चयो लिंगपूजांप्रियोयं ९५ लिंगे संनिहितो यथा स गिरिशस्तद्वन्न कुत्राप्यतो
लिंगाराधनमेव साधनमिदं साक्षाद्विधानं परं तत्तावद्भुवि नाति काम्यमसकृन्मुक्तिं प्रयच्छत्यतः तस्मादप्यधिकं किमस्ति भुवने तत्रैव

जानीमहे लिंगादेवसमस्तमेतदधुनाजातंजगन्मंडलंयेनाखंडलकोटयोपिजनिताः भूर्वैविधानोगणाः किंनारायणकोटयो
नजनितास्तस्मात्तदस्तत्वमंशौगलिंगमुमासहायनिलयंमन्येतदभ्यर्च्यते सएतदेकंशिवलिंगरूपेनिधानमीशाननिधान
दाने समर्थमेवेतिमतिर्ममासीदतोपिलिंगार्चनेनमिष्टहेतुः शांगलिंगमनुस्मरन्शिवशिवसंभुर्जरन्संचरन्काशीनाथपु
रे विभूतिकवचारुद्राक्षभूषाश्रयः श्रीवीरेश्वरमर्चयन्अभिनवैर्बिल्वादलैःकोमलैः इंद्रस्यापिचकारनैवगणनांहारःप्र
वीरःखलु हारापामतिदुर्लभेनभुवनेहृष्टेप्ययंदेहारस्त्वसतिदुर्लभेतरस्तिरत्किं दुर्लभेवाभवेत् रुद्धोयनविशेषतःसु
रमपि तस्यापिकिंदुर्लभः कावस्तस्यनकाचखंडविषयेवांछापितुच्छाकथं १० हारतेसुरभूरुहःसुरमणिस्तत्कामधेनुःपु
रास्तस्मादप्यधिकंनवस्तुविषयेदृष्टंश्रुतंवासुराः तस्माप्याशुमहेशपूजनरतःप्राप्नोतिसाक्षात्छिवंसंप्राप्याशुसुखंबुधानपि
ततोहारःसलोकोत्तरं इत्युक्तेतद्वचःश्रुत्वातेसर्वेत्रिदशास्तदा विस्मयंपरमंचक्रुःदृष्ट्वातांपतितामपि पश्चाद्गौरीसभागतम
भूतिपूतांचकारतां ततस्तामाहसुभगेधन्यासिवरवर्णिनी २ एहिरत्नविमानंतेसमनीतमिहाधुना प्रेषितंगिरिशेनेदंवि
चित्रंमतिसुंदरं इत्युक्तेतद्वचस्तावत्तयानश्रुतमेरवा गाढनिद्रासमाक्रांतापश्यंती स्वप्नमुत्तमं स्वप्नेददर्शसालिंगमुत्तुंग
गिरिसन्निभं दृष्ट्वातत्सजनोद्युक्तासाताबहिर्व्यसाधनैः पंचामृतप्रवाहाद्यैःअभिषिच्यमहेश्वरं पूजयामासबिल्वाद्यैःपल्ल
वैरतिकोमलैः पुष्पाद्यैरपरैश्चपाटीरैरसकर्दमैः दिव्याभरणैर्दिव्यैः दुकूलैरपिभक्तितः धूपरासिसमुत्सन्नभ्रमराजिभिरत्र.

मैः शोपमालासमहैश्वनैवेद्यगिरिभिर्मुदुः चंद्रमंडलसंकाशैर्वितानैरर्पिकोटिशः रत्नकुंभैरपारैश्च ध्वजैरप्युरुचामरैः गा
थैर्गानैश्च विविधैः पूजयंती सदाशिवं ददर्श शांभवस्वंप्नं शिवार्चनसमुद्यतं स्वप्नेतामाह भगवन्कुतोयसमुपागतं गत
वंतेकुवाविद्वन्निहसंवसस्संवस समर्चयमहादेवं साधनैर्विविधैरपि अपक्षितं चेद्दयंतेमयाधनमनुत्तमं उत्तमासि सभाग्या
सि शांभवासिद्विजोत्तम १ शांभवायधनंदेयं मयातावदुपार्जितं दानपात्रमयाहृष्टं अद्यैवसुकृतैरिह त्वत्तुल्यं दानपात्रंच
नहृष्टंभुवनत्रये हारामनोहराः संति केयूराद्यानि संतिमे दिव्यान्याभरणान्यवरत्नानिविविधान्यपि गोधनानिविचित्राणिसंति
मेरत्नमंदिरे तिष्ठसेकं गृहाणत्वं कृत्वाथोस्मियतेधुना किंचापरंशंकुरुमेशैवमंत्रस्यैकवक्तं विचित्राः संतुमंत्रास्तेषांकृस्नेन
मसुने शिवपंचाक्षरेणैवपूजनीयः सदाशिवः सत्वरोचेत्तमह्यंदेयः पुण्यदिने शुभे सर्वपापहरत्वेन श्रुतः पंचाक्षरो मया अ रामः
नस्तमेवमेदेहि सर्वपापविनाशकं २० मंत्रराजतयाज्ञातः शिवपंचाक्षरः परः तन्मेवोपदिशाद्याशुपुण्यकालोयमद्भुतः पंचा
क्षरोपिद्विविधः संहितोपनिषकृतः तत्रयोरोचतेमंत्रं सदेयस्त्वावदादरात् इतितद्वचनंश्रुत्वासोपिशांभवपुंगवः तामुवाच
विरक्तोसौसर्वसाधननिस्पृहः शांभवउवाच किंधनेनंभ्रैरभैः किंमतेमेविभावो: नरत्नमंदिरे यापिकृत्यमस्तिममाधु
ना नचित्रवसनैः कृत्यं नवागोमंडलैरपि किंचभूमंडलेक्वापिनेमभवतिसर्वथा नस्वर्गलोकवांछामेसत्यलोकोनवांछितः ३० र
वैकुंठलोकसंछापिनास्तिसर्वात्मनामम सर्वेतेप्रलयंयांतिमहाप्रलयवन्हिना उडुंबरफलोपुन्नमशकाइवभांतिमे नतन्म

शाकवांछास्ति लोके कस्यापि सुव्रते पठितो दुर्वरफले स्वर्गे वा तुल्यधीर्मम दुर्भगाः खलु वांछंति स्वर्गवासं तथासति तत्रा
पि वांछास्ति सत्र वांछा तव धनेन कथं यद्यस्ति धनमुल्लुंठनदातरधुना धनैः पूजयस्व महादेवं विलंबं मा कुरु प्रिये २० पद्मप
त्रस्थजलोपमं मनो जीवनं च चलमेव तच्चिरं नाधितिष्ठति ततस्त्वमीश्वरं पूजयस्व शिवलिंगमस्तके यदेव धनमुल्लुंठनस्त
वै लिंगमस्तके प्रयच्छ त्वं च विषये तुच्छा सा खलु सर्वथा प्रार्थनीयो महादेवः पुनः पुनरुमापते विषयेच्छाविनिर्मुक्तं कुरु मा
मिति सादरं विषयास्ते विषप्रायाः सर्वे साम्यास्वभावतः विषयेच्छालुरकानां सुखं स्वप्नेपि दुर्लभं विहाय विषये वांछां कुरु
शंकरपूजने शिवपूजनसामग्री संपन्ना खलु तस्य दुर्लभं मानुषं देहं आसाद्य शिवपूजनं यदि न क्रियते मोहात्तदा जन्मनि
रर्थकं भारभूतं शरीरस्य दानीशार्चनसाधनं शरीरस्य समेतावत्सतां शंकरपूजनं अभाग्यैर्यौवनोन्मत्तैः सर्वदा मदनातुरैः
नाराध्यते महादेवं स याति नरके ध्रुवं तरुणीरमणीं दृष्ट्वा सहसंति वदंति च न वदंति महादेवं पाहि पाहीति सर्वथा बाले माम
हि मां हि मामहीति वदंति ते उन्मत्तास्ते शिवं तावन्न वदंति कदाचन अमूल्यानि विचित्राणि दुकूलानि प्रिये त्वया ग्राह्यावी
ति वदंत्यज्ञा शंकरानर्थितान्यपि दिव्यं मृगमदोपेतं चंदनं दातुमिच्छति वधूस्थानमहत्वाय लिंगे दातुं स वांछति हारानुदारान्नादा
यमुवतीस्तनमंडले ददाति न महालिंगे हारं दातुं स वांछति रत्नताटंकमानीय वनितायै प्रयच्छति नश्वरे लिंगे दातुं वा स्य
वांछा प्रजायते दिव्यगंधफलीमालां मृदो बालालागलेपनं प्रयच्छति महालिंगे तां न दातुं स वांछति अभाग्यास्ते समुत्पन्नाः

वैभवारतांगताः नहारत्वमनुप्राप्यकुर्वंतिशिवपूजनं शिवंवांछतियोनित्यंसत्वंशिवपूजनं करोतितावदन्यस्तुनकरोति
शिवार्चनं तस्माच्छिवंजन्मनिजन्मनीतिमन्येनयस्यास्तिशिवार्चनेच्छा शिवार्चनेच्छाशिवहेतुभूतासातावदस्यत्तमगाक्षि
तास्यात् कल्पांतेपिजहातियोनमलसाविश्वेशलिंगार्चनेवांछां तस्यहरेणपुंभिर्जगदिदंपूतंभवत्यन्वहं तेनवंदेमुहुरादरेणाविर
तंसंसारवार्त्तारसिकसारातिसमर्चितांघ्रिकमलध्यानादरंसंततं संतःशंकरपुंगवाइतिमयाज्ञातास्तदाराधनाहीशाःपूजितए
वतस्यसुकृतांभोधेपरांभोरुहं हृद्देवपल्लवप्रयाय्यधकुर्वतस्मैनमस्तत्परं मन्येशंभवपुंगवादपिपरांकिंभूतलेतिष्ठति शिवंव
इतियःसदाशिवमनस्मरत्यन्वहं शिवार्चनरतःसदाशिवशिवेतिवाचावदन् पुनातिभुवनत्रयंसशिवएवनकेवलंनरंपरम
लिंगमित्यपिवदंतिधन्योत्तमाः १५२ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्य
जनकसंवादोनामैकत्रिंशोध्यायः ३१ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्यः इतितद्वचनंश्रुत्वावारणस्यापिभा
मिनी तत्रप्राप्यातिवनिताप्राहभक्तिपुरःसरं १ वारणांगनोवाच यदुक्तमधुनाविद्वंस्तत्सत्यंनात्रसंशयः विषयेषुनवांछा
मतावदघंप्रजायते २ शिवपूजनमात्रेणतावदघंप्रजायते विषयेविपरूपेधीनजाताद्यविशेषतः शिवएवसदाकिलार्चनीयः
शिवदानप्रवणामहेश्वरेमे मतिरद्यकथंविदेवमेतःकरणांतत्रसमर्पितमयापि येनांतःकरणेनशंकरपदध्यानंक्षणंवामुकुः
जातंतत्सकलार्थदाननिपुणंमन्येतरत्साधुना दत्तंशंकरपादपंकजरजःपुंजेतरत्यार्चितंतेनक्रीडतितावतापिजननंतावत्कृतार्थं

मम शृंगारदर्शने शृंगारकथासुधायां शैलेंद्रसंगे पि शिवालयेपि इच्छा प्रवृत्ता कथमद्य सेयं स्थिरा भविष्यति धुनावेदर्दं ६ शौनक
र उवाच धन्यासि ननं सुभगे तवाद्य यतां मतिः शंकरलिंगपूजां कर्तुं प्रवृत्ता किमिति विभाग्यं ततो धुना तां कुरु सावधानं पुरा
कश्चिद् भूद्राजा हिमवद्गिरिमंडले स सर्वभाग्यसंपन्नः पुत्रपौत्रसमन्वितः तस्य कन्या भवद्धन्या कमलामललोचना सा
तावद्बाल्यमारभ्य शिवार्चनपरायणा। शिवगानरता नित्यं शिवव्रतपरायणा श्रुत्वा शिवकथामेव न कारद्दिनयापनं सा
हिमालयकूटस्थं दृष्ट्वा शिवमंदिरं प्रासादवरमारुह्य वीणावादनतत्परा शिवालयस्थलभृंगात्कश्चिद्वायुरुपागतः तेन वा
तेन संबंधः सुगंधोप्यागतस्ततः तेन गंधेन हृष्टापि सुगंधानि प्रतीक्ष्यं ततः परं पुष्पमालाप्येका तावदुपागता तां मालि
कां विलोक्य शुभ्रमद्भ्रमरसंयुतां विस्मयं परमं प्राप केयं कस्मादुपागता भूमंडलेन दृष्टानि पुष्पाण्येतादृशानि तु एतच्च
सूननामापि ज्ञायते न नरैः खलु सुरमंदारपुष्पाणां किमियं मालिकाथवा लोकांतरस्थमंदारपुष्पमाला किमीदृशी गंध
वैर्नरो समुत्पन्नपुष्पमाला किमीदृशी यद्वा किंनरलोकस्य पुष्पमाला भविष्यति नागलोकसमुत्पन्नमंदारकुसुमोद्भवा मा
लिकेयमुतान्येति चिंताव्याकुलमानसा ततो विमानमारुह्य सा ययौ शिवमंदिरं सा तत्र मंदिरं दृष्ट्वा शंकरस्याति विस्मिता र
त्नगोपुरसंकीर्णं रत्नभित्तिविराजितं रत्नप्राकारसंयुक्तं रत्नद्वारविजृंभितं तत्र लिंगं ददर्शाथ मणिमंडलमंडितं दीपकां
तिसमाक्रांतरत्नमालाविराजितं हारतोरणसंयुक्तं दिव्यपुष्पसमर्चितं हारकोटिसमाक्रांतं स्तुतं वैदेरनेकधा ददर्श कन्यका

श्रि -२

तत्रनाट्यगानविशारदां सौंदर्यनिधिरूपांतांप्राहबालांमनोरमां कासिकन्येविशालाक्षिसंप्राप्तनिवयौवने कः पितातव
माताचकाभर्त्तातिवर्ततिष्ठति गानविद्यासमस्यस्ताकुतोवातेगुरुश्चकः इतिपृष्टामुदाप्राहसातांगंधर्वकन्यका गंधर्वकन्यको
वाच गंधर्वनगराधीशः पितामममहाशोभनः सएवमेगुरुर्गानमभ्यस्तमतिसुंदरं ममव्रतमिदंनित्यंश्रीमहादेवपूजनं
निसगंधर्वनारीणांसर्वासामपितद्व्रतं पुरुषाणांविशेषेणाव्रतंशंकरपूजनं श्रीमहादेवपूजायांचित्तंमेनिरतंसदा अनेनजी
वनंधन्यमस्माकंशिवपूजनं धनंधान्यंनिधानंचजीवनंचफलंमहत् इतितद्वचनंश्रुत्वासाबालाविस्मयंगता तामुवाचाति
यत्नेनगृहीत्वापुष्पमालिकां येतानिकानिपुष्पाणिपुष्पनामापिकिंप्रिये कुत्रास्तिवनमेतेषांतत्प्रदर्शयसादरं इत्युक्तं
तद्वचः श्रुत्वानाट्यकालोयमीदृशः गानस्यापीतितामाहसातत्रोवासमंदिरे आसायंतत्रनाट्येनिरतासायंकालेमनो
हरे स्नानार्थंनिर्गतातत्रस्नातागंगाजलेशुभे ततोगंधर्वनगरादागतान्शिवपूजकान् दृष्ट्वातेःसहसाप्रापदिव्यंशंक
रमंदिरं तत्रोपचारैर्विविधैःपूजयामासशंकरं पुष्पैरपारैर्विविधैर्वस्त्राद्यैर्मनोहरैः ततोनिवृत्तास्तेसर्वेपूजयित्वामहेश्व
रं सातत्रगानेरतानृत्यन्मंदिरेस्वकं ततस्तांप्रमदांदृष्ट्वातामाहयुवतीमुदा एहिभद्रेस्वनगरंसमाप्तमपिपूजनं प्रदोष
कालोपिगतःत्वस्यैसाहसादरं सातमाहप्रियंलज्जांस्यक्त्वाभागरतितथा गंधर्वनार्युवाच गच्छगच्छरथेष्टत्वेयत्रकुत्रापि
रोचते ममात्रैवास्थितिस्तावद्यावद्देहविसर्जनं दुर्लभंखलुसंप्राप्तंइदंशंकरमंदिरं अतःपरंनगंतव्यंकुत्रापिनरतिर्मम ५०

नि

रामः
३०४

कालेनैयामयासायं श्रीमहादेवपूजया अलं जीवनवार्त्ताभिर्भोगवार्त्ताभिरप्यलं अपूर्वभोगो न क्वापि योभुक्तो विषयः पु
रा तत्रतावन्ममवांछा नाहारेपि मतिर्मम अत्रनाट्येन गानेन पूजयाम्यमहेश्वरं प्राणनीयोमया प्राप्यं कैलासस्थलमुत्त
मं अपारजनिदुःखानि विनश्यंति शिवार्चनात् कैलासेतु विशेषेण श्रीमहादेवपूजया व्यर्थं जीवनमित्येवं मे गिरिस्थान
मर्चनालेवलं तत्तावत्सफलं भविष्यति तदा विश्वेश्वराराधने संसारेकिमसारेस्तु विषये बुद्धिः सतांजायते किंतच्चर्वित
चर्वणैरपिचिरं वार्त्तारसैरप्यलं इत्युक्त्वा विरतातेन वार्त्ताभिरपिसादरं गाननाट्यरतानारी शिवार्चनरतापि सा तां विलो
क्य प्रहृष्टासा राजकन्या मनोरमा चचारवसतिं तत्र शिवार्चनपरायणा रात्रौ जागरणं कृत्वा नाट्यगानपुरस्सरं अवापपर
मां प्रीतिं पश्चान्मुक्तातया सह एवं भाग्येन संप्राप्य जन्म शंकरमंदिरे पूजयित्वा महादेवं प्राप्नुवंति परं सुखं अतः संसा
रवार्त्ताभिरलं कमललोचने पूजनीयो महादेवो विभवे सति साधनैः ५० तज्जीवनं व्यर्थमिति स्मरंति ये नरा पादांबुजं मर्त्ति
तेन तज्जीवनं धन्यमिति स्मरंति येनार्चितं लिंगमपारपुण्यैः धन्यं मन्ये जीवनं तस्य लोके यस्येशान ध्यानमेकं वरेण्यं आशा
संस्पादन्यदाशास्यमस्मिन्लोके नास्तीत्येवमन्ये सतां तु विरतः सततं लोकाः पूजयंति सदाशिवं लिंगवीस्वैर्जलैर्वापि फलैर
पि मुहुर्मुहुः कोवा शिवमनाराध्य सुखं प्राप्नोति मानवः क्षुधितो भोजनेनापि विना तृप्तोपि किं नरः सौभाग्यकामा अपि पूज
यंति महेश्वरं पापविनाशकामाः ते स्वर्गकामा अपि पूजयंति तं मोक्षकामा अपि पूजयंति ५४ स्वर्गापवर्गप्रदमेकमीशं मत्वा शिवा

वाचारताः प्रशांताः लिंगे महादेवमुमासहायं समर्चयंति प्रमथाधिनाथं अल्पायासेनैव संसारबंधो विच्छिन्नः स्यादिति मतो
लिंगपूजां कुर्वंतीति सकलः प्राप्नुवंतः स्वाभीष्टार्थानि ते पुनः पूजयंति कल्पानि नश्वरं संसारखिलानितानि यैरिष्टलाभोपि ना
देवोपि महेशलिंगार्चनमात्रेणातः शिवार्चनेनैव सुखानि लिप्स्ये शिवप्रसादोपि शिवार्चनेन भवत्यतस्तेन हितार्थसिद्धिः ना
न्येन तत्सिद्धिरिति स्मरामि नान्येन सा मुक्तिकथा विनेनं संसारदवसंक्रांताः सकलाः परितापिताः शिवार्चनमहावृष्टिधारां
नोऽभुतिसंततं पापानलमहाज्वालाजालविच्छेदसाधनं शिवार्चनं सरिताः परयत्नाभिवांछितं संसारकंटकदुष्टानां दुर
दृष्टमेति भवेत् सा मतिः सहसा तावत् न नश्यत्यशिवार्चने शिवार्चनानलेनैव कष्टराशिर्विनश्यति सर्विजललवैः शां
तः कदाचिदपि जायते महाप्रलयकालाग्निस्वरूपाघकुलक्षयः शिवार्चनमहावृष्टिप्रवाहे रुपशाम्यति यावन्न संसार रामः
महाग्नितापस्तावच्छिवाराधनवृष्टिपूरः संपादनीयस्त्वरयात दातु तदर्जनं किं भवतीह शक्यं संसारदुःखदवकोटिविनाश २०५
नाय लिंगार्चनांबुधितरंगपरंपरायां सृष्टिः कृताखलु शिवेन कृपापयोनिनान्येन तस्य विलयो भवतीति मन्ये जंबूद्वीपनि
वासिनां खलु महद्भाग्यं शिवाराधनादाप सर्वतनाशेने सति मुहुर्भोग्योदयो जायते पश्चान्मुक्तिरपीति मान्यमतुलं संप्राप्यते
केवलं लिंगेशं रूपे न जनेन न तदिदं साक्षात्सन्निधानं स्मृतं न स्वर्गेपि तथाविधं सुखमिति ज्ञातं मया सर्वथा कैलासेपि न सर्वथा भुवि य
था लिंगार्चनाल्लभ्यते लिंगाराधनपुण्यजातजनितः कैलासवासोयतस्तल्लिंगार्चनमेव तावदधिकं पुण्यपुण्योत्तमं इतितद्

चनंश्रुत्वासापिसंतुष्टमानसा शिवपूजारताजाताविविधैःसाधनैर्मुदा ततःसैवाथसंप्राप्तगणोऽक्षवचनैस्तदा समुत्थायातिविं
तार्त्तोनिमीलयनयनांबुजे ततःपरंगणैरुक्ताविमलंवरमुत्तमं आरुह्यायाहिसुभगेकैलासभुवनंप्रति इतितद्वचनंश्रुत्वासाता
नाहातिविस्मिता रोषाक्रांतापितेषासुहितानाहितपुरस्सरं ७२ चारुणानार्युवाच पुण्यसाधनमेतस्यशिवलिंगार्चनस्यच विघ्नं
करोतिकांतस्यगतिर्भवतितद्वद इतितद्वचनंश्रुत्वा भृंगीप्राहातिविस्मितः शिवज्ञानांकुरस्येयंभरकत्वरितिसादरं भृंग्युवाच स
म्यक्सृष्टमिदंभद्रेभद्रमस्तुतवाधुना शिवार्चनेकथंभक्तिःतवजाताविमुक्तिदा धन्यासिकृतकृत्यासिमान्यासिमनुजेश्वरैः अभक्त
पूर्वातेबुद्धिरधुनासमभूत्कथं प्रश्नोत्तरस्यश्रवणादपिपापविनाशनं भवत्येवनसंदेहःप्रश्नोप्यघविनाशकः अत्रैवोदाहरंती
ममितिहासंपुरातनं पूर्वमत्रैवसनकश्चकाराशिवपूजनं रम्यैस्सुरसरित्तोयैःउत्फुल्लैःकनकांबुजैः चंदनाद्यैरपारैश्चकनकैरपिनि
र्मलैः बिल्वैर्द्रोणैर्जपापुष्पैःकेतकीकुसुमैरपि करवीरैरर्कपुष्पैर्नवदूर्वांकुरैरपि अर्कैर्मंदारकुसुमैर्देवकांचनसंयुतैः हेमगंधफ
लीपुष्पैःपुन्नागैरन्यैरपि कर्पूरदीपमालाभिःधूपधूमैर्मनोहरैः क्षीरान्नैरपिपक्वान्नैःकदलीफलसंयुतैः द्राक्षालसालसंयुतैः
जंबजंबीरसंयुतैः अन्यैरपिफलैर्युक्तैःपूजयामासशंकरं शिवार्चनप्रभावेणासकंपमवनीतले शिवार्चनतपोभूमिःकिंकर्तुमभिवांछ
ति इदंपरंतपस्तस्माल्किंवावांछतितत्फलं इतिदेवाश्चसंक्षुब्धाःकिमयंवांछतीत्यपि विचारपापरंश्रांताःसुराजपिपरस्परं शंभवोः
किंलशःश्रांताश्चारणाःकमलानने किंवापदंवांछतिसोयमीशांलिंगेसमभ्यर्च्यविशेषतोद्य वैकुंठवासंहिपदाभिवांछन्नतस्याऽलि

गार्चनतत्परस्य यतेतितुच्छत्वमीतिःप्रभुतावैकुंठलोकेपिविशेषतस्त स्वर्गादिलोकेषुनतस्यवांछानिधानवा - - - - एवं
शिवाराधनतत्परोसौ तद्वधमेनकथमिंदुमौलिः संपूजितस्या किमभीष्सितंवातस्यास्तिनसायतएवसत्यं अहर्निशंलिंगसमर्चने
ननयस्यैककालमतःपरंवा नजायते तद्विरतिःसहस्रासालिंगपूजासकलार्थहेतुः इतिसर्वेविचार्यशैरंभामूचुःपरस्परं तस्माद्यया
त्वयाविघ्नःकर्तव्यइतिसादरं इत्याकर्ण्यवचस्तेषांरंभापिभयविह्वला तानुवाचातियत्नेनकृतांजलिपुटातदा ॥२२॥ रंभोवाच तपो
निधिःस्तत्रशिवार्चनेनमकालंनयत्सेवजितंद्रियापि तद्विघ्नमात्राचरणप्रवृत्तिःकथंममस्यादितिखिन्नचित्ता यमिनांसवरस्तस्यशि
वार्चनरतस्यच कथंमस्यहलेशोपिप्रसरिष्यतिवस्ततः तत्रमस्यहृदयस्थानमनोपिप्रवर्तते स्वारस्येनतत्रस्तत्रकथंविघ्नोभविष्यति
यःशिवार्चनविघ्नार्थंयतेतमोहतस्तस्य प्रवृत्तस्यैवविघ्नस्यासमुतास्यापकारकः शिवार्चनेनाशुजितेतोकोटिःयस्तत्रविघ्नावसरोपिको
वा सूर्योदयानंतरमंधकारः किंलक्षतोवाभवतिप्रवृत्तः महाघशैलस्यहेतुमतःशिवार्चनाकारपविःसविघ्नान् तृणास्वरूपानप
हर्तुमाशुकथंनशक्तोबदतद्विचार्य अस्माकंभाग्यहीनानांसर्वदाशिवपूजने नबुद्धिस्ताहशंभाग्यंबहुपुण्यफलंखलु यःशिवार्चन
विघ्नार्थंमोहाद्यत्नंकरिष्यति। सततस्कलमवाप्यापिदिंजीवतिविशेषतः यःशंकराराधनविघ्नहेतुःतज्जीवनंव्यर्थमितिस्मरामि स
एवतावत्नरकेविवासंकरोतिकल्पावधिसर्वथापि मुदाशिवार्चकान्दृष्ट्वायेनमंतिप्रयत्नतः तेपियांतिशिवंनूनंतैःसहैवशिवार्चकैः शि
वार्चकःकिलापारपातकानलएवसः विघ्नतूलाशभागस्यसकिंनैवविनाशकः पूजनीयाविबुधोपिमान्योपिशिवपूजकः तद्विघ्नाचरणे

रामः
३०६

नैवकृतं स्वस्यात्मकार्ये अहो दुर्बुद्धिरुत्पन्नातीद्ध्यायातिमोहितः पापं ताद्वशबुध्यापि समुत्पन्नं न संशयः देवत्वमेतत्त्वत्तो वृथा
स्यात्तद्विघ्नहेतुत्वं विचारयेत् न कोवाविषं वांछति जीवनेच्छाकर्तुं प्रवृत्तोपि निरयं धर्मापि इति तद्वचनं श्रुत्वा रम्भा मनुदिवौकसः ससमु
त्तं त्वयाथापि तद्विघ्नो हृदि चिंत्यते शिवार्चनाकारतपः प्रभावः कंपयत्येव सुरान्ततस्तं तद्विघ्नमुत्पादयितावतानः स्वर्छं मनस्या खलु
नान्यथातु इत्युक्ते तद्वचः श्रुत्वा भाविभावीति निश्चयात् सा ययौ तत्र यत्रास्ति स महाखपजकः सा तत्र गत्वा स्वनिजांसे हेतुं संपाद्य तेना
पिविलोकि ताथि ततस्तदंतःकरणं सकंपं जातं सचिंताकुलचित्तवृत्तिः १० स्थिरं मम मनः कथं सपदि चंचलं जायते शिवार्चनरतिर्नमे
किमिदमद्भुतं दृश्यते अदृष्टमिदमीदृशं भवति नानुभूतं पुरा किमेतदिति चिंतया विगतविघ्ननाथार्चनः ततः परं समुत्पन्ना कापि वाग
शरीरिणी सा श्रुता रम्भया वा पीनया विस्मयमागता अयं जितेंद्रियो रंभे स्त्रीरूपेण न सर्वथा अत्र प्रवृत्तिर्विफला केवलं पापसाध
नं संसारवासनायस्य तस्य नारीविलोकने प्रीतिः स्याद्यं सहसा न प्रीतिस्त्वयि वस्तुतः १४ शिलानारीं दृष्ट्वा यदि भवति बुद्धिः क
लुषिता न सता वद्रूपं भवति न वदृश्येय यदि न सा १५ तदा किं तेह स्यं भ्रममपि विहायात्र तरसानंतस्पर्शेच्छा भवति खलु या हि स्व
भवनं १५ प्रस्तरायस्त्रिवावलोकनाशीतिमामवति तर्हि नन्मनः त्वय्यपि प्रसरतीति मम मतिः का तनापि रमणीय तावद १६ स्थ
लोष्ठलालोकनतः सुखं चेत्तदा त्वदालोकनतः सुखं स्यात् कुचेपि तस्योपल बुद्धिरेव सवर्तुलस्तनरत्नस्वेवेति संसारिणामेव हि
बुद्धिरिष्टा नारीषु संसारविरक्तचित्ता नारी परंप्रान्तरमेव मत्वा तिष्ठन्ति विश्वेश्वरसक्तचित्ताः न लोहितं तस्य तथा शरीरे न मांसम
गादिकवासनापि ततः कथं चात्वयि चित्तमस्य तदानुरक्तं विरतं विशिष्य तदृहचेष्टाकरणाय चित्तं यदि स्वं तत मोहतस्यात् तदास

शापेनविनाशमेवकरिष्यतीतिशमित्तिर्ममासीत् २० नायंब्रह्मानापिनारायणोसाविंद्रश्चंद्रोवानुराग्निर्यमोवा वायुर्वायंकिं
तुशैवाग्रगण्योनायमिस्यग्रस्तेरवासमाधीः २१ भीतैर्देवगणैस्त्वमस्यतपसासंप्रेषिताकिंततोभीतिर्मोस्त्वनासंदेशुसहसा
वाल्लीकरोस्यवन तुच्छत्वेनविनिश्चितास्तिमतिंत्वामयाहिप्रियेतस्यैशिवपादपद्मभजनंकल्पावसानेष्वपि इतितद्वच
नंश्रुत्वासारंभापिततोगता तद्विघ्नाचरणोपायंमवतीत्यपिनिश्चयात् पुरातुबहुभिर्भ्रांतैःशिवार्चनविघातकैः संप्राप्तोन
रकावासःतेतैनेवातिदुःखिताः इतितद्वचनंश्रुत्वासानमाहगणेश्वरं अयमर्थस्त्वयाज्ञातःसर्वज्ञत्वाभिमानतः अहंचशिवपूजा
र्थंस्वप्नेखलुसमुद्यता तद्विघ्नःकिंकृतोज्ञात्वाकथंवातन्ममाभवेत् स्वप्नेजागरणेवापिशिवलिंगार्चनंसमं तद्दर्शनेनयत्पुण्यं
तत्तुल्यमुभयोरपि येनानेनपूजायांप्रवृत्तालिंगमस्तके तद्विघ्नाचरणोपायंकथंतेनभविष्यति उत्साहोपिमहान्वृत्तःशिव
लिंगार्चनेमम तदुत्साहविघातेनेतत्पापंभविष्यति। शिवपूजनसामग्र्यास्वप्नेसाकथंमया प्राप्तव्यातादृशीभाग्येनकृते
खलुसर्वथा २९ तादृशांलिंगमुत्कंठस्वप्नेदृष्टंमयातदा तल्लिंगसदृशंलिंगंनास्तिब्रह्मांडमंडले नक्षत्रलोदितल्लिंगंशास्त्रे
द्रमसंखलु तादृशंकुत्रवालिंगंवदब्रह्मांडमंडले मलयानलसंकाशशीतलापिकुत्रसा पुष्पाचयाश्रुतेकुत्रपुष्पमा
लासमुच्चयाः कुत्रोपहारगिरयस्तादृशाःसंतितान्वद कृतान्यामरपान्यद्यपुनःपुरमस्वरा ब्रह्मांडमंडलव्यापछत्रछत्राणि
कुत्रवा ईदृशोपरमंमार्गंदृष्टादृष्टाभिसारं तत्सागमस्यापिहरणंनूनमेवत्वयापरं मच्चेष्टासमानातेचेष्टापिखलुसर्वथा तदा

नंदविनाशाय प्रवृत्तिस्ते कथं वद हाहा हताहमधुनागतजीवा हा कथं धनमिदं गतमेवं हा कथं न करुणां गिरिशास्ये स्वयं दु कृतहृता
तवप्रवृत्तिः न यमेपि करोति लिंगपूजां मनिता नंदवि धानमीदृशास्ते सुखपरविनाशकोयमेनाधुनानेय इति स्वपापत्रासे ५० नु
तपापविनाशहेतुभूता यमलोकस्थितिरेवैतन्ननूनं तवयातनयाविनान मुक्तिः खलु पापस्य शिवापराधात् हाहा हताहं हत
पुण्यराशिस्त्त सुपुण्यराशिश्च कुतो मम स्यात् इत्थं चकैर्वाचमुदीर्य सैव पपात लिंगाग्रवाद्यन्तदेहा तां दृष्ट्वा शोकसंतप्तां पतितामा
वनीतले तेसर्वेविस्मयं प्रापाः किमासीदिति सत्वरं महेशाद्भुपयासयं शिवभक्तिपरायणा जन्मांतरार्जितपुण्यं तस्याः खलु महत्
तरं अपारैः पुण्यगिरिभिः भक्तिरेव प्रजायते नसुपुण्यपरिपाकोपि भक्तिरूपेण वर्द्धते कानि पुण्यानि चीर्णानि पुरा तेनाफलं कथं
भक्तिपर्वं समासाद्य संपन्नमधुनानवं ईदृशी भक्तिरेतस्याः शंकरानुग्रहात्परं समुत्पन्ना न संदेहः सर्वपापविनाशनी दुर्लभा भ
क्तिरस्माकमीदृशी खलु सर्वदा स्वल्पा विषयवांछा सा भक्तिमापकथं शिवे आशास्या भक्तिरस्माकमीदृशी दुर्लभा खलु वांछया
पिनतत्प्राप्तिः मुनीनामपि दुर्लभा तपोघोरतरं तप्तं सेवनेषु मुनिपुंगवैः तथापि तादृशी भक्तिः न प्राप्ता तत्तपस्यया अपारापयपि दा
नानि कृतानि जगतीतले भूपालैस्तादृशी भक्तिः न प्राप्ता शंकरे खलु गोकोटीनां प्रदानेर्वा तादृशी भक्तिरीश्वरे न भवत्येव सहसा
शंकरानुग्रहं विना तुलाकोटिप्रदानैर्वा तादृशी भक्तिरीश्वरे न भवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना रत्नराशिप्रदानैर्वा तादृशी भक्ति
रीश्वरे न भवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना रत्नाभरणदानैर्वा तादृशी भक्तिरीश्वरे न भवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना दुकूलगिरिदा

नैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना दिव्यचंदनदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानु
ग्रहं विना कर्पूरराशिदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना घृतकंबलदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे
नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना कन्याकोटिप्रदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना गजकोटि
प्रदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना ६० वाजिकोटिप्रदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव
सहसा शंकरानुग्रहं विना अन्नराशिप्रदानैर्वा ताहृशी भक्तिरीश्वरे नभवत्येव सहसा शंकरानुग्रहं विना ६१ केनस्वरूपेण
महेश्वरोपि भक्ताघनाशायकरोतियत्नं केलापिनस्यायतएवनूनं तज्ज्ञानमप्यक्षयपुण्यहेतुः ६२ धन्याः कृतार्थाः शिवार्चनेन
भवंति मुक्ताश्चमहाघबंधात् संसारबंधोपिविनाशमेति महेशलिंगार्चनपुण्यलेशात् धर्मास्तु सर्वेसवसहस्रशोपि कितैः फ राम:
लं शंकरपूजनेन यद्यन्यदेवतत्समभ्यनन्यंनपुण्यमित्यस्तिमतिस्वभावात् अहोमहद्भाग्यफलप्रदाने समर्थमेतद्गिरिशार्च
नंहि इदंतथैपुण्यमहाब्धिपूरैर्विनाभवेद्ध्यत्यपिदुर्लभत्वात् एतल्लिंगविलोकनेनबहुधा नैष्टपुपापक्षयं तल्लिंगबहुपुण्यराशि
रघुनाक्षिप्तस्ततः शंकरः संतुष्टो गिरिशास्वभावतइतिज्ञेयः सलिंगार्चनाशीतस्यादितितस्यदिव्यमहिमाज्ञेयः कथं माहृशी ज
सामिरपि पुण्येनदृष्टंलिंगमिदं शुभं दास्यस्येवनसंदेहः शुभलिंगमिदं यतः शुभप्रदानोद्यतमेव लिंगं शांगनतुंगं किमिदं प्रदृष्टं स
मर्चितं दृष्टमघौघनाशी वृतः परं कौतुकराशिहेतुः अल्पेह संसारमहाघपाशाविनाशहेतुः शिवलिंगपूजा दृष्टाप्रदृष्टं चमनोनिव

नः कष्टांबुराशिः सच पापराशिः ॥ ७० ॥ प्रेरितास्म कथं वाद्य महेशेन महात्मना ॥ एतल्लिंगं दृष्टमेवं सकृत्पापविनाशकं ॥ अस्मत्सुपुण्यम
हांबुधिश्च ववृधे विश्वेश्वरानुग्रहाल्लिंगं दृष्टमिदं वनेऽपि वनजैः स्वयं चिंतयन्त्यत ॥ यतस्माद्धिको न लाभ इति मे तावत्स्वत्र मनः संसार
हांबुधिं प्रबनाभवति नो लिंगार्चनालोकनात् ॥ नारीणामपि बुद्धिरद्भुततमा लिंगार्चनालोकनात् ॥ अस्तापामरतापिवानरगुणानष्टापि
तुष्टः शिवः ॥ तत्कष्टं विलयं गतं किमधुना लिंगं वनेऽन्तरूपने कर्पूरागरुचंदनादिविलसद्गंधान्वितं शर्मदं ॥ अस्माभिः शिवलिंगमर्त्तिरंधु
नाविश्वेश्वरो दृश्यते काशीमामिरेनन तावदधुना संभाविता सर्वथा ॥ वीरेशानवबिल्वपल्लवयुतैर्गंगाजलैः रचितस्तत्सुपुण्यं न किं दृश्यते
व महाधिष्ठानमालोकिते ॥ ७४ ॥ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे
नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ श्रीकाशीविश्वेश्वरार्पणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥ श्रीयाज्ञवल्क्य उवाच ॥
इति ते तावदुक्त्वापि गणाश्चिरस्त्रासंयुताः ॥ अतः परं विधेयं वा किमत्रेत्यति विस्मिताः ॥ अस्मद्दासाश संबधानस्मानेव चकार सा ॥ अतः
परं किमस्माभिः तत्वं तन्नाविग्रह ॥ कथं वा शंकराज्ञायाः कर्तव्यं परिपालनं ॥ एनं नेतुं वयं तावच्छक्ताः कुंठितागतिः ॥ कदाप्यकुंठिता
शक्तिः कथमद्याति कुंठिता ॥ किमुत्तरं परं देयममुमाकांतायसत्वरं ॥ कथं नाद्भुतकायोपायमवहास प्रभुसंनिधौ ॥ सा सा द्व्याकथं तत्रनं
दिकेशादिसंनिधौ ॥ शिवाज्ञोल्लंघनाद्यपापं तावदुपागतं ॥ तदुल्लंघनमात्रेण शंकरः कुपितो भवेत् ॥ कुपिते शंकरे तस्य कोपज्वालाकु
लं जगत् ॥ स पापाद्दग्धं भवत्येव किं कर्तव्यमतः परं ॥ अस्मत्प्रशासनः शंगोप समादुय इति स्मतः ॥ उग्रोभारज्वलनज्वालामालाकुलंज
ग्र

३ प्रश्नाधिकरूपाके गुणरूरु हतान्ये वनान्नपि ॥

गत् कोपित्तत्कोपजज्वालाग्रामको नास्त्यतःपरं किंकर्त्तव्यंक्कगंतव्यंगमनेनाक्कुतःसुखं नत्रारण्योस्त्यिलोकेपुकुपितेश्रीमहेश्वरे
तत्कोपानलसंदग्धंब्रह्मांडमखिलंपुरा ब्रह्मांडमंडलंदग्धालीलयासमहेश्वरः क्रीडांकरोतितिष्टिक्यांकैलासमपिमंडपे नाया
तिसहसाकोपःशंकरस्यकृपांबुधेः आप्यातिवस्तकोपस्याद्ब्रह्मांडदहनक्षमः दग्धान्यनेकधातानिब्रह्मांडान्यपितान्यपि अपार
नारायणानाशकोयमपारवापीपतिनाशकोयं अपारचंद्रेंद्रविनाशकोयमत्तजयोमत्यविनाशकोयं कल्याणरूपायसुमासहायः
कल्याणदाताकरुणाकरोयं यद्यद्यदेवात्कुपितस्तदानींनकोपिसंरक्षककइत्यवैमि ७५ नारायणाद्यमरकोटिविनाशकोग्रघत्को
पजानलंकथाेपिसदेवदेवः अस्माकमद्यसुसुखंसभवेत्कथंवासोत्स्ववकोर्यविलयेसतिचंद्रचूडः अस्माकंदुरदृष्टमेवमधुना
जातंकिमेषामयागंतुसत्वरमेवहास्तेनिहतासाप्युस्थिताकोपतः तत्कोपाधदपिपापमर्जितमिदंतत्तुंगलिंगार्चनंस्वप्नेकर्तुमिहो
घतापुनरपिक्रुद्धानिरुद्धानसा ततःपरंपुनःस्वप्नेभ्यादृद्दृशिवार्चकं तामाहसाशिवरतंभवाम्यविनयान्विता वारणीउवाच
स्वामिन्नद्याधुनादृष्टस्वप्नेशंकरमंदिरं तत्रलिंगमयादृष्टंपूजितंतदनंतरं मयापिपूजितंलिंगंपुष्पाद्यैश्चमनोहरैः नर्तनंचकृतं
तत्रशिवलिंगाग्रतोमया तदानींयुवतीकापिदृष्टातत्रलालसा सखीसमहसंयुक्तानानाभरणभूषिता तदानीमागतस्तत्रत
त्रतींमदनातुरः तामाहयुवतींसोपि तामाहयुवतीसापिधृत्वानहंसादरात् एहिभद्रेगहंरम्ये हर्म्येपुष्पविराजिते विलासस
दनेस्थितारात्रिर्नेयाययासुखं इतिलइचनंश्रुत्वारमपोरसपांप्रति यहियाहीत्युदासीनवचनेराहसत्वरं उदासीनवचःश्रुत्वा

सयुवामदनातुरः बलाद्दृरोपयोगोयोनयोस्त्वनमरंप्रति ततस्तन्नगरे दृष्टं तया शंकरमंदिरं ततस्तमाह सा बाला भर्त्तारं मदना
तुरं दृष्टे शिवालये तत्र वर्त्तव्यं लिंगपूजनं इदं व्रतं मया बाल्ये स्वीकृतं गुरुवनुज्ञया एतद्व्रतपरित्यागे प्राणहानिर्भविष्यति मत्तेमं
वामयातत्रनत्याज्यंलिंगपूजनं इदं व्रतं मया बाल्ये स्वीकृतं गुरुवनुज्ञया प्राणप्रयाणसमयेप्राप्तेपि शिवपूजनं नत्याज्यमितिमेभक्तिः
जाता बाल्यावधिप्रिया तद्विघ्नाचरणोद्योगस्त्वया यदि कृतस्तदा तवापि नरकावासो भविष्यति न संशयः शिवलिंगार्चनेभक्तिः
नभाग्येन विना ततः उत्पन्नापि शिवे भक्तिः विघ्निता दुरदृष्टतः संसाररूपविघ्नोयः स तावदनुवर्त्तते तत्रापि मध्ये विघ्नोयं भर्त्तु
रूपः समागतः ३१ कालभेदपरिज्ञानं नेतमदनविह्वल शिवार्चनस्यकालोयमस्तं यातिदिवाकरः धिग्धिक्कुयौवनमतत्ते धिग्
स्त्वायुवतीजनेगच्छगच्छदुराचारं मंदिरं प्रति सत्वरं बलान्मान्नेतुमधुना यदि इच्छसि तदा तव हानिः संभाविता इत्थं रथो यायात्
भविष्यति यदि तेमन्मथावेषः तदातांगार्दभीं मृतां अनुयाहि रतिं तत्र कुरु तावद्यथेच्छया संसारविरतां नारीमेतामिवविलो
कय सुरतार्थे यतस्तस्याः सुरतेन मतिर्मेता मदाशास्त्वन्नजानाति विरतिश्च न जायते शंकरानुग्रहाभावान्महादेवपराङ्मुखाः
शंकरानुग्रहे रत्ने संसाराद्विरतिर्भवेत् तदभावेरतिस्त्वत्रकल्पांतेपि न शाम्यति वार्त्तामिरत्नमेवालं सायंकालः प्रजायते इतितद्व
चनं श्रुत्वा सुतं याहीत्यवाचसः ततस्सताडयामास हुंकारैः क्रूरया घृणान् तेन संचलिता एवं बहुघाताडिता अपि ५० रथ्यावि
प्रसन्नदातमद्वर्त्ती व्याकुलस्तदा ततः प्रविष्टालयासा बाला शिवमंदिरं युवतीं चलितां दृष्ट्वा पानुगंतुंसचोद्यतः दूरं रुद्धं द्वारवातीव

त्रु द्वाभ्तत्प्रतिबंधतः ततः सासरसि स्नात्वा शिवालयं गता मुदा उद्धूलभस्मनांगानि धृतरुद्राक्षभूषणा दुकूलवसनादि
भिर्होरैरेवं महेश्वरं पूजयामास सा भक्त्या भस्मनार्च्य यथाविधि ततः संस्मारसा बालापूजाद्रव्यमनुत्तमं तदाप्राप्याति दुःखेन
प्राह वाचं मनोरमां अहो गौरीपते शंभो पूजासाधनमुत्तमं नप्राप्तमिह दुर्भाग्यं दुर्भगायाः कथं प्रभो क्षीरैरप्यैर्घृतसंयुते
स्तैः लिंगं नासिक्तं मधुना च दध्ना नशर्करापर्वतराशिनीरैरिहाभिषिक्तं तव लिंगमद्य पुष्पैरनेकैर्घृतसारयुक्तैः पाटीरसारैरपि
नार्चितं ते लिंगं न धूपाद्युरयधूपपंक्त्या कर्पूरदीपैः सप्रसापि शंभो दूर्वांकुरैर्वा न समर्चितं ते लिंगं न बिल्वैरपि पूजितं च अतः परं ह
रसमर्पितो न प्रीताभवा द्याद्युकूपानिधाना नचोपहारैर्मधुरैश्च पक्वैः फलैश्च नाभ्यर्चितमेव लिंगं तु गंतवदंभयभंगहेतुः संसार
भंगः कथमद्य वा स्यात् संसारभंगाय शिवार्चनेनानि कुर्वंति संतः सततं महेशाः ददाति मुक्तिं स ततः कृपाब्धिः सत्वं महामोहविना रामः
शकोपि मोहनसंसार इति स्फुतस्यास्तवत्वं भयोनरकादिभोगः तत्कथं तत्त्राशय मोहमादौ मोहांधकारार्कसहस्रमूर्ते आर्तिर्नो
शामुपैति नगणकृपयालिंगार्चनेसततं लिंगाराधनमेवतावदधुना कर्तव्यमिति सनधीः जाता सा कृपयातनैव बहुधा दृष्टिं प्रयातु प्रभो ३९
तद्व्यापरस्मिंहृन्नारजनसंसार इति जायते इति स्तुत्वा महादेवं प्रपाता पि पुनः पुनः नसंतुष्टा शिवार्चायामप्राप्तसाधने सति तदानी
मागतः कोपि किरातः शंकरार्चकः शिवार्चनस्य सामग्रीं गृहीत्वा विविधामपि तमुद्धूलितसर्वांगं रुद्राक्षाभरणान्वितं तमागतं स
मालोक्य हृष्टाः शांभवदर्शनात् ततस्तत्र समागस्य लिंगपूजां चकार सः पंचामृताद्यैरुत्कृष्टैश्चंदनैः कुसुमैरपि उपहारादिकैः सम्य

मपूजयित्वा महेश्वरं ननर्त नाट्यनिपुणः शिवलिंगांगणे स्थितः ततः परं गानलोला गानैः प्रीतं महेश्वरं चकार गानविद्यायाः तदभ्या
भ्यसनाद्यपि ततः परं तमालोक्य बालाः पूजितशंकरं एतादृशं क्व मे भाग्यं इति चिंतासमाकुलो तदानीं व्याकुलं बालं सदृष्ट्वा
किंनरस्ततः तामाह विनयेनैव किमेवं व्याकुलेऽस्यपि खिन्नासि किमिहां वत्स सर्वं खेदहरो हरः नाराधितः किं रेवदस्य वार्तामपि परित्य
ज संसारदुःखहरमीश्वरमाशु दृष्ट्वा लिंगं च सायमसकृन्नवबिल्वपत्रैः पुष्पैश्च गंधसहितैः रुपहारजालैर्मुक्तो भवत्यसकृदेवं सकृद्विलो
क्य संसारापीवशोषकं खलु महादेवार्चनं मेनिरे धन्यास्ते तरुमिंदुशेखरपदांभोजार्चनात्सादराः तल्लिंगानवलोकनेऽसति भवेद्दुःखं तदा
लोकने तद्वार्तापि न सर्वथेति विदितं तल्लिंगमालोकय शिवलिंगावलोकने रतिर्यद्विजाता बहुपुण्यपर्वतेः अमितं सुखमश्नुते समेदा
न च संसाररतिश्च सर्वथा शरीरमासाद्य शिवार्चने चेत्करोति बुद्धिं विबुधस्य सिद्धिं प्राप्नोति तत्रापि न संशयात्र मुक्तो भवत्यवशरीरया
ते जीवन्मुक्ताः शंकराराधकास्ते तेषां दुःखस्य मकालेऽपि नातः दुःखांतं ते प्राप्नुवंसेव नूनं वार्तां तावन्नैन कुर्वंति दुःखे शंकरेऽसति दुःखदुः
खनाशके शंकरस्य कथमीदृशं वद ह्येमेनस्यमपि शंकरो यतो नाशयत्यखिलदुःखसागरं तावद्दुःखपरंपरातिमहती संभाविता स
र्वथा यावच्छंकरलिंगपूजनरतिर्नो हेति चित्तमुद्धुः साचेतश्चणमेव दुःखविलयः संभावितः सर्वथा तद्वार्तापि न जायते खलु सतां वि
श्वेश्वराराधने विश्वेशास्मत एव नाद्य सहसावीरेश्वरो विस्मृतो न ध्यातं विकटापदां बुजयुगं सिद्धेश्वरीन स्मृता दुंढिस्त्रोपि सवि
स्मृतः किमिति वा श्रीभैरवो न स्मृतः दुःखांभोधिविनाशकः खलु महादेवस्मृतो नुस्मृतः इति तद्वचनं श्रुत्वा काशीसं स्मरखासति वि

लोकितानकाशीतिसापिदुःखसमाकुला हाकाशीनमयादृष्टाविश्वेशलिंलयामुदुः संसारपाशसंबद्धा किंकर्त्तव्यमतःपरं विश्वेश्व
राराधनायनप्रवृत्तंमनोमम संसारवार्त्तीविरतंनममनःपापसंचितं ७४ श्रीवीरेश्वरलिंगपूजनरतिःजातानजन्मांतरेतेनेदंजननंसमा
भवदतोनष्टंवयोमेवृथा हाहाकिंहतजीवनेनजननीक्लेशप्रदानोद्यतंव्यर्थंजन्मशिवार्चनेनरहितंकष्टातिकष्टंवयः कर्पूरगौरचरणांबु
जेरघुभिर्मेनक्रीडतोस्यपिमनोमरणंवरंमे किंजीवनेनशिवपूजनवर्जितेनधिक्धिक्धिगेतदधुनाकिमिहास्तिहर्षं विश्वेश्वरोननत
एवनवीक्षितोपिबिल्वादलैश्चकुसुमैरपिनार्चितोपि व्यर्थंगतंजननमेतदतःपरंकिंदग्धंगृहेनफलमस्तिजलावसेकैः हाहाहतदुरा
त्मनाकथमहंत्संगोपिविद्मयतास्वस्कुनाभवदिदंदुईशरवरणदांभोजार्चनेसर्वथा नदृश्यंभवतुत्रिलोचनपुनःजन्मांतरेवाभवत्पादांभोजर
जःप्रसादनिरतंचित्तंममास्तप्रभो धिक्धिक्पातकसागराकरमिदंचित्तंधिगाशुभप्रभोत्वत्पादांबुरुहार्चनेनरहितंचेतस्तदद्याधुना
निर्मलंभवतुत्वदीयदृष्टयाचित्तांतरपान्वयेतेनाशनाद्यमहेश पूजनरतंचित्तंभवेत्सादरं हरहरहरपापपापनाशायस्मात्पदमर्पित
वशंभोशंकरेमेप्रवृत्तं यदिभवतिमनोमेघोरसंसारनाशोभवतिभवनिदाघेर्मव्यनाथंतवेशः इतितद्वचनंश्रुत्वाकिंनरोविस्मितस्त
दा शिवपूजनसामग्रींददौतस्मैप्रणाम्यसः सामग्रींतांसमादायप्रहृष्टासापिशंकरं पूजयामासयत्नेनपंचाक्षरपुरस्सरं ततस्स
किंनरःप्राहतामेवनवयोवनां शिवार्चनरतांदृष्ट्वाप्रहृष्टोतीवविस्मितः किंनरउवाच किमंबावेक्षितंलोकेतद्वदाद्याधुनामम त्वसर्व
मपिपश्यतुमेशक्तिरतिशिवार्चनात् अंबमांपुनभावेनपश्यपश्यातिसादरं शिवभक्तास्मिमेमातास्तत्वंताहितिमेमतिः संसारविरताया
स्तेशिवलिंगार्चनेरतिः समुत्पन्नातातोनिसंपूजयस्वमहेश्वरं मनुष्याःप्रायशःसर्वेमातस्संसारिपाशतः तैःसहैकत्रसंवासपूजाविघ्ना

रामः
३११

भविष्यति विघ्नितायदिपूजास्यात्पुनः संसारत्वेच्छया नशिवार्चनमपिस्यान्नुकर्त्तव्यं शिवपूजनं श्रेयःपरंविदुरिदं शिवपूजनं
तुविघ्नैर्विनाभवतिचेदपिवाञ्छितानि सिध्यंति तावदसहूत्सहूदेवनास्त तत्सिद्धिदायकमितिप्रवदंतिशैवाः इतितद्वचनंश्रुत्वा
प्रणतेर्ऋनरंमुहुः शांकरंप्राहतासाध्वीश्रीमहादेवसन्निधौ राजकन्योवाच संतिभाग्यान्यपाराणितेषांसंख्यानदृश्यते शिवा
र्चनोपयुक्तानिनभवंतीतिदुःखिता तेनदुःखेनसततंखिन्नंममनस्ततः तद्दुःखनाशनोपायश्चिंतनीयस्त्वयाधुना संतिर
त्नान्यपाराणितैरंकशिवमंदिरं कर्त्तव्यमितिमेबुद्धिःतत्कथंस्यादिदाधुना भर्त्तांकिलातिक्रूरोमेसर्वदामदनातुरः सर्वशिवपूजा
यांविघ्नमाचरतिस्वतः नतस्यशिवपूजायांवाञ्छासर्वोलनायतः जन्मांतरेपिसंसारीसतद्वासनयायुतः संसारवासनादु
ष्टासाताव्रकृतसंन्निभा पिशाचनिकराकाराशिवध्यानविरोधिनी पिशाचयोगमंत्रेणाकदाचित्तन्निवारणं भविष्यतिनसं
सारवासनाचेन्निवर्त्तते संसारवासेनाभ्रत्तास्त्यक्तशंकरपूजनाः चरंतिमरणांतेतयास्यंतियममंदिरं शंकरार्चनहीनेष्यः
ल्पितंयममंदिरं जनस्तद्वासनाक्रांतास्तत्रयांतिनसंशयः यतेतकामिनीयोगंकर्तुमत्त्यायथातथा नकरोतिमहादेवपूजने
मतिरादरात् अमृतंखलुतावदक्षरंशिवनामानुगतंतदादरात् नयनंपिवतीतिनारुतुतंरसनातत्सहकारिणीत्तथा १०० इति
तद्वचनंश्रुत्वाकिंन्नरोहृष्टमानसः तामाहराजतनयांशिवसंविष्टमानसां राजकन्याहिसुभगेसर्वलक्षणसंयुता शिवपूजन
संसक्ताजातासिखलुभाग्यतः असंसारिनकोप्यस्तिमहादेवंविनाप्रभुं सर्वेसंसारिणोदेवाःकिंनराश्चारवाअपि गंधर्वा

अपि सिद्धाश्च मुनयो यतंतस्तत: असंसारी न दृष्टोस्ति सर्वे संसारसंकुला: आज्ञानिको यं मार्गो नेत्स्तन्मार्गस्य निरोधनं अशक्यमेव
सहसा तस्मय स्तोनजायते शंकरे पीवस्तयोयं संसारस्तु सर्वथा नापकाराय धन्यानामुपकारोपि जायते अभाग्यानां तु संसारा
दुःखमेव प्रजायते तदेकमन्यानां तु विरक्तानां न सर्वथा विरतिश्च भवेदेक काले भवेन्न तथा सति तेन दुःखं न सहसा विवेकेन महात्मनां
विवेकोपि भवेद्दव शंकरानुग्रहात्सरं तेन संसारदुःखानि न भवंत्येव सर्वथा संतानार्थोपि संसारस्त्ववन्ने तेमुनीश्वरा: तेन संततिवृद्धि
श्च सा सुखाय भविष्यति नयस्य संततिस्तस्यापि न रोदुःखितास्ततः तद्दुःखनाशस्तेतस्या भविष्यति न संशयः अत्रैवोदाहरंतीम
मितिहासं पुरातनं गंधर्वनगरे कश्चिद्द्विश्चानसुरितिस्थित: तस्यैश्वर्यं महत्तस्य कलत्राणि बहून्यपि तेन संसारवार्त्तापि सत्का परिण
योत्तरं ततस्तस्य कलत्राणां संसारस्त्वा महत्तरा जाता तथापि तैः सर्वैः सत्रास्थान न तासदा तस्य त्तापि न संसारे कुरुते विरतिं त
तः अकुर्वन्नपि भार्याभि: संगं तु न चकार स: शिवार्चनपरो नित्यं सर्वदा शिवमंदिरे चकार वसतिं तत्र निशापनयनं च स: शिवध्याना
नुरक्तः स्वध्यानच्छेदैः कदापि न तथा च तस्य नारीषु न जाता रतिर्धीरपि एवं मन्दविनीतोपि कालस्तेन महात्मना शिवार्चनान्न विरतिः कृ
ताल्पापि चतस्य तु तदानीं पितरस्तस्य द्विजवेषमवाप्यते समागताः शिवध्याननिरतास्मृतिभूषणाः रुद्राक्षमालावलयास्त्रिपुंड्रां
कितमस्तकाः महादेव महेशेति वदंतः सादरं मुदा तान्दृष्ट्वा शिवपूजांतेप्रहृष्टहृदयस्तदा आसनानि ददौ तेभ्यः पूजयामास सा
दरं ततः परमुवाचापि तान्दृष्ट्वा विनयान्मुदा कुतः समागतं कुत्र कृतं शंकरपूजनं इति तद्वचनं श्रुत्वा ततमाहुर्द्विजेश्वराः स्वस्ति

रामः

३१२

पूर्वकमेवादौ शिवस्मरणपूर्वकं २३ पितर ऊचुः सुमेरुशृंगादस्माभिः आगतैः शिवपूजनं कृतं कैलाससदने शिवलिंगे शिवाल
के शिवप्रसादसंपन्नाः सर्वदा शिवपूजकाः नचासाध्यं किलास्माकं भुवनेषु विशेषतः शिवप्रसादेन वयं सुराणां पूज्याः सदा प्राप्त
समस्तकामाः सर्वेषु लोकेष्वपि संवसामः स्वस्थापरं तत्र गतिर्न नूनं अस्माभिरागतं हि वा स्वर्गलोकमयत्नतः तत्रेंद्रेणार्चिताः
सर्वे वयं तावद्यथाविधि ततः परं गताः सर्वे ब्रह्मलोकमनामयं तत्रार्चितास्तु सर्वेपि ब्रह्मणापि वयं तदा तत्रा दृष्टमस्माभिर्ब्रह्मणः
द्विर तद्वृत्तांतं प्रयत्नेन वक्ष्याम शृणु सादरं तत्र ब्रह्मसभामध्ये प्रहृष्टाः सर्वदा स्थिताः प्रफुल्लवदनांभो= स्तुतं तदा=जाः शिवध्या
नपरायणाः शिवतत्वज्ञानरूप सुधापानादिसुंदराः तेषां स्वभावः केनापि ज्ञातेम वनज्ञा नमते हृदिध्यातावामहादेवमानंदरससंप्ल
वाः शिवानंदनिमग्नास्ते नान्यं पश्यंति सर्वथा नशृण्वंति कथामन्यां रहस्यं शैवमुत्तमं श्रुत्वा तत्त्वकथारूपसुधया हृष्टमानसाः
पंचाक्षरजपासक्ता श्रीरुद्राध्यायनप्रियाः भस्मोद्धूलितसर्वांगास्त्रिपुंड्रांकितमस्तकाः शिवलिंगानि दिव्यानि कोमलैर्बिल्वप
त्रैः कुसुमैरपि मंदारतरुजैः पूजयंति ते तेधन्याः कृतकृत्याश्च सर्वे वैक्लव्यवर्जिताः शोकवार्तां न जानंति शोकस्तेषां न सर्व
था तत्र केचन विश्वेशं पूजयंतोपि साधनैः निस्तेजस्काः स्थितास्तेषां मनः शोकसमन्वितं नहि लक्षणेन स्वस्थं च रविन्नमब्रवीहि
नोमनः तदा पृष्टो विधिः केन खिन्ना रहस्य सदादिभिः ब्रह्मोवाच शृणुध्वं सावधानेन वक्ष्ये तेषां शोककारणं एतद्देशसमुत्प
न्नाः काश्चिच्छिवपरायणाः विश्वावसुरिति ख्यातः सर्वसौभाग्यसंयुतः सदा शंकरपूजायां निरतो भस्मभूषितः सर्वदा भस्माभि

नलभ्यो विनाशंकरपूजया निसंशिवार्चनेनैवनयस्तेन विनीयते ५१ नजहाति शिवध्यानं कामुकः कामिनीमिव सुवापिका
मिनी संगं नजानासिवसर्वथा ५२ अतंतस्यकलत्रामां तद्यौवनमनुत्तमं रूपंचतेषामुत्कृष्टं भाग्यमप्यविनश्वरं मंदिरापय
पिरत्नानां प्रासादाश्चविशेषतः गृहशोभानवचसोविषयः सर्वेहारवल्लु वनक्रीडापिसदृनेतेषांयदिकदाचन इच्छा चेत्तद
नेसर्वैपुष्पंहृष्टं विजृंभितं पुष्पाणियानिनान्यत्रतानि पुष्पाणितद्वने तिष्ठंतिपुष्पभव्याकृतरवस्तद्वनेतुन मणिसोपानसंब
द्धदीर्घिकाः संतिकोटिशः तस्मिन्वनेसुरनदीकुल्यारूपावर्त्तते प्रतिपादपमूलेपिपयोगंगास्वलस्ततः तद्वनाद्बहिरायाति
दीर्घिकास्वयितिष्ठति स्वर्गपापयवपुष्पाणि तस्मिनुद्यानमंडले तत्रास्त्येकं शिवस्थानंरत्नमंडलमंडितं रत्नगोपुरसं
युक्तं रत्नप्राकारमंडितं रत्ननंदिगणाकीर्णं रत्ननंदिध्वजान्वितं तस्मिन्नेवशिवस्यानेलिंगंमणिमयंमहत् तिष्ठसेकंतद
त्कृष्टं तद्दृष्टैरपिपूज्यते नागलोकात्समागत्यशेषस्तल्लिंगपूजनं करोतिप्रयतोभक्त्यारत्नैरवमुहुर्मुहुः तत्रविश्वावसुर्नि
त्यंकुरुतिशिवपूजनं अपारवनपुष्पैस्तेस्रग्वैः अन्वहंमुदा स्वतस्ततरवस्सर्वेपुष्पाण्यानीयकोटिशः प्रयच्छंतिप्रयत्नेनशि
वलिंगार्चनायते सैतरप्यर्चनंकृत्वातत्कलैरमृतोपमैः उपहारैश्चसंपूज्यतिष्ठत्याहारवर्जितः नतस्यविषयेवांछाकलत्राणि
नपश्यति पुत्रपौत्रादिवांछापितस्यातावन्नजायते तस्यैनेपितरस्सर्वेतत्कुलेशांशेनादिह तिष्ठत्यथापितेखिलातस्यसंतस्य
भावतः संतसभावेतद्दृष्ट्वा निरुद्धशिवपूजनं तस्मिन्निरुद्धपातस्याद्दस्माङ्गाकादतः खलु अधपातमपरेते रिवत्रास्तिष्ठति

रामः
११२

सर्वदा न पिबंति सुधां मे तेन ताः नरा न जायते शिवार्पितो पि सुसुधा तेरन्य स्मै प्रदीयते किं तया सुधये त्येव सुधा विच्छेद दर्शनात् १० गृहीतयापि सुधया कदाचिन्न सुखोदयः तस्संतति निरोधेन दुःखितं तन्मनो यतः असमर्थं न जानाति सर्वविश्वावसुरीश्वरं पूजय न्तं निरंतरं तस्य नास्ति संसारवासना स्त्रिया चान्नेन पीयूषपानं पीतो निरंतरं तेनाहाररसः सावन्न ज्ञातो पि करोचन आहारसेवनेनैव यदि पुष्टा भवेत्तनुः तदा रतिः कलत्रेषु पुंसां भवति वस्तुतः आहारो पि न रोचते खलु सदा विश्वेश्वरा दृते जातेति तन्तु च्छमति श्च भोगविष येनारिजे न दुर्जने धन्यानो शिवलिंगमात्रभजनेनैतिस्य योयापनं तत्राव तु न मिस्तवैमि महत्तां विश्वेश्वराराधनं १६५ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ३३ श्रीयाज्ञवल्क्यः
इति लिङ्गवचनं श्रुत्वा वयमप्यति दुःखिताः ब्रह्मलोके पि न सुखं किमेव मिति विस्मिताः अतः संततिरस्माकं पावनाय तु दुर्लभा संपादनीया यत्नेन विद्याविनयसंयुता शांभवी संततिर्भार्या येयदि तावद्भविष्यति तथा शंकरपूजायां तुष्टो भवति शंकरः २ शो चीन संततिर्यस्य तदुद्देशेन शिवार्चनं तदभावे पतंत्येव पितरो नरके पुनः श्रुतिश्च जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिरित्यपि तथा प्रजापि यत्नेन साधनीया सपि श्रुतं यस्मादधीतस्नानादि सपिंडदारजापरं संपादनीया यत्नेन सा सुखाय भविष्यति यद्दत्तं पूज्यते लिं गं त्वया तस्य पुनः कथं पूजा भवति देहांते तव शान्ति मिहैतेव तत् पूजाशक्त्यं गृहे लिंगं यस्य तावद्भविष्यति तत्पुत्रश्च जा ब्रह्मलोकवासि नो पि च्यवंति हि लिंगरूपी महादेव पूजाभावविनिश्चयात् तस्मात् जकाय मुनिः चन प्रयच्छति सर्वथा अविच्छिन्नो लिंगपूजायाः संपा

द्यितुंक्षमः तेनपुत्रःसमुत्पाद्यतेतनतावन्नमुह्यति यदिशंकरपूजायांविरतःसुरेतरतः सयातिनरकेघोरमन्यथासुखमश्नुते
पुत्राःसंपादनीयाश्चशिवनामांकिताःप्रियाः पूज्जोतस्याविच्छिन्नालिंगेत्वसंजेतसदा इदंलिंगंमणिमयंत्वयासंपादितुंखलु ए
तस्जास्त्वविच्छिन्नाकुलेतस्महात्मते जातिप्रियतमंलिंगंतवेदंसर्वकामदं संपादितंप्रयत्नेनपूजाहीनंकथंभवेत् महतीयदिप
जास्यांलिंगेस्मिन्बहुसाधनैः तदामुक्तस्त्वमिस्नेहंमहादेवःकरिष्यति लिंगार्चनमविच्छिन्नंत्वयापुत्रैःकृतंततः धन्योसीतिमहा
देवस्त्वयितुष्टोभविष्यति भाग्येनशांभवीलाबस्संततंभाविनी तव संपन्नात्वसामग्रीनतत्संपादनेश्रमः कलत्राणांचतारूपं
मधुनाप्यनुवर्त्तते नयातियावत्तावत्तुसुतान्संपादयाहरात् तेजाताःशिववद्धांचसंपाद्यातिप्रयत्नतः शिवार्चनरतास्तानत
भविष्यतिनसंशयः तान्दृष्ट्वातत्रसंतोषोहृदिग्रास्यसंशयं शिवभक्तप्रियोसित्वंशिवार्चनरतःसदा शिवार्चनरतान रामः
स्मान्दृष्ट्वाप्रीतोसिशांभव शिवार्चनत्वंसंतोषबीजमस्मासुदृश्यते त्वयाबहूनसंबंधकदापिखलुशांभव तथापिशांभवत्वे
नस्नेहःखलुविजृंभते यःकश्चिदस्तिलोकेस्मिन्सामान्येनापिशांभव तत्रापिमहतीप्रीतिस्त्वतावत्संजायते पःशांभवोत्तमस्त्वा
यस्तस्मिन्प्रीतिरत्नवायुना कथंप्रवृद्धानभवेत्शांभवप्रवरश्रुता शंकराराधकानुग्रानपाराम्परयसादरं पौत्रांश्चपौत्रान्निशंस
संतोषोमहान्खलु यस्तशांभवपुत्राणांसपांपश्यतिमानवः सोपिमुक्तोभवत्सोवतसितालुक्तरवहि धन्यस्तस्यपिताधन्याजन ३२१
नीतस्यसंततं तस्यमत्निर्महादेवनत्कुलंधन्यमुत्तमं यस्मिन्कुलेनसंजातःशांभवाग्रसरोत्तमः तत्कुलंनरकेतावत्पतितंनात्रसंशयः

त्सपुत्रा भविष्यंति शांभवा एव सर्वथा न तत्र संशयः कार्यस्त्वद्बीजमधुनोद्यत भूतिरुद्राक्षपूतांगामंगनां शिवतत्परां ऋतुका
ले शिवं ध्यात्वा सुरतैः प्राप्स्यसे सुतान् तेन ते शांकरा एव कुमाराः कुशला अपि भविष्यंति न संदेह यथा तव पितुर्भवान् एवं सति सुखं
येन संभवस्यधुना मुद्रः ततः सहस्रगुणितं सुखं तावद्भविष्यति इति तद्वचनं श्रुत्वा विश्वावसुरथापरं तथास्त्विति साहतानादीपूजया
मासप्रसादं तद्योगामृतधाराभिः तर्पिताः पितरस्ततः तेयमुग्रैः ससरनं संतोषपरिपूरिताः ततः सोपि कलत्रेषु पवित्रेषु व्रतिशांभ
वः ऋतुकाले प्रवृत्तोपि पुत्रार्थे शंकरं स्मरन् ततः पुत्राः समुत्पन्नाः शंकरध्यानतत्पराः जटामंडलवीतांगाः शिवलिंगार्चनक्रियाः
भूतिरुद्राक्षसंयुक्ता बाला नानालोकमनोहराः तं बालकान्समुद्दृष्ट्वा यः शिवनामजपोत्सुकान् उमाकांत महादेव नीलकंठ सदाशिव त्रि
पुरांतकेश्वरेति नाम तेषां चकार सः स तानध्यापयामास पुत्रान्शिवरतान्पिता भूतिरुद्राक्षसंपन्नान् गौरीपरिवृढोत्सुकान् आदाव
ध्यापयामास रुद्राध्यायमथापरं रुद्रसूक्तान्यथान्यानि रुद्रनामानि तान्यपि शिवस्तोत्राणि पुण्यानि तथा शिवकथास्तथा शिवध
र्मोक्तविविधान् सर्वसिद्धिप्रदानपि ते सर्वे शिवनामांकवेदभागावबोधनैः शिवार्चनपरा एव जाताः सर्वे सुताः खलु ५० शिवपूजार
तान् दृष्ट्वा तान्पुत्रान्नित्यशांभवान् प्रहृष्टः परमं प्राप संतोषं शिवतत्परः विलोक्य तान्मुनींद्रांश्च शिवपूजनतत्परान् संतोषं परमं
प्रापुस्तद्दर्शननिश्चयतः शिवलिंगार्चनप्रियान् आलिंग्य स्वसुतानाह जीव जीवेति सादरं ततस्तमाहुस्ते पुत्राः प्रणम्य शिरसा मुदा
+ कदाचित्स सुतान्दृष्ट्वा + कृतांजलिपुटाः सर्वे दृष्ट्वा तातं शिवार्चकं कुमाराः प्रसीद तात वद नः शिवधर्मान्सनातनान् यद्धर्मश्रव

गाहेवशिवशक्तिः प्रजायते सर्वारिष्टविनाशश्च पापनाशश्च जायते जायेते संपदां वृद्धिः अनुवारमसंशयं इतितद्
वचनं श्रुत्वा पुत्राणां वेदसंमतं अहृष्टोधन्यमानातेअमन्यत शिवार्चकः विश्वावसुः ध्येयः परः शंकर एव धीरैः हरिरपारै
रभिसेवितायं अभीष्टदानोद्यत एव नित्यं हाराय धीराय विशारदाय मत्तेभकुंभगलन्मदोरक धुनीक ह्लोलमालाकुलानीला
नीलशिलाश्चयोश्च परिघासंघावृतैर्नीवृतैः आशाधारपुरापितानिकरगाप्युत्सृज्यहाराः परंहारापार विचारसारस्म
नोवृत्यानिवृत्याचिरं ध्येयशंकरपादपंकजमनेनोपेंद्रादिभिः सादरं ध्येयं तत्सहर्शनवस्तु भुवने दृष्टं श्रुतं वासुत तद्ध्यानेन
सुरवाबुराशिरसंभूत संवर्त्ततेमानसे तस्मादेवभवंति तावद सद्भूत लोकास्समस्ता अपि तस्मादंबुजपूजनेनसुष्टुतोभो
धिप्रवृद्धो भवेत् पापापारद्वानेष्ठापि सुतरां शांतो भवेदं ततः संसारश्रमराशिनाशकमिदं विश्वेश्वराराधनं तत्पुत्रास्सनिधान
मवनिधयस्तेनप्रेसताः खलु देवाम्महारेवइति प्रसिद्धो देवपुस्सर्वेष्वपि तन्महांतं आदित्यवर्णो तमसः परस्तादिदं तिवेदश्च मुनी
श्वराश्च पुत्रान्यदेवसदृशानमहेश्वराय देवोत्तमाय मितिते मतिरस्तु नित्यं तत्रान्यदेवसदृशत्वमतिर्यदिस्यात्सा नाशहेतुरिति
वेदविदोवदंति अत्रैवदाहरंतीममितिहासं पुरातनं अस्यश्च यथा मात्रेयादृढा भक्तिः शिवे भवेत् पुरानारायणस्याभूत्कुमारो
मदनाभिधः तस्यान्यदेवतुल्यत्वमतिरासीन्महेश्वरे सेवाभवन्मतिस्तस्य प्रलंब्यानरुमालिका तामालोक्यापि मदनो हरा
द्विहृलमानसः ययौ वैकुंठभवनं यत्र नारायणः पिता तस्यांतकंपमानोसौ नत्वा प्राहातिविस्मितः मदनउवाच महाप्रलयका

रामः
३१५

ऽयंमागतः प्रलयानलः अतःपरं क्वगंतव्यं कोवाऽस्माकंशरणं प्रभुः पश्यपश्यानलज्वालांदीर्घाम्प्राप्तांदिगंतरां तन्निवारण
सामर्थ्यंतवकिंनाधुनावद चक्रंप्रेषययत्नेनतेनवातन्निवारणं गदावातद्विनाशायनोचेज्जीवनमेवन एतस्मिन्नंतरेकाले
ब्रह्मापिसमुपागतः इंद्रादिदैवैःसहितःसकलैर्गिरासह ६१ ससमागत्यतेब्रह्मादिकमलासहितंहरिं परिम्लानमुखांभो
जोमुंचन्नयनजंजलं मंदंमंदंगद्गद्वाग्भिःवाग्भिःकृपाकुलोविधिः सत्कृत्यविनयवार्त्ताचकिंकरोमीतिसत्वरं ब्रह्मोवाच पश्यप
श्याधुनाविष्णोप्रलयानलमागतं तत्तेजसापरेतावद्ब्रह्मांडंनाशमेष्यति अतःपरंक्वगंतव्यंअकस्मादयमुत्थितः प्रलयाग्निकिम
स्माभिःअपराधःकृतःशिवे मयाशिवार्चनंकृत्वाऽस्थितंमत्सदनेखलु लघ्वापराधोनकृतःकोपिरुद्राग्निरेषकः रौद्रएवानल
स्सोयंसर्वसंहारसाधनं एतदुत्पत्तिबीजंकिंचिंतनीयमिहाधुना त्वयानशिवपूजायाःसंकोचोद्यकृतःखलु शिवपूजासाधनं
वाविस्मृतंनखलुत्वया म्लानपुष्पप्रदानंवानकृतंखलुमाहतः कीटादिदूषितैःपुष्पैःनार्चितःखलुशंकरः उद्धूलनंवानकृतंकिंवा
शंकरपूजने त्रिपुंड्रधारणमंत्रोनान्यथापठितःखलु स्वरहीनोनमंत्रःकिंप्रयुक्तःशंकरार्चने अक्षालितैर्बिल्वपत्रैरर्चितःकिंम
हेश्वरः भक्तिहीनंचचंदनंवाशंकरायसमर्पितं धूपदीपप्रदानंवानादरेणकृतंत्वया परिष्काराद्यनकृतोयमभिषिक्तोनुकस्यवा द
त्तःकिमुपहारोपिकीटकेशादिदूषितः शाकादिकंवानकृतंशिवनैवेद्यसाधनं नदत्तंवाघृतंपात्रेतसात्रपरिशोधकं पवादरेणान
कृतंकिंनैवेद्यनिवेदनं ध्यानंवानकृतंसम्यग्वेदमार्गेणयत्नतःभवं प्रगेवानकृतापूजामहेशस्यातिसादरं महेशध्यानसमयेनोवा

ध्यातापि किं मुहुः शिवा नाराधिता भक्त्या तया कमलया पि वा साशिवा संधना सक्तान किमद्य समयस्ततः त्वया वा लिंगपूजायां
विलंबः किं कृतो भवेत् शिवार्चनोपचाराणां लोपः किं वा कृतस्त्वया प्रणतिर्वा विस्मृता किं तया ध्यानं कृतं न वा सोऽवस्थपरमेश्व
स्य भक्त्या अति विनयेन च इति तद्वचनं श्रुत्वा विस्मितो विष्णुरब्रवीत् आहं भद्रे समीतोपि विधिं नारायणः स्तदा ८० श्रीनारायणः
प्राप प्रयापोपि मया कथं वा साज्यं शिवाराधनमादरेण साज्ये तु तावन्न शिवार्चनस्य साज्यत्वमुक्तं प्रलयेपि नूनं किं त्वेष रपिरंक्षि
तैर्यदि मे हारस्वार्चनेन नादरो देहं न तिष्ठिमास्तिष्ठ स्तमधुना तान्नैर्धनैर्वा सुतैः यस्मिन्नेव कृतं न त्वंगभजनं काले तदा किं तनुः सोप्यास्ति किंतु
विसर्जनेन परमं प्राणा स्युःसौ स्वप्नभवत् को वा न विहिते काल करालतिशिवपूजनं आहारमपि संसक्ता विशुद्धजनकोदितः भिज्जन्म
तस्य दौर्भाग्यं येन नाराधितः शिवः सर्वदेवोत्तमस्त्वं न शोतो गौरीमनोहरः सत्का शंकरपूजनं यदि मनः पातुं सुधा जाता तातस्तावज्ज्व रामः
लनप्रविष्टमथवा चक्रपात छाद्यतां किं तेनापि न येन साधु मनसा नाराधितः शंकरो न ध्यातो न निरीक्षितोपि मुहुरप्यद्य दारेण च्छु
ति लब्धं तत्र पस्या मनःखलु मया विश्वेश्वराराधनध्यानार्थं नियमेन तद्धि हि शिव ध्यानारतं तन्मनः यास्यैस्मिन्नवलयेन तेन फलमथ
स्यास्ति सर्वात्मना तन्न्यारानहमेव शंकरपदध्यानानुरक्तं न चेत् देहस्यास्य विलक्षणेन महता यत्नेन संरक्षणं तावत्कार्यमुपायकोटि
भिरयं यावच्छिवाराधने कर्तव्ये सति यद्दशा अधिभवेत्तन्नानुवलुस्तदानो चक्रविघट्टनेन नाशितस्याच्छिलोमदेवहि जिहानैः दशिवाभि ३१६
धानमधुना कर्तुं प्रवृत्ता तदा किं तत्कर्त्तनमत्र सत्वरमतिः क्रूरपावकेन जन शुद्धासा शिवनामधेयसुधया साध्वीप्रवृद्धा तया नाशैव खलु

नामग्रहातइतिज्ञातेमुहुः सादरं मंत्रःकोपिनविस्मृतःशिवपदांभोजार्चनेसर्वथा पूजासाधनमर्जितंचबहुधाकिंभस्मनोद्धूलनं
स्पतं विस्मृतमेववाकिमधुना फाले त्रिपुंड्रं विधेयइयदंनिटिलेविभूतिविपुलःश्रीजालकोलंमुहुः यद्यस्मद्विलमायमाहतिमिरा
क्रांतंभवध्यानसंतर्हिस्यादशिवार्चनोद्यतमिदंभाग्येतिमंदेसति तदूहंस्मारकहृदंवदितशिवाकोताङ्घ्रिपंकेरुहध्यानानंदरसाज्ञिमग्नम
सदृशसंत्रिसस्वपुनः गौरीकांतपदांबुजेपिशापथस्तावत्कृतःप्राङ्मया यस्मिन्नेवदिनेत्रिलोचनपदध्यानारतंमन्मनः तस्मिन्नेवदि
नेशरीरमसदृच्छित्वापिकाशानलेऽप्यग्नेसमपामितिप्रबोधसहितास्यैवप्रतिज्ञामम अन्यत्किंममदृष्टसमस्तिशिवशिवाध्यानंशिवापूजनं
त्यक्त्वातेपितरौममेतिमुहुरप्यत्याहरादर्चितौ तावेवाम्बहमिस्मवेस्मिमनःकस्मैतयातत्सुनःवक्तव्यंशिवपूजनंप्रतिदिनंकर्तव्य
मित्यादरात् किंचान्यन्नचराचतममशिवध्यानंविनातत्परंसर्वत्राघमशिवानंहसमनुदिनंसंपत्सदानोन्मुखं सर्वेस्यापिशिवंवदद्दानिशि
वंदयस्मात्स्वरूपंतथासिद्धंतस्यतथासतिप्रियतमंसांबपरंधीमहि शिवध्यानेतानद्धनमितिमतिमेसमुद्भवत्तःकोवालोकस्य
अतिधनमप्यर्जितमहाधनंवासंस्याज्यंशिवदशिवपादांबुजरजःप्रभावध्यानाख्यंधनमतिमहदुस्त्यजमपि अहंलाउप्रलयान्तरा
मितशिवश्रीजाज्ञमस्वदजापारांभोधिनशीनदाभिविलसत्कल्लोलमालाजलैः संक्षयेनजगत्सुनःपुनरुमाकांतःसदावमयाम
पातीतइतिस्मृतोपिमुहुरप्याराधितःसादरं ८५ इतितद्वचनंश्रुत्वाहृष्टवाशचीपतिं स्मयोहीनपितानाहक्रोधसंकुलितेक्षणः अहो
वाव भवेत्किंस्तावदुन्मत्तःनहृतेशांकरार्चनं अतएवागतःसोऽयम+अस्त+हाप्रलयपावकः मयासमाराधितएवकालेसकालकालो

हरिणापि लक्ष्म्या अतः परंतस्य भवद्भिरेव कृतानपेक्षितिविनिश्चयो मे परिज्ञेषत एव निश्चयोऽयं कृत इत्यत्र भवद्भिरेव पूजा न कृता
गिरिशस्य सद्यस्तत एवायमुपैति पावकः अहो दुराचारैस्तैः सुरैर्वा किं किंनरैर्वा फलमस्ति सख्य अयं समायाति महानलोऽद्य
श्रीकालकालामरुभालजातः १०० किं वा विधेयमधुनामधुसूदनाद्य सर्वानशांकरवरांप्रलयानलोऽयं दग्धानशांतिमुपयास्यति
मानमुच्चैस्सर्वं भवंतमपि तत्करसंगमेन १ हा हंतहंत विषमः खलु कालएष श्रीकालकालकलनारहितं किलायं गंतव्यमप्यहह
कुत्र किमद्भुतोऽग्निरायाति मृत्युगपार्श्वनिभ एव नूनं हरेः सहाद्य भुवनानि विसृज्य दूरं गंतव्यमेव गमनेऽप्रपलाय्यैव शात् नायाति
चेद्यमिह प्रलयानलोऽपि स्याज्जीवनं खलु हरिंगतनिवासतो वा विश्वावसुः इत्युक्त्वा हरिणा सार्धं कुटुंबेनान्वितेन सः स्वपुत्रेण
यमौ देवैः सपुत्रैर्वनितान्वितैः सकुटुंबासुराः सर्वे सपुत्राः सानुगा अपि यमुः पातालमेवाशु विनाशभयविह्वलाः तानागतान् पाश	रामः
पतिः दृष्ट्वा नारायणादिकान् अतिखिन्नो जुगोचेदं किमासीदिति सत्वरं देवाद्युचुः अस्मास्वेकेनकेनापि प्रायज्ञेन शिवो चिं	३७
तः अतः प्रलयकालाग्निः सुरनाशाय मुत्थितः यस्यां सभायामेको वा पातकी सा सभा परं निद्यात्तावद्बहिः कार्यो नत्संयोगेन व
स्तुतः एवमेवासुरः कोऽपि शंकरानंदे कोऽपि यदि तदासुराणां सर्वेषां विनाशः समुपस्थितः अतो न शरणं लोके शंकरानंदे कानु
यात् अस्माकमिहागतं च ततः शीघ्रपातवमंदिरं अमितास्ते विषज्वाला प्रलयानलनाशने स्तंभने वा समर्थो ऽसि कुरु यत्नं तथापि
पा प्रायः कृतापि यत्नस्ते विफलोऽद्य भविष्यति रुद्रकोपानलस्तंभनेकः समर्थो जगत्त्रये अस्माकं कुंठिता शक्तिः शिवानंदे कस

ग्रामात् अतःपरं क्व गंतव्यमत्रामत्राप्यायाति चेत्स्तु कूर्मेस्तिष्ठतियत्रैव तत्राध्यायाति चेत्स्तु कूर्मेस्तिष्ठतियत्रैव तत्रापि गम
नेसत: रुद्रकोपानलोद्भवानस्यस्यतिनर्संशय: अकांडप्रलय:कोप्यमद्यतावदुपागत: इत्युक्त्वा:कूर्मनिलयंप्रापुर्लोशय
पाद्यम: स कूर्म:आहतान्श्रीतान्दृष्ट्वानारायणादिकान् किमत्रागतास्थ कैर्वनगंभीरयागिरा तमाहहरिरत्र कैर्वै:किं कुरु:कूर्म
कूर्मणा प्रलयानुभीतानांदृष्टमागमनंतव के पृष्टं न कुशलं किंचित्किमेव मुक्तिं तव आत्तोयात्रिमेष्टानेनपुनरात्रिर्भविष्यति त
न्निवर्तनं नचितपिकापिकार्यात्वयाखलु इत्युक्तोहरिणासोपि कूर्म:आहपुनःसुरान् श्रीकूर्म: येननाराधितोरुद्र:तन्नाशायपरंम
हान् रुद्रकोपानलोजातोसनंसर्वविनाशक: २० रुद्रकोपानलोवस्सर्वहोरुद्रपूर्वके सतंसंहृत्यसहसाप्रयास्यतिनसंशय:
सर्वेषामपिनाशायनप्रवृत्तस्य सर्वथा महाप्रलयकाले किंसायंयत्नाभयंभवेत् इतितद्वचनंश्रुत्वाविस्मितोहरिराहतं सम्यगु
क्तमितिप्रीत:सविचाररतोभवत् महेशार्चनेनयेनकृतंवाशिवदूषणं तन्नाशायसमुत्पन्नसोयमित्यवधारित: यन्नाशायाय
मायातिरुद्रकोपानलोमहान् सबहिष्कार्यएवातस्तेनस्यात्करविनावयं एकार्थमद्यसर्वेषांनाशःसद्य:कथंभवेत् अतःपरं
शिवद्रोहीक:सुरघातिनिश्चय: नदीयनविनातावत्तस्यतावद्विनिर्णय: दिव्यंकिमस्तिवतीश्यामितिचिंताप्रजायते इतितावं
ह्विचारेणतप्ततैलानिमज्जनं परंमदिव्यमित्यस्मात्कादृष्टोनारायणस्तदा ततःपरंसमाहूयलक्ष्मीकांत:शिवार्चक: चतुर्मुखंसमा
लोक्यप्राहसंतुष्टमानस: श्रीनारायणउवाच दिव्येननिर्णयस्तावद्दोषस्यभविष्यति तेनैवतावत्तन्नाश:भवत्वत्रादरेणकिं अ

शैवादरमात्रेण सर्वनाशो भविष्यति नरके यदपि संवासो भविष्यति न संशयः किमशैवादरेणापि कार्यमत्र विलक्षणा तन्नि
र्णयोत्तरं तस्य मन्त्रनाशो भविष्यति अशैवनाशनाया हि सर्वः शंकरलीलया अतो मदीयकार्यस्य नकर्त्तान्यो भविष्यति न
शिवद्रोहिणा संगो मंगलाय भविष्यति अमंगलप्रदत्वेन तत्संगो निश्चितो यतः अलौकिकलाशैवजनानुरंजनैः महाघसं
पादनहेतुभूतैः यत्संगमेनाखिलदुःखभोगो भविष्यति सर्वविनिर्णयो मे अशैवविशेषाशनिनाशनाय यत्नः कृतश्च सफलः स
मद्य सुखाय तावद्भवतीति मन्ये धन्योपि तेनैव भवामि नूनं अशैव सर्वाखिलपापरूप तन्नाशनाया घकृतः प्रयत्नः सुखप्र
वाहा जनयस्य वरयं तन्नाशनोपायविनिश्चयोऽस्ति यत्राशैवाः संति तत्रैव गत्वा चक्रं तावत्तच्छिरः कृंतनानि कृ बातावद्दूरमा
याति गत्वा तस्मात् शक्तिः कुंठिता तत्र नूनं प्रबलारिविनाशनाय चक्रं गिरिशेनापि तथा पुरैव सृष्टं प्रबलारिरशोकरस्ततस्तोत् रामः
खलु चक्रेणापि विनाशरवतस्य चक्रेणाशैवनाशे कथमपि न सुखाभावः बुद्धिर्भविष्री तेनानंदप्रवृद्धिर्भवति चवकुधात्वद्विनाशा
यचक्रं उद्यतं चेति मन्ये सततमपि न तत्क्षमामन्य इति मे वदुःखनाशाविशेषाद्दादपि दहनकुलादन्यतो वायमाद्वा ४० धन्ये जीवन
मेवतावदधुना विश्वेश्वराराधनः ध्यानस्तद्धि सुखार्त्तिसाधनपरं चित्तं यतो जायते पुण्यैरेव समुपार्जितं खलु मनः तेनास्य तोषो म
हान्वृद्धिं यास्यति संपदा सह सदा श्रीविश्वनाथेच्छया ४१ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्त
रखंडे यात्रावल्लभजनकसंवादो नाम त्रिचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ४३ श्री शिवार्पणमस्तु ७ श्रीरस्तु ७

याज्ञवल्क्यउवाच इत्युक्त्वासहरिस्तत्रचतुर्मुखमुखान्सुरान् तत्रैवदिव्यसामग्रीसंपाद्यनरतोभवत् ततःसेपश्यसामग्रीरि
व्यस्यसहरिस्तदा तस्सैतैलकटाहेषुप्रविष्टस्वयमास्तिकः महेश्वरानर्चनभक्षवाद्यैर्जातानिपापानिलयंप्रयांतु अनेनदिव्येन
ममेतिमत्वातेषुप्रविष्टःकमलान्वितोपि पश्चाच्चतुर्मुखस्तत्रप्रविष्टस्त्वदनुज्ञया सरस्वत्यासहश्रीस्याशिवप्रजापरायणाः इंद्रः
पुलोमजायुक्तोजयंतेनसमन्वितः तप्ततैलकटाहेषुप्रविष्टस्वयमास्तिकः स्वदनुज्ञया (स्वरस्वत्यासहश्रीस्याशिवप्रजापराय
णाः) सर्वेदेवाःप्रविष्टास्तेस्वकुटुंबसमन्वितः स्वपुत्रैरपिसंयुक्ताःस्वदायादसमन्वितः तस्तैतेषुप्रविष्टास्तान्कटाहेषुसुरान्मुकुंदः
पश्यन्खिन्नाननोजातोमदनःशिवदूषकः ततस्सर्वेसमुत्थायकटाहेभ्यःप्रहर्षिताः तान्दृष्ट्वासुतरान्विव्रीडोमदनोविनताननः
ततस्तंमदनंदृष्ट्वाहृष्टोनारायणस्तदा प्राहतंमदनंमत्तंशिवनिंदानजोऽश्रयं नारायणउवाच रेरेमदनदुर्बुद्धेकिंत्वयादूषितः
शिवः जयंप्रलयकालाग्निंत्वदर्थंसमुपागतः १० रेरेमारदुराचारदुष्टशिष्टविदूषित शिवःशिवप्रदस्तेननज्ञातोनिंदितःकथं
सर्वामराधीश्वरमिंदुखंडकरप्रसादाकरशेखरंते जानंतिसर्वेमुनयस्सुराश्चसनिंदितःकिंस्वविनाशकाले अकालमृत्युःखलु
कालनिंदानलोनूनमुपैतिदूरात् तेनैवदाहोभवितातवेति ज्ञातातकिंदृष्टतमोदृशांते मनोहरःसुंदरविग्रहोसिसौंदर्यराशिस्त्वमिह
स्त्रिलोक्यां कथंतवासीद्विशिवापराधो हापुत्रहापुत्रहतोहतोसि इदंनविज्ञातमहोविचित्रंपुत्रोपिशत्रुत्वमुपागतोसि त्रिपात्रानिं
दाकरणेनतावच्चक्रप्रवृत्तिस्त्वयिनोचिताकिं महेशनिंदाकरणाद्धतानोनाशात्यचक्रेखलुसष्टमादौ अतःपरंयत्रमिदंसुसोहताश

मयास्यतिवन्हितुल्यं कोवाजीवतुमिछतित्रिनयनाहंकारशंकाकरो रंकादेवसपश्यतित्रिपुरभूदावानलालीलया सर्वानप
मरानपारकुशलश्रीकालकाले स्वयंकस्तेनास्तिसमः सुरेषुसशिवोदेवाधिदेवोभवः एवंद्याताविवपश्यतित्रिनयनस्तस्मा
न्सुरान्सर्वज्ञाकोवातद्रूपानीयतामुपगतोयन्दृसभस्योरपि ब्रह्मांडप्रलयःकलोपिवहुधाद्वेधाःसुराःसोरगाःपर्वशिक
रनिरयाश्चवशास्तेनापितुल्योस्तिकः श्रीविश्वेश्वरसागरेनयममीमीराजवःकेवलेकःकालोपिपुरंदरोविधिरपिव्यग्रस्तथे
वास्म्यहं तत्तत्पेनपरंनयामिदिवसान्सांकालकालःकदाकर्तुंवाछतिकालपाशवशगःक्रोधानलेनेखपि अंधास्तावदमीवयंसु
रगणाःसर्वेपिवदास्तथागंधर्वाअपिकिंनराश्चमुनयःसिद्धाश्चतद्भैरवः पारावारइवामरैरपिनविज्ञातोयगाधोयतःतेदेववयम
प्रमेयविभवंगौरीधवंभावयेत् २० यन्नेत्राज्वालानलकोटिकटपटलासंगस्फुलिंगांगजज्वालाजालरुचापिलोकविलयंकर्तुंप्रवृत्तो
धुना नसामर्थ्यमपारवेदनिकरागम्यंचरम्यंमहत्कामंचेतिनकामनाविषयतांप्राप्तंसदेवःशिवः वंकुकोपिसहस्रकोटिरस
नाजालाश्रयोवास्वयंसामर्थ्यंगिरिशस्यशंकइतिवाबुधःप्रबुद्धाभवत् नंवदात्तवचोविचारविरतव्यापारसारहरंवंदेशंकरमी
श्वरेश्वरमुमाहारादरंसादरं धिग्धिग्जीवनमेवमारतवकिंतालिंद्याजीवनंकिमेवोरपिनिरंकःपरमपुहाहाकुबुद्धिःकथं द्र
ष्टातेविलयायकेवलमियंसामस्करिस्यवलेनालिंदामतितिरस्यवेमिधिगिदंतजीवनंदुर्मते इतितन्मस्तनोद्यतेसतिनारायणोतदा वि
धिरहहहरिकोपाभ्रकुटीकुटिलाननः २४ ब्रह्मोवाच किंदृश्यतेतच्छिवनिंदकाभ्यंतवापिकिंदुर्मतिरेवमासीत् पापिष्ठवर्यःशिवनिं

रामः
३११

दृकोयं तद्दर्शने नाथ घकोटयस्तु: लोके कोपि न दृष्ट एवं बकुधा देवेषु बन्धेषु वा गौरीनायकनिंदकोऽज्ञ मदनं स कामं अनंतपरं एतत्सं
हरणाय तावदधुना ब्रह्मास्त्रमप्यागतं नूनं जीवनमस्य नेति विदितं तज्जीवनाशां सज चक्रेण त्रिपुरारिनिंदकमुखच्छेदेन तज्जिह्वया
साकं तन्मुखमप्यमेध्यपतितं दृष्ट्वा न दृष्टादयं श्यामा याम परं भयातु मदनस्त हृतपाद हततत्तक्रूरनखाग्रदारितवपु: पापे: परं
तिष्ठतु इति तद्वचनं श्रुत्वा कमलाकुललोचना कमला कमलाकांतमशांतमंदमोहसा कमलोवाच अनेन यद्यप्यपराधस्त्वेव
तच्छिवाकांतविनिंदकेन एतच्छिलाशाय कथं प्रवृत्ति: पितुस्तवापीति निवृत्तिरिष्टा शिवार्चनायायमिह प्रवृत्त: कान्यत्राशु विलंब
मात्रं विहाय सोयं स सहाय एव करोतु विश्वेश्वरपूजनं च विश्वेश्वराराधनसक्तचित्तं कुमारसेनं कुरु मा रमाशु एतत्सम: कुत्रसु
तोस्ति लोके पश्यास्य सौंदर्यमपारमेजं कथं पुरा सिक्षित एव नायं त्वया विरूपाक्षसमर्चनाय असिक्षयो तावदियं किलासीद्वि
श्वेशानिंदनिरतोपि मार: पित्रा सुत: शिक्षित एव बाल्ये सदा सदाचाररत: परं स्यात् दोषस्तवायं जनकस्य नूनं दु:खं कथं वातव
नाधुनापि पुत्र: श्रीभवविद्यया यदि भवेद्द्वासवित्रस्तदा तत्पुत्रानवलोकनेन जनक: किं जीवनं वांछति स्वस्यापीति कथं न तेमति
रभूत् सर्वसुत: शिक्षित: तातानरस्य मद्धिहेतुरिति किं न ज्ञात एवासरात् हाहा मारसम: कथं भुवि भवेत्पुत्रस्त्रिनेत्रार्चक: सोयं वेदमतामृ
तमयं भाग्यं तत: किं भवेत् एतद्भाग्यसमं न भाग्यमिति मे भात्येव सा दुर्भगाय त्पुत्रस्य न फाललोचनपदांभोजार्चनायादर: इति तद्व
चनं श्रुत्वा हरि: खिन्न: पुन: पुन: खदाश्रुलोललनयन: कमलामाह दु:खिता शिक्षितोपि बहुधा मदनोयं नेशपूजनरतो रतिलोलु:

दुर्भगोयमतएवखलयोस्यप्राप्तयेवदुरदृष्टवशेन शंकरार्चनपरोप्यवमारज्ञातिरिस्यपिमुहुर्मुहुः रुक्तः सुखएवबहुध्यानंकरोतिमा
तरिंदुमुकुटाभरणोर्चा शंगलिंगकलेवमदनोयंसंगवेपिनकरोतिकुशीलः दुर्भगोयमतएवनसायंतनंशंगलिंगभजनंनकरोति
किंकरोमिकमलेममभाग्यताहशंखलुनजातमपारं चनमत्तनयतामुपयातानाभ्यचन्द्रिशिरपूजनशीलः शूलपाणिचरणांबुजप
जाजीवनोयदिसुतापिनजातः दुर्भगःखलुसएवपिताप्यादिसेवेमिकमलेसकुशीलः शंकरार्चनपरोयदिमारोदिंकुमारगण
नापिममास्यात् किंतुकेवलवयंशिवयेप्रसादोहरपदेपिशपामि मारस्यापियदित्रिलोचनपदांभोजार्चनंसादरस्तर्हिस्यात्कु
शालीसदाध्वरमहोमकालभीतिःकुतः भीतिर्मेप्रलयानलादपितथाभाग्यंकुतस्यादिदं भाग्यंशंकरपूजनेरगणितैःस्यादिसवे
मिप्रिय एतदूक्षपासाधनेनकमलेविश्वेश्वराराधनेजातंपूर्वमतःपरंकिमधुनातन्नाशकालेसति किंतसज्जनयोग्यतापिद रामः
ह्लाक्रांतेकथंमदिरेक्रूपस्यालखनितोजरेनसकथंतद्भातिहेतुर्भवेत् इतितद्वचनेश्रुत्वाकमलाव्याकुलामुहुः विललापतया
साकंरतीसुरतलालसा तद्विलापपरंश्रुत्वाविललापपुलोमजा वाणीचचुक्रुशोर्दिवाःकिंनराअपिचुक्रुशुः तद्रोदनध्वनिश्रुतास
र्वेपिगिरिकंधराः प्रतिध्वनिसमाक्रांतास्तेविलापाकुलाइव चकंपेवसुधाचेलुःशैलाअपिकुलाचलाः दिग्दंतिनःसंक्षोभास्तेसकु
मेंजपिसिंधवः ध्वनिश्रुतःसएकासीद्वार्याकैलासमंदिरे सापिकंपसमाक्रांताजयामाहविचक्षणा गौर्युवाच जयेकोयंध्वनिः ३२०
कस्माद्दुसन्नःकंपसाधनं किंकैलासाचलस्यापिवार्तापान्यस्यकाभवेत् ससपातालमल्लानिभित्वामूलानिकेवलं कैलासस्यास्य

तिष्ठन्ति कंपः कस्मादभूदिदं रोदनध्वनिरेतावानश्रांतो गिरिशं हर कथमद्य समुत्पन्नः प्रळयः किमुपागतः महाप्रळयकालीनध्व
नितुल्यध्वनिः खलु समुत्पन्नोयमधुना किं भविष्यति तदिदं इति तद्वचनं श्रुत्वा जयाप्यत्यंतविस्मिता तामाह गिरिजे नाहं जाना
मीति विशेषतः ततः परं शनैराह गिरिजा विजये जये गिरिशो वद सर्वेत्र प्रष्टव्य इति सादरं ततस्तामाह विजया गिरिजे त्वमहे
श्वरः क्वाहं सा कं महेशानवक्तुमिच्छामि वा कथं अधुना शंकरप्रायः कुपितो ध्वन्यथा कथं कैलासाचलकंपोप्यधराकंपोपि वा शिवे
प्रायः सुरश्रुयः कोपि दुरात्मा त्रिपुरांतके चकार सुरसामान्यमतिः स्वविलयाद्यतः देवाधिदेवो गिरिजे ध्वस्तसर्वामरा राध्यतमः
ससोमः अवाप्तकामोन्यसुरासमानस्त्रिलोचनोपीति वदंति वेदाः तं कालकालं विदुरिंदुमौलिमतः समस्तं जयइत्यपारैः वेदांतवा
क्यैस्त तएव तेन तुल्यो न कोप्यस्ति सुरेषु गौरी सुराः परं शंकरकिंकरास्ते सर्वेप्युपेंद्रेंद्रचतुर्मुखाद्याः तज्जन्मनाशस्थितिहेतुभू
तः सभूतनाथः खलु विश्वनाथः यल्लीलया विष्णुचतुर्मुखाद्याः सर्वे सुरास्थावरजंगमाद्याः जन्मास्थितिं नाशमुपेत्य भूयो भ
वंति तावद्द्वसजकास्ते अपारमैश्वर्यमुमेशिवस्य महेशदृष्टिप्रसराश्रयोन्यः सएव धन्यो जगतीतलेस्मिन्नुमेरदेवगंधर्वसमर्चितोपि
अपारकल्याणगुणार्णवस्य महेश्वरस्यामितविक्रमस्य कोवा समस्याद्भुवनेषु गौरि स सर्वदेवार्चितपादपद्मः हृषीकनारायणप द्म
जादीन् शिवसमुत्सावसपालनं च कृत्वापि संहारवशान्करोति स्वलीलया केवलमिंदुमौलिः उमेतपस्तावदपारमेतत्त्वयापिये
नेंदुकलावतंसः भर्तातवासीत्कमलापि दासी हासास्सुरास्ते हरिपद्मजाद्याः इदं महद्भाग्यमहो भवानि प्राप्तं त्वया शंकरपूजनेन

इत्येधिकं किं वद भाग्यमंबलं बोदरस्ते स सुतः कुमारः अंबास्माकमिदं खलु महद्भाग्यं स भाग्या वयं त्वत्प्रसादात्खुरु ह्यवलोकनसमुत्
न्नौरुधर्माश्रयाः धन्यास्त्वजगत्त्रयेपि त्वद्बुधामान्यास्त्वदीया वयं किं न स्यात्तव तत्र स्वतामुपगतस्त्वत्प्रसाद्गुकारायकः अद्याशक्तिर
मंबजननी लोकस्य शर्वप्रियातद्ध्रीलेयमुमासहायचरणांभोजार्चकाः केवलं सृष्टिं च प्रलयं च कर्तुं मसकृदुक्तास्थितिं सापरं शक्तिः
शंकरस्त्रीलयैव भवतीसस्माकमासीन्मतिः भाग्यं ते गिरिराजराजतनये दिव्यं निधिं मया यद्दृष्टं तव गुणैरपि प्रथमतो न ह्येवमेवामरैः गं
धर्वैरपि किंनरैरपि तथा सिद्धैर्मुनींद्रादिभिः दुर्ज्ञेयं खलु तन्न पारसहितं तन्नाशवार्त्तापि न एवं संभाषणेनैव युगास्तावद्गतास्ततः शिवनि
दानरुज्वालाप्रविष्टासुरमंदिरं वैकुंठभवनं प्राप्तास सत्यलोकं ततः परं स्वर्गलोकं ततःप्रापदिग्गतान्विसत्वरं ततः परं प्रविष्टासा पा
तालं भोगिमंडलं कंपयामास शेषो पापलाय्य गतं ततः सा सत्पाताल विभेदेन न संप्राप कूर्मं स चकंपमाप ततः स कूर्मः प्रलयानलं
तं प्राह्यतिनं दृष्टप्रपातोतिनम्रः कूर्म उवाच नमो नमस्ते प्रलयानलाय नदीनदांभोनिधिशोषकाय भूमंडलाखंडलनाशकाय त्रै
लोक्यशृंगाग्रविनाशकाय नमो नमो फालविलोचनाग्निप्रभूत सत्स्वावयवाय तुभ्यं तवाहुतिस्याज्जगदेव सर्वं आपोशनायास्ति जलं
समस्तं नारायणास्यादुपदंशकारेन चतुर्मुखः श्रेयतयाप्रसिद्धः लेह्यास्त्वंद्रस्त्ववशोदितोरेवं नमो नमस्ते वरद प्रसीद कालानलस्त्वेन जग
त्त्रयेपि नमः प्रसिद्धाय नमो नमस्ते अद्याद्युनैव प्रपाताति नाशं कुरु प्रसाद प्रपतोस्मि तुभ्यं आर्त्तार्त्तिनाशाय तव स्वरूपं संकल्पितेनात्र
विलोचनेन सस्यसंकल्प इति प्रसिद्धं तस्मै नमस्तात्म पुनर्नमस्ते यना पराधोस्ति ततः स एव विनाशनीयः स नरक्षणीयः तद्रक्ष

पाप्रस्कृतनाशाएवस्वस्यानुकूल्यंखलुनत्रनेदं सर्वस्वतंत्रंतमुमासहायमन्येवदन्यःपरतंत्रएव त्वंविष्णुरिंद्रोपि विधिर्यमोपिस
र्योपिचंद्रोप्यहमथवश्यं अत्रास्पहंस्थापितत्वयपूर्वंमहेश्वरपोचयमातकेन अतस्तत्रहाहाबशगायमहादयाविधेयागिरिशेननूनं
त्वयापितावन्नदयाविधेयाकिमद्यमहद्यंशिवपूजकाय शिवार्चनंमेव्रतमिंदुमौलिःपिताचमाताचसखाचबंधुः अत्रेदमस्यद्भुत
शंगलिंगंपश्याधुनापत्रसमर्चयाशु कालानलाभंकमलासनाद्यैःइंद्रपुरापूजितमेघलिंगं इत्पस्बिल्ववनंप्रपश्यसरांसिपश्या
मृतसंकुलानि नीलोत्पलान्यत्रविलोकयाशुतेरर्चयेयंगिरिजासहायं हृष्ट्वापिलिंगंपुरतोपिशंगे योनार्चयित्वापयतःप्रयाति सपा
तिनाशंनरकंव्रयाति त्वयापितत्तेविदितंशिवस्य इत्युक्तंतद्वचःश्रुत्वासतदाप्रलयानलः भक्तिंधृत्वाविशेषेणपूजयामासशंकरं नीलो
त्पलैर्बिल्वपत्रैःकमलैरमलैरपि ततःप्रपाम्पसंतुष्टःकूर्ममाहसपावकः प्रलयानलः धन्योसिकूर्मसततंशिवपूजापरोभव इदमस
त्तमंलिंगमुमाकांतप्रियंखलु एतल्लिंगार्चनान्मुक्तिःप्रवृद्धातेभविष्यति धन्योसिहृतमेतच्चरक्षणीयंप्रयत्नतः एतैर्बिल्वदलैर्नित्यंप
जयस्वमहेश्वरं सत्वाभीष्टदोलोकपूजितःशंकरःखलु इतितद्वचनंश्रुत्वासकूर्मःप्राहपावकं अतिश्रांतोसिविश्रमकियत्कालंव्रजा
दराल मधुराघृतकुल्येयंघृतंपिबयथेच्छया घृताहारस्यतेतावदपारंघृतमस्तिच युगाश्चबहवोजातास्तवपर्यटनादपि गतंदिगंतप
र्यंतंत्वयातिक्षुधयाखलु अशनंकापिनप्राप्तंत्वंकेनापिनाशनं यस्माद्वुहूसितालोकाप्रलयानलभीरुभिः इतितद्वचनंश्रुत्वास
श्रांतःप्रलयानलःप्रपोयुगांतपर्यंततद्घृतंशर्करार्पितं मधुपीत्वाततःसाधुसुधांपीत्वापुनःपुनःप्रहृष्टःकूर्ममासाद्यतमुवाचकृतांजलिः

मलयानल उवाच पुष्टोस्मि घृतपानेन तुष्टोस्मि गिरिशार्चनात् अतो जगन्नकष्टोस्मि शिवः प्राणैः किलाधुना युगानामयुतं जातं
मम पर्यटनासरं शिवलिंगानि दृष्टानि वैकुंठारिषुकोटिशः न दृष्टमीदृशं लिंगं कुत्रापि सुखदं परं भुक्तिमुक्तिप्रदं लिंगं इदमे
वेति मे मतिः १० शिवार्चनरतोस्मि त्वं शिवधर्मान्वदाधुना यद्धर्मश्रवणादेव स्यादेवं मम विप्लुकः दुःखान्यज्ञानमूलानि तन्नाशो येन
जायते तद्धर्मान्वद निश्चितं सखासि त्वं यतो मम शिवार्चकः सखा भ्राता पिता माता च जीवनं शिवार्चकात्परः कोपि हितकर्ता जग
त्त्रये इति तद्वचनं श्रुत्वा कूर्मो भस्मविभूषितः रुद्राक्षमालाभरणः स्मृत्वा साहं महेश्वरं कूर्म उवाच श्रृणु तं सखे परं भक्त्या पुरुषं नूनमाप्य विं
गलं धुर्धरं तं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमः एतादृशं महादेवं ज्ञात्वा यः पूजयेत्सदा स तरत्येव संसारसागरं पातकाकरं संसार
मलयानल नव कुद्धातमाः पर शंकरं विस्मृत्यैव पुनः पुनः जीनिजरानाशाग्नियां खेचते तेषां शंकरपूजनेन रतिरित्स ज्ञानगर्त्ते परं रामः
मग्नास्त एव भवंति भग्नमनसो भुग्नाश्च संसारतः जहोन जालं तिमेहशाशक्तिसंसारबंधं मलमपहृत्तं साशक्तिरीशस्य परं समग्रा ज्ञातुं
न शक्या विषमेन वाचां यथा कथं चिद्गिरिशार्चनेन कालो विनेयः खलु सावधानं विनानेतनास्ति च जीवनं तु तेद्व्रतावत्स्व सुजीव
नं च अस्माभिः शिवलिंगपूजनविधिर्हातानि सर्वो मजा श्रयाधरियकेवलं श्रुतिमता भलिले ललाटे परं का चित्रास्वति भाग्यतः स सलिलं
बिल्वीदलं दीयते लिंगे मंगलदायके शिवशिरे स्कन्दानमाँतेपठेत् अस्माभिर्मनसे यथावदधुना लिंगेप्रदेयं मुदा तेनैव दूरतो महेश्वर ३२२
पदांभोजार्चने सिध्यति सिध्यंत्येव फलानि तावदसकृत्सम्पाद्य पारायतः चित्तं स्वस्थमिदं भविष्यति परा मुक्तिर्भविर्त्री ततः महेश

लिंगार्चनमेकरूपं लब्धं निधानं निर्धनेनापि तेन नचापि तावत्प्रभवंति सत्संते किं पुनः सापि नेतेन मुक्तिः लिंगात्मकं साधनमेक
मेव सुखं महेशेन विशेषतस्तु तन्मुक्तिबीजं सुखबीजमेकं सर्वार्थसंपत्करमेकमेव किं किं पुराणं व्ययमपारमाद्दौ कृतं शिवाराधन
बुद्धिहेतुः इदं परं जीवनमेव पुण्यं धन्यं शिवाराधनसाधनं मे ते साधवस्ते बहुपुण्यरूपाः तत्पुण्यमूलैकफलं परं च हा येशं
लिंगार्चनबुद्धिहेतुना भूताः प्रहृष्टाश्च तथाति पुण्याः लोके दुर्लभ एव साधुरिति मे बुद्धिः स साधुः परं शंगाराधनतत्परः सित
लसन्मूर्तित्रिपुंड्रांकितः तेनैवेंदुकलावतंसभजनानंदप्रवृद्धेन मे प्रीतिर्वृद्धिमुपैति तेन सह मे संगः सदा वांछितः शिवार्चकाला
पनमेव लोके संसारदावानलजालरूपं मन्ये तत्स्तेन सहास्तु संगः समंगलानायकलीलया स्यात् असाभिरेधेंदुकलावतं
सप्रभावविज्ञानविशेषपरान्वैः शांगागसंगे न विनय एव कालः कथं विकलिनाश हेतुः अमृतपर्वफलमेकमेव यच्छंगलिंगा
र्चनलक्षणं मे अनेन तावत्प्रभवंति लोकाः कालाललमात्रार्चितापितस्यात् स कोलाललवेनापि कालकालः समर्चितः द
दाति भुक्तिं मुक्तिं च किं पुनः कुसुमार्चितः जीवनेनार्चितो जीवान् जीवयत्येव शंकरः अतो जीवनमात्रेणाप्यर्चनीयः सदाशिवः
यदि स्याज्जीवनापेक्षा जीवानां जातु जीवनैः पूजनीयः सकृद्वापि जीवने सति शंकरः करोति कौतुकं लोके संगौरी कामुकः ख
लु छिन्नपत्रार्पणेनापि तुष्टो मुक्तिं प्रयच्छति कैवल्यकामारमणं करोति करोति भस्मं दुलनायकं च सहृलसमृतेनापणेनापि म
त्नासमर्चितो वा गिरिजासहायः एतादृशोयं गिरिजासहायः कृपांबुराशिः सुकृतातिपुण्यैः नित्यं समाराध्यत एव तेभ्यो ददा

तिमुक्तिं प्रददाति भुक्तिं अन्याः परे शंकरपादपद्मप्रणामपूजानिरतानमूनं तेषां कृतां तां कलयपूरणाय निर्मापयामि त्ययमति
मेमाभवत् लोके कोपि न शंकरार्चनपरो दुःखालयो जायते संसारानभिभूत एव स परं भुक्त्वापि भोगान्बहून् मुक्तः शंकरकिं
करैः सह सदा कुर्वन्शिवाराधनं कैलासाचलमंदिरांतरमहाध्यानपरं क्रीडति उन्मादन विना शिवार्चनपरो भूतित्रिपुंड्रांकितो
रुद्राक्षाभरणोरमापतिलसन्नेत्रारविंदार्चितं स्मृत्वा शंकरपादपद्ममनिशं बिल्वीदलैरर्चयन् लिंगं शंकरमिंदुमौलिमजनासक्तः
कृतार्थो भवति १२८ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे याज्ञवल्क्यजनकसंवादे नाम पंचत्रिंशोध्या
यः ३५ याज्ञवल्क्यः इति तद्वचनं श्रुत्वा फाललोचनपावकः कूर्ममाहात्म्यसंतोषं जनयन्परं १ कूर्म उवाच प्रक्रयानल
धन्योसि शंकराचाररत तस्माच्छंकर त्वद्दर्शनेन संतोषः समभूद्द्युमध्रुवं २ फाललोचनसंगेन यत्करं समभूत्पुरा तन्निद्रियो राम:
गतान्यस्तेन दुःखमभून्मम ३ तद्दुःखापगमो वृत्तो लिंगस्यास्य विलोकनात् एतल्लिंगार्चनेनापि श्रमोपि विगतोधुना ४ शिवो ३२२
पहारभक्तस्य घृतस्यास्याशनादपि शिवोपहारसंभोग्यमपूर्वः खलु देहिनां हस्तघान्यपाराणि दर्शनादपि वस्तुतः हारोपहार
स्तस्मान्भोजनैर्मुक्तिराप्यते ६ हारोपहारमाघ्राय मुक्ताः पूर्वं मुनीश्वराः सतां च न्मुक्तिकरणं यथा शंकरपूजनं ७ हारोपहाराघ्रा
नवीतपापाः शिवस्वरूपाः सुकृतानुरूपाः विध्वस्तसंसारविशेषतापाः प्रनष्टकोपाश्च गतातिशापाः किंचित्त्वया भक्षितशेषभारो
धृतः कथं वा विधृतातियत्नैः विना न तद्धारणमिस्त्येव मे धैर्यं कथं वा तव जातमेवं इति तद्वचनं श्रुत्वा कूर्मं प्राह अतिहर्षितः तस्यापि ज

नयन्तोषं स्वरूपकथनादपि कर्मडुवाव धृतामहीशंकर लीलयैव निमित्तमेवाहमिह प्रयत्नः नकोपि मे पावकनाव कोवालो
कस्यकस्यापिविशेषकार्ये कार्येपितावद्धुद्धुधाभवंतिमेहशलीलाप्रसरादवश्यं सएवकर्त्तासिरक्षकोपिसएवंहतानिशली
लयाहि १२ यल्लीलाप्रसरात्भवंति भुवनान्यस्तं तुतानिप्रभोशंभोस्तस्य किमस्त्यशक्यमधुना भूधारणादीन्यपि सद्यस्तत्करणा
लवप्रसरतः तावद्भवंतीतिमेबुद्धिस्सिद्धिमपिप्रयच्छतिलिधीनानंदसिंधुनपि यत्पादांबुजरेणुरेणुकलनात्संसारभारोमहान्न्रा
शंयातितदंघ्रिपंकजरजःसंसेवनेकिंभयं तंप्राकुर्निगमाःपरंशिवमितिव्यक्तेतरंगाङ्गदेःनाकेशरिंदुकलावतंसमगजाकांतमप्रशांत
मुक्तः तंदेवात्तममप्रमेयविभवंयःपूजयेदादरात्स्वानंदोदयएवतस्यहृदयेसंसारपीडाकुलः तेजानंतिपरंपरास्तरंतेशांकराः
शांकरंध्यानाराधनपूजनादिकधनास्तेमानहीनाःपरं धन्यंतंविदुरिंदुशेखरपदांभोजार्चनेतत्परंसंसारार्णवकर्णधारगिरिजाभ्री
पादपद्मार्चनं लोकेदुर्लभमसतेनबद्धुधासंपत्प्रवृद्धिर्भवेत् इत्येवाप्तिरनिष्टनाशनमपियत्कंमदीयंवचः भ्रांताःकेचनकार्य
मेतदधुनातावन्मयासाधितंसंधानेनपरेणतावदीतितेनावजगेहंचकाः कर्ताशांकरइत्यवेमिविभमलोमानाभिमानैर्विनातत्व
तःसइतितत्वयापिविदितोलोकेमयापिध्रुवं अत्यत्रापलमध्यसंस्थितमहामंदुकनीरप्रदःकोवातिष्ठतिभूतलेतिचतुरःसर्गोपि
सत्वेपिवा वैकुंठपतिकुंठिताःसुरगणास्वांगानुयोगेपितत्समादंबरचूर्विसुंदरेजटाजूटोदितार्धजटिः नारिदुर्भरगर्भधारण
गुणव्यापारपारंगतोनोपेद्रोजननीकठोरजंसंवासप्रपासालसः इंद्रोप्यानेचतुर्मुखोपिसततथाभूतस्तदन्यस्तथातस्मादंबर
जठरा

चुंबिसुंदरजयजूटोद्दिताधूर्जटिः आरक्तांबुदगर्जितान्वितवरासारांकुरोद्धाहनव्यापारप्रवरादृयेतिचतुरो [illegible] कोवास्या
दधुनाशिवेतरसुरेष्वन्येषुवोमतले तस्मादंबरचुंबिसुंदरजटाजूटोद्दिताधूर्जटिः ततावद्गिरिशं जगत्त्रयहिते तावत्प्रवृत्तपरंसंसारां
बुधितारकं विदुरमाकांतप्रशांतात्मया: तेतावत्वहनुग्रहेणाहृदये तंभावयंतः परंगौरिकांतमनंतशोकविलयं कर्तुंप्रवृत्ताश्चिरं त्वयापि
तावद्गिरिशप्रसादाद्गागतंकः किमिहागतोसि नात्राभिमानःखलुसंमतास्ते महेशलीलेयमितिस्मरामि तमेवनावन्महतोमहां
तमहंभवरंप्राकुरुमापतिमें भजामितावत्वहनुग्रहेणतमेवलिंगेत्रसमर्चयामि भ्रमारलेशोपिममाधुनाकिंलिंगार्चकस्यास्महं हो
बिभर्त्ति महेशलीलापरमिस्वैमिनोचकृतंजीवनमेवनूनं कालस्तावद्भूतोभयान्नेवसंभाषणानयोः तदानीमद्भुततेजःतात्मा
दृष्टेनयावहं तदृष्ट्वापावकःआहतंकर्ममतिभीषणं किमेतादृग्विशातंवृत्तांतदेवसादरं २७ कूर्मउवाच देवास्समागतास्ता
वत्सर्वेनाशायवादयः त्वदीयेलक्ष्ययैनैवव्याकुलाखलुसत्वरं शासनीयोपिनिर्पीतःतैरेवबहुधोततः तेनाशारनायशस्त्राणि
प्रयुक्तानिबहून्यपि नाशयपास्त्रंचक्रंचतद्विनाशायकेवलं प्रयुक्तंविष्णुनातामेभादूतामधुनाधुना ब्रह्मणातेनप्रयुक्तं त
द्विनाशकं वज्रंप्रयुक्तमिंद्रेणतेजोमंडलसंनिभं अन्यैरपिसुरैःसर्वैःस्वस्वशास्त्राणिकोटिशः प्रयुक्तानि ब्रह्मास्त्रं नैव तन्नाशः
तास्तापिनजायते महादेवप्रसादेनलब्धःकमलयापुरा समारस्तस्यसंहारः चक्राद्यैर्नप्रजायते तनशंकरनिंदाचेत्नकृतातर्हि
तत्समः कोवास्वर्गादिलोकेषुसतावत्हरिविक्रमः यस्यस्मरणमात्रेणमुनयोपितपःपरं सत्कादाराहराएवभवंतिप्रतिवासरं शा

राम:

शस्त्राणि तस्य पुष्पाणि कोमलान्यमलान्यपि तानि मौलिमनःशैलान् भिंदंतीसेतदद्भुतं सौंदर्यराशिरेवायं मदनो नमदवि
द्रुतान् मुनीन् करोति सहसा सद्यो दुर्जयो न संशयः शापं भयात्तु मदनस्तत्र त्वथापि सत्वरं येन स्वाहालिंगनेनेन नेयः कालो
महानपि दैवात्सतावदधुना शस्त्रमंडलसंवृतः भवंतं न विजानाति स्वनाशाय समागतं मदनो यदि धीरं त्वं दैवात्संस्पृशति स
तस्य सदा अंगनालिंगनासक्तिः भविष्यति न संशयः तदा तत्कार्यहानिः स्यात्स्वामिद्रोहपरं भवेत् स्वामिकार्यार्थमागत्य तद्विरो
धप्रवर्तनात् किंच स्मरस्वरूपं त्वं मामास्मर विशेषतः तस्य स्मरणमात्रेण मनस्यान्मानिनी विशेषं अकस्माद्गृहितन्मार्धे पतति
त्वाद्दृसा सात्कुरु तावत्तात न कीर्तिः स्यादपकीर्तिः किलान्यथा तद्दृष्टिरधुना तावन्नोर्ध्वे देवांगनास्ततः अधुनावसरस्तस्य
मूर्ध्नि ते पतनं खलु तत्सौंदर्यविलोकनाय यदि ते चित्तं प्रवृत्तं तदा दैवादद्भुतमित्येपश्य सहसा कार्यमहं शासेवा तर्हि स्या
त्तव हालिरेव विजयस्तस्याद्भुतस्यातः सर्वकार्यमनाकुलं भवति किं शंभोः प्रभोः केवलं किं यान्यच्छिवनिंदकस्य सहसादृष्टा
नट द्दृश्यातनु स्यापापिष्ठविलोकनास्तु पिनिबेत् सायातनोतियया निस्तारो न भवेदतः परमपि त्याज्योऽधमः सर्वथा पापिष्ठानव
लोकेन समयेन यः क्रियान्वालया किंचाहसत्त्वया तावज्जगत्कंपयन्नतः तत्सन्निधानादपि तत्पातकं स्यादसंशयः ५४
शिवनिंदकमालोक्य दूरादपि विवेकिनः प्रायश्चित्तार्थमुद्युक्तैः कुर्वंस्येव विशेषतः लयं प्रयाति पापानि प्रायश्चित्तशतैरपि शिव
निंदति रिक्तानि सा तावद्घातनावह तन्नाशकः भक्तस्य शिवनिंदकसंगमः अयुक्त एव सहसा स्वन कार्यो महात्मना महानुभावाः

शिवनिंदकानांइच्छंतिनाशंस्वतएवनाशः तदिच्छयाकेवलयापिकिंन्नततोनतस्संगतिरिष्टहेतुः तेजस्वरूपस्यतवोग्रतेजोयत्तस्य
ल्लेशोप्ययमुतोप्ययमुस्यात् सएवतेन्नाशकतामुपेत्यकरोतुकार्यंतदस्यावधानं इतितद्वचनंश्रुत्वास्वहितंमुक्तिसाधनं संतुष्टःप्राह
तंवह्निंफाललोचनपावकः कृतकृत्योस्मिकर्मत्वंकर्मणामहताधुना हितोपदेशकस्त्वंमेत्वत्तुल्योनसखामम पापलेशरहितोपिस
र्वथाकुमतिमतिरमापतिपरं वांछतीतितद्भाग्यमीदृशंदुर्लभंजगतिदेहिनामिदं जन्मांतराराधितशंकरापांसाशोकरीभक्ति
रुद्रेतियास्यात् ज्ञानंदहेतुः सुकृताब्धिसेतुः सातावदस्यस्फुटधर्मकेतुः इत्युक्त्वावचनेनतस्यहृष्टोविश्वासमास्तिकः हरभाल
नलस्तेजः ससजोप्युतरंतदा सत्तेतदेवतत्तेजःसर्वहंभुवनत्रयं दग्धुंसमर्थमभवत्तेनभीताःसुराअपि किमद्भुतमिहायातिते
जोमंडलमनुत्तमं ब्रह्मांडमंडलंसर्वंदग्धुमिच्छतिलीलया कगंतव्यमितोस्माभिःनमार्गोगमनेधुना सर्वान्लोकान्विंव्याप्यतिष्ठ
तीतिभयाकुलाः सर्वेपिविलोकयाशुतत्तेजोभयविह्वलः शिवप्रभावंसस्मारसर्वोपद्रवनाशकं ततस्तत्पावकोत्पन्नपावकांशो
निर्भीषवाः प्राहतंपावकंत्वंवदमत्यमितिस्मयं ब्रह्मांडान्यकदादग्धुंसृष्टः किमहमीदृशा यद्वाक्रमेणतद्वाहंकर्त्तव्योवदसत्व
रं मत्तेजप्रभवाएवकल्पाःसंत्यत्रकोटिशः तत्कपालेऽस्माकंचापिवर्णानाविषयानमे तत्रासत्वःकथोयस्तसोपिब्रह्मांडमंडलं दग्धुंस
मर्थयेवतिप्रधावतिपुरस्सरः कोवाममाज्ञातिभंग्याहिंद्रोपेंद्रादिषुस्वतः अन्यथासर्वविलयःकर्त्तव्यः इतिसत्वरः जगत्संहरणेतावद्दया
सोपिनमेततः समर्थयेवसृष्टिर्मेकिमर्थंवाकृतेयत् नमत्सारविषयःकोपिदृष्टोजगत्त्रये सर्जनंचकृतंतेनहेतुनावदसादरं कोवा

फलमनुद्दिश्यविवेकेनभवन्नेते मत्सर्जनस्यकिंवार्यमद्भुतंतद्वदाधुना इतितद्वचनंश्रुत्वाकूर्मोविस्मितमानसः फालानलोपि
तंदृष्ट्वाप्राहगंभीरयागिरा फालानलोवाच मारश्चकारसोन्मादोलिंद्रोगोरीपतेस्ततः संज्वालयातिपत्नेनगत्वातन्मस्तकाग्नि
तः अन्यदेवसमत्वेनज्ञातस्तेनमहेश्वरः इयंमहेशनिंदास्यात्तद्दिनाशायकेवलं इतितद्वचनंश्रुत्वासकोपेनाहतंततः किमेत
दृश्यंयुक्तातममस्तद्धिविशेषतः मदीयकर्वलेशेनाथमराद्यन्वितंजगत् एधंतावद्भरेत्येवशिवलीलापिताद्दशी भवेद्गुरुतरंका
र्यंयदिहितंहिस्कसर्जनं ममाप्यस्यसकार्यार्थेसृष्टिरेवंकथंमता नरवेद्धर्यवस्तुन्यन्यपिकुलिशमादाययततेपुमान्लोकेकोवाबलमपि
किमस्यल्पविषये किंगिरिंकोवाकालानलसदृशमादायमशकंनिहंतुंशकोवाभवतियतमानोपिसुमतिः हंतव्यःशिवनिंदकोविधिर
पिश्रीमान्हरिर्वामयाकिं चेंद्रादिमरुद्गणोपिगिरिशासमस्यापरंलीलया हंतुंशंकरएवतावदधुनानूनंप्रवृत्तःपरंलोकेशंकरनिंद
कोपिसपुनःकिंजीवतीतिभ्रमः २२ इतितद्वचनंश्रुत्वाप्यभिनिंद्यापिसादरं मारनाशंकुरुष्वेतिप्राहफालानलस्तदा ततस्तद्वाक्यं
सपावकोवचोहितावहंस्वामितेनजसःकर्णं तंप्रेरयामासरतीपतिस्त्वयासनाशनीयोभवतातिवेगात् तत्प्रेरितःसोग्निरूपःप्रद्
द्राविशेषपंचायुधमर्धितेन नारायणास्त्रादिकशास्त्रजालंखद्योतसंकाशमभूत्समस्तात् ततःसभस्मसाज्जातोमदनःशिवनिं
दकः तदग्धासगतोवन्हिःशांतःकालानलोपिसः हताधुनायच्छिवनिंदकोत्रमारःप्रमत्तःशिवलीलयेति गनास्वराःस्वस्वकलत्रयु
ताःस्वकंपरंवासमवाप्तमोदाः ततःपरंस्वस्वपदाश्रितास्तेशंसंतवीर्याद्भुतएवमेशं कंपायमानाःशिवपादपद्मंस्मृत्वास्थितास्तेपर

मादरेण अतःपरं शंकरपूजनमायनेयः क्रियान्कालइतिप्रबोद्धाः बुद्धाः शिवाराधनतत्परास्ते विश्वासमाधाय हृदि प्रधानं विश्वा
वसुस्तवाच रे रे कुमाराः सुरवृंदवंद्यो गौरीसहायः स्वसुराग्रगण्यः नतत्समः कोपिसुरेषु दृष्टो नारायणादिष्वपि सत्यमेव ८० शि
वं सर्वोत्तमं मत्वा भजध्वमतियत्नतः अन्यथा मंदतावस्था भविष्यति न संशयः शंकरः सर्वदा प्रीतिर्विधेयाः सदयार्णवः अपार
भवाः प्रीतः प्रणतामुक्तिदायकः प्रीतिश्चेत्तस्य देहस्य शिरोरुतनयाकांतः प्रभुत्वं परं लोकानामविनश्वरं सततमर्पयतेतुमुक्तिं परां ततोव
न्निगमांतवाक्यविलुतं संतः कृतार्थाः परं संसाराद्विरताश्रयांति शरणं देवाग्रगण्यं मुहुः यावत्सज्जा सावधानं क्रियते गिरिजापतेः ताव
न्महाग्निवार्तापि हानिर्दूरतरा यतः शंकराराधनासक्ते सिद्धयस्युः पदेपदे ततोनदुःखवार्तापि भो पुत्राः शंभुपूजकाः शिवपूजा
साधनानि कुसुमानि वने वने अतिरम्याणि तिष्ठंति पूजयध्वं सदाशिवं अरुणोदयवेलायां कुरुध्वं शिवचिंतनं ध्येयः सांबो महा रामः
देवः सर्वमंगलविग्रहः ततः स्नात्वा भस्मनापि सम्यगुद्धूल्य सादरं त्रिपुंड्रधारणं कार्यं कार्यं रुद्राक्षधारणं ततः परं शंकरमंदिरेषु स
म्यक्छिवाराधनसाधनानि संपाद्य पूजाविधिविवेकैः कार्यं प्रयत्नेन चरांगलिंगे शिवलिंगार्चनेकालक्षेपः कार्यो निरंतरं तेनैव
पापनाशः स्यात्कर्वसुक्तिश्च जायते यद्ययं संतुरूणां भवानां शिवार्चनं तथापि दुर्लभं मन्ये प्रमादे सति सर्वथा अप्रमादेन
कर्तव्यं श्रीमहादेवपूजनं स्वप्नेप्यन्यसुरार्चायामादरस्त्याज्य एव हि सांप्रतं सर्वलिंनानां यात्र शिवान्यसुरपूजनं स्वप्नेपि शिवपूजैव ३२८
कर्तव्याति प्रयत्नतः अशिवानि भविष्यंति शिवान्यसुरपूजनात् अतस्तत्रैव कर्तव्यान कर्तव्यं कदाचन वांछितं शिवमस्माकं अतः

सतःकार्यंशिवार्चनं यतःस्वयंशिवःस्वर्गकामधेनुःशिवार्चनं शिवार्चनस्यमहिमानंज्ञातोब्रह्मपार्थंतः नहिज्ञानविरहेण्याशुकर्तं
व्यंशिवपूजनं कालांतरेमयाकार्यंशिवपूजनमित्यपि आलस्येनैवकर्तव्यंकालेतिकठिनोयतः कृतान्वदापुरस्मांकमित्येवान्कृतवि
तया कर्तव्यमतियत्नेनलिंगेशंगार्चनंमुदा शंगलिंगार्चनंलोकेसर्वदादुर्लभंसुताः विघ्नानपिनिराकृत्यकुर्वंतिशिवपूजनं कर्त
व्यमतियत्नेनलिंगेशंगार्चनंमुदा कर्तव्यमतियत्नेनसत्वरंशिवपूजनं विघमध्यमृतभयात्आलस्येनततःसुताः ॥ शिवार्चनस्य
समययदिविघ्नोभविष्यति तदातन्नाशयत्नेनकर्तव्यंशिवपूजनं शिवार्चनंखलुश्रेयःश्रेयसांविघ्नसंभवः संभावितेततस्तस्यना
शोपिशिवपूजया शिवार्चनंपरंतावत्सर्वारिष्टविनाशकं सर्वेष्टदायकंचेतिकर्तव्यंशिवपूजनं शिवार्चनसमंलोकेकिंनापुण्यं
भविष्यति नत्पुण्यान्तमास्येवज्ञातंयत्सर्वदाबुधैः येनकेनापिवाभक्त्याकृतंयदिशिवार्चनं तदाददातिगौरीशः तस्मैमुक्तिमसं
शयं सपात्सुकृताबुधियदिश्रेयस्कृद्धःस्तदाशिवार्चनेरतिर्भवेदितिमतिर्मम ज्ञाततः अवश्यमसत्कृत्यतःप्रणतएवचापूजितो
ददातिपरमंपरंगतिंशिवाङ्घ्रिसेवमित्थंच विनाशयतिपातकामितमहागिरीनिक्षदास्मृतोपि गिरिशास्तुतःसद्भदपारपुण्यप्रदः सएव
सुनिपुंगवैःमनसिसर्वदापूज्यतेसएवसुरपुंगवैःअपिसमाधिनिष्टैरपि अपूर्वमीशार्चनंमकमवलोकप्रसिद्धासकलार्थहेतुः त
तुल्यमन्यन्नमयापिदृष्टंवेदैर्नदृष्टंसुरपुंगवैर्वा नयागयोगादानाध्ययनादिभिर्वा लिंगार्चनाराधनपुण्यतुल्यं पुण्यंभविष्यत्यतएव
तावत्तत्सुपयपुण्यंविदुरास्तिकासु रहस्यमन्यद्वक्ष्यामिशृणुध्वमतिसादरं श्रुतेतस्मिन्शिवाचारभक्तिवृद्धिर्भविष्यति ॥ याशिवा

वेनसामग्रीसासर्वाभ्रूतिपावना कर्त्तव्यामूलमंत्रेणतयातुष्टोभवेच्छिवः अत्रैवेदाहरंतीममितिहासंपुरातनं विजयानगरेक
श्चितस्थितःशांभवपुंगवः ससमाराधयन्नेवभावलिंगंशिवात्मकं भस्मोद्धूलितसर्वांगोदद्दर्शस्वप्नमेकदा तेनतीर्थेश्वरो
दृष्टःस्वप्नेसर्वसुरेश्वरः दृष्ट्वाश्चशांभवास्तत्रशिवध्यानपरायणाः भस्मोद्धूलितसर्वांगास्त्रिपुंड्रांकितमस्तकाः शिवलिंगार्च
नेनेवसंतुष्टाःसततंमुदा तल्लिंगंपूजितंदृष्ट्वाविमलैर्बिल्वपल्लवैः नीलोत्पलैःपुंडरीकैःकुंदैश्चकुमुदैरपि रत्नाभरणसंयुक्तंदुकू
लपरिवेष्टितं दिव्योपहारसंकीर्णफलराजिविराजितं धूपधूमसमाक्रांतंपुष्पगंधविराजितं कर्पूरदीपमालाभिःपरितःपरिवे
ष्टितं वेदमंत्रनिधरैर्वस्कृतंसर्वार्थसिद्धिदं सर्वमंगलदंनित्यंस्मरणेनार्पितस्मरं गीतनाट्यसमारंभतूर्यध्वनिविराजितं देवदुं
दुभिनिर्घोषश्रोतध्वनिविजृंभितं देवगंधर्वनारीणांसमूहैश्चविराजितं गौरीपूजनसंसक्तसुरनारीसमन्वितं तादृशंमंदिरंदृ
ष्ट्वातीर्थेशस्यसशांभवः पूजांतीर्थेशलिंगस्यचकारातीवभक्तितः पंचामृताभिषेकाद्यैःचंदनैश्चमनोहरैः दुकूलैःकुसुमैर्दि
व्यैर्मंदाराद्यैर्विशेषतः धूपदीपादिभिर्भव्यैःनैवेद्यैरपिसादरं नीराजनैश्चविविधैःदिव्यकर्पूरसंभवैः प्रदक्षिणनमस्कारान्कृत्वाभक्ति
पुरस्सरं उपविष्टःशिवंपश्यन्जपन्पंचाक्षरंपरं तावन्नियममासाद्यतृषितलजलान्यपि नपीतान्येवतेनातःपिपासावृद्धिमापसा न
तःपरंसमानीतंपानीयमतिशोभनं कृत्वाशिवार्पणंपातुंसचकारमतिंतदा तदानीमागतःकोपितस्मात्गिरिशामंदिरात् भीतरु
द्राक्षवीतांगःशिवनामजपोत्सुकः सत्वागत्यतदाहशांभवाग्रेसरप्रियं मामापिबजलंविप्रतदीशानार्पितंयतः शिवभक्तोसिधन्यो

सिशंकरार्पितं जलं यातु मिश्रं किंतु गिरिशाय समर्पये तज्जलं भूतिसंयुक्तं कुरु भस्मविवर्जितं न गृह्णाति जलं रुद्रो भुजंगो वा
किमुतेतरत् यज्जलं भूतिसंयुक्तं न भविष्यति तज्जलं अदेयं शंकरायेति न ज्ञातं किं त्वया पुरा यद्यद्द्रव्यं महेशाय तद्रसरहितं यदि
न गृह्णाति महादेवः ततो मा पिब तज्जलं ततः परं विभूतिरीक्षा सीयक्षः सशांकरं प्राह भूतिं गृहाणेति शोभवाय महात्मने ततो गृहे
स्वातां भस्मिं भूतिदा मतिभक्तिवः प्रक्षिप जलमध्ये नाम मूलमंत्रेण सादरं ततस्तेनैव मंत्रेण तत्कृत्वा शंकरार्पणं पयो शिवं स्मरन् वक्त्रे
तार्यो सोतिसादरं तत्रस्थित्वा कियत्कालं शिवधर्मान् विशेषतः स तस्मादेव सुश्राव सर्वपापविनाशकान् धर्मोपदेशके तस्मिन् तस्या
भूद्गिरिशात्वधीः तेन धर्मेषु विश्वासः तदुक्तेषु भवत्तदा ततः परं समुत्थाय तं प्रणम्यातिभक्तितः त्वमेव गुरुरित्युक्त्वा सत्तनिस्राप
भूद्विजः तस्मात्कुमाराः सर्वाणि पुष्पादीनि विशेषतः भूतियुक्तानि देयानि मूलमंत्रेण शंभवे अपूतमपि पूतं स्याद्भस्मना संयुतं य
दि तस्माद्भस्मयुतं देयं लिंगे बिल्वादिकं सुताः यदि स्याद्भस्मरहितं पीयूषमपि तत्समं विषमिस्रवंगतव्यं मतानेशार्पयाहितेत हार
घपिंडुकूलेषु सुवर्णाभरणेष्वपि भूतिर्देया प्रयत्नेन महेशाय विनिवेदने शिवनैवेद्यपाकार्थं प्रवृत्तेर्भूरि संयुतैः पाकागारस्य कोणे पि के
चेद्योयत्नपूर्वकं पाकागारे पि देयं स्यात् भस्म किंचिज्जलान्वितं शाकजलतंडुलेषु मुद्गादिष्वपि यत्नतः तेन कीटादिसंबंधदोषो
पि सविनश्यति भूतिर्नैवेद्यपात्रेपि प्रदेया जलसंयुता भूतिरुद्राक्षपूतांगैः नैवेद्यमपि यत्कृतं तद्गृह्णाति महादेवस्तदेव हि सुधाम
यं किं तया सुधया पुत्रा अकिंचिद्भस्मान्वितं यदि जलमप्यर्पितं भक्त्या तद्दानात्सुखं विदुः पजनं च महेशस्य भूतिरुद्राक्षभूषणैः क

कर्त्तुमर्हमतियत्नेन मलमंत्रेणभक्तितः यः पंचाक्षरमुच्चरन्नतिसितां भूतिं वहन्मस्तके भाले वक्षसि बाहुदंडयुगले रुद्राक्षमालामपि शर्वरीघनतसरोजललवैर्बिल्वैश्च दूर्वांकुरैः पुष्पैर्वा सशिवं प्रयाति सपरं धन्योत्तमो वश्यकृतः सजत्यज्ञतदिक्तटीविघवधटिकाचटिकाविकारकरमिंदिरा कवचिरमविहारपरं भजाम्यहं भजधूर्जटिंपदद्वंद्वपीठयोनिस्फुरत्सुललाटपट्टलोलुसत्समभिभूत भानुप्रभं १५५ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादोनाम षड्विंशोऽध्यायः २६ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु याज्ञवल्क्यः इतिपित्राकृतां शिक्षां गृहीत्वा शिरसा सुताः प्रणम्योचुः परं तातं शिवभक्तरतं मुदा कुमारा ऊचुः धन्यास्मः कृतकृत्यास्मो यस्मादस्माकमास्तिकः जनको गिरिजाकांतपादुकाराधकोत्सुकः भवंति कर्मपाकेन बहवो जन्मकाः अपि शोकरा जनका लोके भवस्य संततुर्ल्लभः अनादिनिधनोसंसारस्सर्वदुःखाकरोपि तः जनकाश्चाम बन्धू वर्मी रामः दृशो जनकस्सतः यदि स्याच्छांकरस्तातं पर्वपर्व भवेत्तदा जलिरवननोतस्माद्दृष्ट्यौगोपि दुःसहः तपकृतिमस्माकं त्वमुत्तमप्रभावतः अतःपरं न दुःखानि पितः संभावितान्यपि अभ्यस्ताशांभवी विद्या त्वत्तस्त्वत्कृपयालया विद्ययाकेवलं तात दुःखसंभाविनापि न अतःपरमनेनैव जन्मना मुक्तिरेव नः भविष्यतिन संदेहः शिवभक्तसुतत्वतः येशांकरकुमारास्ते कुमारेणसहाद्दरात् क्रीडां कुर्वति ते तात धन्यधन्या इति स्मृताः हारोपहाररसपुष्पशरीरयोगात् ज्ञातं शरीरमिति जन्मजराविनाशाः नैवस्पृशंतिसहृदयेपतरं सधन्याः सर्वेपि शांकरकुमारवराः कुमाराः अस्माभिरिंदुशकलाभरणार्चनेन नयाः कियानपि खलः खलु कालएव तं कालकालकलनेन नयं

32

तिकालं तेनैवकालजनितापिनभीतिरेव संसारदुःखविनिवारकमिंदुमौलिमाडंबरेलादिसुरवंदितपादमूलं आजानुदीर्घकर
पद्मधृतार्धमालं वंदामहेगरलतलामलनीलजालं देवाधिदेव इति त्रीकरणैर्वदद्भिः वृंदारकैरपि तथा मुनिसिद्धवृंदैः यः संस्तुतानु
दुरपारगुणप्रवाहः तं तावतारहरमीश्वरमाश्रयामः १२ यो भाललोचन इति प्रथितः सुरेषु यश्चंद्ररेखकलितोन्नतदीर्घमौलिः
यः सर्वदेवमुनिकिंनरसिद्धसेव्यः तं शैलराजतनयापतिमाश्रयामः यः सृष्टिपालनविनाशकरोतिशश्वद्गौरीविहारचतुरामुकुं
रादरेण यः कालजातभयजातनिवारकोपि तन्नीलकंठमनिशं शरणं व्रजामः अस्माभिरीश्वरपदांबुजरेणुगौरगौरीकरानन
विलोचनचिंतनेन नेयं वयानवयमन्यदुपाश्रयामः प्राणप्रयाणसमयेपि शिवं श्रयामः गौरीमनोरमणचारुतराप्रियप्रसमा
नुधावनविधानमनःप्रसादैः अस्तावसासृगिरयो गिरिराजकन्याविन्यस्तहस्तमनिशं शरणं व्रजामः गौरीमनोरमणचारुसु
जातरालकाश्मीरसारघनसारससातिगौरं हारातिधीरतरवारुवारिपुवाचीप्रवातिशोणचरणांबुरुहं भजामः इतिपुत्रवचो
वीचीप्रपंचचतुरादरः शांतविश्वावसुप्रीतः कुमारानाह विस्मितः विश्वावसुरुवाच धन्यं ममास्ति भवतामपि संगमेन जन्म
दमुत्तमकुलप्रभवस्वभावैः संभावितं खलु समागममिस्फुटं द्राक्ष्यापि वेदतदिदं सफलं शरीरं एतच्छरीरमनिशं शिवपूज
नेन तावत्सविन्नमधुना शिवपूजकानां युष्माकमप्यभिनवामिमहारवान्तपीयूषपानपरितुष्टमतिप्रकृष्टं श्रीविश्वनाथभजनस्य
फलं न जानीवः किं भवत्यनुपमं परिमाणशून्यं एवातिशांभवसभामुदुराहरणदृश्याद्दृश्यामभिनवामृतमित्यैवभि कालोपियांभव

सभाभिनवाभिमानवार्त्ता निरंतनिजहृतसंमूढवृत्तिं श्रुत्वातितृप्त हृदयोनिरूयस्वकीयवार्त्ताकरिष्यतिमुहुर्मुहुरिंदुमौलेः अस्मा

भिः शिवलिंगपूजनरतैः रेकत्रनिसंसदास्थातव्यंनियमेनशंकरकथालापैर्विनेयामुहुः कालःकालभयावहः सहिमहादेवार्चका

स्यादेवादूरे तिष्ठतिनिष्ठुरोपिसतशिवाचारव्रतात्स्वादरः तसंसारपराभवायभवदेवोभावाःप्रवृत्ताःपुरातेतावद्गिरिशार्चनेनगिरिशध्यानामृतैः

केवलं संतुष्टाःप्रचरंतिसंततमुमाकांतंनितांतंहृदिध्यात्वास्यक्तशिवेतरामरकथावार्त्ताकृतार्थाःपरं एवंपुत्रैश्चपौत्रैश्चप्रपौत्रैश्चित्रकर्म

भिः शांभवैरन्वितारेजेविश्वावसुरिलेयथा तस्मात्त्वंनस्वयातावत्क्रियेशंकरपूजया कालेनयःकुमारास्तेभविष्यंत्येवशांकराः यदि

संसारवार्त्ताभिःसदामग्नंमनस्तदा नरकावासएवेतिशंकरंतावदर्चय इतिगंधर्ववाक्यानिश्रुत्वासाराजकन्यका तमाहहारंगंधर्वसं

गर्वशार्वपूजया राजकन्यकोवाच सत्यमुक्तंतथातावदितिहासःपुरातनः श्रुतःपापापहारायसंपद्वृद्धिसाधनं कविश्वावसुभाग्ये

नसमंभाग्यंभविष्यति शांकराग्रेसराराध्यशिवाराधनलालसाः यत्पुण्यमर्जितंतेनशंकराराधनेमुहुः तत्पुण्येनैवतत्पुत्राःतादृशाःशां

कराःखलु तत्कलत्रैश्चबहुधाशिवाराधनंकृतं तेनापिपुण्यपुंजेनकुमाराःशांकराःखलु अत्यल्पंबीजमासाद्यकालेभूरुहपुष्पाढ्य

प्रपद्यान्महान सतेविवर्धिताकुरान्भूतनरहेतुःबीजैस्तेषांजन्मवतिवदाशु कुमाराःशांकरास्तावद्धस्तंतत्पुण्यमत्र्येयः तत्तत्पावना

स्तेषांदर्शनादघसंक्षयः पुण्यमाकारमासाद्यशांकरंशंकरार्चनं करोतीतिमतिस्तावत्सतामेवोपजायते अत्रैवोदाहरंतीममितिहा

संपुरातनं शृणुपुत्तस्यप्रवणतःशांकरोजायतेनरः तत्कथाकथनेनापिमुहुरानंदराशयः उद्भूतास्वसहसाभविष्यंतिनसंशयः मा

रामः
३२९

त

यं किल मया द्यापि शंकरः शंकरालये दृष्टः प्रहृष्टस्तेनैव शंकरः खलु शंकरः इतिहासो वक्ष्यमाणो ब्रह्मलोकादिषु श्रुतः स्वम
यासं श्रुतः पूर्वं कदाचित्पापनाशकः पिता मम महादेवपूजनासक्तमानसः तेनार्जितं बहुधनं रत्नराशिसमन्वितं कुबेरस्स्वयमाग
त्य मम पितुः सदने मुदा संदासं स्वयं चकार ततो जातो धनपतिस्ततः धर्मधेनुरिति ख्यातो ममपिता भुवनत्रये स तु शंकरधर्मोपाडस्य
त्तिस्थानमेव हि तादृशस्य पितुर्गेहे मम स्थितं शिवमंदिरं अपाररत्नरचितं रत्नछायाविजृंभितं रत्नप्राकारपरिघाशोभाराजिविराजि
तं तत्प्राकारावृतदेशे वनमेकमशोकभः रसालतालहिंतालतमालपरिवेष्टितं तत्रोरुबिल्वतरवो बालबिल्वमहीरुहः नागपुन्ना
गतरवः सप्रगतरवः परं केतकीमाधवीजाजीमालतीमालिकावृतं सुवर्णचंपकाक्रांतं शतपत्रतरुश्रितं धत्तूरद्रोणसंकीर्णं भृंगराज
विराजितं उत्फुल्लहेमामलपद्मरेणुकिंजल्कसंवीतसरोवराणि रम्याण्यपाराणि मरालराजीविराजमानानि वसंति तत्र तेताव
त्तरवः स्वतः शिवमहादेवतिनामामृतं पीत्वा वृद्धिमुपेत्य गुच्छनिवहैस्तारापतिस्पर्धया तत्रार्येंदुकलावतंसभजनं फुल्लप्रसूनैर्नवैः
प्रीत्यैवानुदिनं प्रगार्वधे सुद्रुः कुर्वंति नृत्यंति च तस्मिन्नेव वने मनोहरवने धीराः परं शंकराः शंभोर्लिंगमुपेत्य सत्यहृदयास्तत्राप्र
यत्नेक्षरं ध्यात्वा यांति निमानसंप्रतिनवांगगातटे वोत्कटे वैकुंठदिकवाटपाटनधुनी धाटीपराटावृतं मत्वा तत्समपारपुष्पविलसन्माला
कुलाःसाकुलानीलानीलविलोलबालविलसल्लीलालिमालाप्रभाः यास्ताभिः शिवमंदिराति विलसन्नीलप्रभास्पर्धया तावन्तिः स
चकार तत्र यमुनागंगाप्रवाहभ्रमं तैरेव प्रसवैर्महेशसदनात्प्राप्यर्तूर्यध्वनित्यापारस्वरान्वितान्यधिकरोत्यत्यादरो हारमः तत्रागयां

मुभयः अवृद्धमगामत तत्सजया केवलं तत्तुल्यो न जगत्त्रयेपि गिरिशश्रीपादुकाराधकः तस्मिन्नेव वने तातः शांकरैस्सह सर्व
दा करोति पूजनं शंभोः श्रृणोत्यपि कथां शुभाः तत्र तावत्कथा भूपि श्रुता सातीव पावना नारदोक्ता विशेषेण शिवभक्तिरसाश्रया ५५
श्रीनारदः पुरा पुण्यवतो लोके पुण्यान्वेव परस्परं सुमेरुशिखरे स्थित्वा मन्त्रिं धृत्वा जगुः शिवे तत्रालस्ते तु पुण्यमन्त्रिरसन्नस्मत्वाम
हे यं परं स्कूतोशंकरपूजनाय न तथास्त्साधनानीसपि तस्मात्स्वर्थमतः परं किमधुना कर्त्तव्यमित्याहतान् पुण्याकारवरान् पारगि
रिशध्यानोल्लसत्सागरान् पुण्यमन्त्रिरुवाच अस्माभिर्गिरिशार्चनाय न तथा प्राप्तानि रत्नादिकान्युत्कृष्टान्यपि साधनानि बहु
धाप्राप्यानि कैः साधनैः शंगाराधनसाधनैरपि विना किं जीवनेनाथ हो व्यर्थं जन्म महेशलिंगभजनाभावे भवे भावजं रत्नाकरे संति
मनोहराणि रत्नानि तावत्खलु नूतनानि तैरेव लिंगार्चनमद्य कार्यं प्रीतो शिवो रत्नसमर्पणेन यद्वा वने कोमलबिल्वमालाः संपादनीयाः रामः
शिवपूजनाय यद्वा सुवर्णामलपद्ममालासंपादनीया कनकादिमाला उत्फुल्लनीलोत्पलमालया वा समर्चनीयो गिरिजासहायः
मंदारकुंदादिभिरर्चनीयः किमद्य सद्यः समुदिंदुमौलिः ॥ मृगमदरसधारासारकर्पूरधारापरिवृतघनसारसपारपाटीरधारा शिवशि
रसि विधेया तुंगलिंगस्वरूपसद्भूरपि सुकृतांभोराशिसंजीवनाय इत्यालोच्य ययुः सर्वे समत्वा शंकरपादुके रत्नाकराय रत्नानि प्रापु
म स्यत्नमान्यपि ततः सागरतीरे तैः हाटकेश्वरमंदिरं दृष्ट्वा प्रहृष्टमनसं जीवन्नुः पुष्पादिभिर्नैवैः ततस्तल्लिंगपूजार्थं सागरोपिस ३३०
मागतः चकार रत्नैर्विविधैः प्रतिपर्वतः शिवार्चनं कृत्वा बिल्वदलैः पूजाम खंडैरतिकोमलैः तथा पंचामृताद्यैश्च बहुभिर्वैत्नपूर्वकं स

९ क तव त्रिपुरासुरादिमोक्ष नरामत्रतिराजमानता ॥ क सुमेरुपिनाकपाणिता क शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि ।

पूजांते प्रणम्येशं स्तुत्वानांद्यं शयत्नतः इष्वेचंद्रकलाजूटं पंचाक्षरपुरस्सरं ततस्तुष्टावसमुद्रासागरः शंकरंपरं रुद्राध्याये
नमस्तेश्वरौद्रैर्भद्रपदैर्मुदा एवंसंपूज्यतल्लिंगंशांगमालिंग्यसादरं प्राहप्रसीदभगवन्नितिकुर्वस्तदास्तुतिं रत्नाकरउवाच क
महेश्वरताक्षरांभुताक्षकृपासागरताक्षताहता क निरंतरदीनबंधुताक्ष शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि क चतुर्दशलोकनाथतानिर
शाधीश्वरताहृयोर्द्दता क विरूपाक्षपादसतार्पिते क शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि ७ क ललाटहृपीटयोनिताक्ष जटाजटतटेंदुरवंड
ता क तटित्तटिनिविघटिताक्ष शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि क तवामितवेदवेद्यताक्ष तवापारगुणांबुराशिता क विपद्गणशैलवज्र
ताक्ष शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि क तवाद्भुतभक्तिहेतुताक्ष विभूतिव्रतपूततालता क तवामितपुण्यकीर्तिताक्ष शिवाद्याप्यरूपेव
मप्यपि क सुरासुरवर्गवंद्यताक्ष महाशैवमहार्हपार्हता क महोत्सवदानलोलताक्ष शिवाद्याप्यरूपप्येवमप्यपि ५ क तवा
मरसुंदरीकरसरोरुहपारसरोजपूज्यतां क सुमेरुशरासनज्यतां क शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि ६ क तवामितकालताक्ष विकचहा
लाहलनीलकंठता क दिगंबरतापिसाबता क शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि ७ क परात्परतापिमिन्नताक्ष नरोरःसरराजहारता क
तवोन्नतपंचवक्त्रताक्ष शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि क भवांबुधिकर्णधारताक्ष महामृत्युभयापहासिता क शिवार्चककल्प
वृक्षताक्ष शिवाद्याप्यरूपेवमप्यपि क शिवार्चकजीवनार्थिताक्ष महापापवनाग्नितापिते क शिवभक्तचित्तसंगिताक्ष शिवाद्याप्यरू
पेवमप्यपि १० किंतत्वारुणिकत्वमप्यघकुलारण्यानलत्वंचतेकिं त्वन्मुक्तविमोक्षदत्वमपितेनीतंगतंवास्वतः तच्चेदस्तिवशात

वाञ्छितमिति त्वत्साधुकाराधकं मामप्येवमुपेक्षसे तिष्ठसि कथं श्रीनीलकण्ठाधुना विश्वस्यैतु कलावतंसमसहं ह्मोल्लीलादलैः कोमलैः
गंगातुंगतरंगशीतलजलैः वीरेशलिंगं मुदा प्राणाद्यैरुपहारतामुपगतैः सम्यर्चितं किं मया श्रीवीरेशान दुर्दशापरिहृता संसार
जातार्जिता इति स्तुत्वा महेश्वरं प्रणम्य च पुनः पुनः गंतुमभ्युद्यतस्तत्र सद्दर्श शिवार्चकान् भस्मोद्धूलितसर्वांगान् त्रिपुंड्रां
कितमस्तकान् रुद्राक्षमालाभरणान् शिवलिंगार्चनप्रियः शिवनामसुधाधारापानपीनान्मनोहरान् शिवध्यानसुधाराशिक
ल्लोलालोलमानसान् अपूर्वानिमितान्दृष्ट्वा सागरः प्रणतो मुहुः तानुवाच महाभागान्केभ्यमतिसादरं पुण्यविग्रहाश्चतुः शि
वार्चनध्यानविधूतपापाः पुण्यप्रभारूपस्वरूपाः येत्वत्सदाराधकसन्निचित्ता स्तन्मत्सभस्त्यानितिसंस्मरास्मान् अस्माकमिष्टं
शिवधर्मं धर्मधर्मो ग्रिपयार्चनमाद्दरेण त्वत्संगतिस्तावदपेक्षिताता दृष्टस्त्वमस्माभिरुदारहारः इदं धन्यमभूदिदानीमतःप
रं धन्यमिदंशरीरं यन्नेत्रनेत्रा गिरिशार्चकाग्र्यसरोजसंदर्शनमात्रतोपि अतःपरं शासवपुंगवत्वं+दिनं+शेनिधेः शंकरधं
मेतत्त्वं वदाधुनायेन वयं पुनीताः कुलं च धन्यं मम मानसं च दैवात्त्वदस्यागमनं किलासीद्द्धंडुरवंडाभरणार्चनाय अस्माभिरया
गतमेवत्तेनयोगोद्धृतश्रीरसितान्वयाभः ९१ कमसंगिरिशार्चकाननमतमः कस्याः परं वाक्यं त्वत्संगोयमपूर्वएवकिमयं योगेनमुक्ति
प्रदः वांछावांगवरांगसंगविषयं साधोधुना स्वर्धुनीस्पर्धामेवकरोति साधुवद्धा पर्ये ढुंढवडालये संसारापारपाशाघातिकरविल
योपायएवायमासीत् लिंगंगासंगरत्वस्वयमपिनयमायामपीडाहरा किं अस्माकं वांछितं नवा किमपि तदितरं नेति मन्ये नदन्यल्लिंगं वालो

९ सप्तभूमंडलमध्यस्थांस्तु सद्रत्नभसन्निभः ॥ तत्रामरगणांसर्वेषांनि क्षीसदनान्यपि ॥ तस्यैवस्माकारः सर्वे परिधासम्मपागताः ॥

कथितःशोकव्यपनयनीयतस्वाचरान्चारमेकं इतितद्वचनंश्रुत्वाहृष्टोरत्नाकरस्तदा अभिवाद्यातियत्नेनशंकरानाहतान्मुदा
२३ रत्नाकरउवाच अपूर्वमिदमद्भुतंखलुशिवार्चकाःलोकनंद्दातिमुदमास्मशातप्रतिपदंविनोदावहं मुहुर्मुहुरपेक्षिते
भवतिहृस्त्वजंसर्वथाहृतार्थमधुनामनःकिमितिवर्णनीयंमया इतितद्वचनंश्रुत्वातेशंकरपूजकं प्राहुर्लिंगस्यमाहात्म्यं
किमस्यातिमुहुर्मुहुः तद्वाक्यामृतपानपीनमनसातेनापिसद्यःस्मृतः तस्माद्गन्महिमासएवलिंगमेःसर्वैस्तुतःसंततं तंचकुं
सितभूतिभूषितवपुःस्पृष्ट्वाचलिंगंमुहुःहृष्टःप्राहशिवाभिधानसुधयावीतोपिपूतोबुधैः एतन्नामानिरम्याणिलिंगस्यास्यविशे
षतः श्रोतव्यानिप्रयत्नेनपापनाशकराण्यपि हाटकेजान्मतस्माल्लिटकरमनोहरं तेनेदंहाटकेशाख्यंलिंगमित्युच्यतेबुधैः
एतस्माद्यदभूद्धूमतेनाभून्मेरुरुत्तमः सर्वामरालयोजातःसतावदतिसुंदरः तन्मूलभागनिलयासप्तद्वीपावसुंधरा सुमेरु
सानुनिलयःकश्चिदस्तियमालयः यमालयस्यमूलेतुतिष्ठत्संगारवाहिनी विषज्वालासमाक्रांताकपिसर्पतरंगिणी महा
पर्वतसंकाशावृश्चिकापातरंगिणी कंटकानांचतीक्ष्णानांपरितःसंतिपर्वताः तत्र
तरंगिणीतीरेपिशाचाःसंतिकोटिशः तदालोकनमात्रेणभीतिर्भवतिदुःसहा तस्मिन्यमालयेसंतिरम्याणिसदनान्यपि मणि
मुक्तामयान्येवसुधायुक्तानिकोटिशः तत्रोद्यानानिसंत्येवतानिकल्पतरुव्रजैः समाक्रांतान्यपाराणिदिव्यपुष्पसुतान्यपि तत्रैव
बिल्वतरवःकोटिशःसंतिशोभनाः तेषांप्रभावःकेनापिवक्तुमेवनशक्यते तत्रैवतावच्छिवमंदिराणितिष्ठंतिरम्याणिमणिप्रभाभिः

उक्तानि द्विपञ्चसैनेरपीरैः सुधासमुद्रेश्च समाहृतानि तत्रानिशं किंकरास्संति शिवाराधनतत्पराः तस्मान्निर्गमस्तेषां कदाचित्क्रि
यते मुदा रम्यापि दृष्ट्वा शिवमंदिरापि न जायते जातु मनोनिवृत्तं तत्रैव तावल्लियमनं निरस्य यमः शिवाराधनतत्परोऽभूत् यमः सत
त्रैव शिवार्चनेन कालं नयत्यपरशिवार्चकाश्च तत्रैव तिष्ठंति शिवालयेभ्यः शुभानि संप्राप्य सुखानि नित्यं यमो यत्रास्ति संतुष्टो
रत्नशंकरमंदिरे तत्राद्भुतलिंगमेकं रम्यं मणिमयं यतः तत्पूजनेन संतुष्टो यमः प्रतिदिनं मुदा तत्पूजानंतरं कार्यं करोत्यन्यच्छिवा
लया तल्लिंगदर्शनादेव कार्याकार्यविनिर्णयः चित्रगुप्तादिकानां च यमस्यापि विशेषतः तदधो धांधकाराभुसिंधुबंधुरकोट
यः तिष्ठंति तत्र घोराश्च प्रलयानलसंनिभाः विषज्वालांधवः केपि केचिद् वृश्चिकसिंधवः लोमघ्नांभुगणाः केपि रक्तोमत्रांधवस्तत
स्तत्र लोहितपूयादिसिंधवः संति कोटिशः क्रिमिकीटांधवः संति वज्रदंताश्च कोटयः संतप्तपिंडिवालाद्रिकोटयः संति भीषणाः
संतप्तशस्त्रगिरयः संति तत्राति भीषणाः तप्तलोहांगनाः संति कोटिशस्तत्र दुस्सहाः संति तत्रैव संतप्तशरपंकजरकोटयः अ
शांभवानां सर्वेषां तत्ताः संपदाः सदा तदर्थमेव निर्माणं तेषामिति विनिश्चयः तन्निर्माणेन संतुष्टः कालकालाज्ञया यमः तद्रक्ष
काः कालदूताः कोटिशो गणना पि न अशांभवान् समानीय पातयंति प्रयत्नतः तेषु तत्प्रदेशेषु कोटिशः क्रोधपर्वकं अशांभवमु
खदृष्टे यमदूतमुखान्यपि अग्निकल्पानि जायंते सर्वदा यमशासनात् यमशासनवार्तापि स्वदूतान् प्रति या पुरा दूतास्सापि परं
श्रुत्वा तेन भक्तिमान् भवेत् ये संस्पर्शनमात्रेण भावेन त्रिपुंड्रं रुद्राक्षाणां धारणे सर्वथापि ते स्तेदृशाः सर्वथा व्यार्तास्तेदुःखापारा बोधिम

यावसंति येरु द्धलनमात्रेणनकृतं भालत्रिपुंड्रंमुदा रुद्राक्षाभरणं चकर्णयुगलेकंठेपिबाहुद्वये तेसंप्राप्यतथाविधस्खलकुल
व्यापारदीनाः परं तिष्ठंत्येव नरर्थमेव रवनातपायतः संमतायै लिंगार्चनमात्रेण नकृतंप्रातः प्रदोषेपुवा तेरवामितपातकोघनिलयैः
दुरवालयैः संततं तत्रदुःसहयातनास्खलकुलव्यापारदुःखैःपरंदुर्ह्णेयःसमयो विनेयइतितेतभोननिर्यांत्यपि येपंचाक्षरमं
त्रराजजपतःपूतानुतसर्वथा तेतथग्निमहाग्निसिंधुषुसदा तिष्ठंतिविध्वाशनाः तेभ्यस्तेननिवारितायपिनकेरप्यद्भुतायातना
प्राप्तव्याखलुकल्पकोटिशयानानास्त्येवसर्वात्मना नीतायेनहुराल्पभिःखलनिभःकालक्षणंवामुदाभीमृत्यंजयपूजने
नसुकृतांभोधिप्रवृध्येःसदा ततावन्निरयंप्रयांतिसहसा तल्लिंगेमोदुर्लभस्तेकिंदुर्गमंदुर्गमाअपिनतेदुःखालयासालयाः
श्रीकाशीनगरादिशंकरपुरीवासप्रभावप्रथाबाधापारकथासुधानिधिलसत्कर्णापायास्तूपीतः जानद्दामृतधारयाशिव
कथासारप्रयाजातयातुष्टास्तत्रनयांतिशंकररतास्तेयांतितेशंकरं येयेशंकरपूजकाःकतिपयग्रामाश्रयासंततंलिंगारा
धनतत्पराःशिवजनासंगोत्सवाःसंततं तदृष्ट्वायममेवसुंदरतमंधोरंप्रसलंपरंज्योंदूणस्तेनसमर्चिताःशिववदंयांतीतिस
त्यंवचः शंकरान्यतियमानयमासोधर्मएवपरमःसतुतेषां सेवकःखलुसतत्प्रसदप्याराधनातिनिपुणःसगुणीच शूलपा
णिचरणःस्मरणंचेत्तापिनापियदिदैववशेन शैवसंगतिमवाप्यहतार्थंतर्हिसंसदिमहार्हतमस्मात् यमोपिसाक्षान्नयमना
तकार्चापरायणानिपुष्टैरदृष्टिपातैः नपश्यतीतिस्फुटमेतदुक्तंश्रीनीलकंठार्चनभक्तिलक्ष्यात् लिंगाराधनतत्परस्यमहिमानंता

यतेसर्वथातावत्साधुयमेनवेदनविधिनोरायणोवातत: तत्सामर्थ्यविशेषलेशकलनात्कालोपितस्यजनस्यासक्तोभवतीतिकेव
लमहंजानेनजानेकथं य:शर्वेसदनदयखर्वहृदयानंदेनसंपूजयत्तसादार्चन तसेरयदिमलस्तर्हिप्रसन्न:शिव: आसन्नस्मर
णेनकेवलमुमाकांत:सशांत:सत: संततस्तत्पदपंकजेहृदिमुहुर्ध्यात्वावसंतिध्रुवं योविश्वांकुरपूजयापिसकृदप्यार्त्तिहरस्तन्व
हंभीत्यासंततमंतकांतकपदांभोजार्चनास्वादर: संसारादघसागरादपितरस्यत्यमुंतंकेवलंतसादस्मरणेनमुक्तिरितिमेबुद्धिश्च
यद्वारखलु संसारान्नबिभेतिपातककुलाकालानलाकालत:नहृत्तामिलविक्रमादपिमहादेवार्चक:केवलं कालेनापिसमर्चि
तोभवतितक:कालकालार्चक भक्त्यानार्चयतिप्रसन्नहृदयंसत्कापरंदुर्जने महोत्सवपदंपरंशिवपदांबुजाराधनंतदेवधनमु
त्तमंजनिजरातिदु:खापहं तदुत्तमकुलोद्भवै:कृतमघौघतूलानल:सुधापितदितिस्मृतंपरमदु:खहानान्मुखं अहोखलुजना:
परंशिवपदांबुजास्यधंनमसादविभवपरंनचविचार्यतेयवस: अत:पततिदुष्कृतप्रबलवक्रनक्राकरेसशोककुलसागरेसपदि
सांधकारेमुहु: संततसायसभिंडिपालकलशगुडुच्चालस्फुरन्मंडलेचंडालास्खलुचंद्रखंडविमलालंकारनिंदारता निष्ठुरसेवमु
हुर्मुहुर्नभसितंयैर्वोललाटेधृतंरुद्राक्षोपिनकंठकूपयुगलेजप्तानपंचाक्षर: भजंतिविमलाशया:शिवमुमासहायंपरंसए
वसमयेमुहु:ममसहायइत्यादरात् तमंतकरिपुंमुहु:स्मरतिय:प्रयाणक्षणोसतादवराजितोहितहितंप्रयातुध्रुवं श्रेयोत्तारव
लुकामनापिसततंकामारिपादांबुजध्यानादेवभवत्यपारमहिमाकामारिरित्यादरात् वेदोवेदविधिर्नवेदसतुधोनारायणोवापरं

यो०।।

राम:
३३३

३

कामारिस्तत्वाप्रवीणमनसोऽत्रयं तं यथार्थं चिरं खलु अद्यार्थदुकलावतंसचरणाध्यानामृतास्वादनात् प्राप्तमानसराजहंसइतिमे
चिंतातरंतातात्कृतः संसारादपि श्रीजनेमनचमहाव्याधिरपाहादपिव्याले भोपिनदुष्कृते रपिद्रुतेर्भतैरनंतैरपि १४४ इति
श्रीस्कांदेमहापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादोनाम सप्तत्रिंशोऽध्यायः ३७ श्रीः

याज्ञवल्क्य उवाच यत्सानुभागेयममंदिराणि तदूर्ध्वभागेभवनस्यगेहाः तदूर्ध्वभागेघनलस्यगेहा तदूर्ध्वभागेवरु
णस्यगेहाः तदूर्ध्वभागेखलु निऋतेश्च तदूर्ध्वभागेधनदस्यगेहाः तदूर्ध्वभागेपुरा चोपतेस्युः तदूर्ध्वभागेखलु सत्यलोकः वैकुं
ठलोकोपि तदूर्ध्वभागे सूर्यस्यलोकोपि तदूर्ध्वभागे नक्षत्रलोकोपि तदूर्ध्वभागे सुधांशुलोकोपि तदूर्ध्वभागे ३ ईशानलोकोपि
तदूर्ध्वभागे त्रिशूलगेहापि तदूर्ध्वभागे तदूर्ध्वभागेघनलांबुराशिः सुमेरुशृंगाप्रतिमाभिभतः ४ सुमेरुशृंगाग्रविराजमानः कै
लासलोकः सर्वेवावरिष्ठः सुमेरुशृंगाप्रमितानितेषु सर्वाणिकान्तेश्वरमंदिराणि ५ तान्येवतावत्खलु सुंदराणि मणिरचितहर्म्या
पपिपितत्रतानि संख्याविहीनानि विचित्रचित्रभासानि विचित्रप्रतिमान्वितानि ६ तत्रोद्यानवनानि संतिविपुलान्यंतोन्नतपांसुलो
द्भवातरवोपि तत्र बहवो नानापत्रयसर्वथा ततावसततं फलैरभिनवैः पुष्पोच्चयैः संकुलाः सर्वर्तुप्रभवाः प्रभूतविभवास्ते तावदस्फु
रिताः ७ तताबहुनताभवंतिबहुधा विभ्रमभ्रमरारा घनकर्तव्ये सतिसंचरंतिबहवोलिंगेषु तुंगेषु ते छंदश्छसुगुच्छरंजितनिजच्छा
याच्छदिर्वोद्धृतान्यालिंगप्रसवान्वितानि सततं कुर्वंतितेतस्ततः तत्रापारमरंदसुंदरसरित्कुल्यामृतांधुप्रभासिंधुर्वातविराजमानवनजे

रम्यस्थैर्ये तेशंकरः नत्वौश्शिवलिंगसुंदरसंले न्मदारवाटीतटेपाटीरद्रुवल्लाहिनीमृगमदापारप्रवाहान्विते तत्रैकैकमपिप्रभावि
रचिताःप्रासादद्द्वाः परंतेषांतावदपारकांतिसरित्तासंगो लिंगेष्वपि लिंगेषुप्रथितेषुतेषुगिरिजापूजांकरोत्यादरात्सो वर्ण्यःक्व
लः तथामपिमयैरसुवृद्धपुष्पैरपि १० मपिप्रसवपूजितो भवतिशंकरः सर्वदाविहारसदनालयेगिरिजयासमेतः सदा जहाति
नपदंमुदातदिदमुत्तमंसर्वदाभविप्रवररंजितंकुसुमवृष्टिसंघारतं मणिप्रभामंडलमंडितान्हिहर्म्याणितेषांगणनाकुतस्यात् आ
याममानस्यमपिप्रभाभिः नह्लायतेवृद्धिमपिप्रयाति नतत्रचंडांशुकरप्रचारः सुधाकरांशुप्रसरोपिनातः विद्युत्प्रभाणांचनतत्र
वार्त्ता नारागणानांचनतत्रवार्त्ता महेश्वराणाम्वरिरकांत्यादीप्तालितावतरवसुमंदिराणि हर्म्याण्यपाराण्यपिसुंदराणिहारतोहा
रप्रवरावृतालि तत्रैवायुतयोजनोन्नतमपिरत्नप्रार्बुदान्यर्बुदप्रभासिंहासनमंचकोटिघटितंयत्सुंदरंमंदिरं तत्तावद्बहुनरत्नकांति
विलसत्तत्प्रावृतंकल्पजापारास्तत्तमगंधसिंधुसहितंतत्रांबिकाक्रीडति संपूर्णामितनारदामृतसुधारश्मिप्रभामंडलव्यापा
राः प्रगतारकाइवसदातिष्ठंतियत्कांतिभिः ततावद्गिरिराजराजतनयाकांतंश्रितं संततंस्वांतंमेसततनोतिशांततमतसंचिंतयामि
स्वतः वैकुंठादिकरत्नकांतिभवनावासाः सुरास्तंशिवंध्यात्वासौनमहर्निशंशिवकथालापैः परंचेतसि स्वस्थेतत्पदचिंतनागत
कुशाः शिवाराधनंकृत्वासंततचंद्रचूडचरणध्यानानुराशिभिताः नित्यंसुराणामपिमंदिरेषुलिंगानियान्यप्रतिमाः पद्म = निते
षु कुर्वंतिपूजाममराः प्रभातेसादिविश्वेपविशिष्टरूपा देवानामपिभाग्यमिंदुशकलालंकारपादांबुजध्यानादेवततस्त्वेनारवि

रतं सौख्यं सुराणामपि देवानामधिदैवतं शिव इति प्राहुर्मुनीन्द्राः सुराः सेवंते निगमाश्च तत्र जनतो मुक्तिः परा जायते तस्मिन्नेव वसु
मेरु शृंगनिलये स्थित्वा शिवासंयुतः लोकानां ओदनपालनादिकमुमाकांतः स्वलीलालवैः कृत्वा तिष्ठति तं परात्परमिति प्राहुस्तद
न्ये सुराः तल्लिंगार्चनतत्पराः शिवरतास्तेन स्वतंत्रास्वतः स्वतंत्रस्त्रिनेत्रस्तथा तत्कलत्रं पवित्रं स्वतंत्रं विचित्रं न देव जगज्जालनि
र्मोपालिवर्षपाद्दाने समर्थं तं देवं इन्दुमौलिं प्रसादात् भजंत्यन्यमज्ञाः शिवान्यं सुरं तेन ते गर्भवासादिदुःखानि तस्य स्मरंतीति मन्ये महामो
हपाशप्रबद्धस्वचित्ताः प्रमत्तास्तलस्ते य आजन्मादिक दुःखभाजनतया ज्ञातोऽस्ति गर्भाश्रितो तातद्यो निब्रपापयपरित तनुस्तद्यो निमार्ग
गतः कंसादिप्रबलादिशत्रुनिहतः विपज्जितो दुर्दैत्यो स्वीयां स्त्रीं [illegible] तिष्ठति शिवेनान्यं भजामो वयं मेला मृत्युंजयं मयोन मृत्यु
मुपयास्यति मर्त्यलोकमनुप्राप्य तेन मृत्युंजयो भवेत् मृत्युंजयं संततमाश्रयामो मृत्योर्बिभेमो वयमतः स्वतोऽपि स्वत्वानमत्युंज
यमन्यं देवं स्वप्नेऽपि पश्यामि भयोलिनाहं दृश्यंते बहवः शिवेतरसुरा बह्मा मकुत्ताम् दुर्मोहै नैव तमर्चयंति बहुधा योनि भ्रमेशो दुःखा
न्वि किं नारकियोनदुःखनिलयास्तेषां शिवाविहाय दुर्गानि सति दुःखमेव संततं तदृश्यं गायां मन्वि किं न जानंत्येव बहवः प्रभावं शांभवं
भुवि अतः पतंति नरके या निर्मार्गविनिर्गताः यो यान्निर्मार्गं परिमार्गणसक्तचित्तो मत्तः प्रमत्तः परिसेवितस्वचित्तवृत्तिः नीचानुवृत्तिनि
रतः स कथं महेशं जानाति जंतुरशिवार्चकपापरूपः को पत्नातिमहेश्वरं यदि नरः स्मृत्वा गृहान्निर्गतः स्वर्गद्वारमुपैत्य धीर हृदयस्त
[illegible] दृष्टान्यपि भित्वा स्वर्गपुरं प्रविश्य सरत्नानाथार्चितः संततं सस्याद्विपपि संस्थितः शिवपदं यात्येव सर्वस्व चः न जानंति मूढ

मूढाः शिवापराधवृन्दं नरके पिण्डिवालिप्तुतेषु प्रपतन्तीति यमकिंकरपादघातशंकान भवत्येव हि शंकरार्चकानां अत एव
भजामहे महेशं मुकुन्दं घृतकलावतंसमीशं अस्माभिरेव मलिनं शिवनामधेयपीयूषपाननिरतारसनापि लब्ध्वा दुग्धेन
नो छतिमुत्रेनयुतेन जिह्वा सा शर्करामतिसितामपि तेन तृप्ता यनाशुपितमसद्दुग्धजालं तेनारनालकथनं क्रियते कथं
वा तस्मादुमापतिपदाम्बुजचिन्तनेन नेयं दिनं तदितरामरहानपूर्वं महादेवः परो देवो महादेवः परात्परः महादेवः परं ज्ञानं महादे
वो महानतः महादेवस्य सत्त्वान्महात्मा महतामपि सेवनीयः प्रयत्नेन महादेवमनोहरः महादेवविहाराणां स्थलं शंभुनमा
नसं अतः संपूज्य सततं शंभुं भवः शिवतत्परः शिवाभिमानस्थलमेकमेव तदेतदेकान्तशिवार्चकस्य शिवार्चकादपि अधिको स्ति को
वाऽयतः स एवाप्रतिमप्रभावः तं भावमेवाप्रतिमप्रभावं मन्ये सुराणामपि सेवनीयं स एव मत्के जय पूजनेन धन्योपि मान्योपि
महानुभावः यो यत्र तिष्ठति शंकरो प्युविस्मे पूज्यः स पूजार्हे तं प्राप्तः शंकरपूजया सुरगणास्तसूजनैः पावनाः तस्मादप्रमाताः
स्तदंघ्रिजरजोलेशः प्रसादपरं वा कुत्सेव सुधासुधामपि मुकुरस्य त्वा वृथैस्यादरात् कालात् भीतिः कालकालार्चनाद्यैः नाभसीतः
प्रत्यक्तास्माद्यमोपि तस्मात्कोवा कालकालान्महादेवं महाध्यानं तु पूजितं नाम चन्नः प्रवृत्तिरीशान्य सुरार्चनेषु न स्यात्शिवाराधनत
त्परायां यस्माच्छिवान्यामररूपबुद्धिः ज्ञानायताव ज्वतीति मन्ये असद्वस्तुज्ञानायत द्वस्तुबुद्धिः प्रवृद्धापि तत्कार्यहेतुः स्वतः स्यात्
उपादानमप्यस्ति सद्ज्ञानवृत्त्यासदिद्वैवबुद्धिः शिवब्रह्मरूपोति यद्ब्रह्म तत्तावदुमासहायस्वरूपमासाद्य हृदि प्रविष्टं कष्टानि दुष्टा

राम:
३२५

निमिषं करोति तत्कष्टनाशाय यतः प्रवृत्तं शिवार्चनभावनानिवृत्तिः यदि ज्ञाता बुद्धपुण्यसंचयैः शिवएव तदा विचिंतनीयो मन
सः स्पृष्टिरपीशपूजनाय॥ मनो महेशेन यदा प्रवृष्टं स्पृष्टं तदा तस्य शिवार्चनेन गताभवस्येव सकालकालं किं कालवालप्रवणस्य
तस्य कालांतकाराधकपादुकार्चाचर्चापि वर्चस्थिरमातनोति तेनैव पापौघलयोपि तेन स्वर्गोपि मुक्तिश्च भवत्यवश्यं अहो
वदंति प्रमथाधिनाथाः कृतार्थं चिह्नैरिशार्चनानि धन्याः परं शंकरपूजनेन नयंति तावद्दिवसानपीति इदं परं भाग्यमिति स्म
रंतः संसारवार्तामपि विस्मरंतः महेशनामानि सदा जपंतः शिवालयेषु प्रचरंति संतः संतस्तावत्सततं शंगं नमीशं स्मृत्वा स्म
त्वा देवदेवं च मत्वा दत्वा चित्तं शंकरे साधु नत्वा कृत्वा पूजां यांति सांबं महेशं अपर्णारमणं मत्वा कृपार्णवमनामयं महाभि
पूजयंतीशं वा पूजयंति प्रयत्नतः कः शांभवेन सदृशास्त तस्तेन भविष्यति महद्भाग्यमिति ज्ञातं शांभवं जन्म केवलं जन्मनामु
त्तमं जन्म शांभवं तत्किलोत्तमं शांभवं जन्म संप्राप्य शंभुपूजां करोति यः स एव धन्यः श्रेष्ठश्च वरिष्ठोपि विशिष्टतः सर्वकृष्ट
विभाग्याय शिपिविष्टार्चने रताः भवंति बहवो लोके मुक्तास्ते सर्वथा ध्रुवं शिवस्मरणमात्रेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः शि
वशब्दोच्चारणेन देवपूज्यो भविष्यति शिवनामामृतासक्ताः जिह्वालोलमनाकुलं प्रणमंति सुरास्सर्वे मुहुर्दृष्ट्वापि दू
रतः इंद्रादिदेवपूज्यत्वं यो वांछति नरोपि सन् स पूजयति गौरीशं लिंगरूपमनामयं अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरात
५ नेन तलं यथा लातं तथा नान्येन कुत्र्येन॥ शिवं शिवं कर सैन [illegible] तेन लभ्यत्ये॥ सर्वमन्यद्धरिस्व [illegible] १ ५

नं शृणुध्वं सावधानेन शिवध्यानपुरस्सरं पुरा रेवासरित्तीरे द्विजः कोपि सशांकरः सकुटुंबः सांबपूजां चकार शिवतत्परः दूर्वांकु
रैरभिनवैर्धत्तुरप्रभवैरपि पूजयामास गिरिशं नवबिल्वोद्दलैरपि एवं कालेन यस्यैव कालकालार्चने मुदा आहारमपि संत्य
क्त्वा स्थितः सर्वमनुस्मरन् तादृशं शांभवं दृष्ट्वा तत्कुटुंबमुवाच तं प्रणिपत्य प्रयत्नेन कृतांजलिपुटा मुहुः द्विजभार्योवाच
स्वामिन्मां प्रणतं पश्य दीनवत्सलवत्सल चिंताग्निरेषाथोतव्या नेष्टं यत्पजमप्यपि शिवाचाराः श्रुतिप्रोक्ताः संत्येव विविधाश्च
पि तेषु कस्य परित्यागे पापमाप्नोति मानवः इदं वक्ष्याम्यधुना पुण्यपापविवेचने पुण्यापुण्यविवेकेन प्रवृत्तिश्च निवर्तनं पु
ण्यकर्मणि पुण्यात्मा प्रवृत्तिः पुण्यकर्मणि पापकर्मणि पापात्मा प्रवृत्तः स्याद्विवेकतः इदं पुण्यमिति ज्ञात्वा पुण्यैः पुण्येच्छया पु
मान् पुण्यं करोति तेनैव पुण्यराशिः प्रवर्धते परदाराभिगमनं पापमित्येव धारणं पुनः कामातुरः कस्मात् निवृत्तो न प्रजा
यते एवं सति विवेकोयं स्यात्पापगोचरः सतां वद त्वयुक्तं स्यात्प्रवृत्तं कलयामलः इति तद्वचनं श्रुत्वा स विप्रः सत्यतत्परः
तामाह युवतीं भार्यां स्मरन्नेव महेश्वरं सत्यव्रत उवाच संति धर्माः श्रुतिप्रोक्ताः पुराणोक्ताश्च कोटिशः तेषु धर्मेषु सर्वेषु धर्माः
पंच मनोहराः ७१ विभूतिधारणं धर्मस्तथा रुद्राक्षधारणं रुद्राध्यायजपो लिंगे बिल्वैः शंकरपूजनं पंचमं शिवनैवेद्यभोज
नं तैः परं नरः कृतैर्मुक्तो भवत्येव महापातककोटिभिः नारीणां च नराणां च धर्मोयं तुल्यरूपतः अविशेषेण कर्तव्यं सर्वेषा
मपि सर्वथा रुद्राध्यायजपे शक्तिः स्त्रीणां यदि न सर्वथा तदा पंचाक्षरो जप्यः रुद्राध्यायगतः परः अधीत एव सर्वेपि वेदा

अग्निनापिच जप्तोयं स्वाहया [illegible] ॥ वायुनापि च जप्तोयं [illegible] जप्तो [illegible] ॥ [illegible] च जप्तोयं [illegible] ॥

त्मनमहात्मना येनपंचाक्षरोजप्तो वेदसारतयास्मृतः दधिमंथनसंभूतनवनीतनिभंविदुः पंचाक्षरंमहामंत्रं वेदराशि
अयंमंत्रः परोपमंत्रः सर्वमंत्रोत्तमोत्तमः मंत्रराजाधिराजोयंमंत्ररत्नमितिस्मृतः वेदैःपरमयंमंत्रोजप्तःपंचाक्षरःपरः मह
श्वरेणजप्तोयंजप्तोप्यंबिकयामुदा कुमारेणापिजप्तोयंगणेशेनापिसादरं श्रीकालभैरवेणापिजप्तःपंचाक्षरःपरः ८० वीरभ
द्रेणजप्तोयंनंदिकेशेनसादरं सभृंगिप्रमुखैःसर्वैःगणैःर्जप्तःसकिंनरैः गंधर्वैरपिजप्तोयंसकलत्रैश्चपन्नगैः नारायणेन
जप्तोयंजप्तोयंपद्मयामुदा ब्रह्मणापिसरस्वत्याजप्तोयंपरमोमनुः इंद्रेणजप्तःशच्यापिजयंतेनापियत्नतः सूर्येणाछाय
याजप्तः चंद्रेणापिप्रयत्नतः दधीचप्रमुखैर्वैःजप्तोयंमुनिभिःसदा अयमेवपरोमंत्रःसर्वेषांमोक्षदायकः पंचाक्षराकारस्तु
धासमद्रं श्रुत्वामहारुद्रमिवापरंत्व कोवानतन्मंत्रजपातुरक्तःसद्यःपवज्ञघ्नंकृतपापराशिं इतोधिकःकोपिनवेदमध्येमंत्रो
स्तिमंत्राधिकएवसोयं अयंस्मृतश्चेन्मरणावसानेमुक्तिःपरंकिंनकरप्रपन्ना मंत्रेषयंशांभवमंत्रराजराजाधिराजःखलुशै
वमंत्रः अतःसएवामितपुण्यहेतुः सएवमोक्षायविनिर्मितोभि इतितद्वचनंश्रुत्वाप्राहसत्यव्रतंसती अयंमहेश्वरेणापि
मंत्रोजप्तःकथंवद मोक्षायजप्यतेमंत्रोमुमुक्षुभिरयंततः किमस्तितस्यमाहात्म्यंतज्जपेनविशेषतः चतुर्थ्यंतपदंप्राहश
करंलोकशंकरं तस्मैनमःपदेनापिपूजातावद्विधीयते पूजापिविविधासातुतस्यसास्यान्नमस्क्रिया कापिपूजात्वयाम
र्त्योमुच्यतेपापबंधनैः ९२ सत्यव्रतउवाच सत्समुत्कतयाबालेतन्मंत्रमिदंशृणु येनस्यात्संशयोच्छेदः पापराशिलयोपि

विनिर्मितं

ते वेदाः स्पष्टाः शंकरेण तेषु वेदेषु कः परः वेदभाग इति भीत्या शंकरेणाविचारितः बहुकालविचारेण रुद्राध्यायः परः स्मृतः स
मंत्ररत्नकलशः तत्तुल्योपि स एव बद्धि लोकेनतादृशं वस्तु दृश्यते मुक्तिसाधनं तथा च तत्समं वस्तु न दैवेस्य वधारितं तत्रापि
मंत्राः संस्येव बहुदः शंभवाशुभाः मंत्ररत्नस्वरूपास्तेषां शान्तिर्विलक्षणा मंत्रेषु तेषु सर्वेषु कः श्रेष्ठतमस्त्वपि विचारितो महे
शेन गौर्या सह विशेषतः देविदेवि वरारोहे रुद्राध्यायगतेष्वपि मंत्रेषु कः प्रियस्ताव मंत्ररत्नवदाधुना इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा शंक
रस्य महात्मनः अतिसंतुष्टहृदयाः प्राह शंकरमादरात् १०० गौर्युवाच देवोत्तम महादेव सर्वभोयस्ते तदुत्तरं त्वरयानेव पत्र्यामि

पत्रंसा

समानत्वास्त्वमप्यपि भूर्जत्वाभिदेमादाय रुद्राध्यायो निजाक्षरैः लिखिनीयं प्रयत्नेन सलोचनमनोहरः ततः परं पृथक्कृतेषां मं
त्राणामभिवीक्षणे ८ तदर्थाकलनेनैव तत्त्वज्ञेयं न चान्यथा अस्य मंत्रस्य सामर्थ्यं यावानर्थोपि याहशाः स्त्रद्धोधस्तावदधुना कृप
यालव जायता ततः परं विशेषोपि नयो भवति शंकर।। अन्यथा तस्य सामर्थ्यं दुर्ज्ञेयमिति मे मतिः इति तद्वचनं श्रुत्वा शंकरो हृष्टमान
सः गामाह लिंग्याह गिरिजे सम्यगुक्तं त्वयेत्यपि ततः परं महादेवो लिखित्वा पुस्तके शुभे दर्शनस्ये पुस्तकं च सादधारस्य मस्तके
नत्वा ददर्श तान्मंत्रान् अगाधार्थाननेकधा तन्मंत्रालोकनेनापि परमानंदमापरा ततः परं महादेव सर्वविद्यानिधिस्तदा तद्व्याख्या
नं मुदा चक्रे शाक्त्रकारातिमनोहरं तद्व्याख्यानेन कालोपि गतो यावन्त्वरानने तावांस्ताभ्यां न विदितः शिवाभ्यामपि केवलं प्रकृत्यर्थ
प्रत्ययार्थभावनानां विचारयोः एकैकस्यापि मंत्रस्य भूयान्कालो गतः खलु संपूर्णमुक्त्वा मंत्रार्थं दाढ्यार्थं स पुनः पुनः तदर्थे व्याप
नं कृत्वा स्थितस्तन्मंत्रमुच्चरन् एवं मंत्रो व्याख्यातः स एव पुनरादरात् अमोघ्यर्थानुसंधानपूर्वकं पुनरादरात् एकैकं मंत्रमुच्चार्य

श्री ३३७

तदर्थंत्वंपुनःपुनः वक्तुमिच्छसिगौरीशो विरतोनप्रजायते एकैकमंत्रव्याख्यानैः असंख्यातैरनंतधा कल्पावृत्तिरभूद्देवनकल्पेषु
मितन्मनः अंगषट्कामिधानेननिष्पन्नार्थोमनुस्तदा तदापिनजहात्येवपुनर्जपतितंमनुं श्रीतापियासुधाधारांतांपुनःपातुमि
च्छति यथातथामहादेवोमनुंतंवक्तुमिच्छति अंबापृच्छतितत्तत्त्वंसापुनःपुनरादरात् नसापिविरताप्रश्नोदुत्तराद्विरतोनसः
समंत्रमहिमाज्ञातःशिवाभ्यामेवकेवलं ज्ञातोमधुरिमातस्यताभ्यामेवनचेतरैः द्राक्षाफलरसाभिज्ञातंपुनःपुनरिच्छति यथात
थैतन्महिमाताभ्यांतातंपुनःपुनः मंत्रार्थज्ञानधारायासाविच्छिन्नानजायते तन्मंत्रार्थानुसंधानधारायासाधुतापरा एवंप्र
तिकमंत्रेणाव्याख्यानेनमहेश्वरः संतोषधारयाक्रांतस्तयागिरिजयासह ततःपरंचकारांतंशिकाराद्यंमनुंपरं दृष्ट्वासंतोषमाप
न्नोनतस्माद्विरतःशिवः तदर्थाःकोटिशःप्रोक्ताःशंकरेणमहात्मना श्रुताश्चशिवयाभक्त्यास्पष्टामंत्रांतरंतदा गुणबोधकमंत्रेषु
तदन्येषुतथारुचिः नयथास्वस्वरूपावबोधकेतादृशोमनौ मनवःसंतुबहवःकिंतैरत्यंतदुर्लभः अयमेवेतिविज्ञानःशिवयुतोवाभ्वि
तोमनुः तमेवमंत्रमुच्चार्यकल्पेषपिगतेषपि विरतोनाभवत्तस्यतन्माधुर्यानुसेवनात् ततःपरंमहादेवंतन्मंत्रावर्तनोत्सुकं
दृष्ट्वागौरीप्रयत्नेनप्रणम्याहकृतांजलिः २८ गौर्युवाच कृतार्थास्मिमहादेवरुद्राध्यायावलोकनात् तावतैवप्रहृष्टाहंसएवानं
दसाधनं तत्रयेमनवःशैवाःतद्व्याख्याश्रवणादपि सएवपरमानंदपुनरुक्तरवस्थितः तत्राप्ययंशिकाराद्योमंत्रोमंत्रमणिश्रुतः
ऽतोधिकोनकोप्यत्रमंत्रइत्येवमेमतिः यद्व्याख्यानेनकल्पानांअयुतानिगतान्यपि तद्व्याख्यानात्नविरतिस्तवाद्यापिप्रजायते अ
धन्यतमःकोयद्व्याख्यानेननीयते एतद्व्याख्यानतःसंतुसंततंकल्पकोटयः तद्व्याख्यानश्रवणतोविरतिर्मास्तुमेप्रभो अय

संपादनीयायत्नेनमास्तुनस्यनिपर्ययाः। सृष्टिंचपालनंश्रीशाकुरुयत्नपुरःसरं। संहारंचकुरुप्रा[illegible]तृणी।
[illegible]

मेववरोदेयः कृपयापरयाधुना अयंवरोवरमणिः वराणामपिकेवलं अर्थनिधानंनिधयः सर्वस्वमपिमेप्रभो पुनःपुनर्मधुरिमाते
नाभिनवएवमे संपादितोयंव्याख्यानैःअपारैरकलंकितैः पुनःपुनर्वर्धनीयः सोयंमधुरिमाप्रभो एतद्दृक्षिंसुधांमन्येसुधाया
अपिसर्वथा इतितद्वचनंश्रुत्वाशंकरोलोकशंकरः तद्व्याख्यानरतोनित्यंकुमारंप्राहसादरं ३८ शंकरउवाच कुमारश्रृणुमे
वाक्यंअशक्यमपिसर्वथा कुमारवत्संयतनेकर्तव्यमधुनाखलु अधुनामंत्रराजार्थव्याख्याननिरतोस्म्यतः कार्यांतरेनमेप्री
तिः अविक्रियाश्चसर्वथा सृष्टिपालनसंहारान् कुरुयत्नपुरःसरं अद्यावधिविशेषेण तत्रास्थानमधुवं यद्यत्कार्यमया
तावत्तीर्णनागोचरोनमे अवधानपुरःसरं कृतं तत्तावदधुनात्वयाकार्यंषडानन कदावामंत्रराजस्यव्याख्यापूर्णाभविष्यति
सकालोप्यधुनातावत्गणनागोचरोनमे सृष्टिर्यथायथास्यैयेनस्यसृष्टिस्तथातथा नोल्लंघनीयाःसहसामदाज्ञोपिनवाधुना
मदाज्ञापालनेनैवतवानंदःप्रवर्धतां गणाश्चकोटिशःसंतिसहायाःस्तवतेसह त्वयासर्गादिकार्याणिकर्तव्यानियथायथं मध्येम
ध्येसमागत्यकुरुकार्यनिवेदनं तदेवकार्ययत्नेनविरतंमेततोमनः इतिशंकरवाक्यानिश्रुत्वावाक्यविशारदः तामाहगिरिशंतं
तोषण्मुखःसवृतांजलिः कुमारउवाच स्वामिन्मयापिमंत्रार्थःसाकल्येनश्रुतोनसः तन्मंत्रार्थश्रवणतोविरतंचनमेमनः त
दर्थाः कतितेषांचतात्पर्यंकुत्रवाप्रभो तद्दानेनविनातावदानंदोनप्रधते अविकासंनिधानेनतदर्थश्रवणेसति पुनरर्थांतरा
कांक्षाममतावत्प्रजायते कालांतरेषुतत्प्रश्नःकर्तुमेवनशक्यते अर्थप्रवाहकल्लोलमालाकुलविजृंभणात् अशक्यमेवसह
सातच्चदर्थावधारणं पुनःप्रश्नेनावकाशःसर्वेषांममजायते यंयमर्थंमहादेवापृच्छत्यादरपूर्वकं तदर्थाकल्पेशान्निर्ममताव

श्री ३२९

३२८

नजायते त्वत्तश्चेदियमभ्यस्ताविद्याभवतिशंकर तद्दाधन्यंपरंमन्येस्वात्मानंनान्यथाखलु मनोदशिवमंत्रार्थव्याख्यापीयूषवाहिनी के

नस्याउमामहादेवरूपायदिभवेत्तदा व्याख्याप्रवाहाश्चलिता:कथंवानेमंत्रराजस्यमहेशनैकै: ग्राह्या:कथंकर्णामहासरंद्रा:त्वयापरं

ज्ञानविधिर्मिताश्च मत्कर्णार्णवपूर्यावर्णतटिनीनिर्माणदक्षाधुना व्याक्षेपविवर्जितेनमनसातावत्त्वयातत्कृतं अन्येनापिश

वेन्नतद्गिरिजयानेनाधुनान्मेमनाभूयस्तच्छ्रवणायसंततुमुमाकांताश्रितंवांछति एतन्मंत्रमहोल्लसन्मधुरिमाराशिसमुज्जृंभिते

तत्कल्लोलपरंपरातरलिमाक्रांमोपिसीमापिक: कामंकाममयंमयंवितनुतेतत्तावदभ्यर्थितं देवाज्ञायतइत्यवैमिकिमितोप्यात्रग

स्यमन्यत्सभो १६० इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेशिवरहस्येतृतीयांशेउत्तरखंडेयाज्ञवल्क्यजनकसंवादेअष्टत्रिंशोध्याय:

श्रीरस्तु याज्ञवल्क्यउवाच इत्याकर्ण्यकुमारस्याचारुवचनंहारावलीसंनिभतत्पीयूषतरंगसंनिभमुमापीयूषकर्णार्णवे: पेयंपा

तुपति:प्रियमितिप्राय: स्वयंवांछयापातुंकंठमणिंचकारदयया प्युत्कंठयाकेवलं श्रीशंकरउवाच कुमारसाधूक्तमिदंत्वया

यपंचाक्षरार्थावगमायपत्न:कृत:सतावत्परमार्थतस्तु सर्वोपकाराय नसंशयोत्र लंबोदरेणसहसादरमत्रनित्यंसंस्थित्वावि

चार्यपुनरर्थविशेषवार्तां सम्यग्विधायहृदयेपिविनेयवत्स: क्रियानपिविशेषमयूरखलुत्व: इतितद्वचनंश्रुत्वाकुमारगण

पोपिस: आनंदसागरापारतरंगासंगलीलया ४ तत:परंकुमारोपिस्कंदोपिशिवयोर्मुहु: प्रणम्यचरणांभोजंस्थित:

शंकरसंनिधौ ५ महाप्रलयकालीनभयापहरणक्षणां मुहु:पंचाक्षरव्याख्यांसुश्रावचषडाननः तत:परंदशांयकोटि

शा:शिवविग्रहान् स्कंद:पंचाक्षरंव्याख्याविशेषकथनोद्यतान् पंचाक्षरार्थव्याख्यानविग्रहानपिकोटिश: शंकराभि

मु° ४०

मु° ४०-४१

मुखान्सर्वान्भूतिरुद्राक्षभूषणान् प्रहर्षस्मेरवदनान्जटामंडलमंडितान् तत्त्वदर्थावबोधादिसुधापानविजृंभितान् दृ
ष्ट्वा तान्त्र्यंकरासक्तान् शंकरानपि कोटिशः विचित्रमाल्याभरणान् नवचंद्रविभूषणान् सोमसूर्याग्निनयनान् उमालिंगि
तविग्रहान् त्रिशूलहस्तान्वरदान् नीलकंठान्मनोहरान् दृष्ट्वा तान् विस्मयापन्नो लंबोदरमुवाच सः किमिदं दृश्यते भ्रा
तः सहस्राणि सहस्रशः उग्राणामुग्रवीर्याणामपाराणां महात्मनां घनगंभीरवचसां मधुनाप्रातिमोजसां दिग्मंडलानि
ध्या भान्ति तैरेवामितविक्रमैः प्रतिक्षणं वृद्धिरेव तेषामाश्चर्यं जायते इति तद्वचनं श्रुत्वा स्कंदमाह गणेश्वरः धैर्यमावह ते सर्वे शं
करस्यैव विग्रहाः पंचाक्षरार्थव्याख्यानमूर्तयः समुपस्थिताः कोटिशः कोटिशस्तेषां मुखानि रसना अपि रसनाकोटिभिर्वास्या
न्तर्थाख्यापनं कथं रुद्राणां कोटिभिर्वा चेततोवृधिः प्रजायते अपारकल्पापगमेप्यपारजिह्वाभिरानंदकैरंडमोहिः पंचाक्षरा
र्थानखिलान्सवक्तुं शक्तः कथं वा गिरिजापि शक्ता तस्य पंचाक्षरस्यैव यानर्थानाह शंकरः तदर्थविग्रहास्तस्य कोटिशः समुपस्थि
तान् एतेषां गणनां तावत्कर्तुमेव न शक्यते पुनः पुनर्भवंत्येव कोटिशस्ते क्षणेक्षणे दृष्टः किलायमानंदस्तदालोकनमात्रतः
आनंदविग्रहास्तस्य शंकरस्य महात्मनः नहीदं कौतुकं त्वेकेन केनाप्यवलोकितं शंकरानुग्रहेणैव मया दृष्टं त्वयापि तत् अपूर्वो
खलु सारः सृष्टिरष्टमूर्तिकृतायतः विलक्षणो वलोकेभ्यः सर्वेभ्योपीति निश्चितः भाग्यानां परिपाकोयं पुण्यानामपि कोटिशः
किमितोप्यधिकं भाग्यं भाग्योत्तममिति स्मृतं इति तद्वचनं श्रुत्वा स्कंदः संतुष्टमानसः दृष्ट्वा पुनः पुनः सांबं सापानंदमहो
दधिं ब्रह्मकल्पेष्वपारेषु गतेषु तदनंतरं नंदीशास्कंदपादाब्जं सस्मार प्रीतिपूर्वकं स भक्तवत्सलस्तावन्नंदिकेशोन संस्मृतः

सचतेनसह्रोवाच शिमिस्ताश्चर्यमोवहन् स्मृतः किमर्थमधुना किंवाकार्यमुपस्थितं आनंदांबोधिकल्लोललोलोलं हर्षदाधुना नंदि
केश्वरः अतीतब्रह्मकल्पानां गणनापि न सर्वथा नजातमेवसहसात्वत्पादांबुजदर्शनं यथार्थः सर्वगतः कालः नश्रुताश्शांभवीकथाः त
त्स्वन्मुखमालोक्य जीवनेनैवास्थितं मया त्वन्मुखालोकनाभावे मृतकल्पमिदं वपुः जीवनं मे कथं वास्यात् किं न ज्ञातमिदं त्वया भक्तव
त्सलत्वात्कृपालव मय्यपिया स्थितः स्नेहप्रवाहः सगतः किं विधेयमतः परं महेश्वराज्ञया लोकाः प्रभवंति पुनः पुनः स्थितिं प्राप्य विनश्यंति
स्वस्वकाले यथाक्रमं शिवलीलाप्रसारोयः सस्मृत्यादीन्करोत्यतः नतत्रभारः कस्यापि न विचारोपि तत्र हि गणानामपि सर्वेषां त्वद्दर्शनमपे
क्षितं महेशादर्शनाकांक्षा जातापि विफलैव सा धमहेशपदांभोजलोकनं सुकृतैर्विना छलाद्दृशानि पुण्यानि राशीभूतानि कोटिशः न
चापि दर्शनं तावदस्माकमति दुर्लभं अद्य स्नेहवशाद्देव कारितं तत्षडानन इति तद्वचनं श्रुत्वा घनगंभीरया गिरा प्राह स्कंदस्तमेवादौ
त्वमस्तीति सत्वरं पंचाक्षरार्थकथने गिरां प्रवृत्तः वामार्धांगभागविनिविष्टशिवासहायः धृत्वाप्यपारशिवविग्रहकोटिकोटिजिह्वाग
णो गणनयापि विना तदर्थान् तद्दर्शनाच्च विरतं च मनो धुनापि नूनं तदर्थकथनामृतवृष्टिपूरैः पूर्णं तथापि समुपागतमेव ता
वकुतश्चिंतने वक्ष्यमिति स्मृतमेवमद्य ४० तदर्थास्त्वपारास्तदर्थावबोधात्ततश्चित्तमेतन्निवृत्तं कथं वा त्वयाकोपि विघ्नः कृतः सो
पिसह्योनकालोपि वालो विशेषेपि नंदिन् सुधाप्रवाहाश्चलिताः प्रयांति तदर्थरूपाः सहसातिरूढाः नतेभवंत्येव तथाविधास्ते ते
नूतनाश्च पुनः पुनर्हि आनंदाब्धितरंगसंगतमिदं चित्तं कथं वा भवेत् इत्येव प्रतिकल्पमीश्वरपदांभोजार्चने जीवनं नीतं
रघुनाथ लाभविविधान्यानुप्रधानान्यहो जायंत्येव पुनः पुनः नवकथापीयूषधारावृत्ताः श्रृणु श्रृणु श्रुणु तावत्त्वं ध्वनिसाव

धानंशिववचनविलासः सोयमसद्गुणो भूत् परिहरति सर्गः गातुंगकल्लोलमालाविलसितमपि नूनं किंवदामो विचित्रं ४४ पं
चाक्षरार्थरभसया परिवीतमेवदिग्मंडलंविपुलमाधुनिद्यानर्सध्या इत्यानलतेदद धुनादिन धीरयीति धैर्यंप्रवृद्धमसद्गुलन्
कथयातथामे पंचाक्षरार्थश्रवणेनतावद्यात्रंपवित्रंश्रवणानितानि भूतानिसद्यः सुधयापिसिक्तान्यतः परंकिंवदवाप्यमस्ति
वक्तारं शंकरएवसापिगिरिजाश्रोतुमपत्तामुदा तव्द्याख्यानसुधारसैः रविरलैः तृप्तः सविश्वेश्वरः तृप्तासागिरिजाराजतनया
श्रोतुंपुनर्वाछयाशंभुंप्रेरयतीतिनाद्भुतमिदं व्याख्यैवसा तादृशी यापूर्वंकथिताशिवेनबहुधायत्नैः कथासाकथाभिन्नासा
मुहुरेवतत्कथनतोनेशोनिवृत्तःखलु कोवातत्ररसः शिवस्यबहुधावृत्तस्तदर्थैरपिप्राप्तैस्तैर्मुखरीकृतः करुणयासोयंवि
लासः प्रभो पुनःपुनर्नूतनमर्थमुक्त्वाहृष्टोभवत्येवसदाशिवोपि तदर्थमूर्तेश्चपुनः सदृष्टवाप्रदर्शयत्येवसदाशिवाय॥
अतःपरंशंकरसंनिधानेस्थैर्यंसदासादरमित्यदीर्य स्कंदोगतोनित्वरयातदानीनंदीपरंविस्मयमापनूनं ततः परंनंदि
केशोभृंगीप्रभृतिभिर्गणैः सहैकत्रसभांकृत्वाकैलासाद्वारमाश्रितेः ततः पंचाक्षरस्यैवमुहुर्व्याख्यानकौशलं व्याजहा
रमहेशस्यजहारचरुजास्थिरं ततःसमागतास्तत्रब्रह्मनारायणादयः आगत्यनंदिकेशंतंप्रणताः सन्नताननाः तानाग
तान्समालोक्यनंदिकेशः शिववत्सान् नारायणादिनाहो किमागतमिहेस्यपि ५४ नारायणउवाच कस्यांतेस्मृष्टिर
श्यासीदस्माकंशिवलीलया किंनःकार्यमकार्यंवातत्सर्वंविकृतंततः महेश्वराज्ञयालोकाः सर्वेसृष्टास्थितास्तथा अस्माकंशि
वसंनिधानमधुनासंभावितंकिंनदादुंदेवीगणनायकस्यसमयस्कंदस्यवाकःप्रियः अत्राभ्यागमनंनिवेदयतियःकृत्यं

श्री:
३५०

[illegible] संस्थान जंगमवाडी मठ वाराणसी ॥ २

चयस्माद्देवैर्न कामेरयनंदिकेश्वरपरं हसेविलंबेरलं त्वत्तः कोपि महेश्वरस्य परमो भक्तोपि नास्त्यत्यादेवानां न नियामको
पि बहुधा तत्कार्यकर्तापि ना सर्वज्ञत्वमुमासहायचरणांभोजार्चनाद्येश्वया प्राप्तं भाग्यमितोपि नाधिकाभ्मितिज्ञातं फलैः
केवलं इति तद्वचनं श्रुत्वा यथापूर्वं प्रकल्पितान् नारायणादिकान् दृष्ट्वा प्राह नंदी सविस्मितः श्रीनंदिकेश्वरः किंचि
त्पूर्णं पुराचीर्णं भवद्भिरमराः परं तद्दुर्दर्शविधिचारेण कुतो वा समुपागतं देवा ऊचुः स्थितमस्माभिरनिशं श्रीशैलाग
रके धरे नकं धरेति विस्तीर्णे मनोज्ञकदलीवने निष्ठत्यंबुजवीतानि संस्थपारसरांस्यपि न तत्र सूर्यसंचारः चंद्रस्यापि
न रश्मयः अत्रक्षविल्वतरवः संतिलचमनोहराः मंदाराद्याश्चतरवः संतिलचमनोहराः तत्र सर्वर्तुपुष्पाणि सर्वदा संति
कोटिशः तत्रैवामृतकुल्याश्च संति रम्याः सहस्रशः तत्रास्ति लिंगमुत्कृष्टं त्रिपुरांतकनामकं तत्रास्ति रत्नप्रासादा रत्न
मंदिरमंडितः तद्रत्नकांतिभिः सर्वं तदालोकसमन्वितं न चालोकांतरापेक्षा तत्रस्थानां महात्मनां तेषां प्रभावः केनापि
वक्तुमेव न शक्यते भस्मोद्धूलितसर्वांगाः त्रिपुंड्रांकितमस्तकाः रुद्राक्षमालाभरणाः शिवपूजापरायणाः तत्र प्रलय
वार्तापि दूरे तु सर्वेषां न श्रुता खलु न तत्र यमसंचारः पापवार्तापि दूरतः शिवलिंगार्चनेनैव तत्र स्यात्कालयापनं नित्यं
श्रीशैलनाथस्य विहारस्तत्र जायते स विहारोप्यनुमितो दिव्यैः परिमलादिभिः श्रूयंते सर्वगाना नंधमयस्तत्र केवलं
गायकास्तु न दृश्यंते न च वीणादयस्तथा पुष्पसाररसदा तत्र सर्वदा भणि । दीपिकाः चंद्रमंडलसंकाशं तल्लिंगमतिको
मलं बिल्वमंदारपुष्पाद्यैः क्रियते तस्य पूजनं तत्राकल्पितदीपानां प्रभाः संति सहस्रशः तत्सभा कंधरव्यासा कोटि

सूर्यसमप्रभा तत्प्रभानिशाक्वापिप्रभात्वन्यत्रदृश्यते तत्रयेग्रामभवाःसंतिशिवपूजापरायणाः तद्भूसभृत्यभृत्याश्च
वयंतत्सेवकाः खलु द्वारोपहारलेशेनतद्भक्तैर्वरितेनच अस्मदीयशरीराणांपोषणंप्रतिवासरं कल्पवृक्षसमानीतैः
उपहारश्चकल्प्यते फलाद्यैर्विविधैर्भक्ष्यैः शंकरायानुवासरं तद्भुक्तभुक्तशेषाणांफलानांशेन विशेषतः भक्षणेनैवपुष्टाश्च
देवास्त्वस्माकमन्वहं तैर्यदापूज्यतेलिंगं त्रिपुरांतकसंज्ञकं अस्माभिर्दृश्यतेदूरात्तावद्गमनमेवनः प्रज्वलत्सर्वतोकारं
तल्लिंगमतिशोभनं महासिद्धगणास्तत्रसर्वदासमुपस्थिताः तत्रवत्सरपर्यंतमेकैककदलीफलैः तृप्तिर्भवतिसर्वेषांदि
व्यैः शिवसमर्पितैः सुवर्णवर्णमुत्कृष्टंतन्महत्कदलीफलं सहस्रतृप्तिरेकेनफलेनैवप्रजायते द्राक्षाफलानिरम्याणि
तादृशान्येवतान्यपि कपित्थानपितत्तुल्यान्यपराणिवनेवने तादृशंभाग्यमन्यत्रभूलोकेतुनदृश्यते तद्विहारस्थलं
रम्यंअपूर्वपरिकल्पितं तस्मिन्नेवगिरौरम्याण्यपराणिस्थलेस्थले सिद्धसालोकनादेवसर्वपापहराण्यपि तानिस्वयं
भुलिंगानिवह्निकल्पानिकोटिशः कोटिशःसंतिकुंडानिसर्वसिद्धिकराणिच तत्रवमत्तमातंगाः कोटिशःसंतितेरपि
ऐरावतावतारैस्तैःव्याप्तंतद्गिरिकाननं पातालवाहिनीगंगातत्रतिष्ठतिशोभना तद्विलोकनमात्रेणपापनाशःप्रजा
यते तत्रस्नात्वामहादेवंपूजयन्बिल्वपल्लवैः अभीप्सितार्थान्लभतेतत्किलात्यंतदुर्लभं तत्रत्यास्तुशिलास्सर्वाः
शिवलिंगानिकेवलं गुल्मानितरवःपत्राण्यपराण्यमितान्यपि २० भ्रमरांबाविशालाक्षीसाभवानीशिवाशुभा त

चास्ति तत्पदांभोजपूजया भाग्यमश्नुते यस्यामश्विवभूतायां समभ्यर्च्य महानिशि कुर्यात्प्रदक्षिणं तस्याः रात्रौ शिप्रामुपान्तर
अस्माभिरेकदा देवी भूतायां निशि वीक्षिता प्रदक्षिणीकृता सैव शतवारं प्रयत्नतः नग्नैर्विभूतिकवचैः जटामंडलमंडितैः त
तदानीमागतास्तत्र कोटिशो भैरवास्तदा एकैकः पर्वताकारो ज्वलत्सर्वतनुस्तथा हुंस्तैरपारैर्धृत्त्वैव वन्हिरूपान्नगोचमान् सिं
हाः समागतास्तत्र ते हिमाचलसन्निभाः व्याघ्राः समागतास्तत्र कालकूटविषोपमाः सहस्रजिह्वास पाश्च कोटिशः समु
पागताः तद्दर्शनात्सकंपोपि समभूदचलस्तदा तस्यानुवृत्तिरद्यापि शरीरेषु वर्तते तदात्तद्दर्शनादेव धैर्यमास्थाय निर्गते
ते कोटियोजनायामरसनाव्याप्तविग्रहाः ज्वालामालासमाकीर्णाः पर्वता इव संस्थिताः ततः परं कुलं धैर्यमरणात्किं भयं भवेत्
एतेभ्य इति निश्चित्य ततस्ते निर्गता अपि १०० ततः परं भवानी श्रीः दिव्यसुंदरविग्रहा प्रसन्ना प्राह विमला कमलामललोचना
यत्सौंदर्यं तदा दृष्टा मेवायाल्ल सर्वं भुवि न दृष्टं कापि तच्चावस्तु संभ्रमतिशोभनं तदुद्वीक्षणमस्माकं अशक्यमभवत्तदा तत्सादं
बुरुहे दत्तं सचित्तं नयमांबुजं ततः कोप्यभवद्वाणी नभूमंडलमध्यतः सा श्रुता दुःखनाशाय सर्वसौभाग्यदायिनी अत्रीरवाक्
किमपेक्षितमस्मत्र भवतां तद्वदंतु वः तद्भविष्यति संदेहो न कार्यः सर्वथा खलु तदानीमुक्तमस्माभिः सुखं समुपेक्षितं नान्यदि
च्छेव तेनैव तथास्त्वित्युक्तमादरात् ततः परं न सा दृष्टा भवानी भववल्लभा वयं च विस्मयाविष्टास्सर्वेपि समुपागताः कुर्यमस्तिकिमस्
माकं तत्सर्वं वद सादरं कस्मिन्कर्मणि योग्यत्वं अस्माकमवधारितं इति तद्वचनं श्रुत्वा नंदीशो हृष्टमानसः तैरपारैः सुरैः साकं वैकुंठ
मगमत्तदा पूर्वं त्रागो भासमाक्रांतं दृष्ट्वा वैकुंठमादरात् स्मृत्वा महेशपादाब्जं लेखे च प्राह सादरं आयाहि पुण्यरूपत्वं वैकुंठमिदमुत्तमं

भवनं देवदेवेन महेशेन विनिर्मितं एतस्य भवनस्यैव कर्तव्यं रक्षणं त्वया अप्रमादेन कर्तव्यं मंत्रशंकरपूजनं इमानि दिव्यलिं
गानि शिवरूपाणि कोटिशः पत्रपत्रविशेषेण रम्यान् बिल्वतरूनपि मणिमंडलसंक्रांतबिल्वमूलेषु पूजया शिवलिंगानि
यत्नेन कोमलैर्बिल्वपल्लवैः एतेषु शिवलिंगेषु सर्वदा बिल्वपल्लवाः अपाराण्यपि पुष्पाणि सफलानि विशेषतः पुण्यरूपा
नि लिंगानि भविष्यंति यदा तदा अधिकारप्रच्यवस्तो भविष्यति न संशयः एतल्लिंगार्चनायासी निर्माणं त्वया वस्कलः धन्यो
सि कृतकृत्योसि शिवार्चनपरो भव तवाद्य नामकरणं करोमि शिवलीलया नारायणोसि विष्णुस्त्वं वैकुंठोसि जनार्दनः
त्वमेव कमलाकांतो गोविंदो गरुडध्वजः चक्रलाभेव चक्रांतिनामतो भावि वस्कलः तवाग्नि वत्स मग्रेपि तत्कालेन भवि
ष्यति पंचाक्षरजपं शीघ्रात्कुरु संततमास्तिक अक्षूलतं न त्रिपुंड्राभ्यां रुद्राक्षैरपि संस्कृतः पूजयस्व महादेवं प्रमादो मा
स्तु सर्वदा रक्षकत्वास्थापदत्वाच वैकुंठे तं जनार्दनं सत्यलोकं ययौ नंदी तं दृष्ट्वा सुंदरं शुभं सत्यलोकेपि दृष्टानि शिव
लिंगानि कोटिशः तानि दृष्ट्वा प्रहृष्टात्मा पूजयामास सादरं ततः परं समाहूय तेषु वै शिवपूजकं तमाह सादरं भक्त्या
स्मतां शंकरपूजके सुभशोभि शिवाचारैः अत्र लिंगानि पूजय अस्य लोकस्य कर्तव्यं सतस्य परिपालनं सत्यलोकरतिः ख्यातः
सोयं शंकरसंमतः अस्य बिल्ववनस्यापि कर्तव्यं रक्षणं त्वया एतत्कालन पुण्येन तधिकारविपर्ययः अन्यथा सक्रनादस्मात्स्व
च्यवतो भविष्यति तव नामानि वक्ष्यामि महादेवाज्ञयाधुना चतुर्मुखो विधिब्रह्मा वाग्मी रमणः स्वपि [illegible] स्थापयितात

पादुकां

सत्यलोके मनोहरे स्वर्गलोकं प्रयोपश्चात् तैर्देवैः सह सादरं तत्र तेष्वेकमाहूय नंदिपाह शिवस्मरन् स्वर्गलोकः सुखायायं शिवे
न परिकल्पितः एतस्य पालनं कार्यं त्वया सादरमन्वहं इमानि शिवलिंगानि पूजनीयानि यत्नतः इदं खलु शिवोद्यानं मेतदूनस
मुद्भवैः पुष्पैरपारैरनिशं महेश्वरमिहार्चय महेश्वरार्चने विघ्नो यदि संभावितस्तथा तदा त्वधिकारोपि गतस्त्वं वधारय तु
ष्टुं नामानि सास्यामि श्रीमहेश्वर लीलया इंद्रः शक्रः शचीकांतः वज्री वृत्रारिरित्यपि ततः परं च तेष्वेकं समाहूय तमाह सः तदिदं
सुरकांतारं पालनीयं त्वयाधुना संत्यत्र शिवलिंगानि पूजनीयानि सादरं एतदुद्यानजनैः पुष्पैरर्चय शंकरं एतल्लिंगार्चना
भावो यदि जातस्तदा तव अधिकारपच्यवोपि जातस्त्वं वधारय एतल्लिंगार्चनं कर्तुं स्थापितोस्य च सर्वदा लिंगार्चनपरित्यागो
न कार्यः सर्वथा त्वया महामृत्युंजयं मत्वा महादेवं प्रयत्नतः पूजयस्वानिशं शक्त्या विहाय भ्रममादरात् एतस्मिन् सुरकांतारे शं
कराग्रमर्चय यदि तदा नानतियत्नेन पूजयस्व विधानतः अनेनैव हि मार्गेण कैलासगमनोत्सुकाः यदि स्युः शंकरास्तर्हि तानभ्य
र्चय सादरं आशांकरीणां निलयाः कल्पिताः संति कोटिशः कोटिशः श्वापकुंडेषु तान्पातय निपातय अग्निकुल्यासु सर्वासु ता
नाप्लावय दुर्जनात् अशेषाणां तमशीलेषां सेहणमनेकधा भवत्वशेषदुःखाय तेषामस्त्वनिवर्तते अशोवार्थकल्पिताः श्चलते
वृश्चिकसागराः विषज्वालासागराश्च दंदशूकसमाश्रयाः आशांकुरविनाशाय कल्पिताः संति कोटिशः पलसशस्त्रगिरयः
पलघायसपर्वताः आशां भवाभिलापाय कल्पिताः संति कोटिशः कोटिशस्संति ताम्रश्च यतनतप्ताः धुसिंधवः तेषु स्नानं मज्जनं
तेषां नशेषाणां दुरात्मनां तत्रैव यातनास्थानान्यपाराण्यपि संत्यतः तान्यशेषाणि दुःखाय कल्पितानि विलोकय आशां भवस्व

तुष्टुमान्यपानमशुलेन यान्य स्वानि हारुणः ॥ विहारय स्वकूवचे स्व इत्थं शरीराणि कोटिशः ॥ ५

 भस्मत्रिपुंड्रुरहितानरौवानितिसंस्मर॥ रुद्राक्षकंठनविहीनायेतानरौवानितिस्मर॥+१

रूपापिवदामिश्रृणुसादरं आज्ञांभवाचारयुक्तमज्ञांभवमितिस्मर॥ पंचाक्षरविहीनायेतानशैवानितिस्मर शिवार्चनविहीनाये
तान्नशैवानितिस्मर शिवार्चनध्यानविहीनचित्तांस्त्रिपुंड्ररुद्राक्षविहीनदेहान् दुष्टानशैवानितिपालयात्र तानेवघोरेनिरयेष्व
थेष्ठं दुनारकलोकेचिरंतुलावतेकोटिशःशैवद्रोहानिहाय अत्रैववेश्मस्वचतिघोररूपातेषांविनाशायपुनःपुनस्त्व तवकस्त्वमि
दंनित्यंशिवपूजनपूर्वकं शिवार्चनपरित्यागोनकार्यःसर्वथात्वया तवनामानिदेयानिमयाशंकरलीलया यमःकालोमहामृत्युः
तथाशमनइत्यपि एवमुक्तःसतंनत्वानंदिकेशंकृतांजलिः तथेत्युक्त्वातदाशांचदधारशिरसापरं ततःपरंचकाराण्यादिस्रष्टा
लान्नंदिकेश्वरः तेषामपिदर्दोन्तमान्युमाकांतस्यलीलया नक्षत्ररूपानन्यांश्चसचकारस्ततानपि चकारमुनिनिर्माणंगिरिनि
र्माणमादरात् गंधर्वाणांचनिर्माणंकिंनराणांविशेषतः समुद्राणांचनिर्माणंओषधीनांविशेषतः वनानामपिनिर्माणंसिं
हानांचविशेषतः सर्पाणामपिनिर्माणं नदीनांचविशेषतः चारणानांचनिर्माणंमनुष्याणांविशेषतः सर्पाणामपिनिर्माणंवृ
श्चिकाणांविशेषतः सरसामपिनिर्माणंओषधीनांविशेषतः वनानामपिनिर्माणंसिंहानांचविशेषतः तथाव्याघ्रादिजंतूनां
पतंगानांचकोटिशः पशूनामपिनिर्माणंकीटकानांविशेषतः एवंकलासनिर्माणंसर्वेषांनंदिकेश्वरः ययौकैलासनगरंपूजितः
सकलैःसुरैः तत्रपारगणैर्मुक्तःश्रीमत्कैलासपर्वतो नमाकंदेवदेवस्यरम्यागिरिजापतेः ततःपंचाक्षरव्याख्याध्यानंश्रु
त्वानिरंतरं उवासनंदिकेशोपिभृंगितंडिसमन्वितः इतिसत्यव्रतस्येवश्रुत्वावचनमादरात् तमत्नीशुकवाणीतिसंतुष्टा
पुनराह्वतं शुकवाणी पंचाक्षरार्थव्याख्यानात्कदास्मादिरतःशिवः विरतासाभवानीवनदर्थं अरण्याद्वेगू तयोःकार्यानरा

३४३

तिते नागकन्यासहस्राणि पूजयित्वा महेश्वरं नृत्यं कुर्वंति यत्नेन तस्मिन्शंकरमंदिरे सकुटुंबः पूर्णपतिः सपुत्रोपि महेश्वरं
पूजयित्वा प्रसूनाद्यैः कालं नयति सादरं कोटिशस्तत्कुटुंबानि तासुत्राअधिकोटिशः पूजयंति महादेवमतियत्नेन संततं तेषां
शिवार्चनं कार्यं नास्ति कार्यांतरं तथा विद्यमानानि कार्याणि संत्यक्त्वान्येव तैः सदा शिवपूजनमस्माकं परमं कार्यमित्यपि तिष्ठं
ति नागलोकस्थाः सर्वे काकोदरा अपि शिवपूजाविनिर्मुक्तः कोपि काकोदरोपि न अन्येषां तत्र का वार्ता तेषां कार्यं शिवार्चनं तेषां
तथा शिवे भक्तिः शिवेनोत्पादिता ततः तथैव तेपि कुर्वंति लीलया शिवपूजनं लीलामात्रकृताखिलजगज्जालाय तस्मै नमः
तस्मै कारणाकारणाय करुणापूर्णापार्वायासकृत् तस्मै सृष्टजगत्स्थितिपरव्यापारलीलारसव्याप्तायापि नमो नमः पुनरिदं सांब
य तस्मै नमः १९६ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे याज्ञवल्क्यजनकसंवादो नामैको
नचत्वारिंशोध्यायः श्रीसांबशिवाय नमः स्तोकउवाच इति सत्यव्रतोक्तानि वचनानि विशेषतः श्रुत्वा तमाह भर्ता
रं हर्तारं पापकर्मणां स्तोकवाण्युवाच यदुक्तमधुना विद्वन्तत्सर्वं पापनाशकं पुनः प्रश्नांतरं कार्यं तत्र देहि ममोत्तरं कृपालुत्वेन
विश्वासः सर्वैरपि तथा सति दयाविधेयाद्दयया पालनीयास्मि सर्वथा गौरीमनोविलासानां अपराणां महेश्वरः कथमासीद्दा
दलयोर्यवदसर्वं विशेषतः एतादृशं कृतपुण्यं किं वा गिरिजया तया येन सर्वामराधीशो महेशास्तत्पतिः प्रभुः महेश्वरपतिर्यस्मा
त्तूर्णं विज्ञायाः सताः सुराः नारायणाद्योदासाः तस्या दास्यं सुरांगनाः गंधर्वाः किंनराः सिद्धाः चारणा अपि सेवकाः गौर्याः स्तवं

अथ

पेक्षा शिवयोः किंन जायते षण्मुखस्य गणेशस्य किंन कार्यांतरं वद इति तद्वचनं श्रुत्वा शुकवाणी मुवाच सः संस्मरन् गिरिजा
कांतं मुहुर्मुहुरनामयं ७० सूत उवाच शृणु सत्यमिदं वाक्यं सावधानं वरानने देवदेवस्य महिमा मनोवागविषयोपि न
शंकरः करुणासिंधुः यत्कार्यं कर्तुमिच्छति तत्रनायासलेशोपि महादेवस्य शूलिनः यदिच्छया परं कार्यं भवत्येव सहस्रधा इच्छा
मात्रेण सिद्धार्थः तत एव शिवप्रभुः अन्येन कल्पपर्यंतं कृतयत्नेपि सर्वथा कार्यंलेशोपि सहसा न सुरेण प्रजायते अभ्रंकषाद्रि
निर्माणं क्षणेनैव करोति सः तदिच्छया तनूत्पत्तिः केवलं जायते यतः समुद्राणां च निर्माणं स करोति महेश्वरः न तत्रायासलेशोपि
गिरिजास्य महात्मनः क्षीरसागरनिर्माणं कृतं तेन महात्मना स्वेच्छालेशेन तेनैव गौरीकांतेन लीलया घृतसागरनिर्माणं त्र्यं
करेणेच्छया कृतं इक्षुसागरनिर्माणं त्र्यंकरेण कृतं खलु अन्येषां सागराणां च निर्माणं लीलया कृतं भूनिर्माणं च तेनैव लीलया
खलु तत्कृतं भूधारणार्थं शैलाश्च निर्मितास्तेन लीलया भूमंचकस्तंभरूपास्ते शैलाः सत्य सुंदरि पातालरूपो कोलोपि सृष्ट
स्तेन स्वलीलया लोकः करंडकाकारः काकोदरवराश्रयः तस्मिन् लोके शिवस्थानमेकमस्ति वरानने तल्लिंगं कांचनाकारं त्र्यं
प्रभूषणनामकं तत्रापि निर्मितं रम्यं मंदिरं रत्नसुंदरं रत्नप्रासादशृंगाग्रकोटिकोटिविराजितं तस्य शृंगस्य रत्नानि वि
विधान्यपि कोटिशः तस्य भाभिः सलोकोपि भासुरः सर्वदा खलु तत्र शेषादयो नागाः पूजयंति महेश्वरं तदुद्यानवनोत्पन्नप्र
सूनस्तबकैरादरात् अर्कवं बिल्वपत्राणि सुवर्णकमलान्यपि तत्रामिताभिः पूजां कुर्वंति मुनिपुंगवाः तत्र शेषोपि रत्नाद्यैः अपा
रैर्गिरिजापतिं पूजयत्यनिशं ह्यत्र बिल्वैश्च कनकांबुजैः तत्र केतकपुष्पैश्च मंदारैरतिशोभनैः सुवर्णचंपकाकारप्रसूनैः पूजयं

तु

गता: सर्वा: तच्चेटीचेटिका: खलु इदं खलु महद्भाग्यं प्राप्तं गौर्यां तया कथं किं वा व्रतं पुरा चीर्णं येभाग्यमिदं महत् किंच मृत्युंज
यो भर्ता तथा प्राप्तो महेश्वर: सा सर्वमंगला जाता वैधव्यं नैव पश्यति तदिदं कौतुकं श्रोतुं इच्छा जाता मम अधुना वद सर्वं विशेषेण य
था ज्ञातं तथा मुने इति तद्वचनं श्रुत्वा हृष्ट: सत्यव्रतस्तदा तामुवाच अतिविनतां कृतांजलिपुटां मुनि: ११ सत्यव्रत उवाच शृणु भद्रे
कौतुकानि माहात्म्यं गिरिजायाश्च पापराशिहरं तस्य माहात्म्यश्रवणादपि देवासुरमभूद्युद्धं पूर्णं त्रिंशत् युगावधि तत्र दैत्येश्वर: को
पि जातश्चंडपितामहु: अग्निचक्राकुलं नाम नगरं तस्य शोभते तदेव नगरं तावत् अग्निप्राकारवेष्टितं प्रचंड नामो दैत्येंद्र: काम
रूपो तिभीषण: सूर्यमंडलपर्यंतं तस्य काय: प्रवर्तते शिरांसि कोटिशस्तस्मै करास्तस्मै च कोटिश: नेत्राणि कोटिशस्तस्य च र
णा अपि कोटिश: एकैकस्मिन्मुखे तस्य रसना अपि कोटिश: नर्दतानां तु गणना दंष्ट्रा: कुलिशसंभवा: ज्वालामालासमाकीर्णा
निर्दंता अपि कोटिश: तस्य मंदनिवाक्यानि गजतुल्यानि कोटिश: १७ तच्छरीरप्रभापूरै: पूरितं सकलं जगत् तन्निश्वासै: कुले
द्रुता: समुद्रा: सप्तसागरा: सगिरीनखिलान्वृक्षै: सिकतानीव पश्यति तत्क्रूरदृष्टिपातेन भस्मीभूता भवंति ते तद्भयान्महा
दैत्यं देवा नारायणादय: श्रुत्वा पातालमगमन् तमात्मतेजसा परं तेपाताले भयग्रस्ता: किं कर्तव्यमिहेत्यपि चिंतयापरया ग्रस्ता
स्थिता: शेषादिभिस्तदा युगानामयुतं तत्र स्थित्वा दु:खातुरा: तत: विचारनिरता जाता: कार्याकार्यविवेकत: तदा नारायणं प्रा
ह ब्रह्मा म्लानमुखांबुजं इंद्रेण प्रेरितो देवै: तदन्यैरपि दु:खित: २२ ब्रह्मोवाच नारायण कियत्कालमत्र स्थेयमत: परं मरणं वा
स्तु न च अन्यसदने स्थिति: अन्याधीनतया नेय: कियान्कालो वद अधुना सचेद्याति सक्रुद्धो दैत्य: किं वा तदा वद समागत्य सत्सु

नान्सकुटुंबान्सुरानपि दग्ध्वायातितदाकोवाचवदतस्यनिवारकः अस्माभिरेवगंतव्यंसन्नद्धैःशास्त्रपाणिभिः जयोस्तुमरणंवास्तुकिं
तयाचिंतयावद कुटुंबान्यत्रतिष्ठंतुसुताअप्यतिबालकाः प्रौढाश्चपुत्रास्तिष्ठंतुकामधेनुश्चतिष्ठतु तिष्ठंतुकल्पतरवःशिवलिंगानि
कोटिशः अधुनातत्रगंतव्यंभाविसर्वंभविष्यति अद्यास्माकमदृष्टेनजयोयदिभविष्यति तदात्रकुटुंबानिसमायांतुसुतैःसह
इतितद्वचनंश्रुत्वाशुक्रंदुर्भयविह्वलाः ततःस्त्रीःशोषमखिलाःप्राहुःखिन्नाननंत्वया चक्रमादायकेशवः युधायनिर्गतस्तीव्रं
ब्राह्मिसुरसंयुतः ततस्तन्नगरंप्रापुःअग्निमंडलसन्निभं ततस्तेमूर्छिताएवतद्भुताद्भुततेजसा ३२ गतेषुतेषुयुद्धार्थंकमलाद्याःसु
रांगनाः मूर्छितान्पतितान्श्रुत्वाचुक्रुशुर्भयविह्वलाः ततःस्त्रीःशोषमखिलाःप्राहुःखिन्नाननत्वया गंतव्यंदेवकार्यार्थमसहायाः
सुराःखलु इतितद्वचनंश्रुत्वाचुक्रुशुर्भयविह्वलाः सशोषःखिन्नमानसः चुक्रोशोच्चैर्हाहतोभूतोविंदोपितिसत्वरं ततःपरंकियान्का
लोविनीतोरोदनैःपरं सुरदाराविसंज्ञास्तेयुगानामयुतंखलु ३६ उषिताःकमलाद्यास्ताःसर्वावैधर्यविह्वलाः कपिलंप्राहुरस्तंताःश्रि
यार्चनपरायणं ३७ देवांगनाऊचुः मुनिप्रवरदेवास्तेयुगानामयुतंखलु मुनिप्रवरदेवानांदुर्दशांकिंनुसंश्रुता प्रचंडेनहताःसर्वेदे
वानामधिपेनते अतःपरंकिमस्माभिःकर्तव्यंतद्वदाधुना कार्याकार्यविवेकोपिनास्माकमधुनाखलु इतितद्वचनंश्रुत्वाकपिलः
सिद्धसेवितः कमलाभिमुखोभूत्वाप्राहस्मृत्वामहेश्वरं कपिलउवाच हंदिरेशरणंयाहित्र्यंकरंलोकशंकरं ससर्वमंगलाकांतोमं
गलानिप्रयच्छति ४१ ससर्वमंगलाकारःसर्वमंगलदायकः मंगलानांसजनकोप्यमंगलहरोहरः अगमंगलहृत्संति त्रिपुरा
न्तकनध्वंसकृत् प्रचंडगरपावकेमदनमर्दकेसंस्मृते अमंगलसरित्पूरप्रलयएवतावद्भवेत्समुद्गतनयेसदाशुभनदीसमूहोदये

नकोपिजानातिशिवप्रभावमतोनतस्यस्मरणेप्रवृत्तः अतोचिंतोनाशोभवतीतिमन्येसदामहादेवपराङ्मुखानां ॰केनापिदृष्टंनमहेश
रूपंशुभप्रवाहात्मकमप्रमेयं स्मृतेशिवेचेतसिमंगलानिपदेपदेशोभनदानिनित्यं अहोकथंकौतुकमेतदासीत् अत्रचिंतितुंशक्नप
शंभुजानां नाशःसुराणामभवत्किमत्राप्यत्यद्भुतंकिंचिदगम्यमस्ति दैत्यैरहंकारविमूढचित्तैःप्रचंडयुद्धायगतैःप्रमत्तैः वेगादक
स्मैवशीर्वार्चनानितलःप्रनष्टाअपिसत्वरंते संरक्षकेशेतिष्ठतिदेवदेवेमहेश्वरेदेवगणागस्यतस्मिन् तत्पूजनार्थंनकृतःप्रयत्नःततः
प्रनष्टाःकिमिहास्तिचित्रं ७८ नष्टास्तावदनष्टराज्याश्चलोकेनष्टात्मानःशैवधर्मैर्विहीनैः तस्मान्नाशेनोमराणांचचित्रंविश्वेशा
र्चात्यागजंतत्फलंहि उमासहायांघ्रिसरोजपूजापराङ्मुखस्यापिसुखंयदिस्यात् तदाविषाणादपिनीरधारास्पोरोहंबुदेषादवि
शष्टिकाले इत्यदीर्यस्थितस्तत्रकपिलस्तावदागतः गरुडःशोकसंतप्तःसुरनाशेनसत्वरं ससमागत्यकपिलंभस्मोद्धूलितविग्रहं
त्रिपुंड्ररुद्राक्षधरंनत्वाप्राहकृतांजलिः ५२ गरुडउवाच प्रचंडपुरतेजोभिःसंतप्ताःत्रिदशाःपरं पेतुःपृथिव्यांनिःसंज्ञाःकिंकर्तव्य
मतःपरं इतितद्वचनंश्रुत्वाकपिलःप्राहसादरं कृतांतमखिलंतावद्वदस्वेतिविशेषतः गरुडउवाच पातालादागतमस्माभिःदैत्यै
र्हिंसनेच्छया दिव्यशास्त्रौघसंकीर्णैःगंधर्वादिसमन्वितैः शार्ङ्गशंखध्वनिव्याप्तंतदाभूमंडलंमुने देवदुंदुभिनिर्घोषैःसुरकोलाह
लैरपि प्रतिध्वनिसमाकीर्णासर्वेपिगिरयस्तदा चक्रस्फुरणसंभूतेस्फुलिंगैरावृतंजगत् तदानींतंध्वनिंश्रुत्वाप्रचंडाख्योमहासु
रः स्वप्रधानंमहोग्राख्यंविडालंचाहसादरं ५८ प्रचंडउवाच कोयंकोलाहलःक्रूरःकठोरःश्रूयतेमुहुः स्फुलिंगाश्वसमायांतित्रा
सशोथसहस्रशः अभूतपूर्वमेतावदत्यद्भुतमिदंखलु प्रविष्टोहृदयाकाशेसर्वदाभयदोधुना केनसृष्टोध्वनिःसोयंकस्यचेदंवि

जृंभणं महीसर्वंपासकलांगिरिकाननसंवृतां लोकेप्रतिभटः कोपिकिमुसन्नोममाधुना केनस्यात्ताहृशोमतिः शक्तिस्तस्यापिकी दृशी इदंविचार्यसकलंवदयत्नपुरस्सरं आहारेपिनमेबुद्धिः अधुनातुप्रजायते इतितद्वचनंश्रुत्वाक्रूरः प्राहमहासुरः विचा रः कोयमधुनाकिमाहारोनरोचते प्रबलस्यतवाप्येवंकथंबुद्धिः प्रजायते लोकत्रयेपिदृष्टोस्तिनतेप्रतिभटः खलु यद्प्रतिममैश्व र्यंतवतंनपिनश्यति अतः चिंतानकाप्यस्ति भयंस्यजमहासुर देवैः सर्वैसगंधर्वैः किंनरैसहगुह्यकैः सकुंडुबैःसपुत्रैश्चगतंपाताल मंडलं अतःपरंनकोप्यस्तिभूलोकेताहृशोरिपुः स्वर्गलोकोधुनाशून्यः सत्यलोकोपिसर्वथा वैकुंठेपिनकोप्यस्तिनवानक्षत्रमंडले नचगंधर्वलोकेषुयमलोकेपिसर्वथा कैलासवासीभगवानेकः तिष्ठतिशंकरः तत्पूजकानामस्माकंभयंसंभवितंनच पूजयस्वमा हादेवंलिंगरूपिणमव्ययं अपारैरुपचारैस्त्वंभयंसंत्यजसंत्यज यदामोहेननास्माकंशिवेभक्तिर्भविष्यति तदाभयंभवत्येवदुःखधारा पदेपदे येनस्मृतोमहादेवसस्संसाराद्विमुच्यते भयानांतत्रकावार्ताभयलेशोपिवाकथं अस्माकंबलमेतावत्प्रचंडरिपुसंक्षये महादेवा र्चनंतत्रशपथः शिवपादयोः अस्मासुसत्सुकाभीतिश्शंकरेषुतवाधुना प्रलयावधिनास्माकंदुःखवार्तापितेशतः इतितद्वचनंश्रुत्वा प्रचंडोभीमविक्रमः महोग्रस्यसुवान्देदंवचनंविस्मयावहं प्रचंडउवाच सत्यमुक्तंत्वयानात्रसर्वथानपिपर्ययः अयंकोलाहलः शांतौभविष्यतियदातदा शांक्यमन्यथातत्रनरुचिर्ममजायते अयंज्ञात्वासमाहूयप्रेषयस्वरणायतं योत्स्यतेनसहान्ये पिदैत्याः शस्त्रबलान्विताः इतितद्वचनंश्रुत्वाज्वालास्याकारणंतदा प्रेषयामासधर्मात्मादैत्यकोटिसमावृतं नदाऽलमाहज्वा लास्यंनत्कोलाहलकारिणः हंतव्याएवबहुधानात्रकार्याविचारणा इतितद्वचनंश्रुत्वासोपिवीर्यबलोद्धतः जगामदैत्यप्रवरैः सं

श्रीः
३७६

तथापि वैसे है दुःखं अधुनापि नु वर्तते॥ भयेरा सन्निभ लोके कोयं कोलाहलः श्रुतः॥ अत एव दुर्गाकरः क्रूरः
कठोरा सन्निसान्निभः॥ ४

वृतो रथमास्थितः अश्वं कृष्णं रथं दृष्ट्वा पताकार्बुदसंयुतं ज्वालाकुलसमाकीर्णो भयमापुस्तदासुराः तदा नारायणं प्राह चतुर्मुखमुखान् सु
रान् चलत्सर्वतसंक्रान्तो रथो दृष्टो न वेत्स्यतैपि अत्याश्चर्यकरः सोयं रथो वह्निगणाकुलः किमतः परमस्माभिः कर्तव्यं तद्वदंतु वः आयाते
वातिवेगेन वातवेगनिवारकः तद्युद्धे ज्वालयास्थातुमशक्यमिति भाति मे अतः परं कृपां तं यं दिग्गतं यात एव सः रथो महाग्निसंक्रान्तः
कृतपूर्वोपि न ध्रुवं पद्मपत्ररथं दैत्यं तस्थ स्थमपि सत्वरं चतुर्मुखाधुना पद्मपरथवाजीरथं परं अतः परं न पातालिंग तुं कालो पि वर्तते ग
मनेपि सुखं तत्र कथं संभावितं वद इति तद्वचनं श्रुत्वा प्राह नारायणं विधिः चक्रं गृहाण कामीतिः कुरु युद्धमिहेत्यपि ततः परमभूद्युद्ध
मुगानामयुतं तयोः परस्परपरिक्षिप्तास्त्रैर्घोरैर्मुनिपुंगव ततो नष्टरथः सोभून्नष्टाश्वो नष्टसैनिकः ततः परं गदायुद्धं जातं युगचतुष्टयं
ततः परं खमाश्रित्य स चकार स्फुरोरवं तत्रापि स गतो विष्णुः स्तत्र युद्धमभूत्तयोः ततः पपात भूपृष्ठे हतो नारायणास्तदा संज्ञां प्राप्य ग
तो भूयो युद्धाय कृतनिश्चयः मुष्टियुद्धमभूत्तत्र युगानामयुतं तयोः ततः स दैत्यस्तेनैव निहतो हरिणा तदा ततः सैन्यं हतं दृष्ट्वा सर्वं चक्रि
णा तेन दुःसहं ततः क्षणार्धं सुखिनः सुराः सर्वे तदा स्थिताः ज्वालास्यं निहतं दृष्ट्वा प्रचंडस्तत्समानसः किं कर्तव्यमिति प्राह प्रधान
गुरुविक्रमं प्रधानस्तु वाच अपरेष सुरेषे कः कश्चिज्ज्वालास्यनामकः मृतः कालावताहानिःतला वदति दुर्बलः वह्निकूट इति विख्या
तः कश्चिदस्ति महासुरः स युद्धनिपुणः सोपि युद्धाय कृतनिश्चयः तेनैव सह निर्यातु कोटिशोप्यसुरो अपि युद्धदर्पसमाक्रांतास्ते
पि सोपि महाबलः गजानामर्बुदं यातु न्यर्बुदं वाजिनामपि रथानान्यर्बुदं यातु जन्या यान्ति प्रयत्नतः इत्युक्त्वा सोपि संक्रुद्धं वह्निकूट
मुवाच तं याहि युद्धाय वेगेन विलंबं संत्यजेत्यपि इत्युक्तः स ययौ तेन बलैस्तैः प्रबलैर्युतः नारायणादयो यत्र ते सुरास्तत्र सत्वरं त
तः परं सुरैः सार्कं युद्धं घोरमभूत्तदा चक्री चक्रं समादाय चिच्छेदासुरपुंगवान् तदा शोणितवाहिन्यः समुत्पन्नास्ततः सुराः तेरत्क्षया

हिनीनीताः सर्वेपिभयविह्वलाः ततः परं गताः सर्वे समुद्रेपतिताः सुराः रक्तप्रवाहवेगेन तत्तरंगाहताअपि १०८ ततः परं क्रियत्का
लं स्थित्वा तीरे सरित्पतेः पुनर्युद्धोन्मुखाजाताः क्रूरैरसुरपुंगवैः पश्चाद्दद्वायुतेजाते युद्धं घोरतरं मुने ततस्ते निहताः सर्वे राक्ष
साः सुरपुंगवैः अग्निकूटं मृतं श्रुत्वा प्रचंडो भयसंकुलः प्राहप्रधानं हाहाहाहा किमभूदिति सत्वरं तं सुमर्वचनैर्धीरैः आह क्रूरो
विचक्षणः धैर्यं हृदि निधायैव महादेवमनुस्मरन् ११ क्रूर उवाच युद्धकालेषु मरणं भटानां किं न जायते अधैर्यं तत्र सहसा न कर्तव्यं
त्वयाधुना अस्मद्भटानां गणना कर्तुमेव न शक्यते न च केचिद्धतायुद्धे नावलापीतिरक्षका पुनः पुनः प्रेषणीया सुरास्ते प्रबलाः खलु
कल्पावसानपर्यंतं युद्धे सैन्यं न नश्यति अपारसेनापतयः संत्यपाराः किलाधुना प्रेषणीयास्त्वया तत्र चिंता कार्या न सर्वथा एवमुक्त्वा
प्रेषयामास क्रूरो दैत्यान् स कोटिशः तैः पुनर्युद्धमभवत् देवानामपि दुःसहं चक्रेणैकेन निर्भिण्णाः कोटिशोप्यसुराः सदा तथा
वज्रेण निर्भिण्णाः दैत्यानां कोटिकोटयः तद्वार्तां निहतान् श्रुत्वा प्रचंडः चंडविक्रमः पुनः क्रूरमुवाचेदं ज्वलन्निव महा

गिरिः १९ प्रचंड उवाच प्रेषितैस्तैरसंख्यातैः असंख्यातबलोद्धतैः मृतं दैत्यैः सुरास्त्वोधैः किं कर्तव्यमतः परं प्रबलाएव नि
हताः ते सर्वे राक्षसाः खलु तावद्भटाः स्तावदल्पाः केचिन्निष्ठंति ते खलु अतः परं किमस्माकं बलं क्व विजयोस्सुखं केनोपायेन जे
तव्यासुरास्ते दैत्यपुंगव २१ क्रूर उवाच न केवलं राक्षसानां बलेन विजयो भवेत् शंकरानुग्रहाभावे जयवार्तापि दूरतः त्वया
तिस्वरथा क्रोयं त्रिपुरांतकपूजनं अपारैरुपचारैस्तैर्येन तुष्यति शंकरः मत्कं जयाभ्यर्चनेन उग्रः खलु पदे पदे अतो जयार्थं यत्ते
न यजस्व त्वं जयं प्राप्तुं भूषपालाय परसेनानजयाय कदाचन जयः शिवार्चनेनैव केवलेन भविष्यति इति तद्वचनं श्रुत्वा तमुक्त्वा सम्य

गिरपि सच्छिवाराधनोद्युक्तः प्रचंडोभूरिसाधनैः यावदार्जितमैश्वर्यं तावदर्पितमीश्वरे अभिषेकादिभिर्देवंसंपूजयामास शंकरं त
तः परं सुराः सर्वे दैत्यास्तेनिहताइति प्रचंडासुरनाशाय जग्मुस्तं नगरं प्रति ततस्तं नगरा पारवह्निप्राकारतेजसा हतास्ते मूर्छि
तास्सर्वे संज्ञालेशो न दृश्यते अतः परं विधेयं किं मया कमलयापि च शच्या वाण्यपि भगवन्नूनं गायत्र्यापि विशेषतः इति तद्वचनं श्रुत्वा
कपिलः सिंहपुंगवः प्राह गंभीरवचनैः लक्ष्मीमभिमुखीं तदा दैत्योपि शंकरपदांबुरुहार्चनेषु विश्वस्य शंकरपदांबुजपूजनानि कृत्वा
धितिष्ठति जयोपि सततेन लब्धः तैरेव पुण्यमधिकं खलु तस्य नूनं तथा ततो गिरिशमुदार्यादि तत्र दुःखार्णवे मज्जनं किं न स्यादिति
विश्वपोपि न कथं नारायणस्याभवत् रुद्रः स्यापि विधेरपीति बहुधाहाकष्टमासीत् ततो दुष्टं चित्तमभूत् कथं सुरगणस्याद्यापराधो
महान् शिवार्चनपरित्यागस्वरूपाद्दपराधतः जातमेवमभूत्कष्टं त्रिदशानां विशेषतः नरोपि गिरिशार्चनप्रवणमानसः सर्वदा मुखे
न खलु तिष्ठति रत्नवगते न दैवैरपि अहो बत बलाधुना बहुविधोपि मोहो महान् शिवार्चनपराङ्मुखान् पि करोति देवान् हो र
ति तद्वचनं श्रुत्वा कपिलं मुनिपुंगवं नत्वाश्रुपूर्णनयना प्राह गद्गदया गिरा ३६ श्रीलक्ष्मीरुवाच नमोहरात्रेतेः कोपि सुरेषु मुनिपुंगव मो हप्र
वाहसं वातो नाराधयति शंकरं पुनः पुनरिदं ज्ञानं शंकराराधनं विना सुखं नेति विशेषेण ज्ञातमप्यनसंशयः अतः परं स्यादि सुरारिजीवनं
कथं विसंज्ञत्वविनाशनं च अस्मासु वैधव्यविनाशनं च सौभाग्यवृद्धिश्च कथं मुनीश नमहाप्रलयोपि येन नाशो विनिर्वायोनि तत्राचके
न वा स्यात् पुनरागमनं वदाशु तेषां पुनरुज्जीवनमप्यपारभाग्यं सर्वज्ञ तन्नज्ञायते धर्मतत्त्वं योगाभ्यासाच्छंकराराधनेन येन सर्वं निश्च
येन श्रुतावत् वक्तव्यं मे येन दुःखापहारः इति तद्वचनं श्रुत्वा कमलाव्याकुलां तदा कपिलः प्राह निश्चिंतव्रतं जीवनसाधनं ४२ कपिलउ

रत्नगोपुरसंकीर्णे रत्नप्रासादसंकुले॥ दिव्योद्यानवनाकीर्णे दिव्यपुष्पसमाकुले॥ शुभाकुलासमाकीर्णे
शेखरविराजिते २

वाच रहस्यं व्रतमस्त्येकं कमले कमलेक्षण गोपनीयं प्रयत्नेन शंकरोक्तमिदं व्रतं व्रतानामपि सर्वेषां इदमेवोत्तमं व्रतं यद्व्रताचरणेनैव स
र्वसौभाग्यसंपदः पुरा कैलासशिखरे रत्नशृंगविराजिते भ्रमद्भ्रमरसंघोषझंकारध्वनिविराजिते मरालराजसंकीर्णे वरस्थापरिवेष्टिते
तत्रैव रत्नप्रासादः कोटियोजनमुन्नतः तत्र सिंहासनं दिव्यं रत्नकांतिविराजितं पुष्पशय्यासमाक्रांतं नानामणिसमन्वितं चंद्रमंडलम
डाभिः परितः परिवेष्टितं तत्र शंकरमासीनं प्रसन्नवदनं नवं प्रतिक्षणं सुरश्रेष्ठैर्विनरंगपरिवेष्टितं रत्नहारसमाक्रांतं तत्किरीटकूट
कावृतं रत्नांगुलीयकापारकांतिपुंजविराजितं सुवर्णकटिसूत्रस्थमणिमंडलमंडितं कस्तूरीघनसारादपपारीररसयूषितं स्फु
रन्मणिगणाकीर्णकर्णभूषणारंजितं मणिरत्नसमाकीर्णस्फुरन्नूपुरपादुकं क्षीरसागरसंकाशहारसनेपरिवेष्टितं अभयप्रदमी
शानं वरदं गणवेष्टितं सोमसूर्याग्निनयनं सोमार्धकृतशेखरं त्रिशूलमूहरत्नंतं रत्नसानुशरासनं सस्मेरं हीरहाराभकर्पूरगि
रिसंनिभं प्रसादाभिमुखं देवं उमा प्राह अतित्रोभवा गौर्युवाच महादेव महेशान करुणासागर प्रभो शंभो प्रसीद भगवन् कृपां कुरु
सदा मयि किमन्यत्करुणापात्रं तव चंद्रकलाधर मदन्यदपि लोकेषु सर्वेष्वपि सदाशिव कृपामूर्तिस्त्वमीशान तथा करुणया मयि स्नेहो
पि क्रियते नूनं स्नेहपात्रं महं यतः अद्यैकं पृष्टुमिच्छामि सर्वज्ञो कहितावह व्रतं महेशान तावत् वद स्नेहपुरःसरं रत्नं विकावचनं रूपसुधां
महेशः श्रुत्वा प्रहृष्टहृदया सदय स्वभावैः आलिंग्य शैलतनयां विनयानतांगी अंगीकृताखिलशिवानुनयोप्युवाच श्रीशिव उवा
च किं त्वं पृष्टुमिच्छासि गौरी स्मेरवरानने तद्गोपनीयमप्यद्य वक्ष्ये विद्यामये शिवे नवापि किं वावद गोपनीयं तवैव सर्वं गिरिराजकन्ये॥

७२

श्रीः
३४८

रि

इदंमहद्भाग्यमपारमेतत् नैवैवकस्येहद्गाभाग्यमस्ति इत्याकर्ण्यमहेशासादरवचोवीचीसुधाचांबिकात्वत्पादांबुरुहावलोकनरताधौ
स्मिधर्म्योत्तम अर्धांगेविनिवेशितास्मिकिंमितोभाग्यंभवेदित्यहं सानंदासततंत्वपैवमनित्रांसंप्रार्थनीयामम सौभाग्यवृद्धिदं किंव
व्रतंमंगलदायकंपुत्रपौत्रादिसंपत्तिसाधनंचवदाद्यमे यद्व्रताचरणेनैवनभारीविधवाभवेत् जन्मांतरेपिसुभगासुपुत्राभवतिप्रभो
यद्व्रताचरणाभावेविधवास्याद्धुर्भगा अपुत्रामृतपुत्राचमृतबंधुजनासदा एतादृशंव्रतंकिंचित्वदनारीमनोहरं यद्व्रतश्रवणेनापिमु
मुच्यतेपापकोटिभिः इतितद्वचनंश्रुत्वाशिवामालिंग्यशंकरः प्राहव्रतोत्तमंधन्यंमंबिकायैमनोहरं श्रीसदाशिवउवाच अस्तिव्रतोत्तमंगौ
री नारीणामेवकेवलं तद्व्रताचरणेनैवनारीसुखमवाप्नुयात् सत्कुलेजन्मसंस्थाप्यसौंदर्यमतिशोभनं भाग्यंचप्राप्नुयान्नारीतद्व्रताचरणा
च्छिवे नप्रपश्यतिवैधव्यंतद्व्रताचरणोत्सुका अपुत्रानभवत्येवदुर्भगापिनसर्वथा रूपलावण्यसंपन्नासंपत्कीर्तिसमन्विता बंधुपोषणास
सक्तानूनारीतस्माद्व्रताभवेत् नतद्व्रतसमंलोकेनारीणांव्रतमस्त्यपि अतस्तद्व्रतमस्त्यंतभक्त्याकार्यंप्रयत्नतः मासिभाद्रपदेशुक्लेपक्षे
हस्तर्क्षसंयुताः यातृतीयाभवेत्तस्यांतद्व्रताचरणंभवेत् सायंकालात्पूर्वमेवपूजासाधनमुत्तमं संपादनीयंयत्नेनफलपुष्पादिकंनवं म
नोहराणिपुष्पाणियावंतिवरवर्णिनी तानिसंपादनीयानिपरिपक्वफलान्यपि १७७ पुष्पाण्यपिविशेषेणफलान्यपिसदाशिवे यानिसंपादनी
यानिकरवीराणिशोभने कुंदमंदारकमलनीलोत्पलकुलान्यपि बकुलानिमनोज्ञानिकनकान्यपिशोभने द्विविधानिप्रफुल्लानिकरवीरा
णिशोभने जपापंचकपुष्पाणिपुन्नागकुसुमान्यपि द्रोणापामार्गकल्हारकेतकीकुसुमान्यपि फुल्लार्जुनप्रसूनानितालपत्राणिशोभ
ने कंटकारिप्रसूनानिस्वेतार्ककुसुमान्यपि तथाबिल्वप्रसूनानिसाधनीयानियत्नतः तथाकदंबपुष्पाणितथादमनकान्यपिआम्र

मल्लकपत्राणि बिल्वपत्राणि द्रोणके अन्यान्यपि सुगंधीनि साधनीयानि सादरं फलानि नारिकेलाम्रबीजपूरादिकान्यपि शक्तिर्यः फल
पुष्पाणि दि साधने सा शुद्धावह अतः प्रयत्नैर्विविधैः साधनीयानि तान्यपि सुंदरं मंदिरं कार्यं सुसुधालेपनादिभिः अलंकृतं च कर्तव्यं
वितानैर्ध्वजमंडपैः विचित्रवसनैः कार्यं विचित्रं शिवमंदिरं तोरणालंकृतं कार्यं हारराजिविराजितं पुष्पगुच्छसमाकीर्णं पुष्पमाला
समावृतं सुगंधद्रव्यसंकीर्णं पूगवल्लीसमावृतं तूर्यध्वनिसमाकीर्णं शिवगानविजृंभितं पुण्याहवाचनोपेतं द्विजमंडलमंडितं ए
वं कृत्वा शिवाचारं दीपमालाविजृंभितं रंभास्तंभसमाकीर्णं पूर्णकुंभविराजितं एतादृशे शिवागारे प्रविश्य च शुचिस्मिता पूजये
दुत्तमं लिंगं हेमरौप्यादिलक्षणं अथवा सैकतं लिंगं पूजनीयं प्रयत्नतः तत्रैव सैकते लिंगे ध्यायेन्मामव्ययं प्रभुं १२ ध्यायेदिंदुक
लावतंसमसकृद्वामांगभागोल्लसत्गौरीचारुतराधरामृतसुधारश्मिस्फुरद्वीक्षणं तत्पीनोरुपयोधराग्रविलसत्काश्मीरधारां
कुलं धीरं त्र्यक्षकरमिंदुसुंदरस्रजः कर्पूरगौरं हरं रत्नापारकिरीटकोटिघटितं कमनीयस्फुरन्मौक्तिकं सग्रैवेयकमिंदुखंडसुकरव्या
पारसारान्वितं हारापारविहारराजिरुचिरं रत्नांगदालंकृतं सौवर्णामितकंकणांगुलिलसद्भूषासमेतं शिवं गौरीनीलकुलाचला
भकबरीभारस्फुरन्नीरभाधौतं कृतं कंबुकंठविलसन्मूलं त्रिशूलामलं हस्ताम्भोरुहफुल्लपंकजमृगस्फारांगसंगं मुदा ध्यायेन्माम
गजीकरांबुजपदांभोजं चिरं सादरं (हस्तन्यस्तसमस्तगंधविलसन्मूलं त्रिशूलामलं हस्ताम्भोरुहफुल्लपंकजमृगस्फारांगसंगं मु
दा ध्यायेन्मामगजीकरांबुजपदांभोजं चिरं सादरं) हस्तन्यस्तसमस्तगंधविलसत्कस्तूरिकाकर्दमप्रक्षेपाभिमुखा विकाकुचतटा
लंकारत्रांकाकुरं शंकालंककलंकपंकरहितं शांतं प्रसन्नाननं सव्यासव्यपदांबुजानि सुषुमासंजालगंगाजलं एवं ध्यात्वा महादे

श्री:
३७१

बंमहाद्भिलनयान्वितं तस्मिन्नावाहयेल्लिंगेसर्वदामंगलावहे उमाकांतमहादेवलिंगेसन्निहितोभव सेकृतेस्मिन्प्रसादत्वंमंगलानि
प्रयच्छमे नवरत्नगणोपेतंसुसुवर्णविराजितं सिंहासनंगृहाणेदंत्रिलोचनशिवातुल पाद्यंगृहाणऽगौरीशाधनसारसमन्वितं
गंगाजलंनिर्मितंचशीलवालानिशीतलं गृहाणाचमनीयंचरत्नपात्रसमर्पितं आनीतंरत्नपात्रेणमुक्ताफलविराजितं २०० ततःपं
चामृतैःशुद्धैःअभिषेकंपृथक्पृथक् समर्पणीयमीशायमध्यपूजापुरस्सरं क्षीराभिषेकोत्तरमादरेणजलाभिषेकोपिसमर्पणीयः
वस्त्रेचदेयेतदनंतरंतुयज्ञोपवीतेनवचंदनंच पुष्पाणिदेयानिततःपरंचसुगंधवस्तूनिविशेषतश्च धूपप्रधूपोपिततश्चदीपःघृते
नगव्येनसमन्वितोपि तत्रप्रदेयाखलुवर्तिकास्यादेकादशावर्तिततंतुयुक्ता तथाविधाष्टांगुलवर्तिकाभिःतस्मावदेकादशवर्ति
कासुः देयंगोक्षीरपक्वान्नंमध्यंदध्योदनादिकं पश्चादाचमनीयंचकरस्योद्वर्तनंतथा तांबूलंव्यजनंछत्रंचामरंतर्पणंतथा पुनर्धू
पश्चदीपश्चपश्चात्पूजासमर्पणं एवंपंचाभिषेकेषुपृथगाभ्यर्चनंभवेत् पश्चान्महाभिषेकंसाद्रुद्रसूक्तादिभिःपरं रत्नकुंभसमा
नीतंस्नानायजलमीश्वर गृहाणविमलंदेवप्रसीदेतिसमर्पयेत् पश्चाद्दुकूलेनेदद्यात्बिल्वपत्रैर्मनोहरैः फलगंधोदकैःपश्चा
दभिषेकंसमाचरेत् पश्चादाचमनीयंचपश्चाद्वस्त्रसमन्वितं (एवंपंचाभिषेकेषुपृथगभ्यर्चनंभवेत् पश्चान्महाभिषेकंसा
द्रुद्रसूक्तादिभिःपरं रत्नकुंभसमानीतंस्नानायजलमीश्वर गृहाणविमलंदेवप्रसीदेतिसमर्पयेत् पश्चाद्दुकूलेनेदद्यात्बि
ल्वपत्रैर्मनोहरैः फलगंधोदकैःपश्चात्अभिषेकंसमर्चयेत् पश्चादाचमनीयंचपश्चाद्वस्त्रसमर्पणं) पश्चात्स्यात्कैलासंस्कारस
मर्पणमघापहं क्षीरसागरसंकाशाद्दुकूलेगिरिजापते गृहाणेतिप्रयत्नेनदेयंवस्त्रद्वयंमुदा उपवीतसमानीतंगृहाणानिसिते

प्रभो शंभो ताभ्यां पवित्रत्वं गृहीताभ्यां प्रयच्छ मे मृगमदरससारासारपाटीरसारद्रवरसघनसारसपारकाश्मीरपूरान् कनककमलगं
धागंधसिंदूरधारापरिवृतबहुगंधान् सांबशंभो गृहाण अपाररत्नाभरणानि शंभो किरीटहारप्रमुखानि सांब गृहाण तैराभरणै
गृहीतैः अपारैश्चानि मम प्रयच्छ मंदारकुंदनवकुंकुमकेसराणि नीलोत्पलानि कमलानि मनोहराणि श्रीकेतकीकनकचंपकपा
रिजातमल्लीप्रसूनसहितानि गृहाण शंभो जाजीप्रसूनकरवीरप्रसूनपुन्नागनागनदकोकनदानि शंभो घ्राणार्पितानि सुकु
शेन्द्रायसंयुतानि द्रोणाग्रपुष्पसहितानि मनोहराणि १६ दमनकनवबिल्वीपल्लवैरर्चयेत्त्वामभिनवसितदूर्वास्वर्णपुष्पादिभि
श्च बहुविधबहुपुण्यस्रग्भिरभ्यर्चयेत्त्वां विविधरुचिरगंधं गुग्गुलजातानि मीशं धूपधूमं गृहाणाशु मुमाकांतमनोहरं धूपधू
मप्रदानेन दुरंताघानि संहर कपिलाघृतसंयुक्तवार्तिकालंकृतान्बहून् दीपान् गृहाण सांबाद्य प्रसीद करुणानिधे नैवेद्यं परमा
न्नराशिसहितं गोक्षीरफेनप्रभं लड्डूकैर्वटकैरपूपसहितैः भक्ष्यैरपारैरपि शाकैरप्यमितैः फलैरपि युतं द्राक्षारसाल्यादिभिः साज्यं
शर्करयासमेतमसकृत्तुभ्यं भवानीपते दध्यन्नानि गृहाण तानि मम तत्पानीयमानीयते तांबूलानि गृहाण तानि विमलानि
त्वालवंगादिकान् कर्पूरामिलदीपजालघटितं राजेंद्रनीराजनं दीयते तुभ्यं शंकर तद्गृहाण गिरिजाकांतातिकांतं मुदा पुष्पांजलिं प्र
हाणेशाप्रसीद गिरिजापते प्रयच्छ मह्यं सौभाग्यान्यपाराणि महाप्रभो अंगपूजा ततः कार्या पुष्पैः पादनखावधि जटामंडलपर्यं
तं सांब ध्यानपुरःसरं सुरासुरशिरःकोटिकोटीरमणिकांतिभिः अर्चितान्यस्ते नखान् शंभो पूजयामि प्रसीद मे त्वत्पादांगु
लिजापार सुषुमापरिवेष्टितः अरुणोऽरुणतां प्राप तानि शंभोऽभ्यर्च्ययाम्यहं विष्णुनेत्रारविंदेन यत्पादतलमर्चितं तदर्चयामि

गौरीशास्वर्णपद्मैर्मनोहरैः रंदुकंदुकसंयुक्तंयज्जानुयुगलंप्रभो तदद्यगिरिजाजानेपूजयामिप्रसीदमे यदोरुभागसौंदर्यमृदुलुत्व
दिक्गुणाः ताताःशिवाम्यालंपुष्पैःपूजयामिप्रसीदमे तटित्कूटनिभंयन्नैःशंभोःकटितटंप्रभो तदर्चयामिप्रसवैरुत्फुल्लैःकोमलै
रपि यल्लिंगादभवन्तुपेंद्रविधयःसेंद्राःसुरासागराः गंधर्वोरगकिंनराअपिमुहुःस्तैरर्चितंमन्मुदा तत्तावत्कुसुमैःसुगंधलळि
तैःअभ्यर्चयामिप्रभोलिंगंमंगलदायकं गिरिशमेपुत्रान्प्रयच्छेस्तमान् यन्नाभिदेशंसरसीरुहाक्षीविलोक्यगौरीपुनरादरेण
आवर्तशोभेयमितिप्रसन्नातन्नाभिदेशंतवपूजयामि यद्वक्षस्थलमेविकाकुचतटापारस्फुरत्कांतिभिः तत्पाटीररसाभिषिक्त
विलसत्कस्तूरिकाकर्दमैः व्यासंतत्तवपूजयामिभगवन् आनंदयामंददश्रीकंठावकृपानिधानमननंदीनार्तिसंहारक गौरीच
रुकुचोरुमेरुशिखरस्फारप्रभासंभ्रमव्यापारव्यवहारसारनिकराभिख्यावृत्तौनेकरौ उत्फुल्लामलकेतकीदलयुतापारप्रसूना
न्वितैःगौरीसुंदरकंकणांगदमणिव्याप्तौसमभ्यर्चये यद्बाहुमंडलतटित्पदुमंडलेनगौरीशरीरसुषुमाप्पतिमंडिताभूत् तद्दा
हुमंडललसन्मणिप्रभादयं पुष्पप्रभादयमधुनाकरवाणिशंभो गौरीमनोहरविहारवरावस्थादस्वेदोदकामितमनोहरमौक्ति
कादयं श्रीकंठकंठमनिशंतवपूजयामिसोत्कंठमात्तकुसुमैरसमेरवाच्य तेनार्चयामितवविशेषफलप्रफुल्लतत्तुंडसाभिमुख
मीशमुखंप्रसूनैः अभ्यर्चयामिरसनामपिनासिकांचगंधप्रवाहसहितैःशिवतेप्रसूनैः नेत्राणिसोमरविवह्निमयानिशंभो
कर्णद्वयंचविलसन्मणिकुंडलाढ्यं अभ्यर्चयामिकुसुमैःखमौमहेशयोहंविनाशायविधेहिपरांश्रियंमे उद्वेलमक्षतसरि
इरसानेरादिनीरप्रवाहनिकरोप्यणुकल्पएव यन्मौलिदेशतुहिनांशुकलाभिभूतस्तन्मौलिमात्तकुसुमैःशिवपूजयामि रत्नं

गं

गपूजांविधिवत्कृत्वाकृत्वाप्रदक्षिणां नत्वास्तोत्रैश्चसंतुष्टः कुर्वन्योऽहंमुहुर्मुहुः स्वर्णाकारजटाधरायभगवन्तुभ्यंनमस्तेनमः शंभो
भर्गभवांबुराशिजभयापारयथानाथप्र दीनानाथशरण्यपुण्यविभवप्राप्यांबिकावल्लभस्वामिन्शोभनदायमघंकुरुमेगौरीशि
नोदंपदा यत्पादांबुजपूजनानिसकलश्रेयोनिदानानिमे पापापारतरंगिणीदिनकराकाराण्यतुल्यान्यपि दुःखापारवनानलानि
सकृदप्यालोकितानिप्रभोशंभोलानिकरोमितावदधुनासंपत्प्रदानायमे यल्लिंगार्चनवीक्षणेनसकृदप्यानंदसिंधुर्मुहुः संपद्
पत्तरंगसंगललितः प्राप्तोभवत्यन्वहं तल्लिंगार्चनमेवसंततमहंकर्तुंप्रवृत्तःफलं तन्मेवांछितमिच्छयापितनुतेदृष्टंसकृद्भावनं॥
इंद्रोपेंद्रपुरस्सरैरपिसुरैर्लिंगंयदाराधितं गंधर्वैरपिकिंनरैरपिमुनिश्रेष्ठैश्चसिद्धैरपि तत्पूजांकरवाणिशूलविलसत्पाणेक्षणं
चारयोनिर्वाणेमरणेपिवासकरुणाप्राणप्रयाणेपिवा श्रीत्यासंततमंतकांतकपदांभोजार्चनात्सादरास्तेशूरास्सुरपूजितांघ्रिक
मलाःकल्याणलोलादयाः तत्सर्वंकमलाविलासमिलथापारांगणास्फन्नतानंतोन्मत्तमतंगजाश्वतपुरद्वानराधीश्वरः यल्ली
लालवएवसृष्टिकरणोपायोनपायःप्रिये देवानामपितंभजामिसकृदप्याराधितोयःशिवः इत्यंतःसकलेप्सितान्यपिमुदःदातुं
ततःशंकरं तत्संस्थामिसमर्चयामिमनसाबिल्वैःप्रसूनैरपि यल्लिंगार्चनतोभवंतिबहवःपुत्राश्चपौत्रादयः वृद्धिंसंततिरेतिसं
वदपिसावृद्धिंप्रयास्यत्यलः लिंगाराधनमेवमेसुखदंभिसन्त्यादिहाथादरात् कर्तव्यंकरुणाकरःसभगवान्निष्टार्थदस्तेनमः इ
तिस्तुत्वामहादेवंप्रणम्यचपुनःपुनः पूजायथाक्रमंकर्तव्याकुसुमादिभिः मत्स्यकथाश्रवणेनैवरात्रौजागरणंशिवे कर्तव्यम

दिव्याक्षरया ... शुक्ल ... त्रिपुंड्रं ... रुद्राक्षकंकणादि ...
कार्यं आगरं ... अरुणोदयवेलायां पुनः पूजां विधाय ... सूर्योदये ... शिवं पूजनं मम ...

त्तियत्नेनतूर्यादिभिरपिप्रिये कार्यंनाट्यंन्वनारीभिः त्रिकालिंगसंनिधौ पश्चादुपायनंदद्यात्कलोपूपादिभिर्वृतं शैवेभ्यः सत्कुटुंबेभ्यो दक्षिणादानपूर्वकं दक्षिणालक्षमाषंस्यात्सुवर्णानांवरानने सायथाविभवंवास्यात्विचशाठ्यंनकारयेत् सौवर्णंराजतंवास्यात्वैणवंशूर्पमुत्तमं तस्मात्तैःपूरितंकार्यंअपूपाद्यैविशेषतः दुकूलंवेष्टितंकार्यंस्वर्णलिंगसमन्वितं तच्छंभवायदातव्यंशिवध्यानपुरस्सरं उपायनंगृहाणेदंअविकारमणाप्रभो अभीष्टितार्थदंस्वामिन्शोभनानिप्रयच्छमे इतिमंत्रंसमुच्चार्यदत्तोपायनमादरात् भोजनीयाःप्रयत्नेनशांभवाःस्वादुभोजनैः एवंकरोतियानारीव्रतमेतद्वरानने सापुत्रपौत्रसंयुक्तासर्वसंपद्युताभवेत् सानप्राप्नोतिवैधव्यंदुःखंनाप्नोतिसर्वथा कीर्तियुक्ताभवेन्नित्यंअपकीर्तिविवर्जिता इदंव्रतोत्तमंदेविसर्वसंपत्करंपरं इतोपिनाधिकंशास्त्रेव्रतंदृष्टंमयाशिवे कपिलउवाच इतीशावचनंश्रुत्वागौरीशंकरवल्लभा संतोषंपरमंप्रापव्रतमाहात्म्यकीर्तनात् सोमवासरसंयुक्तातृतीयाथःस्वभावतः अयंखलुमहायोगःशिवयोगःशिवप्रदः अतःस्त्वयापिकर्तव्यंइंदिरेव्रतमुत्तमं अयंभाद्रपदोमासःशुक्लतृतीयापिशोभने हस्तनक्षत्रसंयुक्ताशुक्लपक्षशुभावहा तवभाग्यमिदंप्रायःसंपन्नंकमलेधुना श्वस्तृतीयापिसंप्राप्तासेयंव्रततिथिःखलु सिद्धैवसर्वासामप्रीतयापूजयशंकरं अत्रैवातिप्रयत्नेनकपिलेशस्यसंनिधौ गरुडःशिवभक्तोयमानयिष्यतिसाधनं सर्वामरांगनायुक्ताकुरुशंकरपूजनं संविशोमूर्छितोवापिमृतोवादैवयोगतः आयास्यसेवतेभर्तातद्व्रताचरणाध्रुवं संशयोत्रनकर्तव्यःकमलेविमलेक्षणा शांभवंव्रतमेवेदंसुरसंजीवनीतु सर्वलोकोपकारायशिवायैगिरिशोदितं अवश्यमेतत्कर्तव्यंवैधव्यविनिवारकं वैधव्याद्यानिरूपमेवकमलेशैवव्रतंसादरं श्वःकर्तव्यमनेनतेपरिरितुष्टांयास्यत्स्वरूपंसुरैः साकंपद्मदीयमेववचनंविश्वस्यसत्यंमयाप्रोक्तंशंकरपादयोरपिशपाम्यनितैः

... दूर्वांकुरादिभिः ... नैवेद्यं ... पूजयेत् ... मम ...
... पूजयेत् ...

नार्थवादोपिन अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं शृणुपद्मेप्रवक्ष्यामिसर्वदुःखविनाशकं पुरात्रिपुरसंहारंकर्तुमभ्युद्यतःशिवेः प्राहगौरीं
प्रयत्नेनसमालिंग्यपुनःपुनः श्रीशंकरउवाच त्रिपुरासुरइत्येकः दैत्यानामधिपःशिवे ससर्वसुरनाशायप्रवृत्तःसमहान्खलु तच्छरीरं
गिरिसुतेकोटिपर्वतसन्निभं ऊर्ध्वदंष्ट्रिगणाकारंकामे। रचरतिस्वयं पुराणितस्यविमलानित्रीण्यपरचराण्यपि तेषुतेषामवस्थान
मसुराणांदुरात्मनां तारकाक्षोमकराक्षश्चविद्युन्मालीतितेत्रयः तेजगत्त्रयसंहारंकर्तुमत्यसमुद्यताः नारायणादयःसर्वेतद्भासैवदि
गंतरं आप्ताःकुटुंबसहिताःपुत्रैरपिसमन्विताः तेषांप्रतिभटोल्लोकेनकोप्यस्तिवरानने तत्संहारोपिकर्तव्यःप्रयत्नैर्बहुभिर्मया तथा
सहमगंतव्यंविलंबोपिभविष्यति युद्धप्रदेशोनारीणांअन्वितंगमनंतुन संभावितःप्रयासोपितत्रयुद्धेमहासुरैः कुमारोगणनाथ
श्चरक्षणीयंत्वयाशिवे प्राहशुक्लतृतीयायां यत्सौमंगल्यदंकृतं तत्कर्तव्यंत्वयागौरीयन्मयोक्तंपुरामुदा वैधव्यनाशकत्वेनतद्व्र
तंपरिकीर्तितं तदवश्यंत्वयाकार्यंप्रमादंमाकुरुप्रिये पुरातेनासुरेणाशुमुनयोनिहताःशिवे ऋषिपत्न्यस्तदासर्वाःसंताप
व्याकुलाअपि दृष्ट्वानाशंतदासंप्राप्तोनंदिकेशोगणाधिपः उवाचतासांदुःखानिनिवारयितुमादरात् नंदिकेश्वरः अरुंधति
मुख्याःसर्वाःकिमेवंदुःखसागरे निमग्नाःशंकरध्यानंकर्तव्यमतियत्नतः किंचवैधव्यनाशायतृतीयाव्रतमीरितं तत्कर्त
व्यंप्रयत्नेनसौमंगल्यंभविष्यति मतोयमांतकंनीतोयायास्सेवंव्रतेकृते तस्मादवश्यंकर्तव्यंतद्व्रतंपापनाशकं इतितद्वच
नंश्रुत्वासर्वाःसंतुष्टमानसाः यथोक्तविधिनाचक्रुःतृतीयायाव्रतंशिवे समागताश्चमुनयःतद्व्रताचरणोत्तरं तान्दृष्ट्वा

विस्मिताः सर्वाः पुलकांचितविग्रहाः आनंदाश्रुसमाकीर्णाः प्रणनाम्लानहांबुजे तेपि प्रहृष्टा मुनयः तां प्रोचुः प्रीतिपूर्वकं मुनयऊ
चुः किमुत्तमं व्रतं चीर्णं अस्माभिः समुपागतः सर्वदुःखविनिर्मुक्तैः असुरोदरसंस्थितैः कुत्र व्रतमधुनाकृतमेव महत्तरं एता
दृशं कृतव्राणां त्वाभिः पुण्ये महत्तरैः कथं वा तद्व्रतं चीर्णं केनोक्तं महता व्रते आनिवासाधमानीतिवक्तव्यमतिसादरं ततस्तद्वच
नं श्रुत्वा ऋषिपत्न्यः प्रणम्य तान् नंदिकेश्वरोक्तमिसाहुः व्रतं शोभनमुत्तमं ततः परं प्रहृष्टास्ते गताः स्वस्वाश्रमं प्रति तदा प्रभृति
तैः सर्वैः तद्व्रताचरणं कृतं तेनैव सुखमासाद्य स्थिताः सर्वे निरंतरं ततः कुरु प्रयत्नेन गिरिजे तद्व्रतं मुदा रक्षकोस महादेवोय
योयुधायसादरं तया च तद्व्रतं चीर्णं शिवयाप्यधिकं प्यके ततास्त्रिपुरसंहारं कृत्वा गौरीमनोहरः समागतो गिरिजया सह रेमे
महेश्वरः ३०० अंविक्रांतं महादेवं दृष्ट्वा त्रिपुरनाशकं तद्व्रतस्यैव माहात्म्यं ज्ञात्वा निति तुतोष सा तस्मात्त्वयापि यत्नेन कर्तव्यं तद्व्रतं मु
दा अनाश्वासो न कर्तव्यो दुःखं सज विशेषतः इति तद्वचनं श्रुत्वा सुरदारा ततः परं चक्रुस्तद्व्रतमत्यंतं संतुष्टहृदया स्सदा गरुडेन
समानीतो समया विधिचोदिता तया न्यग्व्रतं चीर्णं कपिलेशस्य संनिधौ ततः परं मुनिवरं दृष्ट्वा कपिलनामकं प्राह नारायण
सतिशाच्या किं दिक्समन्विता श्रीलक्ष्मीः व्रतं चीर्णं प्रयत्नेन विधुनैरेव साधनैः नांगतोपोपि संवृतो विभवोपि स्थितस्तथा अ
द्यापि नागता एव देवाः केपि मुनीश्वराः अतः परं चैतस्मिन् विश्वासोपि कथं वद यं यंचे क्रियते कर्म तदा न फलसंभवः सांगेपि
तत्फलाभावः कथं वा वद सत्वरं नार्थवादे पितच्चेति शापयोधिकृतस्त्वया अतः परं किं विधेयमिति चिंतासमाकुला ततः परं सु
वाचेत्थं कमलां कपिलाभिधः मुनिः कालविदां श्रेष्ठो वरिष्ठः ज्ञानिनामपि कपिल उवाच इंदिरे सुरसंवीतः समायास्यति ते पतिः क्षिपादे

नैवकर्तव्यंविश्वासंकुरुतेद्रुते नत्वाहंद्यांव्रतंनैवयेनेष्टंनफलंभवेत् तस्यव्रतस्यमहिमादृष्टव्यश्चत्वयाधुना एतस्मिन्नंतरेकालेदुंदुभि
ध्वनिरुत्थितः श्रुतस्तयाकमलयासुरदारैश्चतैरपि ततःपरंप्रहृष्टासाविलोक्यगरुडंमुहुः कुतोयंध्वनिरित्याह कमलाविमला
नना सोपिश्रुत्वाध्वनिंतस्याःश्रुत्वाचवचनंमुदा तामाहप्रणतोभक्त्यादुंदुभिर्ध्वनिरित्यपि ततःसानत्वाकमलांकपिलंकपिलेश्वरं।
तद्वाभिमुखोभूत्वागरुडःप्रययौतदा ततोदूराद्विनिर्धिसस्सुरागमनमादरात् आगतानमरान्महलक्ष्मीकुशलपूर्वकं ततःप्रसं
नवदनाकमलाकपिलेश्वरं नत्वातंकपिलंप्राहकृतांजलिपुटातदा श्रीलक्ष्मीरुवाच व्रतोपदेशेन धन्यास्मिमुनिपुंगव अविश्वासलयोजा
तोविश्वासोमेप्रवर्धते देवाःसमागतास्सर्वेजीविताःशिवपूजया धन्यंव्रतमिदंधन्यंधर्मंधन्यंव्रतोत्तमं नजानेज्ञानेनज्ञानेनजानेनजानेन
जानेशिवान्यंनजाने शिवाराधनेनैवसौख्यप्रवृद्धिःशिवाराधनेनैवसंपत्समृद्धिः।१।शिवाराधनेनैवदेवाःसजीवाःशिवाराधनंतत्रसंजीव
नीच व्रतस्यास्यमाहात्म्यमत्यद्भुतंच प्रदृष्टंप्रयुंजातमेवंकथंवा व्रतानामिदंतावदस्युत्तमंहिव्रतंश्रेष्ठमेतत्कृतंदैवयोगात् मृतायेनदेवाःपु
नस्तेनसर्वेकथंवास्यशक्तिः अहोनजानंतिविमूढचित्ताःशिवप्रभावंशिवपूजनस्य सामर्थ्यमेवंमृतजीवनायव्रतंचतेनोक्तमिदंप्रसृष्टं
रसानंदवर्धोवीचिसुधापानरतातदा कमलापितदादेवाःसर्वेतेसमुपागताः आगत्यतेसुराःसर्वेनत्वातंकपिलेश्वरं पुष्पाद्यैःपूजयामा
सुःजीविताःस्मस्त्वयेत्यपि ततःपरंमुनिंनत्वाकपिलंभस्मभूषणं रुद्राक्षभूषणंशैवंप्रोचुःशांभवसंयुतं देवाऊचुः शांभवायनमस्तुभ्यंरु
द्रपूजापरायच भूतिप्रधूषितदेहायरुद्राक्षाभरणायच तत्वज्ञस्त्वादृशोलोकेनदृष्टोनश्रुतोयतः व्रतमुक्तंत्वयाशैवमस्मज्जीवनसाधनं
यदुक्तंयद्व्रतंचीर्णंसुरदारैर्विशेषतः तेनैवजीवनंजातंमागतंचमुदाधुना दीर्घनिद्राप्रविष्टानांजीवनायसमीरितं शांभवंव्रतमे

तावद्दत्तानामुत्तमव्रतं त्रोषेणतावदस्मभ्यंमुक्तमेतद्व्रतंकृतं सुरदारैस्तयापीत्कंइतिपीयूषसंनिभं अकस्मादेतदुत्थानंयदासमभव
त्तदा किंकृतंव्रतमित्सेवदारैरितिविचारितं मृत्युंजयव्रतेनैवमृत्युंतरतिसर्वथा नान्यथेत्यपिनिर्णीतं नत्तथैवाभवन्मुने अतःपरं
जीवनंतुजातमेवशिवात्तया कथंस्वस्वालयप्राप्तिःभविष्यतिवदाधुना इतितद्वचनंश्रुत्वाकपिलोमुनिपुंगवः प्राहगंभीरयावाण्या
वाणीपतिसुरान्सुरान् कपिलउवाच शिवाराधनसामर्थ्यंनज्ञातंनिगमैरपि अतःकथंतदल्पेनज्ञेयंभवतितत्त्वतः महादेवःकृपा
सिंधुर्यदाजीवनमिच्छति सुराणामसुराणांचतदाभवतिजीवनं उपायमपिवक्ष्यामिदैत्यानांविजयेसुराः स्वदारास्ताहिताःस्तावच्चि
रंतुसुखिनोधुना इतितद्वचनंश्रुत्वापूजयित्वामहेश्वरं नत्वातंमुनिशार्दूलस्वकलत्रैःसमन्विताः स्वस्वांगनांगसंगेनतत्तदालिंगितै
रपि सुधापानेश्चसंतुष्टाः सर्वेनारायणादयः ततःसंतुष्टहृदयाःकृतकृत्याश्चतेसुराः नत्वातंकपिलंप्राहुःकृतांजलिपुटाःपुनः देवा
ऊचुः प्रचंडानगरापारज्वालामालासमाकुलाः मुनेवयंसुरास्सर्वेजीवनंचगतंखलु शिवव्रतप्रभावेनपुनर्जातंचजीवनं अतःपरं
कथंतस्यबलहानिर्भविष्यति मुनिरुवाच सुराःशृण्वंतुमद्वाक्यंप्रचंडःप्रबलोमहान् ततःपराजयस्तस्यकथंसंभावितोवद अपारंत
स्यतत्सैन्यंसोपिशूरवरःपरः शांकराग्रेसरस्तस्यकदापिनपराजयः स्वप्नेपिशांकरःसाकंशांकराराधनप्रियः अतएवबलंतस्यचर्धते
चप्रतिक्षणं अतस्त्वत्कष्टशिवार्चनस्यफलमित्स्येतन्मयानिश्चितं तत्सामर्थ्यमखंडितंखलुतदासंप्रत्तसमृक्षोपिसः तंक्रोवाभुवनत्रये
पिवदमेजेतुंसमर्थःसुरोगौरीकांतपदारविंदभजनासक्ताःसदाराक्षसाः प्रचंडोऋषिशार्दूलसताचत्कहुल्ताभिधः पूर्वंपूर्वभवेचत्ते
नशांकराराधनंकृतं तेनार्चितानिलिंगानिप्रत्यहंकोटिशःसुराः कमलैरमलैपुष्पैःनवबिल्वोदलैरपि उत्फुल्लापारकनकप्रसूनैरपिप्र

जितः द्रोणपुष्पैरश्वमार्गैः शिवस्तेन समर्चितः लिंगानि स्थापितान्येव कोटिशस्तेन सादरं सुवर्णमंदिरेष्वेव पूजितान्यपि को
टिशः सुतश्शांभवविद्यायां प्रवीणो निपुणो बलं शंकरा एव तद्दाराः तत्कृता अपि कोटिशः तं तादृशं विवरं तं दृष्ट्वा कें॰रूपमु
पागतः भवंतं पूर्वममराः तद्विघ्नाचरणोद्युताः भवद्भिर्यतिरूपेण गत्वा पूर्वं तदाश्रमं अत्रैव रूपमासाद्य तदा तत्कोपव
र्धकं तदा प्राह सत्रीवेद्रौहृद्ग्यादेवानत्र शांभवान् हंतव्या एव सर्वेपि सुरा इति पुनःपुनः अत्र शांभवेष्वपि महेश्वरेण दत्तं किमै
श्वर्यमतिप्रकृष्टं एतेवधार्हा इति मन्महे हि स एवं तावत्प्रबलो महात्मा ततः परं स तेनैव शारीरेणातिदारुणः ववृधे सुरसं
हारं कर्तुमेवातिकोपनः तस्याभवत्तथारूपं शिवपूजाप्रसादतः यद्दृष्टमपि शक्यन्न सर्वथा भवदादिभिः सज्जन्मनानदे
स्यापि मुनिरेव शिवार्चकः दैत्यकर्मकरत्वेन दैत्य इत्यभिधीयते गतं शिवाराधनकाल एव भवद्भिरित्याकुलमानसोऽभृत्
अत्रैव बुध्येव भवत्सु विघ्नो कृतोपि विश्वेशपदार्चनेषु अतस्तेनैव कोपेन तपोपि समभून्महान् तेनाग्निकल्प एवासी
त्स एव मुनिपुंगवः अतः परं भयं ज्ञातोभवतां तु पराभवः तेन शांतः स कोपोपि तस्य तावन्महामुनेः अधुना शिवपूजा
यां प्रवृत्तः स्वसुतः परं सकलत्रः ससैन्यश्च यास्यत्येव शिवं प्रभुं तस्य तावत्कलत्राणि शिवविद्यास्थितानि तैः शिववि
द्यामूर्तिपंक्तिदाराकारमुपाश्रिता तत्सैन्यं तस्य शिष्यास्ते हारवीराः प्रकीर्तिताः तस्य तन्नगरं तावत् आश्रमस्तस्य पा
वनः आश्रमास्तरणान्येव कुशानां केवलं खलु अग्निप्राकाररूपाणि जातानि विमलान्यपि अद्य सायं महादेवं प्र

श्रीः
३५४

पास्पतिमहोत्सवैः कैलासनिलयं प्राप्य स्थास्यत्येव गणैः सह पराभवार्थं भवतां तेन रूपं धृतं तथा कृते पराभवे तस्य कोपः शांतोपि
सर्वथा नृपाकल्पमतिस्तस्य सयतः शंकरः परः एतस्मिन्नंतरे काले संवृताप्यशरीरवाक् प्रचंडः शंकरं प्राप सभिन्नूरूतिसास्तु
ता तदा संतोषसंपन्नाः सर्वे नारायणादयः कपिलेश्वरमभ्यर्च्य नत्वा प्राहुर्मुनीश्वरं देवा ऊचुः त्वतःप्रसादात्परमात्सजीवाः
सर्वे वयं तत्त्वरूपयाधुनातः स्वस्वालये लिंगमनं नियुक्तं दस्यूच्चुकैः स्वकलत्रयुक्ताः ततस्तानाह स मुनिः तथास्त्विति ततः
परं प्रययुस्ते सुराः सर्वे सकुटुंबाः सुतैः सह गत्वा ते स्वस्वनिलयं यथापूर्वमवस्थिताः परमानंदसंपन्नाः स्वस्वदारसमन्वि
ताः शिवप्रसादेन निजालयेषु स्थित्वा शिवाराधनमादरेण कृत्वा शिवाराधनसाधनानि संपाद्य नित्यं सुखमापुरार्ये किंकिंक
र्त्तेवा मर्शिवार्चनेन भविष्यतीति प्रवदामि वाले शिवव्रतस्यास्य फलं प्रकृष्टं दृष्टं मया देवगणैश्च दृष्टं कर्ता शंकर एव सर्वं जग
तां पुराधिदेवो भवो भर्तापाति स निश्चितो मुनिवरैः देवैश्च वेदैरपि ज्ञातापि त्रिपुरांतको गिरिकुलश्रेष्ठासजाकामुकः संह
पि सुरासुरानतशिरोरत्नस्फुरत्पादुकः जानंत्येव न वेदराशिविभवास्तं हे भवं शंभवं तं को वा वद विस्तरेण गदितं शा
क्नोति त्रिलोकोपि वा को वा तिष्ठति भूतलेपि सुतरां स्वर्गेपि सत्येपि वा वैकुंठेपि सुरासुरार्चितपदांभोजास्स मृत्युंजयः
यत्सामर्थ्यमपारवेदनिकरैर्न ज्ञायते सर्वथा यत्पादांबुजपूजया जडमतिर्वागीश्वरीवल्लभः स्याल्लक्ष्मीरमणः शचीप
तिरपि स्याद्गिरींदुस्तथा भानुश्चेति तमीश्वरं गिरिसुताकांतं भजे संततं यं भक्त्यापरभूरुहं सुरकुलं राध्यं च सिस्सार्मि

केतर्नी

तंगं धर्वादिसमर्चितं च परमं पादुस्त्वमेकं शिवं ध्यात्वा चित्तमनंतपातककुलापाराटवीकोटरापाराग्निंसुखरूपमेत्य सततं तं चिंतनाभ्युद्यतं तं वंदे मुहुरादरेण गिरिजावक्षोजकाश्मीरजापारश्रीरसरंजिताप्रविलसत्कस्तूरिकाचर्चितं तत्पाटीररसाभिभूषितमपि व्यालेंदुकुलोत्तमैर्हारापारविराजमानवपुषं जोषं प्रदोषेष्वपि यल्लिंगादभवत्समस्तमसकृल्लुभ्रमंडलं कुंडली यत्कर्णोत्तमकुंडलं मणिगणश्रीमंडलालंकृतं तं हारोत्तममानसांबुजवरश्रीकर्णिकासंश्रितं श्रीकांतार्चितपादुकं भज मनः शैलस्य जाकामुकं ३८ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे पार्वत्युपाख्याने कुसंवादे तालसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ४७ श्रीसांबशिवार्पणमस्तु इति तद्वचनं श्रुत्वा वाक्पाणीविचक्षणा मुकुंदः प्रणम्य भर्तारं प्राह सत्यव्रतं पुनः भगवन् गिरिशं प्राप गिरिराजसुता कथं आविर्भूता कथं वा सा श्रीगिरीश्वरमंदिरं ॥ तेन वा कितपस्तप्तं येन गौरी त्रिलोकनं तद्वाल्यलीलाकलनं जातं पीयूषसंनिभं इदं सर्वं विशेषेण वद कारुणिकोत्तम इति तद्वचनं श्रुत्वा प्राह सत्यव्रतं सती सत्यव्रतः पुरा हिमाचलः सृष्टः शंकरेण कुलाचलः भूधारणार्थमेतस्य सृष्टिरासीद् गुरानने धृतस्तेन धराभारः सुमेरुः प्रसुरैः सह तेन तावद् धृतं पूर्वं अतलं प्रति निर्मलं तत्रैकस्याथ संचारः केवलं सस्त्वयं परं शिवप्रसादलेशेन कूर्माधारतया श्रितः तन्मूलसानुनिलयः कूर्मस्तत्सानुसंगमात् नभः भारभयं प्राप सत्संगः खलु गाढ इः महावायुसमाक्रांतमतलं तत्र निर्मितं लिंगमेकं महेशेन निर्मितं रत्नमंदिरं तस्मिन्नेव महादेवो मंदिरे सुंदरे स्थितः गौर्या सह विलासेन तदेकांतस्थलं यतः तस्मिन् लिंगे स गौरीशः करोति शिवपूजनं कमलै रमलैः पुष्पैः कोमलैर्बिल्वपल्लवैः द्रू

यांकुरैरभिनवैः कनकैर्दमनैरपि चंपकैः केतकीपुष्पैः जपापुष्पैश्च कोटिभिः ततस्सायं महेशानं ददर्श गिरिजापतिः नृत्योत्सवेन संतु
ष्टमं विकावीक्षणश्रियं यदा तेन शिवा दृष्टा तदा सा शिववल्लभा क्रीडारता बालिकेवायौवनेनापि संयुता युवती तेन दृष्टा सा यदा शं
करवल्लभा तदा पर्वतमालोक्य शंकरः प्राह तं गिरिं तेनार्चितोति संतुष्टः तस्मिन्नु लिंगे मनोहरे किं त्वया दृश्यते मूर्तिः कापि सा शोभने
ऽपि हिमवानुवाच भगवन्दृश्यते लीला कापि बालेव ते मया सा तु सद्यः समुत्पन्ना कन्यकेव विराजते अपूर्वमिदमत्रेदं जननी नात्र
दृश्यते ऽन्यपानोन्मुखा सेयं का वा तज्जननी शिवा कुत्रास्यास्सा स्थिता शंभो नात्रान्यः कोपि दृश्यते अतः परं पालनं वा कथमस्याः सदाशि
व १९ श्रीसदाशिवः शैलेश्वर प्रसन्नोस्मि संप्रत्यस्तत्कृतपूजया अपूजितमिदं लिंगं पूज्यते सादरं त्वया नात्रामराणां संचारः किंनराणां वि
शेषतः गंधर्वाणां न संचारः सिद्धादीनां च सर्वथा अत एव परं लिंगं ह्येतत्संपूज्यते मया तवाप्येतत्किलाधार धराधरत्वसाधनं इदं
दृष्टं त्वया रूपमपारतपसा गिरे धन्योसि कृतकृत्योसि मत्पूजाफलमीदृशं इयं बाला पालनीया लालनीया च सादरं मंदिरं प्रति ने
यापि विनयाभिन्नैः परं एतदालोकनायापि यावदागम्यते मया तावत्तालनमेतस्याः कर्तव्यमतियत्नतः इत्युक्त्वांतर्दधे सांबस्त
स्मिन्नु लिंगे मनोहरे सगौर्याः कामरूपाणि स्मरंस्तद्देष्ट भवार्णवात् ततः परं स शैलेंद्रो विस्मयं परमं गतः कथमेतल्लालनं स्यादि
ति चिंताकुलस्तदा ततः स्मारमेनां तां मेनामेतु स्फुलामिव साप्यागता तदा मेना तां दृष्ट्वा विस्मयं गता मेनोवाच केयं बालातिवि
मला चाल विद्युल्लतामिव केन भाग्येन दृष्टेयं मपूर्वा मूर्तिरीदृशी एतस्या दर्शनादेव ममानंदः प्रवर्धते आनंदमूर्तिरेवेयमानंदं दातुमि
च्छति इति तद्वचनं श्रुत्वा प्राह मेनां सलस्सतिः शिवशिष्य पूर्ववृत्तांतं स्मृत्वा स्मृत्वा यथाक्रमं ततस्तदुक्तमाकर्ण्य सापि मेनातिविस्मिता

शिवासंकल्पितासेयंशिवानूनंशिवप्रदा इत्थंचास्तातिसंतोषःदुंदुभिध्वनिपूर्वकं तमादाययौमंदंसुंदरंनिजमंदिरं यदाप्रविष्टागिरिरा
जराजकांतस्वराकारमृगेंद्रमारा तदेवयथ्रादिस्फारांगनाश्चसमागतास्तत्संसेवनाय देवदुंदुभिनिर्घोषतूर्यध्वनिविराजितं तदात
न्मंदिरंजातस्फारनारीसमावृतं अंतकांतकमनोहरकांतासेयमित्यभिनवैरुपचारैः तामपारसुरकिन्नरदाराश्चामरैरपिसिषेवुर
पारैः सुरदारानपारांस्तान्स्तदाराधनतत्परान् विलोक्यपरमंप्रापसंतोषंगिरिनायकः सुरांगनानांचकृमंगलानिगानानिजो
त्तांतरतल्पसंगे तस्याःप्रजातानिसुमंगलेपिसंप्रापमहीभृत्खिलमंगलेति श्रीसर्वमंगलैर्दोलालवेयमुडुमंडलैः अलंकृतापर्यप
र्यंकेस्यांदोलनपराःसुराः हिमवानपितान्दृष्ट्वासदारसहितान्सुरान् संतोषंपरमंप्रापमंगलंजातमित्यपि तदाप्रभृतितद्दा
राःसुराणांशैलमंदिरे तत्सेवार्थंनिवासंचचक्रुरानंदसंभृताः शोबालिकाशागरदाश्शुक्लपक्षनवेंदुरेखेवस्फुरत्तायतेषां शनैःशनैर्वृ
द्धिमवापसापिमनोज्ञरूपाणिकृपास्वरूपा स्फुरद्दारकलोपचारभारादतिवार्यैवविनोदशालिता महिलेतिशिवस्यैतेरुदारैरनुवारं
परिसेविनापिबाला रूपयौवनसंपन्नामेनामेनांमुहुर्मुहुः विलोक्यपरमानंदंप्रापदुष्प्रापमन्वहं ७८ ततःपरंकिंनरसिद्धसुध्रगंध
र्वनारीपरिसेविताप्ता चचारशैलेंद्रगृहेमनोज्ञे विद्युल्लतेवामितमूर्तिरूपा मेनयासहशैलेन्द्रोविचारंचचकारसः ७९ कृत्वानेतो
मूर्तिसौंदर्यावाहिनीसेयमित्यपि मेनावचनधाराभिरानंदंप्रापशैलराट् ततःपरंपरिणयःकथंभावीतिचिंतया मेनयासहशैलेंद्रो
विचारंचचकारसः ८० त्वद्बुद्धिभिस्तावदियंमयापितातेवसंपूर्णवयःप्रमाणा अतःपरंकिंसमयोपिवृत्तःपाणिग्रहस्यापिशुभग्रहे
षु कोवाभविष्यतिपतिर्भाग्यवाननमितप्रभः तज्जानेसपतिःप्रायःप्रियमेताहशांवसु विद्युल्लतानामपिकोटयोयेनतत्स्वरूपस्मर

सा

योपिदूरं प्रायःप्रयांत्येव न लज्जया किं कुःस्तत्समानः पतिरास्तिलोके आसर्वदेवासुरदुरवंद्या प्रायःशिवानीतिमतिर्ममापि जातोविवाहो
भविता कथंवा कोहंशिवाः कामरवद्यपादः इत्येवं चिंतयानित्यं गिरिसाहारवर्जितः विचारसागरेमग्ना पुनःपुनरुदारधीः यासर्वमंग
लासापिताङ्कुराधींगभागिनी स्वस्वरूपमनुप्राप्यचचारगिरिमंदिरे तेनस्वरूपेणपुनर्महेशं प्राप्ताभवानीशिवपूजनेन मतिंचक्रा
रातिमनोज्ञरूपाशिवव्रतेनापिपुनस्मृतेन सागौरीविजयायुक्ताजययापिसमन्विता तृतीयाव्रतकालंच प्राप्यप्राहवचोमुदा जये
सुरसरित्तीरेनीरजातिमनोहरे स्थित्वानेयःक्रियान्कालो मयेत्याहानिद्रोभवा ततःपरंसाचतुरंतयानेस्थित्वासखीद्वंदनिवारिता
पि ययौसरित्तीरमुदारमंबाभूतैःशनैरंबुरुहातिधीरं ददर्शसासरित्तीरे मुनिनारीगणांस्त्रिया सातृतीयाव्रतंकर्तुंउद्यतंसर्वसाध
नैः भ्रतंचकारसागौरीसुयुक्तंपुरवैरिणा तद्देवेतिमितिस्मृत्वासंतोषंपरमंययौ ततःपरंजयामाहतामभिःकिंक्रियतेजये व्रतंविचार
याद्येतिसर्वज्ञापिशिवप्रिया ततःप्रणम्यतांगौरीगत्वामुनिवरांगनाः प्राहकिंवाव्रतंकर्तुंआरब्धमितिसादरं मुनिपत्न्यऊचुः इंकृतृती
याव्रतमेतदेवसौभाग्यसंपत्तिकरंमनोज्ञं संतानवृद्धिप्रदमेतदेववैधव्यदौर्भाग्यविनाशकंच दृढपुरावल्लभ[illegible]शिवोक्तमेवंव्र
तमादरेण अस्माभिरप्यद्यशिवप्रसादलाभायतावत्क्रियतेनिशायां कन्यकापिव्रतंकृत्वापतिमाप्नोतिसुंदरं धीरंमनोहरंवीरान्
कुमारानपिसुंदरान् एतद्व्रताचरणमेवनिधानभूतंएतद्व्रतंसुरतरुःखलुकामधेनुः एतेनतावदखिलेप्सितसिद्धिरेवमागत्यदेव्र
तमितिप्रवदंतिवेदाः अयोत्सवेनतिथिजागरणेनपूजाकार्याशिवस्यकुसुमादिभिरादरेण लिंगंमनोज्ञंसिकतामयंतदस्मिन्नभ्य
र्च्यदिशितिभाग्यमपारमीशाः इतितद्वचनंश्रुत्वाजयालामाहशांभवी प्रहृष्टादृष्टवदनाव्रतंक्रियतरत्सपि[?] व्रतंचश्रीमहादेवपूजार्थ

पंमनोहरं लिंगंचसिकतारूपंकृतंताभिर्मनोहरं वितानाद्यैर्मंडपानिमनोज्ञानिकृतान्यपि अर्चनार्थंसमुद्युक्तैर्मुनिदारैर्मनोरमे
शिवव्रतमिदंगौरीकर्तव्यमधुनात्वया संपादनीयासामग्रीक्षणेनेसाहसाज्ञया अंबिकानितत्कानिश्रुत्वावाक्यानिसादरं तथास्त्वि
तिमुदाप्राहसाययौगिरिमंदिरं सानत्वामेनकांप्राहमातःसासर्वमंगला शिवव्रतंमुदाकर्तुमद्यतावत्समुद्यता त्वयापितद्व्रतंकार्यं
अंबिकेसहसादरं तद्व्रतोत्तममित्युक्तेमुनिदारैर्विशेषतः अंबासुरसरि-नीरेनिष्ठतिमीलमानसा त्वयाप्यागत्यकर्तव्यंतद्व्रतंमंगला
वहं इतितद्वचनंश्रुत्वानिवेद्यगिरयेतदा पूजासंभारसंयुक्तासरित्तीरंययौमुदा तत्रैवकारयामासरत्नमंडपमंडितं सुंदरंमंदिरंभ
व्यंवितानादिसमन्वितं अपारैरुपचारैस्साभवान्यासहसादरं पूजयामासगिरिशंगिरिजापिसमन्विता निशिजागरणंकृत्वा
प्रातःसंपूज्यशंकरं सादरंमुनिभार्याभ्योमुनिभ्योप्यन्नमादरात् सुवर्णशूर्पसंपूर्णफलोपायनकोटिभिः चकारमुनिवर्गांस्तान्प्र
प्रहृष्टान्वनितायुतान् ततःप्रापस्वभवनंसर्वमंगलयासह ततःस्वप्नस्तयादृष्टोमेनयाप्यंबयाशुभः ८० अत्युच्चरत्नप्रतिमासमे
तत्रसिंहासनारूढःशिवासहायः दृष्टस्तयामेनकयाविवाहमहोत्सवो प्युत्सवराशिहेतुः अंबाशिवांकमधिरुह्यशिवेनसाकंस्मेरा
धराहरमनोहरबाहुवीतां भूयोविलोक्यमुहुरादरतःप्रहृष्टाःस्वांसादरदर्शनदनंतरमुत्थितापि ततःपरंसमारंभोमहानेवाभव
त्तदा आनकल्पोविवाहोपिस्वपिदृष्टापिमेनका निवेदितःसशैलायस्वप्नोमेनकयाततः तेनस्वप्नेनसंतुष्टोगिरिराजविशेषतः त
तःस्नानेमेनकापिशिवायैप्राहसादरं स्वस्वप्नमादरेणैवजनयंतीसुखांबुधिं ततःपरंशिवाप्राहस्वस्वप्नमपिसामुदः पृष्टामंदलज्जा
यैवस्मेराधररविराजिता ततःपरंमहादेवःप्रसन्नःसमुपागतः गजाक्रोटिसमाकीर्णःसर्वदेवनमस्कृतः अपारमंगलाकारःसर्वमं
गलदायकः ससर्वमंगलाक्रांतछत्रार्बुदविराजितः चामरार्बुदसंवीज्यस्तूर्यध्वनिसमावृतः अपारविभवोपेतःतंददर्शगिरिस्ततः

या

३५८

ततः प्रणम्य बहुधा स्तुत्वा सर्वामरेश्वरं शंकरं प्राह विनतः कृतार्थोस्मीति सादरं ततो महोत्सवेनैव मंदिरे समलंकृते प्रविष्टः शंकरः स्मृत्वा
तत्सेवैरावचो मुदा ततः समागतं गौरी श्रुत्वा शंकरमादरात् महच्छ्रेयो भगवन्स्वायं समयोयमिति प्रियः मधुपर्कादिकं कृत्वा शंकरायम
हासने दत्त्वापाररत्नौघसर्वालाभरणान्यपि ततस्तां भक्तिभावं कृत्वा गौरीममरवंदितां आहूय तेन कन्या प्राह परमानंदसागरं मे
नकोवाच अंबांबापारविभवैः संभवस्तव वल्लभः यचिंताभूरिभाग्येस्त्वं भवित्री भव वल्लभा सौभाग्यनिधयः प्रापाः नद्व्रताचर
णात्त्वया एतादृशं महद्भाग्यं कस्य स्याद्भुवि शांभवि व्रतं कथं त्वं शांभवं बंधनेशं सुप्रसन्नः शुभदो भवानि यद्वांछितं तत्तदभूदिदानीं निधा
नमस्य व्रतमेव नूनं इतोधिकं न व्रतमस्ति सर्वैर्मिव्रतं व्रतानां नियमो मणिः शिवं इदं परं शांभवमंब सिद्धिः सद्यः किमेवं व्रतमस्ति लोके कु
स्तूरीघनसारपंककलिते किं शांकरांकं कृतोर्पकोलामलवालिकाकुलयुते निःशंकपंकेरुहे निःशंके नरात्रांकमंडलकुलव्यक्तोल्लसत्कं
डुकेरानंदांबुधिवर्धके मृगहृदङ्कीडामृडानी त्वया इति मेनावचो वाक्सुधाधाराधीरा मनोहरां स्वकर्णरत्नछत्रकपरिपूर्णापयोज्ञिवा १००
सा गौरी रमणांकमंकनिहिता संप्राप शंकांकिता साम्मूर्तिः सुमुहूर्तकीर्तिरपरा रेजे निजं वल्लभं सद्यः साभिमतं भाग्ययोग्य निलया सा
नंदधारालया शैलेनापि समर्पिता शिवकरव्यापारसंतर्पिता ततो महोत्सवो वृत्तः सम्महान् गिरिमंदिरे सुरलोकेपि संवृत्तो गं
धर्वनगरेष्वपि देवदुंदुभिनिर्घोषव्याप्तं भूमंडलं तदा शोभनं च यन्नेव शिवयोर्वृषे तदा साशांकरांकनिलयारूढा च भवानी वि
धुल्लेव शरदंबरकंधरांके तेनोत्सवेन गिरिशोपि सुखाबुराशिकल्लोललोलहृदयः सदयः स रेजे इति तद्वचनं श्रुत्वा शुककवाणी
शुचिस्मिता किं सुद्यापनमस्येति सत्यव्रतमुवाच सा सत्यव्रत उवाच शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि तद्व्रतोद्यापनं मुदा उद्यापने प्रवणालो

व्रि० नृ०

य्यभिवृद्धिंसुखंभवेत् अस्मिंतेषोडशवत्सराणांअतेकृतानां कृपूजनेन महोत्सवोद्यापनतोपिपूर्णंव्रतंभवत्येवकृतंचसांगं
षोडशेवत्सरेप्राप्तेतत्कृतोद्यापनोत्सवः कर्तव्योप्यतियत्नेनबहुभिःसाधनैर्मुदा शंकरोक्तप्रकारेणव्रताचारंसमाप्यते उद्याप
नव्रतस्यापिकार्यसाधनकल्पनं पूर्वोक्तैरेवविविधैःफलैरपिसमन्वितैः शूर्पैःषोडशसंख्याकैःउपस्करसमन्वितैः फलैःषोडशसंख्या
कैः विविधैःस्वर्णसंयुतैः पूरणीयानिशूर्पाणिलेमुक्ताफलैरपि तानितेभ्यःकुटुंबेभ्योदेयानिप्रीतिपूर्वकं दुकूलंचोत्तयुक्तानिषोड
शत्वप्रकल्पनात् ततश्चस्वकुटुंबेभ्योऽंगनाभ्योधनान्यपि अन्नान्यपिप्रदेयानिधेनवोपिगृहाअपि भूषणान्यपिदेयानिय
थाविभवमास्तिकैः विप्रवेसतिलश्चापिवित्तशाठ्यंनकारयेत् एवंकृतोद्यापनानांअंगनानांपदेपदे भवंत्येहिसुखानीतिवे
दउंडीरवश्रुतः एवंव्रतेकृतेपूर्णेमृतोपिपतिरेष्यति अतःसौभाग्यदंमन्येव्रतमेतदसंशयं व्रतमेतत्कन्यकापिकृत्वाप्रिय
तमंपतिं प्राप्नोतिमात्रसंदेहस्तत्कृतेनात्रसंशयतः अत्रैवोदाहरंतीमामितिहासंपुरातनं यस्यश्रवणमात्रेणसौभाग्यंवृद्धिमे
ष्यति इदमुद्यापनंपूर्वंपृष्टोगिरिजयाशिवः प्राहप्रसन्नवदनःसर्वदेवशिखामणिः पुराकश्चिदभूद्राजा ब्रह्मावर्तेवरानने
तस्यभाग्यंवरारोहेविनाशरहितंसदा सत्कांभववरस्तस्यवयःशंकरपूजया ज्ञातंपरिणतंतेनतोषिताःशंकराअपि पूजि
तान्यपिलिंगानिराज्ञातेनैवकोटिशः कृतान्निलेनबहुधान्निवोद्यानवनान्यपि शिवमंदिरनिर्माणंरत्नैस्तेनैवकारितं स्थापि
तान्यपिलिंगानिचित्ररत्नमयान्यपि तेपूजाकृतातेनयथातुष्यतिशंकरः तस्यभाग्यस्यनियतासमहान्सुखवर्दितः तस्यपु
त्राः शतंतेषांशिवभक्तिर्दृढासदा तैश्चशूरैरपारैश्चरिपवोविजिताअपि तेषांरिपुजयेशक्तिःकेवलंशिवपूजया सैन्यमन्यस

रंतेषांसामान्यपरिसेवने तस्यैवरांकन्यापिकापिद्देशभनवर्धना तथाबाल्येसमारभ्यव्रतंशंकरपूजनं तस्मातातविमलानाम्ना
साऽपिशंकरपूजने सर्वदाऽपिसमुद्युक्ताकन्याप्राह कदाचन विमलोवाच कल्याणीनवकल्याणंभाविशंकरमर्चया शिवार्चनेनभर्ता
पिनवस्यादेवभाग्यवान् किंचनित्यंशिवाचारनिरताऽपिशिवार्चनं सौमंगल्यंव्रतेनित्येकुरुतावद्विशेषतः अयंतुश्रावणोमासःपूर्व
कल्पस्ततःपरं सौमंगल्यव्रतस्याऽपिसमयस्यादुपस्थितः भाद्रशुक्लतृतीयायांहस्तर्क्षेसोमवासरे तद्व्रतंसर्वदाकार्यंनारीभिःपु
रुषैरपि सोद्यापनंव्रतंकृत्वाभाग्यंप्राप्नोतिमानवः व्रतरत्नमितिप्रोक्तंतद्व्रतंकमलानने मयाऽपिक्रियतेबालेतस्मिन्कालेत्वयाऽपि
तत् अवश्यमेवकर्तव्यं तेनस्याद्क्षयंसुखं इतितद्वचनंश्रुत्वासायंतुष्टाकुमारिका व्रतकालमनुप्राप्यचकारव्रतमादरात् पश्चा
त्परिणयोत्साहसमेतासाकुमारिका भर्तामेशंकरश्रेष्ठोवीरश्चास्त्विति सादरात् ततःपरंसराजाऽपिसर्वसौभाग्यसंयुतं वरंद्र
ष्टुसमुद्युक्तः चिंताव्याकुलमानसः वरश्चशंकरोधीरः सर्वसौभाग्यसंयुतः वरोदुर्लभइत्येवचिंतयाप्राहकन्यकां राजोवाच
बालेभूमंडलेकोऽपिपंचरेफसमन्वितः नलभ्यतेवरःकिंवाकर्तव्यमधुनावद उदारःशंकरोवीरः सुंदरश्रीकरोप्रियः वरोतिदुर्लभो
लोकेकिंकर्तव्यमतःपरं क्वचित्कश्चिद्गुणःकश्चित् क्वचित्कश्चिदलस्तथा नपंचरेफसंयुक्तःवरोदृष्टिपथंगतः इतितद्वचनंश्रुत्वासाक
न्याखिन्नमानसा व्रतस्यमहिमाकोवातस्येत्याहस्वमातरं विमलोवाच बालेव्रतस्यमहिमाभूयानेवाधितिष्ठति तत्सांगंयदि
तर्हिस्यात्फलंसर्वमपेक्षितं यतःसांगानिकर्माणिसर्वाणिफलदान्यतः अंगहीनेनतत्फलंकर्मणेत्यवधारय तच्चतावत्प्रस
न्नानिविविधानिफलान्यपि धन्यासंपादनीयानिस्वहस्तेनविशेषतः अत्रावश्यमिदमेतावत् तथाजागरणादिकं अतःकुर्यावास

फलं चर्मतस्यादद्याधुना विध्युक्तकर्मणा तावत्फलं भवति सर्वथा नचवैगुण्यदोषोपि यदि स्यात्किंफलं तदा इति तद्वचनं श्रुत्वा सापि
बाला मनोरमा केवा गुरुर्मया प्राप्यः केन सांगं व्रतं भवेत् कथं स्यात्तत्फलावाप्तिरिति चिंतासमन्विता ययौ सुरसरित्तीरं सखी
निकरसंवृता तत्र स्नात्वा महादेव प्रयागेश्वरपूजनं चकार भक्तिनिरता रुद्राक्षकरकंकणा तदा तल्लिंगपूजार्थं गंगास्ना
नादिपावनः भृगुः समागतस्तत्र भक्तिरुद्राक्षभूषणः स समागत्य तं देवं बिल्वपत्रादिभिर्मुदा पूजयित्वा प्रणम्यापि प्र
विष्टः सद्गुरुः सभे तमुवाच प्रणम्याथ भृगुं राजकुमारिका प्रसन्नवदनं शांतं शिवनामजपोत्सुकं राजकन्योवाच केन वांछितसिद्धिः
स्यात् भृगो शंभवपुंगव तन्मे वद विचार्याद्य येन स्यात्सुखमक्षयं भृगुरुवाच सौभाग्यदं व्रतं लोके नारीणां प्रथितं खलु तदाचर
णेनैव सर्वा सिद्धिर्भविष्यति तदं त्वया व्रतं पूर्वं शंकरोक्तविधानतः सा सर्वमंगला जाता तद्व्रताचरणाच्छिवा तद्व्रताचरणेनैव दग्ध
त्रिपुरकाननं महेश्वरेण तेनैव व्रतस्य द्विजयस्तदा नारायणादयः सर्वे प्रचंडनगराग्निना दग्धा अपि समुत्पन्ना कमलाव्रततत्प्र
सादात् ऋषयोपि समुत्पन्नास्तद्व्रताचरणात्स्मरं असुरोदरसंक्रांतास्तत्फलं च कृतापुरा अन्येपि ये मृताः पूर्वं तत्तद्व्रतविशेषतः संप्र
तजीवनाः सर्वे तद्व्रतं हिमवत्तरं सर्वसौभाग्यदं पुण्यं न देवव्रतमुत्तमं तेन वांछितसिद्धिः स्यात् नात्र कार्या विचारणा व्रतं सौभाग्य
दत्वेन प्रसिद्धं तदाननं सांगं कुरु विधानेन तेन सिद्धिर्भविष्यति पश्चोहस्तनक्षत्रे तृतीयासोमवासरे शुक्लभाद्रपदस्य स्यात्तद
तं शुभदायकं इति तद्वचनं श्रुत्वा सापि संतुष्टमानसा तेनोपदिष्टा गुरुणा महता करुणात्मना ततस्तद्व्रतमाचरेणात चेयतत्पवन्तुकी
राजोवाच किं वा व्रतं त्वयाचीर्णं अद्य येन त्वयाधुना प्रहृष्टहृदयं चेदेव देतिप्रीतिमानसः कन्यकोवाच भृगुणा तावदद्योक्तं सौम्

सांगं ब्रतं चकार सौभाग्यपतनमनामयं ।। ततः परं ययौ सा हि स्वमंदिरं जनकमंदिरं ।। संतुष्टांता मुदा चाथा सखी जास्वकुमारिका

२५१६

गल्यंव्रतंमम तत्कृतंतेनसंतुष्टावांछितंमेभविष्यति इतितद्वचनंश्रुत्वासोपिसंतुष्टमानसः तद्दाराअपिसंतुष्टास्ततथास्त्रिनिसु
गाअपि तदानीतद्व्रतेनैवसंतुष्टःशंकरोवरं विचार्यप्रेषयामासकिंनरंसर्वसुंदरं ततःससर्वसौभाग्यैःसंयुतःप्रययौमुदा
प्रयागमेवबहुभिःकिंनरैरपिसंयुतः ततस्त्रात्वासगंगायांप्रयागेश्वरपूजनं कृत्वाविल्वादिभिःसम्यक्गंगातीरेचचा
रच तदानीसावराहरोहारत्नप्रासादमंडपे आरुह्यस्वसखीयुक्तातंददर्शचकिंनरं दिव्यंतुरंगमारुह्यप्रेरवंतमतिसुंदरं
धावंतमपिधैर्येणकिंनरंवरमुत्तमं तंविलोक्यातिसुभगाकोयमत्यद्भुतोमया दृष्टोनरस्यकिंरूपमीदृशंनसुरस्यवा
पुनरीदृशोयदिवरोभर्त्तातस्याद्भाग्यमद्भुतं पंचरेखांकुरःसोयंवरःलक्षणसंयुतः अयंसुरोवागंधर्वःकिंनरोवाविचार्य
तां यद्वापंचशरःसोयंसर्वसौभाग्यसंयुतः एवंविचार्यसाचित्तेप्राहमातरमादरात् पश्यपाचलभाग्यवंतंसकोवातंवि
चारय इतितद्वचनंश्रुत्वामातामहविचक्षणा अपिवालेनजानेहंसुरश्चरतिकिंनरः यद्वागंधर्वएवायंगंगातीरेमनोहरे
ईदृशोनागरःकोपिदृष्टवानश्रुतःखलु अथापितावदधुनाचारद्वाराविचार्यतां कोयमित्यधुनाराज्ञेनिवेदयवरंयुवं इतित
द्वचनंश्रुत्वासातामाहविचक्षणा राजात्वयैववक्तव्यंकोयमित्यभिसादरं इतितद्वचनंश्रुत्वासाराजानिकटंययौ तमा
हतस्यवृत्तांतंसतामाहततःपरं मयाविचार्यतेवालेतादृशःकिंनरोभवेत् विशिष्यवासुरोवास्यात्सकथंवावरोभवेत्
इत्युक्त्वाप्रेषयामासचारान्बहुविधान्स्वकान् मदृत्तांतंविचारायनिपुणानतिकोविदः तेगतास्तस्यनिकटेतदासोपिवि
लोक्यतां प्रसादमंडपमध्यस्थांनददर्शान्यमागतं सकिंनरोविलोक्याथतानेवमदनातुरः तत्संगमोपायचिंतांचका

रवितनामपि कथंवासास्समायाति तुंगप्रासादसंस्थिता मयावा तत्रगंतव्यं कथंवा राजमंदिरे प्रेरितः शंकरेणाहंतत्सरित्य
हवांछया तत्पाणिग्रहणं केन साधनेन भविष्यति एवं चिंतासमाक्रांतं तांविलोक्यातिविस्मिता तेपिचाराः परंभूपसवि
चाराः समागताः ततस्तेतस्यचिन्हानि निवेद्यावदुयथार्थतः संतुष्टंतंनृपंचक्रुः चरः प्राप्तोयमित्यपि ततः सापिवरारो
हा दृष्टिकिंनरविग्रहा तदालोकनसंसक्तानाम्यालोकनतत्परा तद्यानीमागतो राजास्वकन्यानिकटंतदा किंनरालोकनो
धुक्ताजनकंनददर्शसा तामायताक्षिविमलां तदालोकनतत्परां दृष्ट्वासरित्तरं प्राप मितैः परिजनैः सह बालाविलोक
नरतं दृष्ट्वा किंनरमादरात् प्राह कोसीति तंराजा प्रहृष्टहृदयस्तदा किंनरउवाच किंनरः शंकरेणैव प्रेषितोहमिहाधुना
मयासमर्चितः पूर्वं सोमंगल्यव्रतेन सः इतितद्वचनं श्रुत्वा राजासंतुष्टमानसः किंत्वयादृष्टमधुनातद्देस्याहसादरं॥
किंनरउवाच विद्युल्लताकापि मयात्र दृष्टा प्रासादश्रृंगोज्वलमंडलस्था तद्दर्शनासक्तमिदं मनोमे सादृष्टपूर्वा नमयाकदापि
सापिप्रपश्यत्यधुनामनोज्ञामामेवयोगो भविता पिनूनं महेश्वराराधनजं विचित्रं फलंयतस्यादितिनिश्चयोमे इतितद्वच
नंश्रुत्वा तथास्त्विति सभूपतिः सातस्मैकन्यकांदत्वा वरेश्रेष्ठाय धीमते २०० तत्पाणिग्रहणेनसोपि परमानंदांबुराशिमिलो
राजापुत्रसवसंयुतोन्नृपसतीतत्कन्यकापि प्रियं संप्राप्य प्रमुदान्विता शिवपदांभोजार्चनस्पेदृशं सौभाग्यं महादेत्य पूर्वं वि
भर्व सस्मार सातद्दलं सोमंगल्यविवर्धकं व्रतमिदं सौभाग्यवृधिप्रदं स्त्रीलृणामपि वांछितार्थदमिदं ज्ञात्वैव कुर्वंतियेंते
तावद्भुविभूरिभाग्यमतुलं संप्राप्यजन्मांतरे अत्युत्कृष्टशिवाभयाशिवपदं यांत्येव देवार्चिताः २०१ इतिश्रीस्कांदेम

३६०

महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे रत्नाकरपुण्यमुनिसंवादे सौभाग्यल्पव्रतप्रभाववर्णनं नामैकचत्वारिंशोऽध्या
यः ४१ श्रीशिवार्पणमस्तु श्रीरत्नाकर उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा सापि संतुष्टमानसा सत्यव्रतमुवाचेदं वचनं प्रीतिमानसा पं
चाक्षरार्थकथनप्रभावप्रसंगादेतादृशं व्रतमुदीरितमिष्टसिध्यै नित्यव्रतं वद विशेषतः एतन्महान्तं दत्ते र खलु मया क्रियते विशिष्य
इति तद्वचनं श्रुत्वा विलोक्य सस्वरतो द्विजः धन्यासीत्यादरेणोक्त्वा प्राह सत्यव्रतोत्तरं नारीणां च नराणां च नित्यव्रतमिहोच्यते तच्छृणुष्व
वरारोहे सर्वपापहरं परं लिंगे शिवार्चनं नित्यमजस्रे वाचरेऽपि वा कर्तव्यं बिल्वपत्राद्यैर्जलैर्वा विमलैर्नवैः तत्राधिकारोऽपि विभूति
धारणोद्भवस्त्ववश्यं न विनापि तेन रुद्राक्षमालाभरणोऽपि तस्यां विना शिवार्चाधिकृतो न नु शिवार्चनं पापहरं प्रकृष्टं तद्यैनवान्
तनबिल्वपत्रैः फलं भवेच्छ्रीरत्नवैश्चतेन कृतानि पुण्यान्यमितानि नूनं अवश्यमेषां शिवलिंगपूजां कार्या मया बिल्वदलैर्जलैर्वा
तथा मया पापकृतानि नूनं विनाशनीयान्यनिशं सरुद्रा इति निश्चित्य यो नित्यं करोति शिवपूजनं तस्य पापानि नश्यन्ति कृतान्य
पि विशेषतः कृत्वा शिवार्चनारंभं कर्तव्यं कर्तव्यं तत्समापनं यतः समापनाभावे तस्य तेन फलं च न नारंभमात्रं शास्त्रार्थः किंत्वा
रब्धस्य कर्मणः समापनं तेन तावत्फलमित्यवधारितं कृते शिवार्चने योगे यदि विघ्नकरो भवेत् तदा तत्पारणं कार्यं तेन पूजाफलं ल
भेत् अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि तत्पापशामिसन्निभं रेवातीरे पुरा कश्चिद्राजा परमधार्मिकः शि
वार्चनरतो नित्यं शिवपूजकपूजकः सत्कृत्या पूजनं शंभोः नर्मदातीरमाश्रितः अपारैरुपचारैस्तैः एतावदति दुर्लभैः ततः स राजा पू
जांतं शिवं नैवेद्यमादरात् गृहीत्वा स सारं नीरैश्च चारनिजलीलया तदा दूरान्महादेवपूजानिरतमास्तिकं ददर्श नर्मदातीरे तत्र

गुल्मसमावृते तदानीमागतः क्रूरः मृगेन्द्रोपि पिपासया तं ददर्श महादेवपूजानिरतमास्तिकं ददर्श नर्मदातीरे सोतिदूरेणव्या
कुलः समभवत्ततः अयं क्रोशत्यत्र महेशपूजामेतस्य विघ्नो भविता द्विजोयं संरक्षणीयः खलु राजधर्मोयतो नराणां परिपालनं तस्मा
न्नु मनुष्यमात्रस्य विघातकानि निवारणीयानि शिवार्चकस्याः निवारणीयानि विशेषतोत्र पूजापरोयं गिरिशस्मरणं॰ २० शिव
पूजकदुःखवारणामां फलमीशार्चनमेव तेन दुःखं न भवत्यत एव दुःखनाशो भयतस्सावदहं भवामि नूनं २१ अयं तु पर्वताक
रः मृगेन्द्रोपि निवारकं दृष्ट्वा मां पादघातेन हविष्यति न संशयः पिपासया पीडितस्य कथं कार्यं निवारणं तदिदं संकटे नाव
धनि वार्यमुपागतं तत्पिपासावारणाय शिवसंरक्षणाय च रक्षपायमसमाप्यत्र साधनं दुर्लभं खलु एवं व्याकुलचित्तस्यातस्य
राज्ञोपि भामिनी प्रासादवरमारुह्य तं ददर्शापतितदा व्याघ्रं च दूरादालोक्य मृगेन्द्रं करं शिवपूजकं राजानं च सभर्तारं ज्ञात्वाव्या
कुलमानसा त्रयाणां रक्षणोपायः को वा तावत्स दुर्लभः अतः परं विधेयं किं भयेत्यपि समागता प्रासादमवरुह्याशु सखीज
नसमावृता रथमारुह्य बहुभिः भटैरपि समावृता सा समागत्य राजानं प्राह प्राञ्जलिर्विनयान्मुहुः प्रणम्य यातियत्नेन कृताञ्ज
लिपुटाशुभे राजपत्न्युवाच कथमागतं राजन्नसंकटं समुपागतं त्रयाणां संकटं केन साधनेन च दाधुना अयं तु ब्राह्मण
वरश्रेष्ठः शिवपूजापरायणः रक्षणीयः प्रयत्नेन तदुपेक्षा तु नोचिता नृपार्तोपि सन् शार्दूलः प्रतसोभानुभानुभिः अधुना त
स्य हननेपापमेव प्रजापते एक एव न शार्दूलः सकुटुंबः समागतः शिशुभिः सह ते चार्ताः शिशवः तृषयान्नृप नचमार्गोतरं पत्र
गिरिसानुसमाकुलः अयमेव मार्गोयं न परावृत्त्य यान्तिते अयं च युवतीयुक्तः शांभवः शिवपूजकः प्रायशः शैवपत्नी

सागुर्विणीचलनाक्षमा समाप्येतद्वृत्तंराजन्दीनानांपरिरक्षतां नकोपिरक्षणोपायोदृश्यतेकिंकरोम्यहं एवमुक्त्वास्थितास्त्रै
तारान्नीभूपतिंतदा तदानींसोमिसुषुवेकुमारंगौवभामिनी सकुटुंबःसशार्दूलःतत्तीरेसमुपागतः बालकस्यध्वनिंरम्यंसुश्रा
वापूर्वमादरात् श्रुत्वातंध्वनिमप्याहशार्दूलःस्वसतींप्रति अयमश्रुतपूर्वोत्रशब्दस्तावदिहश्रुतः इतितद्वचनंश्रुत्वास्वाप्याह
स्वपतिंतदा मनुष्यनारीसातावदधुनाम्रसुषुवेसुतं तत्रतावन्नगंतव्यंअस्मद्दर्शनमात्रतः भीतास्तावद्द्रविष्यंतिमनुष्याः
स्वस्वभावतः अस्मद्दर्शनमात्रेणतदिच्छाप्रपलायने भविष्यतिनसामर्थ्यंअधुनातुपलायने तदुधार्थंतुनोद्योगोयद्यप्य
स्माकमास्तिवा, तथापिभयदंरूपंदृष्ट्वाभीताभवंतिते मार्गांतरंचनास्माकंजलार्थंगमनेधुना आर्तिश्चविषयातावत्बा
लानामपिजायते अहोमहदिदंकष्टंप्राप्तंदेहविसर्जनं वरंतदापीजानुवरमित्यवधारितं किंचरेवातटेलिंगान्यपू
र्वाणितद्दर्चनं कर्तुमायांतितेसंतः तावदेकांतमित्यपि शिवपूजार्थमित्युक्तेनारीभर्तरीसादरा उपचारप्रदानायप्रा
प्ताःसमुपागता- ततःपतिव्रतासापित्रीवरस्यमहिलाततः तदुःखदानमात्रेणनरकस्यादसंशयं हारदुःखप्रदानेन
व्याघ्ररूपमुपागतं पुनःस्वदुःखदानेननरकान्निर्गमःकथं मरणंवाभवेत्तत्रतृषयापरयापरं नत्रागंभवायदुःखान्निदे
यानीस्वचधारया प्रायःशिवार्चनस्यापिकालोयंशांभवोयतः मध्यान्हेपिप्रयत्नेनकरोतिशिवपूजनं शिवपूजासमारंभे
नविघ्नाचरणंमतं तद्विघ्नाचरणापारपापनाशःकथंभवेत् नब्रह्महत्यादिकपातकेभ्यः तथाभयंभाविययथाभयंस्यात् म
हेश्वराराधनविघ्नतोतःतद्विघ्नमावान्नरकेस्थितिस्यात् महेश्वराराधनतत्परेभ्योनैवोपकारःकृतएवतेन कुयोनिमार्गेण

मनं प्रसन्नं, अतोनन्तेषां भयदत्वमिष्टं भक्त्यापायो वचनैर्जलेशपि शिवाचारायतो प्रसदो मुक्तो दोषगणैः भवत्यागमिते मुत्संग
नावल्लभः स्यादेवेति मुहुश्शुतं मनुवरे रक्तं, वचोऽस्मिन्वने किंनस्मर्यत एवं संस्मर पुनः संस्कारमावर्तय। अलं देहेनाल्पं
विमलकुलशार्दूलवपुषाप्यलं दुःखं येन प्रभवति मुहुर्मोहमधुना विहायांगत्यागे कुरु मतिमतो भूमिमधना देवोत्पन्नां
फाल्गुकुरुकरुमहोपालकह्वरान्। इति तद्वचनं श्रुत्वाङ्गीकरोद्द्विजपुंगवः विस्मयं परमं प्रापतद्भार्यापि नवं प्रस्तः सुश्राववचनं
राजा स शार्दूलांगनोदितं सुश्राव राजपत्नी च विस्मयावहमुत्तमं ततः परं नृपाक्रान्ताः शार्दूलस्ते परस्परं प्रोचुर्विनाशकाले
यमस्माकमिति निश्चयात् सम्यगेवाधुनाज्ञातं शरीरं दैवमस्मना पावनं पावनं धाम रेवातीरं मनोहरं रेवातीरे तनुत्यागो
यदि देवाद्भविष्यति नरापरं कृतार्थास्म किमितोऽधिकं फलं रेवातीरे यः शरीरव्ययार्थं प्रतो भूत्वा तिष्ठति धीलचित्तः देवैरादावर्चित
स्यानदास्याद्गौरीकांताराधकस्यान्नरोपि पुण्यैरपारैः खलु त्वां भवत्वं न चापि रेवातटसंश्रितत्वं न चापि तल्लिंगसमर्चकत्वं तत्रा
पि न देहविसर्जकत्वं वदस्यत्रे रेवं भव भव भवाबोधित रत्नं प्रवीणकृत्वा ममाभव भव भवानीरमणामे क्षणैः प्राणाहारं ह
र हर हर रापारकरुणापारसाकारासारां हर हर रससंसारमिद्धरं अतः परं जन्मशतान्तरेव रेवासरित्तीरलरुप्ररोहः भवामि संसा
रभयात्तार्धकृतां तदानीं वृलमाजसानैः जन्मावसानसमयोऽपि समागतोऽयं कायव्ययोत्तरमतः परमिंदुमौले रेवासरि
रत्नति वातविधूतपापा न स्यात्त्वपावककमत्तालिकुलाक्करोतु नरे वातीरे स्मिन् किमिति तनुनाशो विभवतीत्यस्माकं तं स्मृत्वा

पुनरपिमहादेवहरमां इरेत्कृत्कालेदेहंत्यजनत्तुभिमांभूतलेलिलाकथंजन्मापायेभसिलनतुयाम्गोपिसुलभः इतितद्वचनंश्रुत्वा
संवरन्यागनांनरे नारदस्तानुपागत्यात्रार्दूलानाम्रणतोमुदा ततस्तानाहसमुनिःविस्मयेपरमंगतः शार्दूलान्मरणोद्युक्ता
न्दृष्टमानोवरानने नारदउवाच पूर्वजन्मनिकेयूयंपरमज्ञानसंयुता केनपापेनसंप्राप्तंशार्दूलवपुरीदृशं ८६ अतिपुण्य
वतामेवरेवातीरसमागमः तत्रापिशिवभक्तिर्यासापुण्यगिरिकोटिभिः येनपुण्यान्यपाराणिकृतान्यमितजन्मभिः तेनैव
प्राप्यतेभक्तिःसुराधीशेमहेश्वरे कुर्वत्स्वचलपश्चर्यंशिवभक्त्यधर्ममादृरात् कोटिशोनर्मदातीरेनिराहाराःपरेसुराः शिवभ
क्तिस्तथालाभोदुर्लभःखलुदेहिनां अपराजन्मसुकृतैःशिवभक्तोभवेद्भुवि शंकराचारनिरताःशंकराःशंकरप्रियाः अतो
नतत्समोलोकेकोपिदृष्टःश्रुतोपिवा तृणीकृत्यशरीराणिस्थित्वेमरणकांक्षया रेवातीरेभवद्भिस्तुभवत्तुल्यःसुरोपिकिं दवभ
स्मांकितंकृत्वाशरीरमधुनाकथं अकस्मात्यक्तुमुद्युक्तंभवद्भिर्भवविह्वलैः इतिनारदवाक्यानिश्रुत्वादूरेणभूपतिःसमागतः
सतीयुक्तःकौतुकात्लोकनोत्सुकः तत्रोपविष्टास्तेसर्वेछायायामतिविस्मिता ततःपरंसद्देवोपित्वरयासमुपागतः प्रणम्यता
नुवाचादौतत्रषालान्सदयोद्विजः भस्मोद्धूलितसर्वांगान्शार्दूलान्मरणोन्मुखान् शंभवउवाच अयंमध्यान्हसमयोरेवा
यांशिवपूजनं कर्तव्यमादौयात्रापिपश्चात्सेभविताखलु पिपासवोबालकाश्चतेशुष्करसनाअपि अत्राभ्यागमनेकान्तोभ्यया
निवाभवत्खलु इतितद्वचनंश्रुत्वानारदेनापिसंयुता रेवायांगंतुमुद्युक्तास्तथाहुःशैवपुंगवं। शार्दूलउवाच तवप्रसूतामहिषी

नवब्रह्मांशकपुंगव तस्यास्याश्चयमस्माकं दर्शनादिसत्वरं तत्रस्तानाहं नैरोपितयैवप्रेषितोस्म्यहं तमालकुंजसंवीतोत्रस्वरद्वारवेष्टि
ता श्रृणोतिवचनान्येवमधुराण्यतिसादरं भवतानयनाप्राप्या साकुंजाप्रिहिताय: किंचसा गिरिहितावा स्वकमास्कवा किंततः फलं
यातुकस्त्रमतिस्तावनभवत्सप्रजायते इतितद्वचनंश्रुत्वारेवांगदापिसत्वरं निमज्जत्रस्मनोगानि चकुर्लिंतानिसादरं त
तःपरंप्रयत्नेन रेखालिंगेषुसादरं दत्वांनलं बिल्वपत्रसमेतमतिभक्तितः ततःप्रदक्षिणीकृस प्रणाम्यचपुनःपनः जलव्यह
णमाकंठंवृतमेवातितृष्णया तात्विलोक्यपरंगोरोपिनारदोपिसत्वरांभव: परमाश्चर्यसंयुक्तःकिमेतदितिनिश्चयात् ततःप
रंसराज्ञापितत्त्रीरशिवमंदिरं यथोन्नागाईलसंयुक्तोनारदेनापिसंयुतः तत्रोपविष्टस्तानाहनत्वाशंकरमादरात् केयूयमिति
यत्नेनशंकरध्यानपूर्वकं शार्दूलउवाच अहंपूर्वभवेराजन्तुषारगिरिसंस्थितः तस्पेदेशस्यराजाहंमहदैश्वर्यसंयुतः॥
शिवपूजारतोनित्यं कदाचिद्वनेतीमुखे दृष्टास्नातोद्यताभार्यासंपूर्णनवयौवना तदापंचशरावेशोतदालोकनसंभ्रमे मा
माहसातियुवतीं शिवाराधनतत्परा अहोनृपवराद्यायंप्रदोषःसोमवासरे [illegible]ः कामान्विताः पातःशिवनक्षत्रसंयुतः॥
माघमासेप्ययंतावत् अस्तितःपक्षइत्यपि तद्धानःकिंतयातावत्राजत्सोस्मिनसंशयः अहोमहदिदंपापं कर्तुमभ्युद्यतंमया
सुधामयोयंकालोत्येतःकालंकालंसमर्चया दुर्लभःखलुदेहोयंकालोयमतिदुर्लभः बहुपुण्यप्रभावेनसमयोयंहिलभ्यते
किंकिंपुण्यफलंपूर्वंपूर्वंपूर्वभवेमुहुः तद्धानेसमयंप्राप्तःसोयमीशार्चनायमे वांछितिमुनयस्तावत्कालमेतादृशंसु

राः गंधर्वाः किंनरा सिद्धाः श्चारणा अपि सर्वथा इतो धिकः पुण्यकालो न भविष्यति सर्वथा एतत्समो पि नास्त्येव पुण्यकाल इति श्रु
तं किं तैर्ग्रहणार्बुदैरपि तथा किं तैरपारायणैः एतत्कालसमो न काल इति मे धीरा गमैर्ज्ञायते तस्मादर्चयत्वं कुरु बहुविधैः
द्रव्यैरपारैरयं कालो दुर्लभ एव तावदधुना कायोप्ययं दुर्लभः कल्पास्ते बहवो गता अपि तथा कल्पेषु तेषु प्रियः कालोयं शि
वपूजनं स्वनगतो यस्मिंस्समभ्यर्चितः हास्यत्वेव पदं भर्ज गिरिजया साकं क्वचिद्धास्यति श्रीमृत्युंजय इत्येवं भिसमयः न
स्यादयं दुर्लभः संतापि पेनापिरुचिः कुतः स्यादयं शिवाराधनकाल एव भयाद्गृहे गेहात्परतः प्रयाहीश्चेटीकुटिं वाविटवादि
को वा इत्युक्त्वा विरतासापि संभाषणपराङ्मुखा महं शापस्त्वयादत्तः शार्दूलस्त्वं भवेत्यपि ततः क्रामातुरेणैव चेटी संचो
दिता भिया नाराधितो महादेव नार्चितोप्यवलोकितो चेटीगर्भसमुत्पन्नो मृतो अपि मदन्वयात् स एवाहमहं पापी शि
वपूजापराङ्मुखः शार्दूलदेहमापन्नास्येयं चेटी मम प्रिया एते बाला सुताः सर्वे शार्दूलत्वमुपागताः मोहेन पापाचरणा
दुष्टयोनिरुपागता दुःखं च तेन पापेन प्राप्यते सत्समुच्यते तद्देहविगमे जाते यमदूतः समागताः आगताः पादघातेन तेस
र्वे ताडनोद्यताः रे रे त्वया शिवदिने शिवपूजनानि त्यक्तानि तानि शिवदान्यपि मुक्तिदानि तस्यागजातफलमेतदितिब्रु
वंतः मादाभिघातनिकरं परितः क्षिपंति तसादज्ञापार नखांकुशानां संघैः शरीरं च विदीर्णमेव ततः परं नीतमघोरम
ध्ये निक्षिप्तमात्रे ज्वलनेश्वत[illegible] ततः परं कालमुपागतो हि तैरेव घातैः कुलिशाभिघातैः कशाभिघातैरतिपीडितो मांद

दर्शे कालः कुपितो नितांतं ततः परं चित्रगुप्तं प्राह गंभीरया गिरा कृतं पातकमेतेन कृतं किमिति चिंतया चित्रगुप्त उवाच अने
न माघासितभूतरात्रिर्नीता श्वचैरापदुचुंबुनाद्यैः निरस्तूलोयं रजनीमुखेपि स्वभार्यया शंकरस्वर्चयायं यस्मिन्काले विश्वनाथा
र्चनाद्यैः आनंदाब्धिर्वर्धते पुण्यसंघैः सा कालस्मिन्पापराशिप्रवृद्धोन्वेशोर्वाटोवाटिकासेवनाद्यैः अनेन पुण्यानि पुराकृतानि यावं
ति तावंति लयं गतानि भूतव्रतत्यागत एव पश्चात्प्राप्तान्यपापानि अपि पातकानि १५ अहो धृतं पुण्यमनेन तावत् यावन्न केना
पिकृतं तथापि तावद्दिनष्टं शिवरात्रिकाल शिवार्चनात्यागत एव सत्यं अहो शिवार्चनत्यागं पुण्यादिकं कुलिशं विदुः पुण्यार
ण्यदवं प्राहुः वेदवेदांतपारगाः नवनीतं रविर्यथा नवतस्त्रलयं याति तथैव स तथा सुकृतादित्ययोपि जायते शिवपूजाविरहे विशेष
तः भूतपोतत्यये यथा जनाः प्रलयं यांति नदीरयैस्तथा सुकृतादिलयोपि जायते शिवपूजाविरहे विशेषतः शुक्लपक्षे घोभो निध
यः क्षपोन नन्नयं स पारापदं कालमेघाः भूतानिशायां शिवपूजनेन तत्केन पुण्येन समं वदामि भूताशनिशि बिल्वपल्लवमु
माकांताय लिंगे मुदा दातुं वांछति यः स एव सुकृतांभोधिः सपुण्याकृतिः तं देवाः प्रणमंति भूतिविलसद्भालं मुहुः शंभवं रु
द्राक्षावृत्तकंठकर्णविवरं तं किंनरं वानरं भूताया बहुपेति तावद्भयं पापांकुराद्योद्भवेत् सा चेदंतिकमेति कंपमतुलं प्राप्नो
ति पापार्णवः किं कर्तव्यमतः परं न मितलयः कोपेति वेगात्परं यास्येव शिवपूजकं शिवरते जाते स्वचिंते सति नूनं भूतशिवा
र्चनस्पनफलं वक्तुं समर्थो भवेत् वेदोपीति चतुर्मुखोपि बहुधा नारायणो वापम शेषो वा गुरुरेव वा समहिमा वाचां किल
गोचरः शंकामेव स शंकरोपि स शिवो वक्तुं करोति ध्रुवं किं वर्णयामि यमदूतनिद्रा शिवार्चापुण्याधि शान्ति इह भुक्तिमियं द

शि

गानि मुक्तिंचदेहविलये सतिदेहमन्यन्नास्तीति साबहुविचारतापिनूनं एवंब्रुवंतमसकृत्सयमोपिहृष्ट्वानंचित्रगुप्तमगसेनरभूमि
रूपं रुद्राक्षकंकणकरंशिवलिंगहस्तमानंदजाश्रुनेत्रयुतंप्रणतोबभाषे यमउवाच धन्याकृतासभासेयंत्वयाधन्येनकेवलं अहं
धन्यः कृतोमान्यःशिवाराधनवासरैः भोश्चित्रगुप्तशिवपूजनपुण्यशक्तिर्वार्ताविशेषकथनेनसुधानतुल्या सातृप्तिमात्रकरणी
तदघाद्विनाशंकृत्वाकरोतिखलुमुक्तिमपिस्वहस्ते धन्योसित्वमुमासहायचरणांभोजार्चनात्पादरोहारोहारविहारवर्णनरतोह
रोपहारादयः व्याहारैरपिहारकीर्तिकथनविष्टैःप्रहृष्टेर्मुहुः तुष्टोहंशिवपवित्रकीर्तिसुधयापुष्टोपिकष्टक्षये एवमुक्त्वास्थितेनत्रयेम
केचिदुपागताः मेचकाचलसंकाशाः प्रतप्तायससंहताः प्रदग्धबाहुदंडाश्चदग्धमुंडाश्चकोटिशः संदग्धकरपादाश्चरक्तधारासमा
प्लुताः पूयप्रवाहसंवीताः कुर्वंतोरोदनंमुहुः पिबंतोप्यात्मसंवीतांपूयधारांकृमिश्रितान् तान्दृष्ट्वासभयग्रस्तोयमःप्राहातिविस्मि
तः चित्रगुप्तंविविल्लोक्याप्येकेतेवदममेत्यपि चित्रगुप्तउवाच माघासितचतुर्दश्यामेतैर्भुंक्तंदुरात्मभिः अशिवाराधकैरेतैःनार
धिगिरिजापतिः नत्वलिंगंशिवपूजायांअर्चितंबिल्वपल्लवैः एतैःपापरतैर्दूतनिहतैःसमुपागतं अशिवाचारनिरतास्तेसर्वेप्यमाधुना
पातनीयाःप्रयत्नेनतप्तपूयसरिद्वरे संतप्तशोणिताभोधिरेतदर्थंविनिर्मितः संतप्तमूत्रकूपाश्चदीर्घकाश्चविनिर्मिताः संतप्तमत्
साहिन्याप्तदर्थंकिंननिर्मिताः संतप्तशस्त्रगिरयःतत्रापायविनिर्मिताः कल्पावसानेपिनमुक्तिरेषांदोषाकराणामशिवार्चकानां
दृष्टिश्चतावन्नरकार्णवानां प्रपूरणायेतिमतिर्ममैषा कष्टान्यपाराणिभवंतितेषांयेषांप्रदोषेनशिवार्चनेच्छा तत्रापिभूतायदि

सासिताभ्यामाधीसपाताषिशिवोद्धृयुक्ता साताभ्याधायातिभूतता सिताभ्यामाधीनस्यां योपि मोहं न धुंक्ते तस्या पारायातनास्वादवश्यं
सत्यं सत्यं विश्वनाथे ब्रवीमि इति तद्वचनं श्रुत्वा स यमः प्राह किंकरान् नेयास्ते स्वरयाद्दूरे घोरेषु पत्तलेषु ले इति तद्वचनं श्रुत्वा किंकरास्ते
यमकिंकराः नीत्वा तं मानयामासुस्तत्सामे ध्यहृदादिषु ततः परं तत्र भृगुः समागतोऽभूत् ब्रतानाचारविशुद्धस्त्विनः विभूतिपूतो भसितं
त्रिपुंड्रं रुद्राक्षमालाकलितः सहारः तं दृष्ट्वा शांभवश्रेष्ठं भृगुं भूतिविभूषितं रुद्राक्षमालाभरणं प्रणतः समयो मुदा शिवशंकरपार्वती
पते गिरिशेशान महेश पाहि मां इति नामसुधारसं मुहुः कलयंतं तमुवाच चारुकालैः यम उवाच भृगो तत्त्वविदां श्रेष्ठ वेदवेदांतपारग
शिवध्यानसुधापानपीनमानस ते नमः धन्यस्त्वद्दृष्ट्यागमने ननु संस्थलं पवित्रं कुलमेतदद्य गात्रं पवित्रं मम जातमेव श्रोत्रं स नेत्रं मल म
ममद्य अपारपुण्यामरभूरुहास्ते फलोन्मुखा एव न संशयोऽत्र यतः शिवाचाररतस्त्वलावलूतवाधुनाद्यागमनं प्रसक्तं अतः परं तावदिदं
विचार्य धर्मस्वरूपं वद सावधान निर्मथ्य वेदार्णवमद्य तूर्णं स्मृत्याप्यपूर्वारमणं क्षणेन धर्माधर्मज्ञानशून्यस्य लोके नानं देशोपीतमन्ये ३६५
कि मन्ये धर्मैः कस्सं येन धर्मेण मुक्तिः धर्मं त्वं मे सावधानं वदाशु इति तद्वचनं श्रुत्वा स भृगुः शांबो नमः प्राहात्स्फैश्च र्महादेव महादेवेति भ
संवदन् भृगुरुवाच संत्येवान्येकालसामान्यधर्माः तैर्धर्मैर्धर्मरत्नं वदामि तद्रत्नं तेकं ऽभूषास्कानित्यं ते नैवो मोक्षांतं प्रसादः शिवधर्म कांत
समानधर्ममन्यं न विज्ञानामिनवेदबोधितोपि स खलु धर्मवरः स एव धर्मा ससुराणामभिसेवनीय एव सुरैरपारैः शिवधर्मधर्मिनाराय
णाद्यैः कृत एव सर्वैः मुनीश्वरैरप्सुरगेश्वरश्च सिद्धैश्च गंधर्ववरैश्च नित्यं यं सर्वदेवोत्तमभामनंति सोमावतंसं गिरिजावृतांसं तदारिता

पारनृसिंहसेमोवंदेशिवामानसराजहंसं यत्पादुकाराधकसेवकानां पादारविंदाप्यरविंदजातः गोविंदवृंदारकवृंदमौलिमूलानि
पंकेतमहोभजामि यस्यैश्वर्यमानगम्यंननूनं यत्पादारविंदाप्यरविंदजातः गोविंदवृंदारकवृंदमौलिमेवज्ञानंतिसर्वे तंदेवे
शंपूजयामिप्रभाते मध्याह्नेवासायमथ्यंतरेवा यल्लिंगमाद्याद्रिदिराकांतमुख्याःसर्वेःस्तावदुस्तनिमास्तुः तंस्यत्कान्यंकंभजामः
रण्यंतदेवानामथगण्यंभजामि यत्पादांगुल्यग्रेरेखाभिर्भालं चित्रं विस्त्रोर्भूषणंतंवरेण्यं वंदेगौरीकांतमेकं नितांतं स्वांतेदुर्गांते
संततंसंवसंतं नभजामिशिवान्यमन्यवान्निकरोम्येवनधीरहारकंठः कपर्दमौलिकासमेतोभवतिशीलविशिष्टमानसोपि
नस्वप्नेपिशिवाभ्यनामककथनेप्रीतिःसुधाधारयाप्रीतःकांतिनमिच्छतीतिकुमतिः कोवाजगन्मंडले नास्त्येषेंद्रविरिंचिनाम
कथनेतत्प्रजनेवामतिः स्वप्नेपीतिनिराषाभिकात्रशिवयोः पादारविंदंमुदा पूज्यः शंकरएवशंकरकथा भाव्यासदाश्रूयते अंध्यास
धनमेवसाधनवरैःबिल्वादिभिःसाध्यते नेयंस्यादनिशंतथापिसततंलत्तुंगलिंगार्चनेः शंगाराधनमेवमेधनमितिज्ञेयंनिधा
नंपरं भस्मोद्धूलनपूर्वकंसितलसत्रूभस्त्रीपुंड्रंमुहुःधृत्वाभालतलेगलेकरतलेरुद्राक्षमालामपि तंपंचाक्षरमंत्रमेवस
तंजप्त्वाशिवाराधनं कृत्वाबिल्वदलैर्वसामिभुवनेजीवामियावद्यम यच्छोचनांचनविलोचनगात्रपात्रंतावत्पवित्रमपिमुक्ति
कलत्रगात्रं तंचित्रभानुनयनंशरणंभजामिमाहेश्वरामरतरुंहरमेकमेव याजिह्वामधुराणिवांछतिमुहुःसासर्वदानमः
शिवंवांछतिवक्तुमिच्छतिपरंतन्नाममात्रंपरं किंचित्रंतदिदंसुधारससरित्स्नानोद्यतासाकथंवांछतिअपितुच्छकांजिकर
संसास्वस्वभावादपि मृत्यूर्वासमुपैतुकालकलितोहालाहलंवासुहुः याधिर्वासमुपैतुवज्रमथवाब्रह्मास्त्रमभ्येतुवा चक्रंवा

किमनेन यद्यगसुताकांतांघ्रिपद्मार्चनं ध्यानानंदरसप्रवाहरसिको भीतः कुतो वा भवेत् जन्मान्यप्यमितानि तानि विविधान्यायांतु
कीलैर्भयं यद्यतः करमाक्षणार्धमपि वा मुग्धेंदुमौलिं व्रजेत् तान्यप्यस्य सुधामयानि सततं मन्येति धन्यान्यपि न्यक्तान्यामरपूजनस्य
गिरिजाकांतार्चकस्याधुना कल्याणं कलयामि काममधुना कामांतकाराधनात् कः कामांतकपूजनो न कमपि प्राप्नोति कामं यम
कामं प्रापकमेकमेव जगतां कामांतकं मे गिरं सर्वे ते मुनयः सुरासुरगणाः सिद्धा मुनींद्रा अपि यत्रस्याक्रमनं विधेर्विधिबलात्
नांतकस्यां ततो बिल्वीकोमलपल्लवैर्जललवैर्लिंगार्चनं जायते एतस्मादधिकं किमस्ति सुहृतं धर्मैव जाने परं तेनैवामृततामु
पैमि त्रिबलां प्राप्नोति सत्यं यम ७० एतस्माद्धि मिहास्त्वपूर्वममराधीशो महेशो गुरुः भाग्यैरस्मर्यत एव दुःखविलयः संजाय
ते तावता मुक्तिः साकं रपंकजामलंकृतां प्राप्नोति यां साधयो दूरादेवलयं प्रयात्यघकुलं निर्मूलमात्राकुलं धर्मं तावदिदं दिनं
यमसुखानुल्यं विशल्यं मनो मारारिस्मरणादिनागतमलः पापानि भीतः कुतः तत्तावद्विपुलातपच्चममलं ध्यात्वा कलत्रं हरेरी
शाराधकसेवकाननुपदं धीसानुधावत्यपि ७२ इति श्रीस्कांदे महापुराणे शिवरहस्ये नृतीयांशे उत्तरखंडे पुण्यकीर्ति
रत्नाकरसंवादो नाम चं इचत्वारिंशोध्यायः ७२ सत्यपत उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा यमो विगतकल्मषः विधृति भूषणं प्रा
ह भृगुं शिवपरायणं यम उवाच मन्येहं त्रिपुराराति स्मृतिमेवाति पावनीं तां पुण्यवाहिनीं प्राहुः सा सुधावाहिनी नाकिं ति
रस्करोति सा तावत् स्मृताप्यमरवाहिनी चतुर्वर्गफलाकारकल्लोलकुलसंकुला पुनःपुनर्वदमुदा त्रिपुरारातिरंजने॥
यत्फलं न फलं श्रोतुं प्रवृत्तमधुना मनः + इति तद्वचनं श्रुत्वा भृगुः शिवमनुस्मरन् महादेवकथासिंधुं संस्मारयीत

शिवमाहात्म्यपीयूषपानपीनं मनोपि मे॥ अतस्तमेव त्वानं पुनः कर्तुं प्रवांछति॥१॥

प० २६६

मानसः भृगुरुवाच महेश्वरापारकथानिधीनां मे तोन दृष्टोस्तिन मध्यभागः आदिश्चनैवावधृतो मया तु वेदैरपारैरपि सेतिहासैः कैलास
निरताः प्रमथाः प्रमानमारभ्य शंकरकथासुधयादिनानि नीतावचसंति गिरिशोपिनयत्यपारान् कल्पांतथापि न समाप्तिकथा कदापि पुराकै
लासशिखरे रत्नप्रासादमंटपे कल्पद्रुमसमुत्पन्नैः कुसुमासारसंवृते रत्नसिंहासनासीनं प्रसंनवदनं मुदा संपूर्णपूर्णकामं तं ददर्श गि
रिजा शिवं अपाररत्नाभरणप्रभाराशिविराजितं स्मेरधारापरिक्रांतं दिव्याधरविराजितं राजीवराजकल्लोलमालयासमलंकृतं ।
सरस्वतीरेखलिंगमेकं पद्मयंतं मुहुरादरात् सुछत्रमंडलाकारमणिकांतिविराजिते चामराकारकर्पूरप्रभामंडलमंडितं सुमेरुशिख
रस्पर्धि गौरीकुचकरप्रभं तद्दृगालिंगनासंक्तं बभाषे वचनं शिवा । श्रीगौर्युवाच स्वामिन्महेशात्कृपया त्वया शिवकथासुधा निर्मिता स
मुहुः श्रीतानलृप्तिरुपजायते ब्रह्मकल्पाश्च बहवः कथाकथनलीलया नीतास्त्वद्रूणमानावन्नकर्तुमिहशाक्यते कथासुधाराशिरपूर्वए
व दिने दिने नूतनकौतुकानि करोति नांतोपि न मध्यभागस्तस्यादिभागोपि न चंद्रमौले शिवकथामृतराशिविवेचने तुरमेव मनो
ममाधुना किमयमेतदिति स्मयसंयुतं कथयतत्वमिहाशु सदाशिव इत्थं प्रियावचनरत्नमनोज्ञहारान्कर्णावतंसमसकृद्गि
रिशोनुभूतं स्मृत्वा पुनः पुनरुमावचनामृतेन तृप्तोप्युवाच वचनैरभिनंद्य गौरीं १८ श्रीसदाशिव उवाच गिरिराजकुमारिकावचः
परमं तावदिदं शृणु प्रिये प्रियमेव वदामि सावधानं धनमेतन्मम सत्यमेव नूनं वेदास्तावदनंतास्ते सर्वे शिवकथामयाः अतस्तदा
दिमध्यांताः श्रुता अपि न सर्वथा कथासुधासमुद्रेषु सूक्ष्मबिंदुसमा कथा श्रुता कल्पेष्वपारेषु गतेषु विविधेष्वपि मत्कथाकथने गौरि मम
सहस्रात् तथा शक्तिरीति विधित्वेन तत्सारादर्शनादपि मत्कथापारगा नितांनब्रमापि तथा सन्ति को वा तत्पारगो भूयो गिरिजे न वदाधुना

नास्माकं प्रलयादिभीतिरगजे कृत्याः प्रयातु प्रिये नेतावद्यदि कोटिशोपि विलयं यास्यंति कालावता हानिस्पादसकृत्कथाकथनतो नैयं दिनं को
टिशः कृत्याश्चेद्दिनकोटिभागइतिमे सर्वामराणामपि निगमैरपि विज्ञेयो विभवो न मतो विके तस्मादाद्यंतरहितो विभवो मम सर्वथा उक्ता
नोक्ता कथा गौरि मयातावस्तुनः पुनः सिंधैवनूतना मोक्ता कापि कापि कथासुधा लिंगार्चनस्य महिमा कि मत्रोल्लकल्पेनांतं प्रयाति निनला
दिकथालथाच तन्मध्यभागकथनावसरः कदाचाभावी भविष्यति कथं कथयाम्यहं एवमुक्ता भवानीसा महादेवेन सादरं आनंदसाग
रेणाशुसम्यगालिंगिता मुहुः अतः कथं वाय मशोकरस्य कथां कथंचित्सवदामि सामि स्मरामि शुभंहृदये करोमि जिह्वांतयातां मधुरां क
रोमि अहो शिवकथासुधानिधिरपारपुण्यैरयं स्मृतोपि तनुते मुदं किमिदं मचचित्तं कृतं शिवेन च दयालुना शिवजनैकसंजीवनी क
ला शिवकथात्मिका मधुरवाहिनी सा कथं मन्ये शिवाराधनमेव द्रव्यं द्रव्यं करोति प्रवरं च द्रव्यं तत्तुल्यमन्यं न मया श्रुतं च वेदांतवाक्ये
रपि कोटिशोपि शिवार्चनं धनं कालनिधयोपि शिवार्चनं शिवार्चनं सुधानूनं मोक्षोपि शिवपूजनं शिवार्चनेनैव कृताः कृतार्थाः शिवार्च ३६७
नैनैव सुधांबुराशिः उद्वेलतामेति न संशयोत्र तस्य प्रभावं शिव एव वेद अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं तं सुधासागराकारं
शृणुशंकरमर्चय पुरा गोदावरीतीरे गौतमं मुनिपुंगवं चिरं वक्रार्चकं ह्याधाह नारायणः स्वयं पूजयित्वा महादेवमुपचारैरनेकधा ॥
प्रणम्य बहुधाश्रांतं स्वेदधारासमावृतः ३० श्रीनारायणः कुतः समागतो विद्वन् श्रमोपि त्वयि दृश्यते शिवतीर्थाटनेनैव तव कालः प्र
याति हि किं किमद्य शिवस्थानं त्वया दृष्टं महामुने किं किं लिंगं पूजितं च बहुभिः साधनैस्त्वया क्वापूर्वं वा त्वया दृष्टं यदुत्साहकरं परं तदद्य वद
निश्चिसस्मृत्वा स्मृत्वा पुनः पुनः ३१ गौतम उवाच शिवभक्तायवक्तव्यं कौतुकं यदहं तुकं तदिदानीं शृणु प्रीत्या भक्तोसि कमलापते नेत्रारविं

देन शैलाधिप मंत्रयासमभ्यर्चितमादरेण एतादृशस्त्वं शिवनक्तभक्तो मुक्तिप्रपारूपकथां शृणुष्व पूर्वं ह्युरङ्गुलं दृष्ट्वा दुरदृष्टविनाशकं अ
स्मिन् गिरिवरे सख्ये चत्वारो वानरास्थिताः तैरानीतानि रम्याणि बिल्वपत्राणि तैर्मुदा कृतं लिंगार्चनं भक्त्या रसालञ्च फलैरपि ततः प्रद
क्षिणीकृत्य नमस्कृत्य महेश्वरं उपविष्टाः शिवध्यानं कृत्वा भस्मविभूषणाः तन्मध्ये कश्चिदाहारान्ना शिवलिंगावलोकनं कृत्वा भस्म
लल्लाटादौ धृत्वा स्मृत्वा महेश्वरं ४५ वानर उवाच मयामिमीलिताक्षेण स्वप्नो दृष्टो महानिह कश्चिद्वागतः शैवः शिवनामजपोत्स
कः भूतिरुद्राक्षपूतांगो लिंगं दृष्ट्वा समर्चितं केन बिल्वदलं दत्तं कोमलं लिंगमस्तके एतादृशं बिल्वपत्रं माघासितचतुर्दशी प्राप्य रा
त्रौ शंगलिंगं दत्त्वा मुक्तो भवेद्ध्रुवं कुतः केन समानीतो भ्यारक्तो बिल्वपल्लवः तस्मै नमः पुनस्तस्मै स बिल्वतरवे नमः अद्यैव गत्वा
ऽस्यो विपिने बिल्वभूरुहः जलादिभिः पोषणीयो यथायोगं प्रयत्नतः अतः परं समायाति माघासितचतुर्दशी तैरीशपूजा कर्तव्या
तत्र बिल्वदलैर्नवैः तदिदं नर्मदालिंगं नयंतत्र वने मुदा बिल्वमूले स्थापनीयं स्थातव्यं तत्र सर्वदा अतः परं भाविनी को कदाभ
ता विश्वनिदा तावच्छरीरमेतन्मे रक्षणीयं प्रयत्नतः कथं तावद्भाग्यं भवति बहुपुण्यां बुधिवत्न तथाभूता भूतान वविमल बिल्वीद
लकुलं तथाशोंगलिंगं तदिदमतितुंगं ततुरियं चतुर्णां योगो यं शिवकरुणयाजायत इति यदि प्रपद्यामप्यमितैरपूर्वैः पुण्यैस्तद
बिल्वदलं सल्लिंगं तदाजितो मृत्युरघादि नाशो जातो विजातिस्मरतापि मुक्तिः गत्सा धनीयं बहुभिः प्रयत्नैः न चेदिदं जन्म कृतं व्य
थान तस्मादवश्यं शिवलिंगबिल्वे तेदुर्लभे जन्मनि जन्मनीति कश्चित्सुवर्णावर्जितैः बहुविधैः पुण्यैः शिवाराधनं स्मृत्वा मृत्यु
निरस्तृया मपि मुहुः जन्मादिदुःखक्षयं पश्यत्येव महानिशि त्रिनयनं संपूज्य बिल्वीदलैः भूतायां धृतभूतिपूतहृदयः रुद्राक्षसिताप

मुहुः महेश्वरानुग्रहभाजनानां तत्पुण्यलाभो भवतीति मन्ये अतः कथं तादृशमस्ति पुण्यं कथं तदन्वेषणं चिंतनं वा एवमुक्त्वा महादे
वं नत्वा भूयः प्रयत्नतः क्व बिल्वतरुरस्तीति निर्गतः शिवमंदिरात् एवं स्वग्रामे मया दृष्टः शरीरं पुलकांचितं आनंदोपि प्रवृद्धो मे
तत्कथाश्रवणादिह इत्युक्ते तदुच्यतां वत्स क्रममेव मया हरे तदानीमागतः कश्चित् भिल्लो जालकरः स्वरः सतानागत्य जाले
न गृहीत्वा गंतुमुद्यतः तमाह वारे नरः कश्चित् कुशलो भिल्लु मान्त्रिकः ६९ वानरा ऊचुः किमस्माकं वृत्तं वद वद मुदा भिल्लु नय
नैः शिशूनां क्रीडार्थं मृडसदननिर्माल्यमधुना विनेतुं जानं मे गमनमधुना तेपि शिशवः प्रतीक्षां कुर्वंति प्रतिलवमहो मातृनि
कटे इदं निर्माल्यमादाय धृत्वा शिरसि केवलं धृत्वा भूतिं स्तन्यपानं कर्तुमिच्छंति बालकाः वनिता गुर्विणी साध्वी साधोः सा साध्वी बि
ल्वपल्लवं जग्ध्वा शिवार्पितं पुत्रान् सुषुवे तत्र दोषघ्नं पुत्राः शिवरता एव भवंतीति विशेषतः सा तावच्छिवनिर्माल्यभोजनप्रवणा
सति मया गृहीतानि निर्माल्यं गंतव्यमिदमारात् देयं तेभ्यस्तत्र तेसुस्तन्यायाभ्युद्यता अपि स्तन्याभावे शिशूनां तु न जीवनमिति
स्मर अतस्त्वजाधुना तेषु कृपा यदि भवेत्तदा इति तद्वचनं श्रुत्वा कौतुकं स धनुर्धरः स्थितो जालं च विच्छिद्य तन्मध्ये ते विनिर्गताः त्व
रयाते वनं गत्वा बिल्वमारुह्य भूरुहान् विचारनिरता जातास्ते सर्वेपि परस्परं ७० वानरा ऊचुः अहो कथं स्वप्रकथा श्रुता सा तत्रा
भिश्रुता निशि बिल्वपूजा सादुर्लभेत्युक्तमवापहारेणाक्रमापि मुक्त्यै भवतीति सत्यं संभाविता एव भवंति विघ्नाः शिवार्चने तेन स
विघ्ननाशः अपेक्षितस्यादिति चिंतयते कथं कार्यं भविष्यत्यधुना वदेवं इत्युक्त्वा ते स्थितास्तत्र निहता श्वद्वारे स्ततः क्व गताः स विचा

सोपि कर्तव्य इति भाति मे ७३ भृगुरुवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा स विष्णुः प्रीतमानसः इदं कौतुकमित्युक्त्वा गौतमेनान्वितो ययौ यत्रैते वानरा घो
रेण पीडितास्तरुकोटरे पतितास्तान् विलोक्य तत्र गौतमः प्राह माधवं गौतम उवाच एषां त्वरकृतापीडा यथा न स्यात्तथा त्वया कर्तव्यं
पालनं धर्मः सोयमत्यंतदुर्लभः ये पूजयंति शिवं सादरपूर्वकं ते वंद्या भवंति सततं परिपालनीया जातिर्न तावदधुना तु विचारणीया
किं जातिभेदविषयेण विचिंतनेन इति तद्वचनं श्रुत्वा चकार परिपालनं सोपि नारायणस्तेषां गौतमेन सहादरात् ततः कालेन म
हतापि सा माघी समुपागता तदानीं वानरास्सर्वे संतुष्टाः शिवतत्पराः सेयमभ्यागता भूता पुण्यभूता शिवप्रदा शिवरात्रिरियं दृष्टा
धन्यास्मो नात्र संशयः इत्युक्त्वा सायमभ्येत्य वृषभगंगाजले मुदा स्नात्वा चक्रुर्ललाटादौ दिव्यभस्म त्रिपुण्ड्रकं ततः परं बिल्वपत्राण्यादा
य विमलान्यपि आगताः शिवपूजार्थं तस्मिन्नेव त्रियंबके तदा शिवालये कश्चित् पुष्कलस्तिरिति विश्रुतः कृत्वा द्वारनिरोधानि चक्रे
र शिवपूजनं पूजां कृत्वा मुनिश्रेष्ठो रात्रौ यामत्रयावधि प्रणामान् कर्तुमीशाय द्वारमुखाद्विनिर्गतः स तदा तान् वानरान् दृष्ट्वा शिवपू
जोद्यतानपि स्वांगागतो स्तु कोपायतेन क्रोधाग्निरुधितः क्रोधाग्निना समाक्रांताः स्ते सर्वे वानरास्तदा तत्रापि हननं कार्यं रक्ष
कुर्वंस्ततो मृताः ततः परं विमानानि समारुह्याति पामराः वानरा अपि ते प्रापुः ब्रह्मलोकमनामयं ब्रह्मा तानागतान् दृष्ट्वा दूरा
दपि सादरं पूजयामास यत्नेन स्वासने संन्निवेश्य च तत्पूजितान् विलोक्यापि चतुर्मुखसभासदः तमूचुः कृतवंतस्ते विधिं शि
वरात्र्यर्चने ८९ सभासदः किं पुण्यमेतैः कृतमत्र येन त्वदर्चिताः भाविकिमस्ति भव्यं इदं विज्ञाप्यावधारय येन स्यादस्मदीयं च मनः
प्रहृष्टं ब्रह्मोवाच भूतायां शिवपूजनार्थमसकृद्यत्नः कृतो वानरैः रेतैरेव हि यामैरपि तदा यत्नो वृथैवाभवत् तद्घत्वा सरमागतान् वक्ष्ये

मयासम्यक्समाराधितास्तं यत्नं प्रवदंति संततं महोदेवाः स्कंधामित्यपि एतेतावदहो पुलस्त्ये बहुलक्रोधाग्निनमास्तत: तंतावद्दि
शिहं तुमेव बहुधा चक्रुः प्रयत्नं ततः संदग्धाः समुपागताः पुनरमी तन्नाशनायोद्यतास्तं नाशे सति लिंगपूजनरतैः प्राग्वत्प्रमेशं पदं॥
सयतः शिवपूजां ते पुलस्त्ये क्रोधसंकुले रावणोभविता भाग्यैः अमितैर्लोकरावणः शिवपूजाप्रभावेण स सर्वामरदंडनं स यतः शि
वपूजां ते पुलस्त्ये क्रोधसंकुलं रावणोभविता भाग्यैः अमितैर्लोकरावणः। करिष्यति न संदेहो महदैश्वर्यसंयुत: अजेयो भविता लो
के सुरावध्यः स रावणः नराश्च गणयत्येव वानरांस्त्वविशेषतः नारायणोपि भविता नरो नंदीशशापतः स रावणस्य हंतास्याद्वानरैरी
दृशैः सह अयं हनूमान् सविता सुग्रीवोप्यंगदोप्ययं वाली सोयममी मुख्याः नत्सहायार्थमुद्यताः उपकारः कृतः पूर्वं तेन नाराय
णेन यः वानराणां वनेतेन सहायस्तेन संमतः इति तद्वचनं श्रुत्वा सर्वे विस्मितमानसाः कथं शापमददिति पप्रच्छुः नंदिकेशानकेशवः पुरा
शिवप्रसादेन वैकुंठं प्राप्य माधवः रमया रममाणस्सन् नररूपेण संस्थितः प्रदोषकालीनशिवार्चनानि नारायणोसौ रममाण

एव लक्ष्म्या विहाय स्थित एवं दृष्टो नंदीशाप्रभृतैरनिवृत्तिलोके ततः कदाचित्कैलासे स्थित्वा नंदी स्वकिंकरान् कुचक्रोवा सुरः कि
वा करोतीत्याचसादरं तत्रार्बुदाक्षकोप्याह नंदिकेशस्य किंकरः प्रणम्य दंडवत्सम्यक् नंदिकेशं कृतांजलिः १०२ अर्बुदाक्ष उवा

ह

च संचारः क्रियते नित्यं सर्वेषु भुवनेष्वपि दृश्यते मानवाः सिद्धाः किंनराश्च सुराअपि तेतावदधुना सर्वे स्वस्वाचाररता नराः गं
धर्वाः किंनरासिद्धाः मुनयोपि विशेषतः सुरेषु केवलं हित्वा लक्ष्मीरमणमास्तिकाः सुरास्स्वाचारनिरताः शंकराराधनोत्सुकाः य
दातावन् मयास्वामिन् गतं वैकुंठमंदिरं नदासमररूपेणास्थितो नारायणो मुदा रमामालिंग्य सायान्हे शिवपूजापराङ्मुखः

स्थितोपृष्टो मयापृष्टः कोसीतिसजगादमां त्वंकोसीत्यनिवेगेनस्वह्मालज्जांतथासह भग्नथारतयाधूर्तः तदालिंगनतत्परः ततःपर
सविज्ञातोप्ययंदुर्जनइत्यपि जनार्दनःससंत्यक्तःशूद्रकेनापिप्रपालने इदमेनादृशंदृष्टंअपूर्वममरेष्वपि कागतिर्भाविनीतस्य
यदमह्यंविशेषतः इत्युक्तंतद्वचःश्रुत्वानंदिकेशोपिविस्मितः शाहार्बुदांक्षमक्षेणांक्चनेनविचक्षणः ११ नंदिकेश्वरउवाच सनरोभ
वितालोकेरामनामाभविष्यति असुराहतभार्योपिभविष्यतितसंशयः पुनःपुनःसजन्मानिसंप्राप्यातीवदुःखेनखिन्नः अनुतप्तोलिं
गपूजांकरिष्यतिविशेषतः भृगुरुवाच इतितद्वचनंश्रुत्वास्मृत्वाशंकरमव्ययं प्रभावंशंकरंश्रुत्वाप्रहृष्टः कालसादरं कोवाविज
नातिमहेशाग्याकिंतदर्चकानांचशिवार्चनस्य महेश्वरोवेदशिवापिवेदस्कंदोगणेशोपिसनंदिकेशः शिवप्रसादलेशेनसुरत्वंप्राप्
तेसुराः शंकरावज्ञयाताावन्नरत्वंप्राप्नुवंतिते तेतेनराःशंकरपूजनेननिसंबुलार्थाःकृतकृत्यवंद्याः सुरासुराणामपितेतिपूज्याःपू
ज्याभवंत्येवमुनीश्वरेश्च अहोमहद्भाग्यमुमासहायःसहायभूतोपिनरेषुयस्य तस्माच्छिवपदंनिदृशादिवंद्यंविशेषतःकिंनमुकुं
दवंद्यं शार्दूलउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वातंप्रणम्यभृगुंयमः ममांगुल्याविनिर्दिश्यप्राहभूतामनुस्मरन् यमउवाच कागतिर्भा
विनीतस्यभार्ययाभर्त्सितस्यच चेटीकटितदाघातपीडितस्यदुरात्मनः कस्मिन्वानरकेतस्यप्रवेशःसंमतोभवेत् गतिर्नरक
भोगांतेकाभविष्यतितद्वद भृगुरुवाच भूताव्रतस्यागतएवयद्यपायंमहापातकसंघराशिः तथाप्यनेनकृतमेवमद्यमहास्य
मीशानपदार्चकानां किंचास्यभार्याशिवपूजनांतेसस्मारभर्तारममुंकथाका नाराधितोयंगिरिजासहायःतेनेत्यतिस्नेहवशा
न्दैवात् तत्कृतस्मरणगोचरोनृपःपापराशिकलितोपिपाततां नैवयास्यतिपरंतुदुर्दशाव्याघ्रयोनिमभियास्यतिध्रुवं जाति

दे

स्मरोयंभवितायमातःशार्दूलहेपिशिवार्चनानि कृत्वापयास्यत्समराभिवंद्यःकैलासनाथंगिरिजासनाथं नेत्रेटिकालिंगनविंदनंचचक्र
रभार्योगविचिंतनेन तदंगसंगेनचचेटिकापिजातिस्मरत्वंसमुपेष्यतीति तदुक्ताःसुताःसर्वेनदंगालिंगनादिभिः जातिस्मरत्वम
भ्येत्स्यकारिष्यंतिशिवार्चनं शुभंभवीतस्यभार्यातस्याःशापेनकेवलं शार्दूलोभविनासोयंरेवाश्रीवनेयम रेवाजलस्नानकृतार्थदेहा
तल्लिंगपूजानिरतोपिनित्यं तन्नीरसंस्पर्शकृतानुमैमांतेमुक्तोभविष्यत्यपिनाचचित्रं इतितद्वचनंश्रुत्वा मामाहयांतिकंयमः प्राहगंभी
रयावाचासंतोषंजनयन्मुहुः ३० यमउवाच भृगुमुनिवचनेनमोचितस्त्वंअपुण्यैःपटुभटदंडविघट्टनादिदूनः परिहरहरचिंतनेनदुःखं
भजभजशंकरमप्रसादधानं प्राप्याप्यपारैःसुकृतैर्नरत्वमव्याहतैश्वर्यमनामयत्वं हारत्वमप्यर्धशशांकमौलिंपुण्यस्वरूपाःपरमर्चयंति
यःप्राप्यापिनरत्वमास्तिकवरोमाहेश्वरैःकेवलंनस्यादिंदुकलावतंसभजनासक्तोपिशाक्तःपरं नंतावन्नररासभंविदुरहोदुर्वीर्यजेदुर्जनं
दुर्जातिंनरकालयंचसपुनःस्यात्सप्रभोभूरिशः इतिमामहसयमःपुण्यापुण्यनियामकः अन्यदप्याहमामेवतदुक्तंनैवशक्यते एवंसंभाष
णेनैवकालोभूयान्गतस्ततः दूराद्दृष्टंयमेनापिविमानमतिसुंदरं कोटिसूर्यप्रतीकाशंप्रभामंडलमंडितं तत्लछत्रपताकाढ्यंमुक्तामा
लाविराजितं रत्नदुरैरपारैश्चरुचिरैरभिमंडितः चंद्रमंडलसंकाशादर्पणैःपरिवेष्टितं चंद्रमंडलमालाभिःतारामालाभिरा
वृतं पुण्यसारसमाक्रांतंनवमेवप्रतिक्षणं रुद्रवीणागानविद्याविशारदवरैरपि समलंकृतमुत्कृष्टनाट्यनारीगणैरपि ता
दृशंतद्विलोक्याशुसभृगुंप्राहविस्मितः कृतांतःकिमिदंदृष्टंअपूर्वंपुण्यकंमुने विमानमीदृशंपूर्वंनमन्नयनगोचरं किमिदंर
त्नराशीनांनभमंडलमंडनं यस्यप्रभाभिर्भानुश्चखद्योतनिभएवसः तस्यप्रभाःसमुत्पन्नास्तावदिग्मंडलेष्वपि नचनारायणा

द्व आ

३७०

स्येदं विधेरिंद्रस्य वा भृगो। नगणानां च नान्येषां दंशांशभवमेव किं अनुग्रभवविमानस्य किमेवं कांतिरद्भुता एवं विचार्य संभ्रमेन दि
मानमुपागतं गणाः कोटिमहादेवध्वनयोपिशुश्रुवस्तदा नानि तूर्याण्यपाराणि दृष्टानि विमलान्यपि लब्धनिश्वसनादेव ब्र
ह्मनारायणादयः समागताः संभ्रमेण क्षिप्रेन दृष्टिविस्मिताः नारदाद्याश्च मुनयो गंधर्वा अपि किंनराः समागताः संभ्र
मेण तदालोकनकौतुकैः तदा दिव्यविमानस्थाः शिवार्चनपरायणाः दृष्टा सा राजमहिला कालकाण्डानुवादिनी तदालोक्य
णताः सर्वे सुरनारायणादयः तैस्तुता सानंदा सर्वे शिवपूजनतत्परा ३९ देवा ऊचुः धन्यासि धन्यवरपूजकपादुकासि भुव
महानिशि महेश्वरपूजनेन घोरं तपः खलु महेश्वरलिंगपूजा बिल्वादलादिभिरपारनवप्रसूनैः इत्थं तेन शिवलिंगपूज
नपरो धन्यो च मान्यो मुहुः नेत्रे ते शिववीक्षणेन विमले धन्यं मनस्ते यतः त्वं मान्यासि जगत्त्रये पि धरणीजानात्वया पावनात्व
स्यादंबुजवीक्षणेन वयमप्यघाति धन्या खलु इति सा संस्तुता देवैर्यमेनाभ्यर्चिता ततः इंद्रलोकं ययौ पश्चात् इंद्रेणापि स
मर्चिता ब्रह्मलोकं ययौ पश्चात् ब्रह्मणा पूजिता मुदा ययौ वैकुंठभुवनं नारायणसमर्चिता ततः परं हरं शापत्तरथा हरस
दिरे गिरिजानिकटे स्थित्वा चकार शिवपूजनं परमानंदमग्ना सा सदा गिरिजया सह वासं चकार कैलासे शिवावासे सु
धारसे इंद्रलोकगंदिगमने नत्कृताभ्यर्चनादिकं सुखावसयमस्त्वाप्यशरीरवचश्चैये: तं विस्मया वृद्धं दृष्ट्वा यमोप्यत्य
वमादरात् भृगुमाह विनीतांगो विस्मयाविष्टमानसं यमउवाच केयं स्तुता ननादेवैः ब्रह्मनारायणादिभिः किं तया
या कृतं पुण्यमीदृशोत्सवसाधनं भृगुरुवाच किं वक्तव्यमतः परं यम मया सा पुण्यराशिः परं नेय तावत्खलु न तत्कृतामि तं महापुण्यं

बुराद्यैरपि साभूतानि शिवलिंगपूजनरतानसुण्यमेतादृशं येनोपेंद्रपुरस्सरा अपि सुरास्त्वत्पादुकाराधकाः अस्यैव राज्ञो महि-
ष्या विमला सा शिवार्चनैः भूतानि श्रीमहेशाय तया देहः समर्पितः इतीतद्वचनं श्रुत्वा यमः प्राहातिविस्मितः कथं देहस्तया
दत्तो महेशायेति माहर ९० भृगुरुवाच रत्नानि सर्वाणि समर्पितानि तया महेशाय शिवार्चनेन नीतं वयः सर्वमनाकुलेन चि-
त्तेन तत्पुण्यसमर्जितेन यावंति रत्नाभरणानि सुवर्णाभरणान्यपि विविधानि विचित्राणि तानि दत्तानि शंभवे भाज्यं राज्यं त-
या दत्तं शिवपूजार्थमादरात् मातंगाश्च तुरंगाश्च दासा दास्यश्च कोटिशः पुत्राश्च दत्ताः शर्वाय शिवसेवार्थमादरात् नानाविधा-
नि धान्यानि दत्तान्येव तया यम दत्तान्यमंदगोवृंदान्यपाराम हर्षिगणाः भक्त्या शंकरपूजार्थं तया रत्नगृहा अपि ततः पर-
स्वदेहोपि शंकराय समर्पितः भूता महात्रिशिशीस्य बिल्वपल्लवसन्निभः ततः प्रीतो महादेवः सांबस्तत्तत्पूजया॥ विमा-
नं प्रेषयामास गणकोटिसमन्वितं तेनैव सा शरीरेण विमानवरमास्थिता ययौ कैलासनगरं सुराणामपि दुर्लभं एतादृशं
महद्भाग्यं शंकराराधनं विना दुर्लभं देहिनां मन्ये संसारभयनाशकं संसारांगारलहरीपरिवेष्टितविग्रहाः नाराधयंति
गिरिशं तदिदं महदद्भुतं एकेन जन्मना पुण्यं यत्कृतं जननावधि तेनाभरणमीशाने भक्त्या यं शः कोपि लभ्यते नादृशान्येव ज-
न्मानि यद्यपाराणि मानवः प्राप्नोति तर्हि गिरिशे भक्तिः क्वापि प्रवर्तते तया भक्त्या महादेवं नवबिल्वदलैरपि द्विजैः सम-
र्चयंश्चैव मुक्तो भवति मानवः रत्नैर्वा मणिभूषणैरपि मणिछत्रैर्वितानादिभिः मुक्तालंबितचामरैरगणितैः स्रग्भिस्तथा
चंदनैः तुष्टो न त्रिपुरांतकः खलु नवैर्बिल्वीदलैः कोमलैः नीरैर्हारसमर्पितैः परमयं तुष्टो भवानीपतिः आनंदांबुधिरे

श्रीः
३७१

यः शंकर इति ज्ञातः किंनरैः तस्मै देयमदेयमेव सकलं देयं तदीयं यतः सत्वं कस्य धनेषु तिष्ठति धनं कस्यास्ति लोकत्रये गौरीकामुकः
बकालधनिष्ठः कालांतकः केवलं अपारमैश्वर्यमुमासहायपादारविंदार्चनलभ्यमेव ऐश्वर्यदानेन कथं स देवस्तुष्टो भवेद्भक्तिक
वधिनापि भक्त्या दत्तं कलबिल्वीदलं यो मूर्ध्नि धत्ते शंकरः शंकरोयं एतत्तुल्यः कोपि देवेषु देवो नास्तीत्येवं प्राह वेदोपि नूनं भाग्ये
ग्ये सति कोन्यं देवभजनासक्तो भवेद्भूतले स्वर्गाज्जाराजमेव केवलमजोपेंद्रादिदेवार्चितं । रत्नं किं परिहृत्य काचशकलं वांछत्यज्ञ
योगी वनं धन्यं किं मनुतेजनैरभिनुतः शिलाहतो जायते आयंतेजननादिदुःखनिधयस्त्वत्तः शिवाराधनं दुःखांभोधिपरा
भवाय बहुधा भावप्रवृत्तो मुहुः वीरेशं नवबिल्वकोमलदलैरभ्यर्चयन् सादरं हाराहारविशेषभूषितवपुः प्रापुस्तमर्थाप्स
पि लक्ष्मीकांतचतुर्मुखादिकसुरान् वीरेश्वराराधकः प्रायः कारुणिकः करोति यवसः प्रायोन्यमानोमयः तत्तुल्यस्त्वकसएव
तेन विदितं तत्त्वं कथंचित्प्रभोः शंभोः करुणापारदिव्यमहिमापारंगतो भूतले ५८० इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमव
त्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे पुण्यमूर्तिरत्नाकरसंवादे नाम त्रिचत्वारिंशोध्यायः ४३ सूत उवाच ॥
इति कालो भृगोर्वाक्यं आकर्ण्य सुधामयं अवाप परमानंदमानंदाश्रुसमाकुलः स मनुवाच भूतं भव्यं भविष्यच्च तेन
ज्ञातं त्वया भृगो शिवतत्त्वविशेषेण तन्मे ब्रूहि विशेषतः रहस्यमपि तन्मह्यं वद सादरमास्तिक तत्कौतुकं नो निलयं स
र्वथेत्यवगम्यते १ भृगुरुवाच गोपनीयं प्रयत्नेन यदेतद्धुनोच्यते अभक्ताय न वक्तव्यं अश्रद्धानिलयाय च शंकरा
पातिशुश्रूषाय भूतिरुद्राक्षधारिणे वक्तव्यं तद्रहस्येषु शिवस्थानेषु केवलं यस्माल्लिंगात्समुत्पन्नं ब्रह्मनारायणादिकं

चराचरात्मकं विश्वं तत्सृज्यात्सर्वसिद्धिदा लिंगादेव समुत्पन्नाः सर्वे देवाः पिनाकिनः वेदाश्च यज्ञा ऋषयो गंधर्वाः किंनरा अपि पृष्ठा
कृतेन किं तेन कोटिशः प्रभवंत्यपि तस्मादेव विलीयंते तस्मिन्नारायणादयः लिंगाराधनमेव केवलमुमाकांतप्रियं तत्स्मरैः
गंधर्वैरपि किंनरैरपि कृतं सिद्धैर्मुनींद्रैरपि तत्पूजासलिलाभवंति तद्विशालं महारैर्विमानांद्भुतैरत्नदपार पुण्यनिधिभिरता
वत्परं लभ्यते व्रतं शिवाराधनमेव येषां तेषां न संसारभयाग्निकाल तेन व्रतेनैव विमुक्तिरंते भुक्तेषु भोगेष्वखिलेषु तेषु
अन्यो धर्मो न स्फुरत्येव नूनं देवे धर्मः शंकरः केवलो यः तेनैवास्मान्मुक्तिरित्येष मन्ये कोन्यो धर्मस्याद्दृशो वेदवेद्यः रहस्य
मन्यत्सर्वं वदामि कालयः कालकालार्चनतत्परो न तेजारतं विधिविशेषतत्त्वं सत्यं मयोक्तं शपथः शिवेपि अत्रैवोदाहरंतीम
मितिहासं पुरातनं कौतुकं शृणु वक्ष्यामि कालकालार्चनक्रिया आर्यावर्ते पुरा कश्चिद्ब्राह्मणो वेदपारगः सर्वशास्त्रार्थत
त्त्वज्ञः शिवध्यानपरायणः सत्यमूर्तिरिति ख्यातः सत्यप्रवचमानसः कृतं सत्यमिति ज्ञातं तेन तत्त्वं शिवात्मकं वेदार्थवि
श्वयत्वेन शास्त्रेराद्योक्तो सुहृः ततः परं शिवस्तेन सर्वाराध्य इति स्मृतः सर्वेषामाराधका एव शंकरस्यामराः परं सुराराध्य
स एवेति सर्वदाप्यधारितः अध्यापितानि शास्त्राणि शांकराणि मनीषिणः तेनैव शिवविद्यायां निपुणेन महात्मना तस्य
पुत्राः समुत्पन्नाः शतं तेषु कुमंतिमं पुत्रं विहाय ते सर्वे पुत्राः शिवपरायणाः भूतिरुद्राक्षपूतांगाः शिवलिंगार्चनप्रियाः
शिवशास्त्रप्रवीणाश्च शिवव्रतपरायणाः सर्वे भूतव्रतप्रीताः ते सर्वे भूतिभूषणाः शांकराराधनं तेषां व्रतं नान्यद्व्रतं य
म नियमः शिवपूजायां तेषामाजन्मनिश्चितः निरता एव ते सर्वे शिवधर्मे विलक्षणे शिवव्रतं व्रतं तेषां तन्नारीणां विशे

पतः कालःशिवार्चनेनैवनीयतेताभिरादरात् सविस्मितान्सुतान्दृष्ट्वाशिवनामांकितान्मुहुः संतोषंपरमंप्राप्यमुक्तितुल्यमना
मयं शिवलिंगार्चनोद्युक्तान् भूतिरुद्राक्षभूषणान् पुत्रानालोक्यसंतुष्टोनर्तनंसकरोत्सपि मत्तुल्योभुविकोवास्यात्कुमाराःश्री
करात्परं तद्दाराअपितेनित्यंशिवध्यानपरायणाः सकृदाचित्तसमाहूयपुत्रानालिंग्यसादरं प्राहसंतुष्टहृदयःसंतोषजनयत्स
रं श्रीसत्यमूर्त्तिरुवाच मत्साथितंचिंतितंमेवनूनंमहेश्वराराधनमेवधर्मः धर्मांतरत्यागमतिर्ममाभूत् अतोस्तिधन्योभुवन
त्रयेपि धर्मोममायंपरिपालनीयो भवद्भिरत्रादरपूर्वकंमे श्रोतव्यमेतद्वचनंममाद्य न प्रार्थनीयंभुवनत्रयेपि २८ शिवार्चनेनैवस
दाग्नियःकालःसदातेनसकलकालः तुष्टोभवत्येवसमुक्तिदाताभोगप्रदातापिसएवपुत्राः नान्यःशरण्योजगतांकुमाराःशिवः
शरण्येषुवरेण्यएव केमुंविहायान्यमुपाश्रयंतितान्येवजानेगतीनतेस्मिन् शिवार्थमेवप्रयताभवंतिशिवार्चनेनैवनराभिरिष्टा
शिवप्रदातानशिवेतरस्यात् अतःशिवाराधनमेवकार्यं कोवाशिवाराधनमेवतुल्योवेदेषुशेषेष्वपिधर्मवर्यः सएवतेनैवभव
त्यभीष्टाः तस्मात्तमेवोत्तममामनंति कोवानस्याच्छांभवोभूरिपुण्यैः तेषांतावत्तत्फलंत्वंशांभवत्वं तच्चेत्तस्यात्तेषुपुण्येषुतावत्सु
प्यत्वंवादुर्लभंसर्वथापि स्वल्पाजारजमेकमेवकुमतिंसर्वेपरंशंकराः तत्वज्ञाश्चसुरार्चकाश्चसुतरांलिंगार्चनात्सत्फलः ए
तत्पुण्यसमंनपुण्यमितिमेपुण्येनपुण्यात्मनाजातावुधिरतः परंशिवपरैस्थेयंगृहेसादरं शरीरमेतत्खलुजातमेवजीर्णंनतू
र्णगिरिजासहायः अनुग्रहंमेनकरोतिशान्किःशिवार्चनादिष्वधुनातिदूनं अतःपरंयन्मदनांतकस्यपुरंपुराणांप्रवरंतदेव स
सेवनीयंसुरवाहिनीसा तत्रोत्तरंसाप्रवहत्यपारा तत्रैवनित्यंमणिकर्णिकायांस्नात्वानवैर्बिल्वदलैर्जलैर्वाविश्वेश्वराभ्यर्चनमद्यकार्यंकार्यंत

रंभास्यविशेषतस्तु शिवप्रसादेनकुमाररूपंभाग्यंतदस्यच्चविशेषतस्तु प्राप्तंकिमन्यंमनसाध्यमेकंकाञ्चीपुरीनाथमुपाश्रयामि ॥
णामन्नपूर्णांशरणागतार्तिग्रहाणदक्षांशरणंव्रजामि तंढुंढिराजंशरणंव्रजामि तंचाविमुक्तंशरणंप्रजामि वीरेश्वरंतं
शरणंव्रजामिबिल्वीदलैःसादरमर्चयामि नृत्यंकरोमिप्रणतःशिवायेस्मराधुनाभोरमरशंकरेति भजामिविकटागौरी
चरणांबुरुहंमुदा भजामिसंकटागौरीवंदेसिद्धेश्वरीमपि श्रीकालभैरवंवंदेसर्वाभीष्टदमादरात् वंदेमुहुर्मुहुर्वंदे वक्रतुं
डविनायकं ४२ । कृत्तिवासेश्वरादीनियानिलिंगानिकोटिशः रूपाणितानिप्रपश्यामिकृतमन्यंनमेसुताः यास्माद्गिरिरा
जराजतनयाकांतप्रियासापुरीकाशीतिप्रथितातथैवकथितावेदैरपारैरपि श्रीतत्रापुनरादरेणबहुधासंसेवनीयामया
नेयंस्यादविशिष्टमस्यचवयःकार्यमयायास्तुसा कःकाशीनगरीवितोकनरतोनस्यात्तपस्याफलंकाशीवासमितिब्रुवंतिसु
नयोवेदाश्चसिद्धाअपि तंवासंप्रवदंतिवासवमुखाप्राप्तंतमीडेपरंकर्तव्यंचनमुह्यतेखलुमयासंसारविच्छेदकं ज्ञातःशंक
रपूजनेनबहुधासंसारदुःखःक्षयःकार्त्स्न्येनभयंशिवार्चनरतःकिंकालभीतोभवेत् यद्यप्येवमथापिमेशिवपुरीमल्लोच
नागोचराजातावाकथमित्यपारविविधक्लेशाश्रितंमानसं भृगुरुवाच स्कन्दंतद्वचःश्रुत्वाकुमारास्तातमादरात् प्रणम्य
दंडवद्भूमावूचुरानतकंधरा अस्माकंकिमिहास्तिकृत्यमधुनाकाशीपुरीनायकानेकालोकनलोलमानसयुतैर्नेत्रैःपवित्रैः
परं दृष्टवाखलुकाशिकापिकमलैर्बिल्वीदलैःकोमलैःकाशीनायकपूजनंप्रतिदिनंकर्तव्यमस्यादरात् स्कन्दाःप्रस्थिताःसर्वे

३७३

पुत्राः काशीपुरं संति पित्रा मात्रापि संयुक्तास्ते पुत्राः पुण्यकोटिभिः तद्धानीयः कनिष्ठोभूत्तत्पुत्रः सतुदुर्जनः नगंतुमुद्यतः स्वाकैः
स हातीवदुष्टधीः नशिवाराधनासक्तः सशक्तोप्यतिदुष्टधीः तंविलोक्यपिताप्राह दूरादाहूयदुःखितः सत्यमूर्तिरुवाच
रे रे कालकृदुष्टात्मन्कागतिर्भाविनीतव सर्वथाविमुखस्त्वंतु भवानीरमणार्चने यः शंगलिंगार्चनतत्परस्यात्सएवधन्योपि
स एव मान्यः मन्ये तदन्यः खलजारजं वा श्वपाकजं वात्रापथः शिवोपि इत्युक्तंतद्वचः श्रुत्वासोपिनिर्विण्णमानसः प्राहतंपित
रं नत्वा खिन्नचित्तः कृतांजलिः पुत्रउवाच भ्रांतिर्जायतेनूनं शंकराराधनेमम नकाशीनगरींगंतुंतदिजंमेवदाधुना।
शंकरांघ्रेसरस्यापि पुत्रः खल्वास्मि तेन तथा भ्रातरः शंकराएव दौर्भाग्यं किमिमे हृदशं किमनेन शरीरेण किंकुलेन धनेनवा किं
विद्यया पितपसा यदि भक्तिर्नशंकरे रुद्राध्यायेनाधुनाप्यस्य भक्तिः सोनेवेद्राराधनेनास्य भक्तिः किंकर्तव्यं किंनकर्तव्यमेवंच
का वा भाविनी मे गतिर्वा चिंतानेजजीवनेनावदस्मिन्नकायेवामेकायनात्रोच्चरं मे कावाकारायातनादुर्दशास्यादित्येवास्मिं
मानसं किंकरोमि इत्युक्तंतद्वचः श्रुत्वासत्यमूर्तिः सुदुःखितः पत्नीमाहूयतामाह रहस्ये सत्यभाषिणी ६० सत्यमूर्तिरुवाच
जारजं प्राह वेदोपि मृत्युंजयपराङ्मुखं शिवाचाररतं प्राहुर्जारजमिति प्रिये सज्ञानवाः सोमममंदिरेषु दुष्टं च नारीहृदय
विशिष्य तद्गीयपापानिनैवभिन्नानिज्ञेयानि तावत्खलु कार्यहेतोः इदं वदाधास्त्व विभिन्नयोस्य पापं च काशीगमनं च मास्तु
चिंतामम इयं महती प्रवृत्ता आपापप्रयाणावधि सर्वथापि इत्याकर्ण्य वचस्तस्य सापि पापाकुलावलः कंपनेतं पतिं प्राह संपन्न
शिवविधया शारदोवाच नयत्नेनकृतंपाप सत्यमद्योच्यते मया स्वप्नेकोपि समालिंग्यस्थितो मां दुष्टधीः पुरा लेतःपुरु

षण्मुखं च स्वप्रवृत्तं मम माद्भुतं स्वस्वप्ने लज्जया नोक्तस्तेन गतोऽप्यभून्मम गतः परमसंतापः सुतः शिवपराङ्मुखः इतोऽप्यं नाधिकं
पापस्मर्यं तेन कृतं मया इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा सत्यमूर्तिः सुदुःखितः अज्ञात्वमर्थं विज्ञाय किं कर्तव्यमयेत्यपि गतः परं समाहूय तं सुतं
शिवं विधिवत् पूजां चकार सोऽप्याशीलं तया स प्रतिभस्तदा एवं सन्निक्षय सुतान् सत्यमूर्तिर्महामुनिः उवाच सुचिरं गेहे शिव
पूजापरायणः ततः कदाचित्तत्सुतः शिवपूजापरायणः आमधान्यं वनेस्थित्वा गृहं गंतुं समुद्यतः तदानीमद्भुतः कोऽपि पतंगस
मुपागतः पतंगमंडलं भित्त्वा पतंगाच्छादनक्षमः पतंगमस्तंगतमेवमेनेप्रदोषकालोऽयमिति भ्रमेण संकल्प्य पूजां सचक्रा
रतीवं गतस्वगेहं प्रतिशिवं वर्यः तस्मिन्गते समुत्थाय मासनं प्रददौ सती तस्मै मधान्हपूजायां निरता तस्य भामिनी तदा
नीतां विलोक्याह सायंकालोऽयमागतः विधेयं पूजनं पूजनं शंभोः संपादय जलादिकं इति तद्वचनं श्रुत्वा सा शिवार्चनगतस्
रा मोक्षिनानवभाषे च विभूतिपरिभूषिता तदानीमाह तं क्रुद्धः शापं दास्यामि सत्वरं गृहाणेति तदा प्राह तस्मिन्नानं विलो
क्य तं सत्यमूर्तिरुवाच इयं मधान्हसमये शिवार्चनपरा सती त्यक्त्वा शिवार्चनं तु शुभं अभ्युत्थानरता पिन तु सायंकालपूजा
याः समयोऽयमुपागतः भ्रांत्या समागतं तावद्धुना नवविभ्रमः इयं शिवार्चने युक्ता तद्विघ्नाचरणोद्यमे पापं प्रस्कलतेनापि
शापं प्राप्नुहि भूतले वद शिवार्चनात्परो धर्मो नास्ति जन्मश्रयते पिच तदर्चनपरा सर्वमाननीया विशेषतः पतिपूजाव्रतं तस्याः
पतिविश्वपतिस्ततः पतिव्रताव्रतत्यागं कथं कर्तुमिच्छति पतिव्रतायां शापोऽपि दत्तः स्यादिह फलः सुत मच्छापस्यापकाराय
प्रसूतस्याद संशयं इति तद्वचनं श्रुत्वा तं प्रणम्य गुरुं सुतः सायंकालः कथं नायमित्याहान्यदपि स्मरन् सत्यमूर्तिरुवाच ॥

३७४

पतंगोयंपतंगस्यछायया परमावृतः पत्रयपत्रयपतंगं तं येनाभूत्तवविभ्रमः एतावदपि नज्ञातं त्वयापुत्र भ्रमादिह कथंशापप्रदाना
र्थमुद्यतोस्यविवेकतः इतितद्वचनं श्रुत्वासाश्चर्यः पितरंसुतः कः पतंगोयमित्याह सतमाह पुनर्द्विजः अयंपूर्वभवे राजासर्वभूमंडलाधि
पः महदैश्वर्यसंपन्नः सर्वसौभाग्यसंयुतः कलत्राणांसहस्रेण सोयंसंसेवितोनृपः शिवार्चनरतस्तस्यसर्वेदाराः प्रयत्नतः नृपः
कामातुरोनित्यंदारभोगार्थमुद्यतः सतुधर्ममधर्मंवानजानातिविशेषतः तदानींमुद्गलोनामकश्चिदभ्यागतोमुनिः तदभ्यासे
नृपः स्त्रैणः स्थितः शिवपराङ्मुखः ततस्तस्यकलत्राणितंदृष्ट्वामुनिपुंगवं शांभवंत्वंविदित्वापिप्रणताः शिवतत्परं राजदारां
स्त्रिलोक्यायं हारान्हारविभूषणान् रुद्राक्षभूतिपूतांगान्प्रणतः परयामुदा अहोभाग्यमिदंदृष्टं नारीणामपिशंकरे कथं
प्रीतिरुमाकांतो राधमायोषितामपि इतितद्वचनंश्रुत्वातंमुनिंताः नृपांगनाः अर्घ्यपाद्यादिभिस्तुष्टं चक्रुरादरपूर्वकं ततस्तंमूचुः
स्ताः सर्वाः शिवपूजापरायणं धर्मः कोवावदास्माकं पथ्य मितिवेदविनिश्चितः मुद्गलउवाच पतिपूजापरोधर्मोदाराणांतुविशेषतः
पुरुषाणांचसर्वेषांपतिर्विश्वपतिः शिवः तएवविश्वपतिमेवेशंपतिंमत्वापतिव्रता पूजयंतिप्रयत्नेनतस्तुवस्सनिशंमुदा शि
वपूजापरोधर्मः तत्यागादेवसर्वथा बहुपापालयोभूत्वानरोनरकमश्नुते योयंपतिव्रताधर्मोमहेशाचेनलक्षणः तत्यागा
न्नरकावासोवस्येवनसंशयः शिवः पतिः पतिर्भर्तामाताबंधुः सखासुहृत् अतस्तत्पूजनंधर्मः परमः परिकीर्तितः येयेपतिव्र
ताधर्माः श्रुताः स्तेशांभवाः परं यतः परः तिपरंशंभुः तद्भूतं शिवपूजनं केचित्कांतं पतिंप्राहुः सतावदतिलौकिकः ततस्यसेवयामुक्तिः

सयत्नोपामरोनरः नपामरनरभीत्यापरलोकेभविष्यति परंतुपुत्रसंपत्तिमात्रसामान्यकारणं पुत्रोत्पादकतावाक्तिरपिनस्यनसर्वथा
साशक्तिःशंकरस्यैवततःसपतिरुच्यते तदुत्पादकसामान्यंपतित्वंयद्विवदंतिते तद्योनिस्तत्पतिःकिंनस्तद्धर्मोपिपतिर्नकिं तस्मात्पुत्रो
त्पादकःशंकरोनः भर्तासोयंविश्वभर्तामहेश्वरः तत्पादाराधनंतद्भक्तस्यास्तीतिश्रुतेनेननसिद्धंव्रतेन इदंतत्वमविज्ञायवेनाराध
नसेवनं करोतिपतिबुध्यासानाभुंक्तेसुखमक्षयं अक्षयस्यसुखस्यासुदाताशंकरएवसः तस्माच्चदर्चनंकार्यंतद्व्रतंपरमंव्रतं
तेनैवहिव्रतेनाशुसंसारविषशोषणं अतस्तद्व्रतमुत्कृष्टंनारीणांचविशेषतः इतितद्वचनंश्रुत्वाराजदाराःपरंमुनिं पूजया
भासुरर्घ्याद्यैःसुवर्णैरपिकोटिशः ततःपरंमुनिःसोपिपतिव्रतपरायणां दारांदृष्ट्वाप्रहृष्टःसन्प्रययावाश्रमंस्वकं ततःपरंस
राजापितंगतंमुनिपुंगवं श्रुत्वासमागतोगेहंदारानाहसशंकरान् राजोवाच किमनेनकृतंभीताःमुनिनापरिभाषणं तस्मै
किमर्थंरत्नानिदत्तानिविविधान्यपि एताहृशाःसमायांतिबहवोपिवत्सरे तेभ्यःकिंरत्नकोशोपिदेयएवनिजेछया गतःसुरलक
लोपिभवद्भिर्लिंगपूजया कालोविनीयतेसर्वंकिमिवमुक्तिंनंप्रियाः इतितद्वचनंश्रुत्वातेसर्वेप्येकदापरं दारास्तमूचुःधिग्धिक्तेज ३७५
न्मःशर्वपराङ्मुखं मध्यन्हसमयःसंप्रयमधुनाशिवपूजनं कर्तव्यमतियत्नेनकिंतेनसुरतेनतेनः पतंगोपिनमध्यान्हेकरोति
सुरतंखलु ततोप्यधमएवत्वंकोवातत्ररसस्तव गच्छगच्छपतंगत्वंप्राप्यकांपियथेच्छया इतिशप्तोनृपोदारैःपतंगत्वमुपागतःससं
चरतिसर्वत्रलोकानांमोहमावहन् सायंकालश्चमोहस्तस्यदीयछायथातव अस्मिन्मध्यान्हसमयेशिवपूजापतिव्रता करोति
यावत्तेशापोलगत्यस्यांविशेषतः पतिव्रतांव्रतोद्युक्तांयदिशासुंतमुद्यतः तदातस्यैवशापोसौवृथाभवतिपुत्रक पतिव्रतानांव

नसाधनानिसंपादनीयानिमनोहराणि देयानितैरेवपतिःपत्नीनांप्रीतोभवद्विश्वपतिःप्रभूतं ॥ अहोनजानातिविमू
ढचित्तः पतिंपत्नीनांपरमेश्वरंतं अज्ञातवेदांतविचारराशिःसपापराशिःखलुदुःखराशिः अपतिंचपतित्वेनमत्वाकुवि
दुर्लिलं नतेनसौख्यंवार्तापिपरलोकेविशेषतः इहलोकेपिसुखानिनावदंतिशंकरस्यस्माबल्लभोभक्त्यापूजितएवंभूतिनिटिलैः
भावैःपरिभाविनः भर्गभाग्यदंभाकुरंतकरिपुमोक्षप्रदातानलः सर्वेषांपतिरित्यवैमिसपतिःसर्वज्ञचूडामणिः निमित्तसामान्य
मिदंवपुस्तेभर्तारिशंकरएवसत्यं त्वंतःसुखांगेपिनतावदस्याःसंभावितःसत्यमिदंवदामि एवंसत्यपिनारीणांआस्वातंत्र्येभक्त
ल्पितं एकाधीनतयास्थेयमितीशेनमहात्मना तदप्यलौकिकंनेवकिंतुलौकिकमित्यतः नृत्तीवसनशापस्तेनस्यात्लगतिसर्वथा वि
श्वेश्वराज्ञाविरहेकथंवाप्रवृत्तिलेशोपिनसाधुनास्यात् ततस्त्वमीशंशरणंप्रयाहिविहायमोहंमुहुरादरेण शिवव्रतघ्नोनरकंप्रया
तितथाचसालहृतमात्रनिष्ठा श्रेष्ठेतिमत्वाविहितंचकृत्वावसाधुनाशंकरमंदिरेस्मिन् अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं वेद
पिंडीरवाकारंकुमारश्शृणुसादरं पुरानिषधदेशेषुकुंडिननामपट्टनं तद्द्विजजनसंकीर्णंराजमंडलमंडितं निषधेशस्यये
दारास्तेषुकेचनशांकराः तेशंकराराधनेननयंतिसमयंमुहुः यावद्देवस्यभोगार्हंवसनत्वादिकंनवं तत्सर्वमीशराजार्थंकुर्वंत्य
यंतयत्नतः तदर्पितंमहेशायतद्भुक्त्वाकेवलंमुखं संभाव्यकालनयनंकुर्वंतिशिवपूजया सुरतेनरतिस्तेषांयथाशंकरपूजने भो
गांतरेपिनरतिःतद्रतिःशिवपूजने पुष्पाण्यपाराण्यपिचंदनानिसमर्पितान्येवमहेश्वराय गृण्हंतिनिर्माल्यधियागृहीत्वाधृत्वाशि
रस्येववसंतिनित्यं तेषांनकार्यांतरमस्तिकिंचित्प्रातःसमारभ्यशिवार्चनेन कालोविनीतःसनिशावसानंयावत्पुनःशंकरपूजनस्य

स्यात् एवंशिवाचाररतान्विलोक्यदारान्सराजाप्यतिविस्मयेन तच्चित्तवृत्तिपरिवृत्तमानोददौससर्वस्वमुदारबुद्धिः यद्दत्तं
तेनराज्ञाप्रसन्नंरत्नंदिव्यंभूषणंवादुकूलं तत्तद्दत्वाशंकरायातिभक्त्यादत्ताभिः शांभवेभ्योविशेषात् तद्दत्तानिवस्तूनिया
निविविधान्यासाद्यतेशांकराः सर्वेयांतिगृहाद्यदासन्नृपतिर्द्दृष्ट्वातिहृष्टस्तदा मद्भाग्यंतदिदंमहत्तरमितिज्ञात्वातदात्याद्दरात्
दारेभ्यःसवस्तूनिशांकरपदांभोजार्चकेभ्यःपरं अत्रांकराश्चतद्दाराःकेचित्तत्सेवयापरं सुरत्नादिप्रदानेनतर्पयंतिसमेयंमुहुः
एतत्सुरत्नदानेनपादसंवाहनादिना नेयःकालइतिज्ञात्वातिष्ठंत्सेवातिथामराः वर्जयंत्यपितेतावत् भर्त्तारंशांकरार्चकैः दारैः
प्रीतिनकार्येतिधनव्ययभियापरं यद्दत्तंधनमस्मभ्यंतद्दागारेषुतिष्ठति हारदारधनंसर्वंहारैर्नीतंपरेनृप इतितद्वचनंश्रुत्वा
सराज्ञापरितर्जयन् तांस्तथानेववक्तव्यमितितावद्बहुदारधीः एवंप्रीतःक्रियान्कालःस्तेनराज्ञाकदाचन हारदारानुपागम्यप्राह
मंदविनोदितः राजोवाच पृष्टव्यमेकमधुनाप्रियास्तावद्वदंतुमे संगोपनंविनासर्वंभक्तिश्चास्तभवत्सुमे भवतांकिंप्रियंतावत्
तूवक्तव्यंनिर्विशेषतः तत्सर्वमपिकर्तव्यंअत्रनास्तिविडंबना यद्देवशिवपूजार्थंयदास्माभिःसमुपेक्षितं तत्सर्वंपरिवर्जितव्यंदुर्लं
भंवाभवेद्यदि नस्वर्गलोकपर्यंतमप्राप्यंममसर्वथा यद्देवापेक्षितंवस्तुतद्देत्तनीयदीयते विनीतएवकालोपिभूयान्शंकरपूज
या विरतिर्नकदाप्यत्रभवतामुपजायते दाराणांप्रायशःपुत्रेष्वपेक्षाभवतीत्यपि श्रूयतेबहुधासाकिंभवतांनोपजायते किंचां
गेषुतिरस्येषुशिवनिर्माल्यचंदनं शिवार्पितंभूषणंवानकदापिहिदृश्यते नपुष्पमालिकादृष्टाशिवलिंगसमर्पिता कंठेकुचतटे
हारोनरत्नमणिमंडितः भूरयापरंभूषणानिदिव्यान्यंगानिसर्वदा रुद्राक्षमालिकाभिश्चक्रिमेवमूच्छितंभवेत् चंदनेनीयतेभ

तिः शिवलिंगसमर्पणे नेत्रांगानि न लिप्तानि कथं किं दूषणं तदा न शिवार्चनकालेषु युक्तं चंदनलेपनं पूजांते लेपने दोषः कुतः श्रुतिभिः
खलु नरत्नाभरणानां च धारणे दूषणं स्मृतं शिवार्पितानि धार्याणि भूषणान्यपिलानि किं भुज्यते शिवनैवेद्यमिति बुध्या शिवार्पितं हृ
निभं नदिच्छामि श्रायश्चो नाभविष्यति इदं महद्भाग्यमिदं शिवेन कस्योपभोगाय प्रदायमेवं कर्तुं कथं स्यादुचितं कदा वा भोगो भवेद्रत्न
विभूषणानां इति तद्वचनं श्रुत्वा मंदहासपुरःसरं मंदमाकुविचार्यैव विनोदे रत्नमित्यपि जन्म प्राप्तं भूरिपुण्यैर्न वेपि भक्तिर्जाता का
पि भाग्यानि संति नूनं किं वा शंकराराधनेन नेयं तावत्काल इत्येवमन्ये किं रत्नाभरणे विचित्रवसने किं चंदने वा फले स्त्रग्भिर्वा शिवपूजने ᐨ द
नतु परं स्वांतप्रशांतं मुहुः संतुष्टं खलु संततं शिवपदांभोजार्चनैकेवलं नेयमेवयमित्यवेमि नस्तुतेः कृत्यं किंचिदिहार्पिते अस्माकं परलो-
कसाधनमिदं भूतिः परं भूषणं रुद्राक्षामलकंकणादिकलिता तावत्तनुस्तावता श्रीपंचाक्षरकीर्तनेन रसना पीयूषवांछामपि त्यक्ता ति
श्रुतिनिष्ठुरं च हृदयं त्वंगान्यदेवेष्वपि अस्माभिः पतिरिंदुशेखर इति ज्ञातिः पत्नीनां पतिः देवानामपि देव ईश एव समहादेवो धवो माधवः
पूज्यः स्यादनिशं शिवार्चनमिदं तावद्व्रतं देहिनो अस्माभिश्च पतिव्रताभिरधुना त्वार्वपतिः पूज्यते अतः परं नास्त्यपि जन्मवार्ता कूलांत
वार्ताप्यतिदूरतश्च कायव्यपायेपि शिवार्चनेन संभाव्यते नीयो नियमेन नूनं भ्रांतिं माकुरु सर्वथापि महिलादेहेषु गेहेषु वा दूषणानेक
विचिंत्य संततमुमाकांतं प्रशांते भज तत्पादांबुजचिंतनेन तु सुखं प्राप्तव्यमेषाश्रयं शास्त्रं नीरमवाप्यनश्वरणमपि क्षारं जलं वांछति
धन्यस्त्वं रिपुमौलिलालितपदांभोजोसि हारोस्य तः शंभुः पूर्वभवेषु तावदसकृत्त्वावत्सदाराधितः जन्म प्राप्तमिदं समस्तविभवप्राप्त्यै
परं हारता प्राध्यार्थे दुःशिखामणिं भज निजोपायैरुपायैर्विना ऐश्वर्यं यदिहास्ति तेन गिरिशं भक्त्या समभ्यर्च्यय प्रीत्या शंकरपूजनं कुरु धनैरीशा

र्पितैः केवलं शंभुः शंभवमेत्य सकलं गृण्हाति रत्नाधिकं विधित्वं च रलिंगमित्यपि परं तं शंभवं शंकरं उमन्नास्तवते सुताअपि तथा
लिष्टं तु किंते फलं यावत्ते सुदृढं शरीरमसकृत् नावच्छिवाराधनं कर्तव्यं तव राज्यभारविगमोपायोपि त्वार्चनेन तत्सर्वार्थदमित्यवेमिव
कुधासत्संहितं चोदितं शरीरमपि नायाति मरणानंतरं परं शिवार्चनार्जितपुण्यं सहायास्पति केवलं न पुत्रैर्वा कलत्रैर्वा न वह्नसंनरा
धिप परलोकं हितं तावत्संततं चिंतयाधुना मृत्युंजयाराधनमेव कार्यं अतः परं मृत्युंजयाय राजन् जन्मान्यलीलानि भवंति तावत्
जितो न मृत्युः सकृदापि नूनं शौर्यं च तावत्सफलं तवस्यान्मृत्युर्यदि स्याहसाजितं स्तथापि जयः समरे न जितोपि लोके केनापि तेनापि स
मोन लोके दृष्टव्यं तव शौर्यमप्यतितरां शूरः स मृत्युर्यतो दुर्जेयो यदि वा जितस्तव तदा शौर्योत्सवो दृश्यते किं शौर्यमशक्यं क्षयेण सम
लं सिंहोरुदेहक्षयेशालं चेत्सफलं न दृष्टमभिमजं नो चेद्वृथा न खलु मृत्योरप्यधुना जयाय विमलं बिल्वीदलं साधनं गंगातुंगतरंग
भंग कमलं दूर्वांकुरैर्वा मुदा शंगायाद्य समर्पितं निशि महाभूतादिमाघी कुहुःथः परं शोक्तव्यं तदनंतरं खलु महामृत्युः स भीतो भवेत् ३७७
पुण्यैरेव समागता शिवतिथिः सेयं जलं वाल्पया पेयेना यच्छिवार्चनं कुरु मुहुः हारैः परं संवृतः भाग्यं ते बहु देयमद्य धनमप्यश्वादिकं सर्वथा हा
रेभ्यस्तव तावदुक्तमधुना सर्वं हितं केवलं एतस्मिन्न वरत्नमंडलगृहे लिंगे मुदा किं तुं गे पुष्पारत्नैः पूजयन् नरैरगणितैर्हारैरपारैरपि रत्ना
लंकृतभूषणैरपि मुदा कस्तूरिका कर्दमैः पाटीरद्रवसागरैरपि मुहुः पुष्पैरपारैरपि रत्नालंकृतभूषणैरपि मुदा० १ । इति श्री स्कांदे म
हापुराणे हिमवत्खंडे नृतायाः शोजन्मखंडे पुण्यमूर्तिं ... नाम चतुश्चत्वारिंशो ध्यायः ४० शिवार्पणमस्तु

श्रीशिव ७ ७ ६ ६ ६ ६ ६

भृगुरुवाच इत्यपारनिजोदारदारवाक्यसुधांमुहुः श्रीत्वा प्रीतिंपरांप्राप पपामिवतृषातुरः ततःपरंसभक्तायांभक्तिरुद्राक्षभूषणैः ॥
चकारपूजनंशंभोर्लिंगेबहुविधैर्धनैः २ यावत्तेनार्जितंद्रव्यंतावत्सर्वंसमर्पितं लिंगेतच्छांभवेभ्यश्चदत्तंबहुविधंधनं ३ अपारैस्त्रि
वनैवेद्यैरपाराश्शंकराअपि भूषितास्तेनभूपेनतोषिताश्चंदनादिभिः ततःपरंदारहारमंदिरेसुंदरेन्नृपः शिवोपहारैरुदरंपूरयामास
सादरं ५ हारदारैश्चतैर्भुक्तं शिवनैवेद्यमादरात् शिवार्पितंबिल्वपत्रंभक्षितंपुण्यसाधनं ६ तदानींतद्बलंदृष्ट्वाहारदारान्वितंनृपं ॥
नंदिकेशंसमाहूयप्राहगौरीमनोहरः शिवउवाच नंदीन्निषधदेशेत्वंगोमहाभूतबलादरः सदारःससमानेयोविमानेनातिसत्वरं ८
इत्युक्तेशंकरापारव्याहारकलनान्मुदा जगामसत्वरंनंदीविमानवरमाश्रितः गत्वासनंदीभूपालनगरंसुमनोहरं विवेशमंदिरंत
स्परत्नमंडलमंडितं १० लिंगकोटिसमाकीर्णंरत्नतोरणसंयुतं हारदारसमाकीर्णंराज्ञापिसमलंकृतं ततःपरंसलिंगानिपूजयित्वा
प्रयत्नतः पश्यन्लिंगान्यपूर्वाणिस्थितःसंपूज्यतानिसः ततःपरंसराजापिहारदारसमावृतः प्रणतोपित्वनाथोस्मिधन्योस्मीतिवदन्मु
हुः ततःपरंरत्नरम्येस्वर्णसिंहासनेनृपः उपविष्टंनंदिकेशंपूजयामाससादरं १३ नंदीतत्कृतपूजयातिमुदितोराजानमाहादरात्
एतद्रत्नविमानमद्यभवतेशंभोगेनसंप्रेषितं आरूढोभवहारदारसहितोलुस्त्वदभ्यर्चितोभक्तायांगिरिराजराजतनयाकांतेन्नितांतंन
प १४ इत्याकर्ण्यसहारदारसहितोराजातितुष्टस्तदा तत्रारुह्ययदोतदासमभवत्मंदारवृष्टिर्मुहुः तूर्याणांध्वनयोपितावदसकृद्दत्ताः
सवृक्षाःसुरैः उत्साहोपिकृतोहिदुंदुभिरवैर्देवांगनानर्तनैः तत्रास्थितंसमालोक्यविमानवरसंस्थितं अत्रोवदारास्तंप्राहुःतस्मैवातिम
नोहराः १७ अत्रैवदाराऊचुः सेवाकृतनाथवधियाबहुधातवसादरं अतःपरंश्रुतिःकावावदास्मभ्यंनृपोत्तम १८ पतिव्रतानांपतिरे

ग

वदेव त्वत्सेवया सर्वे निवासिसिद्धिः इति श्रुतं तेन शिवार्चनेन न प्रीतिर्न जाता विफलं च जन्म पतिः पत्नीनां गिरिजापतिर्यः सनार्चितो नानु
विलोकितोपि नाकर्णितो वा न कथा श्रुता वा त्वत्सेवनात्पादरतोपि मोहात् २० प्रतारितोस्मो द्विजभामिनीभिः स्वोनाभिरीशानपराङ्मु
खाभिः भर्तुर्नरश्रेष्ठ मसेवयेति हाहा हतोस्मः किमतः परं वा एवं प्रलपमानासु महिलासु सभूपतिः अहो रत्नमयी रज्जुर्नदाकर्षण
नस्वरः रज्जुं तांस मुपादाय महिलानस्पताः सदा बध्वा कंठे दृढं शालेर्निहताः स्तायपुः स्तलः दृष्ट्वा नक्ष्मुसबधाश्चलिताश्चातिवास्त
तः यमो विलोक्य दूरेणाचित्रगुप्तमुवाच सः २७ यम उवाच धर्मंतरालेचलिताः सूक्ष्मरज्जुसमाश्रयाः तासां किमस्ति वृत्तांतमिति
पाहाति विस्मितः चित्रगुप्तः यः पारिस्मा षिको भर्ता नरस्त्वस्य परं कुल सेवा ताभिर्विश्वभर्ता न कदाप्यर्चितोयमः २६ हारायदाराब
हवो नृपस्य नैराक्षितो याति विमानमध्यं आराधितः शंकरलिंगपूजाप्रभावं शंकरमंदिराय इति तद्वचनं श्रुत्वा प्रेषयामास किंकरा
न् यमस्तद्वारणायाशु तादृमायापि वाउवान् ततः परं तु तैरूर्ध्वंगतं वेगेन वाउवैः छिन्नारज्जुर्निपतितास्ताः सर्वा यममंदिरे अति
प्रलपमानास्ताः सर्वाः खिन्नाननास्तथोरा यमकोपाग्निना लावन्मेच काष्ठवसंस्थिताः नदृष्टेशं विलोक्येव हारदारसमन्वितः नं
दिकेशमुवाचेदं वचनं भूपतिस्तदा ३१ निषध उवाच पत्न्य एताः ममदीयास्तेयमदूतनिवारिताः विछिन्नरज्जुबंधाः कुंयमांतिकमुपा
गताः ३२ नंदिकेश्वर उवाच विश्वभर्त्ता महादेवो यदि नाराधितस्तदा ॥ कथं वा सुरवलेशोपि वद राजन् विचार्य मा तदापि नाश्चा
गमनं प्रसक्तं तद्योगतो यद्यपि सर्वथापि नथापि भूता च्चलतः परस्तादभ्यागतोसि त्रिपुरारिमार्गं ३४ एतैश्च धौर्हारदारैः समेतो दे
वादेतत्साधु संभाषणेन भूतानीताः शंकराराधनाद्यैरेतेरासीदुत्तमां तेगतिश्च ३५ आशंकराभ्यागमनं कदाचिन्नुकैलासमार्गे नृपभर्गमा

३७८

र्गः स्वर्गापवर्गावपि दुर्गरूपौ यत स्तु राणामपि दुर्गमोयं नान्यै र्धर्मैर्ध्यातिकैलासमार्गं धर्मोभ्यासैस्तैरिदं भाग्यमेवं किंशात्सर्वं शंकराराधने
म भाग्यं भाग्यं केवलं दुर्लभत्वात् ३७ रक्षुर्दुर्नाथात्त्वयात न्निरासः कर्तुं तावन्नाभवद्बुद्धिरस्य इष्टं यं किं कोतुकं भाविताव त्मार्गे तस्मिन्नि
सर्वे हित्वमारो ३८ न हि दृष्टः कौतुकं पद्रूपपद्रूपतद्वार्यायोर्णां कुर्भगाणां विशिष्य कालेकेधान्मेच क्रूकारतां ताभ्राप्सर्वाः शर्वपूजाविहीनाः
मुनार्चयंति भगवंतम खंडितचित्ताः स्वांते निधाय विधिना गिरिजासहायं मृत्युंजयं सदयमागमवृंदमेयं तेषां कथं भवति शोभनवृंदवा
र्ता ४० ममापि शक्तिः कथमेतु मोहिप्रसालैर्गोन विना पितासो श्रीभर्गमार्गेण वलोकनेन दार्तापितावत्सहदूरतश्चेस्यात् तासां ननावन्न
मनं विमानं वरेण नूनं कुपितः प्रभुः स्यात् शंभुः स्वतंत्रो न भवाभिताभिः कार्यं न किंचित्तव वामभापि ४२ अपारजन्मार्जितपुण्यराशि
र्य एव लोके समरं महेशं प्राप्नोति नान्यः खलु ताभिरीशो नाराधितो तो नयनं कथं वा कदापि नाराधितमेव लिंगं दृष्टं च भक्त्या न नतं च
ताभिः अतः कथं वा नयनं च तासां कैलासदेशेषु विनातिदेशः शिवाति देशेन विना न कार्यं कृतं कदापि त्वरया मयापि अतः पदे सा न म
नादिवार्तां नेतुं प्रयत्नोपि वृथा तदा स्यात् ४५ यमोपितावत्कठिनो कचो मेदुराग्निरात्सनिजाधिकारैः तद्यातनामेव करिष्यतीति नतेन
वक्ष्यमति प्रियं वा प्रियोक्तिभिः किं स वशीकृतः स्यान्महेश्वराज्ञापरिपालनेन यमो न कस्यापि वशो वशी च तस्माद्दैवा द्वाराग्निरेव कालः ४७
इति तद्वचनं श्रुत्वा स राजाप्यति विस्मितः तं प्रणम्य मुहुर्भक्त्या पानं दिकेशमुवाच ह राजोवाच आहूय कालोवक्तव्यः तासां मास्तित्विय
तना यद्यप्येवं तथा युक्तिस्त्वदीया श्रूयतां मया आहूयतां यमः पत्रयतदुक्तिं शृणु सादरं ५१ सत्यमूर्तिरुवाच इत्युक्त्वा प्रेषयामास नंदिके
शः स्वकिंकरं वेसमन्नेतानातिकं कालः समानी---इतिस्फुटं स गत्वा प्राह तं कालं कालागमनमिच्छति नंदिकेशो विमानस्थः पश्य पश्याधुना

इति तद्वचनं श्रुत्वा नंदीशः समुवाच स ॥ तत्प्रार्थनाभिर्वक्तव्यस्तथा कालस्तथा पि किं ॥ तथा करिष्यति व्यर्थ कथा तेन ममाप्नुता ॥

यम इतितद्वचनं श्रुत्वा यमोप्युत्थाय वेगतः चित्रगुप्तादिभिः सार्द्धं नंदिकेश्वरांतिकं ययौ गत्वा प्रणम्य तं भक्त्या यमः प्राह कृतांजलिः आज्ञाप
यास्तु मां स्वामिन् बहुकार्यं समेस्त्यपि नंदिकेश्वरः राज्ञः किलास्य महिलास्तास्तु क्रोधानलाहताः तासां मतः परं मास्तु यातनामयि चे
त्कृपा ५६ इतितद्वचनं श्रुत्वा यमः क्रोधाकुलोपितं प्राहातिविस्मयापन्नो वचनं विस्मयापहं यमोवाच किमेवमाज्ञाप्युचितात्र नाथ
कालांतराराधनमंतरा किं संभावितस्मात्सुखमंतरायः नस्येशपूजाविरहो महान् हि इंद्रादिकानां गणनानयस्य यमस्य नेत्रं शंकर
भक्तवर्य न केपि लोके गणनीय एव विना शिवाचाररतंमहत्वं महेश्वराज्ञावचनेस्तु दुःखैः वेदस्वरूपैः स्मितैः स्मृतैर्मे अत्रावलोक्य फल
यानलस्याकिमस्त्य कार्यं वदमे विचार्य कल्पावसानेपि न मुक्तिरेव लिंगार्चनत्यागविदूषितानां तदर्धमेवात्र निस्रष्टिराज्ञवन्निमया
होदव्यदुष्टसृष्टिः कष्टानि सृष्टानि वहन्ति नूनं अत्रैव भोगाय महेश्वरेण तेष्वेव तावत्खलु पालनीयास्ते शंकराद्यैज्ञाविमुखाः सदुःखाः
कः शंभुपूजाविमुखोपि लोके सुखी सञ्जोकाकुररवघोरः घोराण्यघोराण्यपि यातनानि अस्थस्तानि यात्येव सदुष्टबुद्धिः एताभिर्न शिवा
र्चनं कृतमुमाकांतार्चकाराधनं तद्भक्ताङ्घ्रिनिषेवणं च न कृतं तत्साधुकाराधनं तन्मंदिरमार्जनं च न कृतं तच्चेटिकासेवनं तद्दासीप
तिसेवनं च न कृतं तद्दाससंसेवनं ६४ नालोकितं शंकरकिंकराणां पादारविंदप्रभवं रजोपि येनाधुना तस्य कथं सुखं स्यात् स्वप्नेन तन्मे
वदसावधानं ६५ न भक्तलोकोपि विलोकितोपि पराङ्मुखः शंकरपूजनेषु सुखी विपाशी सुखमेति किं वा नरो विशेषेण महोरुगार्त्तः वदंति
तावद्गिरिशार्चनेन हीनं विहीनं क्रमनाशनानां कस्तूरिकाचंदनवासनापि तस्मादशेषस्य सुखं कुतः स्यात् ६७ आज्ञापनीयो न तथात्वया
हं न धर्महानिश्च भवत्यतिसह्यः विशेषतः शंकरपूजकस्याप्यशेषवार्तासु रुचिः कथं वा शक्येन केनेव तावत्वयोत्करो वा सर्वे प्रजनास्त्वये

ति अन्येघोरेपातनीयाःप्रयत्नैःकुंभीपाकेसर्वथेतिस्मृतंकिं माक्रोतुंकेनापिमहेश्वरोपिकदाचिदीशानपराङ्मुखानां नयातनास्यादि
तितद्वचोपिश्रीनंदिकेशार्चनरोचनेमे ७० सत्यमूर्तिरुवाच इत्थंश्रीनंदिकेशगणयनत्वाविनयपूर्वकं यमोपिस्वालयंप्रापचित्रगुप्तादि
भिस्सह ततःपरंसनंदीशः कैलासभुवनंययौ येहष्टोयमवाक्यानिस्मृत्वाविस्मितमानसः अतःकुमारनारीणांमुख्योविश्वपतिः
पतिः तत्पूजनादभीष्टार्थाःसिध्यंतीत्यवधारय पतिर्योलौकिकःसोपित्र्यंबकत्वेननिश्चितः यदितर्हिप्रयत्नेनकर्तव्यंतस्यपूजनं
तत्सेवनेनसुप्रीतोभवत्येवमसंशयंहेश्वरः अलस्तस्यापिकर्तव्याशैवत्वेनैवसेवनं अशैवोयदिभर्तास्यात्तत्यजेन्मद्यपंयथा न
तमद्यपाराधनार्थमुद्यतापिपतिव्रता ७१ ब्रह्मस्वहर्तागुरुदारगामीयोब्रह्महामद्यपएववास्यात् यःस्याद्दशैवोपिसदूरतोपित्या
ज्यः कुलस्त्रीभिरितिस्मरामि देवान्महादेवपरायणास्यात्पतिस्तदाराधनतःसुखानि प्राप्नोतिनारीनिरयंनयातिसातेनसार्कं
शिवमेतिनूनं अशैवपतिकार्याणिनकार्याणिकदाचन अशैवभर्तृत्यागेनसर्गमेतिसतीपरं मद्यंपिबतिचेद्भर्तातेनसाकंकथं
सती स्थास्यत्यतः शिवाचारवर्जितोवर्ज्यतामगात् ७९ नभाग्येनविनानारीभर्गभक्तपतिंव्रजेत् सर्वभाग्यप्रदोनूनंभर्गभक्तपतिः
स्वतः ८० भर्ताभर्गार्चकोयस्मात्तदाज्ञोल्लंघनादपि नरकंयातिसानारीयावदाभूतसंप्लवं भृगुरुवाच इतितद्वचनंश्रुत्वाहृष्याद्दूरे
सशांकरः पित्रासहास्थितः श्रुत्वाशिवधर्मान्विशेषतः शारदानामतन्नारीसमाप्यशिवपूजनं पतिशुश्रूषणोद्युक्तासोपिशांकर
रात्यपि शंकराराधनंकृत्वाशांकरस्यापिसेवनं कथंकर्तव्यमितिबुध्वासाचकारपतिसेवनं सोपितांप्रीणयत्येवशिवार्चनरतेतिसा न
निष्ठुरंपतत्येवसतांप्रतिविशेषतः शार्दूलउवाच इत्थंकंभृगुवाग्वृंदममंदानंददंमुदा हृष्टशिवकथामेवपुनःश्रुत्वास्थितोयमः ८१

तत्कथावर्णनवर्णनेनकालोविनीतस्तदनंतरंमे वनेगतनिर्वाणाधिकुलेकैलासीतूं जातिस्मरत्वंस्वसतीप्रसादात् सत्सत्वतउवाच इति
श्रवणवचः श्रुत्वा सराजा शैवपुंगवः ब्राह्मणश्चातिसंतुष्टः शिवाराधनतत्परः ततः परंनारदोपितदुक्तवचनोबुधिः श्रुत्वापीत्वाप्रहृष्टोभूत्
सत्यमुक्तमितिप्रिये: ९९ साराज्ञीपरमंप्रापसुखंशैवःपतिर्मम अतोममहद्भाग्यंभर्गदत्तमितिप्रिया स्वस्वस्थानंततःप्रापुःतेसर्वेशिव
पूजकाः शिवार्चनप्रभावाणांकुर्वंतस्तेप्रशंसनं इयंपुण्यकथातातचतुभ्यमयसमीरिता सर्वपापहरानित्यंश्रवणात्सर्वकामदा अतस्त्वयापिय
त्नेनकर्तव्यंशिवपूजनं शिवार्चनपरोधर्मोनारीणामपिसर्वथा इत्याकर्ण्यउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वासाचकारशिवार्चनं भर्त्रानेनशिवाचार
निरतेनसहादरात् ९९ तस्यपुत्राःसमुत्पन्नाःशांभवाएवतेसदा शिवार्चनपराःसर्वेगुरुशुश्रूषणेरताः शैवःपितायमस्माकंजननीशिव
तत्परा वयंचशांभवास्तेनभाग्यमित्यूचुरादरात् तेसर्वेनंमदातीरेकृत्वाबिल्ववनंनवं संतुष्टास्तत्रलिंगानिस्थापयित्वापिकोटिशः तस्मि
न्नेववनेस्थितंशिवरत्नैर्मत्वाशिवाराधनंभस्मोद्धूलितविग्रहैरपितथारुद्राक्षमालावृतैः तैरेवामलबिल्वकोमलदलैःअभ्यर्चयंतोमुहुःस्त
त्रैवासमहेश्वरोपिसततंतत्पूजयालालसः तन्मातास्वसुतान्विलोक्यपरयाप्रीत्याशिवाराधकान् तत्पुत्रानपिशंकरानतिमुदाततपुत्र
पौत्रानपि शर्वाराधनतत्परानतिलसत्भालत्रिपुंड्रांकितोमेतेधन्यतमंकुलंकुलमिदंश्रीशूलपाणेरिति १०० एवंशिवाराधनतत्परं
तंसत्सत्वतंबिल्ववनेसपुत्रं दृष्ट्वाप्रहृष्टामुनयोविचित्रांतस्संततेर्वृद्धिमतिप्रसिद्धां १ इंद्रादयोप्यादरतस्तमेत्यमहेश्वराराधनसक्तचित्तं
नमंतिगंधर्ववराश्चसर्वेनित्यंशिवाराधनसक्तचित्तं २ तंदृष्ट्वाराजानंदृष्ट्वामहारथइतिश्रुतः रेवातीरेचरम्यत्र्यलिंगान्यपिविशेषतः त
तत्पुत्रपौत्रादिसमर्चितानिलिंगानिरेवाजलबिल्वपत्रैः कुंदादिभिश्चादरतोतिभक्त्यासत्सत्वतंप्राहसभक्तितस्तं ४ महारथउवाच मुनी
द्रपुत्रपौत्रादिसंततिर्महतीतव शंकराराधनोद्युक्तावृद्धिमेतिपुनःपुनः सत्वंधन्योपित्रिपुरांतकत्वंसमर्चयंसत्वकथंप्रवृत्तिः अनेननाथीतमपि

३८०

श्रुतं वा महात्म्यमीदृशस्य किमत्र चित्रं अच्छिन्नाभिनालोऽजटामंडलमंडितः उद्धूलनत्रिपुंड्राभ्यां रुद्रैरप्यलंकृतः अयं कोवा तव भीतिः न
स्मिन्नतितरां खलु इदं न कौतुकं क्वापि श्रुतं दृष्टं च न ध्रुवं तत्रापि खलु तारुण्यं तरुणस्यापि संततिः कथमेवं प्रवृत्तानि किंवा किंवा तद्वि
कारणं किंच सर्वेऽपि पुष्टांगाः सुंदराश्च विशेषतः शिवार्चनानि कुर्वंति गृहकृत्यविवर्जिताः न चास्मिन्नाश्रमे दृष्टं मन्ये क्षीरघृतादिकं एवं
नै लक्ष्यमेतेषां जीवनं प्रसहं मुने इति तद्वचनं श्रुत्वा मुनिः सत्यव्रतस्तदा तमाह संस्मरन् भक्त्या देवदेवं महेश्वरं अस्माकमस्त्यत्रापि
ति प्रसादात् दत्तं दधि क्षीर घृतादिकं च ब्रह्मादयः कर्मकराश्च गेहे पूर्णं गृहं मे सुरगोकुलेन तिष्ठंत्यपाराः सुरभूरुहाश्च चिंतामणिस्तिष्ठति
गेहमध्ये महेश्वराराधनलब्धमेव संपूर्णमैश्वर्यमिदं ममेह १९ आसंततिस्तिष्ठति कोटिशोऽत्र रेवातटं पुण्यमिति प्रसिद्धाः न स्वर्गलोके
पि ममास्ति वांछा न सत्यलोकेऽपि न विष्णुलोके मयाकृतः प्राङ्नव केन शंभुः ततः परं मे च मनोऽर्थं इदं बुसारः सहरः परं मे किमसि
दुष्प्रापमपीह लोके यद्यन्ममास्मिन् समपेक्षितं स्यात् तत्सा समीशांघ्रिरजः प्रसादात् किमस्त्यशक्यं जगतीतलेऽस्मिन् त्रिलोचनस्यै
ममसुप्रसन्नः त्रिलोचनाकारमचिंत्यमेकं ध्यात्वापि धैर्येण विभूतिपूतः प्राप्नोति सौभाग्यसमृद्धिमाद्यो मुक्तो भवत्येव परांतकाले न जाने
ति महादेवस्य रूपमतिदुर्भगाः क्लेशसागरमग्नास्ते पुनः पुनरनेकधा २० यस्तं कांतमुमाकांतं स्थाने संततमर्चयेत् तस्य भाग्यस्य ने
२ चास्त्येव सुभगो नमः येन नाराधितं लिंगं शांगं मंगलदायकं स दरिद्रो दुर्भगश्च जायते प्रतिजन्मनि अशिवाराधनोद्युक्ताः शिवा
र्चनपराङ्मुखाः अशिवं प्राप्नुवंत्येव कुंभीपाकादिलक्षणं नरत्वमपि संप्राप्य यो नार्चयति शंकरं संसारमेव तान् अस्य वक्ष्यामि निश्च
यः चंडालजाताः परमादरेण नाराधयंत्येव मृडं मृडानीं अथ ना भवंत्येव वस्येव विमूढचित्ताः पुनः पुनर्दुःखभवाब्धिमग्नाः यच्चंडालाम्म
र्यपाद्गसभाद्भ्याजाता जातस्यानम्मकोटिप्रघोघैः वास्तोघोरेस्म विहायापरः स्नतपुण्यैः दौवाः शंकरध्यानपूतः अदाकुराग्रायमनीलित

तीयमस्वतः किंकरएवतेषां यमस्यकावागणनागण्यानां नेशांकराएवगणाभवंति कालेकलेस्मकालोपिकालकालार्चकान्मुहुः कालकालभयादे
वपूजयंत्यतिभक्तितः शंकराराधनंधर्मःकालस्येसवधारिनः शिवाराधनतुल्यंहिशंकराराधनंनृप सुंतुष्टेविषमेक्षणेपिबहुधासम्यक्समा
राधिते शैवेशैवहृदंबुजांतरगतःकष्टापहारोधृतः गौरीवल्लभमंदिरंपरतरंतस्मद्दरंमेनिरेहारांतःकरणंप्रमाणविषयंतत्किंभवेद्भूपते १३०
जातिर्वानक्रियार्थलेशिवरतेजातेभवानीपतिर्हृत्वालधृदयारविंदमगजाकांतंस्वकंमंदिरं नत्वातिष्ठतितत्रतस्यवसतिस्तावत्सरंरोच
ते कैलासेपिरुचिस्तथाभगवतःशंभोर्नन्नूनंनृप पूजयंत्यतियत्नेनशंकरानमरानपि शिवमंदिरमित्येवमत्वाशंकरमानसं अहोपु
ण्यवतामेवमहादेवार्चनेरतिः सामतिर्दुर्लभालोकेदुर्लभादुर्लभान्नृणां शिवभक्तमंकुरापारशंकरापारचेतसां धर्मादिफलपूर्णानां र
त्नावर्जितंसुखं पदेपदेपिकल्याणंशंकरस्यमहात्मनः शंकराराधनेप्रीतिर्बहुजन्मतपःफलं यापिनाकिनमायातिनमस्माकल्मली
कृतं सेवतावन्नमस्कार्यंकरोतिनरमप्यहो कल्मलीकोसिसंप्रीतिःकृतयास्वनमस्यया सुरवंद्यंकरोत्येवनरंविगतकल्मषं अत्रैवोदाहरं
तीममितिहासंपुरातनं भक्त्युद्रेकेभवसेवयस्यश्रवणमात्रतः शृणुतंसावधानेनविश्वासंकुरुसादरं विश्वासःखलुधर्मेषुसर्वदासुखदा
यकः अविश्वासेनदुःखानिभवंत्येवपदेपदे अतस्त्वावदविश्वासःपरित्याज्योतिदूरतः १४० तत्रशांभवधर्मेषुविश्वासश्चेद्विशेषतः तदातरं
तिसंसारशोकसागरमादरात् अविश्वासोयदिभवेत्शिवधर्मेकदाचन तदातदुःखनाशस्यात्सएवशिभिरुच्यतेः कस्यचिद्भूरिभाग्यस्य
शिवधर्मेरतिर्भवेत् अभाग्यानांनतद्धर्मेरतिर्भवतिसर्वथा अतस्त्वमपिविश्वासंकुरुमद्वचनेनृप यदिभाग्याभिवृद्धिस्तेसर्वदासमुप
स्थिता भक्त्याक्षणंक्षणार्धंवाविश्वासेनसदाशिवं यत्पूजयतितंगावत्त्वंधमिस्याकुरोत्तिकः महादेवकथालापसुधाकुक्षिर्भवेद्यदि तदाभवति

संसारैकोग्रराशिविनाशनं ७५ संसाररोगनाशाय शिवपूजौषधं कल्पितं तेन तत्सेवा कर्तव्याति प्रयत्नतः पुरा पुल्कस आसीत् ज्ञात्यापि हिम
न्ये तस्य भाग्यवशाद्भक्तिः फाल्गुने समभून्नृप तेन बिल्ववने तत्र निवासोपि कृतः पुरा तत्फलानि समानीय क्रीत्वा जीवति सर्वदा तत्फलार्थं वनस्यापि
रक्षणं तेनैव रक्षणं कृतिः संपादिता तेन क्रूरकैरतिदारुणैः वनद्वीपप्रपीडापि तेन तस्य न जायते तथा प्राणाप्रवेशोपि तस्मिन् बिल्ववने नृप ते
न संपादिता कुल्या तद्भुतेन वनं नवं नवबिल्वांकुराक्रान्तं सर्वदापि मनोहरं ७५१ तस्य दूरे वनस्यैव ऋषीणामाश्रमास्स्थितः ते सर्वेपि समाया
ति तद्वनं प्रतिसादरं तेन तत्प्रदक्षिणीकृत्य नत्वा प्रत्यहमादरात् तद्वनाद्बहिरासायं तिष्ठन्ति शिवतत्पराः सान्द्रबिल्ववनच्छायानिवारितमहा
श्रमाः तदालयेन संवीताः पुरास्ते भूतिभूषिताः नित्यं तन्नावबहिः स्थित्वा धृत्वाशागरको प्रयत्नतः द्विजान् गृण्हन्ति मुनयोप्यरुणान् बिल्वप
ल्लवान् स बिल्वपल्लवच्छेदं सहते पि न पुल्कसः तद्वीत्यात्र परं द्विजान् गृण्हन्ति न पल्लवान् तेषु कश्चिन्मुनिश्रेष्ठो युवा बलसमन्वितः विलोक्य
बिल्वान् अमलान् चिन्तयामास चेतसि इदं बिल्ववनं रम्यं अत्रैव नवपल्लवं एतादृशं वनं क्वापि नादृष्टं लभ्यते खलु स्थित्वाप्यरण्ये तपसा निरा
हारेरिहाधुना न बिल्वपल्लवैरशोर्बहुभिर्नार्थितो भवः भवाम्बुराशिनाशोपि न शिवाराधनं विना शिवाराधनसामग्री केवलं बिल्वपल्लवाः
न बिल्वपल्लवाभावे सांगं लिंगार्चनं कुतः सांगलिंगार्चनाभावे परलोके सुखं कुतः इहामुत्र सुखं तावत् सांगलिंगार्चनाद्भवेत् तदभावे तु
जीवितावत्र दुर्लभं सर्वदेहिनां अहो न जानन्ति विमूढचित्ताः शैलेन्द्रजाकान्तफलसमर्थनानि संसारदुःखार्तिभयापहानि मोक्षप्रदानीति विशेष
स्ते ६३ रहस्यमेतत् गिरिशार्चनं हि गौरीसहायस्य तदस्मदीपैः भाग्यैः प्रसिद्धं कथमद्य कार्यं बिल्वैर्विना किं भवतीशपूजा सायं यास्यत्य
यं प्रायः स्वगृहं वनपालकः वनमध्ये मया गत्वा भ्रातव्यमतियत्नतः अत्रैव पूजा कर्तव्या निशिजागरणे मया आरक्तैः कोमलैर्बिल्वैः स्थूलै
श्च फलैरपि अनेन जन्मना तावदेतावत्कार्यमेव ते संचेन्निरोधकस्तत्र हिंशाणास्यान्योन संशयः यद्यतद्धास्य मध्ये स्यकर्तव्यं वनपालनं तेन यो
न कर्तव्यं बिल्वपत्रैः शिवार्चनं न तद्धास्यत्तमात्रेण हानिः क्वापि भविष्यति येन केनापि रूपेण कर्तव्यं शंकरार्चनं किं चातिपावनान्नूनं स बिल्ववनपालकः सति

४ केवलं मुक्तिहेतुः ॥ वनं वनं निर्मित मीश्वरेण महावने दुर्लभमेतदत्र ॥ भूतोपि पुण्यः समुपागतोयं बिल्वैर्विना किं भवतीशपूजा ॥

शिवर०तृ

स्यवनवातेनवीतः किंनातिपावनः १७१ धन्योयमेवमान्योपि बिल्वान्रुहपावकः बिल्वानांवनदेशेनित्यंमनःप्रत्ययोनसंशयः तेबिल्वतरवःसर्वेश
र्वोङ्कारांतथासति तत्तद्वनप्रवाहेनशंकरार्चकएवहि कुल्याजकल्पितातेनकर्तुंतद्वनवर्धनं ततोपिनाधिकःकोपितच्छिवाराधिकोयतः बि
ल्वालवालजलबिंदुकणार्धसंख्यातुल्यानिपातककुलानितद्वंगलानि तस्येतिधन्यतमएवसनूनमघवंशोपिनेनसकलाघविनाशनस्या
त् अयंमहान्मुनिःप्रायोविषांतरसमन्वितः करोतिपालनंतावत् बिल्वानांपुण्यसागरः बिल्वभूरुहमेकंवायोभिषिंचतिपाथसा अल्पे
नापिसयात्येवनरःशंकरमंदिरं अनेनतावदेतस्यवनस्यपरिपालनं क्रियतेभाग्यमेतस्यापारेणापरिवर्जितं एतस्यदर्शनेनापिपाप
राशिलयोभवत् एतद्दर्शनमात्रेणशंकरोवंदितोभवेत् मयात्ववश्यमेतस्यसर्वदापरिचर्यया कालोनेयोविशेषेण बिल्ववृक्षावलोकनैः स
त्यमूर्तिरुवाच इतिनिश्चित्यमनसासएवशैवपूजकः शिवधुंधुरितिख्यातोबभाषेवनपालकं हे बिल्ववनपालकभवतस्स्यतेकेनवानिशि
वनस्यांशः वलिपालनंधातुकः वनद्विपवनेरिदंवनमितिसंप्रसज्जं कथंनताशमुपयास्यतिप्रबलकंटकोद्घाटकैः १८३ इतितद्वचनंश्रुत्वातमा
ह वनपालकः कृतांजलिपुटोभूत्वाविनयेननतोमुदा वनपालउवाच एतावत्कालपर्यंतरक्षितंवनमादरात् प्रबलास्तरवोजातास्तेजातानिजीव
नंमम अरुणोदयमारभ्यक्रियतेवनपालनं सायंकालोत्तरंतावत्स्वगृहेगम्यते अभेद्यकक्षावृत्तिस्तावत्अत्रसंपादितामया एतेहिकंट
काःक्रूराःप्रायःकुलिशसंनिभाः बिल्वशाखाग्रमात्राणांग्रहणंवनदेलिभिः क्रियतेवनमध्येतुनप्रवेशोनसर्वतः नान्येषांतत्रमार्गोस्ति
प्रवेशोत्कटकावृते मयापिसूक्ष्ममार्गेणजलदानायगम्यते नशक्यंप्रवेष्टुंदृष्टकंटकसंगमात् शार्दूलानांप्रवेशोस्तितत्रसंभावितोपिन
रक्षाधिकप्रयत्नोपिनममात्रभवत्यतः एवमेवमयानीतोभूयान्कालोमयाद्विज इतितद्वचनंश्रुत्वाद्विजश्चिंतापरोभवत् केनमार्गेणगंतव्यं
वनमध्येमयेत्यपि ततःपंक्तिःप्रगतोभिक्षुःसायंकालेगृहंप्रति सतत्रैवस्थितोविप्रःचिंताव्याकुलमानसः अंधकारोपिसंवृत्तः ततोगाढतरस्ततःहसी

पा ३८२ पि

समागतः कोपि मदोन्मत्तो विनिर्गतः मदधारापरिक्लिन्नः शनैः पिबन् लीलया दूरात् द्विजमालोक्य स्थितः सोपि ददर्श तं सत्वरमागत्य शुण्डादं
डेन तं द्विजं दधारोर्ध्वं पुष्करा्ग्रे चालयन्करिलीलया अन्तरिक्षं गतो विप्रः तदा चिन्तासमाकुलः किं कर्तव्यं मया किं वा चिन्तितं किमतः परं
सा चिन्ता विफला जाता पुष्कराग्रस्थितेन मे किं कर्तव्यं भक्षणार्थं अयं नागः समुद्यतः अतः परं कृतं तेन यद्यं हस्ती नतु मम न बिल्वतरुर्देहो वा म
रणं किं भजायते बिल्वपातोप्यंतकाले यदि देहपतिष्यति तदा पुनो ब्रह्मलोकं प्रयास्यामि न संशयः किमयं सहकारादाय भक्ष्यिष्यति संसत
रं यदि वनान्तरे दूरे पातयिष्यति पालकैः हाहा महेश करुणाकर बिल्वपत्रैर्नाराधितोसि शिवरात्रिमहानिशायां यथोगता जनिरियं धि
यं जनिर्मे धिक् धिक् कुललाटलिखितं च विदुष्टमेव २०१ पाहि त्रिलोचन महापदि यं त्वयापि दूरीकृता यदि न तर्हि कृपासमुद्र का वा गतिर्मे
करुणातरुणेन्दुमौलि गौरीविलासनिलयानलजालभाल २ भूति त्रिपुण्ड्रललिताभलफालदेशा धीरेशगो कृविनिवारक हेलो कालद
पापिदयनीयतमे मयीशा शङ्ख त्रिलोकय विलोकय शूलपाणे २०३ इति श्रीस्कान्दे महापुराणे हिमवत्खण्डे शिवरहस्ये नृती
यांशे उत्तरखण्डे पुण्यमूर्तिरत्नाकरसंवादो नाम पंचचत्वारिंशोध्यायः ४५ रत्नाकरः इति तद्वचनं श्रुत्वा सत्यमूर्तिः सभूपतिः अ
ति विस्मयमापन्नः प्राह मंदं कृताञ्जलिः महारयः अतिकौतुकमद्यो क्तमीदृशं गोन श्रुतं मया कदापि कागतिस्पेस्त जाता तद्वदस्वाद रसेन
वः सकरी पुष्कराग्रेण तं धृत्वा गगनान्तरे भ्रामयित्वा वनेतस्मिन् भ्रामयामास सत्वरं विप्रो बिल्वतरुस्कंधे पतितः सत्वरं तदा शाखां
शाखाहस्ताभ्यां संतोषपरमं ययौ अथ नितरां तुष्टहृदयः सबिल्वतरुसंश्रितः मन्ये कृतार्थमात्मानं करिणं च मदोद्धतं। शिवं दृष्ट्वा रुवाच।
किं देयं करिणे मया करुणा यातावत्करो प्रेरितो विश्वेश्वरो न कृपालुना शिवपदे बिल्वं दत्तं दीयते संतोषः खलु तावदेव रि गिरिजाभर्तुः प्रहृत्युः पर
द्रुमानां मघवः किं ताहं मधुना भ्रलोपकारक्षमः तत्करी चरणाघातपीडितो मांचकार सः तत्रासंताडयामास सतावदुपकारकः नान्यत्रपालयामा

सन्नचक्रे गिलनं मम तदृष्टोऽहं कृतं तेन बिल्वमध्यनिवेशनात् उन्मूलकरिणो यस्य कृपया शंकराज्ञया ज्ञातोऽसौ प्युपकर्तव्यः किं वा तदुपकारकं
इत्युक्त्वा भूरुहात्तस्मादवतीर्यो वनीतले प्राप्य कुल्यां ददर्शाथ गंगायाः पापनाशिनीं तत्तीरबिल्वमूलेषु लिंगानि विमलान्यपि अतितुंगानि शुभ्राणि विमलानि
ददर्श सः १. ततः स्नात्वा स कुल्यायां भस्मना चैव निर्मितं तया व्याकुलो भस्मरात्रिं च स ददर्श मुनीश्वराः सपश्चाद्भस्मनो धूल्य सर्वमंगं प्रयत्नतः शिवमूर्धमु
धुकः प्राप नंदं स विस्मितः बिल्वशाखां समादाय जललिंगे विनिक्षिपन् पूजयामास विप्रेन्द्राः तल्लिंगे बिल्वपल्लवैः समुद्धृत्य कुल्याभिः शाखाभिः
बिल्वपल्लवैः मनोज्ञैः पूजयामास शिवलिंगानि शोभनैः एवं बिल्वार्चनेनैव तेनाभूत्तु शिवप्रिया अरुणोदयपर्यंतं चकार शिवसेवनं संतोषं परमं प्रा
प बिल्वपल्लवपूजया सफलं जन्म संप्राप्तमस्ति दुर्लभमित्यपि कुलं पवित्रं मम बिल्वपत्रैः कृतं परं शुभं गसमर्चनं मया लिंगेषु तुंगेषु मनोहरेषु विभु
नियुक्तेषु विभूतिदेषु अतः परं कालभयं न मेऽस्यात् संसारभीतिर्न समे प्रभूता पापनिनाशस्तु गता निवृत्ता चेन्नैव विनूषिताय शिवार्चनात्
महानले दग्धानि पापानि तु कोटिराशिजितं गेहे सर्वमनः परं मे न त्यमलान्यविभानि नूनं अतः परं लौकिकमेव मस्ति भिल्लो द्वयं भूरुहरक्षकाम
नद्वारणे न भविष्यति नीचिंता कृतं तादिवसो व्ययाय २० ततः परं नदूनपालकेऽपि प्रातः समुत्थाय यौवनाय वनं प्रविष्टोऽपि जले प्रारात्तु सवालबिल्वां
कुरपोषणाय ततः परं स दूरेण दृष्टवांस्तं मुनिपुंगवं पूजितान्यपि लिंगानि बभाषे वचनं मुदा वनपालकश्चुवाच आगतेन मार्गेण वने स्मिन् कृत्य
कुरयोषणाय ततः परं सहरेणहष्टवांतं मुनिपुंगवं पूजितान्यपि लिंगानि बभाषे वचनं मुदा वनपालकस्तु वाच आगते केनमार्गेण वनेऽस्मिन् द का
वृते मया यश्चिह्नितो मार्गः स तथैव स्थितः खलु मार्गोत्तरं तु नास्त्यत्र पर्वतैर्वृतः वेष्टितः खलु मनुष्याणां यत्र नो वा प्रसक्ता वनदेतिनी दृष्टमस्माद्धुतं दृष्टं कुल्या
तीरे मनोहरे बिल्वपल्लवसंछन्नं नदिदं लिंगमंडलं सर्वं सुरसरित्कुल्या शिवलिंगसमाकुला एतेषां पूजनं केनाप्यत्र नैव कृतं पुरा विप्राः पौरैर्वि
लोकानां पांडुपत्रैरिदं परं लिंगमंडलमाच्छन्नं नदृष्टं भूमिकं पौरपि दृष्टो विभूतिरानीता दृष्टा पावका ज्ञा मया बालबिल्वयरोहाणां वृद्ध्यर्थं केवलं खलु

मनुरण्यमयाभूत्सा नवपूर्णेनिमज्जेद्दुःखप्रक्षेपयचिन्तंच दृष्टेनेभस्मराशिषु २९ नवस्वरूपं किं वामेव दकिं किं नरःसुरः प्रेक्षनूसावदने
पांयत्रनासीनिमेमतिः इतितद्वचनंश्रुत्वापूर्ववृत्तांतमोदितः सतंसैवप्राहतेनैवविस्मितो वनपालकः ततःप्रभावंलिंगानांलिंगबिल्वाप
णस्यच नहिल्वविपोषणस्यापिवप्रच्छावनपालकः इतितद्वचनंश्रुत्वामुनिर्गतभयस्तदा चकारपरमप्रीत्यास्तत्प्रभानुवर्णनं ३२ त्रिवर्ग
ऋरुवाच त्रिविधरूपाणिविलासंनिलिंगानिसर्वाणिशिवार्चनेच लिंगेकृतंसर्वदंमिसर्वेमिलिंगार्चनेनापिसमानधर्मः अपी
रपुण्यैःशिवपूजनेपुण्यानि मेवाबोधिविनाद्रानाया भाविनीतिस्फुटमेवमन्येनतेनधर्मेणसमोस्तिधर्मः संसाराधी
कुलखुराशिरसकृतंकपंविधत्तेमुहुः कालोपित्रिपुरारिपूजनरतोबिल्वीदलैःकोमलैः लिंगेतुंगसरितरंगकरव्यासैस
कृद्दासुराःसर्वेतत्सद्यपूजनायसततंकुर्वंतियत्नानपि लिंगाराधनमेवकेवलमुमाकांतप्रियंमुक्तिदंमन्येपापहरंचसंततमिदंबिल्वादलैःकोमलैः
कर्तव्यंसकृद्देवबासमसितैःअतेतुयमंत्रांभवंसंप्राप्तुंपरमव्ययारविभवंसत्वंत्रिसत्यंपरं भस्मालंकृतदेहमुमाकांतस्यबिल्वोद्दलैर्दृष्ट्वापापमहांबुरा
शिकुलमप्यामूलनूनंभवेत् दुःखाब्धिःप्रलयंप्रयात्यपिभटाःकालस्यदूरंपरंयोसेवातुशिवार्चनेयातमर्तिनस्मासुरैःपूज्यते लिंगाराधपुण्यरा
शिजपफलंकुंतत्राक्ताःसुराःसेंद्रोपेंद्रपुरोगमा अपितथासिद्धाः प्रसिद्धा अपि गंधर्वा अपि किंनरा अपिगणैः तैयोनवाप्यं त्वयावेदैर्वा गिरिशः परेषु
रोजानातितत्वंपरं अन्यार्चितानिवाहृष्ट्वानिलिंगानियरायामुद्दादेहांतेश्रांवरस्थानंसाम्प्रुवंतिनसंशयः प्रातःपूजितमालोक्यत्रिलिंगंत्रिशिवास्तु

के भवेद्धात्रिकृतैः पापैर्विमुक्तो विविधैरपि ४१ लिंगमध्याह्नकालेयि पूजितं यस्तु पश्यति सपूर्वाह्णकृतैः पापैः सर्वैरेव प्रमुच्यते प्रदोषका
लेयः पश्येच्छिवलिंगं समर्चितं स सप्तकल्पपर्यन्तकृतैः पापैः प्रमुच्यते यत्पुण्यं जायते भक्त्या शिवलिंगावलोकने तत्पुण्यमंतरहितं भुक्ति
मुक्तिप्रदं नृणां अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं शृणु तं सावधानेन महापापविनाशकं पुराकश्चिदभूद्राजा विंध्ये शैलसमाश्रितः
सर्वभाग्यसंपन्नः सुंदरो विभूषणः तस्यासीद्यावदैश्वर्यं तावत्तावत्स्य भूतले तस्य कन्याप्यभूत्तापि सा नाम्ना वरवर्णिनी सा यौवनं समासाद्य रंभा
धिक्कारकारिणी सौंदर्यविहीनीरूपा रूपेणाप्रतिमैव सा तां कदाचित्समालोक्य पर्यरत्नप्रासादमंडपे राजा सह तया प्रीत्या रेमे रतिविशारदः स सर्व
दापि तेनैव कार्यान्तरविवर्जितः चक्रे तया सह क्रीडां धर्ममात्रविवर्जितः तस्मिन्निध्याने ले लिंगं तस्य शृंगं मनोहरे उत्तुंगं तुंगमुत्कृष्टं स्थितं गंधर्वे
पूजितं तस्य स्थापितं गे राज्ञा तत्प्रसादवशाच्छितः मध्याह्नेपि विभूषेण प्रदोषेपि समर्चितं कालांतरेण निकृत्ता सर्वदा निजकन्यया स्थितः पाप
समुत्पन्नभयमात्रविवर्जितः तस्यै प्रदत्तो पत्यार्धो शिवलिंगं मनोहरं कुचाकारमिदं पत्नलिंगं मरस्वतिसादरं तल्लिंगं कुचसंकाशमिति निश्चित्य सा सचं
दनं दापयत्सतियत्नेन कस्तूरीकर्दमान्वितं पुष्पमालापरिवृत्तं धारयत्यपि भूपतिः विनोदेन करोत्येव पश्यत्येव तत्र मुहुः तेन पापान्यपाराणि
तद्दन्याकृतान्यपि तत्संख्याकरणं नावन्नु अब्दसंख्यमितिनिश्चितं ततः सा दैवयोगेन कदाचिद्वरवर्णिनी मृतानां समालोक्य पश्यन्मग्नो दुःखांबुधौ
नृपः ततः स तेन देवैदुं नमृतो जापि तत्क्षणे तदानीमागताः क्रूराः प्रबलाः कालकिंकराः तया सह मृतं देहवाधर्मलैः शिवविवर्जितं नेतुं समुद्यता
स्सर्वे मत्वा श्वांस्ताप्रयत्नतः ६० तदानीमागता एव कोटिशः शिवकिंकराः विमानेनं समारोप्य सत्वरं चलिता श्वैतं द्वृत्तांतं श्चमरुतो श्व

पूर्वेनन्तेनुमुग्रतान् तद्विमानेयमोदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगतः ततःपरंचित्रगुप्तंविलोक्याहयमोमुदा कःपुण्यवान्प्रयात्यत्रविमानेनेतिसादरं चित्रगुप्तः यमाययमरिवलाबोधयत्रीरिवनथापिसः लिंगावलोकनाद्यातिविमानेनत्रिवालयं ६४ दृष्ट्वात्र्यंबकलिंगपूजनफलेयत्रोनवैरैर्नवादेवैर्वामुनिपुंगवैरपिनशासित्यादिभिर्वाध्रुवं एवंत्र्यंबकलिंगदर्शनफलंवक्तुंनत्राक्षयपरेंततत्त्वेत्रीवएवेदंगिरिजास्कंधोगणोत्रोपिवा ६१ रत्निर्दुहित्रासहैतेनतावनूकूलेवयावन्मरणंनृपेण तथालिंगेखलुतुंगमेकत्र्यंगविलोक्यास्थितमारुपेण सायंप्रगोपिप्रमुदेनतेनमध्यान्हकालेपिसचंद्रतारैः अलंकृतेवारयतिप्रयत्नाल्लिंगसत्र्यंगंकुचसंनिकाशं इदंकुचाकारमिदंमनोज्ञंइदंप्रपश्येतिमुहुःप्रपश्यन् रतिर्दुहित्रासचकारराजातत्पुण्यतोयातिविमानरत्नान् कृतानिपापान्यमितानितानिदग्धानितल्लिंगविलोकनेन जातानिपुण्यान्यमितानिकालेतेरत्नपाश्चस्यराजासहायं इतितद्वचनंश्रुत्वायमोपिप्रीतमानसः दृष्ट्वात्प्रयानंदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगतः ततःपरंविमानेसयथाविंद्रपूजितः ततस्तैरर्चितःप्रापकैलासंशिवमंदिरं तत्रोवासगणैस्सार्धंमहादेवंविलोकयन् ब्रह्मलोकेब्रह्मणापिपूजितःसनृपोत्तमः पश्चाद्वैकुंठमासाद्यनारायणसमन्वितः लक्ष्म्यापिपूजितःपश्चाद्गरुडाद्यैश्चपूजितः ततस्तैरर्चितःप्रापकैलासंशिवमंदिरं तत्रोवासगणैस्सार्धंमहादेवंविलोकयन् ७३ तस्माल्लिंगविलोकनेनतत्सदृशंपुण्यंलोकत्रयेलिंगाराधनमुत्तमोत्तममितिज्ञात्वातंसुरैरप्यलं लिंगंमंगलदायकंयदिमुहुर्दृष्टेनदांगलान्यायांशिवमुहुर्मुहुःखलुमु

दालिंगोत्सवालोकने एतानिलिंगानिमनोहराणिबिल्वीदलालंकृतमस्तकानि। येलोकितान्यान्नुशुभानिदातुंसद्यःप्रवृत्तानिन
संशयोऽत्र ७५ योबिल्वमूलस्थितलिंगमीशंवःपूजांकरोतिभक्त्यानवबिल्वपत्रैः नपुण्यराशिर्गणनामतीतःसएवकैलाससदाप्रियोपि
बिल्वमूलस्थितेलिंगेशिवःसंनिहितःस्वयं बिल्वपत्राणिगृह्णातिशिवभक्तार्पितानिसः ७७ नरत्नानिगृह्णातिगौरिसंयोगधाबिल्वपत्रा
णिगृह्णातिमूर्ध्नि स्वभक्तार्पितानिप्रियाणीतिमत्वाहदारोयवमुनिःसमैरर्चितोपि किमन्यन्महादेवलिंगार्पितेनयरिष्ठिनबिल्वीदलेना
पितुल्यः नहेवंमहापातकान्पारनौलप्रदाहायमत्रंकंमहापावकाभं ७८ किमन्यन्महेशायदेयंप्रियंवानबिल्वीदलान्यप्रियंभूतलेस्मिन्
पुराबिल्वपत्रैःसमाराध्यधीराःसुरत्वंचलक्ष्मींशिवेनप्रपन्नाः अहोबिल्वमूलस्थलिंगार्चनेनप्रयांत्येवसर्वेपिमर्त्यामहांतं पदंप्राप्यतुष्टाभवंति
वसत्यंततेत्रास्तितुल्यात्रलोकेपरत्र यःकल्पलोकिनमत्तुलमाबिल्वमूलेबिल्वीदलेनकमलैःकमलेनभक्त्या संपूजयत्सनिसदाहरतोबिलो
क्यसंपूजयंतिबहुधावहुधामुनीन्द्राः ८२ नबिल्वपत्रार्पणपुण्यतुल्यंपुण्यंनदेवेषुयतस्ततेव सर्वार्थसिद्धिर्भविष्यतीतिमन्यंधन्येतमान्येतम्र
शिवार्चनेनयापानितावत्प्रबलानियावन्नबिल्वमूलेशिवलिंगमूर्ध्नि बिल्वीदलान्यासुसमर्पितानितेदेषुनष्टानिभवंतितानि तीरैर्वि
ल्वतरुवृष्टिजनकेनबिल्वमूलस्थितलिंगपत्रपूजितबिल्वपल्लवयुतंविल्वैस्समभ्यर्चितंतु नादिल्वोनरःसभवेःशमितैः शंभुप्रियोजायतेसांब
सेनसमर्चितोपिसदयोगौरीसहायोमुहुः एकंबिल्वतरुःस्वर्गलिंगैतैः तीरैःप्रवृद्धंपरंकुर्यान्नस्यकुलंप्रवृद्धमसकृद्दुर्लभ्यापिभोगान्बहून्
भुक्त्वांतरमेवयातिसमुराध्यत्वमाप्नोत्यसतःधर्मोबिल्ववनानुपालनसमुत्पन्नोमितोसद्गुनः ८६ कृतेनबिल्वीवनपालनेनपुण्यानुरा

३८५

त्रिःखलुतेनप्रवृधः नस्तुष्यतुल्यंकिमद्यास्तिपुण्यंप्रीतोभवस्तैवतीर्थवापितेन अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं नमितिप्रीतिदंतावत्
वदाम्यधविनाशकं रेवातीरेपुरानारी कापिभिल्लस्यसुंदरी स्वकुटीनिकटे धूर्ताबिल्वबीजं ददर्श ह आलवालं कल्पयित्वाजलं दत्वाप्रयत्नतः
कारबिल्वबीजस्यतस्मिन्गर्तेप्रपातनं ततस्तज्जलदानेनस्वकुटीनीतस्यपोषणं वृतिंचकारतेस्यैवकंटकैर्योगिभिर्विशेषतः ततोपितरुराजोऽलं भूरिशाखाभि
भिर्वृतः तद्बिल्वतरुमूलेसाचकारायतनस्थलं सबाणलिंगमादायसतरुबालेक्षयथ बानाहृतिभयात्तत्रस्थापयामाससुंदरी बिल्वमूलेवेष्टितंचप्र
पृष्ठेबिल्वमूलके तत्रैवस्थितंतत्रैवालिंगमनोहरं तल्लिंगंचघटोरंकेनलिंगोदरपूरितं कुंभमात्रंजलंतत्रतिष्ठत्येवातिशीतलं सातल्लिंगजलंपी
त्वायस्याहं शीतलंप्रगे प्रक्षाल्यलिंगममलेप्रयच्छतिजलंपुनः पतितजीर्णपर्णानितस्यबिल्वतरोःस्वतः तैःपत्रैःपूजितेलिंगेरेवातीरेमनोहरैः सारा
त्रौस्वंभोगार्थीपदार्थानांप्रकाशने बिल्वमूलस्थदीपेनकृत्वाकृत्वास्थितामुहुः सासारिणीतयातत्रकृतंविटविडंबनं तन्वयातत्तेनेनापिगानैर
पिविशेषतः ततःपंचत्वमापन्नाकालेनयमकिंकरैः समावृतातदानत्रयमोपिस्वयमागतः १०० तमेवतेतुमुमुक्षतावृतिकिंकरान्हृसत्वरं स्पृष्ट
त्वापुण्यमूर्तिःसानवदर्पणितिविस्मितः तदानीमागतस्तत्रपुलोमादितिविश्रुतः राजाप्यथेदृक्कृत्वाश्रांतःस्वेदलवाकुलः सरावान्ऋषिपूजा
पनिरतःशिवतत्परैः समावृतोबिल्वमूलेददर्शायममात्तिकं चित्रगुप्तादिसंयुक्तं मृतालोकनतत्परं तमागतंसमयेदृष्ट्वाविनतप्रणयान्वि
तः यममाहृतदाराजाश्रांतोपिसमुत्थितः नायंसेजनयन्तवयमायत्रिवपूजकः ५ पुलोमउवाच कुतःसमागतंकालकुत्रागमनमीप्सि
तं वस्थानकृतंचकिमसितिवादनंमम इत्युक्तःस्समुवाचायसकृतांतोनृपोत्तमं त्वत्रैवागतमस्माभिःकौतुकंद्रष्टुमादरात् पुण्यपुंजस

स्वैपं राजन्विगतकल्मषाः एतद्वृत्तान्तमात्रेण कृतकृत्योस्म्यसंशयं इति तद्वचनं श्रुत्वा सत्राजप्राह तं यमं इयं विरगणात्वां ता चेष्टिः प्रस्थाक
थं त्वया इति तद्वचनं श्रुत्वा यमः प्राह नृपं प्रति इयं पुण्यस्वरूपेति त्वाता राजन्मया खलु चित्रगुप्तोपि जानाति किमन्यो पावनो मिति नहि नामि
ति जानाति नहीमिति विनिश्चितं ११ अयं तं सत्कुरु वापि पुण्यापुण्यं पतिविमुला एतत्पुण्यप्रभावस्तु चतुर्मेवनत्वात्स्यति लिंगार्चनापरा सेयं त
तैर्बिल्वदलैरपि पतूयपत्रेणात्तमं लिंगं नार्मदं कुंभसंनिभं बिल्वमूलसमात्रां तं दीपे तोभाविराजितं अनुलिप्तं बिल्वमूलं पतूयबिल्वदलावृतं
अनेन बिल्वतरुणा लिंगपूजानिरंतरा कल्पिताशीर्णपर्णानि पतंति शिवमस्तके सदास्तरणभूतानि जीर्णपर्णानि भूतले पतूयपत्रधूता
तन्मरणे समुपस्थिते ११ बिल्वपल्लवसंवीतं भूतले यस्ततुस्तम्भनु सर्वाणि परमं स्थानं देवानामपि दुर्लभं अनपोवर्धितः सोयमलो बि
ल्वभूरुहः बिल्वमूलत्वानेन पूजैरवाजलं परं ईदृशीपुण्यसा — मोलोके व्याप्ति भूतले इयं पुण्यवती मान्या नरकं नाभियास्यति पुनर्लिं
गार्चनेन तुं मानुष्यां तनुमाश्रिता ७ यत्नापुण्यभारेण भोगयांछापि लिप्तुति २० कन्या नवभविकृत्री च सेयं त्वं करपुंजक इयं सौदर्यधाराभिः
राश्रितापि भविष्यति इंद्रोपि ब्रह्मचर्येण दारा कांक्षां करोति सः तस्मिंदयास्तथा कन्यासर्वे सौभाग्यसंयुता २२ सूत उवाच इत्युक्तास्य
यो कालः सराजा पितृहर्यये नदुर्नितं तथा स्मृत्वा विस्मितः स्वपरयामुदा ततः परं पुलोमस्य सा गर्भे दधार सा गर्भोपि सा स्त्रीव ध्यानलिंगास
मपूलसदा ततः प्रजातानन्द भोस्याप्य जातिस्मृतिपरा शिवार्चनरता जाता पूर्वपुण्यगणैः परैः सातोश्छिदनात्पूर्वे प्राहमातरमादरात्तु सर्वे
पाविस्मयं तावत्तु जनयंती मुहुर्मुहुः पुलोमजा उवाच श्रीबिल्वतरुरस्मकं रवानीरमनोहरे तत्रास्ति लिंगमस्यैकं कुंभकारमनोहरे तन्म
ध्ये ज्वलंतं नगर्भे कूदनिवारणं कर्णं यान मारयगंतवसत्तरं मया विभूतिरधुनादयालल्लाटे तिर्यगादरात्तु तिर्यक् त्रिपुंड्रकं नये

इति वाणी वदत्यपि इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा नं प्राहुरास्तिकं तदुक्तं सर्वमत्यंतमाश्चर्यकरमद्भुतं ३ तद्गिरं नृपतिः श्रुत्वा स्मृत्वा यमवचः
परं तथा वयमित्याह महोत्साहसमन्वितः ततः परं समादाय बालां कुसुमसंवृते याने संस्थाप्य राष्ट्रियं यौ रेवातटं प्रति स्वसमारोपितं सापि दृष्ट्वा
तं बिल्वभूरुहं दृष्ट्वा लिंगं च सुप्रीता प्रणनाम पितृकृतांजलिः ततस्तत्र गता स्थित्वा बिल्वमूले मनोहरे लिंगमालिंग्य संतुष्टा स्नात्वा लिंगजलैः पि
रैः तत्राप्लुत्य समुद्धूल्य सर्वांगानि विमलान्यपि रुद्राक्षचंदनैरेवं भूतिरुद्राक्षभूषणा साहस्तलभ्यानादाय कोमलान्बिल्वपल्लवान् तल्लिंगं पूज
यामास तां कररेलोकतोवरं दृष्ट्वा नौ विस्मयो राजा स्वामात्यगणसंवृतः धन्यामेने तु परलोकन्यां कमलाननां ततः प्रोवाच राजानं सा कन्यैव रेव
र्णिनी कर्णभूषणरूपाभिः वाग्भिरादरपूर्वकं राजंस्त्वत्रैव नगरं कुरु त्वमति सुंदरं तत्प्राकारसंकीर्णं रत्नमंदिरसुंदरं अस्य लिंगस्य कुरु त्वं स
दनं मणिकोटिभिः रत्नप्रासादरचना कर्तव्यापि प्रयत्नतः १४ अस्य लिंगस्य पूजापि कर्तव्या सादरं मया अहोरात्रमिह स्थेयं इतः क्वापि
न गम्यते लिंगावलोकनेनैव कालो नेयः क्रियान्मया द्रोण्यत्र समायास्यति ततः परमसेनायं समयपरिणयं कृत्वा गमिष्यति महोत्सवैः एतल्लिंगा
र्चनफलं ममैवं हि भविष्यति इत्याकर्ण्य वचस्तस्याः कुमार्याः कर्णभूषणं तथैव नगरं तत्र कारयामास भूपतिः ततो यौवनमासाद्य स्थिता सापि पु
लोमजा इंद्रोप्यभ्यागतस्तत्र दैवात्स्वैरसमावृतः तमागतं नृपो दृष्ट्वा संतोषेणेंद्रमादरात् तद्बिल्वमूलसंविष्टं तल्लिंगार्चनतत्परं तद्बिल्वतरूपं त्वे
संपूजयंतं महेश्वरं प्राह संतोषवचनैः पुलोमस्तोमवाकरैः पुलोम उवाच धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि यस्मादिंद्रस्त्वयाधुना समागतं मे सदनं सदनं
शुभसंपदां किमस्माप्येक्षितं मनस्तद्देयं तु मयादरात् तवायवाप्रवामस्य कामनाकुत्र वा भवेद् १५ इति तद्वचनं श्रुत्वा तमिंद्रः प्रहसादरं किमस्यपे
क्षितं राजन् लिंगदर्शनमंतरा एतल्लिंगप्रभावस्तु मयाम्नुतो ममेनसः स्मृतो पितो षदस्सौ यसे दोषनिवाकरः तदानीमाहतं भूपं गुरुराहूयसादरं विवा

रूपेक्ष्याचैंद्रः समागतस्तितस्मात् ततःपरं तदूतनाम्नैतेनैराजापरिपृष्टेदेहः तथाकुञ्जित्थाङ्गेनैस्य कारविवाह्यलंसत्कृतार्थबुद्धिः ततःपरंमंडि
नमेवसपुर्वरंमहौहेर्मातोतोरणाद्यैः पुलोमजारत्नविभूषणाद्यैः सोभूषितापुरंध्रवेरण्यपुर्जा १५५ संपूर्णनगरंतस्पदेवदुंदुभिनिस्वनैः मंदारपु
ष्पवृष्ट्यापितूर्यैरत्यविशेषतः समुद्भूतैर्देवैःकृत्वांमंगलस्नानपूर्वकं राज्याभिषेकं तोराहस्सहितोदिव्यभूषणैः शोभितःशोभवासितवेष्टितोरत्न
भूषणैः तैरेवमनुपादानैःअपारैरमितोत्सवैः एवंविवाहोत्सहसंपुलोभूद्राजायथाविष्टपुरींस्वकृत्वां इंद्रपुरस्कृत्यमहोत्वेतनूर्यैश्वसंपन्नमति
प्रयत्नैः गत्वाप्रवेशितारमिंद्रइंद्रेणकृत्यकुमारो सनृपोनिरूपः अभ्यागतस्तन्नगरंमनोहृत्स्वकृत्वायासाकमेमास्यपुनः पुलोमजालिंगविलो
कनेनतत्रजनेतापिपुनःप्रहृष्टा तोविल्वमालिंगयतदीयपत्नैःअभ्यर्थयामासशिवासहायं सालिंगपूजयित्वायथेष्टस्वर्गाल्लापानमारशादिवं
आयाद्येवप्रत्यहंलिंगपूजांवकुर्भक्तोसावकमेवानिरुद्धं श्रीशंकरःप्रत्यसवविल्वाराधनकामुकः स्वार्चनायपुनर्नित्यंकृपालुर्बोधिसागरः इतिनद
चनेश्रुत्वासाहरंभक्तिपूर्वकं प्रणतःप्रांजलिःप्राहतंमुनिंवत्सपालकः इतिहासश्रुतस्माद्यंकृपयातवकेवलं धन्योस्म्यतःपरंकृतेहितंममवद
धुना शिवदुंदिरवाच हेतार्थोसितसंदेहः विल्वभूरुहपालनैः लवभाग्यस्य सत्तीतोस्तिजीवन्मुक्तोसिसर्वथा किंचात्रमुनयोनित्यमायास्यं
तियथातथा कर्तव्यंद्वारमध्येवकृवनस्यास्यविशेषतः मुनयोपिसमागसत्कृत्यातीरमनोहरे लिंगार्चनंकरिष्यंतिकोमलैर्बिल्वपल्लवैः अथु
जितानितिलिंगानितद्रूपस्थानिकेवलं पूर्वितान्यपलिंगानिदृष्ट्वानिपलदान्यपि शिवार्चकोपकारेणशिवस्तुष्टोभविष्यति शिवार्चकोपकारे
णरुद्रोरक्षोभविष्यति शोधंयदिमहारुद्रःकरिष्यतिकदाचन तदात्रस्तोऽतविलयोजानतस्सवधारय येनकेनापिरूपेणकर्तव्यंशिवतोषणं
शिवार्चकोपकारोपिपरमानंसाधनं तकुर्वतिमहादेमत्रात्त्वाशिवतोषणं अतःप्रयांतिनरकेयावदाचंद्रतारकं धन्याःशोःशिवतोषणार्थंकुर्वं

कृ

नियतं विविधैरुपायैः प्रमादहीनां शिवभक्तपूजां कुर्वन्ति विश्वेश्वरतोषणाय धन्यः स एव भुवनेषु य एव नित्यं गौरीपतिप्रियकराणि करोति
मनस्वी व्रतानि विविधानि विभूतिपूतो रुद्राक्षलिंगसहितः शिवतुंगलिंगे सत्यमूर्तिरुवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा फलानि विमलान्यपि
नर्मदायां मुनीन्द्राय स एव नृपालकः ततः परं मुनिस्तुष्टः स्नात्वा भूतिविभूषणः चकार लिंगपूजां च बहुभिर्बिल्वपल्लवैः तद्दत्तैः परिपक्वैश्च सु-
फलबिल्वफलैः शिवं पूजयित्वोपहारं च कल्पयामास सादरं हरिहारोपहारेण क्षुधामुपनिवार्य सः तद्दिनात्कालकं तत्र कृत्वा स्थितस्तु नाभिवंदितः
ततः परं वनस्यापि हारमेवं चकार सः येन प्रविश्य मुना यो भवत्यपि वने मुदा तदाप्रभृति संतोषैः मुनयस्तत्समीपगाः प्रविश्य बिल्वकान्तारं सुखं
प्रापुर्निजेच्छया शिवकुंडप्रसादेन तस्मिन्बिल्ववने मुहुः आयान्ति बिल्वपत्रार्थं पूजयन्ति महेश्वरं शिवकुंडविलोक्यापि वार्तां श्रुत्वापि तस्य तो-
षणाः धारिकरा जीता नागरीरत्नं निशाचरं १८१ रत्नाकर उवाच इति सत्यव्रतो वाचं वचनानि स भूपतिः श्रुत्वा हृष्टः पुनः प्राह तं मुनिं समहारथः स ग-
तः कृगतस्तस्य का गतिस्सम भून्मुने शिवकुंडेः फुल्क सस्या वृयेतन्मे वद सादरं सत्यमूर्तिरुवाच कौतुकं शृणु राजेन्द्र तत्सर्वं विस्मयावहं पापप्रणा-
शकं पुण्यं शिवभक्तिप्रवर्धकं सदृश्यतीसंचरन् तस्मिन्वने मृगवराशिनि दैवाहाररहितः क्षुधयापि समावृतः तदा मृगेन्द्रः क्षुधया पीडितस्संदरन्नृसं-
तुषारगिरिशृंगाग्रे स्थितो निर्नृषितोपि सः मत्तभक्षणो युक्तः तमाह व्याघ्रो मृगेश्वरः त्वया नकार्यो सहसा कर्तुं तद्भक्षणं त्वया सतावत्सु पुण्यमूर्तौ गा-
शिवानुग्रहभाजनं उपोषितोपि भूतायां पूर्वेद्युः शंकरप्रियः प्राक्षिप्तः शांकरस्तेन तस्तायाबिल्वभूरुहे ततः स पूजयामास शंकरं बिल्वपत्रकैः ततः
कश्चिच्छिवः शांकरस्योपकारकः सर्वथा सहते नैतत्पापं न सुतनाद्भवेत् शैवोपकारकोयं स्यात्तनावसूज्यतेसुरैः पूज्यस्य मारणे तावत् नरकं याति
सत्वरं हितोपदेष्टाः कृत एव नावत् सत्यो वए वेति नतस्य हिंसा कार्या न यातावदद्वस्य मे भूमौ न धावसे हितायतुभ्यं विचिन्त्य तन्नः शांकरोयेनुषारगि

व ८

हि ति

हृ दा

शि॰र॰

१ अन्यथा दु कीर्तिस्थं विमानं प्रेषितं कथं ॥ भवदागमनेनापि धन्योहं भाग्य संयुतः ॥ ५

२८८

रिसंस्थितः तुषारगिरिसत्त्व गौ वाहिंसादिना यतः अतोऽंत करान्किरवराः प्रभूताः पापकर्मणा तेऽननयाः प्रयत्नेन कारणं किं न दुर्लभाः इति तद्वचनं
श्रुत्वा स मृगेंद्रः स्थितः सदा अनेयो मृगेंद्रः संहृत्वा देहं नयाने हे तोपि सः तदानीमागतास्तत्र शिवकिंकराः आगता नीमहेशस्य किंकराञ्ज
पिकोटिताः स मृगेंद्रोपि महेश्वरोपुष्पोद्यानं भूतं गाबद्धा पाणिनः सोऽपि नो पितृस्वायसं जैरपि तदानीं सकरीसलक्कारिदंड विलक्षणं रम्यमिव
गणाकारं प्रापश्चिनो षपूर्वकं २० ता विमानमारुह्य दयया शिवकिंकरान् प्राहविस्मयमापन्नः तं मृगेंद्रविलोकयन् अयं यद्यपि तान् मेवधा
ह्रीपितथापि किं मोचनीयः प्रयत्नेन यमकिंकरवंधनान् मयि प्रीतिरिमेह नामस्य ज्ञानानां कसवशा तया तां करएवाहं कृतकृत्यो न संशयः
अयंमदंगसंगेन पापेन नाति पावनः कथं वा नरवोस्यस्य यातना त्यानि दारुणा यथा गौवांगसंगेन कृतकृत्योस्म्यहं तथा गौवांगसंगि संगे
नकथं पूतोन न तद्वद इत्याकर्ण्य वचः श्रुत्वा सत्यं शिचिनोद्धनबंधनान् स मृगेंद्रोपि योस्वर्गं करीटं कर मंदिरं तो मृगेंद्रोपि विलोक्यापितं मृगेंद्र
नं कृ रे विस्मयं परमं प्राप्य गौवाग्रे स स्थितो मुदा नीलोन तद्वाने या काले स्मृत्वा गां भवे भवे एतादृशं महद्भाग्यं प्राप्तवान्किमितो स्थितो
प्रभाव मीगां चेतन तत्पराणां च कुतस्तु तो स्मि नं वदरान्तिः भ्रांतां स्वेदांत विचारकं तत्तेन गां करशोधकः सेवकाः सुः अयंप्रभावो गिरि नाम सा
हाय थाकथं चित्तः यितो मयापि ननु ल कथं नाथ विनौ थले नृः भूतोपि मुक्तिं बिनतो नितनं ॥११ धन्यं तदेतद्धि नमिसर्वेषि यस्मिन्दिने गां प्र
वपुंगवानां कथास्मृता सो सुरवा हि नीवपुनीनोति चित्तसमुदं करौति धन्यं चित्तं गां कर ध्यानलोलं धन्ये नेत्रे लिंग संदर्शनेन धन्यो हस्तौ लिं
गसंपूजनायै धन्या जुह्वा नां गसंकीर्तनेन विश्वेशः तुलसीदलं मम महादेवः प्रभु मेपि नादानां करएव वेद विनुतामालाभवानीभम तेनेरं मम
भाग्यमिदं विनुतं मल्लीलिनः गांभवो सो भाग्यं महद्दे नादिं दुर्कं कला लं कारपूजार्जितं इति स्कांदे हिमवत्खंडे शिवरहस्य रत्नाकर संवादे नाम षड्विंशः

२८९

सनत्कुमार उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा सरोजासनकल्मषः शिवदुंढिगणेशस्य स्मरन्गिरिजापतिं १ भगवन्सुमुखश्रेयः श्रुता शिवक-
था मया शिवदुंढिगणेशवृद्धिर्विचारत्वतःपरं २ सनत्सुमुनिरुवाच शिवदुंढिर्वनं प्राप्य बिल्वनाम्ना महत्तरं सुखं संप्राप तत्रैव तन्निवासं
चकार सः ३ यावन्ति हस्तलभ्यानि बिल्वपत्राणि भूपते तावद्भिः पूजयामास मासमात्रेण शंकरं ४ पश्चाद्बिल्वं समारुह्य गृहीत्वा बिल्वप-
ल्लवान् गौरीरमणमर्चयामास लिंगरूपिणमास्थितः ५ एवं स मासमात्रेण स वने बिल्वपल्लवैः लिंगे पुपूजयामास शिवं सर्वेश्वरं तोषयन् ६ पुनर-
न्यागतामाघासितान्यां चतुर्दश्यां तां प्राप्य स मुनिस्तुष्टः प्रापाभूमौ निसमया ७ तदानीं बिल्वपत्राणि न दृष्टान्येव तद्वने अपत्रमेव तज्जातं
वनं तत्कृतपूजया ८ ततः श्रिनापरो जातो वने तस्मिन्महामुनिः अलाभात् बिल्वपत्राणां किं करोम्यमेयत्यपि ९ तदानीमागताः शैवाः शिव-
पूजापरायणाः आदाय बिल्वपत्राणि शिवपूजार्थमादरात् १० ततः परं चैते खिन्नाः पत्रहीनं वनं पुनः दृष्ट्वा तं मुनिमाकूलं शिवदुंढिं च ते पप्र॥
तं तथागतं ततः शैवं ते सर्वे प्रणताः परं ऊचुः खिन्नाननं राजन्नत्याश्चर्यसमन्विताः स्वामिन्किमिदं म्लानं ते मुखं शुष्कमहो सत्व अनन्यध्येयो महा-
देवो विशेषेण तपो धनं शिवार्चनं धनं यस्यापि तव खिन्नं मनो यदि अन्येषां तत्र का वार्ता वद संसारिणां मुने दुःखानां विलयो यस्य तु वने ति-
ष्ठेश्वराराधन ध्यानादेरथ कोटिकोटिविलयो दुःखं कुतस्त्यान्तव शृंगाराधनमेवं तत्र धनमिति ज्ञात्वा तरः वै धनं तु नः क्षमपीतिनकथमिदं खिन्न-
मनस्तव ॥ ११ ॥ स सम्मुनिरुवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा तानाह मुनिपुंगवान् शिवदुंढिः स्मरन्नेव शंकरं करुणाकरं शिवप्रसादेन तद्दुःखमस्य सवे
सनास सेमिदं वदामि ॥ शिवार्चनं मे धनमेतदस्यैव येन केन वा शिवतत्परस्य न चोरनेयं न च राजनेयं न गुरुनेयं न तरस्यनेयं शिवार्चनं कारणमिदं

नेमेवृषिंप्रयासेव दिने दिनेपि नत्कालादपि मीनिमेना न्यस्मादपि सर्वथा शिवप्रसादसंबंधात्कथं सीलो भवेन्नरः पद्मपत्रधना
पेक्षा नास्य थापि मम्माधुना सुबिल्वपत्र वा मार नूखिन्नमयमनःखलु २० इयं महामूलालिंगं विल्वदलान्यपि दुर्लभानीति मेवृषिः
संसंगोप्य दुर्लभः मयापि स्वःपरः श्रो वा भार्याविं वा ममैरपि विल्वपत्राणि दत्तानि सर्वाणि शिवमस्तके २२ नबिल्वभूरुहा मेपि दत्तं नैप
त्वेवाःखलु अतःपरं महामूलावृथास्मानैर्विनाखलु यदर्थं कारितो अपि संख्या जाना पुराममनदभावेक थं श्रीलंमनो मम भविष्यति नहि ल्व
पत्रम्भ हृणं यत्नमां निवारणं वाम वृतं मयानु अतःवृ तो वा नव बिल्वपत्रेन क्षापि दृष्टं खलु भूरु हेषु भवद्विरागत्य नवानि नीतान्यपारपत्राणि
मयापि देवान् निवारणे मीनि मुपे रपत्र खोस्मि नं मनो मे स्थागनं किं लाय २६ न चाद्रे वैनं नेद्विलु बिल्वानामेव हन्तुणे अनिदूरेवनं शिवं
सेकृत्या धृवु लाहं अत्राय गमनेम स्थेम ध्या हे शिवपूजने कर्तुं नस्थावरं लिंगं विल्वदानानि दूरतः अयाहोरात्रमीत्राप विल्वपत्र सम
चेनेः नेयामिस्वयि बुभिस्सासा जानाविप्लाखलु एवं संस्थापितो बिल्वः बहुपल्लवसंकुलः भूनेपूजार्थमि हैव नीनारूसक्ष्वा अपि
केनप्रविष्टं नहा गंवनमयारुणो दये रिंतो बिल्व नरु हेष्वः किं वर्णयामनः परं धिग्जीवितं बिल्वदलार्चनेन विनापि भूतानि शिवलिंग
मूर्ध्नि नतोमृत्युमुखे यदेतो न जीवनं बिल्वदलैर्विनापि बिल्वो दले कोमलः भी स्वरायभूना र्धरात्रे शिवलिंगमूर्ध्नि नतो वरं मृत्युमुखे
पेवन्नो नजीवनं बिल्वदलैर्विनापि इत्थानियस्तं प्रणामेनिदेवाःस एवं यो भवतीतिसर्वे इंद्रादिकापारमुरेःस्तम चौंस एव यःशंकर मूर्ध्नि
बिल्वं प्रयच्छतिस्वच्छमतिर्विभूत्या लिंगास्वरूपेसकृताऽर्थरूपे इति निहर्चनं श्रुत्वा नमृत्युर्मुनिपुंगवाः अत्रास्ति कंमुनि श्रेष्ठं शिवलिं
गार्चनेरतं ३७ ऋषयः असायमपि गंगत्वं यत्र बिल्ववनं महत् लिंगान्यपि समाद्दाय नामहानि गृहात्परं नत्रानिष्टं नु शूद्रलाःप्र

बिहायज्ञारजां दुष्टान्मृगाधपानपि भूमले ४ न

वला अपि देविनः मृगेंद्रा अपि तिष्ठंतु बिल्वभूरुहकानने अतः परं शिवनेनैव किं कृत्यमधुना वद नत्वेन्मरणं तेमुनि बिल्वाव
लोकनात् कोटिसंख्या मुनयः सर्वे वयं यामस्तदायमः भीतस्यादेव शार्दूलप्रमुखानां तु का कथा अस्माभिः शैवलिंगानाम भक्त्या व
कंपने वीरुवनेप्रवेशे गदाकंपं न ध्वनयः प्रवृक्षा न दूरी भीता न भवंति सः ७० इत्थमस्मसमा द्यापि लिंगार्चा दायस्तत्त्वं गंगंशे न
विलंबो त्र सा ध्यः खलु महात्मनो भृत्यानामपि केषां स्त्रानि निषिद्धलिंगार्चनारतः अयमेन नाहं नः कालः कदा वासमुपैष्यति कदा शिवा
र्चनायोगो भविष्यति न विघ्नहे स कुटुंबं बालकैः पुत्रपौत्रादिभिस्सह अयथा मन्युमस्माभिः बिल्वभूरुहकाननं इत्युक्त्वा चलिता स
र्वे कोटिसंख्या मुनिपुंगवाः पुत्रपौत्रादिसंयुक्ताः कलत्रैरपि संयुताः ७५ तेसदा मस्थिता सर्वे संविश्य वहुदिना नदीकूलं मनः सर्वमृषिस्थानं
मनोहरं नगानाम् तीर्थं श्रांताः मुनयो बालकैः सह प्रविष्टास्तद्वनं यत्र बहवो बिल्वभूरुहाः तदानीं कोटिसंख्या दृष्टाः शार्दूला विवृताननाः मृ
गेंद्राः नीलसंकाशाः चंद्रमंडलसंनिभाः तदानीं मुनिदारास्ते गृहीत्वा स्वान्यपत्यानि तु सगर्भाश्च भयत्रस्ताः किं करिष्यामि इहसापि हा महा
देव गौरीनाम महादेव लिंगार्चिनः अत्रैव मरणं प्राप्ताभिस्तेव भयसंकुलाः ८० अत्रायसमये परं हरविहारयोग्यं वनं विलोकितमेवापदं कृतमय
र विल्वद्रुमैः अतः परमघं भयं न भवतीति निश्चित्य सर्वे स्त्रीवस्मरणे तत्परा परमुदारदारैः सह त्याग्रान् विलोक्य मिलमस्मविभूषिता स
र्वे पि ते मुनिवराः शिवपूजनार्थं नाना विल्व वृक्षनिसत्त्वमेव तावत् प्राप्ता सदवदनमुखलसत्त्वयुक्तं नानागमानि विलोक्य मुनयः सुनु
निपुंगवान् विस्मयं परमं प्रापुः मृगेंद्रा अपि नेतृभिन्नाः किं नराणां सुराणां वा प्रवेशो नास्ति संसेव्यं ये वेशा नराः कृपमिहागतास्ते ति विस्मि
तमानसाः अस्मद्भक्ष्यार्थमेवात्र ते सर्वे समुपागताः ययं पर्याप्ति भूता यामुपवासः किं अधुना न जीवहत्या च तेभ्यो विशेषेणाशुशंकरः

८८ ७ हैव
था
न
था

पूजनीयः प्रयत्नेन नवबिल्वदलादिभिः अथ ये ये समायांति तीर्थे सर्वे यांति पावनाः तत्र बिल्ववनं दृष्ट्वा लिंगं चेदं शिवाश्रमं किं चाय स्यास्य रोला
भः मुनिसंदर्शनादिह तेन शांभवलिंगाचारनराः परमादरात् रुद्राध्यायं पठिष्यंति पुनः शिवपूजने सर्वोत्तमः पापराशिः विनाशाय शिवा
लये शिवनामस्फुरद्गलविधिरेव परो महान् रुद्राध्याय श्रुतो मुनिं दास्यत्येव न संशयः अथ शांभवयोगेन भुक्तानि त्रिविधार्चने पशुजन्म
विनाशस्यात् अस्माकं नात्र संशयः शिवे नियोजिता सर्वे मुनयो यत्र संगताः शांकराग्रे सराः सर्वे तदद्य नाम यापदं कृतकृत्याः परं सर्वे क्षयमय
मज्ञानिनः शिवार्चनेन शिवाचारनिरते सद्गुसादरं दृष्ट्वा पापैर्विमुक्ते अस्माभिः श्रियमादरात् अन्यथा नेपि भीतास्युः मृगेभ्यो भीरवो नराः बाल
का अपि सिंहा युवानश्च महत्तराः सदा मौनेन निष्ठंतु पापविवर्जिताः अथ चैत्र ऋतुयुधानि समायास्यंति कोटिशः ततस्तं नंतरं कार्यमुल्लायो
न्ननलसैः इति सर्वे विचार्यैवं ते मृगेंद्राः परस्परं भूतिरुद्राक्षवस्त्रयाः नद्यां न समुपाश्रिताः अदायादाय बिल्वेभ्यो नवकोमलपल्लवान् शंभोः कृ
सुस्थिताः सर्वे शिवपूजार्थमादरात् अन्यथा नेपि भीतास्युः मृगेभ्यो भीरवो नराः बालका अपि ये सिंहा युवानश्च महत्तराः सदा मौनेन निष्ठंतु
पापविवर्जिताः अथ चैत्र ऋतुयुथानि समायास्यंति कोटिशः ते मृगेंद्राश्च ते दृष्टाः सर्वे मुनिवरेभ्यः सत्कृता पार्जिता पापरबिल्वराशिसमर्चिताः
नान् दृष्ट्वा मुनयः सर्वे प्रहृष्टा विस्मिताः एतेपि मुनयः केपि न मृगाः इति निश्चयः ततः प्रभृति सर्वेपि वने बिल्वसमाश्रिते प्रणतानसिंहस
कीर्णे संवीक्ष्य शिवमंदिरे ततो लिंगानि दृष्टानि तुंगानि विमलान्यपि कर्पूरोरत्नमणिरूपाणि मुनिभिः स्थले महासमैः तल्लिंगं दृष्ट्वा लादेव नुष्टास्ते
मुनिपुंगवाः धन्योद्य दिनमिदं जाते अमोघं गगनस्यापि ततः परं मुनिवरैः दृष्टा सामुरवादिनी ततः स्नानं चलेसर्वैः सर्वं वैश्व बालवैः भ
स्मसछन्नसर्वांगाः सरुद्राक्षविभूषणाः धन्यत्वं मे निरसंदेहं शिवलिंगार्चनोत्सुकाः ततः सुरसरितीरे बिल्वेभ्यो बिल्वपल्लवान् समादाय यथु

सर्वे गौरीलिंगालयं प्रति मणिद्वीपासमानं तं दृष्ट्वा तं शिवमंदिरं प्रहृष्टास्ते मुनिवराः प्रदोषसमये नृप तेगंगाजलं समादाय रुद्राध्यायपूर्वकं न
कृत्वाभिषेकं बिल्वैश्च पूजयामासुरादरात् मृगेंद्राश्च समागत्य दृष्ट्वा श्रीरुद्रजापकान् श्रुत्वा रुद्रमनून् भक्त्या प्राप संतोषमद्भुतं तेबिल्व
पत्रैरीशानं पूजयित्वा स्थिता मृगाः तं दृष्ट्वा विस्मयं प्राप्तास्ते सर्वे शांभवोत्तमाः मृगेंद्रमहिलाः सर्वाः स्वस्वबालकसंवृताः समागत्यार्चयामासुः ई
शानं बिल्वपल्लवैः खर्जूरैर्नारिकेलैश्च बीजपूरादिभिः फलैः पूजयामासुरीशानं शिवस्मरणपूर्वकं ततः परं दंतियूथं तेपि भस्मभूषिताः बिल शै
शाखाकरो दृष्टः करांतरजलान्वितः तां दृष्ट्वा विस्मयं प्राप्तास्ते सर्वे मुनिपुंगवाः ते शिवं पूजयामासुः करिणो बिल्वपल्लवैः करांतरालसंभृतैः
गंगावारिभिरादरात् अभिषिंचन्महादेवं स्मरंतः पार्वतीपतिं व्याघ्राः समागताः पश्चात् शिवपूजार्थमुन्नताः तैश्च संपूजितो भक्त्या शंकरो
ब बिल्वपल्लवैः ततः परं प्रहर्षेण वनगाः समागताः ताभिः क्षीराभिषेकं च एवं कृतं शंकरपूजनं क्षीरप्रवाहसंक्रांतं जनतत्सर्वं शिवमंदिरं बिल्वशाखा
समाक्रांतं तोयफलराशिविजृंभितं बिल्वशाखाः समानीताः कोटिशो वनहस्तिभिः ताभिः समार्चितो भक्त्या मध्यरात्रे महेश्वरः बिल्वभूरुहमहोन्न
तशाखाभंगजातरवसंकुलमासीत् तदनंतरं तु रवेपि कृतार्थं जातमद्यैव नमस्यपि ऊर्जातः १० तान् शिवाराधकान् दृष्ट्वा ते सर्वे मुनिपुंगवाः शिवलिं
गार्चनं चक्रुः शिवजागरणं मुदा अरुणोदयवेलायां पुनः स्नात्वा प्रयत्नतः चक्रुः शिवार्चनं सर्वे मुनिरुद्राक्षभूषणाः ततः सूर्योदयो जातो मृगेंद्रः
शांभवोत्तमान् प्रणम्य दंडवद्भूमौ कृतांजलिपुटो मुदा प्रहृष्टमानसो जातान् मुनिद्वारान् विलोक्य सः दंतियूथं विलोक्यापि शार्दूलानपि कौशि
काः मृगेंद्र उवाच इयं पुण्यतमा शिष्टा भूतारात्रिः प्रेयसी खलु अधुनापारणा कार्या फलैः शिवनिवेदितैः अन्ये श्वो विविधैर्भक्ष्यैः कर्तव्यं शंकरपूज
नं अतः परं विलंबोपि कर्तुमेव न युज्यते कृत्वोपवासं भूतायां च चतुर्दश्यां परेहनि पारणायां महत्पुण्यमन्नैः शिवनिवेदितैः तस्याः खलु का

र्पणिवैनैवेद्यान्युत्तमान्यपि परमान्नानि कार्याणि गोक्षीरैर्मधुरैरपि फलैरपरैर्विविधैः सुधाप्यग्रप्रवर्धनैः अतः परं विल्वैषापि नवार्यसर्वपारवलु
वकाले स्वक्षुधाक्रान्तास्सर्वे वृक्षास्तदानथा पावकसंपादनी येऽपि नंतुलोयमैनोहरैः इत्युक्तं तद्वच श्रुत्वा मुनयो विस्मयावृताः स्वद्वारान्तुरधुनापा
वः कार्यः पिपासितैः मुनिद्वाराप्रहृष्टास्ते चक्रुः पावकान्यथेच्छया अन्तरान्नियमिरात्रान्ते तत्सर्वं शिवमंदिरं ततःसमर्चयित्वेशं दत्वा नैवेद्यमात्मनः
तेसर्वे पारणां चक्रुः शिवस्मरणपूर्वकं अतीतो बहुभिः सर्वैः भाक्षितानि मृगैरपि व्याघ्रैर्गोभिर्द्विजैः श्वनरैन्यैरपि भक्षिताः तुष्टाः पारणया स
र्वे तुष्टागास्तथैरपि उपविशः प्रहृष्टास्तानुमुनीन् दृष्ट्वा शिवार्चकान् ततो मृगेन्द्रो बहुधास्तुत्वा शंकरमादरात् शिवदृष्टिर्विलभ्याह शि
वधर्मान्वदन्तिमे शिवभूतावृतः प्रीतः शिवभक्तिसमन्वितः नमाद्मृगराजः शिवनामकं पातु वै । शिवदृष्टिरुवाच श्रोतां सर्वैः शंकरे धर्म
जाले नंदी शांर्यैरुक्तमत्प्रसादेन तेनावन्ताद्धि चित्र इयास्तिपुण्यैः वल्कलं स्पाघ्नं कस्य प्रसादात् देवेन शंकरधर्माणां महिमा पुण्यसाधनं वक्तुंवा
शक्यते सर्वमपराधविनाशनं भवस्यपारपुण्याब्धि प्रवृद्धिरपि कथ्यते शिवपुण्यप्रवाहेण तनियं सुरनदीसमा अन्येषां तत्र कोटिलोससर्वे खल्विष्ट
एवहि ११ सर्व धर्मोत्तमं प्राहुः शांकरं धर्ममास्तिकाः अतस्तच्छृणुतां वेदे मुनिः कर्तव्या श्रया अन्येषां तत्र कोटिलोससर्वे खल्विष्ट एव हि
धन्यानां शांकरे धर्मे भक्तिः कामदुघवत्सा सा भक्तिर्येस्य भाग्येन स एव शिवसंमतः धर्मोत्तमत्त्वमतिगान्तुरमेकं भवधर्मं वदन्ति मुनयः शिवेध
र्ममार्याः तेनाद्य शृणुत वेदशिरोमणिं तैः स्वर्गापवर्गदममोघमघक्षयाय धर्मं शिवार्चनमिदं परमं पवित्रं विधन्यं च मंगलकरं करणं च मुक्तेः
एतस्य तावद्गमितो महिमा सतां च बहुधा आदिभिः स्वविदितो न विशेषतस्तु १५ इत्याकर्ण्य मुदा मुनीन्द्रवचः सिंहः प्रहृष्टात्परं नत्वा शं भवपुं
गवं भवपदांभोजार्चनैस्सादरं मूलानि र्णयमेव दृष्टवधं मूलार्चने वै पले बिल्वैः शंकरलिंगमूर्ध्नि भगवन् तत्सारणायाः पले वंश्या

३९१

ना

शिवधर्मे प्रारणे नापि सर्वपापविनाशनं॥

मेघ

धिकारोपिवदाधुनामे तत्साधनान्यपिप्परिपत्तानिविद्यन् इदंदिनंशंभुकथाप्रसंगेनैयंविशिष्टंदिनमीदृशंहि तवाप्यागमनंजातंदैवादत्र
महावने महेश्वरेणसंगोयंजनितोमुक्तिदायकः इतितद्वचनंश्रुत्वापुरस्कृत्यसद्गुरुंभवान् प्रणम्यशंकरंस्मृत्वाप्राह धर्मसद्गुरुंभवं १८
तांकामयुतांनिशार्धसमयव्याप्तांप्रतीनत्यजेत् शुक्लांतामपिनादृतीयदिनसापूर्वपरेद्युर्यदि सायंकालसमन्विताभवतिसायाह्यापरा
पेक्षयापूर्वसोमवद्देवतस्यबलमित्याहुःशिवाराधकाः अस्यफलंतपस्तेजोपत्यंशुवनमित्यपि वदिष्येसत्यमित्येववदिष्येतन्नाहकुर्वं ब्रत
फलव्रतंकृत्वामाघमासीविशेषतः संसारबंधनिर्मुक्तःशिवंयातिनसंशयः नदिदंव्रतमुत्कृष्टंव्रतंवैदिकमित्यतः एतत्व्रतपरित्यागात्
धात्मपाःपतितोभवत् विशिष्टफलसंयुक्तायारात्रिःसाशिवप्रिया तस्यामुपोषणंकार्यंकर्तव्यंचशिवार्चनं शिवलिंगेबिल्वपत्रैःजलैर्भ
क्त्यापिभक्तितः निराहारेणयःस्थित्वाफलतायांशिवपूजनं कर्तव्यमतियत्नेनकोमलैर्बिल्वपल्लवैः निद्राजागरणेनैववनेयासर्वाःप्रयत्नतः
बिल्वपल्लवसंयुक्तंलिंगंकृत्वाशिवंस्मरन् नयंतियेमहाफलांतेमुक्ताःखलुसर्वथा भूरिपुण्यप्रभावेनफलायांशिवपूजने मतिर्भवतिसा
स्वर्गमपवर्गंचददास्यति तावधन्यंजीवनंयावद्दासगणफलाप्रामाशंकराराधनाय तस्यांपूजांबिल्वपत्रैर्महेशेकृत्वामुक्तोजायते लिंग
रूपे २६ लिंगंदुर्लभमेवतावदमलंबिल्वादलंदुर्लभं साफलाप्यतिदुर्लभाजनिरियंसर्वात्मनादुर्लभा एतद्योगमपारपुण्यविभवैःमन्ये
सयोगःपरंधन्यानांधनमेवतेनसशिवस्तुष्टोमहेशप्रभुः कोवाबिल्वदलेनसापिगिरिजाकांतस्ययत्नेलथानप्रीतिर्नसरिद्वरांभसिनवा
नीतिःसुधासागरे एकंवानवबिल्वपल्लवमुमाकांतःकपर्दैमुदाधत्तेचंद्रकलामिवातिविमलांस्वर्गापवर्गप्रदः अजारजाएवकिलाधिका
रंनप्राप्नुवंतीश्वरपूजनेषु नजारजानांशिवभक्तिलेशोप्यतःकथंतेशिवपूजकास्युः भयस्यभक्तिर्गिरिशार्चनेस्याचंजारजभाक्रुरघांबुराशि

तं संत्यजं सत्वात्यज्ञ संनिभं तं संतोषवद्देयं वमहाधरात्रिं ॥ १० ॥ भूतिरुद्राक्षपूतांगः शिवभक्तिपरायणः शिवव्रताधिकारी तु निर्णीतो वेदवित्तमैः
अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं शृणुध्वं मुनयः सर्वे मृगेंद्राः सावधानतः अत्रैव पूर्वं भवतूर्वने वारिवत्तमैदः समाक्रांतः सर्वदापि सर्वभूरुहपीडकः
उत्खाय मूलतो वृक्षान् स्थित्वा तत्र भक्षणं कृत्वा व्याघ्रकुलं हत्वा भक्षयत्येव संततं स सर्वं नरपीडं कोऽथ मलबिल्वसंरक्षकः शिवार्चनरतः प्रोगसुरस
रिन्निमयोमुहुः द्रवामलविभूतिः सितनरारुणी तोगजः शिवस्मरणतत्परः शरनिलुंगलिंगालये अभिषिच्य महेश्वरं मुदास्वच्छानीलसौरद
गंभसा नवकोमलबिल्वपल्लवैः शिवलिंगानि समभ्यर्चयत्यपि प्रदक्षिणी कृत्य महेश्वरं मुहुः प्रणम्य चाघ्राय सबिल्वपल्लवान् प्रयाति भक्त्या शि
वनं करोतिवद्दनूवनं व्याघ्रकुलप्रवीर्णो हत्वा व्याघ्रकुलेन दीयममलं मांससमादाय तैर्गंगावारिभिरादरेण विमलैः प्रक्षाल्य भस्मायुतं हत्वे
शायस भक्षयत्यपि मुदारुद्रं मुहुः संस्मरन् पक्वान्यत्यमलानि तद्दलपहुन्याधायलिंगे वरो एवं युगायुतो स्थित्वा शिवपूजापरायणः योगेन
विजहौ देहं संस्मरन्नेव तूर्यं करं ततः स पुण्यकारुढो ब्रह्मलोके ययौ मुदा महादेवगणोपेतोप्यमादिभिरभिष्टुतः ब्रह्मणा पूजितस्तत्र विधिवद्वि
धिनस्वरः ब्रह्मरत्नासने विष्टः तुष्टोपि मृगनायकः तदा ब्रह्मसभासद्भिः महात्मा वीर्यमित्यपि पृष्टश्च तु मुखो प्राह नानि श्वरपरायणान् ६२
ब्रह्मोवाच अयं शिवाराधनतत्परो भूत् गर्वएवोमित गंधपूर्णः अयं प्रदोषे शिवपूजको पि ऽगादद्वा नारायणो नाम भोहान् तेनयापेन
सर्वं नवशीसमभक्ततः शिवलिंगार्चनोत्सुको ज्ञानोज्ज्ञानि स्मरोपि सः तेन पुण्यप्रभावेन सत्त्वकारशिवार्चनं महाधोपि महादेवं स
रत्सेवमुहुर्मुहुः स स मुनिरुवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा मृगेंद्रः प्राह तं मुनिं तन्नामोच्चारणाद्देवकथं जातः वरोवने इदं तु कौतुकं ताव

९१ द

३९२

श्रोतव्यमधुनामम इतितद्वचनंश्रुत्वाप्राहतंमुनिपुंगवः शिवढुंढिरुवाच पुराभृगुरितिख्यातोमुनिर्भूतभवपुंगवः सगतोलोकवासं
चारंकुर्वन्वैकुंठमाहरात् तस्मिन्कालेद्वारभागेस्थितःसंगरुडोमुनिं प्राहागतिंकपस्मायंतोलगंतव्यंत्वयेतिसः तदानींतद्वचःश्रुत्वामुनिर्वि
स्मयमानसः निरोधकःकःसंज्ञातोममायामितिसत्वरं ५० ततस्तंविस्मितंदृष्ट्वागरुडःप्राहतंभृगुं रतिकालेहरेस्सोयंप्रयातिह्यपरितोमुने
इतितद्वचनंश्रुत्वानिष्ठुरंमुनिपुंगवः गरुडंभस्मसात्कृत्वाकोपेनसययौहरिं तदानीमुशितेविष्णुःअसमाप्तमनोरथः उवाचनारायामी
मसंभ्रमामुनिपुंगवं ततोभृगुरुवाचेदंवचोनारायणंमुहुः निष्ठुराणिवदन्नेववचनानिमृगाधिप धिग्धिग्धिगेनन्नजवौनमस्यस
यंशिवाराधनवर्जितस्य प्रदोषकालेसुरनोत्सवेकथंवदापिनावस्तिदुर्मतिस्ते सायंकालःतुलिंगार्चनेनयःसायंपूजांपानगतोसि
किंपापिष्ठेनाधुनासंगतिर्मेधूर्तेनापित्वाहंतेलाभयेन मयमपिबुहुज्ञोलेनसमृतंतेत्वयापिगिरिशार्चनत्याससायंमतिःप्रपन्ना अनुदि
नविलयस्यानुदृष्टापूजावियोगकथमपितवलज्ञाजायतेनाधुना वा सायंकालःकालकालार्चनार्थःतेयोधन्यःपुण्यरूपेस्तवस्तु उन्मत्तो
सिकिंप्रजातोसिविक्षीनायंकालःसर्वथाहारयोगे सायंविशेषेणतवार्चनंयःकर्तुंप्रवृत्तोभवतिप्रमोहात् तंत्वामवज्ञायततसयानुसंसा
रमासेनरकंव्रपश्यात् शिवढुंढिरुवाच इतिशापात्तदाविष्णुर्ययौक्रोधसमाकुलः नद्दृष्ट्वासमुपस्थितेक्रोधनात्रायकौशिकं सकस्तीय
ग्पापविष्णुर्दृष्ट्वानंतंमुनिः नष्टंदृष्ट्वाप्रहृष्टोभूत्संविष्टःकांतिकापुरीं ६० इतितद्वचनंश्रुत्वासमृगेंद्रोतिविस्मितः अन्वेधर्मवरंब्रूहिम
यामित्याहसादरं शिवढुंढिरुवाच वेदधर्मवरस्त्वेनश्रुतंशंकरपूजनं ततस्मादधिकोधर्मःसत्यमयोक्तमया विहितंशिवलिंगपूजनं

श्रुतिभिः वेदवलभिस्सघापहं क्रियते नृशिवलिंगपूजनं द्विजवैर्यैरितैः श्वसादरं ६३ लिंगार्चनेन नविहितेन नसमं श्रुतं वापुण्यं नदेवसद्म लए
दृष्टिमि सर्वैर्मि तेनैव मुक्तिमुपयांति मृगेंद्र तस्मात् ईशोर्चनेन परमिति प्रवदंति धन्याः अन्योन्यापि निरिदृक्खंड विलसन्मौलि स्तदीयामुदाहृत्या नंवि
विनिवेदितं शिवमहादेवेति नु भ्यंमया कृत्वैवोदरपोषणं मुहुरभावो नेति सर्वे निवातेनामसमर्णारहितेनो भवभवामीति स्मरति ध्रुवं एवं चसर्वे
भावेन येभवं शरणंगताः तेधन्याः इतिविज्ञायतां न्यदुर्भगाः स्मृताः इतितद्वचनं श्रुत्वा मृगेंद्रो हृष्टमानसः मुनाप [illegible] न्यपाराणि दृष्टेन तस्मै
नराधिप उन्मत्तवुः भितुः भेभ्यः तानिजातानि भूपते संचितानि दृष्टेन तस्मै समृगेंद्रः प्रहृष्टधीः विलोक्य तानि रम्याणि शिवकुंडैः सविस्मितः
मुक्तापलैर्महादेवं पूजयामास सादरं ततः समुनि हारेण्या दृष्टोनानि प्रयत्नतः संतोषं जनयन् तेषां श्रीभवानी विशेषतः समृगेंद्रः तयालत्र चकार वस
तिं मुनिः संहैव मुनिभिः सर्वैः सकुटुंबैः समागतैः तानुवाच मृगेंद्रोपि शिवभक्तान् विलोकयन् भूलिरुद्राक्षपूनागान् शिवनामजपोत्सुकान् मृगेंद्र उवाच बिल्व
भूरुहसंवीतमिदं वनमपापहं फलवृक्षाश्च संस्यत्र कोटिनूर्णापि मनोहराः सर्वसिविमलान्यत्र मधुक्षोण्यश्च कोटिनः वनगावः कोटिशोऽत्र धान्यानि विविधान्यपि सप्र
काग्राश्च मणयः कोटिशः संति तेनानि [illegible] अनिप्रभासमाकीर्णास्तत दीपसहस्रशः नचात्र साधुपीडापि चुंबीपीडापि सर्वथा कुंभीनसीनां पीडापि चोरपीडा च शंभवे
त् शिवार्चनाहं वनमेतद् वृक्षांगानि लिंगानि अमलानि तानि तुंगानि वि अन्योन्यरूप भोगेन निषेव्यपाराणि मुनींद्र पश्य इदं महद्बिल्ववनं कदापि विवर्जितं बिल्व
दलैर्न नूनं अरंउ बिल्वो दलभूरुहास्तेपत्रपाधुना पर्वतसानुसंघे ७८ गंगायमुने गजरंगभंगा [illegible] तावतदलीवनानि पद्मान्यपाराणि फलानि तेषु कपित्थ
निसानि वनानि पश्य खर्जूरसारैरपि बीजपूरैः नैर्नारिकेलैरपि संवृतानि वनानि जंबीरफलावृतानि सन्नारंगबेरैरपि संवृतानि एतादृशं नास्ति वनं मुनीन्द्रा ब्र
पि निमन्येभुवनत्रयेपि नसंभवागे सुरवासयोग्यं स्थलं च लोके किलकामदं च ८१ वयं नवान्मृगयोनिजाताः परं तु गंधर्ववराः प्रसन्नाः ॐ नैन नैवेषणाद्वि
वालयेस्मिन् निलयं वसामः शिवपूजनाय अन्यैस्तावदायत्ने नारमरीयं तत्वं तु भ्यं दापनीयं विशिष्य ॐ वासीति श्रीमहादेवपूजामस्मिन् लिंगे सावधानं कु

धा

३१३

एष सप्तमुनिरुवाच इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा प्रहृष्टास्ते मुनीश्वराः शिवढुंढिप्रभृतयः चक्रुर्वासं महावने बहुकालमुषित्वा तेनेमृगेंद्र वनचारीत
संतोषं परमं प्रापुः कृत्वा बिल्वैः शिवार्चनं संतोषं तु नयतस्ते मृगेंद्राय महात्मने महादेवकथालापैः पुत्रपौत्रादिसंयुताः ततः परं महादेवं पूज-
यित्वा कदाचन शिवढुंढिरुवाचेदं वचनं शंकरालये अग्निकालः कथं भावी कालकालार्चने मतिः भविष्यति मया तत्त्वं न मया ज्ञायते खलु
नारायण्या याससर्वे प्रियया शंकरमायया मोहं प्राप्ताः सुरास्सर्वे गणना तत्र का मम शिवार्चनपरित्यज्य स्थिताः पूर्वं सुरास्ततः कृत्यो-
निरपि संप्राप्ता दुःखं प्राप्तमनेकधा नारायणोपि भृगुणा शप्तस्त्यक्तशिवार्चनः ॥ तस्माद्देवाश्च जातोपि प्रदोषेषु विशेषतः शिवमाया
मोहितानां सुराणामपि दुर्गतिः भवत्येव ततस्तात शिवमाया बलीयसी १९२ यावन्न मोहाकुलमस्य चित्तं तावद्विशेषेण वने विभूत्या पू-
जानेन बिल्वदलैर्महेशं समर्चयित्वा विजहामि देहं सप्तमुनिरुवाच इत्यालोच्य स पूजाभ्यां पूजयामास शंकरं बिल्वादलैः फलैः पुष्पैः धूप
दीपादिभिर्मुहुः ततः सर्वेषु पश्यत्सु जहौ प्राणान्मुनीश्वरः योगेनैव महेशाय प्राणानुच्चारयन् शिवं १९५ तदानीं प्रेषयामास विमा-
नवरमीश्वरः तद्विमानं समारुह्य शिवढुंढिर्ययौ शिवं मंदारकुसुमासारस्तदा समभवन्नृप देवदुंदुभयो नेदुः जगुर्गंधर्वनायकाः सु-
राश्च दृष्ट्वा तं हृष्टाः सर्वे नारायणादयः शिवढुंढिर्महापुण्यः तेनैतेन नृपसत्तम ततः परं तद्वनपालकोपि श्रुत्वा कदाचिच्छिवढुंढिवा-
र्ता सद्दुःखितस्ताद्दृक्तापुण्यमूर्तिः न चाऽपि दृष्टे स्मि मयेति राजन् ततः परं सोपि नवबिल्वमध्ये लिंगानि दृष्ट्वा निमनोहराणि चचार पूजां न-
वबिल्वपत्रैः स्वारोपितापरवने प्रसूतैः २०० ततः स्वपुत्रानाहूय स एव वनपालकः तानुवाच प्रयत्नेन भार्यां कन्यां च सोदरां वनपालउवाच

वं

एतेबिल्वाःपोषितास्त्वापुरेवंवृद्धिंसिद्धिंनावदेतैर्ममापि एतेसर्वेपोषणीयाःप्रयत्नैःलिङ्गान्यनान्यर्चनीयानिनित्यं २ यत्रयत्रमुनयःक्वापिबिल्वप
त्रार्थमाहृतान् नतेषांवारणंकार्यंनत्वसर्वोसनाखलु तेनावदच्चेयिष्यन्निबिल्वपत्रैर्मनोहरैः लिंगानिलिंगानिनुगालिंगंगानीरमनोहरे अद्य
प्रभृतिकस्यापिमाबिल्वस्यास्तुशोषणं कर्तव्यंपोषणंतेषांछेदनंमास्तुसर्वथा बालबिल्वतरवोपिकोटिन्नःपोषिताःखलुवनेवनेमया तेस
दापिकलेवनतःपुनर्वृद्धिमेवमुपयांतुबालकाः येनाद्ययोगेनमत्तोर्ममापिसंजायतेज्ञानुतनुल्ययापि अत्रास्तुमेपावनमेतदेववनंशिवारा
धनसाधनंमे इत्युक्तवान्पुनरेवपोषितानूबिल्वभूरुहान् लिङ्गान्यपिविलोक्यैवऊहोप्राणान्समूपेत ततःपरंत्वविमानमेवमानीत
मीन्द्रास्यगणैर्विचित्रं । ४ यथासमारुह्यगणस्तुतोपिस्तुतस्सवालेनसपूजितोपि ९ इन्द्रेणापिसपूजितोबहुविधैःपुष्पैर्विमुषस्तवैःइन्द्रेणापिस
मन्वितोविधिपुरंसंप्रापतेनार्चितः तेनापिस्तुतएवतेनविधिनासम्यक्समाराधितोवैकुण्ठंप्रययौयोगिभिःअपियुतोनारायणेनार्चितःततोम
होत्सवेयुक्तःययौकैलासमंदिरं रत्नसुंदरमुत्कृष्टंयत्रश्रीउमाशंकरः २११ नबिल्ववनपोषणप्रभवपुण्यतुल्यंपरंश्रुतंसुकृतमित्यतःशिवम
वापसोपिश्रिया नद्यक्षयफलप्रदंवनमपारपुण्यप्रदंशिवालयमितिश्रुतंगिरितलेलिंगसंवेष्टिते येयेदवरपूजकागतानलसद्भस्मत्रिपुंड्रांविता
मरुद्राक्षाविभूषणाःशिवमतास्तल्लिंगसंसेवकाः तेनावताररवंयनामुपगताःप्राणास्त्यजनैकरं ध्यात्वामुक्तिमवाप्नुतिपरमांतेतत्रमर्त्यासदा
तेयत्रखलुजन्मनःफलमितिश्रीमन्महेश्वरार्चनंतल्लिंगेनावबिल्वपल्लवरसन्मालाकुलैरम्बुजैः नीरैर्वाकुसुमैर्मनोहरवरैर्दूर्वांकुरैर्वासितैः
सुप्रीतःसततोतिभाग्यमतुलंश्रीबालवालःखलु २१८ इतिश्रीस्कांदेमहापुराणेहिमवत्खंडेशिवरहस्यनृगतीर्थान्तर्गतउत्तरखंडेपुण्य
मुनिरत्नाकरसंवादेनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः

६९ ६९ ६९ ६९ १२ ६९ ६९ ६९

रत्नाकरउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वासराजाप्रीतमानसः प्रणम्यतंमुनिंभक्त्यायियौस्वनगरंप्रति १ सराजास्वसुतान्सर्वानाहूयाश्रा
नसुतान् सत्यव्रतोक्तेतिहासान्श्रावयामाससेदरं २ श्रुत्वातानितिहासांस्तेप्रहृष्टाःशिवतत्पराः राजानमाहुरीत्यानंमहाशैवेंद्रलिंगवादिनं ३
राजपुत्राऊचुः शिवधर्मोपदेष्टेन्नकृतार्थास्मपरंतप अस्माकमधुनाराज्यंनृष्णामोगेविनिर्गता आज्ञांदयासदासेतौतार्थंकुरारा धनायनः रेवातीरे
संवसामःकृत्वाबिल्ववनंवनं इत्युक्त्वाप्रणतास्तेवैपुत्रास्तेगंतुमुद्यताः नानादेशाधिभूपालःकृतार्थोस्मीतिविस्मितः वनमेकंतुकर्तव्यंसर्वैर्बिल्वकुलोज्व
लं तत्रस्थातव्यमस्माभिःअधुनाह्यपिगम्यते अभिषिक्तोपिकर्तव्योज्येष्ठोमृडइतिश्रुतः सोयंत्वरोराज्यरक्षांकर्तुंदक्षोनसंशयः राज्ञांकिलायंधर्मोपिराज्य
स्यपरिपालनं ननस्यपालनात्मोक्षप्रजाःसंतुष्टमानसाः शिवार्चनंचवन्नकेनराज्यस्यपरिपालने अन्यथाधातुकान्तोनवनेस्थातुंनरोक्ष्यते इत्युक्तंतद्वचःश्रु
त्वामृडोयंराज्यपालकः भवत्समाकुमाराश्चिविवाकार्यंनृपोत्तम ज्येष्ठेनराज्यकर्तव्यंयथाईनरस्तुइया अस्माभिर्वनमभ्यस्यस्थातव्यंबिल्वसंकुले
नवबिल्ववनारंभंवाह्यभवितितद्वनं प्रवृद्धंचभवेत्तावदायुःकेनविनश्यते अतःपरंनगरेस्थानुवृद्धिःप्रजायते तथापितात्रस्थातव्यंवृक्षेतेनगरे
नृप भोगास्तावत्तयाभुक्ताःफलितःश्वरशिरोरुहाः राज्यतृष्णापरित्याज्यामृत्युःसंनिहितोयतः नराज्यमायाप्यतिमृत्युकालेप्रोभतरत्नाभरणानिदा
राः इत्युराःकुमाराअपितांकरत्वंप्राप्याधुनात्वंकरमर्चयाशु १५ रत्नैरपारैरमितैर्धनैश्चसर्वंसमाराधयसावधानं नानिप्रयच्छातिमनोहरणिते
विभ्यएवेतिमुनिर्दानृपेंद्र शैवार्चनंशंकरपूजनंहिजैनेवमुक्तिर्भवतीतिमन्ये राज्येषणांतावदिमांविहाय भजस्वशंभुंभवभीतिहन्तारं १८
इत्युक्तंतद्वचःश्रुत्वातानालिंग्यसुतान्नृपः भवदुक्तिसुधापीतोधन्योस्मीत्यादृतादरं तनयंरमृडंत्वाह ज्येष्ठराज्याधिकारिणं राज्यस्यपालनंकार्यंस
मालावदरनंत्यरं वृक्षस्यसदनेदासोतोचितंममसर्वथा रेवातीरेवनेस्थेयंबिल्वभूरुहभोगभते २१ पुत्रकृत्यंत्वयाकार्यंज्येष्ठेनापितृसेवनं क

कर्तव्यं तद्भुतावाससंपादनमिति स्मर नन शात्रवोराज्येनिष्कंटके महीतले स्थानद्वयं मधुनाराज्यंपरिपालयसादरं प्रजापीडा न कर्तव्याकर्त
व्यंत्रांकुरार्चनं शांकराः पोषणीया अविशेषेण प्रयत्नतः यदिपीडात्वां भवस्या यस्य कस्यापि सापरे राज्यनाशापसद्वसा भविष्यति न संशयः शि
गोड्केपि दुर्भिक्षंमरणंच प्रतिक्षणं भविष्यत्येवराज्येषु नूनं शांकरपीडया शांकराश्चार्चनीया निरताः चंडाला अपितेसुत पालनीयाः प्रयत्नेन तत्पीडा
ननेवान्विता अतः शांकराणां विलयं यत्नः कार्योविशेषतः अशांकराल्ये जाते न राज्ये मरणादिकं २८ अशांकरोयदिभवेत् राज्ये राज्यं विनश्य
ति दुर्भिक्षरोगचोराद्यैः अतस्त्वंत्रिलयंकुरु शिवपूजां प्रयत्नेन कुरु बिल्वादिसाधनैः शृणु श्रावयामहादेवकथामेव मुहुर्मुहुः मुक्ष्वाभ्यामिमे
ज्ञायोनिवेद्यप्रसहंसुत नान्यत्तपतित्रैलोक्येपि त्वं सुखमवाप्स्यसि ३१ भस्मनोद्धूलनं कुर्यात् कुर्यात् रुद्राक्षधारणं पूजयस्व महादेवमप्रमादेन
सादरं कृतायां शिवपूजायां राज्यवृद्धिर्भविष्यति शत्रुहानिः दुर्भिक्षनाशो रोगनाशोपि सर्वथा शृण्वन्तु शिवकथामेव पंचाक्षरजपं कुरु तेन पात
कसंघातभयं च न भविष्यति ऋतुकाले स्वदारेषु रतिं कुरु कुमारास्ते तत्रास्थापितवत्या तद्यापि स्मरत्वं कुरु कुमारास्ते भविष्यन्ति तेषां शिक्षा त्वया
मुहुः कर्तव्या शिवपूजैव कर्तव्येति पुनः पुनः दारास्ते शिक्षणीयास्ते स्वतनौ शांकरा अपि पुनः पुनः शिवाचारः कर्तव्य इति सादरं रेवातीरे च
तीर्थेषु स्थानद्वयं च मया सुत त्वया प्रसह्यागत्य द्रष्टव्योसदालक्षः इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा नत्वा मुदा वचः विलोक्य जननीं वृद्धां ब्रह्मा तनयं पितवा
लक्षात् मृड उवाच न राज्यं तु स्पृहा मम सर्वथापि न भोगतृष्णापि परं तु निस्पृहं मे श्वराराधनमेव कार्यं रेवासरित्तीरे वनेनयापि ६० राज्येविते श्वरमि
निस्पृहस्सर्वथापि नूनं शरीरमपि नश्वरमेव राजन् राज्येषु कस्यापि चिरसंस्थिरता भविष्यति जातः स्वतनाशासमयं समपेक्षते च कालस्य तावकरुणा
वंशोपिते निस्पृहतामम सर्वे चिरतरं अतः परं कन्तवराज्यचिंतानेहसुचिंतापुनिंतातनवाय मृत्युः संनिहितो भवेत्यहिन द्वाराज्यपरस्यवार्ताकदाभोग

३९५

श्री

शिव

२

स्यापि धनस्य वाजनिकरा पारोहभाग्यस्य च किं दंतिगवैरकदारचिन्हैर्दारैश्च तस्मादिदं व्यर्थं सर्वमिति स्मरस्मरह
रं वीरेश्वरं संस्मर अद्यापि भोगेषणया वयः किंनेयं मया मृत्युरूपागतश्चेत् नहारकः कोपि न लौकिकोपि नालौ
किकोपी तिहरं स्मरामि ४४ इति तद्वचनं श्रुत्वा स राजापि तथास्थिति नमुत्कनिर्गतो गेहात्सदारः स्वसुतैः सह
तदानीमागतः कश्चिदमात्यस्तस्य भूपतेः बलवानिति विज्ञातः प्राह राजानमान्तिकं बलवानुवाच राजन्किमि
दमारब्धं राज्यनाशो मतिस्त्वया कः स्थातव्यं पुत्रदारपरिवारैः सहाधुना चोराक्रांते वने क्वापि स्थातुमेव न शक्य
ते तपोधनानां पीडा स्यादेवानीरनिवासिनां राज्यभ्रंशो ह्यवास्माकं अन्नपानादिकं नृप तदभावे कथं वास्यात्त
स्याजीवनानि वा यद्यप्यद्यापि वृद्धस्य वने युक्ता तवस्थितिः बालकानामवस्थानं दाराणां च कथं भवेत् ए
तावत्कालपर्यंतं कथं राज्यं कृतं त्वया अद्यैव सर्वनाशार्थं प्रवृत्तमुचितं कथं ५० एते युवानः सर्वेपि कुमारास्तव
भूपते अभुक्तभोगाः क्व वास्यान्तपस्यापि विमुक्तये अयं ज्येष्ठः कुमारस्ते मृडो मृड इवापरः शूरो नुपालनं राज
न् राज्यस्यास्य विशेषतः वार्धके समनुप्राप्ते न पश्चाद्धर्मया स्यत्तु कृत्वा कुमारं राज्यस्य पालकं सकलस्य च अथाव
भ्रातरः संति ते बालस्य परिपालनं करिष्यंत्यधुना तावत्सर्वेषां गमनं कथं इत्यमात्यवचः श्रुत्वा स राजा मृडनाम

कं पुत्रंप्राहशृणुष्वेतदमात्यवचनंसुत पुत्रवृत्तंतथाकार्यंकियत्कालंततःपरं तपस्यार्थंसमायाहिकृत्वाराज्यस्यरक्षकं
किंचाधुनापिनास्माकंवन्याहारेणजीवनं आदौममातिवृद्धस्यग्राम्यमन्नमपेक्षितं राज्यनाशोकथंतस्यात्बालाना
मपरिरक्षणं पितरावतिवृद्धौकिंनपोष्यौतवपुत्रक इतितद्वचनंश्रुत्वासिंहासनप्रतिष्ठितः ज्येष्ठंकुमारंतंदृष्ट्वाऽप्रह
ष्टः सोपिभूपतिः तदानीमुत्सवंकृत्वास्थित्वातस्मिन्दिनेनृप तदधीनंचकाराशुराज्यंसामात्यमंडलं ६० कियत्का
लंगृहेस्थित्वासभूपोमहिलासुतः रेवातीरवनेवासंचकारशिवतत्परः पित्रासहकुमाराश्चनिर्गताःकेचिदादरा
त् स्वस्वदारान्विताएवशिवपूजापरायणाः तत्रैतत्स्थितेराज्ञिरेवातीरेमनोहरे हराराधनसंपन्नासवृद्धःसु
तसेवितः सपुत्रःप्रेषयामासज्येष्ठपुत्रःस्वकंबलं वनेतद्रक्षणंकर्तुंअन्नानिविविधान्यपि गोसहस्राणिवृद्धा
नितस्मिन्नेववनेसदा दधिदुग्धादिलाभायतेनपुत्रेणधीमता राज्ञावनमुपाश्रित्यतिष्ठतीतिमुनीश्वराः निर्भ
याएवतेसर्वेतेनराज्ञासमर्चिताः संपूजयतिगौरीशंदधिक्षीरघृतादिभिः रेवालिंगेष्वपारेषुचंदनाद्यैर्मनोह
रैः अंबराशिभिरीशानंपूजयामाससादरं शिवार्पितान्नैःविप्रांश्चभोजितास्तेनकोटिशः ६८ कर्पूरदीप
मालाभिर्नर्मदादीपरसंकुलं सायंकालंसमाराध्ययावत्सूर्योदयंकृतं धूपानांपर्वताएवसाग्नयोवनराजि
भिः विराजमानाःसततंरेवातीरेविशेषतः प्रत्यहंससुतस्तत्रसमागत्यविलोक्यते पितरौपूजनंकृत्वा

यातिनिजमंदिरं सराजापालनोद्युक्तःशिवाराधनतत्परः पितृत्वेवापरोजातस्तद्भीष्टार्थदंमतः सन्नुत्वासर्वदापूजांम
नुदेवस्यसाधनैः अपारैरतिसंतुष्टः श्रृण्वनूशिवकथाःशुभाः एवंवनेस्थितोराजा देवैरपिसमर्चितः मुनिभिःसंस्तुतोनित्यं
गंधर्वैरपिकिंनरैः ततःकदाचिदागत्यमुनयःशिवपूजकं तंदृष्ट्वाभूपतिंप्राहुःकृतार्थोसीतिविस्मिताः तपसासोयमुत्कृष्टा
शिवपूजनलक्षणा एतदन्यात्तथासर्वादेहशोषणकारणं कोटिशःत्वंभवाएवंशिवनैवेद्यभोजनैः तस्मात्कृताःपवित्राश्च
नवभाग्यमिदंमहत् वनेफलान्यपाराणिसत्यापिमुनिपुंगवाः आयांतिसततंकर्तुंशिवनैवेद्यभोजनं सापूपैःपरमान्नैश्चव्यं
नैरपिमनोहरैः भुक्तैःशिवार्पितैःपुष्टाःसर्वेपिमुनिपुंगवाः अस्थिमात्रावशिष्टास्तेपूर्वमाहारवर्जिताः अधुनाशिवनैवे
द्यैःपुष्टास्तुष्टाश्चतेनृप अरण्येस्वेच्छयागत्वा बिल्वैरेवसुदुर्लभैः आमध्याह्नंपूजयंतिरेवालिंगानिशंकराः पुनःपुनःपू
जयंतिकोमलैर्बिल्वपल्लवैः आसायंगिरिजाकांतंप्रणमंतिस्तुवंतिच सायंशिवार्चनंकृत्वासमायांतत्रकोटिशः मुनयः
शिवनैवेद्यभोजनार्थंनृपोत्तम केनपुण्यवतापूर्वंउपदिष्टोसिभूपते येनैवंशिवपूजायांप्रवृत्तिरभवत्तव तुषारगिरि
वद्भातिसर्वदाप्यन्नराशयः रेवालिंगागणेराजन्नूतद्धिदंभाग्यमुत्तमं एतादृशःपुण्यमूर्तिर्भूपालोनस्तिःपुरा महेशा
राधनपरातपस्याफलपर्वतः ८६ धन्यःपितातेजननीचधन्याःधन्याःसुतास्तेमहिलाश्चधन्याः यतोमहद्भाग्यमवा
प्यनित्यंसमर्चतेचंद्रकलावतंसः भाग्यानामिदमेवंदधुनानिर्णीतमेतत्फलंशर्वाराधनलक्षणंक्षणमपिप्रत्यक्षमावे

श्रितं मोक्षं तोविषमेक्षणाक्षयरूपाभावेपि दक्षं क्षणादेनत्येक्षणमेव मोक्षजनकं फाले क्षणेनापिकिं इत्यादि सूत उवाच इतिस्कंदा
नृपं सर्वे रेवातीर निवासिनः मुनयः शांत हृदयाः स्थिताः शिवपरायणाः ज्येष्ठपुत्रोपि कालेवराज्य भोगपराङ्मुखः सुकुमारं
परं चक्रे राज्य पालन तत्परं ततः परं सरोवाया कुर्वन्लिंगार्चनं सदा पित्रा सह स्थितो भक्त्या शृण्वन्शिवकथार्णवान् नी
तः कालः पुण्यरूपस्तथाने पूते भूत्वा भूरिरुद्राक्ष भूपैः रेवातीरं तैरपारैः सदापि व्याप्तो लिंगाराधनोद्यक्तचित्तैः पुत्रेषु पुत्रे
षु बद्धेषु प्रथितेषु तस्मिन्दारेषु तेषु विविधेष्वपि संस्थितेषु रेवातटेषु नवबिल्ववनानि चक्रे राजा महेश्वर समर्चन साधना
नि पुत्रैः सहजलं दत्त्वा सुवर्णकलशैर्नवैः पोषयामास ततो रिभूपालो बिल्व भूरुहान् ॥ तैरेव रेवातट मावृतं च छन्नं च रेखान
व बिल्व वृक्षैः छत्रायमानाश्च सुखाय जाता लिंगेषु रेवानिलयेषु भूरुहान् तेषु तान्दृष्ट्वा भूपतिर्नित्यं हृष्टः शिवपरायणः तद्वि
ल्व भूरुह दलैः पूजयामास शंकरं ९६ बिल्व भूरुह मूलेषु रेवालिंगानि कोटिशः स्थापयामास भूपालः सकलत्वार रत्नमंदिरं र
त्नैः स भूपः शिवमंदिराणि प्रासाद रम्याण्यमितानि तानि स कारयामास शिवार्चनानि च कारतेष्वेव मनोहराणि बिल्वप
त्रपूर्णानि कुरुत्रैमरावृतान्यपि लिंगानि दृष्ट्वा संतुष्टः सकुमारः स भूपतिः बिल्वपल्लव शाखाभिः आनम्राभिः सपल्लवान्
गृहीत्वा गिरिशं भक्त्या पूजयामास भूपतिः १०० पंचामृत प्रवाहाद्यैः शिवलिंगार्चनैर्नवैः रेवाक्षीराम्बुधिप्रायाघृत प्रायापि
सा बभौ एवं भक्त्या समाराध्य महादेवं स भूपतिः कदाचिद्द्विजहोमाग्नौ पूजयन्गिरिजापतिं लिंगमंडल मध्यस्थं भूतिरुद्रा

श्री
३९७

क्षभूषणं पृष्ठभागस्थलिंगाग्रपतितं ददृशुसुताः नंद्यागतासुविज्ञाय कुमारास्तस्य स्थानं कुराः तेजहृपात्रावत्राःसर्वेचतुर्भुजीन भूषणाः
नद्दर्शनीमागतोनंदीविमानवरमाश्रितः गणैर्नारायणाद्यैश्च सेवितः शिवलीलया नंदिकेश्वरमालोक्य कुमारास्तमुपागतं प्राहुरश्रु
पराङ्गानाश्रिवस्मरणपूर्वकं कुमाराऊचुः नंदिन्नागतमद्य तावदधुना सम्यक् तथा भूपतिः दृष्टव्यः खलु नाभवोत महानिज्ञानः सुरैरप्यप
विघ्नः किं समभूदु मायतिपदं शंभो जानकः किं नो मृत्युंपालिमहेश्वरस्य विभवः कोवावदायाधुना मृत्युंजयानेनायुतो यदि मृत्युवशो भवेत्
नद्याकाम्रिवपूजायाः न्नि निरत्ययं तावद् यदि शिक्षितायुरित्यादिवेद्गोष्णुनः श्रीवीयियः नास्मिन् तावद्विश्वासो जानस्तेनसुखं कुतः प्रा
णानामपि रक्षणे यदि महादेवा वैतस्याधुनानृत्ति नैश्च धारणा भवति सात्यं तु नायक्षये संसारार्णवतारणादिषु कथं सास्यात्समर्थात्
णं हेन्यधुनेदसमर्थएवसदेवः किं वागिरेर्नोसिवः नसमापालिंगपूजा धूपदीपादयोपि च तेनार्पिताः कि लायापि वीर्यविघ्नसमागतः
को हिनानां वराक्षावतु श्रीवनैवेयभोजनं कर्तुं सेवागतासंतिनैवेद्यं तु मेवन पक्वान्नपर्वतानू पत्रमोदकान् पुपर्वतानु घृतवायसकु
ल्यानि कुर्वतावहिलोकनं अपारत्नावगिरयः पतिताःसंतिपयसान् दधिक्षीरप्रवाहाश्च पत्रपत्रपयल्लतः कर्पूरनीराजनपात्र
कोटिपन्याधुना धूपगिरिप्रधूपान् तांबूलवल्लीदलपर्वतान् श्च पूगीफलानामपि तुंगरान्नीन् एलालवंगनोलाश्च पत्रपत्रप्रयत्ल
तः एतेत्रिविपद्यारार्द्राः पत्र्यपत्यवसरं मुहुः अधुना मरणे नृपस्य सर्वं कथमत न्वैशाभविष्यसीतितनबुसिरपैतिविभविभोतैः फलम
स्माकमिहास्तिसर्वेनाश्रा १०) सर्वस्वं शिवपूजनं खलु महद्भाग्यं तदेताधुनासंप्रत्यहमतः पश्वत्परंनिर्विघ्नसेकं पुनः दुःखाभोधि

५ रा
५ व

६रेभिजमुत्तदत्तोसिवदनद्धिक्षकरणां॥ कैवाम हारथप्राणाः नानानी यश्रयदनो॥न
वाग्मभधिकारैवारपीयोमया धुना

ऽपायनाचाद्यधुनालिंगार्चनंजायतेलिंगाराधनसाधनान्यपिमुद्रासंपादितान्यादरैः १८ रत्नाकरउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वानंदिकेशोपिविस्मितः
शिवपूजनसामग्रीं दृष्ट्वाप्राहमनोहरां नंदिकेश्वरउवाच अनित्यंनुशरीरंकदाचिद्दिनान्नंप्रयास्यत्यवश्यंततस्तद्वियोगे नदुःखानिवः
योगिनेत्वावबोधःकथंवानचिंतनवदस्वादरेण इतितद्वचनंश्रुत्वाकोपव्याकुलमानसाः धिग्धिक्कुतत्त्वावबोधोपितेवेसाहुः विचक्षणाः नतः
समुद्यताःपुत्राःपवित्राःशिवपूजया द्विजासंमृत्युमानेतुंयमलोकंययुस्ततः नद्विमानंसमारुह्यगत्वातेयममंदिरं बध्वायान्येयमंनीत्वंप्राहुः
शंकरपूजकाः राजकुमाराऊचुः रेरेकालदुराचारकालकालार्चनेप्रियः मृतोमहारथेश्चकर्मणानद्वराधुना पूर्वजन्मार्जिताघानिनष्टो
निशिवपूजया अधुनापापसंबंधस्तस्यनास्येवसर्वथा शिवार्चनंनतयोपिकथंजानीवदाधुना रत्नाकरउवाच इतितद्वचनंश्रुत्वाय
पःप्राणान्प्रदद्वायत्तु प्राहास्माकंनापराधःकालमृत्युर्नृपस्यतः ततःपरंनृपप्राणानानीयाद्भुःनृपात्मजाः तदातान्कृप
संपन्नान्क्रोधारुणविलोचनाः २९ राजकुमाराऊचुः धिगस्मिन्शिवाचारनिरताराधितंनृपं त्वद्धाक्वलादत्रास्थानंभवतामपि
वर्तते त्वरयाप्रविष्टांतुभूपकं शिवपूजानिरतंमहात्मकं शिवपूजकसाधकाश्चमूर्धप्रभूताःखलुतस्यसर्वथापि महामृत्यु
जयस्याद्यविघ्नितपूजनंयदि भवत्कृतंनदातावत्कुधस्मादपिशंकरः इतितद्वचनंश्रुत्वातं प्राहुःप्राणदेवताः नास्माकमप
राधोस्तिमहामृत्योरयंपरं महामृत्युःसमागत्यप्रेरयामाससत्वरं इत्येतांनत्वाभिस्येवतेनास्माभिःसमागतं इतितद्व
चनंश्रुत्वा क्रुधारक्तेपिनृपात्मजाः महामृत्युपाशबंधंचक्रुरत्यद्भुतास्ततः ततःप्रविष्टाप्राणास्ते नृपमाशुशिवार्चकं राजा

समुत्थितः पश्चात् पश्यन्तु स्वप्नमिवाद्भुतं ३६ ततः परं महामृत्युं कालमृत्युं च सत्वरं आनीय पातयामास शुरगाधेन महाह्र
दे ततः परं सभूपालो भस्मोद्धूलितविग्रहः रुद्राक्षमालाभरणः पूजयामास शंकरं देवदुंदुभयो नेदुः पुष्पवृष्टिरभूत्तदा ३
७ साहः परयो वृत्तः शांकराणां महात्मनां शिवाराधनविश्वासः सेवृद्धोह्यभवत्तदा तदा पुनः समारब्धं शांकरैः शांकरार्चनं ३८
राजदारैः कुमारैश्च कृतं शांकरपूजनं अमात्यैरपि वार्तेयं कृता संतोषवर्धिनी राज्ञा राजाभिषिक्तेन राजपुत्रेण च श्रुता सदा
शिवाभिधानेन सा वार्ता परमाद्भुता अलंकृतं च नगरं तूर्यघोषं च गसरं श्रुता नागरिकैः सर्वैः सा वार्ता तिमनोहरा मुक्तातोरसंबंधं सर्व
नगरमंडलं मंडितं च वनं सर्वमुक्तातोरणकोटिभिः ततः परं तन्महारथोपि महोत्सवेनैव महेश्वरार्चां कृत्वाथ नदीश्वरपूजनं च जग
ह ततो महोत्सवमादरेण १७५ महारथ उवाच नंदिकेश्वर समागतस्त्वया शांकरानुचरचंद्रशेखरः मत्यपाकरुणां करोति किं किंकरो भवद
नस्यपूजनं यस्य प्रसादेन विरिंचिरासीत् नारायणो नाकपतिश्च कालः तं कालकालं शरणं व्रजामि दारैः कुमारैरपि शांकरैस्तैः यस्य
प्रभावेन मितोपि वेदैः ब्रह्मादिभिर्वा समहेश्वरो मे पितापि मातापि सखापि दाता प्रभुश्च सर्वो मम सो वै सोमः इति तद्वचनं श्रु
त्वा नंदिकेशो महामतिः प्राह राजानमाज्ञप्य नुरुद्राक्षकवचावृतं ४९ नंदिकेश्वर उवाच धन्योसि राजन्नु शिवपूजनेन मृत्युर्जितः काल
भयं कृतस्ते शिवप्रभावोयमुमासहायः सुप्रीत एवस्तु यिसवे थापि शिवस्स सर्वत्र शिरोमणिस्ते ह्येतानि चित्तं स्वपरां बुस
तं महेश्वराराधनकर्ममेव तत्र प्रमत्तं शिवरूप [illegible] ५१ दाराः कुमारांस्तव तेपि नूनं [illegible] थैरयमोहतोपि [illegible] नः स
निपतितोपि राजन्महामृत्युसमन्वितोपि इह बले शंकरपूजनेन प्राप्तं महामृत्युविनाशदक्षं केवाविरूपाक्षपदारविंदपूजा

स्नाद्यपि धिक्त्विकेषां धन्यं कुले स्वं मृत्युमहेश्वरस्य तत्कुलजातिनौ नः अनेनापि धन्योसि नवात्सल भक्तिः श्रीमन्महादेवपदार्चनेषु कौतुकं
च महादेवः करोतु निज लीलया भक्तप्रभावानुभवः प्रदर्शनपरः परं रत्नसिंहासनासीनो रत्नमंडपकोटिभिः सेवितः छ
त्रसंचारैः महेश गिरिजापतिः महारथः समानेषु पुण्यकेनेति सत्वरं पत्रय त्वं च गणेष्वन्येषा हूयां वा मनोहरः धृतावदान
त्रिरसापुष्पकेन समागतं मयापि त्वरया राजन् सेहवगणकोटिभिः पत्रयपत्रगणानु सर्वान् अर्थवादोनलत्वेन रेवातीर
मभिव्याप्य निष्ठं निर्दिष्ट वनसरः यदि मानं समानीतं नदारज्यसुतेन तव महामृत्युश्च मृत्युश्च समालीनो यमालयात् चित्रगुप्ता
दिभिः सार्धं पतितो त्र महाह्रदे एतादृशं महाश्चर्यं फलं लोचनपूजया अतः परं मया गत्वा किं वक्तव्यं नृपोत्तमे तद्वचः श्रु
कुमाराणां अत्रावयं न जंगत्रेय हृदयामथापि प्रीतिः त्रिपत्नेकापि नेरापि किमस्माकं वयं वदामहाराणां भुवि दुर्लभं गतंस्यं नृ
वसंनिधानमधुना विश्वेश्वराराधने रवालिंगसमुच्चयेषु बहुधा कार्यं त्वया सादरं स्नेहः किं नु विधेय एवमपि ये नेहारेषु संख्यास्तु मे
प्रीतिर्वृद्धिमुपैति सांबचरणांभोजे ममाप्यन्वहं इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा कुमारा नाहभूपतिः विलापवल्लतानुहृग्रानू भूतिरू द्राक्षभूषणान्
राजोवाच किं भवमृत्यु गतं बालाः कोमलं किं नमासनं कथं हृदे महामृत्युः पतितः समयमान्विनः अतीयः प्राणनीयेपि ह्ययनीयः समुद्भ
भवः अत्रोभवन्नूतः कालो महामृत्युश्च बालकः ६० इति राजवचः श्रुत्वा कुमारास्तेपि नृपं करा नमानितुं महामृत्युं तुलमागु
मंचनं राजपुत्रस्तु चुः पतितो स्ति महामृत्युरगाधे न मदाह्रदे यमोपि स समानीयचित्रगुप्तादिभिस्सह इति तद्वचनं श्रुत्वा गत्वा
तेनस्य किं नराः पात्रावंशानु समाश्रीय कृद्दांतीरमुपागताः ततः परं त्वं करमंदिरस्य पुरः समानीयतत्र मृत्युरेव राजन्स्य यमोमृ

३९१

१ स्वकुमारकृतं कृष्णस्वस्त्वास्त्वाहसंभूतमे॥ वर्धाने पाणिनं भूमौ महाम्लसमान्वितं॥ यमदृष्ट्वानंदिकेशो विस्मयं समुपागतः॥ १

वे

सुसमेन एषोयं समानीनरतो हृदृगाः ततः परं सराजापि दृष्ट्वातं विस्मयं गतः॥ शूलंकराश्चयमंदृष्ट्वा महामृत्युसमन्वितं पात्रावहंबलात्तारं प्र
पूर्विस्मयमास्तिकाः पः श्रुतः पर्वताकारो महामृत्युर्यमः पुरा सएवदृष्टः कथमित्याहुरत्यंतमास्तिकाः ततः परं राजविलोकनेनविच्छिन्नपा
त्रः सयमोपिमृत्युः नंदीश्वरं लज्जितएव दृष्ट्वा राजानमालोक्यं सविस्मितोपि ७६ अपारोरुहाराणिलिंगानिदृष्ट्वालसद्विल्वमालाप्रसू
ननिवितानिच प्रणम्यात्रु भक्त्यातविज्ञानमेवंस्वरूपं चराज्ञो ममेत्याहमृत्युः क्षंतव्योपिममापराधइतितं हारं नराधीश्वरं नत्वा हारकुमार
वत्नमपितान् हारानुदारानपि एतद्भाग्यविलोकनार्थमधुनाप्राप्तं महेत्नात्वयाप्रायः प्राप्तमपारमेवसुकृतं हारोत्तमालोकनैः जन्मेदस्त
फलं शिवार्चनेनुरत श्रीपादुकालोकनाल्लोके कोपिनदृश्येत शिवरतादन्योन धन्योजनः नयागेवनभूतपूर्वविभवो भावेनसंभाविनो भा
वं प्राप्तमिदं मनोरथकुटीरेवानदं घुर्वदे ७९ इतितद्वचनं श्रुत्वा राजासंतुष्टमानसः नंदिकेश्वरमालोक्यैवभाषेवचनं मुदा महारथत्ववाच

धः ६

श्चांतं किलायं शिवपूजनमत्रकार्यं हारोपहारनिकरे रुदरं अपूर्वौ नूर्णोविधेयमधुनाविधुखंडमौलि पूजाविलोकनेपुरस्सरमादरेण
रत्नत्कृसमल्लदेवपुनरप्यादरान्नैवैः बिल्वादिप्रसूनाद्यैः पूजयामासभूपतिः अपारस्वर्णपात्राणिपरमान्नादिसाधनैः संपूर्णानि
महेशाग्रेस्थापयामासुरास्तिकाः ८२ धूपप्रधूमैरिवदीपमालाकुलैरपिव्याप्तमथानुलिप्तं ततंतदालीरमपारहारं दृष्ट्वाम्रहेशेपि
सनंदिकेशः ततः परं दुग्धघृतादिकुल्यापरिष्कृतापारनवान्नराशीन् विनिवेद्यसांबापसदाशिवायनीराजनानिप्रददौसभूपः ततः पुष्पां
जलिं कृत्वाप्रणम्यचपुनः पुनः निरीक्ष्यपुनस्तूर्जांचकोगिरिशायसः ततः परं हेमविराजमानपात्रेषुहारानपरमान्नराशीन् इंद्रे
शिवाचाररतेभ्यएवसकोटिनाभूपतिरादरेण ८६ हारोपहारेणसनंदिकेशो नुष्टोपिपुष्टोपियमोपिपुष्टः पुष्टोमहामृत्युरपिप्र
पुष्टः सचित्रगुप्तोपितथाग्रहस्थः ततः परमपाराणिद्रावाभरणान्यपि तांबुलानिदुकूलानिभूपालेभ्योददौस्वयं ततस्ताद्गसामग्रीविरा

ग्रं० ७०

करारधनोत्सवं दृष्ट्वा स नंदिकेशोपि राजानं प्राह शोभनं - श्रीनंदिकेश्वर उवाच शिवाज्ञापालको नाकं प्रियो मृत्युंजयस्य च नतवागम
नंतत्र त्रिनेत्रः किं वदिष्यति न जाने गिरिजाकांतप्रभावं भावमेव वा भावं भावार्चनस्यापि प्रभावं भवसंनिभं तत्रागत्य महेश्वराय सकुं
विज्ञाप्य यत्नेन प्रीतिस्तस्मिन् शिवाज्ञया पुनरिदं प्राप यथेष्टमेव स्थले एतत्स्थानमगमेव पुष्पकमनः चिंतकं थं नव द्रव्यचयं स्यक्तं शिवेनराचेनकृतायाः
प्रभावादुरः इत्युक्तं नंदिकं च श्रुत्वा स्मृत्वा शिवं स्मरादरात् प्रणम्य नंदिकेशं च प्राह हारा हरेश्वरः राजोवाच दृष्ट्वापि नपसापि केवलमुमाकांत
प्रियकेशह ध्यानैर्वा शिवलिंगपूजनैर्वा हरिरपीरेरपि धर्मैर्वा शिवसंनिधानमिति मे भात्सव सत्यं परं स्वत्राप्यं विकासहाति विमले लिंगे शिवस्य
हंति अत्रापारमहोत्सवैरनुदिनं लिंगार्चनैर्नीयते न कालः कोपि स धाम यत्सु समयः सर्वात्मना दुर्लभः एतन्नाव दुमासहायनिलयं सत्कृतं न वांछापि
मेत्र आदिप्रलयेपि शांगनिलये पालिंगवसाभिधुवं पत्रपुष्पनवबिल्वपल्लवकुलव्याप्तं मयेदं कृतं रेवातीरसमन्वितं वनमिदं लिंगेश्वरं गैर्वृतं एतेनैव
ममाक्षयं सुखमपि प्रायः प्रवृद्धं भवेत् इत्येवं शुरनीतिनां करपदांभोजेभंजे निर्भयः इत्येवं पर्यवचस्तस्य सम्यग्गिराभिनंदितं पयोयमाद्दिसं
युक्तो नंदिकेशः प्रहृष्टचेतः प्रभावं संस्मरन्नेव भूपतेः स पुनः पुनः यमं मंदिरपर्यंतं ययौ नंदीश्वरो मुदा तदालोममालोक्य प्राह नंदी नमाद्दरात्
चित्रगुप्तादिकं दृष्ट्वा महामृत्युंजयं शोभवः २० नंदिकेश्वर उवाच दृष्टः किं कालायं महिमा शिवस्य सन्ताभवो भूपतिरद्भुतोपि कथं प्रवृद्धोसि द्व द्वे
रूपान्तैः प्रपातितोसि प्रबलेहे दृष्टं शिवपूजाबलेनैषां न तुल्यं न बलं खलु शिवपूजाबलेनैव जितं लोकत्रयं च तैः अतः पुरं तां भवानामागेग
तव्यमेव न तवायमुपदेशो धर्मतत्त्वः खलु सर्वदा तेनैषां गणनीयास्ते ब्रह्मनारायणादयः तेनानुयवसक्तसोधीरास्तिष्ठंति शांकराः केः शां
भवसंभोलोके भाग्यवाल्लभितप्रभः भवार्चनाड्ड्वत्वेव भाग्यवान्भवपुङ्गवः अद्यप्रभृति कस्यापि शांकरस्य महात्मनः स्वयाप्रतिभट
त्वेन न स्थेयं मृत्युनापि च मया न त्र स्थितिं राजा बोधितोपि विशेषतः भवद्धर्मविकारमाकेस्यादन्यथा चेत्थं तेनांकरश्वरस्वराश्रकुमारास्तु

८ म ६००

८ न

मो

स्वभूपेन तेषां पराभवः कृपिनाकृतापि भविष्यति इदं प्रयतितास्ते वैभवं तस्मात् ते यदा नद्यैकेरापि तत्राजादूरे नूनं भवतां खलु अनन्तेन गिरिजा
वत्तू द्वेषिणि चित्रकैरपि नगं तत्र यं तदेहन्नोऽप्यतीवप्रबलाः किंतु कालकालार्चनबलात् प्रबला एव केवलं तेन मया श्वसनतस्तथा तद्धून्नवासिनः
स्वप्नेऽपि तत्र सद्भूसानगंतव्यं भवादृशैः नविस्मर्तव्यमेवेदं वचनं मदुदीरितं इत्युक्त्वा समयेऽमेनापि पूजितो नंदिकेश्वरः सत्यलोकं ययौ तत्र ब्रह्मणापि
सम्भर्चितः अपूर्वं राजवृत्तान्तं पस्पृष्टं ब्रह्मणा तदा ततः सर्वमुक्ते संतोषेः ब्रह्मणं नंदिना तदा तद्वृत्तांतं समाकर्ण्य सर्वे ब्रह्मसभासदः पुलकांचि
तसर्वांगाः तुष्टुवुः शिवमेव भवं ततः परं सवैकुंठं ययौ विधिसमन्वितः अर्चितः स्तत्र नंदीन्द्रः नारायणेन सः तत्रापि तेन वृत्तान्तं श्रुतं त
स्यैव भूपतेः तेनैस्तुतोऽपि विनतो ययौ कैलासमंदिरं तत्र गत्वा प्रणम्याशु महादेवं कृतांजलिः सर्वं निवेदयामास सर्वज्ञाधीश्वराय सः
गणाश्च तस्य वृत्तान्तं श्रुत्वा हृष्टाः परस्परं तद्वार्तयापरं तोषात् समयं तस्थिनाऽपरं शंकरोऽप्यविकारं दृष्ट्वा स्वांकपंकेरुहस्थितं शृणुप्रभवं
गिरिसाहभावानां भाग्यमीदृशं रेवातीरवनवासामिसततं लिंगपूजामुहुः दृष्ट्वा भूपमहाप्रभावविभवं धन्या पतनार्थपरं नदीश्रीः
तदृष्टेनैत्तलयतो भीतिर्महामृत्युंजो मदन स्यवरानंतसकुन्नीलीनोऽपि चिरं जीवतु इत्यूचिवांस्तु महेश्वरकृतेः शाराः पुरः साध्वसाः तल्लिंगा
र्चनसाधनेषु विविधेषाहारमात्रादराः रेवातीरमुपाश्रिताः शिवपरध्यानेन नीत्वा दिनं तिष्ठंत्येव सुखेन नंदिकरचरैः साकं महामुक्त
रा: २२० इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे पुण्यमूर्तिर्लोकसंवादो नामाध्यायः चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ७८ (?)
श्रीराजकन्योवाच इति रत्नाकरेणोक्तां कथां पापप्रणाशिनीं शिवनामांकितां श्रुत्वा प्रहृष्टाः पुण्यविग्रहाः त्वां कुर्वंतः समुद्रोऽपि पु
प्यरूपे शिवार्चने समुद्रितान्विलोक्याह धन्योऽस्मीति मुहुर्मुहुः ते कृत्वा बिल्वपत्राद्यैः हाटकेश्वरपूजनं स्वस्थानं गंतुमुद्युक्ताः नमो
कुः पुनराहरात् अस्मद्वागमनस्यात्र कृत समासीन्महत्तर यत्रैः शिवकथारूपसुधापानं कृतं मुहुः धन्यास्म कृतकृत्यास्मः शिवभक्ता

वलोकनात् शंकरानुग्रहाज्ज्ञानमयचक्षुः शंकरदर्शनं इति तद्वचनं श्रुत्वा सागरो निजमंदिरं गत्वा सदेवयया प्रीत्या शंभवागमसरप्रियः समुद्रमध्ये
नगरं मनोहरं रत्नप्रभामंडलमंडितानि उत्तुंगलिंगाभिन्नमंदिराणि संदर्शयामास मनोहराणि अपार रत्नजीर्णानि गोपुराण्यपि कोटि
शः तेभ्यः प्रदर्शयामास सागरः शंकरप्रियः ततः स्वभवनं रम्यं लिंगकोटिविराजितं अपारभूषणोपेतं दर्शयामास भक्तितः ततस्तेना
निलिंगानि दृष्ट्वा रत्नमयान्यपि अलंकृतानि पुष्पाद्यैः दृष्ट्वा प्रीतमानसाः दृष्ट्वा प्रणम्य भक्त्या तत्तद्रत्नमणिकोटिभिः पूजयामासुरी
शानं प्रसवाद्यैश्च कोन्नतिः ॥ पूजांते शंकरस्मृत्या नत्वा तानि मुहुर्मुहुः रत्नासनेषूपविष्टाः प्रहृष्टाः शिवपूजकाः तदा मीसागरस्यापि दारास्ताव
न्मनोहराः अपाराः शंकरं द्रष्टुं आगतास्सुप्तुश्च ते पश्चान्मनोहरैः अपरेशंकराचलं कृत्वा नीराजनाः सर्वे नमहस्वांगणे मुदा क्रि

७१ह

वं नाद्यैः विशेषैस्तैस्तोषयित्वा प्रयत्नतः नीराजनानि दत्त्वापि पपुस्ते तत्पुरांतरं सौंदर्यवाहिनीरूपानपाराभरणान्वितान् त्रिपुंड्ररु
द्राक्षधरान् दारान् दृष्ट्वा सादरान् ततः परं तमूचुस्ते सागरं शंकरोत्तमाः अतिविस्मयमापन्नाः कृतांजलिपुटं मुदा हे रत्नदारास्स
र्वे दाराः सहाराः शंकरादराः कस्मिन्कुले समुत्पन्नाः किं वा पुण्यं पुराकृतं सौंदर्यधारारूपास्ते पश्यतोन्मादमंथराः परमैश्वर्यसं
पन्नाः केन पुण्येन तद्वद हे रत्नमप्यपाराणां पुण्यानां खलु तत्फलं सौंदर्यं महदैश्वर्यं यौवनं च नवं नवं अलंकृतानि गेहे च मंदिरा

४०१

णि तवाधुना एतादृशं महद्भाग्यं केन लब्धं त्वया वद तवापि महदैश्वर्यं केन पुण्येन तद्वद विचार्य पूर्ववृत्तांतं मनसा मोदेन सादरं
रत्नाकर उवाच साधु पृष्टमिदं तावदधुना सादरं परं शृणुध्वं सावधानेन तद्वृत्तांतं यथाक्रमं अहं पूर्वभवे विप्रः पिता मे कटके
टरः मत्तो भववरस्तेन तुल्यः श्रेष्ठो न भूतले शिवापराधदुष्टो भूत्स एव जनकः पुरा सहतः पादघातेन तेनैव हि महात्मना स्व
यं शिवाराधनसंभ्रमेणास्थितः पिता मे शिवलिंगमूर्ध्नि क्षिप्तः परं गोमयलिंगरूपे पिता महता अशुभमभ्रमेण तदा कुठारसा

दायछिन्नतच्चरणद्वयं ततःपरंमृतसोपितद्दृष्ट्वाहृद्धीःपिता शिवापराधेनभवंतिदुःखान्यपारदुःखाकरकालेगेहे अतःसतोशांकरदुःख
बीजसंपादनेनभ्रमतोपिदुःखं तेनपित्राशिक्षितोहंसर्वदाशिवपूजने ततःपरंपितापापविमानैःशिवमंदिरं मयायौवनमासाद्यदारोदारवि
हारभूः नत्यक्ताशांकरार्चापितत्सवासर्वथामया प्रगमधयान्हकालेपिसायंकालेविशेषतः शिवार्चनंकृतंपूर्वंबिल्वपत्रादिभिर्मया ततःवन्न
विद्विपिनेबिल्वभूरुसंकुले प्रविष्टंबिल्वपत्रार्थंहि…सहरेसह तत्राद्भुतंदृष्टमेकंसुंदरंशिवमंदिरं लिंगानितत्रदृष्टानितुंगानिगिरितुल्य
ये विल्वपल्लवपुष्पाद्यैःआत्तानीत्यवनान्यपि सरांसितत्रदृष्टानिकमलव्याकुलान्यपि तत्रपुष्पवनंदृष्टंसदावनरामन्वितं कनकान्यपिदृष्टा
निसवर्णकमलान्यपि तत्रगंधर्वतनयाःकोटिशःसमुपागताः पूर्वोक्तेशिवपूजार्थंतस्मिन्नभिनवेवने तत्सौंदर्यप्रभावस्कवचनुमेवनशक्य
ते महदैश्वर्यसंपन्नाःताःसर्वाभरणान्विताः ताःसमागत्यवेगेनस्नात्वासरसिनिर्मले मूर्तिरुद्राक्षविमलाःचक्रुःशांकरपूजनं रत्नरूपैः
पुष्पाद्यैःधूपदीपादिभिर्मुदा कृत्वाशिवार्चनंसर्वाःप्रहृष्टाशिवतत्पराः ततःपरंकृतंताभ्यंताभिरत्यंतमादरात् शांकरोगेयशिवाचार
तिरताभिर्यथेच्छया तद्दृष्ट्वानिममप्रीतिर्जातातासुचलद्भारवलु तासामपिमयिप्रीतिः सुंदरेशिवतत्परे अहंताभिःसमाहूतःतदाताभिर्वि
टंपति इत्यमुक्तंताभिर्वनष्ठृणुध्वंप्रयत्नतः गंधर्वकन्यकास्तुः सौंदर्यनिधिरेवासिपुवंशिवपरायणः कस्मिन्वानगरेवासःस
दनंकुत्रवातवं कःपिताकापिवामातासंतितिकःभ्रातस्तवकिंतेकुलंचशीलंचबलंचविपुलंवद दारासंतितवाभाग्यंकिंमस्तिदया
करं इच्छाकिंमधुनाकापितवदारपरिग्रहे दारापेक्षायदितदावयंगंधर्वकन्यकाः योग्याःपरिणयःकार्यःकार्यमन्यद्भविष्यति रत्ना
करस्तमीशानतुभ्यंदेयमसंशयं अस्मत्प्रार्थनयाशर्वःप्रसन्नोपिभविष्यति समुद्रस्याधिकारोयंभविष्यतिविशेषतः शिवस्नेहरतोज्ञा
तःसततसुरम्यतोधुना इतितद्वचनंश्रुत्वामयोक्तंकिमतस्तथा येनाधिकारविलयःसमुद्रस्यापिजायते ततःपरंताभिरुक्तंश्रोतव्यंनादिह

श्रुता

हरात् तेनापि नावद्संतोषो वृद्धिमेष्यति गतसमुद्रं श्रीरुद्रोहारान् दृष्ट्वा मनोहरान् ततस्समागतं दृष्ट्वा भ्रांतिमापरसागरः तेषांतरेणसं
प्रामोमहादेवेनपूजितः तेनहारःप्रार्थितोपि नददतःपरमादरात् ततःपरं महेशानं तंप्रसन्नं वचः किल तदप्यभिवृतं वक्ष्ये शृणु षण्मि
लितादरं श्रीसमुद्रउवाच: अपरास्तेमहादाहारहराःसंतितवाधुना तैत्वेकोवाप्रदेयोमे हरोहारायसादरं हरोहारप्रदानेन हारायोदरपूर्व
कं संतुष्टात्महतोमृधितुभ्यंदास्यसंशयं ऐश्वर्यसतिहारस्त्वयः पूज्यांनकरिष्यति नदैश्वर्यलयंयाति दरिद्रोपिसजायते विंतनवभाग्ये २
नयंयोहार्यंततनेदा पात्रंहारंसमासाद्य कोवास्यातदत्मारदः किमैश्वर्यमदांधेन हारचीरःपराभवः कृयतेसकृतःप्रायःसपराभवमिच्छति
अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं तच्छृणुष्वातियत्नेन भज्जभाग्यमिदंमुहुः पुरावद्यिदर्भदेशाजावरंतपद्गति शुनः रिपवोविजितास्तेनतद्
राणाभितेनजसा द्वेषरिपुतद्राज्यं आक्रांतं तेनत्वतत्वः बहुवारहताःसर्वे रिपुसैन्यंमहीतले पर्वताद्रिपुधनं तत्र समानीयस्वमंदिरं पूर्ण
कृतंगजाश्वाद्याः कोटिशःतस्यभूपतेः तस्यप्रतिभटः कोपिनदृष्टः खलु भूतले सुवर्णमंदिरापायवृतेनसंपादितान्यपि रत्नप्राकारसं
वीतंपुरंतेनकृतंपुरं सर्वदारत्नमालाभिः नगरंतदलंकृतं तस्मिन्नासंतिभूपालेसभयाएवसज्जनाः अतूतोभवपरित्रातं तदाष्टम
घसंकुले तस्मिन्राष्ट्रवनेवश्विनू ब्राह्मणान्निवनस्परं सकुटुंबस्थितस्तत्र कृत्वापर्णकुटीवटे तत्रराजागतो द्रष्टासंचरन्विपिनेपुरे नृ २ ४०२
पालोपिक्षुधार्तोपि हयमारुह्य केवलं स्थितमंसत्र गतसैन्यं स्थितंचपरिचारकैः एककिस्वयमागत्यवटच्छायामुपस्थितः तदातीनृपितोरा
जायर्याचिजलमाहरान् मुनिकन्यासमालोक्य वटमूलस्थितांतदा साद्रोजमानीयफलानिविमलान्यपि सत्तीत्वाजलंश्रानुजा
गृहेसफलान्यपि मूलानिपरिपक्वानि नयाद्नानिकोनिचित् तेराजुपुरयामास स्वादुरंसनराधिपः तदातमाहसाकन्यातत्रस्थंहा
रमुत्तमं दृष्ट्वा प्रहृष्टोराजानं जलमूलादिभिस्तदा कन्यकोवच्व गौरीव्रतेसमारब्धं गौरीमूर्तिरियंकृता पुष्पैरलंकृताचान्यैःपांडुपर्णा

द्विभिस्तथा नधनमुनिकन्यानांगौरीपूजार्थमुत्तमं मुक्ताहारस्तयोर्दत्तस्तारतारामलोनृप वाडिसंधेपिनिष्ठंतिमुक्तागुच्छाःमहस्रनूः ने
षेकोवाप्रदानयोमुक्तागुच्छोमनोहरः मुक्ताफलालंकृतायाः स्त्रीयाश्चविलोकने प्रवृत्तंमेमनोराजस्तरलेश्रुयतेमया मुक्ताहारप
द्विभिर्गौरीयःपूजयतिसादरं समुक्तियानमासाद्यप्रयतिहरमंदिरं रत्नाभरणसंयुक्तांमुमानूंकरवल्लभां दृष्ट्वाराज्यमवाप्नोतिभोगच्छा
यामितिश्रुतं अलंकृतांस्त्रीवांदृष्ट्वागौरीहृदिरोभिर्मुदा विरक्तोपिविमुक्तःस्यात्घोरसंसारबंधनात् हारैरभ्यर्चितागौरीस्वस्वाभीष्टप
लप्रदा विरक्तोपिविमुक्तःस्यात्॥ सुवर्णाभरणानीतानिवोणमपिदारयति सर्वसौभाग्यसंपन्नासागौरीशिववल्लभा गृह्णातिभक्तदत्तानिप
लंदातुंहिकेवलं नैस्याःप्रीतिर्हारहारप्रदानेकापिस्याद्दिस्पेवयात्नाकृतापि अत्यर्थाचेत्तानदासर्थकेतेभाग्यनोचेद्वस्तुकिंनेनवृत्तं इ
तितद्वचनंश्रुत्वाकृत्वानदवधीरणां ययौवाजिनमारुह्यतद्दासर्पसमागतः कोपिकोटरभागेणराजकुंचमुपागतः तेनदृष्टःसभूपालोमृ
तःसाश्वोमहावने ततःपरंतुतद्राष्ट्रंतत्रतत्रलयंगतं सैन्यंचतत्स्तंसर्वगजाश्वादिकुलंतथा तस्माद्भाग्यमपिप्राप्यदानपात्रमनुत्तमं नद
दातिधनंयस्तुसविनश्यतिसर्वथा अतःकृष्णस्यभाग्यस्यफलखलुनदृश्यते सत्पात्रे दानमन्यत्तु विफलत्वेनकीर्तितं दुर्लभंमेवादो दान
पात्रंचदुर्लभं दातृत्वमपिलोकेस्मिन्सुतरामपिदुर्लभं धनेसतिमयादेयंधनमित्यपिकंचन प्राप्तेधनेनदानेच्छाकुर्वतस्तेनलोभतः भाग्यव
तःप्रयच्छेतिधनंपात्रेसमागते अभाग्यानप्रयच्छंतिनदृभाग्यमदानतः अदानाद्दरिद्रोभवत्सेवहारंपरपात्रमासाद्यमृत्युंप्रयाति पुनस्याद्दरि
पुनर्मृत्युमेतीत्यचतुःपंदरिद्राभवेसेवहीनाः स्वतास्त्वाद्दियमल्पंवासंपाद्यापिस्वतारकिनः दुर्मुखास्तेभवंत्येव धनदानपराङ्मुखाः पुराकश्चिद्दम
द्विपःकृपणयाचकतत्परः सञ्चितवितकुटुंबेणकृपणोऽकृत्यासमार्जितः सकदाचित्स्वाद्देरण्यःकृपणोन्यत्रावनगतः काष्ठाहरणकेतुतत्रदृष्टस्त्रीवाचकः
लदावात्यासमानीतः स्वभस्मसमावृतः सकाष्ठहरणोद्युक्तोदृष्टःस्त्रीयेनसादरं सपृष्टःश्वेनत्रीवेन स्वभस्मकृपावृतः स्त्रीवोयमितिबुध्येव भस्मभूषित

विस्मृः शौनकउवाच किमेवंखिन्नमधुनामुखंतवमहावने कथमभ्यागतंब्रूसंविंवावदतवाधुना इतितद्वचनंश्रुत्वातंप्रणम्याद्रिवार्चकं स्वरूपं
ज्ञापयामासतस्मैतेनसदुःखितः तमुवाचततःश्रीमान्शौनकोब्रह्मवित्तमः त्वयायत्नेनदानंबृ्होवायान्तेविनाशतः यद्देवयाज्ञ्यंयत्रधनंत्रविं
न्विस्मयस्ततः देयंनेनसमृद्धिस्ते भविष्यतितनसंशयः नैवान्नपददयोर्हृदयंयेनान्नंकिंचिदादरात् सभवेत्सर्वहसादरिद्रोनात्रसंशयः अन्नंहि
रमुखेदेयंग्रासमात्रमपिप्रियं तेनतुष्टोमहादेवःदौर्भाग्यंतेनतद्यति यदिद्वारमुखंदातुंनत्वातिःसर्वथानहि अन्नंतिवोर्पणंकृत्वाभोज
व्यंनित्यमादरात् अनर्पितंमहेशायभुंक्तेयोन्नंसपापधीः अतिजन्मनिपापिष्ठोदरिद्रोभवतिध्रुवं अन्नानांपतयेयस्मान्नमःइतिस्मृत्वाप्र
देयंमुदान्वितोयान्नमनादरंत्वपरतःकृत्वाप्रणम्यादरात् तेनान्नातिसंस्थितिमेभेस्यसदनेतिष्ठति यत्तिष्ठुरानकूहादिनिवृत्तियातिविपिनंय
ज्ञानदन्यालयं इतितद्वचनंश्रुत्वातमाहद्विजपुंगवं किमन्नपतिरूपंमेवदतिप्रीतमानसः श्रीभवउवाच रुद्राध्यायेनतद्रूपंकथंचित्स
मुदीरितं तद्रूपंविज्ञेयंत्वयागुरुमुखात्खलु शिवरूपमितिज्ञानंयद्यप्यसौनदुर्लभं तद्वाप्यभ्यसनेनैवतत्ज्ञानंचभविष्यति हरोह
रमुखेदत्तमाहारमतिसादरं गृह्णातितत्तुमेवाहोउदारसाससहस्रधा ततश्चामहत्वोलोके दातापितहरास्मरः तहर्तोपितभर्तापितकार्ग
पीतिमन्यतो सर्वसौभाग्यदातारंशंकरंलोकशंकरं गौरीभर्तारमज्ञात्वादुःखितोमानवोभवेत् नजानंतेतुगौरीशंमहापापसमावृताः
अतएवमहदुःखंप्राप्नुवंतिपदेपदे केचिन्नावज्ञतोन्मादादहिंस्मरंतिमहेश्वरं विस्मरंतिभ्रमंत्येचित्महापातककारिणः ज्ञात्वाकथंचिद्द
सत्यानृताशीघयातिकश्चन अधमाधमतांप्राप्यदुःखितादृस्यसंश्रयं जेनबिल्वदलेनापिपूजितोगिरिजापतिः तदानिमरसभावृद्धिर्दृ
निधनेपरमितः अतःप्रमादमुत्सृज्यंत्वागालिंगसमर्चय नैवेद्यान्नानितत्रैवभुंक्ष्वाचिंतयशंकरं पापानाश्रीभवत्सेवभवानीवल्लभस्मृते
ततःपरंभाग्यवृद्धिःभवत्येवपदेपदे भक्त्यापरंदेहमस्यभज्यतेयदिजायते इनदानभयतेत्रापिभवमूलसमुद्भवं यस्माद्भवतिभूतेषाभूता

त

न्यपि भवंत्यपि नो भवेभावनालक्षं भावयाशुभयापहं इतितद्वचनं श्रुत्वा नत्वाकारिणोत्तमे ययौ स्वमंदिरं विप्रः स्मरंस्तद्वचनान्यपि ततः परं लिंग
मेवं तेनसंपादितं नवं तत्रार्चनं कृतं तेन बिल्वपत्रादिसाधनैः यद्यन्मार्जितं स्वेन तत्सर्वमपि सादरं विविधं भवे मुच्यास्थितः स्मृत्वा महेश्वरं ए
वं संवत्सराननेन रेवातीरगतं क्वचित् गौरीलिंगमभ्यर्च्य स्थितो बिल्वदलादिभिः तदानीमागतः कश्चिद्राजा शिवपरायणः तेन दृष्टः स विप्रोपि दृव
भस्मविभूषणः ततः पर्यंतमागत्य राजा प्राह द्विजोर्चकं, कोसि कुत्रस्थितिस्तत्र कुत्रालयपरिग्रहः कावाविद्यासमभ्यस्ता कथमर्च्यते शिवः कथं दे
वो महादेवः तत्वस्वरूपं च कीदृशं किं तज्ज्ञानफलं वास्य तज्ज्ञानं फलं च किं तत्सर्वं वद मे विद्वन् श्रोतुं भवान्मे सराधुना दुर्लभः शांभवो
लोके शिवज्ञापरायणः रेवातीरं तु लिंगं च लिंगमत्यंतदुर्लभं, रेवालिंगस्य महिमा दैवतेनैव फलं च किं, लिंगबोधकदेवोपि तत्पू
जाबोधकोपि वा वैराग्यं चापि कथं ज्ञानं विज्ञानं तस्य फलं वद इति पृष्टः स राजानं प्राह विप्रः सचिंतया विप्र उवाच महेशतत्त्वं निगमैः नबुधैर्वै
मुनींद्रैरपि सिद्धसंघैः तज्ज्ञानवेदस्य कथं वदामि प्रकारकं वचनयुक्तमेव अनंतवेदांतविचारनीताः शांताः प्रजानंति महेशतत्त्वं पृथक्
कथंचित्कणशो महेशप्रसादलेशो सति पुण्यलाभे लिंगतत्त्वं विदुर्ज्ञेयं लिंगपूजाफलं तथा रेवास्वरूपज्ञानं च दुर्लभं सततामपि दृश्यते ए
व गिरिजारमणप्रभावः तत्तत्त्वं नमस्य निगमाविषयं कथं वा दुर्ज्ञेयवस्तुविषयानवगाहनेपि नास्यापराध इति मे प्रतिभाति राजन्
दृश्याकृत्यं च तस्य तमुवाच स भूपतिः पूजात्रमेवावद मे लिंगस्य निर्विशेषतः विप्र उवाच न पूजापि परिज्ञाता नज्ञातोपि क्रमो मया
ब्रह्मादीनां च तत्पूजा दुर्लभं खलु वस्तुतः तत्पूजाज्ञानविरहेप्येवं किंचिज्जलादिकं देयं लिंगे प्रयत्नेन भावनापानवृक्षयः छित्राणि बिल्व
पत्राणि क्षिप्तानि निर्विमस्तके अभक्त्यापि हृत्स्येव पातकानि बहून्यपि अग्निर्दहति एवं किं वरं न लस्पृष्टो ननद्युक्तं कथं लिंगाराधनमप्यधा
पहरणे दृष्टं विरूपाक्षत्वं हास्येवचदत्तेत्वयं फलमिति ज्ञातं कथंचिन्मयानदृष्टं तंतु ननस्तलं किमधुनादृष्टं तं साध्येन त्वा अस्माभिर्दुरष्टं दृष्टं ना

ग्रन्थ मिति ज्ञानं गुर्वाराधनं तत्साधनं साधितं धनमिति ज्ञानं निधिः खेन च मनोवसुलभं जलैरपि कृतं संसार दावानलव्यस्तानं कुरु यत्प्रपार
विभवं गतस्के न वा ज्ञायते रेवानीरे नीरमात्रेण लिंगं तुंगं बिल्वोपहृतैर्वा फलैर्वा प्रत्याख्यातिरसि पूज्य पत्यालि मुनिः संसाराब्धि व्याधिनाभूनेस ये १३०
रेवानीरं पापकं पुण्यमेकं नैवं किंतु प्रापकं गां सहस्रैः धर्मैः प्राप्तं धर्महेतुः स्वरूपैः धर्मावाप्तिस्तु पुनर्जायते नः आनंतिकं चिद्गिरिजासहायपूजाविधा
नानि न थापितानि न भावनायाः परिपूर्णता पि कथ्यानि निरत्यान्यपि नानि नूनं कृत्स्नत्य भावपरिभावनयामहेशं ध्यान प्रवृत्तमति लंब दृसाव धा
नं अंगव्यपाय नियमैर्नियमेन तेन साभावनापि विकला खलु सत्यमेवं इत्याकर्ण्य व चस्तस्य तन्माहूय स्वकं गृहं ययौ या नवरस्थेन सहते न महा
त्मना तेनतन्मंदिरं हृष्टं मणि मंडलमंडितं तुंगलिंगसभाजातं तं हरकोटिसमन्वितं तं दृष्ट्वा विस्मयाविष्टः प्रणतः शांकरान्गुरुः पूजयामास
लिंगानि नवबिल्वदलादिभिः ततः प्रदोषपूजां च स चकार महीपतिः ततस्तं भोजयामास पक्वान्नैर्हार संयुतं भोजनांते महाहेवं कपयामि
नमानसः हृष्टेन तेन महाहारिभूषणानि महीपतिः गोकुलान्यपि रत्नानि धनानि विविधान्यपि दुकूलान्यपि दिव्यानि वाहनान्युत्तमान्यपि
तत्सर्वं समुपादाय सत्वात्स्वगृहं ययौ तं दृष्ट्वा विस्मयाविष्टास्तदाराः सुता अपि ममैदं श्वस्य पूर्वं दृष्ट्वा तद्ग्रामवासिनः तमूचुराहरात्नवा क
स्पेदं फलमित्यपि पूर्वं द्वारे वागत मस्मद्गीयं गेहं कृपया धनं तत्प्रसादं च कृतं सुधानेनापिपासुनापिपीनं जलं शालमलक्षितेन राज्ञा दत्तं वेतन
नुग्रहं धनं वा के वा वियान धना वाप्तिहेतुः मंत्रोपकेज्ञायते तत्त्वयानुष्याससीगेहा वाजिभिर्गोकुलैश्च दिव्यैराभरणैर्धनैश्च विविधैर्यासक धर्म
हिरंमतेभेरमितैर्भहृष्ट चजले: व्यासंगृहस्थोगणां एतैर्हेमरथैरपारविभवैः छत्रैश्च मुक्तापकलव्यासैः सूर्यनिवारकैः ध्वजपटैः कैयंप्र भावस्तव
इति पृष्टस्तेनस्सर्वैः सोपिविस्मितमानसानू प्राहशांकरलीलेयमिति स्मेराननस्तदा किं विस्मयाविंतयसंपि भाग्यं महेश्वरानुग्रहमंतरेण
अनुग्रहेन तस्य भयं निमान्याः सामान्यतो धन्यतमोऽश्वसंसं विद्यातुलः पिनाक्यस्तानन्नपश्वकृतं मया नाराधितो पि गिरिन्द्रः सम्यगितस्तु व धारि
ते हि ज्ञाति बिल्वपत्राणि जलान्यपि मयार्पितं लिंगस्य भान्नमाम्य तेन विश्वासोपिनमेनहा तानेपि स महाहेव मसर्वा राध्यहृत्यपि न सर्वचेहवे

२ न दानानि कृतान्येव नवा यागादिकान्यपि ॥

दानन्नैयद्दत्यपि नार्चितः आकर्णितापि न महेशकथासुधापि तस्यानयोन हृद्धर्यपि न दानं तथापि इत्थं स्त्रीविन धनेमेन दयारमेव वामी
मिरायनमथारवल्लावृताभिः रत्नाभरणमालाभी अमलानामनेवबधा कौतिरछादयत्येव मंदिराण्यमितान्यपि कथापि सौ पुष्प
गवानुसुप्रीतो बिल्वपल्लवैः कोवारसः कोमलबिल्वपल्लवैः महेश्वरस्यापि सतन्नविभ्रमः सतेयथानि नसमर्चितोपि दत्तानि भा
ग्यान्यमितानि शंभुः श्रीमहेश्वरकुंकुमध्येविविधापारानुसर्पीवि तात्यक्तातुंगतरंगसंगतमहालिंगेषु तुंगेषु यः बिल्वान्यप्य
मलानि दास्यति जलभ्यतानि भक्त्यामुदानस्मै दास्यति शंकरः करुणयादेवत्वमर्पयतः संतुष्टोगिरिशो ददात्यमितमप्यैश्वर्य
मंतेरवत्वं स्थानं दास्यति शंकरः खलु महादानासदेवोत्तमः तस्मादेव महापि पिबति यदिभवे तुष्टस्मरद्वेषिवाकृषं नष्टमिदं जगत्त्रयमि
ति ज्ञेयं समृत्युंजयः इति ग्रामजने स्सावं कृत्वा वार्तां महोत्सवं ययौ वनं सयत्रासीनु भूपभवस्थापदे नृपः तदा तन्मार्गगमने कु
त्रिवुंभस्थलागते महाधारागंधवाहैः व्याप्तमेव हि महत्तं ददतं धूमाघ्राय मृगेंद्रास्समुपस्थिताः तत्कुंभिकुंभदलनं कृतमिवम
दोद्धताः करियूथं विलोक्यापि पश्चात्सिंहवरानपि कालकालं संस्मरति शंखोपि स नृपः क्रूरः आनीलगिरिसंकाशं करिपाप
सत्त्वरः सिंहान् अभिमुखानुद्दृष्ट्वा प्राह नृपः करसन्नमः इदं बिल्ववनं तावत् पावनं कालनाशकः लिंगरूपसमासाद्य निष्ठमीश
वगम्यते नचात्रागमनं युक्तं वैरेण करिवैरिणां अवैरपायथाकामं अत्राप्यागमनं मतं नवबिल्ववनापारपवनोल्लीलपावनः
पावकप्रसरति स्थिरं नावद्दूरे रलं खलु इति तद्वचनं श्रुत्वा स व्याघ्रसिंहाः परस्परं प्रभावं नृपभवं स्मृत्वा तदा तस्मिन्महावने ततः प

रसविप्रोपि रत्नयानमुपाश्रितः शिवाश्रममागत्य संतोषं प्राप शंकरः । ततस्तं गुरुमालोक्य प्रणम्य च पुनः पुनः कथयामास
वृत्तांतं स्वकं सर्वमशेषतः । तदाकर्ण्य स शैवोपि तमाह प्रीतमानसं । उत्साहं जनयन्नेव पुनः शंकरपूजने । शैव उवाच यस्माद्गुरु
राधकः पादुकाचाप्यपारमैश्वर्यमयत्नलभ्यं । कृतोसि तल्लिंगसमर्चनेन किमेवमैश्वर्यमिति स्मरामि । इंद्रोपेंद्रश्चतुर्मुखादिकोसु
राराध्यवरार्थ्यपरं यल्लिंगं तदद्वितीयं च सकृदपि प्रार्घ्य धाम्यपि पापानि प्रहरत्यपरासु कृतो भोगिप्रवृषं कृत्वा त्वैश्वर्याण्य
तुलानि मुक्तिरिति मे तावत्समाज्ञायते । भूतिभूषितसर्वांगो लिंगार्चनपरो भव । इतोपि कोटिगुणितमैश्वर्यं भविष्यति
इंद्रोपेंद्रादयः सर्वे करिष्यंति तदर्चनं । पुत्रपौत्रादिवृद्धिश्च भविष्यति शिवार्चनात् । मुक्तिर्भविष्यति पापनाशो संसाररोगव्यसन
क्षयोपि । अतो विरूपाक्षमर्चनेन नेयस्त्वया समयो मयेन । अतः परं जन्मजरादिभीतिं विहाय मृत्युंजयमादरेण भजस्व
भाग्यानि लभस्व भोग्यान्यनुक्षणं श्रीपते वृक्षमूले । इत्युक्तः सर्वयोगी ततस्तं गुरुं शंकरो नतमं तस्यां प्रभृति तस्यासीद्विश्वासः ४०५
शिवपूजने ततः सत्कारयामास सद्मान्यमितान्यपि गजवाजिमहोक्षादिवासयोग्यानि भूरिशः प्रातःकालं समारभ्य शि
वलिंगार्चनाय ततः वनानि कारयामास शिवपूजार्थमादरात् बिल्वभूरुहमूलेषु शिवलिंगानि कोटिशः शुभानि स्थापयामा
स स एव शिवपूजकः पंचामृतप्रवाहाद्यैः पूजयामास शंकरं कुमाराः शंकरस्यास्य जाता एव सहस्रशः । तैरर्चितानि लिं
गानि कोटिशः कुसुमादिभिः शिवलिंगार्चनं त्यक्त्वा नान्यत्कुर्वंति ते सुताः । तत्प्रभावानुकथनं कर्तुमेव न शक्यते शिवार्चे

तेनतेनैर्लब्धप्रभावात्ताद्दृशाः खलु इंद्रलोकादिलोकेषु गतानि कुसुमान्यपि समानीय महादेवं पूजयंति प्रयत्नतः तेनेदं नवतं
गत्वा तत्र मंदारसंभवैः लिंगानि पूजयामासुः प्रसवैरमितैरपि प्रसूनमात्ररहितं तद्वनं समभूत्तदा ततस्तत्पालकैश्च वृक्षाः शाखा
भिरपि पूजितं तदानीमागतैर्दृष्टैः अपरैर्वनपालकैः निवारिताः कुमारास्ते शाखादिछेदनादपि ततस्तानागतान्हत्वा तान्सर्वान्व
नपालकान् शाखाभिरपि लिंगानि पूजयामासुरादरात् तेषु हतेषु यः कश्चित् तैर्हतोपि मृतैः मृतैः गत्वा ज्ञापयतं वृत्तं वनस्याहाति
दुःखितः ततो जयंतः क्रोधेन निर्गतस्तद्वनं प्रति गत्वा तानाहृदृष्ट्वा तमावचनं क्रोधसाधनं तेन तद्वचनमाकर्ण्य मन्त्रीवाराधनतत्पराः
क्रोधानलेन संदग्धं जयंतं च कुरुद्धताः ततः परं तमाकर्ण्य जयंतं दग्धमुत्सुतैः इंद्रः समाययौ तत्र नानाह्वालीव दुःखितः निष्ठुरं वचनं तेन
पद्दुक्तमलिदुस्सहं तदाकर्णनमात्रेण तेपि क्रोधसमाकुलाः ततस्तमिंद्रं ते सर्वे स्वपादतलताडनैः अस्थिमात्रावशिष्टं च चक्रुः क्रो
धानलैर्मुहुः इंद्रेपि निहते तस्मिन् तत्क्षोभः शांतिमापसः ततः समीगताः सर्वे सुराः सर्पोदयस्तदा ते समागत्य तानाहुः पुरस्कृत्य गुरुं
[illegible]ः क्षमध्वं च क्षमध्वं च क्षमध्वमिति तत्सुतान् ततो गुरुरुवाचेदं वचनं श्रीवृषपुंगवान् प्रणम्य विनयेनैव कृतांजलिपुटो मुहुः
स्त्रीवाक्यया जातमिदं समस्तं यद्धा विनष्टं विनसंश्रयोत्र जनः परं कोत्र शचीपतिः स्यात् सिंहासनस्याधिपतिः स एव इदं वनं श्रीवृ
पूजनाय विनिर्मितं नंदनं नाम वनं च इंद्रेण पूर्वं सहसाधुनास्य कः पालकस्याछि वपूजकोपि अनायकं चेद्वनमेतदत्र शिवार्चनायप्र
सर्वः कुतस्युः एतानि लिंगानि नवप्रसूनैः पूज्यानि सर्वैरमरैः प्रयत्नैः इति तद्वचनं श्रुत्वा सर्वे हृष्टमानसाः ज्येष्ठभ्रातरमूचुस्तेप

ललोचनामकं कुमारमूचुः इंद्रो हतो दैवयोगात् इंद्रस्थाने भवानेव अन्यथा भुवनस्यापि पालनं न भविष्यति इति तद्वचनं श्रुत्वा
प्राहतानूपललोचनः प्रहस्य किंचिद् साहं वर्धयन्निव तानब्रवीत् ममेंद्रत्वपदे वांछा कथं तुष्टि भविष्यति बालकानां तथा वांछा क
दाचित् खलु जायते अयं च निहत इंद्रो भाविनाभवनामकः बालकत्वाद् चलत्वे च यं स्यात् शचीनायकः खलु अयं लिंगार्चनेन नित्यं
सादरेण तदनोद्भवैः पुष्पैः लिंगार्चनं कृत्वा स्थास्यत्यचनसंभूयः नित्यं लिंगार्चनप्रपूजनरतः सोयं युवा नेत्रं दृष्ट्वा शक्रपदं म
नोहरमिदं सिंहासनं स्वासनं कृत्वा प्राप्य शचीपति त्वमधुनाति सुखपारं सुखं प्राप्यान्ते शिवमंदिरं प्रति समायास्यत्युमावल्ल
भः इत्युक्त्वा प्रातरं ज्येष्ठं तमुमावल्लभाभिधं पुनः शिवार्चने युक्तः तत्र दूर्वांकुरादिभिः ततः सूर्योदयसर्वे तमेव भव नामकं इंद्रं
चक्रुः स एवासीत् शचीकांतः शिवार्चकः २४ श्रीसदाशिवः शिवार्चनादेः संप्राप्तमैश्वर्यं शिवपूजकैः तादृशं तत्फलं तावत् तत्राप्य ७४६
धिकमेवहि अतः समार्चयश्री साम्बा करं भूपं कुरुतापि धीरकारादिदानाद्यैः कुरु त्वं चरतोषणं इत्युक्तोपि महेशेन विप्रवेषेण सादरं
हारं मनोहरं तस्मै नदद्दो दुर्मतिस्तदा ततः कुपितः शंभुः तत्कोपनस्सागरः निर्हितो दुःखितो विप्रः सादरं समुद्रेण जस्मध
हारं मनोहरं तस्मै ... इति तद्वचनं श्रुत्वा तथास्त्विति पुनः
मधुना शंभुः प्रसन्नोपि भविष्यति तुभ्यं रत्नाकरत्वं च दयया स्वस्मै दर्शयिष्यति रत्नाकरउवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा तथास्त्विति पुनःश्री
दशानू मत्पुरः रत्नाकरत्वं च दादौ तेन स्वार्थिनः शिवः पुनस्ताभिरद्भुतं तत्र जातो भूयो महोत्सवः एतासर्वाः शिवार्चायां निरतास्तां करान्वे
कः भमहाराममनोहराः एता हर्त्तुं महद्दाम्यं प्राप्तं शंकरप्रज्यां संप्राप्तमहैश्वर्यपूर्वैः सर्वैः सुरासुरैः शिवलिंगार्चनेनैव वेदोक्त

१३०४ (?) शिवरात्रि
गं.५४ श्रीनवाएव

नमुनीश्वरैः लिंगार्चनेनापि समं न पुण्यं न तोपि नैवाधिकमस्ति पुण्यं अनंतदेवा मिनपुण्यपुंजाः कुर्वंति नित्यं खलु सा
वधानं नित्यं शंकरपूजनेन सुधियः कालं नयंत्यादरात् भूतिस्थापूतफलं भगालं लिंगार्चनात्पराशुत्सवाः रुद्राक्षाभरणाः
क्षणार्थमपि ते लोभात्सपूजां विना तिष्ठंत्येव न सर्वथा शिवकथापीयूषपानोत्सुकाः २७५ इति श्रीस्कांदे महापुराणे हिमव
त्खंडे शिवरहस्यनृतीयांशे नरखंडे पुण्यमूर्तिरत्नाकरसंवादे नामैकोनपंचाशत्तमोध्यायः ४९ धर्मसेनकुमारिकोवाच
इत्थं कथा नारदेन प्रोक्ता पापविनाशनी मया श्रुता तया भक्तिः शिवलिंगार्चने मम अतः शंकरपूजा मे कर्तव्या जन्मनः
फलं शिवार्चनं परं मन्ये न त्वन्यं नाधिकं फलं इति तद्वचनं श्रुत्वा स गंधर्वोपि विस्मितः तामेवाह पुनः प्रीत्या शिवपूजनला
लसां ३ गंधर्व उवाच न च सर्वोपदिष्टैव त्वं गिरिजाराधनप्रियः न दान स्तूहनेवासः न वा कुचमलानने नरप्रीतिर्यथा
वृत्से महोदैवे भविष्यति तथा योगे मया कार्यं त्वया कार्यं शिवार्चनं ५ रविरुवाच इत्युक्तः सोपि गंधर्वस्तत्रैव निष्कंटय
पौ तेहाक्षकरं भागारस्थं गंदस्तूनृपात्मजं दृष्ट्वा तमाह गंधर्वो राजानमतिसुंदरं हारकंठं महोदार हारोदार वरार्चकः
गंधर्व उवाच रेरे भूपाल तेबाल निमीलितविलोचन विस्मयेक्षितमत्रास्ति चंद्रलावण्यसुंदरामुखे राजोवाच बालामेमहिला
सापि कालकालार्चनप्रिया श्रीकालकालसदनं प्रविष्टाशेषसंयुता मम तावत्तगमने शक्तिः रत्नधुना खलु मत्कृतार्थस्य
होषेण पतिवशोस्मि सत्वरं तयासंगः कथं स्याद्विसार्योदर्यनिधिः खलु नेहदृष्टा तपोनित्यं स पत्र जीवनं इति तद्वचने

श्रुत्वा गंधर्वः प्राह तं नृपं मद्वचनं कुरु सानेन नृप त्वद्दुःखं नशिष्यति शैवीं दीक्षां गृहाण त्वं शिवमंत्रं ततो भव रूपधृक् कुरु गौरीशं तथा शं-
करपूजने शिवपूजैव कर्तव्या यावज्जीवं मयेत्यपि प्रतिज्ञा सा प्रतिष्ठेच नवस्या सा कष्टदायिनी रत्नैरपारैर्विविधैः प्रसूनैरपि कोटि-
शः पूजयस्व महादेवं तेनेष्टं तव सिध्यति यदि मध्ये परित्यक्ता शिवपूजा त्वया नृप हानिस्तानि कुर्वत्येव धनधान्यादिकं स्थिते रविरु-
वाच इति तद्वचनं श्रुत्वा स राजा प्रीतमानसः चकार शपथं प्रीत्या महादेवपदांबुजे यावज्जीवं शंकराराधनं मे कालेकाले कार्यमेवादरे-
ण इदं सर्वरत्नकोट्यादिकं च विश्वेशाराधनं समस्तं इति प्रतिज्ञां कृत्वैव तमुवाच स भूपतिः शिवदीक्षां कथं प्राप्य मयेति प्री-
तमानसाः तुभ्यं मयैव दातव्या शिवदीक्षेति सादरं ययौ तेन सरस्तीरे महालिंगसमन्वितं ततः परं स गंधर्वः स्नानं शिवसरोवरे विभू-
तिभूषितांगं च नृपमाहूय विस्मितः शिवसंनिधिमायाहि दीक्षा तव भविष्यति संपादयाम्यहं मे [illegible] इत्याह विचक्षणः ततो गतावाल्प-
काले मंदिरे लिंगसंनिधौ दीक्षां ददौ महादेवीं सर्वार्थफलसिद्धिदां ततस्तौ हृष्टचित्तौ पार्श्वस्थौ तौ परस्परं नित्यं गत्वा शिवस्थले उत्तरंगी
गतत्स्तनः धूमाकारानुगिरीनुदृष्टा पापरूपं नृपात्मनः [illegible] परमं प्राप्य कृतार्थो स्मीति सादरं ततः सपुत्रः पुण्यात्मा तदा तां शिवविय
या चकार पूजनं शंभोः अपारैः साधनैर्नृपः गृहाणेति ह्यपि कृता नृपेण शंभोः पदांभोरुहपूजनं मे कर्तव्यमन्यत्परिहृत्य कार्यमितः किमन्य
न्नृपकार्यमिष्टं अपराधापराधानृक्षमस्वात्मं भोमहादेवानमेयानहेयोपिदेयः वरो यं वरोमे स संसारबंधैः प्रविच्छिन्न एवास्तु तुभ्यं नमोमे इ
ति स्तुत्वा महादेवं लिंगार्चनरतो नृपः ततस्तमाह गंधर्वो निमीलितविलोचनो राजन्नद्यैव कालस्तु जातः शंकरपूजने जातं च मंदि-

रंयाहि त्वयामहिलयासह इतितद्वचनं श्रुत्वागंधर्वंप्राह भूपतिः शिवलिंगंसमालिंग्य कामुकः कामिनीमिव राजोवाच अतः

न परंलिंगसमर्चनेनयंवयोमशिवलिंगपूजा कृतानुपूर्वंदुरदृष्टयोगात् कृतानिभूम्यामितानितानि संसारवांछापिकृतानि तु

छाश्वछस्यसाक्षिमशनिमबोधे ममांधकारोनरानिप्रकाशितेनेमंदिरेरथ्यलमेवभोगैः रत्नैरपारैर्विविधैःप्रकामं पुनःपुनः शंकरमं

दिराणि कार्पाणियत्नानिशिवार्चनानिबिल्वप्रसूनादिभिरादरेण शिवाधीनंमत्वासकलमनिपुण्यैः शिवजनःकृतानि व्यासं

गंकृमपिहि त्वैरवत्सु वसनतंमहादेवध्यानेनरतानिधिसमानानिवहुधा पलाम्नित्यकातः शिवभजनमेवसमुद्धरणं सदनंमद

नोनकालयोवसनंमुनिरिदंममाशूनं शिवलिंगसमर्पितंनवंकमलंबिल्वसपल्लवमालां इतितद्वचनंश्रुत्वाविमलामहिलापिसा

नस्यभूपसासस्मेरास्मितैरानंदमापत्ता एतावतस्यवृत्तांतंधर्मधेनुशिवार्चकः श्रुत्वाविस्मयमापन्नःसंप्रापशिवमंदिरं गतस्तं

निपूतांगंरुद्राक्षाभरणान्वितं लिंगालिंगनसंगांगंदृष्ट्वाप्रीतमानसः तंदृष्ट्वाकन्यकांदृष्ट्वागंधर्वंचशिवार्चकः प्राहगंभीरव

चनैस्तनुरस्मनराधिपः धर्मधेनुरुवाच केनोपदिष्टःशिवलिंगपूजां कृतंप्रवृत्तोपिनिवृत्तकामः प्रवृत्तमेतस्यनपावितोवाक्का

मीनिमन्येशिवपूजनेन धन्योपदेष्टान मर्त्यलोकेधन्याः सर्वेपिमान्याश्च शिवार्चनेन किमेतदाश्चर्यकरं करोतिसंशंकरः

मुहुरलीलयापि अहोमहद्भाग्यमिदंममापिमत्कन्यकायाश्चविशेषतस्तु यतोमहादेवपदारविंदमानंदकंदंपरमाश्रितोयं

५५

संसारसागरस्तीर्णस्तूर्णमेतेन शूकरः । प्रायः पूर्वभवेप्येवं सोयं शिवपरायणः । अन्यथा कथमेतस्य शिवभक्तिरिहाधुना
कथं वा समभूदेवमन्यालभ्या विशेषतः । एवं भक्तिः शूकरस्य तस्य भाग्यमतुलं तावत्कुष्ठमेव नष्टं कष्टं शूकराराधनेन पुष्टस्य
हृष्टमानसं शूकराणां अन्यान्राजितनमहाधनयाशिरोपमृत्युञ्जयार्चनरतो विरतोपि भोगात् । भाग्यं तदिदं तदनुवासरमेवमथ
संप्रार्थनीयमिति मिमनिरघ्नजाता इत्युक्त्वा प्राह गंधर्वसचिवश्च सुनामकः । तदा तथा गृहस्थानुसौपंमहिलया सह ततः परं सगंध
र्वः तमाह शिवपूजकं मंदिरं सुंदरं प्राप्य स्थानमिति सादरं भोक्ष्यं शिवनैवेद्यं कर्तव्यं च शिवार्चनं शिवोपहारममृतं तृप्तिसि
शिवकरं परं इति तद्वचनं श्रुत्वा चित्रवाञ्ज्यरूतिभूपतिः तमाह लिंगमालिंग्याहं हर मिमिदं ५२ चित्रवाश्च उवाच अमोघायसंधा
न लालोलनेत्र प्रभावाभिप्रायामाचार्चनाद्य महेश्वराभिषेकं कुर्वीत घृतं वास्य मूर्ध्नि प्रवदेतदेवामृतं मे शिवाराधनानंदसं
देहविघ्नोनवार्थस्त्वयानावदस्माभिर्वृत्तिः तथा सुप्रसन्नं यदेवास्तिवस्तु स्वतः स्वस्तितेनेव तन्मे प्रसन्नं दोषणादिविषयानवि ५८
मूढचित्तैः नाराधितं गिरिसुतापादपयोजमङ्घ्रेः तेनावदं धनमसंसमवाप्य शौचैः शौचैनसंतितृकृतिकाल भयाद्यिमग्नाः इति
तद्वचनं श्रुत्वा सस जायाप्राह तं नृपं अश्वमेधादिकं कार्यं तत्कर्तव्यं शिवार्पणं अश्वमेधाः कृतं पूर्वं पूर्वजैस्तव भूपते इंद्रत्वम
पि संप्राप्तं मुक्ता भोगानतेकधा संपादिताः पुमाराश्च शूराः परपुरंजयाः सर्वां सन्तानसंसारः स्याज्यो पितृत्वभूपतेः त्य हि

महाराज्यं

यमपि यज्ञान्तरिपुसंकुलं उपस्थितं मम सैव नष्टं पक्षापि नोचितः इति वर्णकं तेषां श्रुत्वा वाक्यानि भूपतिः धर्मं धेनुमुवाच
इदं वचनं सोऽपि भूपतिः किमश्वमेधाद्यमखैः वृथा निर्मितीर्थैर्नैर्वासचतीर्थवीषु मुदा जनाः मृत्तनदेहैरवं जरवं जवगंसं गजतौल
गोसं जलं स्वर्णं लोपरं लमलं व्याकुलं बलेखले स्थले चौलप्रबलं महिलालोक नरेशैः असारसंसारे विरतिरधुना साधु
जनितानां शिवेनार्चितः कृत्यं किमपि नाथ भानि प्रतिभया ६२ रविरुवाच एवं संभाषणेनैव गता रात्रिस्ततः परं प्रातरुत्थाय
चस्नात्वा शिवपूजारतोऽभवत् सा तत्र महिला दृष्ट्वा तं पतिं शिवपूजकं स्वयमप्यर्चयामास सहर्षेण महेश्वरं ततस्तमा
ह महिला चित्रीश्वंतस्य कोमलैः वचनैः स्वविलासैश्च मंदहासपुरस्सरं सलोचनोवाच राजन् शिवप्रसादेन शिव
पूजारतिस्तव जाता महदिदं भाग्यं इतः किमधिकं सुखं परं तु रत्नकोशस्य हेमकोशस्य चाधुना हेमप्राकारकरणैः व्य
योऽस्तु शिवपूजया गजवाजिसहस्राणां गोकोटीनां च विंशपले ग्रामकेरभ्यः प्रदानस्यानेन स्यात् पुण्यमक्षयं धान्यानां गि
रयो गेहे निष्ठेस्व च नृपोत्तम नर्तनैः शिवनैवेद्यं कर्त्तव्यमिति यत्नतः भोजनीयाः प्रयत्नेन ब्राह्मणाः सर्वदा त्वया शिवपू
जैव कर्तव्या सर्वदा विविधैर्धनैः इति तद्वचनं श्रुत्वा गंधर्वेणाभिनंदितः राजापि स्वगृहं प्राप नृपो महिलया सह तत्र
लिंगानि तुंगानि नार्मदानि स भूपतिः स्थापयामास यत्नेन रत्नागारेषु कोटिशः नित्यं शिवार्चनरतं श्रुत्वा नृपं शिवैकथं तु

हुः पुत्रानुत्पादयामास तरयोश्चांबरपूजकः [illegible] तेनादत्तो नृपोदृष्वा धर्मे धेनुर्नृपात्मजं गंधर्वोपि ससंतुष्टो ययौस्वनगरं
प्रति ७४ भानुरुवाच इति स्वप्रोमहानूदृष्टः तयाचारणभार्यया ततः समुत्थितास्तापि ददर्शाविर्वाचिं वरान् ततस्ते
तान्विलोक्याहुः विनयेनैव सुंदरी विमानं वरमानीतं तुभ्यं चारणसुंदरी आयाहि यामः कैलासं दुर्लभं योगिनामपि
शिवप्रसादलभ्यं ते विधिविष्णुशिविभ्रारदे इति तद्वचनं श्रुत्वा स्मृत्वा भूपं महारथं प्राह स्मेरानना नामंदं भृंगीश्वरमनाकु
ला दीनवत्सलनानावल्लीलयाप्रपञ्चकृता शंकरेणाति विज्ञानां मनाथायामपि ध्रुवं नार्पितानि मद्क्त्राय नवबिल्व
दलानि च हिनाणि भक्त्या दत्तं कानेदसुरसारिज्जलं न चंदनादिभिर्भक्त्या लिंगमतलसमर्चितं यद्यप्यथापि सगवा
नू मामयोग्यं नेतुमिच्छति न श्रोतो शिवपूजनेन विमलोदृस्तो प्रसूनार्चितं लिंगं नानिमिषेण लोचनयुगेनाप्यपि से
वीक्षितं न ध्यातं शिवलिंगमिंदुशकलालंकारपूजालयं व्यर्थं जन्म गतं ममेदमधुना कैलासवासेन किं न श्रोतागरस
नापि शंकरपदं श्रीगजस्तैः मानरालत्रं तं शिवचिंतितेन रतुहिनं भूमिप्रसादं रयि रम्यं गौवदिदं शरीरमेमम पि धांतिं तेम स्याद
गो श्रीकंठ गीतमनेन दंतव्दमे कैलासवासेन किं ९ करुणाप्याकरुणाररसार्णव शिवकांतानि — तामिनस्त्रीं गानंदकरानि
शोभनवश्रापी पृषधारा पराप्रपीता नापि पुरापुरारिनगरे वीरेश्वराराधने नीतं नैव वयामयेन वद मे कैलासवासेन किं ८५
नाभस्मस्त्वलनलं त्रिपुंड्ररचितं रुद्राक्षमालालयः केयोनायमुमासहायविलसन्नैवेद्यपुष्पोधुना गुह्यं वाहयंदे शिवांगणमहा

नाथैः सकाशी संवैः जगद्भिरवषट्कारैरपि न मया कैलासवासेन तु विं, नीर्थैर्भूरपि न पूजितेन विल्वसद्दलैर्दलैः कोमलैः श्रीशैलोपि
न वीक्षितः क्षणमुमासार्द्धं दृष्ट्वा ने क्षितो दृष्टान्तममरांबिकयापि कमलेनाराधितासादरं मंदं भाग्यमतःपरं नदधुना कैलास
वासेन तु विं, कर्णे वागिरिशार्चनं सुरसरिन्नीरैरुधाराचैरैः विल्वैः कोमलपल्लवैः मृगमदैः पाटीरसौरैरपि गोक्षीरा सुपह्वार
कारिभिरतः कैलासवासेन तु विं, वक्त्रेऽस्य सामर्हेश्वरोपि वचनैरेवं कृपासागरः अत्रैवामितरत्नगोपुरपुरप्राकारधाम स्फुरत्प्रा
२ गु सादामितमंदिरकैरेलिंगांगणस्थिरलं कर्णेष्वविमलं सद्धारमयरोमरुयं थासुंदरं गहन्मंदिरमत्रचित्रमधुना कैलासेऽयमेव
धुवं ४३ नत्रज्ञव्याप न्नामपि न्नांगनुगं नालिंगंपरिहार्यमस्याः लिंगार्चनं मम तिरस्तु निरस्यं कैलासवासेन मतिर्ममायं एकि
याच दृष्ट्वा सुनं गहनं च श्रुत्वा मृगीशीविस्मयान्वितः यः यैकैलासनिलयं स्मरन्नूर्ध्वं करैर्मम गतेषु तेषु सर्वेषु गणेषु विमलान
ने दैवेष्वपि महात्मा वंसादरन्नांलिविस्मितं नेविलो क्यप्रणाम्यापि तमेव नित्यपूजकं कृतांजलिपुटाप्राह चारणेन सह
दरात् त्रिविविधां प्रयच्छायुयुध्यलिकरूणामयि जनं वियानवः यामेरि शिवियों घोरेस्मिन्ना त्रिवपूजाप्रकारोपि कर्णे
ध्रीक्ष्यया धुना अहेयमपि नि दृश्यं पर्हस्तिमममताभव जनःपरं न संसारे रतिरस्याः प्रजायते त्रिवार्चनैरलिर्जा गतांकृपा
नुगृह्णान्मम दृष्टं सुरसरिन्नीरं लिंगांगं मम मनोहरं सोपैर्बिल्वगरुध्वनि दृष्ट्वा सांनिध्यंनिर्य ९५ नेदृशकामदं लिंगं अकामेर
पिपूजितं दृष्ट्वा निपरमेश्वरे य संवंदं यमनामयं दृष्ट्वा विमानमधुना गणको हि वीनं मोनेतु मागतमुमापतिरीक्षितं च स

कं॥ नंदेन रघुनाथ शिवलिंगपूजां वदन्तु शिवार्चनरतास्मि न संशयोऽत्र ॥ रविरुवाच ॥ इत्युक्तं नंदनं च श्रुत्वा दक्षिणस्य समस्तोऽपि भ
वः पंचाक्षरं परं शैवं मंत्रोषा विना श्रवं ॥ सनिनरुचिरेणत्र विप्र हाभामहोत्सवैः नतः चक्रारपूजं शिवलिंगलिंगेनिनि
लंका नगरं कल्पितनन्तरत्नराजिविराजितं मंदिरं शंकरस्यापि विचित्रं रत्नविजृंभितं १०० अपारैरुपचारैस्ता पूजया
मासत्रांकरं श्रुत्वा शिवकथामेव समृत्वा च गिरिजापतिं भानुरुवाच अनन्यामपि यत्नेन कुरु शंकरपूजनं पीजमु
रपुं जयति त्वं जपपंचाक्षरं शुभं यावत्सो भाग्यमारस्य नावरो शुद्धिर्वयज शिवार्चनं परं भाग्यं मूलं कल्पेन्तरं यथा आ
नाश्यन विना शिवार्चनरतिर्लिंगेषु पुंगेषु लिजाता चंद्र घुना परं नवनिधिप्राप्तिः करसेननं एतेनावहितानुषंगिक
मे लिंगिंयं फलं न संलयत्नदृक् मपारैव नृ शिवे वैभुन नत्वान्यं खलु ४ यावंत धनमालिवा इ धुनासांबाय भजत्याप
रहेयं ननु सहस्त्रको द्विगुणितं नृहास्य त्यव तूर्यं धनं न त्रास्म द्वचनं न वापि बहु धावि श्वास एवास्त्वनः पापाक्षियमलया
कर्दिष्यति शुभांगोधि श्वसंभावितः ५ यज्ञवल्क्य उवाच इति भानुवचः श्रुत्वा सापि परमावनी शुभा श्रुतं संभा
वितं सर्वं भविष्यति भवद्गिरा इत्युक्त्वा सा महोत्साहेन साहजनकं शिवं पूजया मास रत्नाद्यैः अपारैर्नृपभामिनी
शिवार्चनाद न्यमपत्नेनोवाय रैन न वासा नन्वकारधीरा परात्परं शिवं चरमेकमेव मत्वान दाराधन नसरा भूनु कैवल
चयति प्रभावमनु लंपावंभा तारा धकः श्रुत्वा पानलव चं कुनिवृद्धामुक्तापि मुक्तिप्रदं गोविंदाक्ष सरोजपूजित

पदं मंदारकुंदादिभिरपि विदधे शंभवे ऽस्मिन् सुमेरोरपि मुदा मुंडे मेरदैरपि ॥ मनोभवमनो भवप्रभवमूलभूलिंगयनो नवेदनन एव न
हि पुलभालकेलानलैः विदग्धमपि दग्धमित्यपि वदंति वृंदारकाः शिवाचगणनाय केलिरशिवलक्ष्मीः दुःखिनां विवक्षि
गमेव थं गिरिशलिंगार्चनं गदक्षयसुखप्रदं विदितवेदनखो बुधः जगतीनगदादराः परमुदारकाराः पुरापुरारिप
दपूजनाद्खिलसिद्धिमापुर्नृप ॥ ११ नंदिकेश्वर उवाच इत्थं शिवायसंकल्पेन नमुदाऽऽनकधूपतिः प्रणम्य नंदिनं चापा
भाष्य देवान् गांगलिः ऊनक उवाच त्वद्गुणरीत्या शिवपूजनेषु ममाधिकारः शिवदासिनस्या स्यादिन्येवमिलरयाम
मायपंचाक्षरं त्वमिह मयच्छ सेयं गंगानुरंगरंगालिंगगंगामे ऽपि बिल्वः कालः पुण्यः कार्त्तिकः पुष्ययुगः सोमः
सोमः सोमपूजोपयुक्तः गुरुरपि नमम मान्यो मान्य धन्या गण्यपुण्यसमा ऽसि गुरुरपारासारसंसारबंधान् कुरु कुरु कुरु मुक्तं
मुनि लाभायत्वं वदि शं हितं हितमस्मै मंत्रमप्रापत्तत् ॥ १५ नंदिकेश्वर इति तद्वचनं श्रुत्वा या तत्वसत्वाय यथाविधि दत्तोपंचा
क्षरं तस्मै सकुटुंबाय धीमते ततस्तथा वभौ देवाः उभयाशिवविद्यया नयेशुभे ऽवदन्दारवत्वंहितनुसपतिः पंचाक्षरजपं कुर्व
न् कुर्वन् लिंगार्चनं मुहुः पिबन् शिवकथारूपां सुधां सुखमवाप सः तस्मात्वं कर्त्रिरभयायस्तु भायनिर्स्पमेव्यं महेश्वरपदांबु
जमादरेण वक्ष्यां कथापि मुहुरादरतोनुवारं भक्त्या स्मृतापि सुखदा भवतीति मन्ये यः कंदकारिप्रसवो ऽपि लिंगे निपातितस्त

स्नानमात्राघसंघः अयं श्रीमान् शंकरमंदिरान् वाने योगमयो नैव मयाद्य सद्यः ॥२०॥ व्यास उवाच इति नंदिवचनं श्रुत्वा पुनरूचुः सुरासुरा
नंदिकेश्वरमाश्चर्यकौतुकैरेव चैर्नताः देवा ऊचुः अयं पल्लवप्यः कथमेवमासीनं कैलासवासविलासं सेदुः सो वस्य संसारविमोच
कस्य न त्वं च दुर्ज्ञेयमिदं श्रीवत्स जन्मापि लुब्धकेनस्य बालकस्यातिकुत्सिते धर्मवान्नोपरिज्ञानमनुन्यासनः कुजाः खलु योगि
नोपि न पितुः श्रीवत्सपुरां नतेन नगपशालिकृ नास्ते नद्दिचारविरतिः कथमासीनु अरण्यपुण्यमधिकं कथमेवं दृष्टापूर्वं
नेन काशीपुरी वा पीलं ना त्वं ज्ञातं न वापीजलं वा लिंगं तुंगं विश्वनाथस्य बिल्वैरपूर्वे चापूजितं तेन पुष्पैः न
चरविमुक्तेश्वरलिंगपूजा कृता तु नानागवेनोपदेनुः न चान्नपूर्णापि विलोकिता सा न चार्चितेन स्पृह
पंकजैर्वा न ढुंढिराजांघ्रिसरोजपूजा प्रस्पृह नान्नगायत्रकृता चैर्ध्या दूर्वांकुरैर्वा घृतलड्डुकैर्वा न पुंडरीक
रपि पुंडरीकैः न सिद्धिविघ्नेश्वरपादपूजा कृता प्रसूनैः न च बिल्वपत्रैः द्विजैः पवित्रैः न कृतानि संख्या धीर
श्वरस्यार्चनमद्यतेन विकटोत्तरणारविंदयोरारविंदैर्न च बिल्वपत्रैः न कृतं खलु पूजनं मुदा नर्चितं न भ
णतापि सा श्रीवासेना विनायकः पुष्पैश्चिंतामणि विनायकः मंगलेनानार्चितापि यमेन शार्चितं न स्तथा
हस्पनीश्वरस्यापि विश्वकर्मेश्वरस्य वा दिव्येश्वरस्य वा पूजा न कृता बिल्वपल्लवैः चंद्रेश्वरो नार्चित एव तेन सिद्धेश्व

स ल

४११

रीसानससमर्चितापि आमंदेकेनोनसमर्चितोपि नचापश्लोपिसमार्चितोभवेत् श्रीकालभैरवपदांबुजपूजनंबिल्वा
द्विभिर्न्नकृतमेवकृतापितेन काशीपुरामितलिंगवालयपालिंगपूजासंजातपुण्यपुलमप्पमलेश्नुते नो भवेनागमनादा
स्यानंरूपमस्यविशेषतः अन्यथापूज्यताभागिः ईदृशेषु कथंभवेत् महेशार्चितलिंगकानिदुर्लभानि अपि लेशतः नार्य
नेकानिचितेषु पूजानिसंभवेनहृक्वो एवंसतिकथंवास्याहधिकारस्य लक्षणं अलमेवाधिकारेण जीवनेनाम्यलंखलु
योगाभ्यासेनापि सर्वज्ञानः सर्वेज्ञत्वं दुर्लभं माहेशेषु तस्माद्दृशिंसतावदस्मात् मिच्छाय छान्यसिरलछमछाधिकारे
व्यासउवाच अलमेवाधिकारेण ॥ इत्युक्त्वा प्रणता सर्वे मुक्तिकांक्षिविनिवेद्यते ततस्तानाह नंदीशो महेश्वरमनुस्मरन्
बुध्याज्ञेयं रूपश्चर्चिचिन्हमांहोपश्चात्कृत्यं कार्यमन्यद्वयक्तिः धर्माधर्मज्ञानरिसिधिफलं विविधानांवास्वाश्रितानां विशे
षात् महेश्वरश्चेद्धिकारमन्यं प्रदातुमिच्छत्यतिशोभनेछः ततश्चसंगोयमपीति मन्ये महेश्वरस्तावदहर्निशं तेन
महेश्वरो ह्यावश्यागत्वमेव संप्रार्थनीयं न हि हर्हि भाग्यं एतत्सर्वं सागमतिः कुबुध्या मोहादहं सूर्यमितिप्रबुध्य ७०
व्यासउवाच इत्युक्ताः सुरास्सर्वे नंदिकेशेन धीमता ततः सांगीरसाधृत्वा कृत्वांजलिपुटान्स्थिताः नमः परमेश
पालोपिभवव्यासनंदिकेशोपि चतुर्मुखाद्याः विमानमारुह्य ययो गृहीत्वा गणेबालकं शंकरमंदिराय गणाधिपेंद्र

दोतस्मैबालकायकृपानिधिः तस्मिन्नैश्वर्यराज्यानि ददौपूजामनुस्मरन् तस्मादपारकरुणारससागरस्यविश्वेश्वर
स्यमहिमासमहानतोमे तद्वर्णनायसहसानमनःप्रवृत्तं निःशेषतद्गुणविशेषणवर्णनाय चित्तंशंकरसद्गुणार्ण
वलसत्कल्लोलमालास्फुरल्लोलंयःशिवशेषभूमिमहिमासंदोहमानंदद स्मृत्वाप्यंतकभीतिमात्ररहितंपापाब्धि
संशोषणंमत्वातिष्ठतिनीलकंठचरणांभोजार्चनात्पादरं भूत्यासंवलयन्ललाटमसकृद्रुद्राक्षमालावहन् तुंगं
लिंगमुपस्पृशन्नभिनवैर्बिल्वीदलैरर्चयन् वारंवारमुमामनोहरहरापारस्वरूपंस्मरन् कुर्वन्पातकपावकाचल
लयंशिवंशिवंवांछति हाराचारपरावरानतुसरन्श्रीरुद्रमावर्तयन् श्रीपंचाक्षरमक्षरंगुरुजपन्लिंगानिपश्यन्मु
हुः श्रीविश्वेश्वरपादहिमामितिवदन्वीरेश्वरंसंस्तुवन् कुर्वन्पातकपावकाचललयंयोवःशिवंवांछति ७७ ध्यायन्मा
रहरंसुमेरुशिखरापारस्फुरन्मंदिराकारस्वांतसरोजकेसरवरासाराकरंशंकरं रोमांचोद्गमयंचयन्प्रसरयन्लान्
दजाश्रद्रवंकुर्वन्पातकपावकाचललयंयोवःशिवंवांछति ७८ दुर्दिनानिसुदिनानितेरवालीरनीरजमितंतरविल्वैः
बिल्वमूलकमलामललिंगेशंगसंगलकरांगकांगतेः इयंशिवकथासुधामुहुरुमामनोहारिणीशिवेनकथितापुरा
त्रिपुरवैरिणासादरं जपारसुकलार्णवैः परमतापमंडलंमहावलयकारिणंकरणमाशुमुक्तेःपरं ५० रहस्यमेतदिह ५९२
निशम्यतंपुरापुराद्विवल्कांबुरुहेणगौर्या अनेककल्पावधिसावधानमाम्रेडितंसाधुसुधारसेन ततःकदाचिद्गणनायके

नश्रुतंशिवाख्यंसरोरुहेण स्कंदेनतस्मात्श्रुतमादरेणश्रीनंदिकेशेनततःश्रुतंच ततःसुरैःसेनदिनिप्रयत्नैःप्राप्तंरहस्यं
मुनयोमयेदं नारायणेनोक्तमतिप्रयत्नाद्दाराधितेनैवमुहुर्मयापि इदंरहस्यंखलुगोपनीयंरत्नस्वरूपंखलुरत्नरत्नं म
नःप्रदेयंखलुमूलभवायतस्मात्स्वरूपंपुनरादरेण एतद्यथावर्णपथंप्रयातितथोचरहस्यंपरमंपवित्रं करोतिनाथःसकलाघना
शंसंसारघोरार्णवराशिनाशं अंतेवोदाहरंतीमममितिहासंबुधोत्तमाः शृणुध्वंसावधानेनसर्वदुःखविनाशकं पुरीरेवास
तीरेशोनयः शिवतत्परः शिवलिंगार्चनंकुर्वन्तपासयन्मलादिभिः ततःपरैर्बिल्वपत्राण्याराणुविपिनंययौ मार्ययास
हलिंगंचसामादायसतामदं वनजैःकुसुमैरेवपूजयन्गिरिजापतिं शिवलिंगंशिवाकारे सर्वसिद्धिप्रदायके ततःपरंस
शुश्रावरहस्यंहरनाम्नियतः गीयमानंशुचिनैवकुमारेणसमादरात् कुमारस्यरहस्येस्मिन्प्रीतिरभ्युत्सतासदा सर्वोपनि
षदांसारंपरमानंदसागरे ततःश्रुत्वाशिवेनोक्तंपरहस्यंतुपमादरात् शिष्यानध्यापयामासवेदसारस्वनिर्णयात् तत
स्तेषुचशिष्येषुकोप्यभ्यस्यविशेषतः गणोरत्नंप्रययौस्वीयदेहंहिमगिरेःपरं स्वकलत्रेणसंयुक्तपश्यभ्यासेनतस्यसः
सूर्यमंडलसंकाशाःपिशाचैरवलोकितः ततस्तेसमुपागत्यप्राहुरसंतमादरात् परिहृत्यकलत्रेणसहितंप्रीतिसंयुत
पिशाचावूचुः मत्तुष्योहिनवाकारसूर्यमंडलसंनिभः कथमासीस्त्वतःप्राप्तमिदंपरमपावनं त्वद्दर्शनमात्रेणतृषिता
नातृप्तागता क्षुधापिशांतावहुधाचदासमभ्यस्यविशेषतः सत्यंचेदुच्यतेतर्हिबहुदेयधनंमुदा पुत्रास्त्वगणितंद्रव्यम

स्माभिरिहपालितं अस्माभिःपापभारेणपिशाचत्वमुपागतं अस्मत्कुलानांपापानांइयत्तापिनदृश्यते अपारज
न्मार्जितपापसंघैरस्मांकरत्वेनकुलानिभूयः पापान्यपाराणिपिशाचयोनिःप्राप्तामुहुर्दुःखविशेषभोगैः पिपासयापि
क्षुधयापिनित्यंप्रतिक्षणंनोमरणायभांति दिनानियांत्येवनतद्दिनान्तः संभाविनापीत्यतिदुःखमेव तवप्रभावो
प्यघनाशकेयंतमेवतावद्दृष्टसत्यमत्र तेनास्मदीयानिविकिल्विषाण्यघानिशांप्रयास्यंतिनसंशयोत्र पिशाचत्वविनाश
र्थंत्वत्प्रभावोपयोगितं यदान्यथावधोपायश्चिंतनीयोनसंशयः इतितद्वचनंश्रुत्वातद्वार्याभयंविदित्वा प्राहभर्त्ता
रमात्यार्त्तदृष्ट्यातातनघतातूवधे रहस्यश्रवणादेवतेनमुक्ताभवंत्वतः तावतातद्दिधाद्रीतिर्नभविष्यतिसर्वथा इ
तितद्वचनंश्रुत्वासम्यगित्यवधार्यच रहस्यमादितोवक्तुंचक्रेरोपक्रमंमुनिः तेमेचरात्क्षाकाराःश्रृण्वंतःसादरंकथां
पूर्णांहिरण्यरूपत्वमवापुर्मेदमाश्रिकाः ततःस्नानपिदृष्ट्वायंगर्गोविस्मयसंयुतः मेनेशिवरहस्य(सर्वेप्रणम्यमुनि
पुंगवं तत्त्वानिक्षेपदानेनचक्रुःप्रीतमनुत्तमं इस्यस्यप्रभावमतुलंतदा तन्मुखप्रमुखाःगोभ्यःशनैर्गेचक्रवर्त्तीता॥
निर्गतातत्कथालापश्रवणान्मुनिपुंगवाः संतुष्टास्तेततःसर्वेप्रणम्यमुनिपुंगवं तत्त्वानिक्षेपदानेनचक्रुःप्रीतम
नुत्तमं ततस्तानाहमुनिःकेनपापेनदुर्दशा प्राप्तेयमितिसंप्राक्षुः स्वकीयाघकुलंतदा श्रुत्वातदीयाघकुलानिद
ष्ट्वातदंगकांतिंचमनोत्सवंच उवासतत्रैवमनोनिधानेरनंतधाप्राप्यसुखानिनित्यं तेसंत्यक्तपिशाचदेहनि

४पारावारवरामरामरस्वरिन्नीहार हाराकृताद्दुर्

कराः सर्वेपि गंधर्वनागा मताः पुण्यगणाखिलाश्शिवकथालापानुसंसेवनात् तस्मात्पुण्यकरप्रसादमसद्धछ्रोतव्यमस्मा
दरात् एवं शैवरहस्यमीश्वरपदांभोजार्चकैः केवलं ८३ एतत्पुस्तकमादरेणलिखितं यः पूजयेत्संततं तत्संतानसमृद्धि
रक्षयसुखावाप्तिर्महाघक्षयः स्यादेवेति शिवप्रसाददमिदं शैवरहस्यपरं श्रोतव्यं शिवपूजनादररसैः माहेश्वरैरन्वहं
कः कर्पूरपरागभासुरगिरिस्फारस्फुरच्चंद्रिकालारापारसुधाकराचिररुचिव्याहारहीराकरात् दूरीकर्तुमनंगहत्पुरपरः
शक्तोस्मि भिक्षाकुलैः सोहं मोहसमोहवाहलिमिरासारप्रकाराकरापारक्रूरकठोरसूरनिकराकाराकरं शंकरं वारंवा
रमनुस्मरामि सपरं गौरीविहारादरः संसारज्वरसागरज्वरकरो ध्येयो दयासागरः धन्यं भालतलं विभूतिललितं रुद्रा
क्षमालांकितं धन्यं कंठतलं च नेत्रयुगलं धन्यं त्रिवालोकनैः धन्यं श्रोत्रयुगं च शंकरकथापीयूषधारावृतं धन्यं मानसमं
बिकापतिपदध्यानातुरक्तं सदा धन्यं मंदिरमिंदुशेखरपदाचारादरास्वादरव्याहारव्यवहारधीररुचिरव्यापारदारा
करं हारापारकुमारवीरसुकरासारप्रसाराचिरश्रीकारप्रवरं परमिदं किं धन्यमन्यद्भवेत् श्रीकालकालमहितं बलक
लकालहालाहलानलगलामलजालभाला कल्लोललोलकमलामलपत्रनालमूलात्रिशूलममलं कलयेनुवेलं ८७
श्रीगौरीरमणप्रभावकथनानंदेन सन्मानसं प्राप्तं शांतमतः परं शिवपदांभोजार्चनानां फलं स्कंदानंदसमेनदेवपरमं
शैवं रहस्यं मुहुः मोहाग्निप्रलयांबुवाहदशमे वृद्धिप्रवृद्धामुद ८८ सदाशिव उवाच इति तद्वचनं श्रुत्वा नत्वा तां संपुनः

५२

पुनः सूताश्रमं ययौ सर्वे शौनकाद्याः शिवे शुभे । तत्र सूतं पुनर्नत्वा ते सर्वे मुनिपुंगवाः । तुष्टुवुर्विविधैः स्तोत्रैः सद्भक्त्या रोमहर्ष
णं ९० ऊचुश्च ते । व्यासस्य त्वत्प्रसादेन एव सूत श्रीमन्महादेवकथासुधायां अतो वयं धन्यतमाः कृतार्थाः कृताः कृतां
तकसेवया च श्रुत्वा चैव महेश्वरामलकथामृतं त्वत्तो वयं सत्संगः खलु गंगदस्याभिमतः संगोयमस्तु नमः ॥
अस्माकं धनमेतदेव बहुधा गावहिधे पाद्यया शैवाग्रे सरपादपद्मभजना धन्यं प्रभं जीवनं ९२ श्रीविश्वेश्वरना
मकीर्तनसुधासिंधुः प्रवृत्तोधुना तल्लोलपरंपराविलुलिते कल्याणराशीन्मुदः उत्सेकं समवाप्नुतावदधुना पुण्यां
बुराशिः परं ब्रह्मानंददएव नो भवकुलं दास्यत्ययं सर्वथा । इत्याकर्ण्य शिवप्रसादकथनोद्भूताकुलानंदजापारा शुभ
गलामृधीन्मुखशुकाद्यास्तास्य संगान्मुनीन् । दृष्ट्वा शंकरपूजनोत्सवरसाविर्भावसंभावनात् संभावप्रवराववोधककथा
सामर्थ्यमाहात्मिकः वेदांगा अपि तावदेतरहिता अधीताः शिवाराधनध्यानापारकथाफलानुकथने स्याद्यत्र का वा कथा
देवानामसुरेंद्रकिन्नरगुरुव्यासादिकानां कथा दूरे धूर्जटिवाग्विशेषरचनाविक्षेपमेतत्फलं यो वांछति शिवं शिवा
मितकथारूपस्फुरत्स्वर्धुनीनिर्धूताखिलपातकाः समकमलाश्रीलासुशीलाः कलौ तेनर्वे शिवमेव संततमुमाकांतप्र
सादासरं संध्याय शिवं करं शिवप्रभितिज्ञात्वा शिवं यांत्यपि अज्ञानेसकलाराधकारलहरीपूरारुणः कोप्ययं विज्ञाना
मृतसागरः शिवकथारूपो विरूपं परं सर्वं शर्वस्वरूपमेव कुरुते मुक्तानमुक्तान हो न द्विदुः सुरमंदिराक्षरक्षरं कर्तुं स

२१४

मर्थश्रुतः योगाभ्यासरता मवंतु वहृच्छीर्थोद्गतासुद्यतासीर्थावासरता श्वानिष्ठुरगिरि द्वारां धकारावराः नत्रास्थाममता
स्वहृं ह्निचरहस्यापारवर्णस्तु राज्ञि श्रेणि ह्रिखरेण नूंचकरवराले बंह्निवं प्रार्थये कंठे निष्ठानिष्ठयस्य वाह्निवरहस्यानंनाचिं
लामणिः निस्संनहूत्रानां प्रयांनिचिबुधाः कलान्विताः स्वान्विताः नद्धे हृांगणमेस्तनिष्ठनिरमावाणीत्रूचीसंयुतानद्धा
म्यावधिमिंदुखंडविलसन्मौलिः परं वेसद्धो आरूढाद्वमहूंमुहुः ह्रिचरहस्यानंदखंस्यंदनंकं गेहादिकवेदचक्र ६
घटितं त्यासांद्रिका श्वाश्रितं द्वारापारवरध्वजं ह्रिचेकथाश्रीस्यावितानान्वितं द्वावौधिष्ठितमंनरायरक्षित्स्यापार
मानंदये २०० पद्म्यामः त्रूनत्रूः ह्रिचंकरह्रियाकांनानिकां यामिनानं नानंदकथासुधाकरकरस्यापारसाराकरं द्वार
श्रीकरनारवं ह्रिवरहस्यानंनमस्यद्भुतं ह्रासचारविराचिरधुलिहरव्याहारगंजाकृतं अत्यल्पं फलमिंद्रिरारमणनास्तुपं
विधिस्वात्मकं त्रैलोक्याधिपतिस्वमप्यगसुनाकंनार्चकस्येस्यनः अन्यनावदप्युत्पूर्वममराप्राप्येविंमप्येविकांकाना
नंतकथासुवं स्यचपरं वल्पं फलं नद्धिधेः श्रुत्वापि प्रयतो हिजाः ह्रिवरहस्यार्थोर्थि योगाभ्यासरापार श्रीकरधीरवीररव
मप्यस्याघकोटि मेचेत् मुकोपोनि त्रापामि दोकरपद्मांभोजं प्रमुआत्त नतौ कृत्वादेवगणस्तुतां ह्रिवकथां मसापिन
ताह्रिवो सस्संनावदि होच्यते ह्रिपरहस्यानंदमंडाविनीधकल्लोलानिलपोनपुलहदयांभोजेषु मृत्यां जपः नृत्यत्संधि कृपा
सद्धामृतरसैः केकासवासेन वाकृत्यं नेति मुहुर्मुहुः ह्रिवरहस्यानंदचकाधारः श्रुत्संनप्रमथाधिनाथकथापुनासनः
६

स्तत्कथामध्यस्थासरूपमप्यद्यागिरिप ध्वंसवज्रायुधं नत्वा यां बुधिबाउंवोप्यघकुल्लापारां धकारांमितानन्मार्कामितरा
त्रिवुंडलमिंदुंकिंवासुधासागरः कस्तूरीस्वल्यरिवल्याभिवसुकनवरकरापारस्नाकरोर श्रीसुकानंनमुच्यापकमि
वविमलद्वैपेमेनद्रुह्रस्यं धृत्वाभावोविभानि प्रमुरिवुजगतीत्रांभुमत्कप्रभावो भावोभाग्यांबुराशिः शिवपदकम
लाराधकः कोपि लोकः किं नस्याप्पमृथापूर्वैः सुरसरिद्धिर्वानितीर्थापूः किं को गाढि तुल्लादिदानानिर्वरैः किंदिवानीर्थाट
नैः भक्तिश्रीह्रीरिवानीर्तेन शिवरहस्यानंदस्यूतिंधुस्फुरधीरायारत्नरंगमंगलकथाभागार्थभागोपिवा संसाराद्
नसागरं शिवरहस्योत्कृष्टपुलोकाश्रितः श्रीविश्वेश्वरकर्णधारकृपयानीर्थोघनत्रे संयस्सत्कारत्परपाररूपपरमानं
दस्वरूपांविवक्तो गालंदुदपादपत्रयुक्तिनासीलोनसीदाम्यहो पायाद्न्यहमेपवः शिवस्याभोरुहंकंदनिस्यंदोना
लोनितन्मनः शिवपदांभोजः प्रभाकोत्तालि पत्रंगीत्रगुणाः शिवांघ्रिकमलेनस्कर्णिकारूपतिशूलंमेषमरस्पृसा
पतिवृथासखेसरं तिस्वनः १ पायादेकगमांविवत्वविलसत्सर्येक्लीलाललापारानंददसिंधुराननसुधादाना
क्रः क्रूरः स्वस्ता लोकनसागरोगिरिसुतास्मेराधरस्वादनानंदालोलितविग्रहोमुहुरुमादिव्यांगसंगप्रियः २०
पायाद्व्ययमव्ययभूरिविभवो भूभृत्कुमारीवरापारश्रीकरनारहाररुचिरालंकारशोभाकरः किंगोशिकरजाचिरा
तिरुचिराश्रीपद्मराधराधारश्रीरियमित्यमापरितृढोगाढंशिवालिंगितः २१ पायादेपहुमोलिमुनिवर्थितव

श्री

१८ वे:
८१७

यावत्त्वं कृपणोऽसि दक्षोऽदिसुत्यागः क्षणं वा भव भवगवज्ञापारणापापहारे स्मृत्यारूढोऽपि परिवृढगिरिजारक्षितो वेदस्मा
रोऽनंदीश्वरादिप्रसूनो मुनिजनमधुपो मोक्षलक्ष्मीफलाढ्यः पुण्यादर्घो गंगोराकारकमलकथारलसिंधुर्यतो भूतखमा
नामृतांशुः शिवभजनसुधाशैलवत्त्वं द्रुमोऽपि श्रीगंगाश्रीलिंगपूजाप्रणतनियममणिर्मुक्तिभूकामधेनुः वैराग्यैरावृतोऽपि
त्रिनयनचरणध्यानरूपापिलक्ष्मीः पापादर्घं श्रीगंगांकशैलस्वरकथा श्रीकामधेनुर्यया लिंगाराधनपुण्यलक्षणमभूत्
क्षीरं नदृष्यक्षरं ज्ञामिक्षापि पितृलक्षणान् शिवपद्मोरूपा शिवाधिव्यनाधाररूपं दधिरूपं कराधिकमलस्नेहात् स्तनं नहृत्वं व
मंत्यानदृष्ट्वा गाधिसिकृतानी रांश्च भू पृहनापारा श्रींश्रीधनांश्रीभागगणनाकालेन कालेनवा ब्रह्माद्यैरपि सादरैः
शिवरहस्योक्ताक्षराधीक्षरस्य गानावर्णनपुण्यशैलगणनाकर्तुं न शक्या द्विजाः १५ स्वस्त्यस्तु प्रियमस्तु शं शिवरहस्या
कर्णने संततं विश्वासोऽस्तु शिवार्चने शिवजने भूतित्रिपुंड्रे शिवे रुद्राक्षाभरणे शिवार्चनरताः पुत्राश्चिपत्रास्त्यापोत्रा
द्या अपि संतु शोभनकुलान्यावत्त्वमायुश्च यः सोऽमो भवाहनदवानलज्वालमालासंतापभीः शिवरहस्यकथानिधृष्या
श्रीलाः प्रश्नान्तहृदयाः सदया भवंतः स्वाससुमारमणपादरजो भवध्वं १६ संसारोरुचसंतसूरकिरणव्यापारतापातुरापा
रश्रांतिविनाशिनी शिवरहस्याभूतपूर्वप्रपा कोवानेच्छति वांछितं यदि भवेदिष्टं परं जीवनं स्पष्टा स्वासविधानकं केलिन

२ सायंशिवार्चनेनो सवरसान्

श्री

लाज्ञानं वा लोके वलं १८ सूत उवाच ॥ सुंदरे गिरिशार्चनेनो सवरसान् कलु प्रनमद्दासुनो भूतिविभूषितः सितलसद्भाल
त्रिपुंड्रांकितः सायंकाल शिवार्चनोद्यतमतिद्वारोस्त कंठगंतथा वृषगोत्तनत्रांगलिंगममलं दृष्ट्वैव दूरान्मुने दृष्ट्वामुनीन्ससु
नास्तद्वारानूतरवः शुकअपिपिकाः काकामराला अपि शार्दूला रुरवोपिगोकुलयुताश्चक्रुः शिवाराधने यत्लभूतिविभूषि
ताः शिवमहादेवेत्युदीर्योच्चकैः २२० एवं त्वाकरत्नाकरामृतकथापीयूषधारामृताः सर्वे ते मुनयः प्रदोषसमयं संवीक्ष्य कालेक्ष
णां लिंगे पूजयितुं त्रयीमपि मुकुः स्मृत्वा प्रवृत्तास्ततः ध्यात्वा सूतमुमासहायकलने कालोयमित्यूचिरे इत्याकर्ण्य वचो विलोक्य
रविमप्युद्धूलितो भूतिभिः बिल्वाद्यैः शिवपूजनोत्सवरताः सिद्धेश्वरं वीक्ष्य च ध्यात्वा मौनमुमासहाय शिव इत्युक्त्वा शिवाराधनं
चक्रुस्ते कलुकोटिपुण्यफलदं लिंगार्चनं कुंभज २२२ श्रीकालभैरवषडाननढुंढितुंडिनंदीशभृंगिवृषभेश्वरवीरभद्रैः ब्रह्मा
दिभिश्च नकांचिनवेत्रहस्तैः आराधितोस्तु पुरतः सप्रसादः शिवो नः २२३ आचंद्रार्कमिदं रहस्यमनिशं शैवं शिवार्थं मुदा श्रो
तव्यं सुखसंततिप्रदमुमाकांतप्रियं सादरं एतत्पुस्तकदानमप्यघहरं पुण्यांबुराशिप्रदं सर्वाभीष्टदमप्यतः शिवकरैः श्राव्यं
श्रुतिव्यापृतं २२४ इतिश्रीस्कांदे शतसहस्रसंहितायां हिमवत्खंडे शिवरहस्ये तृतीयांशे उत्तरखंडे स्कंदागस्त्यमुनिसंवादे
नाम शततमोध्यायः ॥ ॥छ॥ ॥श्रीसांबशिवायनमः॥ ॥छ॥ श्रीसदाशिवायनमः॥ छ॥

५१२